

KUTNOHORSKO

SLOVEM I OBRAZEM.

PRÁCE VEŠKERÉHO UČITELSTVA OKRESU.

USPOŘÁDAL ODBOR ZEMĚPISNÝ

REDAKCI

ANT. J. ZAVADILA.

DÍL DRUHÝ.

MÍSTOPIS OKRESNÍHO HEJTMANSTVÍ.

ČÁST I.

SOUDNÍ OKRES KUTNOHORSKÝ.

VYDÁNO PÉČÍ C.K. OKRESNÍ ŠKOLNÍ RADY.

1912.

NAKLADATELSTVÍ KARLA ŠOLCE V HOŘE KUTNÉ.

2000.

NAKLADATELSTVÍ KUTTNA V KUTNÉ HOŘE.

ČLENOVÉ ODBORU ZEMĚPISNÉHO:

ZA C. K. OKRESNÍ ŠKOLNÍ RADU:

TOMÁŠ PELIKÁN, c. k. okresní školní inspektor.

REDAKTOR KUTNOHORSKA:

ANT. J. ZAVADIL,
ředitel samost. obecné školy v Hoře Kutné.

ODDĚLENÍ FINANČNÍ:

FRANT. SCHMITT, ředitel měšťanské školy v Hoře Kutné, JOSEF KŘEMEN,
odborný učitel v Hoře Kutné a ANT. J. ZAVADIL.

ODDĚLENÍ ILLUSTRACNÍ:

ALOIS HORÁČEK, odborný učitel v Hoře Kutné, BOHUSLAV KREMSER,
učitel ob. školy v Hoře Kutné a ANT. J. ZAVADIL

OSTATNÍ ČLENOVÉ:

AUGUST GRIGAR, říd. školy v Třebešicích, EDUARD HEJNÝ, odb. učitel
v Hoře Kutné, FRANT. KALOUS, říd. školy v Malešově a JOS. LEDR, ředitel
měšťanské školy v Uhl. Janovicích.

KOREKTOR:

JAN CHMELÍK, odb. učitel v Hoře Kutné.

Tiskem Karla Šolce v Hoře Kutné

ISBN 80-902719-4-4 (komplet)
ISBN 80-902719-5-2 (sešit A)

KUTNOHORSKU!

Pojď, komu neznámý je náš kraj,
 ty jeho půvaby, děje -
 kniha tě provodí cestami,
 po nichž se ku cíli spěje.

Travnatou stezkou, zas silnicí,
 návrším, údolím, lesy -
 kol jezer, studánek, potoků,
 i skalních útesů směsí.

Kol vísek, po nivách rozsetých
 uprostřed polí a zahrad,
 ku mlýnům zakrytým olšemi,
 po strmém úbočí na hrad -

Kol zbytků omšelých zřícenin,
 kde se kdys pyšnily hrady.
 kniha ti poutavě vypráví,
 co že se událo tady - - -

Probudí zasněné vzpomínky
 na děje té doby dávné -
 psány jsou krví a slzami,
 jsou smutné, dojemné, slavné.

Ukáže místa, kde Žižka Jan,
 panstvu i Pražanům splácel,
 kde Roháč Zikmunda útoky
 tři roky od hradu vracel - - -

Zavede žádoucí mysl tvou
 k pokraji Sázvských hvozďů;
 zde budeš naslouchat pohádce
 ve písničkách kosů a drozdů. -

O dávné Prokopa poustevně
 - málo kdo vzpomene na ni -
 O svatém mnichu, jenž v zátiší
 lesními žil s včelami, laní.

O prvním opatu kláštera,
 s čerty jenž orával líchy,
 jehož zjev po smrti plašival
 cizí ty vetřelce - mnichy.

Po Hoře Kutné tě provede,
 až staneš v posvátném sále,
 kde vzácný dekret byl podepsán,
 kde panstvo volilo krále.

V pestrém ti obraze vykreslí
 minulé, nynější děje;
 probudí uspalé nadšení,
 pochybnost nadějí smeje. -

Nadějí, že bude každý cíp,
 vlast celá krásnější časem,
 až ji to slunéčko volnosti
 obetká kouzelným jasmem. - -

Pokorný - Pikulík.

HORA KUTNÁ.

Všeoobecné. Královské horní a svobodné město Hora Kutná rozprostírá se na mírném svahu, proti východu jsou chráněna na straně severní vrchy Kaňkovskými (352 m) a Sukovem (336 m), na straně západní Kuklíkem (357 m) a na straně jižní mírným návrším, které se táhne až k rovině řeky Klejnarky. Rozloženo jest na 32° 56' východní délky a 49° 57' severní šířky po obou březích horské bystřiny Vrchlice, kterou zde Pách - dle německého Bach - zvali a dosud zovou a po levém břehu Bylanky, která sem od Bylan spěje a zrovna u města nad sv. Barborou se do Vrchlice vlévá.

Hora Kutná (též Hory Kutny), král. horní a svobodné město, tvoří o sobě farní, katastrální i míst. obec politickou, mající 1062 domy. Počet obyvatelstva 15.542 (vojska 791 m.), z nichž je katolíků 14.125, evangelíků ref. 335, augs. vyznání 57, israel. 201, jiného vyznání 14 a bez vyznání 11. Vedle těchto vyznání jest řecko-katolické 1 a řecko-orient. 7. Dle národnosti 67 Němců (v tom zahrnutí 3 trestníci a 22 cikáni rumunští), jiné národnosti 13; ostatní Češi. Důstojníci všickni v počtu 120 přihlásili se za Němce.¹⁾ Nejstarší rodiny dle matriky arciděkanství jsou: Luxova (od r. 1690), Novákova, Nebovidských, Svobodova a Jeřábkova. Obyvatelstvo za nejstarších dob bylo katolické, pak podobojí a po reformaci opět katolické.²⁾

Hora Kutná je sídlem okres. hejtmánství, okresní školní rady, krajského soudu pro bývalý kraj čáslavský, okresního zastupitelstva, berního úřadu a berního inspektorátu, okresního soudu, horního senátu, horního revírního úřadu, vrchního komisařství finanční stráže, c. k. technické cukerní kontroly, cejchovního úřadu, četnického velitelství. Církevní úřady mají zde sídlo: arciděkanství, vikariátní úřad, fara evang. helv. ref. vyznání a rabinát israel. školství je zastoupeno: vyšší reálnou školou, ústavem učitelským se cvičnou školou a izkušební komissí pro obecné a měšť. školy; dále soukr. ústavem ku vzdělání učitelek též se cvičnou školou v klášteře Voršulinském, všeob. řemeslnickou školou o 3 ročnících s pokrač. živnostenskou školou odbornou, rolnickou školou, obecnou a měšť. chlapeckou, obec. a měšť. dívčí veřejnou a v klášteře soukromou měšť. dívčí (se školou ruč. prací a pensionátem), obec. chl. 5třídní s 5 pobočkami pro Hořejší město, 4 měšť. opatrovnami a jesličkami. K humanitním ústavům náležejí: všeobecná veřejná nemocnice, měst. chudobinec pro zchudlé měšťany zvaný špitál, dětský sirotčinec (Pohořelého), okresní chorobinec, ústav pro chudé občany vůbec (chudý dům). K těm druží se nemocenské pokladny, okr. stravovna a ústav pro služby a práce, 3 lékárny a klášter Voršilek. V roce 1907/8 byla všeob. pokračovací škola živnostenská pro hochy a obchodní pro obě pohlaví přidělena chlapecké měšť. škole a pokračovací škola pro dívky, zřízená r. 1910, přidělena dívčí měšť. škole. (O průmyslových, finančních a živnost. podnikcích viz „Dějiny“ a „Ústavy peněžní“ v I. díle!)

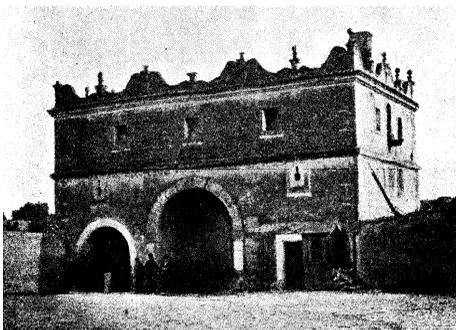
Město rozděleno jest na Hořejší a Dolejší město, předměstí Hlouška, Žižkov (na býv. Cechu), na Vrchlici (na Páchu) a Karlov (Kolmark). Bývalo ohrazeno a vedly do něho čtyři brány: Kolínská, Klášterská, Čáslavská a Kouřimská; vedle nich bylo ještě několik fortén: u sv. Barbory, na Koňském trhu (Smíškovo náměstí), u Náměti (nová), Katova, u „kola“ lázně, u Nových Mlýnů, u věže Žižkovy, u laviček, v Hlouškách (ke klášteři) a vedle Matěje Koželuha.

Vedle těchto fortén byly také branky, kteréž se takto jmenovaly: branka proti sv. Janu, pod Vlaš. dvorem, branka Nová v Cechovské ulici, v Leflířské ulici, u sv. Bartoloměje, branka Židovská, branka pod melhúzem a branka Mentleřská.³⁾ Dnes jsou všechny branky a fortny až na Katovu rozbourány a jediná brána znovu postavená pod Vlašským dvorem napodobuje bránu Žižkovu. Z dob opevnění jsou ještě na několika místech hradby zachovány. Nejlépe přístupny jsou v ulici Ruthardské, pak v zahradě blíže kostela Matky boží na Náměti s Katovou brankou, v zahradě domu č.233 v Bartolomějské ulici a v č.103 na Žižkově.

Domy v hlavních ulicích města jsou většinou dvoupatrové a jednopatrové a stojí v řadách těsně pohromadě, a to vesměs skoro bez zahrad. Valná část domů na vedlejších ulicích a na

Brána Kolínská v XIX. století.

Brána Klášterská v XIX. století.

předměstích mají již pěkné i rozsáhlé zahrady. Nových domů až do r. 1900 poskrovnu přibývalo; za to ale přibýlo od té doby na předměstích, kde se město valně rozšiřuje, bez mála 150 domů.

7 Město H. K. rozděleno již v dávné době na čtvrti, jejichžto ulice směřující od východu k západu stoupají do příkrého vrchu, příčné pak jsou většinou beze sklonu.

Hlavní ulice, která město probíhá od východu k západu, jest Tylova třída, na jejíž patě čteme 220-1 m (nadraží) výšky n. Adrii; ústí v největší náměstí kutnohorské a vychází z něho pode jménem Husova třída. U bývalého mýta dostupuje 291 m výšky nad Adr. nazývající se již Kouřimskou ulicí.

Hora Kutná má dosti značný počet náměstí. Z nich jsou největší: náměstí Palackého (Panské nám.), Václavské (Masný a hrnčířský trh), Komenského (Tarmark), Rejskovo (u Kam. kašny), Smíškovo (Koňský trh), Pirknerovo (U nemocnice), u Vlašského dvora (Rybní trh), Havlíčkovo náměstí (dříve v Leflířích a na jirchářském kopečku), Svatoanenské, Svatojanské, na Náměti a mnoho ještě menších a větších „plácků“ bezejmených. Ulice byly před několika léty pojmenovány jmény zasloužilých rodáků nebo o naši vlast zasloužilých mužů.

Význačnější ulice mají tato jména: Tylova (Pekařská), Husova (Kouřimská, dříve Vinná a za branou Senná), Šultysova (Zelní trh), Prokopova (Česká), Bartolomějská, Barborská (Jesu-

*Brána Čáslavská -
v první době a ještě v
XV. věku zvaná Špitálská.*

*Brána Kouřimská.
Stála na konci nynější
Husovy třídy*

*Katova branka
v býv. hradbách
v zahradě Rajských*

itská), Kolárova (Fifekova), Poděbradova (Klásterská či Voršulinská), Vladislavova (Sedlec-ká), Vocelova (Šlachtecká), Jungmannova (na Dolejším městě), Sokolská (Čáslavská), historická ulička Ruthardova atd. Nově přibylým ulicím dostalo se nového pojmenování, jako: ulice Riegrova, Jeneweinova, Štětкова, Šichova, Braunova, Baráková, Anny Špahové, Olivova, Prachňanská, Herzanova, třída Tábořská, Čáslavská atd. atd. K hlučnější části města náleží bez odporu Palackého náměstí, kde se denně při pěkném počasí koná kutnohorské „korso“. Na Miláně (u domu Minsterberského) scházejí se ráno i v odpůldních hodinách pensisté, aby si tu denní čas hovorem ukrátili.

Město naše postrádá rozsáhlého parku. Menší parky pěkné jsou u Vlašského dvora, u Havlíčka, na Smíškově náměstí, u sv. P. Barbory a na Dolejším městě.

Komunikace. Horu Kutnou probíhá erární silnice pražská, která sem od Malína přichází a vede dále k Zásnkám, Černému Kostelci, Ouřinovi a ku Praze. Ze silnice této při západní straně města odbočuje jiná silnice, která vede k sv. Barboře, dále k Poličanům, k Zbraslavicům a k Táboru. Okresních silnic vede do města sedm, a to z Křesetic, Bylan, Hořan, Kaňku, Církvice, Neškaredic, Perštejnice a nejnověji pomýšleno i na silnici z Grunty a Libenic. Kdy silnice tyto založeny a jakým nákladem, pověděno jest v odstavci „Samospráva“.

„Hora Kutná byla až do r. 1871 bez spojení železničního. Toho roku vystavěna železnice Severo-západní, která ale město minula a nádraží projektováno i zřízeno až u samého Malína a obdrželo název Sedlec-Kutná Hora. K tomuto nádraží muselo obecnstvo z Hory Kutné choditi buď pěšky, jezdit špatnými dostavníky nebo ve zvláštních povozech. Tím město naše odřízuto od světové dráhy na dobro. Či to bylo vinou, pomlčujeme. V r. 1880-81 byla pak k nádraží Sedlec-Kutná Hora povolena lokální dráha, kterou vystavěla firma M. B. Teller a tím poněkud se spojení s městem zlepšilo, ač upříti nelze, že to mělo býti první povinností města, by lokální dráha v ruce jeho přešla. V posledních letech min. století velice usilovalo občanstvo naše, aby se uskutečnil železniční projekt Záboř, Nové Dvory, Hora Kutná, Uhlíř. Janovice, Sázava-Čerčany nebo Benešov - ale stálým odkládáním povolného činitele obdržel projekt Kolín-Čerčany přednost. Ztratilo-li město nad míru mnoho stavbou Severo-západní dráhy, která nás minula, ztratilo nyní drahou čerčanskou tím více, poněvadž tato odvedla celou západní část hejtmanství do sousedního města Kolína a ku Praze.

V letech 1904-05 bylo povoleno městu, okresu a některým činitelům stavěti lokální dráhu Hora Kutná-Zruč a připojiti ji ku dráze Posázavské. Drahou touto nezískalo město mnoho; tím získali jen občané jižní části okresu našeho, ale oběti, kterých město, okres atd. přinesly, nejsou nepatrné oproti tak malému a méně praktickému spojení železničnímu. Učelnější stane se lokálka Hora Kutná-Zruč, až spojena bude s drahou Štěpánov-Vlašim-Benešov. C. k. stát. poštovní úřad s úřadem telegrafickým a telefonním udržuje spojení s každým vlakem Sev.-záp. dráhy. Vedle toho jest spojení poštovní denně se Zbraslavicemi s Červ. Janovicemi, Nov. Dvory a Kouřimi. Povožnictví obstarávají 3 spediteři a několik drožkařů.

Jmění obce. Obec kutnohorská - kdysi bohatá na statky pozemské, zchudla tak, že stála pojednou mezi nejhudšími městy českými, když jí byl císař Ferdinand II. r. 1620 statky skonfiskoval. Velmi pomalu se její finanční poměry zlepšovaly, ale té výše jako druhy již nedosáhly.

Dnes jest obec kutnohorská majitelkou domů čís. pop. 1, 14, 59, 146, 183, 279, 303, 540, 552, 573, 589, 590, č. kastr. 828 (špýchar), na předměstí Žižkově: 76, 77, 78, 79, 20 a 89 na Karlově: 37, 28, 36, v Hlouškách 40, 54, 11, 75, 96, 68, na Vrchlici 22, - 571 v Praze VII. a konečně městské váhy a prachárny.

Úhrnná cena všech těchto domů páčí se na 1,465.466 K 61 h, z nichž se platí daně 5.929 K. Obecních pozemků jest 10 ha 54 a, z nichž se platí daně 1668 K. Čís pop. 11 Hl. (pivovar) má ceny skoro 1,000.000 K a odvádí ročně daně 3.749 K 10 h. Vrchy Kaňkovské náležejí od r.

1882 obci a mají dnes výměry 39.06 ha v ceně 43.208 K 28 h a odvádí se za ně ročně daně 255 K 33 h. Obec jest dále majitelkou velkostatku Červených Janovic a přikoupených Opatovic, kteréžto statky zahrnují: zámek v Č. Janovicích, 2 myslivny, 5 hájoven, dále 130.14 ha polí, 1021.85 ha lesů, 101.08 ha rybníků, 60.27 ha luk, 4.13 ha zahrad, 1.98 ha cest a neplodné půdy v úhrnné ceně 1,520.387 K 88 h, z čehož se odvádí daní 7.866 K 45 h.

„Konečně spravuje město nadační jmění měšťanského špitálu, a to: velkostatek Veletov a veškeré pozemky tomuto špitálu u města náležející v ceně K 335.012-03 a na kapitálech K 304.415, z čehož platí daně 2650 K.

Výměra celého obvodu městského obnáší 1447 ha 89 a, z níž se zaplatilo r. 1909 daně 163.434 K 84 h.

Správa města pečlivě stará se o zvelebení lesů, luk a zavádí racionelní pěstování ryb. Proto vypuštěné rybníky opět zavodňuje a takto příjem obecní zvyšuje. (Dle výpisu z důchoden. úřadu.)

Jméno města. Jméno Hory Kutné různě se odvozuje. Jedni tvrdí, že od „kutny mnichovy“, kterýž prvou rudu poblíž chrámku Všech Svatých byl našel, druzí od slova „kutati“, což znamená v zemi hrabati - hledati - a tento důvod za správnější prohlásil již také i Pavel Stránský ve spisech svých.

Ale pověst o mnichu Antoňovi a jeho kutně nepostrádá ovšem také historického jádra. Cisterciáci byli po přednosti zemědělci a pilně všímali si hornictví. Všude na svých statcích pokoušeli se o jílování a dolování a tak činili zajisté i u kláštera sedleckého.

¹⁰Místům, kde se dolovalo, říkali staří Čechové vůbec „hory“. Městu našemu jinak neříkali nežli „Hora“ - „Hory“. A dnes ještě okolní lid říká: „Jdu do „Hory“ - a ne jdu „do Kutné Hory“. Teprv později dostávala místa tato názvu druhého. Na př. Hory Ratibořské, Hory Matky Boží, Hory Velké, Hory Malé, Hory Březové atd. Jeť tedy také možno, že město naše druhé jméno od „kutny“ obdrželo a zvalo se „Hory Kutny“, později Hora Kutná. A říkalo se a dosud se říká v Hoře Kutné, v Kutné Hoře, na Horách Kutných a za stara na Horách Kutnách. A veškeré tyto názvy⁴) jsou oprávněné a správné.

Hlavní živnosti obyvatelstva sluší na prvním místě jmenovati řemeslo, pak obchod, průmysl, zahradnictví a dosti rozvětvené rolnictví. Na předměstích jsou některé moderně zřízené dvorce a menší statky a ve městě vnitřním tu a tam slušná hospodářská stavení.

V zahradách předměstských a také v okolí na polích pěstuje se u velké míře s výborným prospěchem veškerá zelenina, kteráž daleko široko má dobré jméno. Prací tou se zaměstnává na sta pilných rukou a nalézá tak bezděčné obživu.

Slušného a bezpečného zaopatření (i pense) dostává se ženskému pohlaví v továrně na tabák v Sedlci. (Viz dějiny a Sedlec!)

Obyvatelstvo, o němž možno říci, že jest všeobecně vzděláno, rádo a pilně čte a k tomu jsou knihovny dobrou příležitostí v každém skoro spolku. A vedle těchto soukromých knihoven jest ještě městská veřejná lidová knihovna a veřejná lidová čítárna, zřízená akademiky kutnohorskými a podporovaná městskou radou. Tam vyloženy jsou veškeré časopisy české i mnohé jinojazyčné a obecný lid se ku čtení jejich hojně schází.

Velechrám sv. Panny Barbory, vzácná památka slohu gotického, založen byl koncem XIV. stol. na skalnatém ostrohu nad Vrchlicí. Prvním jeho stavitelem byl asi člen z rodiny Parléřů (ale nikoli Petr), kteří v té době stavěli chrám sv. Bartoloměje v Kolíně. Původně měl být třílodní, později přidány ještě lodi dvě, ale kostel není dle původních plánů dostavěn. Za bouří husitských stavba, jež do výše galerie pokročila, zastavena. Teprve r. 1481 ujal se stavby Michal Smíšek z Vrchovišť a Horníci ujednali novou smlouvu s mistrem Hanušem a také z královské urbury dostalo se stavbě podpory. Ale mistr Hanuš r. 1487 po krátké nemoci zemřel a Kutnohorští zvolili si za stavitele sv. P. Barbory Matyáše Rejska z Prostějova, kterýž za panování Vladislava Jagellovce r. 1499 klenbu presbytěře dokonal a tím dovršil nejkrásnější část chrámu. Úmrtím Rejskovým (okolo r. 1506 až 1508) nastala opět přestávka, až r. 1512 smluvili se Horníci s král. stavitelem Benediktem Rejtem (Benešem Lounským) z Prahy, aby přistoupil k dokončení díla. Benedikt zhotovil pak plány dle nichž stavbu vedl Parléř Jakub. Krov postavil Petr a hlavní loď r. 1547 doklenul mistr Mikuláš a mistři domácí. Potom postavena ještě kručta a zatímni západní zeď a r. 1558 zanecháno díla. R. 1595 dostavěn nový štít ozdobený stříbrným a silně pozlaceným kalichem na jalové zdi nedostavěné a tím byla stavba chrámu docelena, ne však ukončena. Za jezuitův, kterým byl chrám r. 1626 dán k užívání, sňat kalich, který prý byl na potupu religionu katolického, snesen třívěžový krov a nahrazen krytem prejzovým se třemi nepatrnými vížkami. Také dřevěná zvonice, jež stála opodál na blízké zahradě, byla zbořena a zvony, z nichž dva největší jsou dílo Ptáčkovo, přeneseny do věže kolejni, kde se podnes nalézají. K pohodlí svému postavili si jezuité chodbu kryptou, již spojili chrám s kolejí a tím chrám vysokou chodbou zastavili a krásného pohledu zbavili. Po zrušení řádu jezuitského připadl chrám Matici náboženské, která se o něj nehrubě starala, nechávajíc jej zpustnouti. Teprve za naší doby nastala žádoucí náprava: schátralá jalová zeď byla zbořena a přičiněním archaeologického sboru „Vocel“ a podporou země, říše a obce předsevzata r. 1884 řádná restaurace chrámu, kteráž ukončila se dostavbou, totiž novými 2 pilíři, ukončující zdi a portálem; 12r. 1899 pak dokončena veškerá restaurace oken, pilířů, soch i znaků vně chrámu nákladem v okrouhlé summě 1,000.000 K. Z původní výzdoby chrámové zvláštní pozornosti zasluhují nástěnné malby z doby Vladislavské, skvostně řezané gotické stolice, relief sv. P. Barbory, zbytek to z původního oltáře a některé kusé zbytky. V kaplich ochozu kolem hlavního oltáře nalézá se Škrétův obraz sv. Václava, Brandlův sv. Simeona a sv. Augustin a skvostný skládací oltář. V kapli minciřské a Smíškově objevené „frescomalby“ byly nákladem archaeol. sboru Vocel a věnováním † medika Slavíka slušně opraveny. Mistři Maixner, Liebscher, Sequens vynaložili veškeru péči na záchranu těchto starých maleb. Zvláštní uměl. práce z XV. stol. jsou gotické lavice s krásnou prací řezbářskou, jež budí obdiv pozorovatele. Stavbě velechrámu sv. P. Barbory dodávají imposantnosti operací pilíře a spojovací oblouky, na nichž vyrůstá les věžiček, růžic, fiál a krabů. Dojem ten se stupňuje, vystoupíme-li na galerii, kterouž možno obejít celé presbyterium, a na galerii druhou, kterouž nyní obejít lze celý chrám. Odtud spatřujeme bohaté oblouky operací, vedoucí k hořejším římsám a šestiboké věžičky, v nichž jsou schody vedoucí na galerie. Obcházejíce velechrám uzmíme ještě mnohé krásně umělecky provedené sochy sv. P. Barbory, Ježíše Krista, sv. Václava a nad novým portálem Bohorodičku, které ovšem pocházejí z doby nejnovější.

Arciděkánský chrám sv. Jakuba založen byl poč. XIV. století bohatými nákladníky hor Janem Kunklínem Ruthardem a Bořutou z Košic, jichž znaky tu se dosud spatřují. Vystavěn jest ve slohu gotickém z hrubozrnného pískovce mezholeszského (pod Vysokou) a náleží k největším chrámům stejnolodním XIV. stol. a to již i proto, že hlavní loď vyniká značným rozpětím. Do chrámu vedou tři vchody. Hlavní vchod na straně západní jest vedle štíhlé, 80 m vysoké věže a jest nepravidelně z prostředka na stranu posunut. Tympanon jeho vyplněn jest krás-

nou různými. Hlavní oltář, řezaný pražským mistrem Eiglerem, pochází z r. 1678, obraz na něm, Stětí sv. Jakuba Většího, maloval rozený Ital F. X. Palko, královský malíř saský. Nad obrazem hlavním jest menší obraz Sv. Trojice od Brandla, kterýž sem z kostela Svaté Trojice byl přenesen. V presbytěři jsou gotické, pěkně řezané patronátní lavice ze století XV., které řezal Jiří Lorecký z Elkouše. Za hlavním oltářem nalézá se pozoruhodné starobylé sanktuarium, jehož dvířka jsou mistrně tepána a polychromována. Obě lodi ukončeny jsou kapličkami. V sev. zadní kapli jest krásný výtvar práce umělecké obraz Zebedeovců v lipovém dřevě řezaný a z 2. pol. XVII. století pocházející. Zobrazuje Krista, kterak mu matka Zebedeova odevzdává syny své Jana a Jakuba za učedníky. Nad skupinou touto zříme relief Hory Kutné. V jižní zadní kapli jest starobylá křtitelnice, již ulil, jakož i některé zvony na věži kutnohorský zvonář Jak. Ptáček. Na křtitelnici čteme nápis Jakub Jistebnický, farář a r. 1505. Kterak se sem dostala, nikdo pověděti neumí. Okna ve všech kaplích i v lodích jsou opatřena kružbou a barevným sklem buď figurálním, buď jen ornamentálním okrášlena. V sakristii jsou skvostná roucha mešní, gotická monstrance z doby Karla IV. a převzácná „Pieta“ mistra Škréty z r. 1673. Obrazy po stěnách jsou většinou prací jesuity Rababa. Chrám sv. Jakuba jest 55 m dlouhý, 24 m široký a 19 m vysoký. Věž 80 m vysoká, od níž chrám zván je též „Vysokým“, jest poněkud nachýlena, což připisuje se velkému zemětřesení, jež zde r. 1548 řádilo a mnohé škody způsobilo. Druhá věž na straně jižní založená jest nedokončena.

Chrám sv. Jakuba silně připomíná stavbu býv. klášterního chrámu na Sázavě, z čehož dá se souditi, že pod vlivem mistrů sázavských byl stavěn. Roku 1421 byl kostel zpuštěn od Táboritů; v letech 1424-1622 byli při něm kněží utrakvističtí. Koncem XV. a začátkem XVI. stol. sídlili při něm utrakvištitičtí biskupové, kteří světili kněze pod obojí. I zván byl kostel katedrálím. R. 1500 bylo dě-

Relief Zebedeovců. Řezal Kašpar Eichler 1678.

kanství povýšeno na arciděkanství. Budovu arciděkanství (původně školu) s krásným renaissančním portálem mramorovým vystavěli r. 1594-1595 cís. rychtář Mikuláš Vodňanský z Čazarova a městský rychtář Zikmund Kozel z Rýzntálu.

Královská kaple. Nad urburou královskou vypíná se krásná gotická kaple s uměle provedeným arkýřem, kterouž za krále Vladislava Jagellovce r. 1497 posvětil ku počtě sv. Václava a Ladislava biskup poznaňský.⁵⁾ Uprostřed kaple stojí jediný sloup, který nese žebrovitou klenbu a ten stojí na spodním sloupu bývalé urbury královské. Jsou tedy dvě skoro stejné kaple nad sebou. Spustlou kapli dal r. 1863-64 nákladem 1280 zl. k. m. upraviti horní hejtman Karel Matějka. Opravu provedl rodák kutnohorský Jan Ladislav. A obec kutnohorská, když Vlašský

Vlašský dvůr před restaurací. (Vnitřek s kaplí).

dvůr ukoupila a restaurovala, provedla také opravu tím více již spustlé kaple roku 1892 a dala ji nádherně vyzdobit pražskému umělci Urbanovi. Restaurace provedena za 14.000 korun. Kaplí náleží znamenitý starobylý umělecký ornát (ruč. práce,⁶⁾ krásný misál⁷⁾ a divotvorný zvonek (také je v muzeu). Zvláště pozoruhodný jest hlavní oltář se sochami světců Václava a Ladislava, Vojtěcha a Lidmily. Oba oltáře vedlejší i hlavní - oltáře skládací - jsou prací kutnohorského mistra Hanuše. Křídla oltářů jsou ozdobeny umělými, tabulovými obrazy mistrů domácích. Votivní obraz o posvěcení kaple odevzdán muzeu archaeologickému.

Ve věži hlavní visí menší zvon, který dlouhá léta se prohlašoval za ztracený. Leč byl nalezen na půdě nad šmittnami a sem při restauraci pověšen.

Chrám Matky boží na Náměti na Dolejším městě založen byl v 1. polovici XIV. stol., nynější podoby nabyl však po požáru v l. 1470 až 1513. Na místě tom býval dříve „rudní trh“, kde nákladníci prodávali rudy; ruda se vážila a která spadla na zem, nesměla prý se již do proděné rudy vmísiti, ale po trhu ji horníci nametli a prodali. Odtud odvozují někteří název „Na Náměti“. Z peněz takto utržených, z příspěvků králov. a z „handštánů“ nákladníků s rudou kolem jezdících byl chrám vystavěn. Jest to jednoduchá, ale úhledná stavba gotická o 3 lodích, jejíž křížové klenutí spočívá na štíhlých pilířích a k níž přiléhá věž dostavěná r. 1490. Výška kostela, šířka i délka ve světlosti po presbytěři jest 19 m a tvoří tudíž všechny lodi pravidelnou kostku. Křídlové oltáře, jak hlavní tak neméně vedlejší, ozdobeny jsou pozoruhodnými tabulovými obrazy z doby Vladislavské. Skvostná kazatelna, sekaná z petřínské opuky (1513-32) s reliefy otců církevních, jest z nejkrásnějších toho druhu v Čechách. V poslední době dostalo se jí (až na zábradlí na kazatelnu vedoucí) velmi krásné opravy i úpravy. V presbytěři sluší vytknouti renaissanční, znamenitě vykládanou lavici cechu sladovnického z r. 1596, která vyniká pěknými vzory. V hlavní lodi uprostřed triumfálního oblouku pochován je český malíř Petr Brandl. Kostel Matky boží utrpěl mnoho požárů a byl r. 1886-1887 nákladem 40.000 K obcí vkusně obnoven. Na zrušeném hřbitově kolem kostela zazděno jest několik starých náhrobků, nejstarší z roku 1592 přenesen do musea.

¹⁵**Kostel sv. Jana Nep.** v Husově třídě jest elegantní stavba barokní, dle plánů F. M. Kaňky stavitelem Janem Domažlickým v l. 1730-53 zbudovaná a r. 1886 nákladem 15.000 zl. obcí důkladně obnovená. Obnovu provedl r. 1886 architekt Barvitius. Klenbu zdobí krásné fresky od F. X. Palka. Kostel vystavělo obyvatelstvo kutnohorské, když byl Jan Nepomucký prohlášen za blahosl. Pusté místo na kostel daroval měšťan Josef Kuhn, jehož dům r. 1730 lehl popelem. Palkův oltářní obraz „sv. Jan almužník“ byl nahrazen prací českého mistra Dítěte, kterýž sem darován byl rodákem kutnohorským, velkoobchodníkem Olivou.

¹⁶Do chrámu tohoto kázal biskup Hay přenéstí něm. bohoslužby, aby prý těm ubohým Němcům od sv. Jiří zjednal pohodlí. (Dr. V. Řezníček: Visitační cesta bisk. Haje z r. 1783). V malých subtilních vízkách kostela sv. Jana Nep. visí tři zvony. Ve vízce evang. jest zvon sv. Jana Nepomuckého lit Zachariášem Dietrichem r. 1754, ve vízce epištolní visí sv. Gotthard od Karla Bellmanna z r. 1856 a třetí zvon sv. Florián lit. r. 1753 taktéž Zachar. Dietrichem v Praze.

Kostel Všech Svatých. V předměstí „Hlouška“ stojí na nejvyšším místě města **kostel Všech Svatých** o jediné lodi a kolem něho rozkládá se hřbitov, jenž od r. 1880 určen jest pro celou osadu kutnohorskou. Kostel tento prohlašují mnozí co do původu svého nejstarším chrámem kutnohorským (z XIII. století), ale z původního kromě věže nic se na něm nezachovalo. Povšimnutí zasluhuje starý obraz na dřevě malovaný, představující objevení stříbrných prutů mnichem Antonínem; obraz ten byl obnoven akad. malířem A. Lhotou. R. 1909 byl kostelík Všech Svatých nákladem obce důstojně zrestaurován.

Na původní věži zachován znak býv. předměstí kaňkovského. V téže věži visí dva zvony: „Marie“ s letopočtem 1659 a „Jan“ slitý 1471. (Řehák).

Kostel sv. Trojice. Nad někdejšími „kavnamí“ hornickými na jižní straně města po levém břehu říčky Vrchlice a po pravém břehu potoka Bylanky, kde jindy rozkládala se ves Svatotrojická, vypíná se na vyvýšeném, pustém pahorku gotický chrám **Sv. Trojice** založený roku 1417, dostavěný okolo roku 1500, restaurovaný roku 1896. Jest o třech lodích, jejichž klenba spočívá na 4 štíhlých, 35 cm v průměru majících sloupečkách. V chrámě tomto jest starobylé sanctuarium v podobě věžičky 7 m vysoké, jež se pokládá tak jako kostel sám za dílo Rejskovo, z kamene skvostně provedený erb Smíškovský, náhrobek Jan Smíška z Vrchovišť a některých členů rodiny. Byli Smíškové z Vrchovišť zakladatelé sv. Trojice a pokud rod ten žil, byl oddaně pamětliv tohoto chrámu jako rodinné krypty. R. 1905 dala obec kutnohorská sv. Trojici nákladem asi 6000 K opravit. Při opravě té nebyl původní oltář gotický dřevěný ponechán, ale nahrazen oltářem kamenným.

Ve věži svatotrojické bývaly tři zvony. Zvon „Maria“ r. 1475 lity přenesen k Matce boží na Náměti po ohni r. 1770 a druhé dva zvony byly ukradeny a to, prvý r. 1790 a druhý r. 1843. Nyní má sv. Trojice jediný zvon „Jan“ a ten sem asi přenesen od sv. Jakuba (Pamět. kn. arcid. zal. 1842).

Ze světských budov a památek⁸⁾ zasluhují zmínky:

Kolej jesuitská. Bývalá **kolej jesuitská** vedle chrámu sv. Barbory jest veliká dvoupatrová budova dostavěná nákladem jezuitů r. 1667, a r. 1773 po zrušení řádu proměněná na kasárna. R. 1854 zřízena zde kadetní škola, ale r. 1868 přeměněna opět na kasárna pro posádku kutnohorskou, která až podnes tu umístěna. Na straně jižní a severní zdobí kolossální budovu tuto dvě slušných věží. Třetí uprostřed stojící byla r. 1844 rozbourána. Na jižní věži jsou nyní Ptáčkovy zvony; byly sem přeneseny v době jesuitské, poněvadž rektor Streer (1723-26) dal dřevěnou zvonici na zahradě u chrámu sv. P. Barbory zbořiti. Největší zvon Ludvík váží asi 40 q a slit jest u Ondř. Ptáčka 1510, dále zvon Michal od téhož umělce váží asi 25 q, třetí zvon 9 q váží ke cti sv. Barbory byl slit, a čtvrtý, taktéž zvon Ptáčkův, byl přelit, ale opět praskl a stal se k zvonění nezpůsobilým. Naproti koleji spatřujeme kamennou zeď zvýši 1-1½ m, kteráž prostranství před kolejí uzavírá. Prostranství toto zove se dle soch tu umístěných na „Mostě“. Budova má¹⁷ v půdorysu podobu obráceného F, což prý se stalo ku počtě největšího příznivce řádu, císaře Ferdinanda.

Kamenná kašna. Jinou neméně zajímavou památkou jest **Kamenná kašna**, kterouž obec kutnohorská roku 1495 nákladem svým vystavěla. Jest to mohutný dvanáctihran, tesaný z domácího pískovce ve slohu gotickém. V každém rohu nese pěkné sloupky s křížovými fiálami, baldachýnky s hvězdotvým klenutím a konsolky. Plochy kolmé mezi sloupovím vyplněny jsou gotickou kruzbou a každá náplň jiným vzorem. Dílo toto provedli nejspíše domácí mistři dle plánů bakaláře Reyska Prostějovského, který té doby na H. se zdržoval. Až do nedávna se za¹⁸to mělo, že kašnu tuto vystavěti dal Smíšek z Vrchovišť, avšak našly se v archivu městském účty z r. 1490, 1493 a 1495, kteréž vykazují, že placeny všechny účty na „kamennou kašnu“ z pokladny obecní. Smíšek z Vrchovišť povolil jen „ze svých gruntů bylanských vůli dobrou, aby páni vodu jeho do trub sv.-Vojtěšských pojali“. Za to mu páni „crk“ vody na Hrádek bezplatně zavedli. (Arch. měst.: „Memorabilia 1480-99 fol. 231 praví: „že o vodu již se Smíškem r. 1492 Kutnoh. vyjednávali“). V l. 1887-1890 dala obec kašnu nákladem 8000 zlatých z hoříckého pískovce opravit.

Kamenný dům. Zajímavou a přepychovou památkou stavitelskou ze stol. XV. jest tak zv. **Kamenný dům** na Václavském náměstí, v jehož průčelí v přízemí vystupuje silný pilíř a na němž spočívá pěkně zdobený arkýř, dosahující 2. patra a ukončený malým balkonem. Nad 2. patrem vypíná se vysoký štít kraby a sovkami bohatě ozdobený. O původu Kamenného domu a prvním jeho majiteli nevíme nic určitého, ba ani nevíme, kdo by byl jeho stavitelem. Víme toliko, že byl prvním domem v této čtvrti vystavěným z kamene a proto jeho název Kam.

dům. R. 1849 koupila jej od soukromého majetníka obec a zřídila zde svou radnici, která však r. 1898 přenesena do restaurovaného Vlaš. dvora. Kamenný dům byl r. 1901 obcí kutnohorskou nákladem 60.000 korun důkladně a po zásluze restaurován a v muzeum proměněn. Restaurace se tak povedla, že můžeme nyní směle říci, „není v celém království Českém tak vzácné památky, jakým jest Kamenný dům.“

Boží Muka od Fr. Bauguta, člena tovaryšstva Ježišova, v l. 1714-1715 zhotovený pomník morový, 16·6 m vysoký, zakončen jest na vysokém jehlanu sochou P. Marie; kolem ozdobného podstavce stojí sochy sv. Karla Bor., sv. Františka Xav., sv. Rocha a sv. Šebestiána.

Kostel sv. Bartoloměje. Na nynějším náměstí Pirknerově stával někdy farní **kostel sv. Bartoloměje**. Byl po chrámu Věch Svatých nejstarším kostelem, poněvadž již 1407 při potvrzování nadace oltářní u Matky boží stala se zmínka o knězi u sv. Bartoloměje. (Liber erect.) (Ostatek viz ve stati „o farách“!)

Klášteř Voršilek v Poděbradově třídě jest velkolepá, ale nedokončená dvoupatrová budova, kterou nákladem hraběnek Eleonory a Maximiliana z Trautmansdorfu v l. 1733-1743 vystavěl pražský stavitel Jan Kilian Dienzenhofer. V roce 1900 přistavěli u kláštera kostelík, kterýž ovšem v rozměrech daleko zůstal za kostelem v původním plánu uvedeném a jenž státi měl na straně k městu. Základy jeho při kopání gruntů se našly. Plány kostela zhotovil architekt Ohman a kostel postaven nákladem K 75.000 architektem B. Moravcem, ředitelem řem. školy. V klášteře jest mnoho krásných uměleckých památek, zvláště obrazů od známých i neznámých mistrů. (Dějiny škol klášterních viz v I. díle ve stati „Povšechné školství!“)

Evangel. chrám. V Poděbradově třídě vystavěla sobě r. 1887 evangel. církev slušný chrám a posvětila ho „Památko božích bojovníků“. Jsou to ony nešťastné oběti, které nechtějící zapřítí víru svou byli kutnohorskými Němci vmetáni r. 1421 za živa do šachet martinských v Mišpulkách. Šachty nazvali posměšně „Tábor“. Plán chrámu toho zhotovil rodák kaňkovský architekt Fr. Bulda a nákladem 50.000 K vystavěl kutnohorský stavitel Jos. Procházka.

Modlitebna israelská. Na Smíškově náměstí postavili sobě zdejší israelité r. 1903 modlitebnu ve slohu moderním (secesním). Plán zhotovil a stavbu také provedl na svém pozemku za 52.000 K architekt Bohuslav Moravec.

¹⁰**Knížecí dům.** V gotické věži t. zv. **Knížecího domu** na Palackého náměstí zachovala se komnata s přehádnou klenbou a nástěnnými malbami z doby Vladislavské zdobená. Bylo by ovšem jen pro komnatu tu, ať již jakémukoliv účelu sloužila, důstojno, aby náležitě oceněna a také restaurována byla a nesloužila účelům privátním.

Kromě vyčtených památných budov zachovaly se ve mnoha soukromých domech vzácné pozůstatky umělecké, které stručně vyjmenujeme:

²⁰**Ostatní památky. 1. Portál arciděkanství** kterýž zdobil školu „vysokostelskou“. Pochází z r. 1595. Zakladateli školy byli Mikuláš Vodňanský z Čazarova, císař. rychtář a Zikmund Kozel z Rýzentálu, městský primátor.

2. Portál u Mramorů renaissanční ozdoba z druhé polovice XVI. století, kdy dům ten náležel Stejškovi z Freisichselbstu a Freidenpachu, jehož znak se tu spatřuje. Že byl v něm také Šoltys z Felsdorfu bydlel a „šenkováním“ vína se tu zabýval, ničím nelze dokázati.

3. Sloup ze staré radnice, která stávala na Velkém (Palackého) náměstí a r. 1770 vyhořela. Gotický sloup zazděn v domě č. 97 na Palackého náměstí.

4. Na Náměstí v čís. 412 zříme na uliční zdi vsazeno korunované W, zbytek nějakého krakorce nebo svorníku.

5. V uličce Vysokostelské v č. 103 zříme profilované okno a v č. 79 starou gotickou pažbu dveří.

6. V čísle 143 veliký prutovaný portál gotický, výborně zachovaný, s bohatou mříží a v I.

patře síň bohatým žebrováním sklenutou a v č. 142 sochu sv. Floriána s ozdobou slohu barokního.

7. V čísle 141 vidíme na hlavní zdi dva výklenky got. s malovanými obrazy.

8. Proti domu tomuto zříme v kámen sekané dva rytěře v plné zbroji.

9. V Šoltysově třídě balkon na pěkných krakorcích. Na též domě visí „Koruna česká“. Nocovali pryť tu s ní, když z Vídně do Prahy (?) vezena byla.

10. V hradbě klášterní zdi svorník s nápisem 16 L1. 76; zbytek to brány Klášterské.

11. Na Dačického náměstí (v mateřské škole) nesmírně bohatý portál v I. patře. Náleží k nejkrásnějším kutnohorským pracím kamenickým.

12. Na náměstí Komenského v č. 41., kde se narodil Mikuláš Dačický z Heslova, skvostná světnice s žebrovaným klenutím a konsolkami.

13. Na náměstí Palackého v č. 157 v I. patře taktéž krásná světnice sklenutá got. žebrováním s polychromií. Na též domě socha P. Marie.

14. Na tomtéž náměstí v č. 321 skvostně sekané obruby dveří ve vnitřních světnicích.

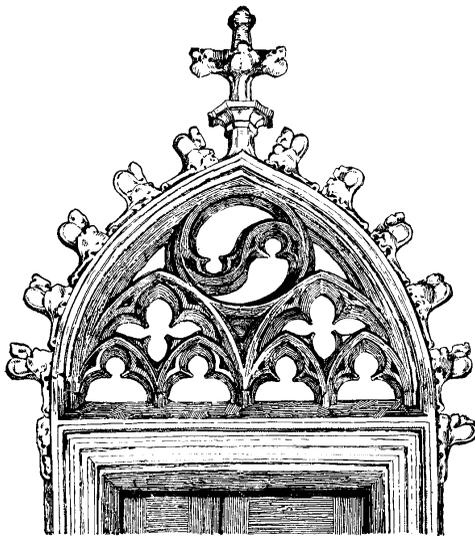
15. Také v ulici Vladislavově v č. 376 zachovaly se podobné síně bohatě žebrované.

Náležitého povšimnutí zasluhují také mnohé domy stavěné slohem barokním, zejména v ulici Husově, Kolárově, Václavském a Smíškově náměstí.

Na mostě. Před jesuitským klášteřem (nynější kasárna) vybuřoval rektor Zdechovský kamennou ohradu a ozdobil ji 13 sochami a tolikéž vázami. Sochy ty sekal fráter Baugut, člen tovaryšstva Ježíšova, a zovou se takto: sv. Jan Nepomucký, sv. Barbora, sv. Ludvík, sv. Izidor, sv. Josef, sv. Ignác, zakladatel tovaryšstva, sv. Václav, sv. František Xav., sv. Josef Kalasanský, sv. Florián, sv. František Borgiáš, sv. Anna a sv. Karel Veliký. Všecky tyto sochy pocházejí z počátku XVIII. století a to z let 1708-11 a jsou slušnou okrasou široké cesty vedoucí k sv. P. Barboře, kteréž vůbec se říká „na mostě“. Pod ohradou a sochami jest stráž zařízení jako park. Říká se jí „segmar“.

Daly by se vyčísti mnohé ještě památky po domech soukromých umístěné, ale k tomu rámeček práce naší jest úzký a proto na těchto přestáváme.

²¹**Karel Havlíček.** Na náměstí před Vlašským dvorem postavil r. 1883 národ český kamennou sochu **Karla Havlíčka Borovského**. Má-li Havlíček - tento první buditel Českého národa - nároky, by města česká stavěla mu pomníky, měla největší povinnost zvěčnit památku jeho Hora Kutná; neboť když tento genialní žurnalista ustoupil nátlaku pražskému a uchýlil se do Hory, by odtud redigoval „Slovana“, tu celé Slovanstvo obracelo zraky k městu našemu, z něhož mužně vyznívalo plnou silou slovo obrany proti reakcionářskému proudu politickému. Tenkráté „Kutnohorské epistolý“, které tu uzřely světlo světa, přijal také národ náš s otevřenou náručí a v malé době staly se pravou biblí svobody a uvědomění národního. A nejen to! Když tento neohrožený bojovník pohnán před porotu kutnohorskou, byl hlasy mužů z lidu nevinným uznán: po všech vlastech slovanských zaznívala chvála statečným občanům kutnohorským. Leč přec jen slabé jsou síly jednotlivce; podlehne obyčejně nátlaku, pronásledování.

Portál v I. škole mateřské. (Vchod do jesliček.)

A tak se stalo i Havlíčkovi. Byl v Něm. Brodě zatčen, v Brixenu internován a duch jeho i tělo chřádl, až 29. července roku 1856 vypustil v Praze šlechtinou duši. Věčná pamět zachována mu buď v srdcích českého národa! - Pomník navrhl rodák kutnohorský Karel Strachovský a sekali jej bratři Ducháčkové a Tomáš Šídlo. R. 1883 byl památník odhalen za přítomnosti 30.000 hlav ze všech zemí slovanských národů.⁹⁾

Do základního kamene pomníku byl vložen mimo jiné tento text: Památce velikého bojovníka za odvěká práva koruny sv. Václava, přirozená práva lidu a svobodu svědomí, českého žurnalisty Karla Havlíčka Borovského zbudoval z příspěvků vděčného národa - Výbor.

Znak města. V Balbínově kronice čteme, že nejstarší znak H. K. byl udělen roku 1313 králem Janem Lucemburským. Byla to dvě křížem přes sebe položená kladívka, kteráž se zvala „šlígle a pemrlice“: Ale správně to není; neboť zachovala se nám. listina z r. 1308, na které se nejstarší znak nalézá. A ten záleží ovšem z kladívek, ale ne přes příč položených, nýbrž kolmo stojících, mezi kterými zřítí roztaženou perut'. Všech pozdějších znaků a erbů zůstala tato kladívka podstatnou částí.

Císař Karel IV. před korunovací svou v Římě propůjčil Horníkům znak rozmnožený tím, že kladívka v prostředním štítu drželi s jedné strany lev a s druhé strany orel. Nad nimi umístěna koruna, kterouž orel levým pářátem a lev oběma předními nohama drželi. Od válek husitských spatřuje se nad šlíglemi pod korunou i kalich, který za krále Ladislava byl zaměněn písmenou L. Za válek švédských byly Kutnohorským veškery pečeti městské odcizeny.

Tehdy Kutnohorští na podanou pokornou suppliku obdrželi r. 1641 od Ferdinanda III. nový, valně pozměněný znak, jenž se skládá vlastně ze dvou štítů: velký štít jest na dvě pole rozdělen: pravá část jest zlaté pole, v němž stojí jednohlavý černý orel; levé pole jest červené a v něm stojí bílý český lev dvojocasý, maje na hlavě královskou korunu. Lev pravou zadní nohou a orel levým pářátem drží „šlígle a pemrlici“. Nad štítem umístěn obraz sv. Panny Barbory, patronky havířů kutnohorských. Pravou ruku má položenou na štítu, v levé pak drží svůj znak „věž“. Do prostřed velkého štítu vložen jest štít domu císařského, rozdělený ve tři stejné pruhy na šíř. Vrchní a spodní pruh jest červený, střední bílý nebo stříbrný. V tomto pruhu jest písmeno F. III. Nad pruhem vrchním umístěna jest zlatá císařská koruna.

Na spodní části velkého štítu zřime tři bílé vrchy značící hory stříbrné Kaňk, Sukov a Kuklík, o nichž již Libuše ve svém proectví mluvila. Celý štít nese na šiji své kovkop a drží jej rozpiatýma rukama ve výši. Konečně jakožto strážcové celého znaku spatřují se po obou stranách štítu postavy allegorické. Po pravé straně „Naděje“ drží v pravé ruce zelenou palmu, levou jsouc o štít opřena. U nohou má železnou kotvici. Po straně levé stojí „Víra“. Opřena jsouc pravou rukou o štít drží v levé kříž - symbol víry.

Takový jest nynější znak H. K., jenž sluje „větší“; menší jest beze sochy sv. P. Barbory - i bez allegorických postav. Privilej - znaku toho užívati²³ udělil císař Ferdinand III. a potvrdil právo to majestátem daným v Řezně 9. dne měsíce října 1641 kralování svého římského páteho, uherského šestnáctého a českého čtrnáctého roku.

Hradby a tvrze. Hora Kutná jako starobylé město mívala asi k vůli bezpečnosti mnohé malé a menší tvrze v různých částech města z nichž dnes nejví se nikde ani památky. Leč dva hrady uvnitř hradeb zůstaly svědky bývalého bohatství a slávy až na naše časy. Jest to **Vlašský dvůr a Hrádek n. Vrchlicí.**

Vlašský dvůr. Již ve XIII. století kutalo se s dobrým výsledkem v celé lesnaté i pahorkaté krajině nad rozsáhlým klášterem sedleckým. Proto sobě budovali nákladníci hor v různých místech svá sídla, která i mnohdy po způsobu tvrzí sruby opevňovali a příkopem i valy opatřovali.

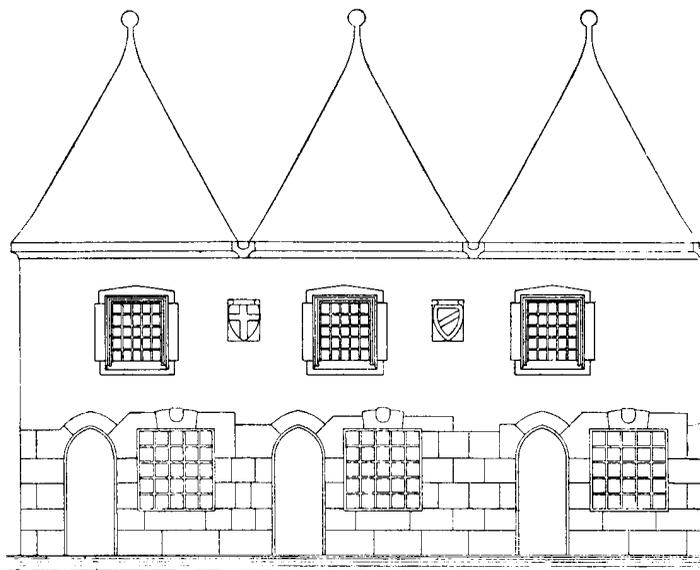
²⁴Tak i král Václav II. jakožto největší nákladník vystavěl si na levém břehu Vrchlice, na pěkné planině, skrovné sídlo, ve kterémž se ubytoval, kdykoliv na Hory zavítal. Lid nazýval

sídlo to králův hrádek, později králův dvůr.

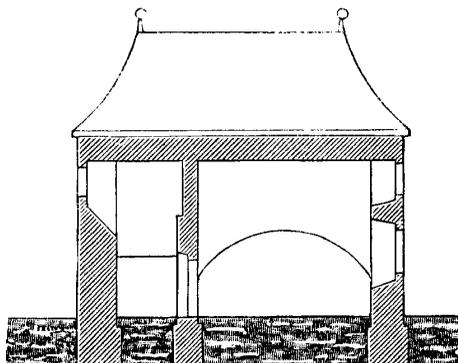
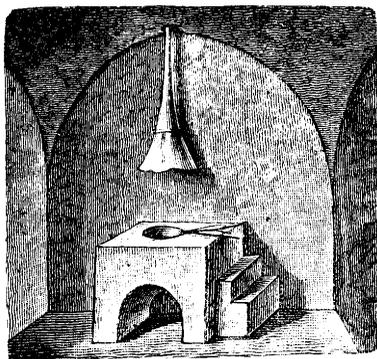
Když pak koncem XIII. století vydávaly hory hojnost stříbra, a když lidu horního i Horníků počalo se již do tisíců počítati, tehda vydal král Václav II. zvláštní řád práva horního a poručil začátkem XIV. století vedle svého - tehda zajisté skrovného hrádku - postaviti budovu, ve které by se razily peníze. Když tak stalo se, povolal mincíře a pregěře z vlašského města Florencie, a dle těchto Vlachů obdržel králův dvůr i mincovna jméno Vlašský dvůr a má toto jméno až podnes.

První peníze - byly to pověstné „české či pražské groše“ - tu raženy byly r. 1300 v srpnu měsíci a zvány pro bělost svou zmrzličky, ježto byly bílé jako padlý sníh. Poslední peníze raženy tu r. 1726, kdy mincovna převezena do Prahy.

Vlašský dvůr skládal se z paláce, jenž byl sídlem králů českých, z mincovny a místností úřadu horního. Z původní stavby, kterou provedl Václav II., zbylo velmi málo, neboť praktické použití vyžadovalo častější změny a přestavby, které zejména za Václava IV. a Vladislava II. byly podnikány. Z doby Václava II. zachovala se až na naše časy věž, ve které byl původní vjezd (dosud známý) a která byla opatřena cimbuřím; vedle věže jednopatrový palác až k druhému vjezdu se strany východní, jehož portál v hradbě při poslední opravě zcela zachovaný nalezen byl, a na jižní straně zachovala se při paláci imitovaná mincovna. Na straně severní

Vlašský dvůr: Pohled na lůny (šmitny.)

Vlašský dvůr: Vnitřek lůny a průřez lůny.

zachovala se urbura královská s hradní kaplí. V paláci byl rytířský sál v I. poschodí s krásným kasetovým stropem, kterýž až na naše časy - byv nižším stropem zazděn - se ukazuje. Síně tato jest bývalá sněmovna.

Z doby Václava IV. zachovalo se II. poschodí paláce, kde byly královské komnaty, nový vjezd, točité schody a rozšířená mincovna. Táž byla rozdělena na dlouhé komory „lůny či šmitny“ zvané, valeně sklenuté a zvalbovanými stříškami kryté. Z doby Vladislava Jagellovce zachováno severní křídlo s krásnou kaplí a místnostmi úřadu horního (rajtunk), do níž se vchází velkou chodbou ozdobenou arkádami, opravená urbura královská opatřena novým vchodem, na němž zřítí podnes korunované W¹⁰), a nápis „Noli me tangere“. Konečně vystavěn byl v době Vladislavově dům nejvyššího mincmistra přiléhající k záp. traktu. (V domě tom je dnes byt ředitelky měšť. školy). Vlašský dvůr byl - najmě proti městu - opatřen valem, hradební zubovou zdí, vedle které i řetězy taženy byly a v severovýchodní části hradeb stála šestiboká hláska, jejíž základy r. 1895 v nynějším parku nalezeny byly. Tak vypadal bývalý královský hrad koncem XVI. století.

Když pak byla mincovna r. 1726 zrušena, sloužil Vlašský dvůr jen za místnosti horním úřadům a když i nejvyšší úřad mincmistra přenesen do Prahy, sloužily některé místnosti úřadům horním a zbývající nahodilým účelům. Vlašský dvůr hynul rok od roku a stát neměl dosti porozumění, aby tuto historicky památnou budovu restauroval. Byla skoro již na spadnutí a tu r. 1880 prodal ji stát obci za 30.000 zlatých - a obec podnikla důkladnou restauraci bez mála za 600.000 korun, šetříc při tom, pokud bylo možno, rázu historického a malebného. Dnes býv. hrádek králův jest zachován nejen ku cti Kut₂nohořanů, nýbrž i ku cti celého českého národa, poněvadž jeho bohatá historie pojí se vážně s dějinami všech zemí býv. koruny České. Místnosti jeho věnovány účelům obecním a školským.

Ve XIV. a XV. století zasedaly tu sněmy české, ač Pražané zle se proto durdili. První sněm konal se 1305, pak 1421, 1444, 1485 a poslední 1510. Nejhlučnější sněm byl r. 1471, kdy zde zvolen 27. máje - po smrti nejčestějšího krále Jiříka z Poděbrad - českým králem Vladislav Jagellovec. R. 1409 dostoupla smělost a odvaha Němců a cizích národů na pražském vysokém učení největšího vrchole. Tehdáž osobovali sobě při poradách a volbách hlasy tři, nám toliko jeden ponechávající. Tu odhodlali se zástupcové university, mezi nimi i mistr Jan Hus - na Hory Kutny ke králi Václavu IV. s prosbou, aby déle netrpěl křivdy národu našemu páchané a učinil nám po právu a spravedlnosti. Král teprv později na přimluvu svých rádců Jana Krušiny z Lichtenburka, Aleše z Dubé, V. Králíka z Buřenic, Mikuláše z Lobkovic, Mikuláše z Okoře, Jana z Bamberka a Jana Náze podepsal listinu, kterouž přiřkl národu našemu hlasy tři, ostatním pak národům hlas jeden. Listina tato, kterouž 18. dne měsíce ledna 1409 na Horách Kutných král podepsal, zove se „Kutnohorský dekret“.

Hrádek nad Vrchlicí neboli nad Páchem, tvrz a sídlo panské, později gymnasium a bohoslovecký ústav tovaryšstva Ježišova, c. k. ústav ku vzdělání učitelů a škola cvičná, nyní majetek obce kutnohorské. Zvedá se nad domky posetém a vinicemi porostlém návrší do značné výšky a poskytuje z hořejší Vrchlice pozorovateli krásného i milého pohledu. Kdy a kým tato tvrz byla založena anebo jaké byly její osudy před válkami husitskými, o tom žádných zpráv se nám nezachovalo.

První známí držitelé Hrádku byli pánové z Donína, kteří tu již v první polovici XV. věku seděním byli. Z rodiny té dostal se Hrádek odúmrtí na obec kutnohorskou, kteráž jej r. 1461 Petru Mikovci Pernštejnskému prodala. Když pak Petr zemřel, dědil Hrádek syn jeho Jan. Avšak již r. 1474 prodal Jan Hrádek zlatníku pražskému Ambrožovi Krtkovi, kterýž byl zároveň průběhem zemským. Krtěk zadluživ Hrádek pryč utekl a král ujal se statků Ambrožových ve vlastnictví své. Mnozí úředníci mince jsouce rukojmím za Krtka, žádali krále, aby jim Hrádek postoupen byl k hojení se. I byli to. Beneš z Weitmille, Mikuláš ze Skalice a Zachariáš z

Božetína. Král svolil a tak prodán Hrádek Michalovi Preklerovi,¹¹⁾ kterýž Hrádek obnovoval, ale r. 1490 jej Janu Smíškovi z Vrchovišť prodal. Majetkem rodině Smíškově zůstal Hrádek s malými výminkami až do r. 1530, kdy náležel mezi tím asi 5 roků Zvířetickým z Wartenberka. Rodině Smíškově děkuje Hrádek za své novozbudování, neboť byl od ní v době Vladislavské nákladně přestavěn a krásnými gotickými arkýři, klenbami, sochami atd. ozdoben. Pak přecházel Hrádek rychle po sobě v rodiny Guttenšteina, Jana Bohemického z Bohemic,¹²⁾ Vrchlabských z Vrchlabí, Chotouchovských z Nebovid, Libšteinských z Kolovrat, Haugviců a Umanů, z nichž Eleonora rozená Haugvicová prodala Hrádek „obci a šepmistrům“ kutnohorským. Po desíti letech tedy r. 1676 odstoupila obec Hrádek jezuitům, jimž zůstal v držení skoro plných 100 let - totiž až do zrušení řádu r. 1773 a Hrádek, jemuž nyní říkalo se „seminář“ přešel s klášterem i chrámem sv. Barborským v majetek c. k. eráru, kterýž tu zřídil c. k. krajskou 27hlavní školu. Opět skoro po 100 letech, totiž r. 1870, zřízeno tu c. k. paedagogium a cvičná škola.

Hrádek jest budova rozsáhlá stavěná ve slohu gotickém a hlavním křídlem obrácena k říčce Vrchlici. Ostatní části obráceny jsou k městu, do ulice Svatobarborské a k tak zvanému „mos-tu“.

V hlavním křídle spatřujeme stavby různých dob a přístavby. Křídlo do města obrácené jest okrášleno arkýřem pětibokým, jehož stěny prolomeny jsou úzkými dvoudílnými okny, mezi nimiž vystupující sloupky znaky okrášleny. Prvý znak jest znak hašpléřský, druhý erb rodiny Smíškovy, třetí znak království Českého, čtvrtý znak kverků či těžřířů, pátý schází a šestý znak havěří (fimoły ¹³⁾.

I křídlo do ulice svatobarborské jest okrášleno arkýřem menším sice, ale - prací Matyáše Reyska. Spočívá na točité noze, jejíž patka ozdobena jest 28pěknými stylisovanými rostlinami, zvířaty a dětskými hlavičkami. Tři okna jsou lemována prutováním a zakončují taktéž hlavami. Ostatní křídla nemají žádných stavitelských ozdob.

Hlavní brána vede nás v síň křížově sklenutou, jejíž svorník ozdoben jest erbem Smíškovým. Pamětihodné jsou místnosti sborovny, ředitelny v přízemí a dvě místnosti v prvním patře, totiž ta, která s menším arkýřem spojena jest (bývalá hradní kaple) a rytířská síň. Tyto místnosti jsou sklenuty křížovou klenbou a patky jeho jsou ozdobeny sochami lidskými i zvířeckými.¹⁴⁾ Ve svorníku jednom spatřujeme korunované W a v druhém rozhojňný znak Smíškův. Ostatní síně jsou v tomto křídle také sklenuté, ale beze vsí okras. Rytířská síň jest největší a nejkrásnější místnost hradní. Umístěna jest ve věži, jejíž půdorys jest čtverec a křížovou klenbu její nese štíhlý sloup uprostřed stojící. Nad rytířskou síní jest ještě jedna místnost, ovšem beze stropu. Všecka okna, všechny pažby dveřní jsou pěkně profilovány a mnohé ozdobeny nad to různými zvířecími nebo lidskými hlavami. Nad hlavním portálem spatřujeme pamětní desku provedenou v gotickém slohu, kterouž učitelstvo československé zasadilo r. 1897 svému miláčkovi Dr. Gust. Ad. Lindnerovi na pamět, že tu žil a řídil ústav učitelský po deset let. Deska jest důstojnou památkou muže tak věhlasného v českém světě pedagogickém, ba i za hranicemi. Když r. 1910 dostavěl stát novou budovu c. k. pedagogia, odkoupila „Hrádek“ obec za 32.000 korun od eráru a bude sama na svůj náklad budovu tuto restaurovati a věnuje jí pak přiměřeným účelům.

Lorec tvrz. Na svahu vrchů Kaňkovských stojí mimo hradby městské stará tvrz zvaná **Lorec**. Prvním známým majitelem byl Martin příjímím Lorecký, kterýž se již r. 1454 připomíná. Ze závěti jeho pořízené r. 1491¹⁵⁾ vysvítá, že předkové jeho již drahnou dobu let sídlili na Lorci. Lorec dědil po roce 1491 Jírek z Elkouše, jehož rodina sem s družinou krále Vladislava Jagellovce se přistěhovala. Jírek přijal jméno „Lorecký“ a zemřel r. 1502 jako urburer královský. Po něm zůstali synové Václav a Bohuslav a uvázali se v otcovo dědictví s Janem Prahňanským, kterýž měl za manželku sestru pozůstalých synů. Václav Lorecký z Elkouše byl

posledním pánem „Lorce“ z rodu Loreckých z Elkouše. Manželkou jeho byla Anna Hatláková z Újezda a na Zdechovicích. Václav provinil se něčím proti králi Ludvíkovi a král právo na jeho statky přikl Janu Bychorskému z Raškovic. Právo to dědil pak Mikuláš Bychorský, dále Matyáš ze Šarfenberka.

Na Lorci měl ještě podíl jakýsi Diviš a ten r. 1520 postoupil jej Petrovi Pašinkovi z Trojanovic. Po něm r. 1524 vidíme na Lorci Václava Šárovice ze Šárova. Šárovec vinil soudce z nepoctivosti a proto r. 1537 odsouzen byl králem Ferdinandem k trestu, kterému on nedostál. Rok po tom byl na Lorci jat, do Prahy odvezen, zmučen a po památce obrácení sv. Pavla st'at na Pohořelci k rozkazu královi.¹⁶⁾ Práva držitelů převedl na sebe Václav Pařízek z Pařízku a směnou nabyt r. 1544 Loreckou tvrz s pivovarem Zdislav Zvířetický z Vartenberka.¹⁷⁾ Zdislav prodal L. Václavu Podhradskému z Vlčí Hory a Václav r. 1559 Ondřejji Dačickému recte Křivoláčkovi od Hory Kutny.¹⁸⁾ Syn ²⁹Ondřejův Mikuláš byl povahy divoké a prudké, vášní nezkracených, ale šprýmovník a satyrik veselý, někdy i cynický a urputný rváč, při tom však ryzí Čech a úhlavní nepřítel všeho cizáctví. V rodině Dačických, kteráž obdržela od císaře Maximiliána r. 1571 list erbovský, aby se mohla psáti z Heslova, zůstala tvrz L. až do r. 1585, kterýmžto rokem přešla koupí na Kateřinu Smiřickou, manželku Jana ze Žerotína, pána na Nových Dvořích.¹⁹⁾ Kateřina ze Žerotínů, rozená Smiřická ze Smiřic, prodala po smrti manžela svého r. 1589 tvrz Lorec se zahradou, pivovarem, chmelnicí, sladovnou, haltěří, svrchky i nábytky šepmistrům a konšelům i vsí obci města Hory Kutné. Obec kutnohorská zrušila v L. sídlo panské a tvrz podlehla proto velkým změnám, poněvadž obec hleděla zajistiti sobě větší příjmy, než jak dosud tvrz L. vynášela.

L. byl Horníkům po povstání českém pro účastenství ve vzpouře odňat, ale r. 1625 opět obci navrácen. Obec jest dosud majetníkem L., ale týž jest mnohokrátě přestavován, tak že jen střední část jeví se býti původní z dob založení tvrze. Dnes jest L. moderním parostrojním pivovarem.

Z rodu Loreckých z Elkouše pochází po matce slavný český spisovatel Daniel Adam z Vesleslavína. Mistr Jakub Řezák Nymburský byl jeho dědem, Eliška Lorecká z Elkouše jeho babou.

Hrad Cimburk. Nad potokem Vrchlicí nedaleko města Hory Kutné stával hrad **Cimburk**, po němž dnes nic jiného se nezachovalo nežli tvrziště, na kterém stával. Tento ³⁰hrad Cimburk dal jméno znamenitým rodům, kteří se odtud psali páni z Cimburka. Nejstarší předek jejich byl český pán Miroslav, který roku 1143 založil blízký klášter v Sedlci, na což nejlépe ukazuje erb kláštera toho a pak pohřeb pánů z Cimburka v tom klášteře již r. 1407 osvědčený.²⁰⁾ Rodina Cimburků se odtud během času, kdy snad hrad jejich nestačil, rozešla a uchýlili se jedni na Lipnici v Čechách, druzí na Moravu. Z rodu tohoto pochází znamenitý učenec XV. stol. Ctibor Tovačovský z Cimburka. Předkové jeho zaměnili statky své v okolí Uh. Hradiště s markrabím Janem, za zboží tovačovské tvrz a městečko Tovačov. Odtud jmenovali se „Tovačovští z Cimburka“. Jaký osud stihl hrad Cimburk u Hory Kutné, nedá se pověděti; dnes jest pouze znáti tvrziště a pod vrchem 284 m vysokým obdržel mlýn jméno Cimburk na Vrchlici, o kterémž již r. 1440 písemné zprávy se vyskytují. Na tvrzišti a v okolí bylo mnoho zajímavých předmětů vykopáno i po různu nalezeno. Jsou uschovány v archeologickém museu.

Hrad Žlunice. Dříve nežli Hora Kutná stála, bývaly v okolí tři rytířské hrady, a to: Cimburk, Hrádek n. Vrchlicí a Žlunice²¹⁾ Tento stával nade vsí Gruntou blíže Hory Kutné. Dnes ovšem není ani místo znatelné, kde by tento hrad byl měl své tvrziště. Západně obce Grunt (Grunt P. Marie) se ovšem trati polní dosud říká - na hradě, ale zdali tam Žlunice stála, nikdo pověděti neumí. U Veselského nalézáme tato slova: „Tvrz Žlunice stávala mezi Horou Kutnou a Kaňkem na návrší za „Šípčím“²²⁾ a ze zřícenin odváženy byly tesané kameny z počátku předešlého století (XVIII.) do Sedlce, jichžto bylo užito na zdě kolem knížecích zahrad.“ Zdali

Myškové ze Žlunic usedlí na Hrádku u Poděhús, nebo Myškové ze Žlunic sídlem na Bydžovsku, byli i pány této tvrze, vypátrati nijak nelze.

Národní školy. Počátek školy národní v Hoře Kutné jest zahalen rouškou tajemnou; neboť není žádných písemných zpráv z té doby a v pozdějším věku o zápisy takové se nestarali. Že ovšem vyšší školství kutnohorské vyvinuto bylo dokonale, jest všeobecně známo. Vždyť se nám zachovaly o partikulární škole Svatobarborské a o gymnasium v Vysokého kostela mnohé zprávy a ty svědčí, že to byly školy dobře řízené a že žáci vynikali vědomostmi nevšedními. Ovšem několikrát bylo stěžováno do učitelstva, ale za takových poměrů, jaké tehdy vládly, jinak ani býti nemohlo. Také nařká si Dačický při r. 1594, že páni žáci dorostlí „více freje nežli učení pilní byli.“ Jinak ale byla škola Vysokostelská slavná a pokud se zjistiti dalo, i z městských škol místnostmi nejhojnější. (Winter: Život a učení str. 128).

Zprávy, kdy kutnohorské tyto školy vznikly, jsou dosud kusé, ale dá se souditi z různých záznamů, kterých je dosti, že již stály ve XIV. věku a dobře vedeny byly. Ve škole Svatobarborské - jako škole partikulární - se učila mládež každého věku a všem předmětům a odtud přecházela pak na školu vyšší Vysokostelskou. Jeť tedy zřejmo že, vedle těchto škol vyvíjela se - kdy, ovšem toť naprosto říci nelze - i školy maličkých - školy elementární - národní - čili dětinské a ty byly veřejné „výsadní“.

Vedle těchto škol bylo ještě mnoho škol soukromých - pokoutních, zvláště ku sklonku XVI. století, ve kterýchž se nejmenší mládež vyučovala „přý tomu“, čemu ve škole „výsadní“ - veřejné se nevyučovalo, nebo co ti „bakaláři“ městských škol neuměli (Winter str. 15.). Často bylo úřadům zakročiti, aby takové školy se nerozmnožovaly, i aby do nich mládež sváděna nebyla.

³²Při r. 1535 byly pokoutní školy čtyři a děkan i bakaláři trpce žalovali pánům šepmistrům na rozmnožování škol těchto, že „přý jim jsou na újmu.“ Šepmistři obeslali pokoutní učitele a domlouvali jim, že bez dovolení školy zarazili. Ale oni všelijak se omlouvali, leč omluvy byly nedostatečné. I nebylo kromě jedné jich trpěno. Do r. 1571 zase se školy pokoutní rozmnožily a opět si děkan a bakaláři stěžovali. A rozkázáno těm „pedagogům“, aby pacholat nedrželi. Však veškeré zákazy nepomohly a učitelé pokoutní vyučovali dále. I učitelé jazyka německého zakládali sobě školy pokoutní, ale těm nevedlo se valně. (Šimek 128-129).

Po bitvě bělohorské upadlo školství v celém království Českém - tedy zajisté i v Hoře Kutné. V r. 1626 usazení byli v Hoře jesuité a ti r. 1686 na Hrádku svoje školy otevřeli; zejména gymnasium a seminář. (Posud se tam říká v „seminarium“). Po zrušení téhož řádu r. 1777 zřízena na též místě hl. škola, kteráž sloužila účelům germanisačním, ježto jen v I. tř. vyučovalo se česky, v druhé pak česky a německy a v ostatních pouze německy. O školách národních městských v té době není nikde řeči.

Teprv v druhé polovici XVIII. století dovídáme se ze zápisů archivních, že na Dolejším městě někde blíže kostela námětského zřízena byla škola národní o jedné třídě.

Tato jednotřídní národní škola byla později přidělena pod správu hlavní školy a umístěna pak na Hrádku. Roku 1808 byla škola tato rozšířena o druhou třídu a r. 1825 o třídu třetí a přidavku. Třídám těmto říkalo se „oddělení“ a z třetího oddělení vstupovali žáci do I. třídy c. k. hl. školy, jejíž ředitel také národní školu tuto až do r. 1856 řídil.

Po té pak byla škola ta přeměněna na trivialní a řídili ji místní arciděkanové až do r. 1864. Ovšem úřední práce za ně vykonával první učitel. Tohoto roku byla škola národní (městská) proměněna v. n. c. k. místodržitelství pro království České 7./1. 1864 č. 68.317 v zatimní farní hlavní školu o čtyřech třídách a o jedné pobočce. Výnosem c. k. místodržitelství ze dne 7. září r. 1868 č. 46.592 bylo této škole uděleno definitivum. Městská hlavní školy byla umístěna v přízemí Hrádku nad Vrchlicí. Teprve školním rokem 1869-70, kdy v Hoře Kutné zřízen c. k. ústav ku vzdělání učitelů a místnosti na Hrádku potřeboval, přestěhována škola městská do na-

jatých místností domu č. p. 59 u Kouřimské brány. Tím rokem vešly v platnost nové školní zákony a 11. dne měsíce prosince 1869 bylo řediteli oznámeno, že složení c. k. okr. školní rady stalo se skutkem a škola že ztrácí titul „hlavní škola“ a bude se zvatí dle nových těchto škol. zákonů „obecnou školou chlapeckou“. Byla tudíž škola tato ve šk. roce 1869-70 čtyřtřídní s pobočkou v I. třídě. Služné učitelstvu platila obec až do 1. srpna 1871 a od té doby c. k. okr. školní rada, ale brala za to 700 zlatých nájemného za dům čís. pop. 59, v němž škola byla umístěna. V r. 1872 najala c. k. okr. školní rada na Vlašském dvoře místnosti pro školu tuto a již o prázdninách r. 1872 se tam celá škola i s ředitelem přestěhovala. Nájemného platilo se 400 zlatých.

Ve škol. r. 1874-5 byla čtyřtřídní škola tato rozšířena o třídu pátou - postupnou. Byla nyní pětítřídní a ve šk. roce 1875-6 obdržela při II. třídě pobočku. R. 1879 v březnu povolila zemská šk. rada opět novou pobočku při třídě páté, tak že byla škola pětítřídní s dvěma paralelkami a na poč. škol. roku 1882/3 povolena pobočka třetí. Až do r. 1884 byla škola umístěna ve Vlašském dvoře a tři třídy v obecním domě č. 373 ve Vladislavově ulici. Tímto rokem vystavěna budova pro měšťanský chudobinec u sv. Bartoloměje a místní šk. rada anektovala ji pro zdejší školu, ze které se platilo 1600 zlatých nájemného do důchodu špitálního.

³³Školní rok započal v této nové budově 15. září 1884. Výnosem c. k. zem. šk. rady ze dne 21. prosince 1886 č. 34.925 byla dosavadní pětítřídní škola proměněna v šestitřídní - a výměrem ze dne 31./X. 1887 č. 37.223 povolena opět nová pobočka. Měla tudíž škola koncem r. škol. r. 1887/8 šest postupných tříd a čtyři pobočky. Jelikož ale nová špitální budova měla jen místnosti pro 8 tříd, byly dvě třídy umístěny v obecním domě č. 59 blíže Kouřimské brány - kde již před léty celá naše škola umístěna byla.

Vynesením ze dne 30. prosince 1889 č. 40.143 povolena nová pobočka, tak že nyní bylo šest tříd postupných a pět paralelek. V roce tomto byly tři třídy umístěny v obecním domě č. p. 337 v ulici Vladislavově, kde již také před léty pobočné třídy umístěny byly. Škol. rokem 1892-3 bylo stálé stěhování obecných škol poněkud zastaveno. Obec vystavěla novou školu u chrámu Matky boží na Náměti, nazvala ji školou „Komenského“ a věnovala ji obecné chlapecké škole. Škola byla 18. dne měsíce září 1892 vysvěcena a účelu svému odevzdána.

V takovém stavu zůstala škola chlapecká do začátku šk. roku 1898-9. Týmž rokem povolila c. k. zem. škol. rada „měšťanskou školu chlap_e₃₄ckou“ a výn. c. k. zem. školní rady ze dne 8. června 1898 č. 11.919 byla chlapecká škola proměněna v pětítřídní a šestá třída stala se I. třídou školy měšťanské. Jedno místo učit. bylo zrušeno. Měla tedy škola chlapecká po této změně 5 tříd postupných a 5 poboček. Místnosti pro ni určené byly ve škole „Komenského“ jako dosud v I. a II. patře. Ale již ve šk. roce 1899-1900 byla škole zdejší povolena nová pobočka, a to výnosem c. k. zem. školní rady ze dne 25./X. 1899 č. 39.338 - a poněvadž nyní zbrala měšť. škola celé přízemí, byla opět jedna třída umístěna v obec. domě čís. pop. 373 ve Vladislavově ulici.

Šk. r. 1900-01 stala se radikální změna se školou zdejší. Město bylo zatím rozděleno na dva obvody a proto umístilo pět tříd a jednu pobočku do staré reálky čís. pop. 67 a 68, když prve vystavělo nádhernou budovu pro studenty školy reálné u velechrámu sv. Barbory, a pět tříd ponechalo ve škole Komenského pod správou řídicího horního obvodu. Měla škola tudíž pět tříd postupných a 6 paralelek.

Vynesením c. k. zem. škol. rady ze dne 12./I. 1901 č. 49.214 byla povolena nová pobočka, která byla umístěna v budově horního obvodu, tak že nyní měla škola 5 postupných tříd a 7 poboček. Výnosem c. k. zem. šk. rady ze dne 14./XI. 1904 č. 50.435 povolena nová pobočka při III. třídě, tak že měla škola nyní pět tříd postupných a 8 poboček, celkem 13 tříd, z nichž pět bylo umístěno v obvodu dolejší a 8 v obvodu hofejším.

Rozdělení obecné chlapecké školy stalo se definitivně v samostatnou obecnou školu chla-

peckou počátkem školního roku 1905/6, a to na základě výnosu c. k. zem. školní rady ze dne 5./4. 1905 č. 12.553. Bylo jí ponecháno def. pět postupných tříd a tři pobočky zatímní. Ředitelství škol měšťanských odevzdáno pod správu ostatních pět tříd v dolejší obvodu, kteréž také byly postupnými.

Ve šk. roce 1906/7 svolila c. k. zem. šk. rada ze dne 8./2. 1907 otevření novou pobočku při škole zdejší, tak že počítala škola 5 tříd postupných a 4 zatímní pobočky, z těchto proměnila výn. ze dne 23./3. 1908 č. 1589 dvě v definitivní a systemisovala dvě místa učitelská I. třídy. Když pak dostoupil počet dětí na 600, povolila c. k. zem. šk. rada výn. ze dne 16./IX. 1908 č. 59.807 otevření novou pobočku pátou, tak že v ty časy měla škola pět postupných tříd, dvě definitivní a 3 zatímní pobočky a v takovém stavu je až podnes. Veškeré místnosti I. a II. patra „staré reálky“ jsou jí vykázány. Budova tato vystavěna r. 1857 nákladem obce za 46.342 zl. stf. Plány zhotovil inž. Em. Haller z Hory Kutné a stavbu provedl Josef Tereba z Prahy. Stavbu kontrolovali inženýři Em. Haller a Václav Schubert.

Posloupnost učitelstva. Až do r. 1856 byly obě školy, c. k. hlavní i měšťská škola triviální, pod jedním ředitelem a učitelstvo se ani nedalo dobře roztrždit. Stane se tak v brožuře c. k. státních reálných škol v r. 1911 ve článku „Hlavní školy v seminariu čili na Hrádku“, kteroužto práci podnikl archivář a c. k. konservator prof. O. Hejnic, a tam své čtenáře odkazujeme. Posloupnost učitelstva obecných škol počíná r. 1856 a v té době a potomní byli zde učitelé následující: Josef Havránek, Ludvík Vorel, Jan Kolman, Jan Zvěřina (1857-60), Josef Vejdělek (1857 od roku 1868 ředitelem až do roku 1900), Josef Zvěřina (1858-91), P. J. Čermák, zatímní ředitel hlavní školy měšťské (1860), Josef Mann (1862-63), P. Václav Hrdlička (1864-67 ředitel), Josef Polák (1864, 1900-1904 ředitelem), P. František Chlupáč (1867-68 zatímní ředitel), Jos. Nejedlý (1872-77), Jos. Racek (1875-79), Jos. Litman (1879-80), Jos. ³⁵Forst (1879-92), Frant. Kříž (1879-80), Antonín Zavadil (1880 učit., od r. 1904 až dosud říd. školy),²³ Alois Kmoníček (1880-92), Karel Kmoníček (1882-86), Otakar Erhart (1892-96), Jan Zadražil (1882-90), Josef Frýba (1886-87), Ant. Ptáček (1886-1904), Alois Horáček (1886-98), Jos. Komárek (1887-88), Frant. Pešek (1888-93), Václav Kracman (1893-01), Růžena Jelínková (1890), Berta Drehslerová (1893), Oldřich Hepnar (1891 dosud), Fr. Schmitt (1890-98), Václav Broj (1892-96), Jan Kořínek (1892-94), Václ. Wesner (1892-94), Eduard Hejný (1893-99), Bohuslav Slabý (1896-98), Jar. Richter (1898), Stanislav Němeček (1896-1905, byl přidělen měšť. škole), Ant. Bláha (1897 † 1907), Rud. Wilt (1897), Stanislav Velhartický (1897-98), Jan Volenec (1898-99), Ant. Löfler (1899-1900), Bohusl. Kremser (1899-1905), Jos Zeis (1899 dosud přidělen do obv. dolejšího), Václav Mašina (1900-01), Bedřich Hlaváček (1900-05), Frant. Brodský (1900-02 - opět 1909 dosud), Bohumil Černovský (1901-02), Jan Chmelík (1901-06 a opět 1907-08), Václav Jäger (1901-05), Frant. Hubert (1902 † 1908), Václav Václavík (1902-03), Václav Kulich (1902-04), Václav Černý (1903), Jan Kolman (1903 učil na měšť. škole dívčí), Rudolf Šporcl (1903-05 a pak opět v r. 1906), B. Dvořák (1904 dosud), Josef Vepřek (1904-5 a opět 1907-08), Aloisie Pivoňková (1905), Václav Volek (1906 dosud), Jos. Jareš (1905 výpom.), Oldřich Beran (¼ r. 1906 a opět 1907 až dosud), Vladimír Hrbek (1906-07), Jindřich Svoboda (1906 až dosud), Jan Vobořil (¼ r. 1906), Jan ³⁶Dvořák (1906-07), Josef Heyduk (1907-08), Jan Procházka (1907-08), Frant. Macháček (1908-10), Frant. Daněk (1908 - uč. dosud), Václ. Šmejkal (1908 uč. dosud), Bohuslav Jelínek (1907-08), Oldř. Kahle (½ r. 1909), Kar. Probst (1910 až dosud). Jeť nyní škola o 5 postup. třídách a o 5 pobočkách a sbor učitelský jest tento: Ant. Zavadil, Oldř. Hepnar, Frant. Daněk, Jindřich Svoboda, Fr. Brodský, Václav Volek, Bedř. Dvořák, Václav Šmejkal, Oldřich Beran a Karel Probst.

Před zřízením školy měšťanské bylo na nerozdělené obec. škole chlapecké systemisováno místo zvláštního zatím. katechety, kteréž od r. 1896-99 zastával Filip Jan Konečný, a v r.

1899 Karel Hubert - oba kazatelé u sv. Barbory.

Příjmy učitelské. Od r. 1790, kdy národní školství založeno bylo zde třídou jednou, podařilo se nám zjistit platy učitelské, jak následuje:

Pokud bylo lze, zjistili jsme příjmy učitelů škol elementárních a národních takto: Do r. 1790 byli učitelé placeni z Normálního fondu školního, poněvadž byla jen c. k. vzorná škola hlavní. Teprv od tohoto r. počíná se škola městská o jedné třídě a učitel měl platu 73 rýnských. V r. 1808 byla škola dvoutřídní a první učitel měl tutéž službu. a od obce byt, pomocník měl 70 rýnských.

Nebyla tehdejší doba učitelstvu závidění hodná, poněvadž drahotní poměry se zvyšovaly a učitelstvo po velkém strádání žádalo konečně za zvýšení služného. Dvorní kancelář nařídila výměrem ze dne 16./V. 1816 č. 8799, aby učitelům byly platy provisorně zvýšeny - pokud by drahota potrvala - na 250 zl. vid. čís. (šajnu) a pomocníkům na 120 zl. vid. čís. počínajíc 1. května t. r.

Nařízení toto bylo výnosem guberniálním ze dne 6./IX. 1816 č. 38.047 publikováno a platy tyto učitelům vyplácti bylo obci nařízeno.²⁴) I krajský úřad časlavský cirkulářem ze dne 16./XII. 1816 vyzval obce i dominia, aby učitelstvu podpory poskytovaly k zlepšení jich důchodů. Vyplácení tohoto zvýšeného služného trvalo do konce října 1824. Obec tímto rokem zastavila odvolatelné přídavky tyto, protože požár r. 1823, kdy skoro celé město lehlo popelem, obec i nejbohatší občanstvo přivedl na mizinu.

Druhé vyjednávání nastalo ohledně zlepšení platů učitelských, a potrvalo až do r. 1826, kdy gubernium nařídilo 13. dne měsíce února r. 1826 č. 64.303, aby učitelstvu dostalo se opět těchto příspěvků, a to: učitelům po 80 zl. a pomocníkům po 50 zl. vid. čísla (šajnu).

Platy ty potrvaly do r. 1846. Tím r. upravilo valné snesení výboru platy takto: První učitel měl 350 zl., druhý učitel měl 300 zl., první podučitel 250 zl., druhý podučitel 200 zl.

Takové platy dostávali učitelé do r. 1850. Dle snesení valného výboru ze dne 4./XII. 1850 byly nové platy takto upraveny:

První učitel měl platu 348 zl. 60 kr. kon. mince, k tomu 4 sáhy dříví a 3 sudy piva z pivovaru loreckého, což činilo dle fassí 428 zl. 60 kr. kon. m. Druhý učitel měl 262 zl. 50 kr. kon. m., první podučitel 225 zl. 40 kr. kon. m., druhý podučitel 196 zl. kon. m., třetí podučitel 189 zl. kon. m.

³⁷V roce 1863 byla tato triviální škola přeměněna v zatímní hlavní školu městskou a učitelské platy byly znovu takto upraveny:

První učitel obdržel 400 zl. r. č. a k tomu ad personam 4 sáhy dříví bez dovozu a 3 sudy piva z loreckého pivovaru, druhý učitel obdržel 350 zl. r. č., první podučitel 250 zl. r. č. a poněvadž na místo toto dosazen učitel starší a dlouhá léta zde působící, obdržel ad personam přídavku 50 zl. r. č., druhý a třetí podučitel po 250 zl. r. č.

Tyto platy potrvaly do r. 1870, kdy již dostalo se hlavní škole městské definitivita. R. 1870 vešly nové zákony v život a o platech učitelských za doby té viz v I. díle část „Školství“!

Ant. J. Zavadil.

Měšť. škola chlapecká. Zřízení měšťanské chlapecké školy v Kutné Hoře bylo dávným přáním obyvatelstva. Důkazem toho, že několik roků psaly zdejší časopisy o potřebě školy té a vyzývaly místní školní radu a obec. zastupitelství, aby se postaraly tyto činitelové o zřízení školy. Také petice s několika sty podpisy občanů podána byla k místní školní radě i zastupitelství městskému o zřízení měšťanské školy chlapecké.

Proto sledovalo uvědomělé obecníctvo naše zřízení a vývoj školy s patrným zájmem vědouc, že škola měšťanská je školou lidovou a má proto pro vzdělání dorostu nejširších vrstev našeho národa důležitost nemalou.

První krok k uskutečnění jejimu učinila c. k. okr. školní rada v Hoře Kutné přípisem

ze 7. dne měsíce srpna r. 1897 čís. 2.639 o. š. r., jímž vyzvána míst. školní rada, aby vzhledem k velikému počtu dětí školou povinných na místní chlapecké škole, jakož i k nepatrným celkem výlohám, jež by zřízením měšťanské školy chlapecké školní obci vzešly a konečně vzhledem ke stále rostoucí důležitosti měšťanských škol učinila potřebné kroky pro zřízení měšťanské chlapecké školy.

K vyzvání tomu učinila místní školní rada v sedění svém, konaném 17. dne měsíce září r. 1897, okresní školní radě návrh, aby při zdejší obecné chlapecké škole zřízena byla škola měšťanská a to počátkem škol. roku 1898/9. A výsledek byl příznivý. Vynesením c. k. zem. škol. rady ze dne 8./VI. 1998 byla v Hoře Kutné měšťanská škola pro chlapce povolena a zároveň sděleno, že počátkem škol. r. 1898/9 bude otevřena a zřízeno místo defin. ředitele a jedno ³⁸místo defin. učitele. První třída otevřena byla 16. dne měsíce září 1898. Škola umístěna v budově obecné školy chlapecké na Náměti, a to v přízemí.

Budova obecné školy chlapecké vystavena byla podle plánů architekta Jaromíra Kudrny z Netolic místními staviteli pp. Čeňkem Dajbychem a Frant. Hradeckým v r. 1892. Poprsí Komenského modeloval akademický sochař Josef Strachovský z Prahy. Celkový náklad stavební činil okrouhle 110.000 K; účelům školním odevzdána počátkem školního roku 1892/3.

S jakou přízní potkalo se otevření školy měšťanské v obecnstvu, svědčí nejméně první zápis, při němž přijat byl do třídy I. 91 žák, tak že ihned potřebné kroky ku zřízení třídy pobočné ředitelstvím učiněny. Pobočka povolena vynesením c. k. zemské školní rady ze dne 12. listopadu 1898 čís. 38.275 z. š. r. a otevřena dnem 1. prosince 1898 a trvá dosud.

Ve škol. roce 1899-1900 rozšířena měšť. škola o postupnou třídu II. a šk. rokem 1900-01 doplněna škola třídou třetí a stala se takto úplnou. Vyučování jazyku francouzskému počalo v lednu a německému v dubnu 1899.

Počátkem škol. roku 1900-1901 byla přestěhována část obecné školy z budovy školy „Komenského“ do staré reálky v Husově třídě, poněvadž se odtud c. k. vyšší škola reálná přesídlila do nové vlastní budovy u chrámu sv. Panny Barbory.

V budově školy „Komenského“ vykázaný pak místnosti pro pět tříd obec. školy chl. a pro úplnou školu měšťanskou. V prvním patře zřízen byl byt pro ředitele a v druhém kreslárna. Ze školy „Komenského“ přestěhovalo se pět tříd se dvěma pobočkami do staré reálky. Pomůcky obecné chlapecké školy byly přiměřeně mezi obě školy rozděleny a budova byla odevzdána pod správu řediteli měšť. školy. Byla tedy nyní počátkem šk. roku 1900-01 celá měšť. škola i s přidělenými pěti třídami obecné školy ve vlastních místnostech.

Konečně zřídila místní školní rada v měsíci dubnu 1901 pro školy obecné a měšť. hřiště na „Rovinách“ a tím vyhověno davné tužbě sboru učitelského, by mládež po skončeném vyučování měla své vlastní místo ku hrám a reji.

Posloupnost uč. měšť. školy. Posloupnost sboru učitelského: Ředitelem jmenován Frant. Schmitt, učitel obecné chl. školy a je jím dosud, učitelem Alois Horáček, ml. učitel obec. chl. školy a je taktéž dosud, katecheta ob. školy chlapecké (1898-9), P. Karel Hubert (zastupoval dva měsíce), P. Frant. Kratochvíl, katecheta (od 1./XII. 1899-15./II. 01), P. Josef Teplý, katecheta (od 15./II. 1901-1910), Jaroslav Richter, odb. uč. (1898-99), Eduard Hejný, odb. učitel (1899-1900 až dosud), Josef Křemen, odb. učitel (1899/1900 až dosud), Stan. Němeček, zat. odbor. učít. (1900/1 až dosud), Jan Chmelík, zat. odb. učitel (1909 až dosud). Uč. jazyka francouzského Jos. Vyšata (od 1./I. 1899 až dosud). Reformovanému náboženství evangelickému vyučuje farář Viktor Szalatnay až dosud, mosaickému náboženství rabín Šimon Abeles (1898/9 do 1./III. 1906), rabín Žibřid Grünberger (od 1./III. 1906-15./X. 1911). Katecheta P. J. Mašina (1910 až d.). Zpěvu vyučuje řed. kůru Ant. Ledvina.

S rostoucím zájmem obecnstva, jakož i zvýšeným požadavkům kladených do škol měšť., jevila se i snaha učitel. po zdokonalení školy měšť., aby stojíc na vyšší doby plnění mohla zdár-

ně své důležité poslání v oboru školství národního.

Škola měšť., jako škola lidová, má dvojitý úkol: jednak povznést úroveň všeobecného vzdělání nejširších vrstev národních, jednak připravovat chovance své pro další studia. Snaha, aby požadavkům těmto vyhověno bylo, vedla učitelstvo škol měšť. domáhati se rozšíření škol měšť. o IV. třídu. Toho ovšem učitelstvo nedocílilo, ale uvedeny v život učební kursy, které místo IV. tříd zaujímají.

Místní školní rada kutnohorská zahájila s povolanými činiteli jednání o učební kurs a jednání to setkalo se s žádoucím výsledkem. Zřízení učebního kursu bylo výnosem c. k. minist. vyuč. ze dne 28. února 1905 č. 5.259 povoleno a kurs otevřen míst. šk. radou za pomoci subvence státní a okresní 16. dne měs. září 1905, do něhož se dali zapsati 33 žáci. Vyučování v učeb. kursu bylo téhož dne zahájeno. Poněvadž přibylo škole práce a to práce intensivní, bylo třeba rozmnožit sbor učitelů o jednoho člena. A byl sem přikázán Ant. Beneš, který setrval zde do r. 1908/09, načež jmenován Jan Chmelík, který tu působí dosud.

Výměrem c. k. zem. šk. rady ze dne 5. dubna r. 1905 čís. 12.553 bylo rozhodnuto, by obecná chlapecká škola rozdělena byla počátkem školního roku 1905/06 ve dvě školy a sice jednu pro tak zvaný obvod horní a druhou pro obvod dolní. Tak ve škol. roce 1905/06 rozšířena škola měšťanská nejen o IV. třídu, ale spojena s ní pod společnou správu i pětitřídní škola obecná dolního obvodu. To stalo se skutkem 1. dne měs. září 1905.

Pro obecnou školu byli sem přiděleni učitelé: Bohuslav Kremser, Antonín Ptáček, Václav Jäger, Bedřich Hlaváček a Josef Zeis, který má def. v hor. obvodu, ale zastupuje zde učitele Stanisl. Němečka, přikázaného na školu měšťanskou.

Všichni členové sboru působili při obec. škole, nežli rozdělení stalo se skutkem.

Konečně vyhověno řádu školnímu i dávnému přání, aby škola měla pokusnou zahradu. Místní škol. rada najala totiž pozemek při domě č. pop. 47 za roční nájem 300 K a ředitel stal se zahrady této správcem; ale r. 1909/10 stala se v tomto zařízení změna. Obec obdrževši od c. k. učitelského ústavu školní zahradu zpět v držení, vypověděla nájem prvotní zahrady a přikřkla botanickou zahradu pedagogia měšťanské škole; avšak již v dubnu 1911 usneslo se obecní zastupitelstvo zahradu na stavební místa rozprodati a tak jest škola opět bez zahrady. (Viz stat „O škol. zahradách“!)

Ku poznání působnosti měšť. školy přikládáme krátkou statistiku.

⁴¹Počet žáků na měšť. škole za prvních 12 let jejího trvání.

Školní rok	Na počátku škol. roku bylo zapsáno			Úhrnem	Z těch by- lo domácích	Školní rok	Na počátku škol. roku bylo zapsáno			Úhrnem	Z těch by- lo domácích
	tř. I.	tř. II.	tř. III.				tř. I.	tř. II.	tř. III.		
1898-1899	92	-	-	92	63	1904-1905	95	47	41	138	112
1899-1900	81	50	-	131	95	1905-1906	92	45	27	164	116
1900-1901	85	51	35	171	124	1906-1907	97	40	33	170	114
1901-1902	98	46	40	184	115	1907-1908	98	47	23	168	111
1902-1903	84	57	39	180	109	1908-1909	102	46	28	176	120
1903-1904	92	55	37	184	109	1909-1910	101	49	25	175	116

⁴²Od šk. roku 1900/01, kdy měšť. šk. stala se úplnou, až do šk. r. 1904-1905 (kdy zřízena IV. tř.), tedy za pět škol. r. absolvovali všechny tři třídy 192 žáci. Z těch, pokud známo, věnovali se dalším studiím: na pedagogiu 48, na obch. škol. 12, na stř. šk. hosp. 6, na rol. škole 5, na c. k. reálné šk. 2, na průmysl. šk. 3 a na učební kurs, který šk. r. 1904-05 zřízen byl, 16 žáků.

K vojenské hudbě odebrali se 3, obchodu věnovalo se 18, průmyslu 16 a rolnictví 5 žáků. (Ostatní statis. splynula s kursem, IV. tř.)

Statistika učebního kursu (IV. tř.) za prvních pět roků jeho trvání. Do učebního kursu přihlásili se ve škol. roce:

1905/6	1906/7	1907/8	1908/9	1909/10		Poznámka
				žáků	žákyní	Ve šk. roce 1909/10 povolena hospitace dívkám.
33	29	38	22	25	2	
z nich bylo domácích:						
10	14	17	9	14		

Pokud známo věnovali se dalším studiím: na učitel. ústavě 50 žáků, na obchod. škole nebo akademii 12 žáků, na lesnické škole 5 žáků, na střed. hospod. škole 4 žáci, na škole reálné 9 žáků a 4 třídu opakoval 21 žák. Praktickému zaměstnání se věnovali: hospodářství polnímu 7 žáků, obchodu 5 žáků a průmyslu 10 žáků.

Přehled vydání a příjmů učebního kursu za prvních pět let trvání jeho.

Škol. rok	Vydání	Příjem	Subvence státní	Subvence okresu	Schodek
1905/6	2.985 K	2.848 K	1.000 K	500 K	137 K
1906/7	2.820 K	1.680 K	-	500 K	1.140 K
1907/8	2.910 K	1.980 K	1.000 K	500 K	930 K
1908/9	3.710 K	2.356 K	1.000 K	500 K	1.354 K
1909/10	3.710 K	2.534 K	1.000 K	500 K	1.174 K

Frant. Schmidt.

⁴³**Dívčí školy obec. a měšť.** Až do r. 1870 chodila mládež dívčí do školy klášterní, poněvadž jiné školy tu nebylo. Nov. zákony školními z roku 1868 a 1869 postaveno školství obecné na nový základ a při všeobecné organisaci jeho doznalo také obecné školství dívčí v Hoře Kutné pronikavých změn. Zákonem zemským ze dne 19. února r. 1870 vydaným byla klášterní škola prohlášena za soukromou a povolena nová veřejná čtyřtřídní škola, která již 1. dne měsíce října otevřena byla. Nové této škole bylo hned v počátcích překonati četné velké obtíže. Široké vrstvy obyvatelstva viděly v ní nevídanou soupeřku školy klášterní, kteráž ⁴⁴během svého více než 150tiletého trvání v lidu se vžila a zvláště v ženském pohlaví největší zastánce měla. Po vydání nov. škol. zákonů národně uvědomělé občanstvo s autonomními korporacemi, trvajícím v passivní opozici vůči vládě v této době, zřelo v ní školu nenárodní, vládou protěžovanou. Za těchto v pravdě těžkých podmínek pro další existenci a vývoj školy bylo pravým štěstím, že v čelo její postaven byl stejně zkušený pedagog jako charakterní muž a upřímný Čech. Jemu a jeho prvnímu zdatnému sboru podařilo se uhájití života nové školy - jemuž již bylo na malé - a přivésti ji k rozkvětu na počátku jistě netušenému. Do této nové čtyřtřídní školy, která umístěna byla v obec. slušné budově na náměstí Dačického č. 11., daly se zapsati v prvním šk. r. padesát dvě žákyně, a ty rozděleny do tří tříd. Druhým rokem počet zapsaných se zdvojnásobil a otevřena žádoucí třída čtvrtá.

Tou dobou nabývala škola důvěry v občanstvo a přirozeně i utěšeně se dále vyvíjela. Její vnitřní cena uznávána byla všude, ano i vyznamenání se jí dostalo r. 1873 na výstavě vídeňské a přec hrozilo jí ještě téhož roku násilné uzavření. R. 1873 vydán nový zem. zákon, kterýmž

uvalován náklad spojený se zřizováním, vydržováním a obstaráváním věcných potřeb pro školy na bedra školních obcí.

A zdejší místní školní rada, ač uznávala vzorné výkony školy této, obávajíc se velkého nákladu na školu tuto, usilovala o splnutí její se soukr. školou klášterní. Zároveň chtěla, by škola klášterní prohlášena byla školou veřejnou. A nouze tehdejší o učitele dodávala žadatelům tím větší odvahy. Přec však přemoženy velké vnější i vnitřní překážky vývoji školy v cestu kladené a škola dočkala se š. k. r. 1875-76 normálních uspokojivých poměrů. Žádost místní šk. rady byla všemi instancemi zamítnuta a c. k. ministerstvo kultu a vyučování nařídilo další trvání školy a řídicímu školy dostalo se za vzorný pořádek ve škole, za horlivé a prospěšné působení v úřadě učitelském pochvalného uznání. V létech devadesátých dostoupil počet žactva skoro 400, tu pomýšleno na otevření páté třídy. A to stalo se skutkem výměrem c. k. z. šk. rady ze dne 15. ledna 1890, čís. 124., kterým povolena třída pátá. Ale takto upravená škola pětitřídní nevyhovovala a doplnění to už nijak nestačilo, neboť cítila se žhavá potřeba zřízení dívčí školy měšťanské, pro kterouž probudilé a pokrokové vrstvy z občanstva nadšeně pracovaly. A odměnou jim bylo, že c. k. z. šk. rada výměrem ze dne 14. července 1892 číslo 20.097 povolila zříditi postupně dívčí školu měšťanskou, kterou umístila míst. šk. rada ve špitálním domě č. pop. 209 a 210. (Nynější škola řemeslnická.) Než se škola sem přestěhovala, musela se spokojiti s místnostmi malými, nevhodnými, ve východním přístavku VI. dvora, poněvadž obec zaměnila za VI. dvůr budovu školní pro c. k. horní hejmanství, které se sem přestěhovalo a dívčí školy obecné místnosti jeho ve VI. dv. zaujaly. Zde prodlela škola od r. 1800-92, načež obdržela místnosti ve špitální budově, kdež otevřena prvá třída školy měšťanské a zde zůstala až do r. 1895. V tomto roce obdržela školní místnosti vlastní v západním a severním křídle restaurovaného VI. dvora. Doufaly jsme, že po minulosti plné obtíží a bojů kráčetí bude škola za nových příznivých podmínek a v budově nové a vlastní vstříc rozkvétat, ježž třeba spatřovati v její utváření se na školu v plné míře odpovídající požadavkům našeho sociálního a českého národního života.

Leč pohříchu! V málo létech přibýlo dívek tolik, že musely dvě třídy z VI. dvora umístiti se v samost. obec. škole chlapecké (ve staré reálce) a opět v málo létech byla jedna třída umístěna v stavitelském oddělení městském a konečně ještě na dvě třídy přeměněn byt ředitelky. Tak vypadáme dnes se školou naší obecnou a měšť. dívčí. Jeť nanejvýš na čase, aby míst. šk. rada ⁴⁵uznávajíc toho nutnou potřebu, obec také na dva obvody rozdělila a dolejšímu městu postavila novou moderní školu dívčí.^{24a)}

Posloupnost učitelstva obec. školy. Posloupnost učitelského sboru obecné školy dívčí: Matěj Kmoníček (1871 řídicím až 1893), Anna Pavalová (1871-74), Eliška Řeháková (1871-72), Alois Kruliš (1872-74), Emilie Pfeffrová (1873-74), Emanuel Šťovíček (1874-75), Anna Amortová (1874-77), František Havlíček (1875-99), Oldřicha Vosyková (1875-77), Anna Růžičková (1877-80), Marie ⁴⁶Rozsypalová (1877-78), Berta Knížková (1878-81), Marie Nohejlová (1880-85), Johana Krýžová (1881-85), Božena Pospíšilová (1885- dosud), Anna Kroutilová (1885- dosud), Veronika Hlaváčková (1888-90), Anna Knížková (1890-94), Zdeňka Fiedlerová (1894-96), Marie Braunová (1893- dosud), Emilie Němečková (1895-05), Marie Fastrová (1895-1900), Jana Kramlová (1896- dosud), Al. Horáček (22./8. 1897-25/1. 98), Helena Havránková (1897-1910), Marie Štěpánková (1898-1902), Marie Peřinová (1898- dosud), El. Cinnerová (1898-1900), K. Kalinová (1900-04), Milada Kovářová (1900-05), Otta Zvonečková (1902- dosud), Barb. Klečková (1904-06), Barb. Bartůňková (1904-1907), Just. Pešková (1906-07), Štěpána Hocková (1900- dosud), Růžena Bláhová (1904-05), Al. Pivoňková (1904-06), Jos. Němečková (1906- dosud), Marie Drahoukoupilová (1907- dosud), Bož. Cícvárková (1907- dosud), K. Kořínková (1907-08), M. Mašínová (1907-09), Jan Procházka (1908), Jaroslava Hejnicová (1908), Olga Zavadilová (1910- dosud).

Posloupnost industriálních učitelek: Marie Šmattová (1897-01), Božena Kremserová (1901- dosud).

Posloupnost učitelstva měšť. školy. Posloupnost sboru učitelského školy měšťanské: Prvním ředitelem školy byl Josef Forst (od r. 1892. † r. 1897), dříve učitel na chlapecké škole, prvním učitelem Frant. Schmitt (1892/93), Kateřina Svobodová (1893 až dosud), Marie Vítková (1893 a od r. 1898 ředitelkou až dosud), Anna Knížková (1895-96), Eduard Tříška (1896), Zdeňka Fiedlerová (1896-06), Václav Václavík (1900-02), Marie Fastrová (1900- dosud), Marie Štěpánková (1902-1910), Jan Chmelík (1906-08), Anna Voráčková (1908- dosud), Barb. Bartuňková (1911- dosud). Francouzštině vyučuje učitel Josef Vyšata a zpěvu ředitel kůru Ant. Ledvina. Industriální učitelkou jest Marie Jůnová (od r. 1892 dosud). *Marie Vítková.*

Míst. školní rada. Místní školní rada ve školním roce 1909/10: Předseda Jan Macháček, starosta města, JUDr. Schneider-Svoboda, c. k. vrch. rada z. s., Bohumír Černý, kupec, Jan Jozefy, měšťan a soukr., Otakar Adamec, mistr truhlářský, Jan Procházka, statkář a starosta na Přítokách, Monsign. Karel Vorlíček, arciděkan, Viktor Szalatnay, farář ev., Žibřid Grünberger, rabín, Fr. Schmitt, ředitel měšť. chl. školy, Marie Vítková, ředitelka měšť. školy dívčí, Ant. Zavadil, říd. školy obecné.

Posloupnost předsedů míst. škol. rady: Jan Breuer (1873-77), JUDr. Josef Říha (1877-86), Vojtěch Moravec (1886-92), Jan Macháček (1892 dosud).

Posloupnost míst. škol. dozorců: MUDr. Frant. Stáně (1873-86), Josef Vavruška (1886-92), Jan Macháček (1892 až dosud).

*

Fary Kutnohorské. Historicky jest zjištěno, že kol r. 1250 v místech, kde Hora Kutná stojí, byly zaraženy první doly na leštěncé olovený. A z těchto dolů kutnohorských dostával malínský farář každoročně 80 hřiven stříbra (nynějšších asi 4000 K). Z toho patrně, že prvotní obyvatelstvo kutnohorské náleželo pod duchovní správu malínskou. Fara tato patřila k dekanátu časlavskému, který byl podřízen archidiakonátu kouřimskému.

V jedné listině papežské (ovšem pozdější) praví se, že kostel „Všech svatých“ před branou Kolínskou blíže „Kuklíku“ leží in „Antiqua Cuthna“.²⁵⁾

⁴⁷⁾A mnozí historikové považují kostelík tento za nejstarší, poněvadž tu stála stará Hora Kutná, která byla zničena asi za váleku Přemysla Otakara II. s králem Rudolfem.²⁶⁾ Teprv později povstala osada nová za panování krále Václava II. a sice opět v obvodu farnosti malínské.

Obyvatelstvo české stavělo si kaple (dřevěné asi), ve kterých farář malínský se svými kaplany přísluhoval, poněvadž je do svého farního obvodu počítal. Z tohoto podruží vymklo se obyvatelstvo německé, které si vystavělo kostel sv. Jiří, v němž se konaly služby boží pouze jazykem německým. V té době počítaly se nejstaršími kostely sv. Bartoloměje a sv. Jiří.

Se svolením kapitoly pražské odevzdal malínský farář Oldřich z Paběnic dne 25. března 1324 a později i se svolením papežským důchody z několika dřevěných kaplí kutnohorských za krále Václava II. vystavěných a v obvodu farnosti malínské se nalézajících, klášteru sedleckému jako patronu ve prospěch špitálu kutnohorského a papež Kliment V. potvrdil připojení toto. (Arch. vorlický.)

Fara u Vysokého kostela. V kaplích kutnohorských zastával dosud bohoslužbu farář malínský s kněžními k tomu ustanovenými. Za to dostával od opata sedleckého jako patrona kostela malínského roční plat. Farář malínský drže ještě některé obroči, dával se zastupovati i v Malíně „střídánkem“. On pak sám zastával správu duchovní při horské kapli „hořejší“ zvané, poblíže které po r. 1330 stavěn byl nákladem horníků a minciřů kamenný kostel, nynější to chrám sv. Jakuba Většího. A od r. 1332 farář malínský zval se také farářem kutnohorským.

Leč bohatí Horníci snažili se, aby měli samostatnou duchovní správu. Proto usilovali, aby farář z Malína do Hory Kutné přesídlil, a aby nejsa od kláštera sedleckého nijak odvislým, usadil se při hlavním „hořením“ kostele v Hoře Kutné. Kostel tento z kamene sami vystavěli a nadacemi obmyslili. Všeobecně říkalo se kostelu tomuto „hořejší kaple“.

Kol r. 1341 nastoupil za faráře v Malíně Benedikt (Beneš) ze Ždánic a usídlil se také dle přání Horníků v Hoře Kutné. Tento nový farář odevzdání kostelů kutnohorských klášteru sedleckému, jež se stalo za faráře Oldřicha, uznati nechtěl a svých práv jurisdikčních domáhal se až u stolice papežské. Klášter sedlecký, který neodvisle faru malínskou obsazovati chtěl, vypudil r. 1343 faráře Benedikta z jeho farního obročí. Vypukly z toho dlouhé spory, a farář Benedikt ze Ždánic podporován Horníky na stolici papežské několik rozsudků sobě příznivých vymohl.

Když však papež Inocenc IV. r. 1352 a český král Karel IV. r. 1355 opětně přiznali klášteru sedleckému důchody z kaplí kutnohorských a potvrdili mu správu špitálu před branou Čáslavskou, domáhali se Kutnohorští na klášteru, aby aspoň farář malínský opatem dosazený do Hory Kutné se přestěhoval a při hořejším kostele u sv. Jakuba duchovní správu vedl. I učinil r. 1363 Jan, biskup olomoucký, bývalý farář malínský, jako nestranný rozsudi a „takových rozržitostí smírce“ mezi Horníky a klášterem úmluvu, dle které sice kaple v Hoře měla kostelu malínskému jako dcera matce zůstati podřízena, avšak farář malínský měl při této kapli od té doby stále správu duchovní osobně vésti a také mistra školního na školu v Hoře zřízenou dosazovati a jej vydržovati.

Olomoucký biskup Jan, řečený Volek narovnání toto podnikl na rozkaz papežský daný r. 1363, a narovnání bylo schváleno papežem Alexandrem VI. a Řehořem XI. v r. 1375 (Kapihorský: Histor. kláštera sedleckého.)

Úmluvou tou zároveň správa hospodářská městského špitálu konšelům kutnohorským jest přiznána, klášteru pak ponecháno kaplany k němu dosazovati. Kněz Benedikt ze Ždánic neustál však domáhati se práva k faře malínské a r. 1369 vymohl si na papeži Urbanu V. listinu, kterou arcibiskupu pražskému nařizeno, aby sekvestroval na prospěch kněze Benedikta kostel malínský s kaplemi k němu náležejícími.²⁷⁾

⁵⁰V důležité této listině papežské uvedeny jsou následující kaple, náležející ke kostelu, o nichž není tedy pochybnosti, že již před tím stávaly: kaple hořejší (ecclesia superior), pozdější to Vysoký kostel sv. Jakuba, kaple blahoslavené Panny Marie na Náměti, kaple sv. Jana Křtitele (na Dolejším městě), česká kaple sv. Bartoloměje před branou Kolínskou, kaple sv. Jiří nedaleko brány Kouřimské, kostel Všech Svatých za branou Kolínskou, kaple Maří Magdaleny na poušti (na Greifu) a sv. Vavřince na Kaňku.

O kaplích či kostelích - svatého Jana Křtitele, který stával na Dolejším městě na svatojanském náměstí a r. 1423 do základů vyhořel, o kostele sv. Jiří a o kostele Maří Magdaleny na poušti při couku greifském - není dnes ani památky.

Také není ani památky po kostelích sv. Kříže, sv. Lazara, sv. Martina, sv. Václava na Rovni, sv. Petra a Pavla na Rovni, po kapli božího Těla u sv. Barbory, po kapli a kláštere bekyň, po kapli sv. Trojice zvané Schleicherstovské v Libušině ulici, o velkém chrámu sv. Bartoloměje; všechny během času byly zbořeny a z mnohých nezůstal ani kámen na kameni.

Nařizena sekvestrace důchodů kaplí kutnohorských provedena po roce, a arcibiskup nějaký čas sám ustanovoval správu duchovního při kostele hořejším a odváděl Beneši ze Ždánic část důchodů z oněch kaplí, ale v držení fary jej více neuvedl, jelikož klášter sedlecký, mající oporu v Karlu IV., tomu odporoval. (Tadra, Soudní akta...)

Po smrti kněze Beneše, jenž zemřel r. 1374, vymohl si klášter sedlecký u papeže Řehoře XI. navrácení práv k faře malínské a ke kaplím kutnohorským. Papež Urban VI. r. 1381 k tomu svolil, aby opat sedlecký mohl správu kostela malínského a kaplí kutnohorských svěřiti

mnichům kláštera sedleckého. Bonifác IX. r. 1401 propůjčil opatům sedleckého kláštera tu výsadu, že při dosazování mnichů klášterních ke kostelům kutnohorským za správce duchovní nepotřebovali arcibiskupa žádati za jich potvrzení.²⁸) Správu duchovní v Hoře Kutné zastávali mniši sedlečtí na ten způsob, že některý z nich buď jako farář malínský, aneb jako místofarář v kostele Vysokém měl v Hoře Kutné své sídlo s několika kaplany a obstarával služby boží. Pro kaplany byla zřízena nadání oltářní. Takových trvalých oltářních obročí, na něž oltářníci nebo kaplani od Horníků byli ustanovováni, bylo za panování Václava IV. v kostele hořejším u sv. Jakuba 7, a v kapli dolejší na Náměti dvě. Tou dobou počíná býti správa duchovní u kostela Vysokého samostatnější, méně závislou na faráři malínském a faráři již stále v Hoře přebývali. Prvé farní stavení je nezvěstné, a pokud paměť sahá, byla druhá farní budova v nynějším čís. pop. 15. na Dačického náměstí a třetí budova jest nynější arciděkanství v čís. pop. 1, kteráž byla r. 1595 vystavěna pro školu Vysokostelskou, do níž se r. 1668 arciděkanství přestěhovalo.

Posloupnost kněžstva. Posloupnost kněžstva fary sv. Jakuba sestavili jsme z roztroušených a to velmi skrovných zpráv takto: R. 1370 připomíná se Mathias, viceplebanus (středník) ecclesiae superioris in Montis Cuthnae (Liber. er. I. 77-8.) Roku 1387 Nikolaus Martini de Dambowidial, kněz a kazatel u oltáře sv. Maří Magdaleny v kapli minciřské u kostela Vysokého. (Lib. er. III. 264.) 1388 Andreas Willmann, plebán, 1388 Mikuláš z Mýta, kněz diecese litomyšlské, oltářník sv. Martina ve Vysokém kostele na H. K. (Lib. er. III. 458.) 1397 Nikolaus Schönherr, oltářník oltáře P. M. v kapli ruthardovské v Hořejším kostele (Lib. er. IV. str. 465.)

⁵¹Jako faráři malínsko-kutnohorští uvádějí se tito mnichové kláštera sedleckého: Ondřej † 1390, Jan, který se stal r. 1396 opatem sedleckým, Petr, r. 1405 taktéž opatem zvolený, Jan de Reno, který jsa cizozemec, pro neznalost jazyka osadníků od opata Jakuba r. 1409 odvolán od kostela farního čili stálého vikářství v Malíně a kapli témuž klášteru apoštolskou stolicí připojených, a místo něho ustanoven Jan Hasenerl, který zemřel ještě téhož roku v měsíci září. Opat Jakub praesentoval Martina Svevina, jehož nástupcem z jara r. 1410 stal se Kunrád († 1412.) Na to v dubnu t. r. od opata praesentován bratr Augustin. Ten dožil se vypálení své farní osady Malína od Horníků téhož roku v neděli po sv. Jakubu a přežil zničení kláštera sedleckého přebýváje v Hoře Kutné při hořejším kostele, kde zemřel 19. dubna 1425. (Lib. conf. VII.)

Do r. tohoto byla fara svatojakubská spravována kněžími katolickými a rokem tímto nastoupili na místo jejich kněží utrakvističtí. Mezi nimi první připomíná se: r. 1425 farář Vít ..., r. 1478 Martin Jan (Podstránský ⁵²36), 1493 Mírko Svatomír Zrůbek z Újezda. R. 1500 byla fara u Vysokého kostela povýšena na arciděkanství a prvním arciděkanem ustanoven králem Vladislavem II. dosavadní farář Mírko Zrůbek. † 1508 a pohřben v kostele Vysokém. Dačický I. 58. praví: „Byl kazatelem výborným“.

R. 1502 vinili Kaňkovští svého faráře u šepmistrů kutnohorských z některých zlých činů a tu arciděkan Svatomír Zrůbek píše šepmistrům, že Kaňkovští, chtějí-li faráře z něčeho vinití, ať ho viní před úřadem duchovním - neboť jest tak zřízeno J. M. král., aby duchovní soudil zase duchovního (Arch. Kut. z r. 1502.)

Po něm nastoupil Jakub Květín z Mezholez † 1517 a pohřben v chrámu sv. P. Barbory (Dač. I. 338). 1519-30 Jan Buchal - dříve farář u sv. Jindřicha v Praze (Ekrt II. 7). Zemřel 1530 a pohřben v kostele u Vysokého (Dač. I. 339). (Kněze tohoto připomíná Dač. I. 122 a Podstránský v r. 1519 - ale Šimek H. K. teprv 1521), 1530-32 Jan, arciděkan - odešel v únoru 1532 ke sv. Bartoloměji. Od února do října byla Hora bez arciděkana,²⁹) 1532-36 Jan Vojha, zv. Kolínský (Vávra: Kolín I. 131) neboli Plechovička, byl veliký odpůrcem učení Lutrova a zastával od srdce s přesvědčením víry podobojí. (Před tím byl děkanem v Kolíně, kamž z Lysé byl přišel. (Dějiny kolínské V. Sixta 16-17). Kaplanem byl u něho kněz Vít. (Šimek

181). Vojha odstěhoval se r. 1536 k Slanému. (Dač. I. 97 a Borový I. 70 a 71). Dosud jmenovaní drželi se víry podobojí; následující již novot protestantských zaváděli.

R. 1536-52 Václav zv. Řezník, býval knězem v Litomyšli a posledně farářem ve Skutči.³⁰⁾ Kázal proti bratřím Mikulášencům v H. K. usedlým, kterýchž se ujal mincmistr Albrecht z Gutenštejna (Šimek 183). Tento kněz byl obviněn, že koná kázání zvinglianská a luteránská a proto byl volán ku pražské konsistoři, před šepmistry a nejvyššího mincmistra. Ze žalob těch se r. 1541 obhájl a očistil. Odešel k sv. Bartoloměji.

R. 1540 kaplanoval u V. Řezníka Jan Janovský, rodák uhlířskojanovický. Později odešel do Litomyšle za faráře. 1552-59 Matouš Hradecký-Žatecký, farář svatoborborský, spravoval také faru u Vysokého kostela až do r. 1554, při čemž nápomocen mu byl r. 1554 kněz Viktorin-Skutečský, kaplan u Vysokého kostela. Toho roku stal se Matouš skutečným arciděkanem³¹⁾ a kněz Viktorin obžalován r. 1554 u konsistoře pražské pro scestné učení a nechtěje se ho vzdáti, byl vypovězen z Čech i Moravy.³²⁾

R. 1557 kaplanoval u Matouše kněz Vít (Šimek 209) a před tím také kněz Šimon z Litomyšle. (Šimek 204). Podstránský praví, že Matouš odstěhoval se r. 1559 z H. K. do Žatce a tam r. 1560 zemřel.

R. 1560-62 byl arciděkanem Benedikt či Beneš. Souzen r. 1562 pro blud a kacířství (klonil se ke kalvinismu) konsistoří pražskou podobojí. Odsouzen na 2 roky do vězení a pak vypovězen z Čech.³³⁾ 1563 kněz Daniel Chotěborský, děkan kutnohorský, zemřel v Praze. (Podstránský 37 a Šimek H. K. 213), 1564-66 Jan Habart, † v lednu 1566, načež pak zatím duchovní správu zastával farář svatoborborský Bartoš. (Šimek H. K. dod. 5 a 7), 1566-67 kněz Sylvestr (Šimek dod. 7), 1567-82 Jan Semín Turnovský (také Joanes Semius) nar. v Turnově 1562 - bývalý farář svatoborborský, † morem v H. K. 1582 a pohřben u sv. P. Barbory. Dobrý starček byl, praví Dač. II. 8. U tohoto děkana kaplanoval r. 1519 Jan Štelcar Želetavský, rodilý Kutnohořan.

R. 1583-93 kněz Sixt Candidus Pražský, který r. 1593 odešel do Pelhřimova a tam ještě téhož r. zemřel. (Podstránský 37). Jireček ve své Rukověti praví, že byl Sixt zvolen za arciděkana r. 1586. V Hoře si stav svůj zkazil tím, že pojal děvečku Esteru za manželku. A to vzbudilo pozdvižení takové, že musil Horu r. 1593 opustiti. † v Pelhřimově dle Jirečka 1594. 1593 Valentín Šubar ze Žatce. Žil jen 9 neděl a jako arciděkan zemřel 28./VII. 1593. Na jeho místo nastoupil Jakub z Prostějova, který již r. 1594 zemřel. R. 1594-99 Jakub Mellissaeus Krtský nar. r. 1554 v Krtech u Strakoníc. Zemřel morem r. 1599 a pohřben v kostele sv. P. Barbory při kůru po levé straně. (Dač. II. 70, Nováčkův Listář 58). 1596 kněz Simeon Stopka, Pražan (Lumír XII. str. 90), byl za Krtského u Vys. kostela. 1599-1621 Václav Štefan z Teplíc (Terminus - také Štefanides). Provdal dceru za faráře námětského a při veselce náhle zemřel 21. ledna 1621. Roku 1615 kaplanoval půl třetího roku u sv. Jakuba Tobiáš Čekánka (Cichoraeus) za faráře Štefanidesa. Ještě téhož roku administroval Eliáš, kněz podobojí, a po něm Cyprian Pešín Žatecký (Řehák: Příspěvky). R. 1621 Jeremiáš Denhart³⁴⁾ (Senitorius), také Denhort i Renhort, poslední arciděkan nekatolický. R. 1601 byl farářem českobrodským (Podlaha I. str. 5). Byl po krátké době i s ostatními nekatolíky z Čech vypovězen.

Tento arciděkan byl farářem v Nehvizdách u Prahy, když kutnohorskými r. 1621 volen byl. (Arch. kutnoh. při r. 1621). Ku konci XVI. století kaplanovali u Vys. kostela: kněz Václav Lukavecký (Facilis), kněz Albrecht, Mikuláš Turnovský (Arch. kutn. r. 1596), kněz Jiřík Lhotský (1602 archiv kutn.), u Štefána Teplického byl diakonem Jan Luxin (r. 1612 arch. kutnoh.) a r. 1679 shledáváme v arch. praž. kons. zápis, kterým se sděluje, že Adam Podvořanský a Jakub Frant. Lanškrounský kaplanovali po dobu uprázdněného benefícia arciděk., což latinsky takto poznamenáno: „qui vacante archidiaconatus beneficio subiverunt“, což

trvalo asi do r. 1673, kdy Lanškrounský zvolen arciděkanem.

Arciděkanové katoličtí. 1622-26 Matyáš Apian Stolička z Milesů výměnou s následujícím dostal se do Chrudimě. 1626-27 Jiří Bílek Kouřimský. Odešel v září r. 1627 za děkana ke kol. chrámu do St. Boleslavě. R. 1630 obdržel přídomek z Bílenberka. R. 1657 zemřel jako arcijáhen v Krumlově. 1627-30 Václav Plecera (také Klecar, Plocar, Plancar, Blazar) z Růžové stal se r. 1630 děkanem kapitoly vyšehradské. (Ekert II. 265). 1630-48 Jan Barion z Bezna. Jan Barion z Bezna měl jmění 8000 zl. rýnských a mnohé skvosty zlaté a stříbrné. Všeho ujali se jesuité a uložili v koleji pražské (Bílek: Statky klášterní 73), 1649 Matyáš Černovský, šlechtic z Lerchenfeldu, 1649-52 Václav Celestín Blumberg, 1652-53 Šebestián Zbraslavský ze Svatova, 1653-54 Jan Pusch (Puš), snad Kutnohořan z rodu kdysi mocného v Praze a v Hoře Kutné usedlého.

R. 1654-60 Martin Kremlich (Kemlich), 1663 Jan Krubinus, 1673 Jakub Lanškrounský, 1679-82 Zikmund Hýzerle, svob. pán z Chodů, 1682-93 Zachariáš Klecar z Růžokvĕtu; byl r. 1677 děkanem v Českém Brodě, 1694-1722 Jan Dačický z Heslova, rodák kutnohorský, 1722-56 Václav Erythrei, Kutnohořan - původem z rodiny italské, 1756-62 Frant. Josef Samuelis, 1762-85 Ignác Novomlejský, 1785-1835 Ferdinand Hausa, infulovaný arciděkan, před tím poslední prelát kláštera sedleckého - rodák labskotýnecký (?). Za jeho duchovní správy byl r. 1797 prodán k nemalé škodě arciděkanský dvůr na Přítokách, 1837-44 Josef Herzan nar. v Dašicích, bývalý katecheta a ředitel c. k. hl. školy, † 1844 v H. K., 1844-49 Th. Dr. Jan Křikava, Kutnohořan, † v H. K. 1849, 1849-81 Josef Peřina nar. v Nov. Bydžově. Dříve kaplan kutnohorský, později farář čerVENOJANOVICKÝ a od r. 1854 vikář kutnohorský, † 1881.

⁵⁵R. 1881 zvolen byl kaplan kutnohorský Karel Vorlíček arciděkanem. Obdržel titul monsignore a jest biskupským notářem a vikářem střídnictví kutnohorského.

Kaplaní katoličtí. Jan Ignác Libertin r. 1720 kaplanoval v Hoře Kutné, pak byl od r. 1722 v Mýtě. 1760 Josephus Carell, 1766 Franciscus Brandstätter, 1772 Antonius Kirchner, 1772 Wenceslaus Schitin, 1772 Mathias Bílek, 1773 Konradus Jenson, 1774 Carolus Baroch, 1778 Wenceslaus Nepomucký, 1778 Wenceslaus Kekeisen, 1779 Franciscus Svoboda, 1780 Joanes Urban, 1783 Joanes Schicht, 1784 Franciscus Průcha, 1785 Joanes Mráček, 1787 Joanes Sylvanus Bulíček, 1789 Joanes Minařík, 1796 Jos. Volánek, 1799 Joanes Gretschel, 1799 Franciscus Hoffmann, 1800 Joanes Burger v. Königinhof, 1800 Joanes Gröger, 1801 Joseph de Vangy, 1803 Franciscus Erichleb, 1804 Wencesl. Žďárský, 1805 Ignat Žďárský, 1806 Ant. Dařílek, 1807 Francis. Košina, 1808 Joanes Kaun, 1812 ⁵⁵Ant. Procházka, 1819 Josephus Aloisius Schintag, 1824 byl farářem v Radboři a r. 1829 v Heřmani, 1823 Matyáš Sháněl, 1824 Joanes Kolářík, 1831 Josef Mašín, 1831 Joanes Křikava, opět r. 1833, 1832 Josef Cibulka, 1835 Ant. Voldán, 1836 Josef Peřina, 1837 Mat. Rybička, 1838 Frant. Marek, 1857 Alois Němeček, 1857 Josef Čermák, 1859 Jan Přerovský, 1859 Václav Hrdlička, 1861 Jos. Polák, 1866 Frant. Josl, 1866 František Turovský, 1866 Jan Kocek, * r. 1836 ve Volenicích, 1866 Václav Spurný, 1861 Jan Partisch, 1870 Adolf Matoušek, 1871 Antonín Valenta, 1871 Josef Chochołka, 1872 Karel Vorlíček, 1874 Fr. Macháček, 1877 Antonín Machek, 1878 Josef Stýblo, 1882 Frant. Khun, 1882 Stanislav Červ, 1887 Jiří Bayerle, 1889 Gustav Adolf Čenský, 1892 Václav Bartoš, 1892 Frant. Pekárek - dosud, 1902 Frant. Velebný, 1906 Frant. Pahlám, 1910 Karel Dvořák - dosud.

R. 1753 byl tu starším kaplanem Vavřinec Lang, který při svěcení kostela sv. Jana Nepomuckého měl k lidu chvalořeč na náměstí u Kam. kašny. S ním pak kaplan Matyáš assistoval při slav. mši sv., kterouž sloužil arciděkan Václav Erythrei. (O. Hejnic: Sv. Jan ve výr. zpr. real. šk. kutnoh. 1896.)

V první polovici XVII. století stěžovalo si vícekrátě kněžstvo fary svatojakubské, že se se mu

nedostává skrovného služného v pořádku a žádalo několikrát za úpravu jeho. Úpravu tu vyřídil arcibiskup pražský Arnošt hrabě z Harrachů za děkana Václava Plecera kurendou ze dne 16. října 1627 takto: „děkanovi musí býti každoročně placeno 700 kop gr míš., na koření 10 kop, bílého piva 15 sudů, dříví k palivu spotřebu, dvě bečky soli prachatické a užívání dvoru v Zibohlavech se vším příslušenstvím.

Pakli že by kaplana nebo dva držeti musel, má se jemu k oznámeným platům ještě na každého 40 kop gr. míš. a 3 sudy piva bílého přidati.“ Kutnohorští bez odvolání přijali toto nařízení. (Veselský: Persekuce 295).

Zvony v kostele sv. Jakuba. U sv. Jakuba jest ve věži 5 zvonů. Nejstarší jest zvon „Jakub“. Slit jest r. 1773 pražským zvonařem Jiřím Kühnerem a má nápis německý. Druhý zvon byl „Václav“ s nápisem latinským. Praskl a přelit roku 1910. Třetí zvon jest „sedmerník“. Byl ulit 1730 a svěcen na jméno „Václav“ opatem Zahraděckým. V roce 1835 byl přelit a křtěn na jméno „Maria“. Zvonem tímto zvoní se každého dne o 3. hod. ranní v upomínku, kdy v dávných časech v touž dobu svolával havíře k první šichtě do kaven. Mistrem jeho jest Karel Bellman v Praze.

Čtvrtý a největší zvon zove se „Orel“. Původní zvon slit 1478 Prokopem, zvonařem kutnohorským. Byl čtyřikrát přelit a r. 1737, kdy po druhé přelován byl Mikulášem Obergem, zvonařem olomúckým, překřtěn na jméno „Vavřinec“. R. 1880 byl přelován po třetí. A tento rok stal se mu osudným. Když měl býti na své místo usazen a tažen na věž, praskl zub u jeřábu a zvon spadl s výšky asi 25 m na zemi. Značně se porouchal, byl roztlučen a po čtvrté přelit opět, jako před tím brněnskou firmou zvonařskou V. Hilar a vdova za 3418 zl. 65 kr. r. č. Pátý zvon jest umíráček s nápisem: „Slovo bylo u Boha a Bůh byl slovo“. Nad presbytěrem ve věžičce visí „Sanktusák“. (Pam. knih. arciděkanství zal. 1807.)

Fara u sv. Barbory. Obyvatelé kutnohorští, sídlící v nejhořejší části města Hory Kutné, starali se záhy, aby vystavěn byl nový kostel na takovém místě, kam by právomoc faráře malínského a kláštera sedleckého nesahala, chtějíce se takto postarati o samostatnou duchovní správu. Obyvatelé v této části města usedlí jsouce většinou úročníky kapitoly pražské, jež pozemky své tam měla, příslušeli k farnímu kostelu sv. Václava v Pněvicích,³⁵) nad kterým kapitule pražské - jako vrchnosti - s⁷práva patronátní náležela. Horníci této části města stěžovali si několikrát, že mají daleko do svého farního kostela, jenž stával na druhé straně potoka Páchu (Vrchlice) a že zvláště zimního času jest k němu cesta skoro nepřístupná. I utvořilo se kolem r. 1384 z obyvatelů této části horního města a z bohatých Horníků dolejšího města bratrstvo Těla Božího neb bratrstvo z Cechu. V čele stál královský hofmistr Čeněk z Rožmitálu, jakož i několik mistrů. Úkolem bratrstva toho bylo vystavěti při samém městě Hofe Kutné nový nádherný chrám ku počtě „Těla božího a sv. P. Barbory“, patronky a ochránitelky horníků, místo kaple Těla božího z let 1360-70 pocházející a v obvodu farnosti malínské se nalézající. Vyhlídllo sobě bratrstvo toto místo na skalnatém ostrohu v jižní části města na pozemcích kapitole pražské náležejících, kde stávala druhy kaple sv. P. Barbory, ve které ještě při vystavěném kostele služby boží se konaly.

Bratrstvu tomu již před jeho utvořením roku 1384 Horník Jindřich Perkšmíd odkázal 100 kop na zřízení měšního nadání, které později hlavnímu oltáři přiděleno bylo. R. 1388 členové bratrstva za souhlasu faráře pněvickeho uzavřeli s kapitolou pražskou smlouvu, dle níž obdrželi od ní za jistých podmínek stavební místo pro nový chrám (nynější to chrám sv. Barbory) a též na tom se usnesli, že právo praesentační na místo správce duchovního nového kostela bude vykonávati kapitola a bratrstvo společně.

Po uzavření této smlouvy začal se stavěti nový chrám třílodní, kterýž později v pětilodní rozšířen byl. R. 1392 bylo při tomto novém chrámu již 9 kaplanů. V ochozu chrámu vystavěno bylo 8 kaplí, ke kterýmž, jakož i k oltáři hlavnímu bratrstvo zřídilo celkem 16 oltářních nadá-

ní, aby z ročního úroku 160 kop grošů mohlo vedle faráře ještě 15 kaplanů při tomto novém chrámu býti ustanoveno. Kol r. 1396 vznikl tuhý několikaletý spor mezi bratrstvem a klášteřem sedleckým, jenž snažil se dokázati, že i tento nový kostel na jeho ⁵⁸pozemcích byl postaven. Konečně nároky klášteřa sedleckého jsou zamítnuty, a právní poměry kostela sv. Barbory urovnány jsou třemi bullami papeže Bonifáce IX. z r. 1401 a 1403 a sice v tom smyslu, jak původně v roce 1388 ujednány byly mezi bratrstvem a kapitulou pražskou (Braniš str. 38-44). Nový tento kostel přivtělen byl ke kostelu pněvickému a farář pněvický předsídlil se k němu a farní práva při něm vykonával. Znova povstale spory faráře tohoto nového kostela kutnohorského jménem Linharta s farářem malínsko-horským Kunrádem r. 1410 urovnal biskup olomoucký Konrád z Vechty, rodilý Němec z Westfálska,³⁶ který mezi roky 1403-1405 mincmistrem v Hoře Kutné byl a tudíž s veškerými poměry místními dobře obeznámen byl. Týž „mocný smluvce, ubrman a prostředník“ ustanovil r. 1410 hranice oběma farnostem malínské i pněvické, k nimž Hora Kutná i se svými předměstími náležela a předepsal oběma farářům, kteří mají farní práva ve svých farnostech, aby mezi nimi nebylo sporu o ořery a stoly; rovněž i ustanovil, za kterých podmínek smějí pochovávat i na svých hřbitovech, chovat žáky, účastniti se processí a p.

Takto domohla se Hora Kutná ještě před válkami husitskými dvou farních kostelů a dvou samostatných far, jimž podřízeno bylo ještě několik kaplí, při kterých ustanoveno bylo přes 30 kaplanů a kazatelů.

Z chrámu svatobarborského zachovaly se z dob utrakvistických 4 matriky čili registra, v nichž zaznamenány jsou křty, oddávky a pohřby od r. 1572-8./X. 1625. (Řehák 34).

Posloupnost kněžží. Posloupnost kněžstva u chrámu sv. P. Barbory správně sestavit jest na ten čas nemožností. Pokusili jsme se o to, pokud se dalo z pramenů nám přístupných.

R. 1388 byl tu farářem Linhart Eisengraeber, kterému malínsko-horský farář Kunrád práva duchovního správce upíral (Lib. er. III. 458 Borový) a ještě se r. 1413 připomíná,³⁷ 1399 Nikolaus Schönherr, kaplan, 1402 Mikuláš, oltářník sv. kříže v kapli těla Kristova a sv. Barbory, 1402 Jan, farář Konojedský, změnil s Mikulášem své místo, 1403 odešel k sv. Tomáši do Prahy kněz Jan Engliš (Borový: Lib. er. VI. a r. 1404 byl v Gruntě), 1407 byl oltářníkem u blahosl. P. Marie Dr. Náz, pozdější biskup kostnický (W. Tomek), 1464 Řehoř, kněz a děkan kostela u sv. Barbory (Braniš 58). (V registrum rubeum D. 6 nachází se jeho poslední vůle).

R. 1504 kněz Lukáš, správce chrámu sv. Barbory (Lumír XII. 41), 1519 kněz Jan Cifra (Dač. I. 122), 1525 Jan Bojan, farář - jinak i Trubač zvaný - z Kam. Lhoty, prve farář u sv. Valentína v Praze. Tohoto kněze potvrdil konsistoriální administrátor Havel ze Žatce, ale žádal, aby ho šepmistři podporovali „proti lidem bludným a hříchům smrtelným“, 1530 Bohuslav Bilejovský, nar. v Malíně, byl oltářníkem u sv. Barbory, † v Praze 1555, 1531 Tomáš, kněz, který měl dva kaplany, 1532 Václav Selig, farář, 1540 připomíná se kněz Matěj (Matouš?) (Šimek 189), 1543 farář Matouš téhož r. konsistoři dle snesení pokáraný a dle konsistor. vyjádření kněz učený nezdravého, měl spor s arciděkanem Václ. Rezníkem. Tento nepřítel arciděk. odešel r. 1543 (Šimek 191-194). Za tohoto faráře byl tu kaplan Jan Myška (Šimek 192), 1544-46 kněz Matouš, bývalý správce duchovní u sv. ⁵⁹Anny v Hradci Králové (Šimek 191), 1546 připomíná se farář Jiřík, u kterého byl mladý kněz Jan (Šimek 199). 1548-52 Matouš Hradecký, rodák z Hradce Králové. Ten r. 1552 stal se zastim. a r. 1554 skutečným arciděkanem u kostela Vysokého a ač klonil se více k učením luteránskému nežli kališnickému, byl přes veškeré protesty potvrzen (Jireček I. 258, Nováček List. 9-10 a Šimek 204-10).

V prvních letech XVI. století byl tu farářem kněz Jakub Quintin. V roce 1517 zemřel a svršky jeho komorou sepsány. (Arch. kutn. č. 187.) Po té byl ⁶⁰zde rok kněz Trojan a r. 1522

kněz Jan Miruš, který vinil kněze Corambu, že s kazatelny mluvil lež. (Lib. sent. z r. 1510-1535.)

U Matouše kaplanoval Šimon Litomyšlský a zastával později místo faráře, měl odejít do Chotěboře, protože byl novotářem, ale zůstal až do r. 1559, poněvadž vymohli toho šepmistři (Jir. I. 258, Šimek 209, Nováček 9-10).

R. 1566 Bartoš z Tukulát, farář, 1567 Jan Semín Turnovský, 1570-79 Jiří Benešovský, farář, 1586 zemřel farář Jiřík u sv. Barbory v neděli Esto mihi (Dač. II. 19), 1589 Daniel Stodolius z Požova, farář, 1590 Václav Štefan Teplický (oddával Mikuláše Dačického) (Dač. II. 29), 1591 Václav Hrdesius Brodský, farář (Nováček 47-48), 1594 Matěj Sanctin Turnovský, farář (Lumír XII. 208), 1600 Jiří Ulithophilus, farář (Lumír XII. 90), 1602-09 Havel Phateon Žalanský z Ledče, farář (Winter 330), byl hlasatelem slova božího výborným, † Praze u sv. Jiljí (Dač. II. 199), 1610 Jan Mathiades Nosislavský (Persekuce Veselského str. 69-73). Kněz tento byl velmi oblíben mezi lidem, ježto byl kazatelem výborným a byl posledním farářem podobojí. Zemřel r. 1625 ve svém tichém úkrytu v Hoře Kutné. (Řehák 39. Dač. II. 262). R. 1595 zemřel u sv. P. Barbory farář Thadea Meziříčský.

Když poslední farář evang. Jan Mathiades z Hory Kutné se vystěhoval, následovali pak kazatelé z řádu jezuitského až do r. 1773. Ti kázali dle potřeby a nebyli zapisováni. Když řád jezuitský byl zrušen, byli u sv. P. Barbory ustanoveni kazatelé a o těch máme zápisky, že to byli zprvu exjesuité, a to: Antonín Foedisch, † 1779 v Hoře Kutné, Antonín Hanke, † jako farář ve Vel. Úpě r. 1800, František Mikššík, rodák olomoucký, † r. 1828 v Křeseticích jako lokalista, Josef Nábl, rodem z Prahy, † 1793 v Hoře Kutné, Lukáš Mládek, Kutnohořan, † 1804 v Hoře Kutné, 1792-1797 Frant. de Paula Švenda³⁸) z Hradce Králové (resignoval r. 1797), † 1821 v Kydlínově.

P. Švenda byl kazatelem nedělním. Po něm nastupují světští kněží: Václ. Šrámek, rod. z Libochovic, † 1805 v H. K., Václav Valenta, rod. z Vys. Mýta, zároveň katecheta hlav. školy, od r. 1812 professorem theol. v Hradci Král., † r. 1859 v H. K., Ignác Žďárský, rod. z Jičina, do r. 1806 vstoupil do řádu maltéžského, Josef Herzan, zároveň katecheta škol klášterních, od r. 1815 ředitelem hl. šk., od r. 1837 zvolen arciděkanem kutnohorským, † r. 1844 v Hoře Kutné, Jan Kaun, rod. z Rychnova, byl zároveň katechetou hl. šk. od r. 1819 farářem v Kaňku, † r. 1845. Frant. Šafránek (rod. z Vamberka), spolu katecheta hl. šk., později ředitelem téže školy, r. 1837 vzdal se místa, † v H. K. jako pens. farář činěveský, 1837-38 Jos. Cibulka (rod. z Vlčňovic), po té farářem v Červených Janovcích - † tamtéž, 1838-41 Jan Škoda (rod. z Loučné Hory), † 1865 jako farář v Mikulovicích, 1842-59 Antonín Voldán (rod. z Hlinska), napotom farářem v Kaňku, † H. K., 1859-60 Václav Hlína (rod. z Heřm. Městce), zemřel jako farář v Konárovicích, 1861-74 Jos. Podstránský (rod. z Rychnova n. K.), týmž rokem odešel do Vilímova jako fundatista, 1874-94 Jan Kašpar (rodilý ze Svob. Dvorů), zároveň katechetou klášter. škol, dosud farářem v Dříteči u Pardubic, 1894-99 Filip Jan Konečný, rodilý z Přestavlk na Mor., zároveň katechetou chlap. ob. škol., 1899-1904 Karel Hubert (Kutnohořan), nyní katecheta měšť. škol v Nov. Bydžově), 1905-31./12. 1910 Josef Mašina (Kutnohořan), t. č. katecheta obec. a měšť. škol chlapeckých v H. K., 1./1. 1911 až dosud Vítězslav Kudrnovský (rod. z Pecky), zároveň výp. katecheta dívčích škol obecných.

⁶¹**Zvony svatobarborské.** Svatobarborský chrám nemá věží pro zvony. Dřevěná zvonice, kteráž sloužila účelu tomu, stávala poblíž chrámu na zahradě na malém návrší. Rektor Strer kázal zvonici zbořiti a zvony přenést do jižní věže jezuitské kolleje. Jsou tu tři zvony ze století XVI., a to zvon „Ludvík“, kterýž byl slit Ondřejem Ptáčkem r. 1510. Druhý zvon téhož mistra z r. 1493 slit ke cti sv. Michala archanděla, Těla božího a P. Marie. Třetí zvon ke cti sv. Barbory ulit 1536 kutnohorským zvonařem Klabalem. Čtvrtý zvon „Marie“, také „Ptáček“

zvaný, slit byl některým členem rodiny Ptáčkovy r. 1628. Zvonem tímto se nezvoní, poněvadž před časem pukl a tím překáží souzvuku ostatních zvonů. Mimo zvony tyto visí nad presbytěří „sanktusák“ z r. 1809 přelítý zvonařem Kühnerem. (Pamětní kniha arciděk. zal. 1807.)

⁶²**Fara u Matky boží.** Chrám Matky boží na Náměti, kterýž náleží mezi nejstarší kostely kutnohorské, spravovali - jako jiné kostely - cisterciáci sedlečtí. Ba i o stavbu měli péči, neboť svolili, aby v lomu dvora Předhorského v Senné ulici - v majetku to klášterním - kámen na stavbu lámati se směl.

První písemná zpráva o chrámě Matky boží na Náměti zachovala se v konfirmačních knihách arcibiskupství pražského, kde se dovídáme, že kostel tento zvaný ecclesia S. Mariae nebo také ecclesia inferior, t. j. kostel dolejší, měl r. 1363 svého oltářníka. V chrámě byl již oltář sv. Jiljí a Prokopa, k němuž na podání Frenzlina a Vincentia, bratrů řečených Bavorů, měšťanů kutnohorských, po vzdání se kněze Jindřicha kněz Bartoloměj ze Svídnice dne 20. února roku řečeného byl potvrzen. Jiný oltář v témže chrámě byl oltář sv. Václava, při němž dle za kládacích knih arcibiskupství pražského dne 1. července r. 1381 od Anny, vdovy po Janu Weinreichovi, měšťanu kutnohorském, založeno bylo kaplanství s ročním důchodem 12 kop a sice tak, aby za to dvě mše sv. v témdni, jedna při oltáři sv. Václava u Náměti, druhá ve špitále sv. Kříže byly slouženy.

Nadání to vedlo k jakýmsi sporům s obcí kutnohorskou, jež urovnány jsou 8. srpna 1387 u veřejného notáře Konráda Aumana „de Chaufluern“ v klášteře Skotů ve Vídni (Dr. Borový Lib. erect. III. 312.). Jiné nadání dle týchž knih potvrzeno bylo dne 6. července 1407, kdy Klára Toperová z Hory Kutné odkázala k oltáři sv. Petra a Pavla a sv. Justiny v kostele Panny Marie u Náměti založenému 10 kop gr. č. ročního platu stálého, a to tím způsobem, aby kaplan toho oltáře každý týden čtyři mše sv. sloužil. Kdyby pak někdy některou zameškal, aby pokaždé farář svatojakubskému 1 gr. pokuty složil a on zanedbanou mši skrze jiného kaplana nahradil. (Lib. er. Dr. Borový V.)³⁹)

Do válek husitských přísluhovali při kostele námětském knězi katolictí, za válek husitských a po válkách husitských až do r. 1621 knězi utrakvistictí, ve II. polovici XVI. století luteránství oddaní. V době utrakvistické měl chrám M. B. na Náměti již vlastní faráře i svou farní budovu, kteráž r. 1497-8 byla nově přestavěna. Tato budova stála až do r. 1905 a měla číslo 417. Téhož roku byla sbourána. Z r. 1515 za faráře Víta sdělán byl důkladný inventář kostela a fary námětské. Jako kuriosum uvádíme inventář farní budovy - kostela pomíjejíce. Bylo ve fáře sepsáno: „mis devět cínových velikých, tři malé horčičné konve, dvě po dvou pintách, jiné dvě každá v pintu a jiné dvě každá v půl pinty. Talěrův cínových v pouzdře 12, bez pouzdra 6, kotlíky 3, ložních šatův na dvě lože, ubrusy dva, měděnice jedna a umyvadlo cínové, hrnec měděný k vodě hřetí.“

Posloupnost kněží. Duchovenstvo námětské sestávalo v době utrakvistické z faráře a kaplana, jichž postavení příliš skvělé zajisté nebylo. Dovědčuje to stále střídání kněží, což v následující posloupnosti, kterou jsme z přístupných památek písemných vypsali, nejlépe jest zřítí.

R. 1363 Jindřich, kaplan oltáře sv. Jiljí a Prokopa, 1363 Bartoloměj ze Svídnice, kaplan téhož oltáře, 1388 Jan z Jihlavy, kaplan u oltáře sv. Václava, (Lib. er. III. str. 312), 1462 Matěj, farář, 1498 Tomáš a Kliment, kaplani, 1500 farář Ambrož (Řehák, Přísp. 113.), 1503 farář Jíra († 1503), 1505 farář Jan, 1515 Vít, farář, 1518 Václav, farář, a týž připomíná se ještě v září 1519 (Dač. I. 122), 1519 Tomáš, farář, Lukáš, kaplan, r. 1520, r. 1526 byl pražskou konsistoří (dolejší) ponechán u Náměti kněz Jan, r. 1531 Jíra, farář, 1533 až 37 Vít ze Zbraslavic, který býval za děkana Buchala kaplanem u sv. ⁶³Jakuba, a později farářem v Benešově. Jeho kaplani byli Matouš (1537) a Matěj (1538 snad Kudrna?) (Šimek H. K. 176).

V polovici měsíce srpna 1537 dovídáme se poprvé, že měli čeští Bratři na Horách Kutných svůj sbor. Kázal proti nim farář Vít od Náměti v

Čáslavi, řka: že je „u Hory velký Pickhartův byt“, Čáslavské při tom chvále, že jsou pravověrní. (Šimek H. K. 182.)

R. 1539 Jakub, kněz z Prostějova. Byl farářem u Náměti, později arciděkanem kutnohorským (Podstr. 37), 1540 Jan Kárníček, farář. (O svatodušních svátcích kázal u sv. Trojice a dotekl se faráře svatobarborského Seliga.), 1542 Václav, farář, 1543 Martin, farář (snad ze Kbel). (Archiv kutnoh. 905/2 a Šimek 194.)

⁶⁴Nyní vystřídal se rychle po sobě několik farářů dle jmen ovšem neznámých, přivezených z Kostelce n. L., ze Zás muk, Česk. Brodu, Pelhřimova, Kolína atd.⁴⁰) (Zach 20.)

R. 1549 farář Bartoš, nebyl ale jedinstevně víry s ostatními kněžími té doby (Šimek 200), 1549 byl nástupcem jeho farář Jan Člunek, (byl vyučen tkalcovství), později farářem v Kouřimi (Šimek 201-2), 1553-4 Briksí (Tajovský) přistěhoval se ze Skutče (Zach 18), 1555 Jan, kaplan od sv. Jakuba stal se tu farářem 1556-57 Vavřinec, farář a 1558 Jan Příbram, farář, bývalý bakalář od Vys. kostela. Vavřinec byl r. 1557 pro ničemnost propuštěn ze stavu kněžského.

R. 1560-61 Jiří Mladečka, rozhodný nepřítel novot luteránských. Odešel r. 1561 do Křechofe. Před tím maje spor náboženský s Benediktem, arciděkanem od Vysokého, 1564 Tomáš Stárkočský, kaplan, 1565 Matěj Slánský, humanista, svěcený ve Vlaších, 1569 Jan Vodňanský, farář, 1572-75 Tomáš, farář, 1575 Jakub ze Železnice, farář, 1576 Jakub Kočovský, farář a Václav, kaplan, 1579-82 Jiří Hradecký, farář, † 1582 a pochován v kostele u Matky boží na Náměti. Záduší mu vystrojilo pohřeb, který stál 2 kopy 43 groše a 5 denárů. (Zach, Matka boží 21.)

R. 1588 Petr, kněz u Náměti, 1594 Jakub, kněz starý umřel, jenž býval farářem u Matky boží na Náměti (Dač. II. 48), 1599 Petr Joanides Košetický, farář, † 1599 morem. Byl ženat a měl dva syny: Daniele, faráře na Kaňku, a Jana. Oba r. 1615 zemřeli (Dač. II. 70 a 149), 1600-05 farář Vít Phagellus s z Písku, bývalý farář kaňkovský. - Byl r. 1610 farářem v Tuklatech, 1613 děkanem v Kouřimi (Podlaha IV. str. 61, 89), r. 1618-21 byl farářem u sv. Jindřicha v Praze, načež byl z vlasti vypovězen. (Ekert II. 9. Viz Č. Č. M. 1874 199.) R. 1607-20 Cyprian Pessinus (Pešín) ze Žatce, býv. zdejší kaplan (Dač. II. 201). Týž mnoho nebezpečností a soužení vytrpěl od lidu vojenského, když Vilém Vřesovec (Dač. II. 204) zastavil v hody vánoční kázání a přisluhování u sv. P. Barbory a u Matky boží na Náměti.

Arch. kutnohorský zmiňuje se při r. 1613 o faráři námětském knězi Jiříku Nymburském, kterýž koupil na Horách dům a vedl při o zápis. Z arch. praž. kons. č. 137 dovídáme se, že léta 1589 byla již u kostela Matky boží na Náměti matrika svateb; neboť Cyprián Pešín, služebník církevní r. 1620 potvrzuje Janovi, Mikuláše Smrdovského, lantkočího synu, že otec jeho 1589 k stavu manželskému v kostele námětském s Annou ze vsi Kozlího potvrzen byl za přítomnosti pěti jménem uvedených svědků.

R. 1621 Zikmund Těšík, farář. Byl ženat s Theodorou, dcerou Václava Teplického (Termena), arciděkana kutnohorského. (Viz tohoto!) Těšík byl asi posledním farářem u Náměti; neboť po vypovězení kněžstva evangel. z Hory přešel chrám pod správu arciděkanů. (Dač. II. 198).

Když pak později bylo katol. kněžstva s dostatek, zůstával při něm některý starší kněz, slouže mše zádušní. Ale již r. 1748 složil Theofil Janovka kapitál, z něhož zřízena nadace na vydržování kněze u Matky boží na Náměti. Tuto nadaci obdržel zpravidla kněz pensista, který měl povinnosti denně služby boží konati. Nadace vešla v život r. 1765 a kněži z ní placení sluli „fundatisté“.

⁶⁵Z těchto fundatistů zaznamenáváme jména, o kterých z účtů kostelních se dovídáme, a ti jsou: Josef Dostál, býv. katecheta klášterních škol, Jos. Pitra, býv. farář a os. děkan v Sedlci, František Mann, farář a osob. děkan v Liskovci, Jakub Král, pensista z Luběnic na

Moravě, František Kratochvil, fundatista a souč. katecheta měšť. školy chlapecké (nyní farář v Radboři), Josef Teplý, fundatista a souč. katecheta měšť. školy chlapecké (nyní farář v Bestvini), Josef Marek, pens. kněz, fundatistou dosud.

Kostel Matky boží na Náměti stihlo r. 1770 tak jako celé město velké neštěstí. Střecha chrámová i věž vyhořely a všechny zvony se rozlily. I bylo třeba při restauraci postarati se o nové zvony. První zvon „Marie“ přenesen sem z kostela sv. Trojice a pochází z r. 1475. Má nápis: „Benedictus fructus venoris tui.“ (Pam. kn. arciděkanství). Hůře bylo zaopatřiti zvony ještě potřebně, neboť nebylo peněz ani v obci ani v občanstvu. Na šťastný připadla měst. rada „nápad. Podala poníženou supliku k císařovně Marii Teresii a výsledek žádosti skvělý. Císařovna velkodušně darovala 6000 zl. stří. na zvonovinu k ulití nových zvonů. (Pamětní kniha arciděk. založ. r. 1842.)

Nové zvony lil pražský zvonář Kühner, a to prvý na jméno „Maria Teresia“, druhý na jméno „Klement“ a třetí na jméno „Antonín Petr“. Nad presbytářem visí v malé výzce „Sanktusák“. Tak dostalo se Matce boží opět r. 1773 nových a krásných zvonů, které daleko široko souzvučným hlasem svým věřící zvou k pobožnosti.

Chrást sv. Jiří a fara svatojiřská. Chrást u sv. Jiří počítá se mezi nejstarší chrámy kutnohorské. Stával před Kouřimskou branou na nejvyšším temeni Hory jižně, kde dosud nepatrný domek čís. 31 na předměstí Žižkov stojí. Vystavělo si jej asi dosti záhy německé obyvatelstvo kutnohorské na obvodu fary pněvické, aby nemuselo navštěvovati pobožnosti v kostelích a kaplích českých.

Byltě chrám ten hlavně vydržován rudokupci, dělníky a havěři při hutech a podporován bohatými Horníky. Proto, že se tu jen německé bohoslužby konaly a kázání slova božího germánským jazykem se dalo, bývalo dosti různic mezi zdejšími a ostatními kutnohorskými kněžími.

Nejstarší zpráva o chrámu tom pochází z r. 1424, kdy německé obyvatelstvo chrám ten po rozboření jeho znova vystavělo a vlastním duchovním opatřilo, k čemuž jim od šepmistrů a děkana povolení s tou výminkou uděleno bylo, že kaplan neb duchovní ten vždy farář svatobarborskému poddán býti musí, poněvadž je v obvodu fary svatobarborské. Druhá zpráva pochází z r. 1462, kdy Michal Smíšek z Vrchovišť s „erckáferi“ pánův obecních žádali, aby zase, jako dříve bývalo, pro rozmnožení slávy boží na svůj groš kaplana mohli si u sv. Jiří, kterýž by byl podřízen farář svatobarborskému, chovati bez jakéhokoliv nákladu obecního. R. 1478 obdrželi svolení. (Veselský: Průvodce 69).

Po té pak pro nedostatek kněží nebylo místo u sv. Jiří knězem obsazeno, a teprv r. 1567 zažádali havěři a šmelcíři národa německého, jichž bylo hojnost, a byli jazyka českého neznalí, aby ke kostelu sv. Jiří kněz dosazen byl. Ale šepmistři odmítli žádost jejich. R. 1568 spojili se hutníci a šmelcíři s erckáferi a požadovali opět míti kněze německého u kostela sv. Jiří. Tehda jako dříve šepmistři se opřeli žádosti této a odkázali žadatele na arcibiskupa, jenž jim odpověděl: „O kněze je zle a ve třech kostelích jsou denně bohoslužby, tam ať hutníci a ostatní jdou.“

S takovým výsledkem své žádosti nebyli spokojeni a obrátili se záhy skrze úřad horní na krále Maxmiliana, odkud se jim dostalo koncem března 1569 svolení, aby chován byl u sv. Jiří kaplan, i aby mu byl zvláštní vykázán byt a „aby lidu německému svátostmi a slovem božím pokojně přísluhoval a panem děkanem se spravoval.“ Také nařizeno, že mu mají klenoty, kalich a ornát býti zapůjčeny. Sem dosazen kněz Šimon, který však ještě téhož roku o sv. Havle z Hor odešel žaluje šepmistrům, že „se k němu Němci chovají, jak by pacholek byl a že mnohý hospodář lépe k čeledínu se chová, nežli němečtí farníci k němu.“ (Šimek: Dodatek str. 8 a 9).

R. 1626 byl chrám ten dán ve správu řádu tovaryšstva Ježišova. Po r. 1773 byl uzavřen, do rukou privátních prodán a brzo na to po vydání zrušovacího dekretu rozbořen. Jen zmíněný domek ukazuje se, kde na místě tom stával druhý chrám sv. Jiří.

⁶⁸**Posloupnost kněžstva.** Posloupnost kněžstva u tohoto chrámu dala se jen vyčísti z různých listin a spisů. Nenít žádných pamětí ani zápisků žádných, ze kterýchž by se dala posloupnost kněží úplně zjistiti. Tak setkáváme se při hádce a různicích o víru r. 1517-26 s knězem Janem od sv. Jiří (Dač. I. 122), dále 1532 byl tu Mistr Duchek (Šimek Hora 178 a 179), bývalý farář kaňkovský, 1568 až 1569 kněz Šimon, ustanoven dle nařízení královského, Čech jazyka německého znalý (Šimek Dodatek str. 8., 9. a 27), 1570-72 kněz Oldřich, 1574 kněz Erázim (Felner Erasmus), který se ještě r. 1575 připomíná (Nováčkův Listář 17), 1577 Dr. Pavel Pressius, o kterém se neví, že by od pořádného biskupa ordinován byl (Winter 181), 1579-94 Campanus Žlutický (Lumír XII. 208), 1608 až 1610 Johanes Barner (Berner), farář německý u kostela sv. Jiří na předměstí Czechovském za kouřimskou branou - člověk mladý - zemřel a v tomž kostele jest pohřben, 1610 Jakobus, příjímím Monacus. Přišel z Prahy ke kostelu sv. Jiří za kouřimskou branou na H. K., kde germánský religion augustinae confessionis řízen a provozován byl. Němcům a Germánům ponechány u tohoto kostela zvláštní výsady až do roku 1623.

R. 1612 Fuchsius, braniborský kněz (Winter 247), r. 1622 byl zde knězem Joachym. Touž dobou zastaven ve všech chrámech religion evangelický, kteréhož Horníci ode dávna užívali a toliko v chrámě sv. Jiří nejvyšším mincmistrem Germánům a Němcům - ale žádnému jinému - povoleny bohoslužby religionu evangelického. Kněz Joachym byl posledním farářem tohoto religionu, poněvadž r. 1623 bylo mu konání bohoslužeb zakázáno a on téhož r. odstěhoval se z H. K. v měsíci květnu. Bylo mu totiž nadřizenou vrchností zapověděno podle augšburské konfessí náboženství řídití. A děkan Matouš Apianus ten pondělí svatodušní hned se kostela svatojirského ujal a v kostele řečí českou a jeho kaplan na krchově řečí německou sobě ten kostel zosobili. (Dač. II. 228.) Bylť tudy kněz Joachym posledním farářem nekatolickým.

Po době té nemáme již žádných určitých zpráv a také nedostává se nám dát, kterým rokem byl kostel rozbořen. Proto nemůžeme podati ani zpráv, jaké zde byly zvony a jiné památky.

Chrám a fara u sv. Bartoloměje. Na Pirknerovském náměstí stával někdy farní kostel zasvěcený sv. Bartoloměji. Náležel mezi staré kostely kutnohorské, k němuž úctyhodným stářím řadil se kostel Všech Svatých a kostel sv. Jiří.

O původu chrámu toho není žádných určitých zpráv; toliko víme, že chrám ten založen byl asi počátkem XV. století a že byl farním. Kol chrámu založen byl hřbitov, kamž rádi se dávali pochovávatí obyvatelé čtvrti Svatobartolomějské a čtvrti Cechovské.

Chrám byl asi jako jiné chrámy kutnohorské vystaven z darů bohatých Horníků ve slohu gotickém. Klenba spočívala na čtyřech štíhlých sloupích a činila dobrý dojem na příchozího. Jak byl zřízen vnitřek, naprosto říci nemožno, ač přece před půlstoletím bylo zde několik pamětníků, kteří viděli chrám ten osiřovati, r. 1787 uzavřítí a konečně roku téhož 9. dne měsíce července ještě všecek chrámový majetek rozprodávati. Viděli také, jak byl r. 1838 - až na věž - zbořen a na místě chrámu postaven r. 1839 chudobinec (špitál) pro staré a bez vlastní viny zchudlé měšťany. Při chudobinci či nadačním domě měšťanů kutnohorských byla pak k původní věži přistavěna kaple sv. Bartoloměje a přeneseny sem některé chrámové předměty ze zrušených kostelů sv. Kříže a sv. Lazara z předměstí „Kolmarku“ - nyní „Karlovo“ zvaného. ⁷⁰A tak zrušeny oba špitály a spojeny v jeden „svatobartolomějský“ postavený na místě farního kostela sv. Bartoloměje. (O špitálech sv. Kříže a sv. Lazara viz čl. v I. díle „Humanita“.)

Z roztroušených malých zpráv o chrámu sv. Bartoloměje a jeho kněžích sebrali jsme tuto, ovšem neúplnou, posloupnost kněžstva:

Posloupnost kněžstva. R. 1407 byl tu kaplanem Baltazar (Lib. erect.), 1525 farář Jiří Petr, dříve farář rožďalovský, 1532 Jan farář. Tento kněz byl arciděkanem kutnohorským, kteréhožto úřadu se vzdal a byl od února 1532-36 farářem u sv. Bartoloměje, kdy odešel z Hory. (Šimek 175.) Ve své resignaci praví, že: „nemíní ustoupiti od obecného učení a vidí zde,

jak nové učení tu voní a on k tomu trpělivě dívati se nemůže.“ - 1543 Kněz Matěj u sv. Bartoloměje (Nováček: Listář 7.), 1552 Václav Řezník, děkan kutnohorský, byl tu farářem, než se odstěhoval do Libáně. Tam koncem r. 1552 zemřel. R. 1553 kněz Řehoř od sv. Bartoloměje (Šimek 206) a 1608 byl tu farářem kněz Jeremiáš Berner. Císař Ferdinand I. sděluje r. 1530 24./3. Kutnohorským, aby nedopouštěli rozebrati statek kněze Jiřího Petra, faráře u sv. Bartoloměje, který učinil kšaft, nemaje k tomu práva. (Arch. kutnoh.) Téhož roku 12./4. dědil po něm odúmrtí Radslav Beřkovský. (Arch. místodržitelský.)

Posloupnost⁴¹⁾ kněžstva při měšťanském špitálu, kamž dosazoval klášter sedlecký kněze, jest naprosto nezvěstná; víme toliko, že od r. 1622 zastávalo duchovní správu kurátní kněžstvo z fary svatojakubské. Teprv r. 1866 ustanoven zvláštní kněz pro měšť. špitál radou městskou. Posloupnost od té doby jest tato:

R. 1866-76 Jan Přerovský (rod. z Ledče), dříve kaplan v H. K., pak farář v Č. Janovicích, † r. 1880 v Něm. Brodě. 1876-93 Josef Podstránský (dříve kazatel u sv. P. Barbory), † 1893 v Hoře Kutné, byl oblíbeným knězem a vlastencem všeobecně známým. 1893-30./4 1894 Vil. Kneysl, katecheta dívčích ob. a měšť. škol - zastával místo zatímně. 1894-16./7. 1894 Jan Severa, vzdal se hodnosti a žije na odpoč. v rodišti svém Sloupnici u Litomyšle. 1894 1./9.-31./7. 1895 vedl duchovní správu opět P. Vilém Kneysl zatímně. 1895 18./5. 1896 Karel Syrový (rod. z Kostelce n. O.) † zde 18./5. 1896. 1896-19./3. 1897 Jan Snížek (Kutnohořan), t. č. farář v Jamném. 1897-9./10. 1898 Josef Kotýk, t. č. fundatista ve Vilímově. Do konce r. 1898 zastávali zatímně správu duch. kaplani arciděkanství kutnohorského Pekárek a Bartoš. 1898-1900 Jan Götschner, bývalý farář z Vrsece, † ve Vídni. 1900-23./5. 1903 Václav Kočárník (Kutnohořan), t. č. převor opatství česk. benediktinů u sv. Prokopa v Chicagu. Po odchodu jeho opět vedli střídavě správu kaplani: Fr. Pekárek a Fr. Velebný. 1./11. 1903 až dosud Frant. Pour, pens. vicerektor kněž. semináře z Hradce Král.

Když vykonáno bylo nařízení císaře Josefa z r. 1786, aby kostel sv. Bartoloměje uzavřen byl, provedena byla vrchnostenským úřadem kolínským 9. dne měs. července 1787 veřejná dražba na všecky předměty chrámové a tudy i na zvony. Starší kmeti vypravovali, že se jim nejvíce zželelo krásných velikých a souzvučných zvonů, když je židé kolínští odváželi jako staré železo. Dlouho o nich nikdo nevěděl, až objevila se zajímavá zpráva u Dra. Podlahy v II. díle „Posvátných míst“ str. 167, kteráž zní: „Na věži neveklovské visí zvon s nápisem latinským“ ulitý Janem Jiřím Kühnerem v Praze r. 1760, kterýž býval dříve v kostele sv. Bartoloměje v Hoře Kutné. Když kostel tento byl zrušen, dostal se zvon po veřejné dražbě v majetek Helferta řečeného „Laudon“ ⁷²v Praze, od něhož pak pro kostel neveklovský r. 1794 byl zakoupen. (Zprávu tuto potvrdil děkanský úřad v Neveklově 22. května 1911.)

V nynější v barok pozmeněné staré věži jsou dva zvony. První větší má nápis majusculi gotickou: „tento zwon lit ke cti panu buohu skrze mistra daniel na horach cutnach“. Daniel mistr žil zde do r. 1520, do které doby spadá ulití tohoto zvonu. Druhý zvon menší má nápis latinským písmem: „tento zwon gest udjelan za sprawy aurzednikůw sspitala swateho krzize na hora-ch kutnach mikulasse Wodnianskeho z Ciazarowa a thomasse Michalowa 1618“. - Byl zvon tento přenesen sem z kostela sv. Kříže na Kolmarce (nyní Karlov), ⁷³když nová špitální budova u sv. Bartoloměje byla vystavena. Zdali také první zvon z kostela sv. Kříže pochází, není nikde doloženo.

Duchovní katoličtí i nekatoličtí v Hoře Kutné se zdržující.⁴²⁾ R. 1407 připomíná se kaplan nebo portionanus Nikolaus Klauz de Krnovice (Lib. er. V.), r. 1511 Jiří Kvintík, * farář, 1519 kněz Tomáš, * 1521 Jan Hons (Šimek 176), 1522 kališní administrator Korambus čili mistr Nátoň z Prahy ⁷⁴ protestanty vypuzený. Kázal zde proti nim (Winter: Život církv. 94), 1525 kněz Matěj a kněz Daniel pomáhali oba arciděk. Buchalovi (Šimek 173), 1531 Hons a Matěj Kudrna, 1533 kněz Florián (Šimek 176 a 9), 1534 kněz Ha-

vel, * 1564 kněz Pavel, 1565 kněz Jan a farář Bartoloměj (Šimek: Dod. 6), 1557 kněz Václav, Benedikt a Ondřej (Šimek 209 a 210), 1569 Jan Farinet, kaplan v H. K. (?), 1570 Jiří Kuthen, * kněz. 1576 Pavel Přaza, * z Kouřimi, něm. kazatel, 1579 Jan Štelcar Želetavský, kaplan (?), 1586 Inkvillinus, kněz, 1587 kněz Pavel Horský, farář, 1590-1607 Jan Vodička, * kněz z Ledče, 1595 Sigmund Tribulecius, * Pražan, 1614 kněz Borovička Blažej, * Pavel, * kněz z Dol. města, † 1608, 1621 ⁷⁵Vít Jakeš, * kněz, 1720 Tobiáš Čakrt, 1727 kněz Karel Černý; byl příčinou slavnosti žďáarské. (Hvězdičkou označená jména vzata jsou z Podstránského. Slavnost žďáarská konávala se v zámku Žďáře na Moravě za dob, kdy tam byli sídlem Cisterciáci).

Vedle těchto kněží nalezi jsme ještě v Arch. kutnoh. jména těchto kněží: R. 1560 Jan Brandejský, r. 1603 kněz M. Jan Timaea, r. 1614 kněz Samuel Malesius, kaplan Václav Šindler, Aug. Třebičský, r. 1617 mistr Jiří Lukáš Závíš a v Arch. praž. arcib. r. 1679 shledáváme se s knězem Adamem Podvoňanským a Jakubem Frant. Landškrounským.

Hřbitov kutnohorské. Kol chrámů kutnohorských bývaly za dřevní doby i hřbitovy a v chrámech krypty. U sv. Jakuba dávali se pochovávat občané z vnitřního města. Místo, ⁷⁶ které zaujímal hřbitov, jest nyní ulicí. U chrámu Matky boží na Náměti byl hřbitov dosti rozsáhlý a byl teprv r. 1896 úplně zrušen a bude po letech proměněn v sad. Na hřbitov u sv. P. Barbory dávali se pochovávat kromě farníků bohatí Horníci a drobná šlechta. Dnes je hřbitov příjemným parkem.

U skrovného chrámu sv. Jiří byl také hřbitov, ale malý. Tam ukládali příslušníci národa německého své milé. Po něm dnes není ani památky. Hřbitov u sv. Bartoloměje byl menší; vždyť obvod farní byl dosti nepatrný. Místo jeho jest nyní zahradou u měšť. špitálu. Kol Věch Svatých založen hřbitov prostranný. Sem pochovávali kromě obyvatelstva zabranského i chudší lid ostatních čtvrtí města, a to trvalo do r. 1880.

Týmž rokem rozšířen valně hřbitov a stal se jaksi „ústředním“ hřbitovem celého města. R. 1906 byl opětě značně rozšířen a jest nyní udržován zvláštním zahradníkem po způsobu příjemného parku. Starých náhrobníků ani tepaných křížů zde není, za to roste počet moderních pomníků v hojné míře. Zakládá-li se na pravdě, že chrám Věch Svatých jest nejstarším kostelem, pak ovšem i původní hřbitov jest nejstarším hřbitovem kutnohorským.

Konečně rozkládá se hřbitov kol sv. Trojice, kam za dávných časů pochovávali horníci z této části města a členové bohaté rodiny Smíšků z Vrchovišť. Když dolování zapadlo, a lid se odtud odstěhoval, byl opuštěn kostel i hřbitov; později prohlášen hřbitovem vojenským. Nyní pochovávají se sem občané bylanští a lid z okolních mlýnů, které do farnosti kutnohorské náležejí.

V chrámech kutnohorských bylo zřízeno velmi mnoho krypt; ale epithafií z nich se nám zachovalo velmi málo, a z hrobů hřbitovních zcela žádných.

U sv. Jakuba je epith. Hertlovo a jedno nečitelné, u sv. P. Barbory jsou dvě a na hřbitově také dvě, u sv. Trojice jsou epith. rodiny Smíškovy. Některá epithafia a tepané kříže dány do městského musea „Vocel“.

Tím vyčerpán počet všech zachovaných náhrobníků. Divíme se, že tak skrovný počet se jen zachoval, vždyť přec Hora Kutná honosila se velkým počtem nádherných a uměleckých pomníků, o nichž se leckdes zajímavostí dočítáme.

K farnosti kutnohorské patřily osady: Hora Kutná, Kaňk - pokud byl kutnohorským předměstím, Hořany, Bylany, Přitoky a Poličany. (Dr. Řezníček: Visitační cesta biskupa Haye z r. 1783.) Nyní náležejí ke kolátuře: Hora Kutná, Přitoky, Bylany a před léty přifařená Perš-tejnice.

Farář Frant. Kratochvil.

77 DĚJINY.

Doba nejstarší. Počátkem XIII. století dolovalo se již a ne s nepatrným prospěchem na pozemcích kláštera sedleckému náležejících. Na pozemcích těch povstaly hornické kobky různorodě beze všeho ladu a skladu rozestavené. Tehdy doloval klášter sedlecký, dolovala města Čáslav, Kolín, ale o Hoře Kutné nic dosud známo nebylo, neboť když po pádu Otakara II. rozložil Ota Braniborský vojsko své u Kolína a král Rudolf u kláštera sedleckého, byli by přec dějepisci aspoň něco o Hoře zaznamenali. U Čáslavě došlo k příměří a k uzavření míru, ale o Hoře ani zmínka neučiněna. Důkazem to, že dosud města Hory nebylo. Teprv za krále Václava II. (1283-1305) zmáhala se nová osada Hora, kteráž vzrostla na nynější město Horu Kutnou a kteráž latinsky zvána byla civitas Montis Cutnae. Objeveny v té době nejen cisterciáky sedleckými, nýbrž i jinými nákladníky u Grunty, na Kaňku, v Špicberkách (Kaňkovské vrchy), v Turkaňku, u Kolína v Rousech a na pozemcích pod Kuklíkem a Sukovem nové bohaté žily stříbrné, a to roznesši se daleko široko po vlastech okolních bylo příčinou, že počali cizinci poblíž dolů stříbrných se usazovati.

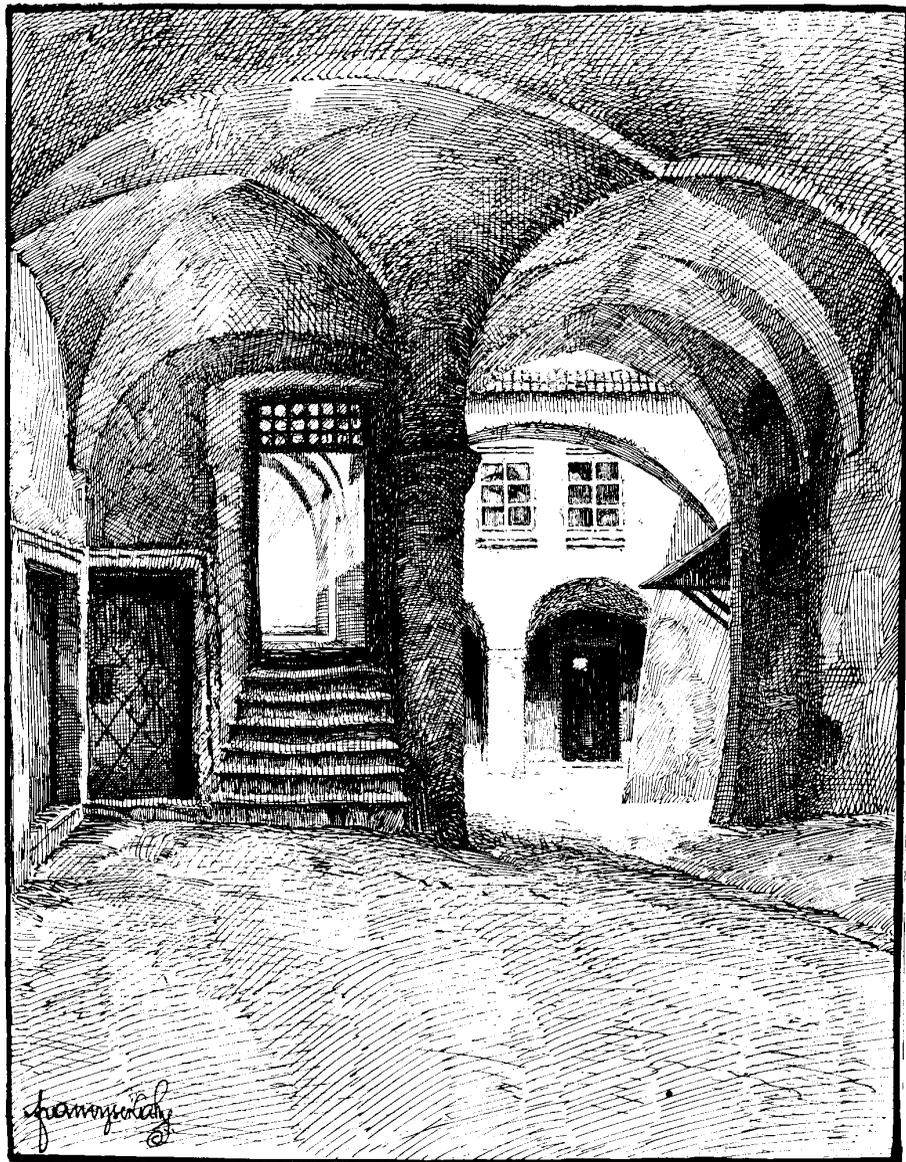
Tak povstala veliká Hora Kutná, kteráž brzo veškerých vlastních úřadů na králi se domáhala. V tu dobu vydal král Václav II. knihu horního práva, kterýmž se také již i lid horní na Horách řídit i spravovati měl a proto, že Jihlavané byli velice neochotní sdělovati práva v plném obsahu do míst jiných, ač dle práva toho se již Něm. Brod, Čáslav a Kolín řídily. A to proto, že Jihlavané nevydali nově založenému městu Hoře Kutné knihu horního práva, udělil král Václav II. horníkům svým tato práva zajisté se vsí ochotou a rád, poněvadž stříbrné doly kutnohorské byly toho času v království jedině, které bohatství na světlo boží v ohromném množství vynášely. - A král Václav II. využitkovav této příhodné doby, zřídil v Hoře mincovnu, kamž povolal „mincíře“ a „pregěře“ až z vlašského města Florencie, od kterýchž královské sídlo i mincovna název „Vlašský dvůr“ obdržely. A minciři a pregěři ujavše se plnou silou své práce, počali v r. 1300 raziti v nové mincovně čili přéghausu české groše. I byly tyto proslavené groše české, jinak „zmrzlíky“ zvané, v červenci měsíci r. 1300 prvně zhotoveny a do urbury (pokladny) královské ukládány. Ovšem bylo králi Václavu nejprve práva ražení peněz jiných měst vykoupiti a právo to na šmi tny čili „lůny“ do Vlašského dvora přenesti.

Bohatá Hora měla nyní mnohé závistníky, ke kterýmž na prvním místě počítal se Albrecht I., kterýž požadoval již r. 1303 na králi Václavu II. 80.000 hřiven stříbra za desátek prý říší povinný, nebo aby na 6 let mu za to postoupil doly kutnohorské k užívání. A když král Václav opřel se požadavkům těmto, přitáhl král Albrecht se svými „Němci“ až k Hoře a jal se ji obléhati.

Horníci, jichž počet se již na mnoho tisíc páčil, ohradili Horu na rychlo a statečně za pomoci vojska královského se bránili. Tábor německý brzy s nepořízenou odtáhl, zvláště, když lid německý i koně jeho ouplavici umírali, poněvadž jim horní lid vodu ve „Vrchlici“ hlinou arsenovou otrávil. Ale ještě jednou, kdy snažil se tento římský král Albrecht r. 1307 dostati země koruny České pro syna svého Bedřicha Krásného, oblehl Horu, ale Horníci majíce v čele bohatého Ruthardovce a kovkopů na tisíce, přidali se na stranu Jindřicha Korutanského, který po smrti krále Rudolfa II. 1307 za českého krále zvolen byl a Albrecht opět s nepořízenou odtáhl.

Za tohoto krále obdržela Hora všelikeré výsady městské, poněvadž král Jindřich svou viděl oporu jen ve městech a nikoliv ve šlechtě.

V r. 1308 chystal se král Albrecht ještě jednou Horu obléhati, ale než ke skutku došlo, byl zavražděn a proto syn jeho, Bedřich Krásný, přitáhl sám s vojskem až k Hoře a nedodělav se výsledku žádoucího, uzavřel 14. dne měs. srpna ve Znojmě s králem Jindřichem smlouvu, ve

*Hora Kutná: Nádvoří Horstorferského domu.
(Býv. sídlo nejvyš. mincmistrů. Nyní byt řed. dívčí měšť. školy.)*

kteře se vzdal všech nároků na království České.

Od dob těchto zve se Hora Kutná královským městem, jsouc spravována svým vlastním horním právem Václavem II. jí uděleným a dílem i také městským právem jihlavským, kterého Jihlavané Kutnohořanům nyní rádi postoupili.

A poněvadž dávala teď Hora Kutná nezměrné bohatství, stala se předním městem po Praze, zasahujíc tak mocně do osudu vlasti české.

Netrvalo to dlouho a král zbral pro sebe všechny „kverky“ (Gewerke) i kláštera sedleckého a správu země čím dále tím hůře vedl. Tehdy sešli se odpůrcové jeho v klášteře sedleckém, aby se uradili o krocích, které takovému hospodářství královu učinily by konec; leč král dověděv se o tom, poslal potají do Sedlce svoje lidi a ti zjímali kde koho a odvezli na hrad Lidici do vězení. A rychtáře horského Jana, který též v klášteře na radě byl, zabili. (Lidice hrad blíže Buštěhradu.)

Brzy na to byla králi a přivržencům jeho skoro všechna moc odňata, takže již roku 1309 povolal král vojsko z Korutan a r. 1310 vojsko z Míšně, kteréž zle s lidem nakládalo.

Proto nabídla česká šlechta Janovi synu císaře Jindřicha VII. ruku Elišky Přemyslovny a s ní i královskou korunu.

A tento nový král vtrhl již v říjnu se svým vojskem do Čech a 19. dne měsíce listopadu 1310 stál již před Horou Kutnou; leč ničeho zde nepořídív položil tábor svůj ke Kolínu a když ani tu ničeho nezmohl, odtáhl ku Praze, kteráž se mu v měsíci prosinci poddala. Následkem toho poddala se králi Janu i Hora Kutná. Za jeho panování byla opravdu nevyčerpatelnou pokladnicí královi, přibuzenstvu a přátelům jeho, kteří se zasadili o jeho dosazení na trůn český. Tak dal zapsati na minci kutnohorskou 6000 hřiven své manželce Elišce, strýci svému biskupu trevírskému 12 tisíc hřiven, arcibiskupu mohušskému Aspeltovi 24 tisíce hřiven, Jindřichu z Lipé 6000 hřiven, opatu sedleckému Heydenrykovi 4000 hřiven, královně Alžbětě Hradecké 12 hřiven atd.

Přišla pak doba, že ze správy takové vypukly spory mezi králem a pány českými, jež byly až r. 1318 smírem ukončeny.

Touž dobou domáhala se i obec pro sebe větších práv a ve snaze té byla mincmistry podporována a podporou touto domohla se mnoha privilegií a svobod. Zejména králem Jindřichem konfiskované statky a důchody ke komoře královské byly Horským vráceny, a veškeré samostatné soudy a dosazování i sesazování úředníků jim bylo ponecháno a stvrzeno. Horští měli nyní správu obce sami v rukou a rychtář předsedal přísežným kmetům, kteří měli na starosti soudnictví městské. Z nich také posílání někteří jako přísedící soudu hornímu. Od r. 1327 vládli nad Horou dva purkmistři čili šepmistři, kteří ve vykonávání svých práv se vždy po roce vystřídali. A tím stalo se, že soudní moc nad Horskými připadla již navždy soudu městskému a vliv a moc podkomořího na dobro přestaly. Také bylo Horským dovoleno, že směli kupovati svobodné statky, z kterých nebyli povinni berně do královské urbury odváděti. A koupí takových bylo v době té množství uzavíráno.

Následkem toho Hora Kutná rostla a Horníci i lid bohatli.

A bohatstvím, kterýmž předkové naši slyneli, neskrbili, nýbrž hojně pamatovali svých spolurodáků, jimž Štěšena byla méně příznivou. A první takovou památkou jich krásných ctností jest městský špitál (chudobinec), kterýž roku 791324 založil Štěpán Pirkner u brány Čáslavské při kostele sv. Kříže, na jehož místě dnes starý cukrovar jest postaven.

A již r. 1330 zříme druhou památku ctností jejich, totiž založení chrámu sv. Jakuba, při němž zřízena i fara, a farář malínský zve se zároveň farářem horským.⁴³⁾

Za panování krále Jana zle se v Čechách hospodařilo a bohatství jak korunního tak i jednotlivců bylo již na mále.

⁸⁰Tento stav úpadku doba Karlova (1346-1378) hleděla vši mocí a silou zase pokud možno

napraviti. Král Karel IV., který několikrát Horu navštívil, vykl také ustanovení, že Hora Kutná jakožto výborné a poctivé město královské nesmí býti zastavováno, a budoucí králové, kteří by před korunovací chtěli ji navštívit, mají před branami přísahati, že Hora nemá nikdy býti od koruny odcizena.

Veškerá privilegia a práva v nově Karel městu potvrdil a mnohou rozepři se sousedními městy Čáslaví, Kolínem a i také Jihlavou urovnal.

A před korunováním svým na císařství Římské daroval Hoře Kutné velikou pečeť rozmnoženou o císařskou korunu na znamení zvláštní přízně královské.

Úsilí, hory opět pozdvihnouti, se za panování Karla IV. úplně zdařilo. Patrně z toho, že král se svým mincmistrem zavázal se z urbury kutnohorské platiti ročně 10 tisíc zl. rýnskému falckraběti Ottovi a 3000 kop zástavní právo za marku Braniborskou, že král rozšířil působnost mincmistra, urburefe i ostatních úředníků mince a že Kutnohorští bráni byli na poradu, kdykoliv v jiných zemích horní věci sporné se rozhodovati měly. Také vydal Karel IV. r. 1378 nový řád mincovní za tou příčinou, aby mince zlepšena a zdokonalena byla.

Dobu Karla, Otce vlasti, můžeme zváti dobou blahobytu, neboť za panování jeho, jak již povědíno bylo, rozmnoženo bohatství města i obyvatelstva tou měrou, že Hora počítána za nejbohatší město v království a první po Praze.

Králové čeští raději tu nežli v Praze bydleli, ba i sněmy se tu konaly, proto nazvána byla Hora druhým sídlem českých králů, a v tůž čas pro veškeré země koruny České z kutnohorské urbury vydávaly se platy, a tehdy zvána Hora pokladnicí království Českého.

A zase bohatí nákladníci neskrbli, nýbrž zakládali nové chrámy, obecné budovy, tvrze, kladli základy k velkým nadacím kostelním, školním i špitálním a dokonali pravý div světa, když r. 1384 utvořili bratrstvo Těla Božího, které si vytklo úkolem vystavěti nádherný chrám ku počtě patronky horníků sv. Panny Barbory, kterýž by, když ne předčil, tož aspoň rovnal se v nádheře chrámů sv. Víta v Praze. Stalo se tak z důvodu, že Horníci z části zvané na Cechu příslušeli pod právomoc fary pněvicke, která stála na pravém břehu Vrchlice. Časté stesky, že do kostela přes rozvodněný potok jíti, ba že i mrtvá těla v zimě ani řádně pochovati na pněvic-kém hřbitově nemohou, dohnaly je k stavbě vlastního chrámu.

A tak již r. 1388 stavbou započali a Hoře dostalo se koncem XV. století chrámu velebného, který dnes na ostrohu Vrchlice zírá do širého okolí a hlásá nejen dovednost, ale i obětavost starých Kutnohořanů. Ještě v této době měli Kutnohorští pravou potíž s faráři malínskými, zvláště s Benešem ze Ždánic, který stále o svá práva se soudil a pravoplatnosti jistých ustanovení se domáhal. Tím však rokem stalo se narovnání. (Viz „fara svatobarborská“.)

Král Václav IV. zachoval tak jako jeho otec Karel náklonnost Horníkům, neboť vybavil je z právomoci zemských soudců a podřídil je královskému mincmistru. A když r. 1393 panskou jednotou zajat a do Rakous odveden, zůstala Hora věrnou bratru jeho Janu, začež králem opět mnohými výsadami odměněna byla. Nemohla se však Hora ubrániti Zikmundovi r. 1403, kterýž město sevřel, když Václav podruhé jat byl. Tenkrát Zikmund konšely tak pokořil, že klečce v blátě musili ho prositi za milost. Na to pak zmocniv se pokladů Horu opustil. Koncem r. 1403 navrátil se Václav král opět ze zajetí vídeňského a tu sídlil delší dobu v H. K.

⁸¹V lednu r. 1409 tu na Horách Kutných na žádost mistrů českých Husa a Jeronyma a na přímluvu královských úředníků mince podepsal Václav „dekret kutnohorský“, kterýmž na universitě pražské dáno bylo již jednou národu českému plné právo.

Doba střední. Nyní zastihla Horu doba náboženské a národní rozepře a tu horní lid srotiv se, vypálil r. 1413 Malín a skoro 400 lidí pobil. Král dovědév se o tom, urovnal tu při tak, že „co tam, to tam a nikdo sobě nemá zlým toho vzpomínati“.

Brzo po té vypukly války husitské. Horníci - většinou Němci - postavili se proti straně české a bojujíce na straně Zikmundově, dopouštěli se na lidu podobojí nekrutějších surovostí a

ukrutností. Ba žoldáci císařští chytali lid ten a za živa do šachet martinských metali, dávající si platiti za člověka obyčejného po jedné, za kněze po dvou kopách grošů. Jako na posměch pokřtili pak šachtu onu „Táborem“. To stalo se r. 1419 v měsíci listopadu. Na paměť božích těchto bojovníků postaven r. 1902 poblíž šachet těch malý pomník. Se Zikmundem táhli Horníci na Prahu a po porážce na vrchu Vítkově i po porážce pod Vyšehradem bydlil Zikmund stále v H. K. Horníci byli největšími nepřáteli kalicha. Proto zcela oprávněna obava, že Žižka Horníky jako ostatní kalichu nevěrné měšťany ztrstá. A již r. 1421 dorazil Žižka, vůdce vojsk českých, k Hoře Kutné, aby hrozbu svou splnil. Leč Němci chytří obrátili. Vyšli Pražanům vstříc až k sedleckému klášteru a pokleknuvše na kolena, prosili za odpuštění. Pražané ústy kněze Jana ze Želiva jim odpustili a přistoupeno oboustranně na pokojné přátelství.

Avšak o vánocích téhož roku dobylo vojsko Zikmundovo opět Hory a Žižka ustoupil velice přesile přes Kaňk až ke Kolínu. Ale již o Třech králich porazil Žižka vojsko Zikmundovo, Hory dobyl, Němce řádně potrestal a pronásledoval až k Habrům.

Město H. K. tehdy velice utrpělo požárem, kterýž žoldáci Zikmundovy před odchodem na čtyřech stranách založili. Ale kališníci příkvačivše oheň uhasili, tak že plán Zikmundův, aby „klínót království“ úplně spálil, se nepodařil.

Když pak Žižka r. 1424 nesrovnal se s Pražany, obrátil se po bitvě u Malešova k Hoře Kutné a část města v popel zničil a Pražany dokonale potrestal; uvázal pak v držení mince obec kutnohorskou, kteráž až do bitvy u Lipan Táborům věrna zůstala. Po bitvě lipanské přistoupila Hora Kutná k jednotě zemské a Zikmund dal obyvatelstvu r. 1437 veškerá narovnání jak mezi starými Horníky, kteří vrátiti se směli do Hory, taktéž i mezi katolíky i podobojími.

Z listiny té, která uložena jest v Arch. musea král. Českého vyjímáme: ... “žádající obojí, abychom těm a takovým jich dobrovolným smlouvám svoliti a je ku právu, svobodám i listův starodávných navrátiti ráčili milostivě. Protož viduce v tom obojích povolnost a poslušensví s dobrým rozmyslem a radů naši, pro vyzdvižení toho klínotu tím spěšněji Horníky oboje a všechny svrchu psané, jež jakožto znova na jednu a jednodlejnú obec společně vysazujeme, ke všem je právům, jich svobodám i listům, Našimi slavné paměti předky jím z starodávna vysazeným a daným, kterýchž sú též chvíle poživali a požívají, navracujíc a těch jim i tomu městu mocí Naší v království Českém potvrzujíc tímto listem. ... Také chceme, aby verk grošový neb peněžný dělán byl pro potřeby těch hor a firduňk a štůry, aby každý týden byly dávány tak, jakož se Nám a mincmistrovi bude zdáti. Těž přegéře, mincíře, prenáry a jiné k jich lůnům a právům navracujeme. ... a všechny platy a zboží, kteréž jsú k jich kostelům neb špitálů slušely, všechny jim navracujeme, a těm všem, ktož to drží, postúpiti prikazujeme, chťice toho všeho, což se svrchu píše rádní a pomocní býti, jakožto král a pán milostivý vši snažnosti.“

Vzácný mír učiněn mezi oběma stranami náboženskými, při čemž přijato, že chrám sv. P. Barbory náležeti měl katolíkům, ostatní chrámy měly zůstati podobojí. Náboženská zášť měla navždy přestati, a kněží se žádné strany neměli na kázáních si opačně věsti, aby byla potvrzena pracně vymožená svornost.

V době volné správy (před bitvou lipanskou 1433) stalo se v Hoře důležité snesení, totiž, že nesmí býti žádný cizozemec rychtářem, konšelem, anebo úředníkem v Hoře Kutné, zkrátka: že v obci toliko jazyk český jest přípustným. A za krále Ladislava v r. 1454 vydána listina narovnání o sporech majetkových, které až do této doby narovnány nebyly.

⁸⁴Za dob bezkráloví byla Hora Kutná místem velkých a důležitých schůzek, na kterých se řešily věci národnosti i náboženské. Tenkrát zvolen byl Jiřík z Poděbrad (r. 1444) nejvyšším hejtmanem království Českého a na schůzi 24. července 1448 usneseno za jeho přítomnosti zmocniti se Prahy. Za tou příčinou scházela se vojska na Kačínách blíže Hory (luka u Nov. Dvorů), kdež své shromáždění (Palacký) měla i panská vojska před bitvou u Lipan. Po narovnání těchto zmatků byl r. 1458 zvolen Jiřík z Poděbrad králem českým. Za panování jeho

(1458-71) počala Hora opět zkvítati a se zvelebovati, ale bývalé slávy a žádoucího blahobytu nedosáhla. Panování tohoto krále nebylo závidění hodné, neboť dvakrát bylo mu vytáhnouti proti Matyáši, králi uherskému, aby zpupnost - s kterou dal se voliti českým králem - ztrestal a do pravých mezí přivedl. I do Slezska musel vypraviti voje, aby tu své panství utvrdil.

Že král Jiří přál Hoře Kutné samostatnost i v soudech, důkaz toho zanechal listinou, kterou vydal r. 1467 ve čtvrtek po narození syna Božího, z níž tato slova uvádíme: ... "moci svou královskou ustanovujeme, aby od této chvíle po všechny budoucné časy sprostění byli ortelův a vyš. práva braní v Jihlavě, v kterýchkolivěk přech by se to přihodilo, buďto v horských nebo v městských, ale, aby všechny takové pře, kteréž by se kdy přihodily, šepmistři a konšelé na Horách Kutných podle práv svých starodávných horských rozsuzovali a plnost práva, aby se u nich konala" (Arch. kutnoh.).

Po smrti šlechtěného krále Jiříka provedena volba nového krále na Horách Kutných a to valným sněmem 27. dne měs. května r. 1471. Nový král Vladislav Jagellovec, sotva 15letý syn Kazimíra, krále polského, rád bydlel u „Klínotu“ a střežil jej i posádkou polskou, s kterou po korunovaci do Hory zavítal.

⁸⁵R. 1489 zřízena v Hoře Kutné knihtiskárna a město naše stalo se i sídlem biskupů pod obojí; bydleli tu totiž August Santorinský a Filip Sidonský, kteří kněze pod obojí vysvěcovali.

Biskup Augustin přišel z Mirandoly v Itálii r. 1482 do Čech - nejprve do Písku, Tábora, pak do Hradce Králové a do Hory Kutné, kdež mu vykázali stavové čeští r. 1488 dostatečných příjmů. Zemřel r. 1493. Smrtí jeho osiřela církev podobojí a nastal nedostatek kněží. Opět se uchýlovali klerikové do Itálie, by tu svěcení na kněžství pod obojí dosáhli. Tyto kleriky vysvěcoval Filip, biskup sidonský, vikář v Modeně. Šlechtěný ten muž dal se uprositi, aby opustil Modenu a přestěhoval se do Čech. To stalo se r. 1504, kdy byl biskupem pod obojí potvrzen. V září r. 1505 přijel do Hory a tu vysvětil archu u sv. P. Barbory a chrám sv. Trojice. Horníci mu darovali 50 kop grošů a některé pozůstatky po † Augustinovi. Když mezi ním a Pražany povstal spor, který nijak se urovnati nemohl, odhodlal se Filip, biskup, odejiti na Hory Kutny a tam stále se usaditi. To se stalo 1506. Kutnohořané připravili proň dům k obývání, zabezpečili mu slušnou výživu a odevzdali mu chrám sv. Jakuba, kterýž od té doby zván byl katedrálním. Při sv. Jakubě založena kutnohorská konsistoř podobojí. Tím dovršen náboženský ráz Hory Kutné podobojí.

Filip zemřel r. 1507 v H. K. a pochován byl v chrámě sv. Jakuba. Roku 1511 bylo tělo jeho vyzdvíženo a přeneseno do chrámu sv. P. Barbory a tam do jižní (epistolní) lodi pochováno. Skvostný náhrobek (italská práce) ukazoval místo jeho odpočinku. Jesuité r. 1627 všecka epithafia - jako zbytky podobojí odstranili, nectíce ani těch zetlelých kostí, které v hrobech nalezli. Epithafia pak upotřebili ku stavbě koleje.

⁸⁶Za panování Vladislava Jagellovce (1471-1516) dolování kutnohorské valně zkvetlo a hory dávaly slušného užitku. Horníci bohatli a král je povyšoval do stavu šlechtického. Z této doby pochází erbovní šlechta kutnohorská.

Doba Vladislavova i Ludvíkova (1516-1526) zůstavila po sobě stopy neúporné práce, kteráž budí obdiv ještě za našich dnů. Jsou to pomníky staré slávy a bohatství, totiž: Velechrám sv. P. Barbory, gotická radnice na Velkém náměstí (r. 1770 shořela), královská kaple ve Vlašském Dvoře, Smíškův restaurovaný Hrádek nad Vrchlicí, kostel sv. Trojice, Kamenná kašna, Kamenný dům, atd. atd.

Řemesla stála té doby na veliké výši a umění slavilo své vítězství, jehož střediskem byli mistři Beneš čili Benedikt Reyt, Matyáš Reysek z Prostějova, Ptáček, Klabal, knihtiskař Martin z Tišnova, který koncem XV. století vytiskl letopisy trojanské a r. 1489 písmem gotickým s ilustracemi v dřevorytu bibli,⁴⁴) Daniel, Hanuš, Jan a m. j.

Bohatá šlechta zakupovala si zde domy a vedla život pestrý. A poněvadž byla bujná a bez

všelikého zaměstnání, s dostatek dály se bitky v šenkovních domech, souboje, vraždy o překot. Ba i únosy byly na denním pořádku.

Veškeré trestání minulo se s výsledkem, poněvadž obyčejně stihlo jen provinilce z rodů nízkých.

Koncem XV. století obohacovali Horníci jen sebe a lid velice utiskovali. I vypukla hrozná bouře havířská r. 1496, kteráž byla pro havíře osudnou.⁸⁷Mnozí zjímání a 10 náčelníků na rozkaz králův popraveno v Poděbradech, ač po návratu krále dokázáno, že byli havíři v právu.

Pátý srpen t. l. byl dnem smutku; téhož dne havíři po popravení. Před tím Onek Kamenický, hejtm. poděbradský, poslal tři havíře na Křivoklát pod záminkou, že tam objevena ruda, aby ji prozkoumali. Dva z nich byli tam sťati, třetí omráčiv kata kamenem prchl v lesy křivoklátské a tak ušel smrti.

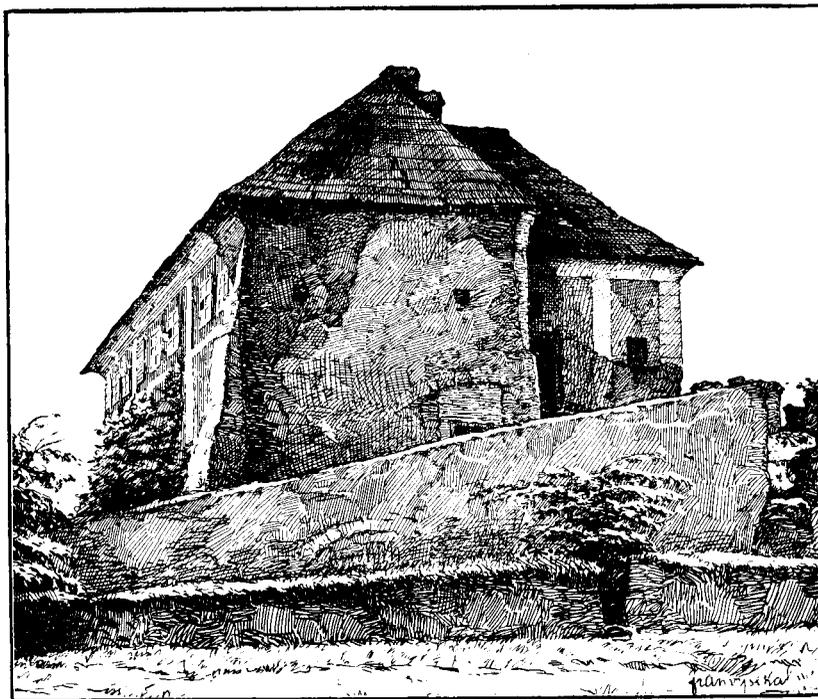
Tyto bouře a zatopení šachet horních byly příčinou, že dolování kutnohorské stále více a více klesalo.

Vedle toho zbavil nově zvolený král Ferdinand I. odbojné Horníky veškerých privilegií, které jim Vladislavem uděleny byly a proto tisíce se jich odtud vystěhovalo.

R. 1538 byl zřízen sbor osmi soudcův, aby nikdo nemohl si na odklady stěžovati a aby mincmistři nemohli si osobovati vrchní právo rozepří skončiti.

R. 1547 ztratili Horníci pro bouře právo přednosti hlasu a místa na sněmích po Pražanech, které přešlo na Budějovické, Ústecké n. L. a na Plzeňské.

R. 1551 byly tu posledně raženy české groše, které od Václava II. byly všeobecnou mincí bernou a týmž rokem zvolen rychtářem královským Ondřej Křivoláček. Týž ustanovil, že bez jeho nebo mincmistrova svolení nesmějí konšelé zasedati ani obec svolávati.

Hora Kutná: Bývalá katovna. (Stávala u starého nádraží.)

R. 1564 nastoupil vládu Maxmilian II. a ten vydal již r. 1568 rozkaz, aby židé ani v městě, ani v okolí na míli cesty nepřebývali, tím méně se tu zakupovali.

V listině té praví mezi jiným: ... "ježto chudej souženej lid horní i řemeslný, netoliko svými nekřesťanskými lichvami a jinými zlejmi židovskými podvodnejmi obmysli a převrácenostmi k zkáze přivozují; ale také příčina jsou, že rudy a stříbro odnášeny a skrze nevěrné lidi vzati bývají, skrze ně prohandlovány a tak mnozí náležitě užitkové a slušní důchodové odňati bývají." (R. 1568 6ho augusti. Arch. musea král. Českého).

Doly kutnohorské stále víc a více upadaly, protože hornictví bylo v rukou Němců, kteří na Hory přišli, aby se tu obohacovali, a ti dopouštěli se mnohých podvodů. Král Rudolf II. použil všemožného vlivu i moci i alchymie, aby pokleslé hory přivedl v dřívější rozkvět, avšak veškeré jeho úsilí bylo ⁸⁸marné. Právě příčiny, jak dí Mikuláš Dačický, totiž podvodu, hrabivosti a netečnosti úředníků, nikdo uznati nechtěl, a proto dolování pokleslo nadobro.

Za krále Rudolfa II. r. 1594-95 vystavěli rychtáři kutnohorští Martin Vodňanský z Čazarova a Zikmund Kozel z Rýzentálu pěkný stánek pro školu Vysokostelskou, na jejímž portálu lze dosud spatřiti insignie školství a erby obou zakladatelů. Tíž také městu věnovali bronzovou desku s nápisem o spravedlivém souzení a umístili ji v radnici městské. (Deska ta nalézá se dnes v museum a odlitek visí ve Vlašském dvoře.) Obec kutnohorská v týž čas koupila panství křesetické od svého primátora Zikmunda Kozla z Rýzentálu.

Doba novější. Dostavily se války náboženské a osudná bitva bělohorská. K rozkazu císařského místodržitele Lichtenštejna byl 20. února 1621 Vilémem Vřesovcem, nejvyšším mincmistrem krále Českého, jat Jan Šoltys z Felsdorfu, primátor kutnohorský, jeden z třiceti direktorů země České, a 21. června 1621 na náměstí Staroměstském s'at a hlava jeho pacholkem katovým do Hory přivezena a pověšena na Kolínskou bránu v Hoře Kutné jako na posměch, kde zůstala v železném koši viseti plných sto let. (Do r. 1724). Tělo jeho pochováno v kostelíku sv. Jana nad Lhotou u Čáslavě. Koš, ve kterém prý hlava jeho na bráně Kolínské visela, chová se dosud jako vzácná památka v kutnohorském museu.

Město zbaveno po té veškerých privilejií, statky konfiskovány a protireformace slavila vítězství. A náčelníkem jejím byl na Horách Vilém Vřesovec, největší škůdce národa našeho.

Ten sesadiv posledního arciděkana podobojí, Jeremiáše Denhorta s úřadu, ⁸⁹zakázal pod trestem smrti kněžím podobojí bohoslužby vykonávati a uvedl Matouše Apiána jako prvního katolického kněze do Hory.

Císař Ferdinand II., skonfiskovav městu statky (Bahno, Bykáň, Černíny, Chrást, Krasoňovice, Křesetice, Krupá, Neškaredice, Perštýnec, Pucheř, Předbořice, Týniště a jmění v Hoře Kutné v ceně 38 tisíc kop grošů míš.), daroval je všechny jesuitům, kteří r. 1626 do města se přistěhovali a nádherný klášter z bohatých příjmů, vedle velechrámu sv. Panny Barbory, založili. Po té následovalo všeobecné obrácení na víru katolickou. V prosinci téhož roku povoláno vojsko císařské do města a kdož přijmouti nechtěli víry katolické, dostávali exekuci až po 20 mužích. Na sta rodin vystěhovalo se proto z Hory, poněvadž nechtěly se zřici víry otců svých.

V arch. kutnohorském při r. 1626 zachovaly se listy císaře Ferdinanda II. a nejvyššího mincmistra Vřesovce, kterak kutnohorským nařizují, aby kacířských bludův zanechali a správě duchovních arcibiskupstvím pražským ustanovených - poslouchali. Listinu tuto vydali proto, poněvadž kutnohorští neuposlechli rozkazu knížete Lichtenštejna, daného 27. VII. r. 1621, kterýmž nařídil šepmistrům a vši obci, aby všechny kněze kalvinistického učení z far vybili a pořádné kněze na ně usadili. A kutnohorští nežli by byli uposlechli, raději se z města pryč stěhovali. (Arch. kut. 1621).

A Hora Kutná byla skoro lidu prázdná, ježto 300 domů zůstalo pustých. Zchudla tehdy Hora Kutná a spustla na dobro, poněvadž veškeré prosby ⁹⁰Kutnohořanů o vrácení statků konfiskovaných a pánům jesuitům k užívání odevzdaných zůstaly bez výsledku. Tak prosili Kut-

nohořané již roku 1625, úpěnlivě prosili r. 1627 a posledně r. 1628⁴⁵) J. M. C., ale vše bylo marné. Zatím již jesuité Vilémem Vřesovcem do Hory v průvodu vojenském přivedeni (1626) a do školy svatobarborské nastěhováni.

Ve městě počínali si hned tak, aby poznenáhlu veškerou mládež do rukou svých dostali k vyučování a tím pro sebe dorost vychovávali. Majíce hojnost prostředků hmotných a mezi sebou několik mužů výtečných, dovedli velmi vhodně působiti na mysl dospělých osob a získávali si takto všude pudy pro své zámysly. V sousedství velechrámu sv. P. Barbory stálo 16 domků. Kdo jim odpíral prodej, toho domek jednoduše skonfiskovali, domky rozházeli a na místě tom vystavěli rozsáhlou kolejní budovu. Po městě stavěli sochy svatých a světic, ozdobovali řezbami a malbami chrámy i jednotlivé soukromé domky, chtějíce způsobem takovým získati sobě ctitelů a příznivců.

Žili mezi nimi ovšem také členové, kteří láskou k vlasti a k Hoře Kutné prodchnuti byli měrou vrchovatou, ale bylo jich po skrovnu. Jmenovati můžeme Jana Kořínka, prvního dějepisce Hory Kutné, Bohuslava Balbína, ⁹¹velezasloužilého spisovatele, Jana Barnera, taktéž znamenitého spisovatele a kazatele, Ignáce Rába, výborného malíře, Frant. Bauguta, dovedného sochaře, J. Kováře, taktéž dovedného malíře, jehož fresca dosud na západní straně v chrámu sv. P. Barbory se ukazuje (Sen sv. Ignáce z Loyoly) atd. atd.

Zvláštního povšimnutí zasluhují: rektor Norbert Streer, který dal přistavěti ku chrámu sv. P. Barbory ohromnou, massivní chodbu kostelní, aby mohli P. jesuité suchou nohou do chrámu kráčet. Chodba zohyždila sv. P. Barboru nemálo, ale to jemu bylo právě vhod.⁴⁶) Dále Fabián Veselý, kterýž dal strhnouti třívěžatý mědí krytý krov a místo něho dal udělati střechu obyčejnou a pokryl těžkými prejzy, které mohly býti jednou tíží svou chrámu osudnými. Střechu dal ozdobiti nevkusnými třemi věžičkami a ze štítu povolili mu šepmistři sejmouti stříbrný kalich pozlacený, aby prý cit katolických věřících nebyl kalichem uražen.

Třicetiletá válka v Čechách započatá r. 1618 vedena byla dále v Němcích, poněvadž některá protestantská knížata bála se velké moci Ferdinandovy. Proto přiměla dánského krále Kristiana IV., aby zdvihl válku proti císaři Ferdinandovi II. Švédský král Gustav Adolf II. chtěje pomoci svým souvěrcům přitáhl r. 1630 s vojskem do Němec a bojoval tu pro zájmy protestantské. Švédský vojevůdce Banner roku 1639 po přemožení německých vojsk přešel hranice vlasti naší a přitáhl až ku Praze, kterou se ihned jal dobývati; ovšem marně. Potom obrátil své voje na východ, vypálil Nymburk, Poděbrady a přitáhl až k městu našemu. Že se nám při tom dobře nevedlo, dá se najisto postavit; neboť Švédové naložili kořisti - jak se praví - na 30 vozů a odvezli do své vlasti. A předměty prodatelné ihned v Kolíně trhem zpeněžovali. R. 1640 udeřilo nové vojsko císaře Ferdinand III. u Kolína na švédské voje a přinutilo Banneru, že odtáhnouti musel do Míšně. Banner zemřel a po něm byl velitelem švédským Torstenson. Nový velitel počal válčiti ještě usilovněji proti vojskům císařským. Vtrhl do Čech, do Moravy a křížem krážem země hubil. A když ⁹²r. 1643 celá armáda u Hory Kutné se sebrala a k Brnu a Olomouci táhla, drancovala města a osady napařád. Konečně po porážce Torstensonova u Brna r. 1645 v měsíci květnu vyklizena Morava a Torstenson vpadl opět do Čech a zde u Jankova porazil císařské vojsko na hlavu.

Po této porážce se císařští dlouho nemohli zpatovatí a Švédové zatím si v Čechách počínali jako doma myslíce, že České království je jejich. Že osady české - zvláště ale města nemálo vpády švédskými trpěla, každý soudný člověk lehce pochopí. Za takových okolností dospělo to až k r. 1648. Švédské vojsko obléhalo v královské Praze - Větší město, když přišla zpráva o šťastném uzavření míru mezi císařem Ferdinandem a králem švédským. Mír tento zove se „mír Westfalský“, poněvadž v Osnabruku ve Westfalsku uzavřen byl. Švédové vyklidili naše království a nyní počal vraceti se pozvolna klid do našich vlastí a Hora Kutná počala se zotavovati, ale trvalo to plných sto let, nežli poněkud živější ruch řemeslný a umělecký u nás

nastal. - Rány válkou způsobené nemohly se při nejbedlivější snaze občanů zcela zahojiti.

Císař a král Ferdinand III. (1637-1657) a nástupce jeho Leopold I. (1657-1705) přáli dostatečně městu; neboť vraceli mu stará privilegia a nová mu udíleli, tak že následkem trvalého pokoje rozhojňoval se obecný blahobyt a město zakupováním kmenových statků, o které konfiskaci připraveno bylo, zase bohatlo.

Císař a král Ferdinand III. nařídil také r. 1641, aby Kutnohorští ve věcech horních podléhali toliko nejvyššímu mincmistru a ustanovil, že hejtmané čáslavského kraje nemají sobě na Horách žádné právomoci přivlastňovati. Se svolením obce směli nyní po nařízení Ferdinandově šlechtici se ve městě zakupovati, ale při tom se i zavázati, že veškeré berně a dávky jako měšťané odváděti budou; potvrdil také listinou, danou v městě svatě říše Římské v Řezně 9. října 1641 všecka práva, jež od slavných předků jeho - císařův římských a králů českých nadána a stvrzena byla a tatáž práva stvrdil i císař Leopold I. 16. dne měsíce ledna 1691. (Archiv musea česk.)

Císař Leopold vrátil obci patronátní práva, potvrdil obnovování úřadu konšelského po příkladu měst pražských a vyřídil spor mezi Horou Kutnou a Plzní o přednost místa a hlasu na sněmích tak, že se měla města v přednosti této střídati.

A již r. 1714 šestnáctého dne měsíce dubna sděluje Kutnohorským Jan Václav Alxius, Horník a písař radní, že jako poslanec kutnohorský na sněmu království Českého hlasoval první po Pražanech. I byla z toho radost ve vsi obci. (Archiv kutnohorský z r. 1714.)

Následkem nynější svornosti v občanstvu vzrůstala se řemesla utěšeně a blahobyt se rozhojňoval. I pomýšleno v té době na zakupování statků pro obec, aby zase nabyla poněkud jmění bývalého. Zakoupeny dvory v Štipoklasech, Horních Chvátlinách, Hořanech, Mánčicích Kozích, v Rašovicích, v Předbořicích, 4 dvorce kmetců v Černínách. Dále zakoupeny byly: Polní Mánčice, Malé Lošany, Hrádek n. Páchem, dům Kobrovský v Praze. Hradenín sídlo rytířské a poplužní dvůr, mlýn a krčma a roku 1724 zakoupen velkostatek Červ. Janovice od hraběte Fr. Arnošta z Thürheimbu za 110.000 zl. rýnských. (Mus. arch.)

Za to dolování počalo očividně hynouti a spělo úprkem k úpadku a Hory, které ještě za Josefa I. a Karla II. dávaly dostatečného bohatství, přestaly jej dávatí a mince byla obmezována, až konečně r. 1726 zrušena.

⁹³**Doba nejnovější.** Kutnohorská obec dospěvši koupí dvorů a statků zase k bohatství, byla opět snahám uměleckým přístupna a přízniva. V té době žil tu Petr Brandl, znamenitý český malíř (jemuž dáno jméno český Apelles), Frant. Baugut, Palko, Raab, Bohuslav Balbín, Jan Kořínek; stavěn tu kostel sv. Jana Nep., stavěn klášter Voršulinek a žilo zde již mnoho znamenitých mistrů sochařů, pasířů, kamnářů, malířů, kameníků a j. v.

Utěšený rozvoj tento, který skýtal městu šťastnější budoucnost, byl roku 1713 zadržen krutou morovou ranou a r. 1742 bylo obyvatelstvo pruským vojskem a později i francouzským vyssáváno do nejvyšší míry. V čase napoleonských válek, které město také hojně vyssávaly, byla zřízena v koleji jezuitské vojenská nemocnice a když rozsáhlé místnosti nestačily, zřízena i ve Vlašském dvoře a ve školách. Největší pohroma postihla město r. 1770, kdy požár ztrávil valnou část města i gotickou radnici na Palackého náměstí pocházející z r. 1495, v níž mnoho písemných památek shořelo, a co zbylo, zničil r. 1823 ještě větší požár, kterýž obyvatelstvo na pokraj záhuby přivedl. Tehdy i největší boháči chopili se práce nádennické, by uhájili život.

Za Marie Teresie a císaře Josefa II. došlo k úpravě ve složení městského úřadu tak, že se měl skládati ze 6 radův a úředníků doživotně dosazených, ⁹⁴z nichž výbor měšťanský měl voliti každého roku šepmistra. Nejvyšší mincmistr měl jediné právo potvrzovati a sázeti tuto radu městskou. R. 1784 byl zrušen úřad nejvyššího mincmistra a Hora postavena přímo pod gubernium v Praze. Císař Josef II. (1780-90) potvrdil městu všeliká práva, která se nepřičila tolerančnímu patentu, zrušil řád jezuitský, skonfiskoval jeho statky pro stát, školy i seminář zruše-

ny a klášter jezuitský proměněn ve vojenskou školu a později v kasárna.

Týž císař, ač rád byl zván miláčkem lidu, k městům se příznivě nezachoval. Nařídil totiž, aby městské statky a dvory byly emfyteuticky⁴⁷⁾ rozděleny a když rozdělení bylo provedeno, svolil jen, aby pozemky špitální byly městu zachovány.

Emfyteutisováním pozemků městských ztratila obec mnoho příjmů, které odnikud nebyly jí nahrazeny. Mimo to r. 1772 nařízen byl zákonitou cestou magistrát, jemuž obecní záležitosti byly odevzdány a samospráva obce vzala tak za své.

A následek toho byl pro město nepříliš radostný; neboť s magistrátem spojen také kriminální soud pro celý kraj čáslavský a město muselo nejen úředníky a sluhy toho soudu platiti, nýbrž na vydržování ve vazbě dlících lidí také nakládati. Ztráta dvorů a toto rozmnožené vydání uvedly obec do dluhů, ze kterých drahná léta nevybředla. Občanstvo trpělo tím nemálo a živilo se bídě malým hospodářstvím, řemeslem, zahradnictvím a sadařstvím.

Konečně po r. 1848, kdy správa přešla v ruce měšťanstva a kdy obyvatelstvo království Českého následkem probouzejícího se ruchu národního a společenského počalo se volněji pohybovati, tenkrát i Hora Kutná znovu, avšak jen volně, počala květat. Mocně působili tu také v těch dobách na rozvoj národní a společenský a budili ze spánku dvěstěletého poněmčený lid náš svým příkladným slovem a svými činy: Havlíček Borovský, rodáci kutnohorští Erazim Vocel, Jos. Kajetán Tyl a usedlíci Dr. Štětka, Petr Miloslav Veselský a jiní. Ti založivše jednotu „Slovanskou Lípu“ nezištně pracovali pro národní probuzení a blahobyt občanstva a dodělali se zajisté na ten čas výsledků uspokojivých.

A kterak se dále pracovalo na povznesení staroslavné Hory? Národní probuzení zanechalo všude stopy zdárného vývoje. Tak zřízen „Ochotnický spolek divadelní“, který obral si účelem z výnosu svého zakládati nadace pro chudou mládež. Spolek ten dal i podnět k založení všeobecné nemocnice tím, že věnoval čistý výtěžek z hudební akademie, dávané na uctění památky Petra Brandla. Zřízena tū banka, záložna, založna, vznikl vedle starého cukrovaru i nový rolnický, zařízení olejna, později slévárna, založen spolek „Bursa“, „Vesna“, pěvecká jednota „Tyl“, Kasino přeměněno v Měšť. Besedu, založena Řemesl. Beseda, tělocvičná jednota „Sokol“, Jednota Řemeslnická, archaeologický sbor „Vocel“. Zastupitelství obecní zvolilo starostou MUDra. J. Štětka, rozhodného Čecha, tak že při úřadě městském nebylo více staré zakořeněné němčiny užíváno. Všude bylo viděti horečnou píli ve všech podnicích, což bylo výsledkem četných schůzek a poučných přednášek.

Průmysl velký nezakotvil u nás ovšem své kořeny; schází nám k tomu potřebná voda. Za to však řemeslo a průmysl drobný pěstují se v míře vrchovaté a jsou mimo rolnictví jediným zdrojem příjmů Kutnohořanů.

⁹⁵Nynější průmysl zastupují tyto podniky: dva cukrovary, městský parostrojní pivovar (v býv. tvrzi Lorci), měst. plynárna, slévárna kovů, továrna na obuv, tři parní mlýny a několik vodních mlýnů, městská kruhová cihelna, dvě cementárny, výroba sodové vody, výroba likérů, továrna na ocet a hořčici, dvě továrny na stavbu varhan a harmonií, továrna na oděv, kamenotiskárna, dvě knihtiskárny s parním pohonem, závody na mletí tříšlovin, kamenictví a sochařství, stavba kočárů, výroba byciclů, 5 skladů uhelných, přes 250 různých obchodníků a řemeslných živností. R. 1912 má se přidružiti k těmto průmyslovým podnikům nová elektrárna, kterou na svůj náklad postavití zamýšlí obec kutnohorská. Elektrickým pohonem valně by se zlepšil průmysl i řemesla v Hoře Kutné by oživila novou touto silou.

Dále menší podniky, jako: závody hrnčířské, klempířské, umělé zahradnictví a obchod květinami, zvláště pak obchod kutnohorskou majoránkou, okurkami a jinou zeleninou, výroba umělých květin, vývoz malínského křenu, vývoz krásného ovoce, atd. atd. jsou stálým příjmem pilných Kutnohořanů.

Mezi důležité průmyslové závody na prvním místě počítati dlužno i tabákovou regii v Sedl-

ci, která zaměstnává několik set žen a mužů kuthohorských, kterým kyne stálá týdenní mzda i starobní zaopatření.

Stránku finanční a její potřeby obstarávají: městská spořitelna, která zároveň zastupuje podružný úřad rakousko-uherské banky, občanská a okresní hospodářská záložna, městská zastavárna, záložna maloživnostenská při Řemeslnické Besedě, hospodářské družstvo, různé podniky společenstev živnostenských a j. v. Mělo se ovšem dostati Hoře Kutné zaražením nových dolů⁹⁶ na Greifském couku, na Turkaňku, na Rovni, na Barborce u Malína atd. nového zdroje příjmů, žel však, že všechna práce erárem započatá skončila neblaze. I bylo na všech stranách dolování zastaveno a tak naděje v podnik kladená úplně zklamala a nový zdroj příjmů městu i okolí nadobro ušel.

K finančním ústavům řadí se 1./7. 1911 založená „filiálka obchodní a průmyslové banky“, do které kladeny jsou pro město velké naděje.

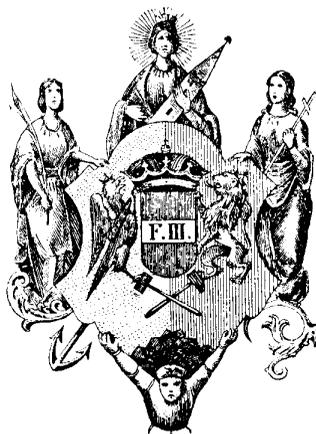
Zastupitelstvo městské v posledních 20 letech mnoho vykonalo ku zdaru a zvelebení města a tím podporovalo hojně domácí průmysl a řemesla i dělný lid. Povšimlo si těch omšelých a k rozkladu se chýlících památek - starých našich předků děl velkolepých - a vřele se se jich ujalo dadouc je nákladem bez mála dvou milionů zlatých (sv. P. Barboru v to počítaje) opravit i budoucnosti zachovati. Dnes stojí tito svědkové staré slávy kutnohorské hrdě v novém hávu děkující těm, kdož se jich ujali - za své znovuzrození.

Z velikého hmotného bohatství, kterým Hora Kutná za staré doby slynila, se nám ovšem ničeho nezachovalo, ale zachovaly se až na naše časy díla otců našich a ty podávají největší důkaz o nezměrném bohatství, ty podávají důkaz o jejich přičinlivosti a schopnostech všelikého umění.

A my nyní jen mlčky pozorujeme svědky staré slávy, své historické památky, důkazy své veliké a slavné minulosti, svého nadání národního, svérázné pradávné kultury české.

S posvátnou myslí pohlížíme na tyto pomníky české slávy a divíme se činům hlásajícím vzdělanost dob těch dávno minulých. Dejž Bůh, aby na dále ku prospěchu a slávě českého národa město Hora Kutná se zvelebovalo, rostlo, mohutnělo a obyvatelstvu aby žádoucí blahobyt byl údělem!

Ant. J. Zavadil.

Znak král. hor. města Hory Kutné - jenž sluje »větší.«

97ALBRECHTICE.

Malou hodinu od Malešova, poněkud jihozápadně, leží na pravém břehu nepatrného potůčku Košického Albrechtice. Na vyvýšeném místě osady této rozprostírá se dvůr - náležející k panství malešovskému. Blíže dvora jest dosud znáti místo, které bylo náspem, příkopem a rybníčkem ohrazené. Toť věkodávné tvrziště. Lid tomu říká „starý dvůr“. ¹⁾ - Jméno obdrželi Albrechtice zajisté od zakladatele svého „Albrechta“, nebo na počest některého příbuzného toho jména zakladatel dvůr tak pojmenoval.

Albrechtice čítají 5 čísel domovních s 90 obyv., mimo jednoho evangelíka refor. vesměs náboženství katolického. Obyvatelstvo živí se vesměs prací nádenickou a poněvadž tu žádných rolníků není, většinou drží se při práci dvorské nebo zachází do okolních vesnic, aby tu výživu hledalo.

Dějiny. V prvé polovici XIV. století byly Albrechtice prodány se zbožím malešovským klášteru sedleckému, a na tvrzi, která tu ještě v XV. století stávala, seděl jistý Svach, kterýž v držení tvrze ještě 1402 byl. Týž Svach daroval 100 grošů faře na Hrádku u Chlistovic. ²⁾

V XV. stol. byly Albrechtice v držení Jana Tyništky z Tyniště, ale v týchž dobách prý již tvrze nebylo. ³⁾ V XVI. stol., praví se, byly Albrechtice s panstvím Malešovským prodány Jiříkovi Hášovi z Újezda a později patřily Bartošovi z Prachňan a ten ve svém kšaftě poručil je i s Vidicemi synu Janovi z Prachňan, kterýž byl sídlem na Libenicích. Ten však již r. 1513 prodal dědictví celé p. Kunšovi Bohdaneckému z Hodkova za půldvacáta sta kop grošů. ⁴⁾

Ještě v témž století dostaly se Albrechtice opět k panství malešovskému. Ku konci XVI. století prý vyzdvihla tu vrchnost dvůr a ten prý spustl. Za doby novější byl opět postaven a náleží dosud panství malešovskému.

Albrechtice náležejí k polit. obci košické. Sem náležejí také škola a farou; poštou a telegrafem, četnickou stanicí a obvodem zdravotním do Malešova.

98BAHNO.

Jedeme-li erární silnicí kutnohorskotáborskou, stranou jižní shlédneme nad Bykání návrší 400 m. n. A., a po témž na západní straně erární silnice rozkládá se vesnice Bahno. Jméno její odvozuje se od bahnitých míst, kteréž druhdy v okolí velice hojně byly a na mnoze jsou ještě dosud. ⁵⁾

Čítá 53 domy s 293 ob. vesměs vyznání katolického. Nejstarší rodina zde žijící od nepaměti - jest rodina Charvátova. Průměrného stáří dožijí se zdejší obyv. 35 let. Všeobecně se uznává, že Bahno jest velmi zdravá osada, neboť o nakažlivých nemocech nebylo zde nikdy slycháno.

Domy v obci jsou přizemní, nízké a kryty nazvíce došky a stavěny jsou dvěma řady podél obecní cesty vedoucí k Bahýnku. Na návsi dosti prostranné stojí škola (patrová budova) a zvonice; v dolejší části návsi jest rybníček, který napájen jest pouze vodou dešťovou.

Obyv. zřeklo se jako všude jinde národního kroje a zaměnilo jej v moderní; tolikéž i zařízení staročeské v domácnostech vzalo za své. Ku cti obyv. slouží, že rádo čte a že jsou mu nejmilejší spisy ze života českého.

Malé ½ hodinky západně obtéká pravým břehem bahenské pozemky - Vrchlice, která sem od Bahýnka spěje a minouc je k Chlistovicům spěchá. Krajina naše dostává dešťů hojnost; bouře a krupobití bývá zřídka, přijde-li přec, tož nemívá vážných následků. Tyto přírodní úkazy přicházejí z jihozápadu.

Z plodin hospodářských pěstují se všechny druhy obilí. Vedle těch ovšem luštěniny v míře menší. Také cukrovka se zde se zdarem pěstuje. V předešlém století převládalo žito, oves, brambory a len. U obce bahenské jest hojně luk a ta zvelebují se častým mrvením, zavodňová-

ním a hlavně v jaře čištěním od mechu a plazivých travin, které vzrůstu dobrých trav jsou na překážku. Lada a bahniska kolem obce byla skoro všechna proměněna v pole, luka nebo osázena stromovým ovocným i lesním.⁶⁾

Škola. Až do r. 1800 chodila mládež zdejší do školy malešovské a teprv tímto rokem počínaje bylo trpěno učitelům vyučovatí po domech v Bahně i v okolních osadách a to trvalo až do r. 1820 a vystřídal se ve vyučování několik učitelů. Vým. c. k. místodržitelství z r. 1819 byla povolena v Bahně veřejná škola jednotřídní pro obec: Bahno, Bahýnko, Krasoňovice, Korutice, Březovou, Předbořice a Zavadilku. Novou školu na obec. pozemku zdarma věnovaném vystavělo panství křesetického o jednom patře za 11.000 zl. Občané škol. obce zavázali se dovésti všecken potřebný materiál. Škola byla otevřena ve šk. r. 1820/1. Plány se nezachovaly. Do r. 1876 vyučovalo se toliko v jedné třídě, ale r. 1877 byla škola rozšířena o druhou třídu, a takovou je až podnes. Vyučování žensk. ručním pracím bylo povoleno r. 1855.

Mládež po vyjití ze školy zůstává při polním hospodářství velkou většinou, ostatek jde na řemeslo a na studie.

Budova školní jest sice stavbou dosud dosti zachovalou, ale účelům školy moderní nevyhovuje. Místní školní rada proto jedná vážně o řádnou rekonstrukci, anebo o zcela novou stavbu zdejší školy.

Příškolené jsou obce tyto: Březová, Předbořice, Bahýnko, Krasoňovice a Zavadilka. (Korutice se r. 1885 vyškolily.) Obec kutnohorská dodává škole povinné dříví, poněvadž odkoupila Opatovice od panství křesetického a povinnost tuto na se převzala.

Jako kuriosum vzpomínáme učitele Nováka ve staré škole. Ten několik roků prosil o novou školu, ale nikde nebyl vyslyšen. Škola byla na spadnutí a on stále v ní vyučoval a stále kde jen mohl prosil, žebal, aby se smilovali občané i úřady nad ním a jeho dětmi. Nemoha se nikde dožádati výsledku svých proseb, podal na král. gubernium poniženou prosbu: „Já níže podhotovený Fr. Novák, učitel z Bahna v nehlubší uctivosti svou poniženou prosbu přednáším a spolu o milostivé zastání v nehlubší pokoře prosím, jak následuje a vůbec známo činím.

Já 20 roků v Bahně - škola dosud nedostavená - a nepotvrzená - střecha shnilá - v druhé školní světnici žádné okno - žádné dveře - žádná kamna - patronát tu není - a fassi žádné, kongrua nedoplacena. Žita jsem měl 20 měr - to je pryč - sobotales z prvu na šajnech, teď již dvanácte měsíců žádný - střecha děravá, dřevník na spadnutí - chlév žádný; hajzlik pryč. Já u pana děkana v B..., ono nic, já u pana vikáře v S..., ono pořád nic, - já na sl. krajský ouřad, ono zase nic - a já ještě v Bahně - i ty můj upřímný a umučený pane Ježíši Kriste, co si mám počítí?

Franc. Novák, učitel v Bahně.“

Žádost tato byla skutečně na gubernium podána a měla prý dobrý výsledek - a učitel Novák učiteloval v Bahně přes 40 let.

Posloupnost učitelstva: Jména pokoutních učitelů se nám nezachovala, ale vypravuje se, že jich bylo mnoho. Prvním učitelem veřejné školy byl: František Novák (1820-61), Jan Valášek (1861-92), ¹⁰⁰Kajetan Šustler (1877-80), Karel Vycpálek (1880-85), Jan Materna (1885-90), Josef Rychlík (1890-91), Jan Volenec (1891-93), František Paštyka (1892, říd. uč. až dosud), Bedřich Papež (1893-94, a opět 1900-03), Karel Plaček (1894-96), František Vintř (1896-98), Jindřich Slaviček (1899-1900), Ant. Löffler (1903, uč. dosud).

Posloupnost ind. učitelek: Alžběta Mužíková (1885-86), Augusta Křížová (1886-1892) a Anna Paštyková (1892 až dosud).

Předsedové míst. šk. rady: Jan Charvát (1871-74), Jan Vojtišek (1874-79), Jan Štamberg (1879-92), Ant. Strnad (1892-95), Josef Klečák (1895-1903), Alois Charvát (1903-05), Frant. Bělina (1905-10), Ant. Pařez (1910 dosud).

Místní dozorcové: Jan Charvát (1871-74), Fr. Vojtišek (1874-79), Jan Štamberg (1879-92), Karel Měšťánek (1892-95), Josef Havelka (1895-98), Ant. Horáček (1898-1903), Karel

Měšťánek (1903-09), Josef Zadražil (1909 až dosud).

Dějiny. Již v XVI. století bývalo Bahno statkem vладыčím a náleželo Kuneši Bohdaneckému z Hodkova, který je v první polovině tohoto století prodal Jiříkovi Hášovi z Újezda, pánu na Malešově. Jak dlouho při tom panství setrvalo, neznámo, ale v druhé polovině XVI. století bylo majetkem Jana Salavy z Lípy. Brzy na to bylo B. připojeno ke Křeseticům a zapsáno obci kutnohorské.⁷⁾ Ferdinand II. r. 1624 skonfiskoval obci Křesetice a daroval jesuitům za tím účelem, aby z výtěžku toho panství vystavěli a vydržovali učiliště pro mládež dospělejší.

Po zrušení řádu toho r. 1776 darováno B. s panstvím křesetickým studijnímu fondu, kterýž je prodal r. 1812 Janu Svobodovi. Dcera tohoto majitele Johanka provdala se za svobodného pána Kristiána ze Schöffřů a ten obdržel věnem panství křesetické, tedy i Bahno. Od té doby sdílelo Bahno osudy panství křesetického. Skrovná část pozemků v obci Bahně náleží dosud k panství tomu.

R. 1604 v měsíci březnu žaloval farář Alexander na Bykání a v Janovičkách, že bahenští nechťi mu dáti poviný plat za konání služeb božích. P. Heralt Libštejský z Kolovrat odpovídá na stížnost faráře toho, jak Bahenští vypověděli: „Od té doby, kdy kněz Kašpar (Pistorius) od povinnosti své odstoupil, fara bykánská pusta zůstávala, a my o služebnosti církevní na grunty naše do vsi Křesetic utíkati musili a farář Alexander, jak se do Janoviček dostal, za celou tu dobu dvakrát v Bykání kázal, tak že oni nevědí, jakým platem jemu povinni býti jměli Ale že sú volni, co by jim za to dvoje posluhování na penězích dáti přišlo, od sebe odvésti, odporni býti nechťeli“. Žádají aby J. M. kněze Alexandra o tom ráčil spraviti. (Sabbatho Reminiscere 1604. Arch. Kutn. při roce 1601-13 fol. 171.) Zdali Matouš z Bahna, purkrabí na Čer. Kostelci, má přídomek od této vesnice a zboží, není známo.

R. 1591 - snad již za majitele obce kutnohorské - stěžovali si poddaní bahenští J. M. pánu šepmistřím a spoluradním, že cesta bahanská dříve 13 loket zšířila bývala jako jiné pruhonné cesty, že nyní stále se uorává a žádali JJ. M. za upravení mezníku mezi grunty uroz. p. Petra Novohradského z Kolovrat a na Janovičkách a mezi grunty bahanskými. Kutnohorští vyhověli žádosti Bahanských a již 16. dne měsíce května 1591 vysazeno bylo 50 mezníků a každý mezník dostal své jméno.⁸⁾ Několik jmen jejich zaznamenáváme: Jalovey, Kužel, Hložek, Zmoklák, Roháč, Sekáč, Zavdil, Kosýř, Křížovník, Opozdil, Proudník, Březovák, Nározník, Čihař, Šípovek, Škorpík, Houžev, Jezírko atd. a poslední pojmenován jménem Holeček.

Při této práci byl také upraven rybník „Umývadlo“, ze kterého vedl průplav k plavení dříví z lesů sionských do hutí kutnohorských. Počínal u lesa 101t. zv. „Dubé“ j. v. od Chlistovic, veden pak jižně kolem Krasoňovic až ku cestě bykánskokutnohorské; odtud pak dříví pozvem dopravováno do hutí. Voda z průplavu vlévala se do potoka Opatovického.

Po průplavu dnes není ani památky; toliko někde v lukách a na polích ukazují se zbylé příkopy - malé to stopy průplavu z rybníka „Umývadla“.

V obci Bahně jest školka stromů ovocných i lesních. Školku ovocných stromů spravuje škola. Obecní jmění skládá se ze 14 ha 37 a lesa, 7 ha 47 a luk, 48 ha 40 a polí a 1200 K v státních úpisech, z čehož platí obec 113 K 53 h daní. Celá obec má výměry 335 ha polností a platí 2277 K daní.

Bahno náleží farou do Bykáně, poštou do Červ. Janovic, stanicí telegrafní do Úmonína a četnickou do Zbraslavic, zdravotním obvodem ke Křeseticům, kamž ročně 160 K přispívá. Nejbližší zastávka železniční jest Bahno na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

BAHÝNKO.

Jihozápadně obce Bahna, asi 20 minut, leží při Vrchlici v pěkném údolíčku osada Bahýnko.

Počítá se tu 6 domů s 34 obyv. Domy jsou vesměs přízemní, stavěny z kamene a kryty slamou. Obyvatelstvo živí se rolnictvím a nádenictvím. V osadě jest mlýn.

Bahýnko je stará osada, která založena byla pod tvrzí stejného jména. Tvrziště doposud je znatelné. Kdo tvrz tu založil, anebo kdo byl pánem jejím, naprosto nedá se odnikud zjistiti.¹⁰²

Pověst jen vypravuje, že tu sídlival Jan Roháč z Dubé a že měl odtud podzemní chodbu na hrad Sion.⁹⁾ Tato pověst zůstane ovšem jen pověstí. Bahýnko náleží ku vsi Bahnu a s tou bylo poddáno panství malešovskému. V XVI. století připadlo ke Křeseticům a nyní opět k Malešovu.

Strategické opatření tvrze v Bahýnku bylo dosti důmyslné, neb kolkolem kryly tvrz již tehdy vysoké a husté lesy, jen jižní strana byla otevřena, avšak nepřístupna pro množství močálů, násypů, příkop a na něm zdvihací most. Kdy tvrz vzala za své, známo není; toliko praví se, že ji v XV. stol. již nebylo. (Památky archaeol. X.)

Kol Bahýnka rozkládají se pěkné lesy, v nichž jest zastávka Bahno a kterých Kutnohořané používají k letním výletům.

Bahýnko přiškoleno jest do Bahna, poštou patří do Červ. Janovic, přifařeno na Bykán, telegrafem patří do Úmonína, četnickou stanicí do Zbraslavic, obvodem zdravotním do Křesetic.

BEDŘICHOV. (FRIDRICHOV).

Na občinách náležejících k panství malešovskému, asi 5 km jihozápadně městečka Malešova, založena byla ve výši 433 m n. A. osada Bedřichov na počest pána na Malešově - Bedřicha (Friedricha) barona z Dalbergů - a dle toho jména Bedřich zve se také osada ta Bedřichov. Dle jména Friedrich zvali ji také úřady hned po německu Friedrichsdorf.

Z počátku byly to domky robotníků, kteří obdrželi od panství občiny, aby je v orná pole sdělali a stali se po letech jejich majetkem, když prací robotní budou vyplaceny. Dnes má Bedřichov 10 čísel se 64 obyv. Domy jsou v jedné řadě, dosti daleko stejnoměrně od sebe vzdálené a v úplné rovině. Některé jsou ještě dřevěné, původní, kryté došky, ale většina již přestavěna z kamene a opatřena krytbou tvrdou. Obyvatelé dnešní jsou rolníci. Jméni obec. není žádné, poněvadž Bedřichov s Mileticemi jest jedna pol. obec. Nejstarší rodiny jsou Holečkova, Pečárkova a Brandýskova.

Bedřichov náleží školou do Nepoměřic, farou do Košic; k zdravotnímu obvodu a poštou do Malešova. Nejbližší stanice železniční je Malešov na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

BERNARDOV.

Severovýchodně Hory Kutné v dáli asi 13 km rozkládá se po obou stranách erární silnice kutnohorskopardubické obec Bernardov. Celá obec leží pod samými Železnými horami, které odtud se již sklání k Týnici n. Labem.

Obec Bernardov má 52 domy s 295 obyv., z nichž je 79 evang. reformovaných, 6 augsb. a 2 židé. Jméno Bernardov obdržela po svém zakladateli Bernardu hraběti z Věžník. Založena byla asi ve druhé polovici XVII. století.

Obyvatelstvo živí se rolnictvím, řemeslem (soustružníci perleti) a nádenictvím. Mládež po vyjití ze školy zůstává doma nebo učí se řemeslu.

Nejstarší rodiny jsou: Kočárníkova, Horáčkova, Pospíšilova a Kasalova. Lid rád čte časopisy i knihy zábavné.

Domy jsou stavěny většinou z kamene a stojí v řadách a skoro všechny v zahradách. Jen málo jich stojí po různu.

Obec má majetku 3 ha 97 a 31 m² pozemků, z nichž platí 23 K daní. Celá obec má výměry dle par. protokolu z r. 1892 - 233 ha 33 a 55 m² polností, z kterých odvádí 1851 K 36 h přímých daní. Cena pozemků řídí se hodnotou a čistým výnosem a jeví se za korec od 200-800 korun. U obce jsou také lesy a ty cení se korec za 900 korun.

¹⁰⁴Hlavní plodiny u Bernardova jsou: ječmen, méně žita a pšenice, za to více okurek, řepy i zelí, brambory a pící plodiny. Ovocnictví není na takovém stupni, na jakém by mohlo být. Jsou zahrady ve výslunné poloze, kdež by se mohlo ovocnictví utěšeně rozvíjet. Je třeba trochu intenzivněji přikročiti k dílu a dobrý výsledek byl by za práci tu údělem. Názvy polí jako v Kobylnicích: „u Soudné“ „u Skalky“ a „u Zabitého“;

Dějiny. Obec Bernardov vznikla na pozemcích dvoru kobylnického založením dvora hrabětem Bernardem Věžníkem. Ten odkoupil pozemky kobylnické od Lukaveckých z Lukavce a usadil vedle dvora 10 chalupníků (robotníků). Vrchy v okolí posázel lesy. Zemřel r. 1714 a odkázal mezi jiným i Bernardov svému synu Romediovi. Od doby založení dvora a obce náleží Bernardov k panství novodvorskému.

Bernardovští chalupníci byli po všechny dny povinni buď sami na robotu choditi, nebo statného robotníka za sebe vyslati a to po celý rok. Někdy bylo jim uloženo místo pění roboty také potahem orati nebo vláčeti. Za doby Chotků robotovali jen tři dny pění. Chotkové i Věžníkové jsou v dobré paměti u lidu. Zvláště Chotkové vynikali otcovskou péčí o svůj poddaný lid. Za to hrabě Bathyany a Pachta nevalné pověsti požívali u svých poddaných. Hrabětem Emerichem Chotkem z Chotkova a Vojnáina, kterýž r. 1911 zemřel, vymřela po meči rodina tato.

V obvodu obce na nejvyšším bodu stojí hájovna, odkud se nám otvírá rozkošný pohled skoro na polovici kraje časlavského. Poblíž hájovny jest vrch „na Bábě“ 288 m n. Adrií, jehož úbočí východní se sklání do okresu pardubického.

I několik studánek jest v obvodu obce, k nimž ovšem žádné pověsti se nepojí.

Bernardov náleží školou do Kobylnic, farou, poštou, četnickou stanicí do Záborka, k obvodu zdravotnímu do Nov. Dvůrů, kamž přispívá ročně 25·3 K. Nejbližší stanice železniční a telegrafní jest Týnec n. Labem (Záborka).

BÍLEJOV. (BÍLIJOV).

Poblíž stanice Malešova, na místní dráze Hora Kutná-Zruč, leží v nepatrném údolí samota Bílejov čili Bílijov. Mimo dvůr jest zde 5 domů, v nichž bydlí 76 obyvatelů. Bílejov náleží k městečku Malešovu obcí kat. i místní a povstal na půdě vrchnostenské, na níž stavěny domky pro dělnický lid, kterýž při dvoře chleba sobě hledal.

Alodiální dvůr v rozsáhlosti 370 ha orné půdy náleží po věky k panství malešovskému, jehož majitelem jest svobodný pán Karel z Dalberků, kterýž sídlí na nově zřízeném zámku v Roztěži. Při dvoře jest zřízen velký ovčinec a dosti veliký rybník, z kterého voda odchází do jižního chobotu rybníka „Obicka“, jinak zvaného „Velký rybník“, v katastru obce bylanské ležícího. U dvora tohoto jest hospodářství vzorně a moderně vedeno, tak že sem konají mnohé hospodářské školy i hospod. akademie vědecké vycházky, by studující dorost rolnický o pokroku a intenzivním hospodářství přesvědčil se na vlastní oči.

List císaře Zikmunda z r. 1437 daný v Praze v den sv. Petra a Pavla zapisuje na Bílejově „dvů člověku“ pánům Hynkovi z Zaluňova a jeho bratřím (Arch. č. II. 186.)

Bílejov náleží školou, poštou i telegrafní stanicí do Malešova, farou na Bykaň. Nejbližší stanice železniční jest Malešov.

BLUDOV.

Po obou stranách silnice okresní do Ledče vedoucí rozkládá se asi 3 km jižně městečka Červ. Janovic obec Bludov. Zakladatel osady této zval se asi Blud nebo Bloud¹⁰⁾ a ves po něm obdržela jméno. Také možno, že založili osadu tuto tak zvaní „bludaři“, jichž dosti v kraji našem se zdržovalo.

¹⁰⁵Bludov má 25 domů se 138 obyv. vesměs nábož. katolického. Domy jsou dosud z polo-

vice stavěny ze dřeva, kryty došky nebo šindelem; ostatní z materiálu tvrdého. Náves jest nepravdělná s nepatrnou kapličkou sv. Jana Nep. Podle této kapličky teče malý pramének vody, plnící rybník „Obecníček“. Potok tento později sluje Paběnickým a se spojeným potokem Medenickým tvoří říčku Klejnarku. Vodou svou napájí mnohé a velké rybníky v okrese našem i sousedním čáslavském.

V Bludově se udrželo ještě na mnoze staročeské zařízení bytové a také i nábytek starožitný lze tu spatřiti. Zvláště pěkné obrazy na skle jsou skoro v každém domě. A ve statku čís. 2. (u Portešů) byla zařízena starobylá ložnice o dubových postelích a skvostných povlacích peřinových. Škoda ovšem, že zmizela skoro na dobro ta naše kulturní starobylá zařízení ve veských domácnostech. Tu ovšem napodobují nyní boháči dle starodávných bytů malého českého člověka, ale toliko z přepychu.

Obyvatelstvo žije se rolnictvím a nádenictvím. V zimě sdělává ve zdejších lesích dříví palitelné i stavební. Rolníci s dosti velkou námahou a pracně musí živobytí dobývat, poněvadž půdy zdejší jsou chudé a nepromokavé. Luk jest dosti, a ty pěstují se racionelně hnojením umělým a proto dávají pěkného užítku. Zahrad ovocných jest mnoho, ale užitek není tak veliký, poněvadž podnebí není příznivé stromům ovocným. Za to lesy jsou pěstovány v celém okolí a výborně se jim daří.

Mládež odrostlá zůstává většinou doma, malá část odchází na řemeslo a výjimkou také na studie. V prázdných chvílích a v čase svátečním čte, nebo hraje různé zábavné hry - neškodné.

Obec Bludov navštěvuje hojně dešťů a bouřek i krupobití, ovšem méně škodných. Majetek obce jsou pozemky ve výměře 77 ha 50 a, z nichž platí obec 340 K daní, výměra celé obce páčí se na 200 ha 15 a, z nichž se odvádí 1023 K daně.

Názvy lesů: Habřina, Vidlačky, Amerika; názvy polí: v Chobotě, Věrtilka, Dubinka, v Koutech atd.

Bludov¹¹⁾ náležel po všecku dobu k panství čerVENOJANOVICKÉMU, školou, farou, poš₁₀₆tou, telegr. a četnickou stanicí taktéž do Červ. Janovic, obvodem zdravotním do Zbraslavic, kam ročně přispívá 18 K 34 h. Nejbližší nádraží jsou Černíny na míst. dráze Hora Kutná-Zruč anebo Čáslav na dráze severozápadní.

BOROVÁ.

Malá vesnička Borová rozkládá se na jižním svahu Poupila - vrchu to 541 m n. Adrii při erární silnici kutnohorskotáborské. Ze Zbraslavic dorazí se sem asi za půl hodiny.

Jméno své odvozuje osada tato zajisté od lesů borových, kterými již v dávném věku obklopena byla. Má 6 domů s 30 obyv. nábož. katolického, kteří se žijí drobným hospodářstvím a nádenictvím. Nejstarší rodina zde žijící jest rodina Flegrova. Nemocí tu bývá po skrovnu, poněvadž krajina jest lesnatá a zdravá.

Borová náleží ke katastr. i míst. obci útěšenovické. Domy stojí ve dvou řadách a mimo hostince jsou vesměs přízemní, stavěny ze dřeva na kamenné podezdívce a mají ve střeše lomenice - ale bez nápisu. Hostinec jest o jednom poschodí, stavěn z tvrdého materiálu a kryt taškami. Kroj i nábytek zmodernisován.

Borová náleží školou, farou, četnickou i telegrafní stanicí, zdravotním obvodem do Zbraslavic. Nejbližší stanice železniční jsou Zbraslavice na dráze Hora Kutná-Zruč.

BOŘETICE.

Severně Suchdola asi 2 km rozkládá se po východní straně okresní silnice do Kolína vedoucí osada Bořetice. Jméno její odvozují někteří od slova „bor“, jiní od „bořiti“, což také jest správnější.¹²⁾

Katastrální osadou touto protéká potůček, kterýž sem teče od Suchdola a uprostřed návsi rybník vodou naplňuje. Odtud spěchá dále k Radboři, kde tvoří rybník Schodecký, také zvaný Zhořický a pak do Chotouchovského potoka spěchá.

Obec bořetická leží asi 300 m n. Adrii. Má 50 domů s 291 obyv., z nichž jest 12 izraelitů a 3 evang. ref. vyzn. Domy jsou po různu rozestaveny. Na návsi stojí také kaple, založená a obcí vystavěná asi začátkem XIX. století ku cti sv. Jana Nepomuckého. Pode vsí jest mlýn.

Z rodin bořetických počítají se za nejstarší: rodina Šrámkova, Hejdukova a Bohuňovských. Domy jsou dílem starobylé, kryté slamou, dílem nové, kryté břidlicí, některé i taškami.

Obyvatelstvo žije se rolnictvím. Chudší lid chodí na práci do různých okolních továren a v řemesle převládá zednictví.

Obecním majetkem jest stavení, pole, luka a pastviny ve výměře 15 ha, z nichž platí obec 59 K 92 h daně. Celková výměra obce je 141 ha 65 a, z nichž daň obnáší 1287 K 90 h. Jedno jitro polí (i luk) prodává se za 1200 K, před sto lety za 480 K. U obce daří se dobře řepa, ječmen, pšenice; také seje se pro domácnost žito, oves, brambory a len. Pole mají tyto názvy: Na Hradišti, na Průhoně, na Jordáně, na Vrátově, v Koutě; pastviny zovou se „obítec“.

Dějiny. R. 1511 v měsíci listopadu umřela Alžběta z Vlkanova, manželka pana Jana Hrabaně, kteráž ve své závěti právo na dva člověky ve vsi Bořeticích odkazuje svým poručníkům p. Bohuslavovi ze Suchotlesk a panu Zachovi (byl¹⁰⁷ Zach písařem král. a šepmistrem), aby oni prodávouce vše, ves ukoupili a ty platy na kaplanství u sv. P. Barbory a milosrdné skutky obracovali,¹³) jinak nečiníce, jakž jim toho věřím docela a úplně, a to aby učinili pro odplatu boží; pak-li by toho neučinili, Pán Bůh toho buď věčná pomsta nad nimi.¹⁴)

Bořetice náležely k bývalému zboží Suchdolskému, a byly majitelem Ja¹⁰⁸nem Popelem z Vesce r. 1559 prodány, ale zase později k tomu zboží přikoupeny. Když pak Jan Popel r. 1569 vsazen do vězení, musel prodati veškeré své zboží a to stalo se trhovou smlouvou ze dne 6. září 1571 a celý jeho majetek koupil Jiřík Voděradský z Hrušova a na Dobřeni, tehdy připsal suchdolské zboží k panství malešovskému. Ale po smrti Jiříkově 1628 zase odtrženo.¹⁵) R. 1776 spojeno opět s Malešovem a Bořetice snášely i nadále osudy poddaných panství malešovského.

Bořetice náležejí školou, farou k Suchdolu, poštou do Radboře, telegr. stanicí a zdravotním obvodem do Hory Kutné, kamž ročně 30 K přispívají. Nejbližší stanice železniční jest Radboř na míst. dráze Kolín-Čerčany.

BŘEZOVÁ.

Na silnici korutickovilimovické leží nad potokem Opatovickým obec Březová. Severně vsi tvoří zmíněný potok rozsáhlý rybník, pod nímž stojí starodávný mlýn s hospodářskými budovami. Nedaleko odtud jest konvárna taktéž s hospod. budovami. Malý potůček, který zove se Ještětný, pramení jihovýchodně obce a ústí do Opat. potoka pod rybníkem.

V Březové jest 28 domů se 157 obyv., z nichž je 9 evang. reform. Nejstarší rodiny jsou: Kořínkova, Chadrabova a Vepřkova. U starších rodin zachován kroj i nábytek starobylý; jinde zaměněn moderním. Domy stojí v řadách po obou stranách silnice a domky a familie tvoří také řady směrem k Opatovicům, ale od obce poněkud odlehlé, jakoby tvořily samostatnou část obce. Zbudovány jsou z materiálu tvrdého a kryty došky nebo taškami. Jsou tu v první části větší rolnické statky, které mají pěkné zahrady a s dostatek stromů, v druhé pak familie a domky taktéž stromy osázené, ale vesměs budovy staršího původu a stavby lehčí.

Obyvatelstvo, jak lehce se dá souditi, žije se hospodářstvím. V Březové jsou hospodáři probudili a starají se všemožně o zvelebení svých pozemků.

Dějiny. Březová byla sídlem tvrze již ve XIII. století a stávala nad rybníkem po levém břehu potoka.¹⁶) První známý majitel byl Jindřich, vladyka z Březové - zakladatel rodiny vladyk z Březové. Po něm dědil Březovou jeho syn Příbram a ke sklonku téhož století byl majitelem

Jan, syn Haškův z Podhořan a vedle toho měli jakési právo na Březovou také bratři Petr a Markvart ze Žleb.

Markvart ze Žleb zemřel 6. dne měsíce června 1392 a statky jeho a bratra Petra, totiž Březová a Korutice, přešly v majetek Albertovi z Březové.¹⁷⁾ Na sklonku XIV. věku dostaly se statky tyto v rozepři ku dvorskému soudu, když prve provolány byly za „odúmrt““. Ale Albert z Březové a Kunata Kaplíř odpírali soudu a také práv svých uhájili a statky jim přirknuté byly. A opět r. 1404 měl Albert z Březové nový soud s Herešem z Březové, kterýž si jakési právo na podíl z Březové přivlastňoval. Soudem zemským bylo dáno Herešovi za právo a ač r. 1406 byl majitelem po Albertovi Jan z Březové, nicméně byl Hereš toho roku v držení Březové uveden.

Bratři z Řičan uvádějí se r. 1414 jako majitelé, kteří zboží prodali měšťtinu a rudokopci Grubrovi z Hor Kuten. Po smrti jeho spadlo celé zboží na krále, kterýž právo to na Mikuláše Sokola z Lamberku převedl.¹⁸⁾ V rodině té nezůstala Březová dlouho neboť již v r. 1437 jest majitelem Ondřej z Římovic na Paběnicích. Jest to týž Ondřej příjímí Kešský, kterýž byl dlouhou dobu hejtmanem Táborských a roku 1446 v Časlavi pro rušení zemského míru¹⁰⁹ odpraven. Po smrti jeho náležela Březová dětem - sirotkům - a těch se ujmulí pánové ze Soutic a z Dubé a práva jejich na zboží toto obhájili.¹⁹⁾

Byli to pánové: Jan z Soutic a Kuneš Rozkoš z Dubé, kteří jménem sirotků Kerského okázali list císaře Zikmunda svědčící Mikuláši Sokolovi z Lamberka i jeho dědicům na právo královské na vsi Březové, na dvoře tudíž s popl. rybníky, lesy, potoky a se vším jiným příslušenstvím, po smrti Ber¹¹⁰narda Grubra, Horníka od Hory, dané bez pohoršení každého člověka na jeho právu, a kdož by měl list s dobrou vůlí.

A vedle toho dán list dobré vůle na ten majestát od Mikuláše Lamberka (Sokola) svědčící Ondřejovi a Římovi seděním na Pálenicích. Poslední stať má zníti: „Ondřejovi z Římovic (Kerskému) seděním na Paběnicích.“ (Arch. čes.)

Ondřej Kešský z Římovic dostal se r. 1437 v právní držení Březové a proto právem patřila sirotkům po něm. Ondřej měl pestrý život; byl r. 1430 hejtmanem vojska táborského. (Arch. Český III.), 1433 byl hejtmanem na Klášteře (Arch. Č. IX. 256), 1434 hejtmanem pod Prokopem Holým (Bartošek), ještě téhož r. bojoval u Lipan a uprchl do Kolína (Bartošek) k Bedřichovi ze Strážnice, 1439 byl on a Matěj jeho bratr, řeč. ze Zibohlav, poručníky Mikuláše Lapáce (Arch. kolínský, Arch. Č. VI. 437), 1440 byl na sjezdu časlavském (Arch. Č. I.) a r. 1446 svadil se s knězem ze Bedřichem ze Strážnice, kterážto svada připravila ho o život.²⁰⁾

Kdy tvrz za své vzala, nebo, kdy zašla, pověděti nemůžeme, ale v prvé polovici XVI. století již nestála. Místo, kde stávala tvrz nad rybníkem, po levém břehu potoka, dosud jest zřejmé. Říká se tu louce „u Hradu“. V druhé polovici XVI. století byla Březová přivtělena k panství malešovskému, při němž zůstala až do konce toho století, kdy prodána byla Janu ml. Salavovi z Lípy, majiteli Úmonína. Leč dlouho zboží to při Úmoníně nezůstalo, poněvadž v krátkém čase dostalo se opět k Malešovu a tam až do r. 1655 setrvalo, kterýmžto rokem koupil Březovou pán Vilém Hrobčický z Hrobčic a připojil ku svému zboží v Koruticích.

R. 1681 přikoupena ves Březová opět k Malešovu, při němž setrvala do prvé polovice století XVII. Nato byla postoupena k panství křesetickému, jehož osudy snášela až do let osvobození vrchnostenského. Dle pověsti - dosud ovšem nezaručené - narodil se na tvrzi v Březové znamenitý dějepisec český z doby husitské - Vavřinec z Březové.

Obecní jmění sestává ze starého, sešlého domku č. pop. 10. a 28 ha 75 a pozemků v ceně asi 5000 K, z nichž obec odvádí 197 K daní; celá obec má výměry 202 ha 25 a a platí 2998 K 70 h daní.

Březová náleží školou do Bahna, farou na Bykán, poštou a telegrafem do Úmonína, četnickou stanicí do Malešova a zdravotním obvodem do Křesetic, kamž ročně 39 K 93 h přispívá. Nejbližší zastávka železniční jest Bykán na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

BYKÁŇ.

Asi 6 km jižně od Kutné Hory leží na mírném návrší 369 m n. mořem při erární silnici starobylá, malá osada Bykáně, jejíž kostel s vížkou a cibulovitou bání zvonice korunuje a do kraje čáslavského, odtud otevřeného, daleko hledí. Osada má 13 domů a 84 obyvatele, jichž zaměstnáním většinou jest hospodářství polní a chov dobytka. Jméno Bykáně odvozují někteří od Bitvaň neb Bijaň, jak i Palacký uvádí. Snad v šedém dávnověku byla tu bitva, jeť místo to k poloze bitevní znamenité.

Nejstarší rodina zde žijící jest rodina Vernerova, která přes 200 let bydlí v osadě.

Domy v osadě jsou již většinou z tvrdého materialu a stojí napořád v zahradách. Ovoce se racionálně v nich nepěstuje.

¹¹¹*Fara a dějiny.* Bykáně jest sídlem duchovní správy již od XIII. věku, neboť již r. 1283-1284 jako osada farní s vlastním knězem se připomíná a v r. 1359 chrám bykáněský farním se uvádí.²¹⁾

Chrám posvěcen jest ku počtě „Nanebevzetí Panny Marie“ a kdy založen byl, nelze se doptáti, ale souditi lze z toho, že Bykáně s okolím patřila také klášteru sedleckému, kde též chrám „Nanebevzetí p. Marie“ zasvěcen jest; byl tedy asi klášter sedlecký zakladatelem prvního kostelíka. Za válek husitských, ne-li dříve - jistě ale po bitvě nedaleko Bykáně svedené - u Malešova 1424, byl tento kostelík zničen.

Pověst, v pamětní knize farní zaznamenaná, vypráví, že nejpřednější Pražané a rytíři v boji padlí pochováni byli u kostelíka v Bykáně a vdovy jejich daly vystavěti kostelík nový a věnovaly lán pole u bojiště k bykáněské záduši. Co na tom pravdy, přesně zjistiti nelze, poněvadž v pamětní knize jen o pověsti se mluví.²²⁾

R. 1720 byl původní kostel úplně přestavěn; z původní podoby nezůstalo ničeho. (Viz faráře Drubežku.) Na hlavním oltáři jest veliký obraz „Nanebevzetí Panny Marie“; dva postranní oltáře: prvý zasvěcen ku cti sv. Florianu, druhý ku cti sv. Jana Nepomuckého.

¹¹²Věž kostela stojí o samotě v rohu starého a již opuštěného hřbitova, kterýž kolem kostela založen byl. (Nynější hřbitov založen v polích r. 1849 mezi Malešovem a Bykáně nad bývalým rybníkem „Hamerákem“.) Ve věži jsou tři zvony r. 1580 od Ondřeje Ptáčka, konváře z Hory Kutné, lity a Bykáně Mikulášem Náchodským z Babího,²³⁾ někdy úředníkem na Malešově, darovány. Na zdi chrámové zasazen jest náhrobek mramorový, krásné práce, na kterém čteme: R. 1582 dokonil život svůj v dobrém urozený a statečný rytíř Bořek Salava z Lípy a na Hostačově a očekává příští syna božího k soudu. Byl to Petrův bratr.

V kostele bykáněském jest cínová křtitelnice přenesená sem z far. chrámu košického s nápisem českým, který jak možno věrně uvádíme: „Léta Panie po narození božího 1530 Pan Jiří Hassa skrze ruce Jakuba Ptáčka udělali knězi An(tonínu) Opozdil(ovi) do Košic k Matce Boží.“

Obyvatelstvo farní osady bylo asi katolické a v čase náboženských převratů podobojí. V třicetileté válce zajisté mnoho vytrpělo. Dosvědčuje to dopis Marie Salavové z Lípy,²⁴⁾ vdovy po ř. Petru Salavovi. Psala tato paní hejtmanu malešovskému následovně:²⁵⁾ „Kdyžto mne bykáněský kněz, Jan Křížek, do počtu svých věřících čítá, já nicméně však jejich oudem jsem nikdy nebyla, a až podnes nejsem: tedy přece jenom tomuto starokatolickému kostelíčku na Bykáně, z obzvláštní úcty k Matce boží, ježto na mých statcích žádného kostela mariánského není, tři odrostlé jalovice darem posílám, aby z nich tolikéž „železných krav“ zřídil, které by pak výnosné ouroky tomu kostelíčku na věčné časy přinášely. Lhota Klášterská 10. srpna 1618.“²⁶⁾

Počátkem XVII. století fara bykáněská zanikla; již žádné zápisy vrchnostenské na Malešově nečiní zmínky po r. 1614 o faráři na Bykáně, ač Schaller ještě r. 1618 kněze Jana Křížka farářem uvádí. Není tedy roku jistého, kdy fara bykáněská zanikla. Ale zajisté zanikla po válce

30leté, poněvadž tu již kněze nebylo a budova farní najata i s poli nájemcům, z nichž poslední se připomíná při r. 1663 jménem Vít Vajniš.²⁷⁾ Služby boží však se konaly a svátostmi přísluhovali kněží z Kutné Hory, zvláště z řádu jezuitského.

Země byla válkou spustošena a vyliďněna, takže, když 1663 fara znovu zřízena byla, přikázány farářům bykánškému kostely, v nichž funkce církevní konati měl: v Malešově, na Sioně, v Košicích, Vidicích, Suchdole, na Vysoké, Křeseticích a Bykání s 37 osadami! Časem, jak obyvatelstva zase přibývalo,jevila se potřeba zříditi v této příliš rozsáhlé farnosti farní obvody menší, a tak r. 1745 zřízena fara na Vysoké a přenesena r. 1751 do Suchdola,²⁸⁾ r. 1823 lokalie a později fara v Košicích a 1898 v Křeseticích. Zřízením těchto nových správ duchovních byla rozsáhlost farního obvodu nejméně o polovici zmenšena, ale důchody zůstaly přec jen dosti značné.

Posloupnost kněžstva. Posloupnost kněžstva do r. 1663, kdy obnovena byla fara hrabětem Janem Šporkem, zjistili jsme z arch. arcib. pražského a kopiářů kutnohorských¹¹³⁾ jen, že r. 1595 byl tu farářem Šimon Třebechovský, pak kněz Jan Žižkovský (Arch. arcib. pražského při r. 1603). Na tohoto kněze stěžoval si cis. hejtman malešovský Martin Wilhelm z Wustanova, že to kněz nepřikladný a nepořádný a žádal za jeho odstranění. Po té připomínají se: kněz Alexander, kněz Kašpar Pistorius Pardubický, kteříž přeloženi byli do Janoviček.²⁹⁾ R. 1608 byl tu kněz Joannes Benedictus, kaplan ženatý a obdařený mnoha dětmi, r. 1616 kněz Jan, farář. Tento Jan byl katolíkem, ale přestoupil k straně podobojí a proto jej Herald Václav Kolovrat, hejtman kraje čáslavského, fary zbavil.³⁰⁾

Od r. 1663 byli tu následující faráři: do r. 1666 Václav Chumel, do r. 1684 Tomáš Norazin z Marihbadu, do r. 1685 Jindřich Locaeus, do r. 1686 Jakob Suchelius, do r. 1671 Florian Markovský, do r. 1682 Šimon Křížek, do r. 1691 Bedřich Werner, do r. 1694 Martin Kašovský, do r. 1695 Václav Kidlinský, r. 1705-14 Mikuláš Gotthardt. Za tohoto faráře byl dosazen na Bykán r. 1712 první kaplan, jemuž beneficiat 50 zl. stř. ročního platu slíbil a na nějž vědro piva z každé várky od malešovské vrchnosti dostával.

(Roku 1729 dar ten přestal.) Do r. 1721 byl farářem Mikuláš Drůbežka. (Týž věnoval celé své jmění ku postavení fary i kostela. Zápis farní z r. 1720.). Do r. 1745 Jan Karel Werner, mistr svob. umění, do r. 1757 Václ. Kropáček,³¹⁾ 1762-91 Jos. Ant. Egerman,³²⁾ do r. 1792 Frant. Svoboda, do r. 1806 Vojtěch Pohořelický, do r. 1842 Theol. Dr. Jan Křikava.³³⁾ Do r. 1855 Ant. Sagasser, do r. 1860 Jan Munzar, do r. 1891 Karel Šolta, od r. 1891-1911 Josef Vašák,³⁴⁾ a r. 1912 jmenován farářem býv. kaplan - P. Josef Pavel. (R. 1865 musela fara bykánšská fáře košické postoupiti 130 měr polí a luk. R. 1898 přiřařeny Vidice do Košic.) Matriky farní vedeny od r. 1663-1720 česky, do r. 1782 latinsky, do r. 1842 česky, do r. 1848 německy a od r. 1849 opět česky. Ve stol. XVIII. rozmáhalo se vůči hledě kacířství v celém okolí kutnohorském. Kacíři byli vždy obesláni na faru bykánšskou a tu před farářem Janem Karlem Wernerem činili pokání. (Ostatek viz v I. díle „Církevní zřízení“.)

Posloupnost kaplanů od r. 1712, kdy zřízeno jest místo toto: 1712 Karel Chlup, 1713 Jiří Nebovidský, 1714 František Fiez, 1715 Matěj Košátka, 1720 Jan K. Verner, 1721 Ferdinand Gebele, 1722 Jan Popovský, 1730 Václav Friesch.

Od r. 1732-1734 nebyl kaplan v Bykání. Vypomáhali kněží Františkáni ze Zásmuk a jesuité z Hory Kutné a zvláště František Felix z Malešova. 1735 František Kodeth, 1740 Josef Hájek, 1741 Václav Kropáček, 1745-58 Josef Egerman, 1758-66 Jiří Blažek, 1767 a 1768 vypomáhal místo kaplana Jan Kropáček, zám. kaplan z Malešova. 1769-70 Josef Havránek. Od 1770-1777 opět místo kaplana vypomáhal Jan Kropáček. 1778-91 František Svoboda, 1793-96 Vojtěch Pohořelický, 1797-99 Jan Minařík. Od 1800-1801 nebylo místo obsazeno. 1802-04 Jan Mikan, 1804-5 Josef Březina, 1805-6 Frant. Erichleb, 1807-8 Frant. Aixner, 1809-14 Václav Schwenzner, 1814-18 Antonín Sagasser, 1819-21 Karel Suman, 1821-22 Frant. Maršálek,

1822-27 Josef Matějka, zástupce Frant. Anderle, 1828-1833 Jan Munzar, 1833-41 Ignác Jalovecký, 1839-41 Jan Fikeis, 1842 Eduard Fuchs, zástupce Vojtěch Musil, 1842-54 Karel Šolta (1844 a 1854 administrátorem), výpom. Alois Beneš, 1855-61 Josef Ludvík, 1862-68 Frant. Bráza, 1869-72 Václav Spurný, 1873-75 Frant. Klus, 1876-79 Jos. Vašák, 1880-87 Aug. Pospíšil, 1887-93 Ladislav Seidl, 1893 až 1911 Josef Pavel, nynější farář, a od r. 1911 Frant. Paplham, kaplanem.

Dějiny. Bykáně náležela od nepaměti k panství malešovskému a sdílela všechny osudy, které stihly Malešov a ostatní k panství náležející osady. Ve spisech připomíná se Bykáně již r. 1327. Majitelem v tomž století byl Purkart, magdeburský purkrabí, a Bykáně tehdy náležela k hradu Malešovu. Purkart prodal¹¹⁴ za nedlouho Bykáně klášteru sedleckému, ale brzy opět byla Bykáně k Malešovu přivtělena a zůstala tak až podnes. V XV. věku byl patronem kostela B. Martin Kladný z Těchlovic, který „jménem královým“ sem kněze podával. (Lib. conf.). V první polovině XVI. století měl na Bykáně podací právo Jiřík Háša z Újezda. Za patrona Martina Kladného z Těchlovic dal Hanuš z Bykáně zapsati r. 1410 své manželce Barboře a její matce Kateřině 700 kop v Bykáně Velkém. (Bykánec slul Bykáně Malý.)

Před bitvou u Kolína 13. dne měs. června r. 1757³⁵) byla u Bykáně svedena menší srážka vojska císařského s vojskem pruským. Naši však dle písně Vavákovy „u Křesetic, Bykáně sehnali je se straně“ rozprášili Prusáky. Ze zápisů čerpáme, že padli z císařských tři muži a na hřbitově bykáněském byli pochováni. (Jeden z nich byl strojvůdce.) Kolik padlo Prusáků, poznamenáno není.

Bykáně, ač má od věků svou faru, nemá školy; jeť příškolena do Malešova. S Týništěm tvoří jednu politickou obec se společným obecním zastupitelstvem. Jméno obecní spravuje si však Bykáně sama a to záleží ze dvou státních dluhopisů v ceně 120 korun a z obecního domku v ceně 2000 K. Obecních pozemků jest ve výměře 8 ha 64 a 96 m² a z těch se odvádí 31 K 89 h daní; výměra celé obce jest 161 ha 5 a 5 m², z které se 1389 K 71 h daní platí.

Bykáně patří poštu, telegr. a četnickou stanici a obvodem zdravotním k Malešovu, kamž 30 K ročně přispívá na lékaře.

Nejbližší stanice železniční je zastávka „Bykáně“ na míst. dráze Hora Kutná-Zruč, nejbližší nádraží Malešov.

Za jasných dnů jest z Bykáně krásný rozhled na utěšenou krajinu okolní, zvláště daleko viděti jest do kraje časlavského, ba i někdy na obzoru rýsují se Krkonoše a Hory Orlické.

BYKÁNEC. (BYKÁNEČ).

Po obou stranách silnice křesetickomalešovské asi čtvrt hodiny západně Křesetic leží osada Bykánec. Má 12 domů se 62 obyvateli vesměs náboženství katolického. Obyv. žijí se hlavně rolnictvím. Nejstarší rodiny se zde jmenují: Vlasákova a Viktorova.

Domy osady této stojí po různu v zahradách v hojnosti stromů a stavěny z tvrdého materiálu, kryty taškami, šindelem a některé i došky. Kroj a nábytek moderní.

Poblíž osady na straně západní vyvívá pramínek a ten spěje po louce rovnoběžně se silnicí ke Křeseticům, aby plnil vodou svou pivovarský rybník „Petrovák“.

Dějiny. Ve století XV. stávala zde tvrz a dvůr. Ale časté nálezy krásných popelnic nad Bykánecem v lomech skalních zřejmě svědčí, že místo to již za pohanských dob bylo osídleno.

O původu se nám spolehlivých zpráv nedostává, ale známo, že prvním známým majetníkem byl Horník Hanuš z Bykáně, který r. 1410 již v knihách se uvádí.³⁶) Po smrti jeho a po smrti jeho manželky Kateřiny dědila Bykáně Malý³⁷) a zápis na krčmě s platem a podsedcích v Bykáně Velkém Marketa, dcera Hanušova. Ta dala se zvésti r. 1456 na dědiny tyto a ještě téhož roku 600 kop svému manželovi Blažkovi z Křížanova a tchánu Adamovi postoupila. Také se uvádí ve století XV. majitelem Bykánce Kryštof Sysel z Bykáně.³⁸)

¹¹⁵Za doby krále Jiříka Poděbradského měla obec kutnohorská jakýsi zápis na Bykánci a vyprosila si na něm, aby všeliké zápisy darovány byly obci. Proti tomu ovšem zdvihli se Blažek z Křížanova a Marketa, jeho manželka. Kterak jim vyhověno bylo, nelze zjistiti.³⁹⁾ V témže století vidíme také seděním na Bykánci rodinu Bykáneckých z Vrbiče, o níž známo není, zda byli potomci Syslovi - nebo Blažkovi.

Z rodiny té přešel r. 1535 Bykánc z Jana Melhauzského z Lipan. R. 1554 vládl tu syn Janův Tomáš, kterýž r. 1580 Bykánc tvrz se dvorem poplužním prodal bratřím Matěji a Petru Salavovi z Lípy - synům malešovského pána Jana Salavy staršího z Lípy. Tomáš pak přestěhovav se na Hory, ¹¹⁶zde 1585 na Koňském trhu (Smíškovo náměstí) v úterý po Velkonoci zemřel, ve vdovství paní Lukrecii Hraňaňku z Přerubenic zanechav. Pohřben u chrámu sv. P. Barbory.⁴⁰⁾

Matěj pojal (Dač. II.) za manželku mladou krásnou ženu Kateřinu Tochorských, která také r. 1585 na Bykánci zemřela a Matěj, manžel její, již r. 1587 v den sv. Filipa a Jakuba ji následoval. Zanechal syna Jana Bořka, za jehož nezletilosti statek spravoval Petr Salava, bratr Matějův, strýc a poručník Jana Bořka. Bylť majitelem vsí Bahna, Krasoňovic a Černín. Tento Jan oženil se s Dorotou, dcerou Karla Robmhapa ze Suché.

Petr Salava za souhlasu Jana, synovce svého, prodal 20. dne měs. května r. 1595 zboží bykánecké, kteréž celkem záleželo z Bykánce tvrzi, dvora poplužního s dědinami a dvůr poplužní v Týništi, řečený Zemanovský, primátoru kutnohorskému Zikmundovi Kozlovi z Rýzentálu za 2825 kop gr. č.⁴¹⁾ Za dodržení této smlouvy ručili Kozlovi: Petr, Jan Bořek a Matěj Salava z Lípy, pak Matěj Vražda z Kunwaldu. (Arch. kutn. 1595 dne 20. května.) Bahno, Krasoňovice a část Černín koupila již r. 1588 od Petra Salavy obec kutnohorská. Bykánc s panstvím tímto.

Po tvrzi dnes není ovšem památky, ale sporé stopy, kde stávala, dosvědčují místy se jevící hluboké příkopy u stavení č. 91, náležejícího rolníku Janu Havránkovi. Tvrz spustla a zašla asi ve váлке třicetileté a dvůr poplužní i s pozemky rozprodán na jednotlivce.

Bykánc náleží míst. obcí, školou, farou, poštou, telegr. a obvodem zdravotním do Křesetic, četnickou stanicí do Malešova. Nejbližší stanice železniční je Malešov na trati Hora Kutná-Zruč.

BYLANY.

Jihozápadně 3½ km od Hory Kutné rozkládá se na potoce Bylance katastrální obec Bylany. Má 45 domů s 301 obyv., mezi kterými jest 6 evang. reform. Nejstarší rodiny jsou: Maternova, Pokorných, Brynychova, Bílkova a Černovských. Domy tvoří ulici po obou stranách silnice okresní, málo jich stojí po různu. Skoro u každého domu jest zahrada ovocná, v níž pěstuje se ovoce jen nahodile.

Z miskovických strání spěchají sem pramínky vod, které spojují se nad vesnicí s jinými pramínky vyvěrajícími ve Vysoháji - západně obce - a tvoří potok Bylanku. K těmto spojeným vodám přitéká ještě potůček od Přítok a přebývající voda z pramene sv. Vojtěcha, kterýž severně Bylan vyvěrá a jest hlavním zdrojem vodovodu kutnohorského.

¹¹⁷Jméno Bylany odvozuji etymologové různě. Jedni praví, že jméno to pochodí od „bčle“ vápenného, kterého tu hojně všude nalézáme (a kdyby to bylo pravdou, pak by se měly psáti Bilany), druzí a těch my se přidružujeme - od „lánů“,⁴²⁾ na které polnosti se dělivaly - „byly lany“ zde - tedy Bylany.

Bylany jest osada rolnická. Malá část obyvatelstva živí se řemeslem a nádenictvím. Některé dívky-ženy jsou dělnicemi v sedlecké regii tabákové. Ostatní mládež zůstává při živnosti doma, nebo jde na řemeslo.

Kol osady postaveno jest několik vápenek, v nichž se pálí dobré vápno na stavbu, čímž opatřují sobě mnozí občané i výživu.

Dějiny. Bylany jest prastará osada, neboť ji daroval majitel - český velmož Miroslav, - majitel hradu Cimburka nad Vrchlicí ležícího - klášteru sedleckému, kterýž roku 1143 byl založil.⁴³⁾ Roku 1276 dal klášter svou ves Bylany právem dědičným k vládnutí Jindřichovi a jeho dědicům za plat úroku ročního jedné hřivny z každého lánu.⁴⁴⁾ R. 1410 prodal konvent sedlecký Vavřinci z Kaňku dvůr Předhorský a dal mu právo, aby lidé z tohoto dvora, kteří by se přestěhovati chtěli do vsi Bylan, že mohou pod poslušenstvím státi, když byli připověděni k soudu.⁴⁵⁾ Při roku 1439 v měsíci prosinci čteme v Lib. heret., že klade v knihy Havlík Černý dvůr v Bylanech koupený od Mikuláše ze Skalice, někdy hofmistra na Horách Kutných. Dle toho lze souditi, že v Bylanech mimo panství Miroslava byl ještě dvůr svobodný, kterýž koupí přecházel do různých soukromých rukou. R. 1529 prodává opět konvent sedlecký kus dědiny ode dvora Předhorského (dle toho neprodal konvent r. 1410 celý dvůr Vavřinci z Kaňku) Pavlovi Pivrlovi z Bylan nad cestami bylanskými a přítoky (asi pole k sv. Vojtěchu se táhnoucí).

Při r. 1437 postupuje císař Zikmund Hanuš z Rychnova, puškaří, majestátem daným v pondělí po božím křtění tvrz Libenice - a na vsích kláštera sedleckého zapisuje jemu 2400 zl. uherských a mezi těmito vesnicemi byly také Bylany. (Ten list ukázal Pavel Libenický z Zalužova. Arch. český II. 185).

V XVI. století byly uvedeny Bylany v dědictví a připsány ke zboží přítockému. R. 1616 byly Bylany v držení Maternů z Květnice. Píše Dačický při témž roce: „Ve čtvrtek po památce Filipa a Jakuba, t. j. 4. dne měsíce 118 máje vyhořely čtyři domy v Bylanech panu Adamovi z Květnice a sice ohně založením.“ Prodejem dostaly se Bylany na pány Hrobčické z Hrobčic a po smrti jejich připadly Albrechtovi Libštejnskému z Kolovrat, který je prodal koleji jesuitské na Horách Kutných r. 1631.⁴⁶⁾ Pak sdílely osudy Přítok, s kterýmiž ku křesetickému zboží přiděleny byly.

R. 1626 po království českém rozdělený lid vojenský ku sbírání berně a sbírek peněžních, přijel sem z města Kouřimě a v sobotu po památce Rozeslání svat. apoštolů vydrancoval sedlákům vše i dobytek pobral a Jana, mlynáře, který odtud nedaleko obýval, řečeného Šenkář, úmyslně zamordoval, vzavše z toho příčinu, že by tu před tím jeden z vojinů jejich zabit byl. A Dačický k tomu poznamenává: „Žádný takovým škůdcům nesměl odepřítí pro vrchnost a jiná nebezpečnoství ničeho; a práva tehdejší - zvláště domácím - zamezeny byly.“⁴⁷⁾

Za císaře Josefa - jako všude jinde - byly pozemky dvorů a statků rozprodávány, tak se i stalo s Bylany. Od té doby zůstaly Bylany svobodny.

Obecní majetek skládá se z pozemků ve výměře 14 ha 74 a, pak dvou domků č. pop. 4. a 33., z čehož platí obec 126 K 42 hal. daní. Výměra celé obce obnáší 426 ha 34 a. Daně přímé odvádí se 4521 K 54 h.

Jména pozemků z r. 1785 se až na některé úplně zachovala. Tak zove se trať: u Jezírka, na Občinách, na Vysoháji, na Klínku, na Padesáti, ve Vejvaninách (vypuštěný rybník Vejvanovský), na Jeřábku, nad Šimákovým, na Cimburku, nad Hutěma, na Vornátě, na Trubech, na Škvárách, u Studánky atd.⁴⁸⁾

Na bylanských pozemcích na trati k Miskovicům vedoucí byl nalezen stříbrný thrácký peníz, zvaný denár Commodův. Ražen byl asi 200 let před Kristem, když panoval císař římský Commodus. Má v líci císaře s pravé strany a na rubu Fortunu s rohem hojnosti v levici a dobře naň rozeznati lze tato písmena: P - M - T - R - P - XI - IMP - VII - COC - V - PP - Peníz ten nalezl r. 1860 Václav Pokorný, občan bylanský, t. č. statkář ve Všešimech, oraje otcovské pole zvané na Velkém kuse u Mezholez, a dal ho říd. uč. A. Filipimu v Hraběšíně. Týž daroval jej městskému museu v Čáslavi, kdež uschován jest posud. Nyní je majitelem toho hospodářství (č. 23.) Josef Bruthans.

Bylany náležejí školou, farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí i obvodem zdravotnickým do Hory Kutné, k němuž ročně 28 K 60 h odvádějí. Nejbližší stanice železniční jest Hora Kutná.

CÍRKVICE.

Mezi erární silnicí pražskojihlavskou a okresní silnicí netřebskonovodvorskou rozložena jest po obou stranách potoka Klejnarky na vršku 210 m n. Adrií kat. místní obec Církvice. Vzdálenost z Hory Kutné po okresní silnici čáslavské obnáší 5 km.

Jméno Církvice odvozuje se od staroslovanského jména „cerkev“ (církev)⁴⁹⁾ t. j. dřevěný chrám; tudíž církvice - zdrobnělé jméno by označovalo dřevěný chrámek. Takové chrámky stavěny již v X. století na skalnatých výšinách - (a způsob ten trefně na kostelík¹¹⁹ církvicový poukazuje) a to proto, aby byli věřící v prvých dobách křesťanství proti nepřátelům církve lépe chráněni. Dle toho můžeme souditi, že stará část osady církvicke klade svůj původ do století desátého. Zdali se osada tak hned při založení jmenovala, s jistotou tvrditi nelze.

V Církvici je 79 domů se 699 obyv., z nichž jest 1 augsb. vyzn. Domy stavěny jsou napořád z kamene, kryty taškami anebo šindelem, stojí v řadách jihozápadních a tvoří čtyři ulice s velkou, pěkně uspořádanou a r. 1892 sadem vysázenou návsi. Skoro u všech jsou zahrady. Náves přivlastňovalo si stále panství novodvorské a po dlouhém sporu s hrabětem Chotkem prohlášena návěs soudně r. 1892 za veřejný statek.

Na levém břehu Klejnarky stojí obecní dům čís. pop. 59. a té části obce říká se „ve vsi“; jest to asi původní místo založení osady. Ulice vyběhající k západu sluje „Závodská“ (za vodou). Ostatní části vsi jsou novější a spadají nejspíše v dobu hraběte Věžníka.

Obyvatelstvo církvicke většinou zaměstnává se rolnictvím. Vedle toho žijí zde dělníci i řemeslníci. Z těchto nejvíce jest zedníků a tesařů. I nezbytná řemesla jiná jsou zde plně zastoupena. (Kovář, obuvník, krejčí, truhlář atd.) Také mnozí hledají práci v továrnách, při dráze, v cihelnách a ženské v sedlecké tab. regii. Lid i mládež rádi čtou a to dílem časopisy, dílem knihy, které sobě dluží v nově založené „Jubilejní knihovně“. Mládež po vyjití ze školy jde buď na studie, k řemeslu, nebo zůstává doma při hospodářství. Kroj i nábytek jest napořád moderní; jen málo kde najde se některý kus nábytku staročeského, vykládaného. Nejstarší rodiny zde žijící jsou: Sochorova, Hnilíčková, Mazáčova, Mazánkova a Růžičková. Žijí zde bez mála půltřetího sta let.

Obecním majetkem jest dům č. pop. 59., pozemky ve výměře 4-22 ha, 920 K ve státních papírech. Z obecního majetku platí se 72 K 56 h daní, celá obec má výměry 371 ha 56 a a platí daní 6896 K 27 h. Cena pozemků neliší se od cen okolních obcí. U zdejší obce pěstuje se výborná cukrovka a veškeré druhy obilí. Před léty pěstovala se hojně řepka, proso i len. Dnes jen zřídka kde rostliny tyto zřítí. Luka u zdejší obce se pěstují racionelně; zavodňují se a tím dávají hojného užítku. Ovšem luk ubývá, proměňují se v úrodná pole. Pozemky zdejší mají tato jména: na Brunclíku, na Pečeni, v Utopenci, na Lomenici.

¹²⁰⁾**Škola.** V době staré byla Církvice přiškolená do Sv. Jakuba. Kdy stala se změna s touto školou, nelze určitě zjistiti. R. 1665 byla fara ze Sv. Jakuba do Církvice přeložena, ale škola zůstala ještě ve Sv. Jakubě, kam také Nové Dvory byly přiškoleny.⁵⁰⁾ Kantor Fridrich⁵¹⁾ bydlel r. 1682 v Církvici, ale nedá se z toho souditi, že by nebyl mohl docházeti do Sv. Jakuba, tak jako jeho následník kantor Albricht.

Ale farář Basil Verbický (rodem Polák) připomíná, že kantor aeclésiae Mikuláš, kterému se platilo půl kopy za zpívání - ještě r. 1682 jmenovaný již r. 1683 vyučoval v Církvici. Ještě kantor Jiří Smutný střídal své bydliště hned v Sv. Jakubě, hned zase v Církvici, leč od r. 1697 bydlil již stále v Církvici, jako kantor „loci“ a tu r. 1722 zemřel. Farář Viktorin Petrák již r. 1696 o to usiloval, aby škola trvale sem ze Sv. Jakuba přeložena byla a žádosti jeho bylo guberniem vyhověno. V Církvici neměla tehdy škola vlastní budovy, a vyučováno v čís. 2. blíže hráze býv. rybníka svatojakubského, později v domku č. 7., který stával na místě nynějšího statku a hostince č. pop. 6.

Budovu školní o dvou třídách vystavěti dal na svůj a osadníků náklad - majitel velkostatku

Nových Dvorů jako patron školy Jan Rudolf hrabě Chotek r. 1818-19 a byla jím a osadníky až do nových zákonů školních (1870) vydržována. Stavení bylo zděné, kryté taškami a na ten čas ve stavu dobrém.

Od svého založení měla škola církvická třídy dvě. Výnosem c. k. z. šk. rady ze dne 4. dubna 1880 rozšířena o třídu třetí, ale poněvadž škola měla jen dvě učebny, vyučovalo se v obecním domě č. pop. 59. Výnosem c. k. zem. šk. rady ze dne 1./7. 1907 č. 24.966 byla škola rozšířena o třídu čtvrtou a obec přistavěla k budově staré školy novou o 4 třídách. Plány navrhl rodák církvický inženýr Jos. Sochor a stavbu pak také on za 24.046 K provedl ke vši spokojenosti. V této nové budově počalo se vyučovati počátkem škol. r. 1907. Škola měla r. 1792 - 60 a r. 1910 - 227 žáků.

Příjmy učitelstva. Nejstarší učitelská fasse církvická pochází z r. 1792. Byla sepsána za cantora Augusta Kříže. Příjmy: školní plat z 31 dítek (29 dětí bylo chudých). Výnos z polí a luk počítán na 7 zl., od kostela 40 zl. 45 kr., od vrchnosti hotově 12 zl., obilí, a to: 1 strich pšenice 3 zl., 1 strich žita 3 zl. 60 kr. = 6 zl. 60 kr., dříví pro školu 6 sáhů; pivo ½ sudu = 5 zl., ze štoly: pohřby 10 zl., sňatky = 5 zl., sobotales (ročně za 46 neděl) = 31 zl. 49 kr., úhrnem 135 zl. 34 kr.

Fasse z r. 1832 udává za Jana Černowskýho, školního učitele, tyto dávky: Z polí 9 jiter 800 čtvereč. sáhů 28 zl. 36 kr., z louky 1451 čtvereč. sáhů 6 zl., ze zahrady 163½ čtvereč. sáhů 1 zl. Za službu: školní a hudební 5 zl. 42 kr., za kostelnictví 10 zl. 36 kr., od vrchnosti hotově 4 zl. 48 kr., od vrchnosti 1 strich pšenice 3 zl., od vrchnosti 1 strich žita 3 zl. 30 kr., pivo ¾ sudu 7 zl. 30 kr., pivo ¼ sudu na vavříneckou pouť 2 zl. 30 kr., dávky pohřební (štola) 15 zl., sobotáles (počítán za 47 neděl) 149 zl. 13½ kr., k novému roku z 279 (domů po 3 kr. 5 zl. 56 kr. O vánocích z každého domu koláč a na velikonoce 3 kopy vajec (ve fassí poznámka: Sind laut 10. Abschnitt § 26. der polit. Schulv. als blosse Geschenke anzusehen). Suma 243 zl. 21 kr. Od toho odečteno čištění dvou tříd po 12 zl. 24 kr. Školnímu pomocníkovi 28 zl. Zbude 191 zl. 21½ kr. ¹²¹Pomocník dostával: z polí 30 zl., z obcí 12 zl., učitel dával pomocníkovi 28 zl. Suma 70 zl.

Dříví porážely, dovážely a štípaly obce církvická, svatojakubská a třebešická; panství novodvorské dávalo 13 sáhů dříví palitelného, měkkého, suchého.

Tyto dávky byly vyvazeny, leč zápisu se o tom nezachovalo. Teprv r. 1863 za učitele Eustacha Černovského zachovala se nově pořizená fasse, kterou upravila c. k. státní účtárna v Praze dne 22. ledna 1864 takto: Příjmy učitelovy 586 zl. 61 kr. rak. čísla. Příjmy podučitelovy 134 zl. 60 kr. rak. čísla.

Tato fasse byla c. k. místodržitelstvím schválena r. 1864.

Posloupnost učitelů. Dle záznamů školních a farních uvádíme posloupnost učitelstva. První učitelé, o nichž se určitě ví, kterým rokem zde působili, jsou tito: Mikuláš 1683 (viz Verbický), Jiří Smutný (1686-1722). Týž byl ze Sv. Jakuba i se školou sem přeložen. Jan Rozvoda (1722-27), Ant. Kalous (1727-39), Václ. Vrtáček (1750), Frant. Ulrich (?-1761), Jan Vorlíček (1764-1800), Jan Nezbeda (1800-06), Jan Černovský (1806-36) Frant. Veselý (1806-08), Josef Růžek (1808), Josef Veselý (1808-10), Tomáš Heřman (1810-14), Matěj Černovský (1816-17), Josef Kubišta (1814-16), Václ. Horák (1817-20), Karel Kopecký (1820-?), František Špála (1820), Václ. Horák (1820-22), František Bukvař (1823-27), Václav Veverka (1828-37), Václ. Typlt (1837-48), Eustach Černovský (1848-77), František Štěpán (1854), Konstantin Štěpán (1855), Václav Trojan (1855-57), Václav Novotný (1857-58), Antonín Kopač (1858-68), ¹²²Alois Šporcl (1868-73), Josef Skřivánek (1873-75), Josef Bartoň (1875-76), Václav Černovský (1876-77), Josef Gabriel (1877-96), Ferdinand Černovský (1877-88), Jan Kolinský (1888-90), Karel Materna (1890-1906), Jan Porcal (1895), Anna Kahounová (1896), Karel Břečka (říd. 1896 † 1907), Bohumil Náhlík (1899-1901), Julie Plocková (1901), Frant.

Příbyl (1901 uč. dosud), Jan Klusáček (1906-08), Jos. Klus (1907 dosud říd.), Jos. Pírko (1908 uč. dosud), Vladimír Hrbek (1907), Václav Lázinka (1908 uč. dosud).

Učitelky industriálních prací, které r. 1883 zavedeny byly, jsou následující: Karla Waltrová (1883-86), Anna Černovská (1886-88), Milada Gabrielová (1888-94), Anna Šimková prov. pak Maternová (1894-1906), Kateřina Brožková (1906 až dosud).

Posloupnost předsedů míst. šk. rady: Frant. Růžička (do r. 1870), Jan Váša (1870-1873), Jan Sochor (1873-80), Jan Váša (1880-83), Čeněk Červený (1884-96), Čeněk Hnilička (1896), Frant. Mazánek (1906-03), Jan Sochor (1903 až dosud).

Posloupnost míst. dohlížitelů: Jan Váša, Čeněk Špínka, Jan Růžička, Jan Prášek, J. Vlk (1896-1903), Ant. Formánek (1903 dosud).

Do roku 1819 byla sem přiškolena obec Neškaredice; a do r. 1878 také Třebešice. Tou dobou jsou sem přiškoleny: obec Sv. Jakub ve vzdálenosti 840 m, dvůr Netřeby 1 km, mlýn Vrabcov 1 km 300 m, který již před 200 léty se tak nazýval a k panství novodvorskému náležel.

Míst. škol. rada pečuje poslední dobou o školu, jak náleží.

Kostel a fara. Od nepaměti byl kostelík církvický - ze dřeva vystavěný - osazen plebánem, ale r. 1344 je již zmínka o tamním farním chrámu, kterýž byl původně katolický, později utrakvistický i luteránský. Od r. 1655 byl opět katolickým. Založení jeho spadá zajisté do doby Cyrillo-Methodějské, kdy rytus slovanský vládl v Čechách.

V době přechodu slohu románského do gotického byl vystavěn z kamene ve slohu gotickém, a takovým byl až do polovice XVII. století. Ve válce 30leté sloužil chrám ten po osm let za konírnu.⁵²⁾ Teprv r. 1655 za faráře Basila Verbického byl nákladem hraběnky Marie Moniky Švihovské znovu upraven k bohoslužbám. R. 1684 za faráře Pertáka dal chrám církvický Bernard hrabě Věžník nákladem svým přestavěti ve slohu barokovém. Tak byl zbaven kostel i věž svého starobylého a čistě got. původu. Jest stavěn v podobě kříže a klenut v lodi i v presbytáři.⁵³⁾

Hlavní oltář zasvěcen jest sv. Vavřinci, postranní oltář epištolní sv. Václavu, evangelní sv. Kříži. Po straně evangelní zřízena jest kaple, uzavřena starobylými tepanými dveřmi mřížovými - práce to nad míru umělá od Václava Kopřivy, mistra kutnohorského r. 1688 (Řed. Jiří Zach) vytepaná. Na oltáři této kaple jest zavěšen - jak lid říká, zázračný obraz sedmibolestné panny Marie.

V chrámu církvickém byly zřízeny také hrobky, a to pro kněze a úředníky. Z náhrobků zachoval se jediný šlechtice ze Šteindorfu, který tu v létech 1747 až 1775 byl ředitelem panství. Před kostelem jsou staré náhrobky manželů Gubeových. Gube býval tu také ředitelem v létech 1730-47.

V kostele chová se starobylá cínová křtitelnice ze XVI. století s českým, ale těžce již čitelným nápisem, zelený damaškový ornát bez mála půltřetího sta let,⁵⁴⁾ ornát selského díla z XVIII. stol., starý missál z r. 1595, z něhož canon jest vytržen - dar to Petra Voka Švihovského, druhý missál v červeném¹²³ sametě z r. 1690 s pěkným kováním. Vedle toho jsou zde mnohé knihy ve starožitné vazbě.

Ve věži copové, která stojí o samotě a z roku 1679 pochází, jsou tři zvony. Největší, asi 13 q, darován Bernardem hrabětem Věžníkem s tímto nápisem:

„A fulgure et tempestate libera nos Domine Jesu Christe. Anno 1679.“ (Od blesku a bouře osvobod' nás Pane Ježíši Kriste.) Na jednom štítě čte se latinský nápis, který česky takto zní: „Nejjasnější pán, pan Bernard hrabě z Věžníků v král. Českém rada J. M. C. - pán na Nov. Dvorech a Teresie z Věžníků rozená de Arco.“

Na druhé straně v malém štítiku čte se latinský takto po česku: „Jan Příkopec, zvonář a občan mladoboleslavský, zhotovil.“ Druhý a nejstarší zvon 8 q těžký má gotickou literou tento li-

tý nápis: Anno Domini 1502 haec campana fusa ad honorem Dei omnipotentis et beatae Virginis Mariae per maistrum Andraeam dictum. (Česky: Léta P. 1502 tento zvon ulit ke cti boha všemohoucího a blahoslavené panny Marie mistrem Ondřejem zvaným. Jest to tedy práce Ondřeje Ptáčka, konváře z Hor Kuten.)

Třetí zvonek umíráček, vážící asi 3 q, má nápis neúhledným gotickým písmem tohoto znění: „Tento zwon udie..an gest proto abi gse na slowo bozzy schazely zadussy sskwrnowa za mystra...“ na druhém řádku: „neny gyneho gmena skrze ktere bi gdo mohl k spaseny przygiti kromge Gmena Gesus“. (Bez letopočtu.) Pod nápisem zříme obraz sv. Vavřince.

Tyto dva zvony nalezl farář Verbický při upravování kostela po válkách husitských, jakož i křtitelnicí na půdě a dal je umístiti tam, kam náležely. Na sanktusce jest zvonek z r. 1801 s obrazem sv. Prokopa.

Kol chrámu církvického býval hřbitov, kterýž r. 1854 zrušen a východně vsi nový hřbitov pro farníky vystavěn. Ani na starém, tím méně na novém hřbitově nenalzáme vynikajících anebo starobylých pomníků.

Na jižní zdi kostelní zazděn jest památník kněze Jana Javornického, českého spisovatele, který zde r. 1847 jako farář zemřel a na hřbitově u kostela pochován jest.

Posloupnost kněží. Fara, jak již jinde praveno, byla původně plebánie a kdy ve faru skutečnou proměněna, zjistiti se nedalo. První písemné zprávy o ní máme při r. 1344, kdy se o farním chrámu mluví; druhou zprávu zaznamenáváme z r. 1356, kdy Mikuláš, farář z Hory sv. Jakuba, faráře do Církvice uváděl (Ledr: Děje). V dobách utrakvismu byla fara osazována knězi podobojí, natož pak později i luteránskými. R. 1575 mluví se o jistém Jiříku Tachovském z Čáslavě, faráři církvickém. Tenť jistě byl knězem utrakvistickým. Jeho jméno čte se na starobylé křtitelnicí „Jiří Tachovskí“. R. 1595 shledáváme se v archivu kutnoh. s farářem Janem Hortulusem Vodňanským a r. 1604 s knězem Markem. Poslední jméno kněze nekatolického zříme při roce 1610-15. Byl to farář luteránský Jan Kubinius, který byl také děkanem kolínským. (Arch. kutn.)

Při nadvládě luteránském v druhé polovici XVI. a na počátku XVII. stol. vykonávala se protestantská správa již jen z Církvice a ze Záboří pro celé panství. Jakmile uplynul r. 1622 a kněží pod obojí z far vyhnáni, vykonávali bohoslužby v Církvici mniši z kláštera sedleckého, a teprv r. 1655 jmenuje se prvním farářem církvickým Basilius Verbický, který tu až do r. 1688 prodlel. A hned tohoto výborného kněze obžalovali u konsistoře kutnoh. patres jesuité a Šimon, opat sedlecký se ho upřímně zastal a Verbický byl očištěn. (Arch. Kutn. 27. VII. 1663). Pak zaznamenán v pamětní knize církvické tento postup kněžstva:

Josef Nový (1688-89 administr.), František Matěj Severa (1689-95), Viktorin Perták (1695-1722), Josef Adalbert Veith (1722-34), František Koukal⁵⁵) z Bydžova (1735-56).

V době této rozmohlo se kacířství v osadě farní a vyzrazení kacíři byli pohnáni před soud do kostela církvického k faráři Koukalovi, aby se z kacířství na ně žalovaného vyznali. Byli to tyto osoby: Jiří Svoboda, čeledín z Ovčár u Nov. Dvorů (17³¹/₁₂ 52), Jan Turek, polní mistr v Ovčářích u Nov. Dvorů (17²⁰/₃ 53), Jakub Váša, čeledín ve Sv. Jakubě, roz. v Záboří (17²⁰/₃ 53), vyznávají, že zbloudili, poněvadž u sebe kacířské knihy přechovávali, je skrývali a v nich četli. Na svaté nevěřili a že mše sv. obětovaná za mrtvé nic nepomůže, rozhlašovali. V kostele církvickém před farářem se vyzpovídali, litují, odřikají, zaklínají se a přísahají, že se polepší.

¹²⁵R. 1756-82 byl zde farářem Tomáš Kryštof Battista, rodák kouřimský, za něhož opět se zpovídali kacíři Jan Novotný (1770), Kateřina Kučerka (1770), Tomáš Belecha a Anna Belecha (1770).⁵⁶) Roku 1782-84 byl farářem Ondřej Zeitler nar. v Karl. Varech, Josef Švárek nar. v Hoře Kutné (1785 až 1811), Jan Minářik (1811-20), Jan Javornický (1820-47), František Anderle (1848-65), Frant. Hanuš (1866-70), Josef Čejka (1870-86), Frant. Prokop Preclík (1886-1907), Josef Mejznar (1908 až dosud).

Posloupnost kaplanů od zřízení tohoto místa: Jan Daniel Linhart (1722), Jan Ptáček (1742-45), Karel Hutter (1746), Anton Kaukal (1746-49), Karel Zmek (1749-51), Václav Šrámek (1751-60), Jan Semelka (1760-1770), František Adamec (1770-72), Václav Patočka (1772 až 79), Josef Schwarek (1779-1785), Arnošt Werschhauser (1787-90), Jan Pokorný (1790-99), Josef Rautenkranc (1799-1802), Josef Podhajský (1802 až 1806), Petr Jeřábek (1806-12), Ignác Horník (1812-14), Ignác Grigar (1814-1824), Ignác Hübl (1824-42), Josef Malý (1842-48), František Hanuš (1848-52), Václav Vaněk (1852-3), Václ. Kirchner (1853), Ferdinand Cvejn (1853-55), František Preclík (1855-66), Josef Matouš, pens. farář (zástupce do 1869), Petr Kopal (1870-71), Antonín Valenta (1871-76), Josef Hämrle (1872), Ferdinand Fridrich (1876-81), Jos. Mejznar (1881-83), Tomáš Coufal (1883-86), Stanislav Červ (1887-99), Josef Havla (1895-96), Karel Volenec (1899-1908), František Velebný (1908 dosud kaplanem).

Nejstarší matriky farní jsou od r. 1650; založeny farářem Vrbičským a přeneseny do Sedlec, kde se vedly tamními mnichy. Ve zdejší faře jsou nejstarší z r. 1658. Jsou psány latinsky a česky.

Dějiny. Kdo byli majiteli Církvice v nejstarších dobách, určitě zjistiti nelze, ale ve XIV. a XV. století byli patrony a majiteli vsi Církvice mniši sedlečtí a r. 1420 pan Bohuslav z Doupova. Páni Žehušičtí z Nestajova připomínají se roku 1436, jim císař Zikmund ves Církvici zapsal. Páni z Nestajova drželi Církvici k panství žehušickému. Když pak r. 1547 Václavu Žehušickému z Nestajova odňato bylo panství, přidal Ferdinand I. Církvici k panství kolínskému. Panství kolínské dáno bylo r. 1553 v zástavu hraběti Karlu ze Žerotína. R. 1611 byla Církvice prodána Kašparovi Melicharovi, synu Karla ze Žerotína, dědičně a připojena k panství novodvorskému, s nímž podnes spojena jest.

Archiv kutnohorský z r. 1454 praví, že Jan Náz z Chřenovic⁵⁷⁾ odpouští na základě ubrmanšské výpovědi⁵⁸⁾ ze 30 kop gr. platu ročního, který má na dvoře Menším v Církvici - polovici 15 kop gr. nynějšímu majiteli Ondřejovi, řeč. „Žádný pán“ a budoucím jeho.

Dle zápisu toho byla Církvice v rukou několika pánů, kteří drželi platy po kraji; také v Ločách měl Kunrát Náz z Chřenovic platy. Sloučením pak takových menších dvorů povstaly velkostatky.

O poddanství jest jen tolik známo, že v druhé polovici XVII. století na zakoupených dvorcích a tvrzích usazování poddaní sedláci. Ve staré urbáři¹²⁶⁾ knize uvádí se v druhé polovici XVI. století v Církvici 10 usedlých a ti odváděli o sv. Jiří 11 kop 49 grošů a o sv. Havle tolikéž činže; mimo to 21 kuře. Roboty byla sice zavedena, ale nebyla příliš veliká a lid týrán nebyl.

Zaváděním roboty po 30 leté válce povstávalo sice kvašení v lidu, ale hrabě Věžník mírným chováním svým vždy bouřím předešel, tak že lid vždy uspokojen byl. Ale za hraběte Bathyanho a hraběte Pachtu byla roboty ztížena, což vlastně vždy jen úředníci zaviňovali. Za hraběte Pachtu, kterýž nařídil, aby zádušní pole dána byla pod robotu sedlákům, ponechávaje kostelům jen nepatrnou činži (totiž z kopy záhonů 70 kr.), vystoupili proti tomu nařízení soudně farář církvickej Jos. V. Veith a zábořský Linhart a přinutili patronát, aby zavedl dřívější majetkové poměry. Dnes je patronem i pánem Církvice hrabě Quido Thun-Hohenstein.

U Církvice daří se výborná cukrovka, proto rolníci sejí méně obilí nežli léta dřívější. Za to okolí - obzvláště pozemky panské - jest osázeno stromovým ovocným a mnozí občané nalezají zakupování sadů - patrně výživy. U obce není rybníků. Rybníky vypuštěny; posledně byl vypuštěn rybník „U topenec“.

Církvice leží po straně východní u severozápadní dráhy, na níž si vymohli občané r. 1884 zastávku. Pošta i telegr. stanice je v místě, četnickou stanicí náleží do H. K. a obvodem zdravotním do Nov. Dvorů, kamž ročně 98 K se odvádí.

ČERNÍNÝ.

Ves Černíný leží na erární silnici kutnohorskotáborské 13·5 km jižně Hory Kutné. Pravý břeh Vrchlice, která sem spěje z rybníka Vidláku⁵⁹), dotýká se západní části vesnice. Středem vesnice protéká potůček, který sbírá vody své v Hatích u Štípoklas a pod vesnicí nad rybníkem „Svěceným“ padá do Vrchlice.

Z Černín odbočuje ze silnice erární nová okres. silnice vedoucí k Hetlínu a Kateřinkám, kde se připojuje k silnici janovickozbraslavické.

Černíný mají 44 domy s 248 obyv., z nichž jest 7 israel., 4 evang. ref. a 6 augsb. vyznání. Domy stojí po různu v zahradách, jsouce rozděleny výše jmenovanou erární silnicí na dvě strany. Západně silnice nazývá se část vsi Malá Strana, východně Velká Strana. Tato dělí se na Horskou a Dvorskou. Staré domy černínské jsou stavěny ze dřeva a kryty vesměs došky; nové domy jsou již z tvrdého materiálu a kryty taškami.

Obyvatelé žijí se polním hospodářstvím, nádenictvím, porážením dříví v lesích blízkých a dobýváním pařezů. Řemeslníků je tu po skrovnu: kolář, kovář a tesař. Mládež škoie odrostlá jde na řemeslo, do služby nebo zůstává doma při hospodářství. Nábytek a oděv jest zcela zmodernisován.

Nejstarší rodiny, přes 100 let zde žijící, jsou: Císařova na Vidláku, Francova, Radovesnická, Sedláčková, Vanišova, Zatřepálkova, Vepřkova, Křepelova a Mašínova.

Obecní jmění sestává ze 7 ha pozemků, z nichž platí se 15 K 10 h daně. Celá obec má pozemků ve výměře 162 ha 10 a, z nichž platí daně 763 K 31 h. Cena jedné míry pozemků jest průměrně 300 K, luk 400 K. Luk jest u obce s dostatek a racionelně se podvodňováním pěstují. Dešťů přichází v naši krajinu dosti, ale skorem vždy jsou mírné. Bouře málo navštěvuje osadu naši, snad rozráží se mraky o vrchy „Březinu“ u Žandova a „Poupil“ u Zbraslavic.

Škola. Od nepaměti chodila mládež černínská do školy zbraslavické, vzdálené skoro 6 km od Černín. Občané dlouho usilovali o školu svou vlastní, což se jim konečně splnilo. C. k. zemská šk. rada vnesením ze dne 6. února 1898 svolila, aby v Černínách zřízena byla nová škola jednotřídní. Plán ku stavbě zhotovil inženýr Václav Čáslavský z Čáslavě a stavbu provedl A. Trnka, mistr zednický z Lomce. Veškeré vydání se stavbou a zařízením obnášelo 12000 K. ¹²⁷Týmž rokem 1. dne měs. října ustanoven učitel malešovský Čeněk Semotan správcem školy a v domě č. pop. 5. započalo vyučování. V nově vystavěné škole počalo vyučování 2. října 1899. Čeněk Semotan působí zde dosud. R. 1899 povoleno vyučování ruč. prací a přidáno jest industr. učitelce zbraslavické Marii Honrové, která taktéž do dnes učení obstarává.

Předsedové míst. škol. rady byli: Bříza Alois (1898), Šára Josef (1898-1901), Karlík František (1901-04), Sedláček František (1904-07), Karlík František (1907 dosud).

Míst. školdozorci: Karlík Frant. (1898-1901), Šára Josef (1901-05), Peroutka Josef (1905-08) a Šára Josef (1908 dosud).

Dějiny. Za nejstarších dob byly v Černínách jen samé velké statky a náležely většinou ku Křeseticům, toliko chalupy č. 8., 9. a 10., tak zvané Horsko, patřily ke Kutné Hoře. První zprávy o Černínách vyskytují se r. 1537, když Jan Pařízek z Pařízku prodal Švábínov, tvrz pustou, a ves a v Černínách dvory kmecí Jindřichovi Firšicovi z Nabdína, který přivtělil je k panství zbraslavickému. Potom r. 1568 objevují se zprávy, že Jan Salava z Lípy a na Malešově prodal vsi Bahno, Krasoňovice a díl vsi Černín s kmecími dvory, s platy a se vším příslušenstvím obci Hoře Kutné za 1850 kop grošů českých.

R. 1597 postoupil Čeněk Malovec z Malovic ze svého zboží pustiny v Černínách, mlýny, lesy a rybníky s jiným příslušenstvím v dluhu 100 kop grošů p. Ondřeji Hornaleckému na Zbraslavicích. R. 1627 zemřel Ondřej Hornalecký a poručil zboží své pěti synům, z nichž Kunratovi připadly Štípoklasy, Hetlín a Černíný, ale ten je ještě téhož dne, kdy mu přičeny

byly, prodal mateři své Kateřině. Pro odboj proti císaři Ferdinandu II. bylo zboží toto kon₁₂₈fiskováno a dáno na rozkaz komory královské řádu jezuitskému, který asi zřídil tu dvůr, a to na místě, kde dosud se říká „Dvorskó“. V nynějším čísle 24. byl vlastní dvůr, v č. 33. špýchar, v č. 23. chlěvy a v č. 1. bývala ratejna. V č. 23. pokládá se starý štít ještě za původní, kdy náleželo číslo to ke dvoru. Dvorské studně stojí podnes.

V r. 1645 přikoupeny Předbořice ke Kutné Hoře, ale z Černín jenom 4 dvorce kmečí za 600 kop grošů, a sice z peněz, které odkázal na koupi tuto Horník Jan Máselník. Plat z těchto dvorců vycházející obrácen byl na milosrdné skutky chudému lidu, zvláště havířů a dříví z lesa této vesnice užívalo se ke stavbám zádušním, školním, farním atd. R. 1650 prodala tři pusté chalupy Kateřina Hornátecká Bohuslavovi Ferdinandovi Hornáteckému z Dobročovic k panství zbraslavickému. R. 1653 zdědil část zbraslavického panství František Litmír rytíř Hornátecký, pán na Zbraslavicích a v té části byla ves Černíny. Litmír postoupil zboží toto svému bratru.

Po zrušení řádu jezuitského dostaly se Černíny s Křeseticemi v prodeji na pána Svobodu a Hoře Kutné zůstaly toliko č. 8., 9. a 10., které původně Kutnohorským náležely.

Při roku 1786 byl dvůr na familie rozprodán a Černíny tímto rozdělením získaly selské statky a zároveň svobodné občanstvo.

Počátkem XVI. století shledáváme se s rodinou Černínů z Černín, najmě s Bohuňkem Černínem z Černín, který Vladislavem Jagellovcem odměněn byl za služby dvorské (Arch. č. VI.) Psala-li se tato rodina dle našich Černín či kralohradeckých, nelze nijak doložit.

Černíny náležejí farou, poštou, stanicí telegrafní i četnickou, obvodem zdravotním do Zbraslavic, kam přispívají ročně 26 K 89 h. Nejbližší stanice telegrafní jsou Červ. Janovice. Nejbližší stanice železniční jest na místní dráze Hora Kutná-Zruč v Černínách a píše se Červ. Janovice-Černíny.

V Černínách narodil se Josef Kaunický, horlivý sběratel přírodnin, zakladatel přírodopisného musea v Čáslavi. (Viz čl. Mužové práce v díle I.)

ČERVENÝ DOMEK.

Když hrabě Jan Rudolf Chotek koupil r. 1791 od kutnohorského měšťana V. Janovského dvůr v Hlízově, vysázel až k říčce Klejnarce lesík. V lesíku tom zřídil letní domek k zábavnému pobytu hraběcí rodiny. Domek ten natřen červenou barvou a dle toho natření nazván domek ten „Červený domek“. Když v létě po loďkách jezdívala hraběcí rodina kanálem do Klejnarky až ke St. Kolínu, zastavovala se v letním domku tomto.

Přízemí upraveno bylo pro hraběcího sluhu, prvé patro pro pohodlí hraběcí rodiny. Nábytek sestával z nízkých sedadel při stěnách, z několika židlic a hracích stolků.

Po smrti hraběte Jana Rudolfa r. 1824 přeměněn domek v hájovnu a hajnému bylo uloženo hlídati lesík a „Vrchy Kaňkovské“, které tehdy byly majetkem panství novodvorského. V letech 50. m. stol. byl lesík vykácen a pozemek v pole proměně.

R. 1885 prodal Rudolf hrabě Chotek „Vrchy Kaňkovské“ obci kutnohorské, a od té doby obývá Červený domek zřízenem hospodářským. Červený domek stojí u silnice svatokateřinské na tak zvané „hrázi“ na říčce Klejnarce a měl zajisté v době dřevní svůj půvab. Náleží k Novým Dvorům.

V roce 1866 po bitvě u Hradce Králové sloužil Červ. domek na krátký odpočinek pruského štábu s koruním princem Bedřichem v čele. Po zažití svačiny odebral se štáb dále k Čáslavi.

Na jihozápadním úbočí vrchu Vysoké rozkládá se 364 m nad mořem starobylá osada Dobřeň, v níž od nepaměti stávala tvrz. Po vsi té psal se již r. 1310 vladyka Heřman z Dobřeň.

Obcí protéká potůček, který sbírá své prameny na jižní straně vrchu Vysoké pode vsí Doubravou, pode vsí Vysokou a v dobřeňském lese.

Všecky tyto tři praménky přede vsí se sbíhají a spějí k Malenovicům, Chotouchovu, kdež se jim dostává jména „Chotouchovský potok“, který dále ku Radboři teče a tam několik rybníků plní a pak dále k Polepům spěchá. Zde se nazývá „Polepský potok“.⁶⁰) Před Kolínem přედává vody své Labi.

V Dobřeni jest 65 domů s 402 obyv., z nichž 2 izraelité. Domy jsou vesměs přízemní a jen některé kryty šindelem a taškami; ostatní vesměs slamou. Některé domy mají dřevěné starobylé lomenice, mezi kterými jest nejlépe zachována v čís. pop. 27.

Nejstarší rodiny jsou tu: Špinkova, Trnkova, Pařezova, Růžičkova, Petránkova, Kopáčkova, Mrňákova, Kučerova.

U některých rodin jest dosud zachován starobylý nábytek; jinde ovšem již všude moderní. Obyvatelstvo žíví se napořád rolnictvím. Mimo nezbytného kováře a koláře jsou zde řemeslníci toliko obuvníci a krejčí.

¹³⁰Mládež po vyjití ze školy zůstává většinou doma při hospodářství, menší část oddává se studium buď v Hoře Kutné nebo v Kolíně. Lid čte rád! Oblibě těší se spisy družstva Libuše, Ludmily a Přítel domoviny. Vedle těch spisů putují po vesnici kalendáře z ruky do ruky. Zdraví lidu jest pevné; nakažlivých nemocí málokdy. Silná cholera byla r. 1836 a 1866.

Majetkem obce jsou dva domy č. pop. 23. a 57. v ceně 3500 K, pozemky, luka a státní papíry. Výměra obec. pozemků jest 51 h 75 a a daň z nich obnáší 179 K 70 h; výměra celé obce jest 664 ha 70 a. Z majetku tohoto platí obec 3784 K 10 h daně. Jitro pozemků má ceny 600-640 K, ve století XIX. asi 240 korun. Jména tratí: v Doubravech, za Březinou, Staška, Borek atd.

Z plodin vyvází se nejvíce řepa, ječmen a ovoce jadernaté. Krajina dobřeňská je hojně stromovím osázena a pěstování ovocného stromoví přináší jednotlivcům dosti hojného užítku, což školka Pařezova v hojně míře podporuje.

Kostel a fara. Osada dobřeňská byla již za panování Karla IV. majetkem vладыk z Dobřeň a zvláště připomíná se z nich Mikuláš r. 1385, který zdejšímu faráři vykázal desátky. (Sedláckovy Hrady a zámky.) Z toho jde, že tedy Dobřeň měla v ty doby faráře a kostel dobřeňský že byl farním. Spadá tudíž počátek kostela dobřeňského nejméně v prvou polovici XIV. století a mohl býti za panování vладыky Heřmana, nebo brzo po něm vystavěn. Založen jest ku počtě sv. Václava, patrona země České. Při založení svém byl katolický, později zajisté byl utrakvistický a po bouřích husitských byl opět katolickým. R. 1623 přestal býti farním.

Do zdejší osady farní patřily Dobřeň a Malenovice. Po zrušení fary byly osady tyto přiděleny faře Bykáňské a r. 1758 k faře suchdolské. Posloupnost farářů zjistiiti nelze.

Kolem kostelíka jest nevelký hřbitov. Na přiléhající věži umístěny jsou tři zvony. Dva z nich jsou prací Ptáčkovou. Větší má tento nápis: „Udělán jest léta Páně 1583 z rozkazu urozené paní Anny Voděradské z Dobřenic a na Suchdole“. Menší zvon „Ku počtě sv. Václava dědice českého“ nemá letopočtu. Oba jsou pěkně ornamentovány a kalichem opatřeny. Třetí zvon - nejmenší - jest z r. 1780.

Kostel dobřeňský nemá z původní stavby nic více nežli presbytář. Loď a vše ostatní jest přestavba, kterou provedl úřad patronátní z Malešova.

Starý kostelík tento skrýval za starých dob mnohé památky umělecké. Zejména byla to mistrně řezaná socha sv. Václava, olejomalba na dřevě „Umučení páně“ a cínový křížek,

který jako jediná památka zachován z krypt pánů na Dobřeni pochovaných.

V kryptě vladk Dobřeňských bylo nalezeno mnoho cínových rakví; byly všechny prodány a za stržené peníze byly pořízeny svícny neveliké ceny.

Oltář utrpěl mnoho - nahrazením starobylé sochy sv. Václava - novou sochou, nijak nevykající. Kostelík celý jest nyní chatrný a málokdo si útulného, ale opuštěného místečka povšimnul.

Na hřbitově jsou do zdi kostelní vsazeny staré náhrobky rodin Dobřeňských z Dobřenic a Voděradských z Hrušova. Některé jsou také v předsínce chrámové umístěny. Celkem jest jich 14 a jsou většinou tesány do pískovce, a některé dosud dobře zachovalé. Svědčí době mezi léty 1546-1612.

Pokud bylo lze přečísti tyto staré památníky, podáváme jejich znění:

1. „Letha panie 1587 w outery te pamatki sw. Gilgj umrzel gest urozeni a stateczni ritjrz Gan Hendrich Wodieradski z Hrussowa, na Suchdole a Dobrzeni a tuto tielo gehu pochowano gest oczekawage radostneho wzkrzjszenj a wiecznego zzwota. Amen.“

¹³¹2. Druhý památník nese tento nadpis: „Letha 157 . w pondielj po sw. Gilgj zemrzel a urozena panj Katerzina Dobrzenska z Sebuzzjna, manzzelka urozeno pana Marsse Dobrzenskeho z Dobrzeni a na Barchowie a tuto pochowana gest.“

3. „Letha panie 1580 we czwtwrtek po sw. Hawle zemrzel gest urozeni a stateczni ritjrz pan Girzgj Wodieradski z Hrussowa na Suchdole a Dobrzeni, Malessowie a Brzezanech a tuto tielo gehu odpoczjwa oczekawage blahoslawenoho przjchodu panie.“

4. „Letha panie 1612 we strzedu po pamatce wstoupení pana Krista na nebe, totizz ssesteho dne miesjce czerwna dobre pamieti, umrzel urozeni a stateczni ritjrz Pan Bohuslaw Wodieradski z Hrussowa, na Suchdole a na Hranicjch mezi hodinou ssestou a sedmou horloge mage wiewku sweho trzicet sedum, tento czasni zziwot u wjrze Krista Pana gsouce po meczzi gizz poslednj z nich, dokonal a tuto tielo gehu pohrzbeno gest, oczekawage slawneho z mrtwjch wzkrzjszenj.“

5. „Letha Panie 1591 we strzedu po ... Suchdole, Dobrzeni, Malessowie ... oczekawage blahoslawenoho radostneho przjchodu Panie.“

6. „Letha Panie 1593 w auteri po prowodnj nedielu umrzela gest urozena Mandalena z Hrussowa, dcera urozeno pana Waclawa Wodieradskeho z Hrussowa na Suchdole a tuto pochowana.“

7. Pod šestým památníkem zazděn sedmý a lze pouze čísti: „Letha panie 1592 ...“, ostatní úplně nečitelné. - 8. Tento památník jest z červeného mramoru a nápis nečitelný. - 9. Devátý památník úplně nečitelný. - 10. Památník jest z r. 1556 znatelný, ale také nečitelný. Čtyři památníky zasazený ¹³³jsou v předsíni chrámové a jsou zachovalé, ale nápisy úplně nečitelný, poněvadž při omítání a bílení předsínky byly maltou nahozeny a zabíleny tak, že písmena úplně z nich zmizela.

O panu Jiříku Voděradském z Hrušova, jehož pomník pod č. 3. uvádíme, poznamenáváme, kterak o něm píše Dačický II. 154... „připraven o hrdlo pro věc chatrnou, nějakého sedláni (Lichva, vydírání velikých úroků z půjček. Brandl Glossarium) a partékov proti zřízení zemskému. A že bohatý a skoupý byl, to mu přidalo nenávisti, a že v statcích jiné překupoval, zvláště statek malešovský; a tak jsa na soudu zemském odsouzen a sřat jest. Po exekuci tělo jeho na Dobřeň převezeno, a tu v kostele od přátel pohřbeno jest žalostivě. Když k smrti veden byl, promluvil: „na mně se to začíná a na mně přestane““. A Dačický dokládá: Juž to le-dakdos provozuje a páše, zvláště židě, svobodně a zjevně. - Byl člověk rozumný zanechav po sobě v vdovství manželky své paní Anny rozené Dobřeňské z Dobřenic, s dětmi jich. Statek jeho jest z milosti císařské dědicům jeho, kromě Malešova dán a puštěn.

Tvrz. Známo, že v Dobřeni ve dvoře stávala tvrz asi ve XIII. a jistě již ve XIV. st. Jakých tu bylo místností, kdo byl zakladatelem a prvním majitelem, zdali již r. 1310 připomenutý vladýka Heřman, nikdo s jistotou říci nemůže. Nádherou ani slávou neoplyvala, ale po letech stavení přece hynulo, když panstvo tu nebydlelo a tak ještě r. 1738 zbyla tu ratejna, komora, pivovar a drůbežník. Dnes ovšem není již po tvrzi ani památky, ač r. 1896, kdy opravována zeď hřbitovní, někde i v základech objevily se stopy starých staveb - patrně bývalé tvrže. V severní části dvora dobřešského lze však dosud spatřit zbytky bývalého pivovaru, z kteréhož se pivo po rybníku na loďkách převáželo do prostranného sklepa. Sklep vystavěn byl pod polem „Borek“ nazvaným. Sklep ten zajisté až dosud je zachovalý, poněvadž v letech padesátých stol. XVIII. zazděn byl jeho vchod. Ovšem neví se dnes ani místo, kde se tak stalo.

Dějiny. Zboží dobřešské, na němž tvrz stávala, patřilo, pokud zjistiti se dalo, bratřím z Dobřeně, a to r. 1374 připomínají se: Mikuláš, Jindřich, Heřman a Prokop, z nichž jako samostatný pán tohoto zboží jmenuje se roku 1385 Mikuláš z Dobřeně. Ku konci XIV. věku byli opět společnými pány dobřešského zboží čtyři bratři z Dobřeně. Dělením statku toho, povstal velký a malý dvůr.⁶¹⁾ R. 1425 náležel opět celý statek Mikuláši z Dobřeně. Je-li osoba¹³³ tato totožnou s Mikulášem již jmenovaným, zjistiti se nedá. Král Jiří nabyt polovici statku dobřešského a zastavil jí r. 1459.⁶²⁾ Část tuto zastavenou koupil ku konci XV. století Michal z Vrchovišť, horní hofmistr na Horách Kutných s manželkou svou Dorotou rozenou z Duběnek. Když byl majitelem zboží dobřešského Michal z Vrchovišť, měl na Dobřeni zapsáno půl vsi s lidmi kmetskými a platem Jan Šlechta ze Všehrd a ten žádal krále Vladislava Jagellovce, aby právo toto převedeno bylo moci královskou na Jiřího Hášu z Kolína. (Arch. český XVIII.) A král zapsal tuto polovici Jiříkovi dle přání Šlechty ze Všehrd. Brzo po té získal Michal z Vrchovišť pomocí téhož krále i druhou polovici, tak že v XV. století syn jeho Jindřich byl již pánem celého statku dobřešského, a sice za poručenství matky své Doroty. Z rodu tohoto přešla Dobřeň koupí r. 1516 na Samsona z Fulštejna, který přivěsil pečeť roku 1519 na smlouvu bratří z Elkouše, že byli vzati do vězení kutnohorského.⁶³⁾

Ještě v první polovici XVI. stol. dostal se zadlužený statek v držení Jana Žateckého z Vajkrštorfu, který však zboží své již r. 1543 prodal Jindřichovi Voděradskému z Hrušova. Jindřich odkázav statky své synu Jiříkovi, zemřel roku 1556 a pohřben v kostelíku dobřešském. Jiřík spojil Dobřeň se statkem suchdolským. Po nešťastné smrti Jiříkově⁶⁴⁾ připadl obojí statek jeho synům, kteří jej až do r. 1616 drželi. Jeden z nich - Jindřich, odkázal statek Dobřeň, kterýž naň připadl - manželce své Kateřině Voděradské z Lisova, ale pro odpor druhých dvou bratří upustila ona ze svého práva.⁶⁵⁾ Dobřeň dostala se pak na Václava, který kol roku 1606 zemřel a Dobřeň dcerám Kateřině a Lidmile odkázal. Lidmila přenechala díl svůj sestře Kateřině a provdala se za hejtmána Šanovce na hradě Pražském, ¹³⁴ kdyz ovdověla, pojala za chotě Viléma z Vřesovic, nejvyššího mincmistra království Českého sídlem na Horách Kutných, kdež také 2. února 1623 zemřela a pochována ku svým předkům na Dobřeni. Ale Kateřina nemohouc zaplatiti dluhů, jichž bylo velice mnoho, prodala Dobřeň svému manželovi Ondřeji Horňateckému z Dobročovic a pánu na Zbraslavicích, kterýž jí r. 1604 za manželku byl pojál.⁶⁶⁾ Dobřeň zůstala pak do r. 1644 při statku zbraslavickém. Týmž rokem prodal dědic Jiří Arnošt Horňatecký zboží dobřešské Janu Kamberskému z Kamberka, kterýž tu jen čtyři léta pánem byl. Po čtyřech letech prodal dobřešské zboží Jindřichu Volfovi Berkovi z Dubé a ten přivtělil Dobřeň ke statku suchdolskému.⁶⁷⁾ Když pak zboží toto 1776 přivtěleno bylo k panství malešovskému, připadla sem i Dobřeň. Ke statku dobřešskému náležely také vesnice Solopisky a Malenovice.

Dobřeň náleží dnes školou, farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí do Suchdola. Nejbližší nádraží jest Radboř na m. dráze Kolín-Čerčany. V ohledu zdravotnickém patří Dobřeň k obvodu kutnohorskému, kamž ročně 84 K přispívá.

HABRKOVICE.

Na rozhraní okresu kutnohorského a časlavského ve výšce 211 m. n. Adrii rozkládá se v rovině již polabské na levém břehu řeky Doubravky obec Habrkovice. Obec tato skládá se z dvou částí, a to z Velkých a Malých Habrkovic. V obou těchto obcích jest 37 čísel s 272 obyv., ze kterých jest 22 evang. reform.

Stavení jsou vesměs přízemní, stavební dílem z kamene, dílem ze dřeva; krytina je dle toho šindel, tašky i došky. Domy stojí ve dvou řadách vedle cesty a ve Vel. Habrkovicích jest na návsí rybník a na Doubravce strojní mlýn.

Řeka Doubravka má u Habrkovic hráz, které lid říká „shrádka“; táž brání, aby řeka vody přes břeh nevyhlila. Shrádku shotovili občané habrkovičtí svým nákladem a zachránili tak mnohé úrody celoroční před dravým nepřitelem - vodou.

Nejstarší rodiny habrkovické jsou: Kalousek, Krajíček, Vobořil, Fialka, Brunclík, Šafránek a Svoboda. V XVII. století byl zde největším sedlákem Adam Beran.

Kroj obyvatelstva je moderní a nábytek též. Hlavní živností obyvatelstva jest hospodářství polní a chov dobytka. Starší obyvatelé rádi čtou různé časopisy a spisy zábavné, „krváci“ jsou zde neznámí a mládež po vyjití ze školy vzdělává se také čtením knih. Věnuje se po většině opět polnímu hospodářství, menší díl jde na studie a na řemeslo.

Lid je zde střídme živ a proto málo se zde nemocí vyskytuje. Starší lidé umírají z pravidla sešlostí věku; nakažlivých nemocí (jako cholera, tyfus atd.) v Habrkovicích nebylo; habrkovická obec postavila proto r. 1850 kříž na paměť, že občané od cholery ochráněni byli, a kříž ten obnovený stojí dosud.

Dějiny. Před dávnými časy stávaly v místech, kde se rozkládají Habrkovice, dubové a habrové lesy. Několik starých dubů a habrů jest dosud na břehu řeky Doubravky toho důkazem. A v řečišti jest dosud zaplaven mohutný dub, jehož prý vytáhnouti (?) nelze. Lesy ty byly částí velikého hvozdu „Boru“, kterýž 30. dne měsíce června 1278 koupil klášter sedlecký od krále Přemysla Otakara II.⁶⁸⁾

Les „Bor“ klášterníci vymýtili počátkem XIV. století a na místě tom, kde mnoho habrů vysázeno bylo, založili osadu a nazvali ji Habrkovice. Spadá tudíž založení Habrkovic do XIV. století. Až do spálení kláštera sedleckého zůstaly Habrkovice v jeho držení. Po spálení byly statky jeho rozebrány a po¹³⁵ukončení válek husitských opětové statky odcizené vymáhali. R. 1478 vyplatil opat Jodok Habrkovice a přivtělil je opět klášteru.

V čase povstání českého zastavili direktori dne 11. června 1619 statky klášterní obci kutnohorské. V odevzdávacím seznamu uvádějí se „Habrkovice s dvory kmetcými, lesy i říčkou „Doubravice“ řečenou, krčmou⁶⁹⁾ a mlýnem v ceně 2357 kop 51 gr. a 4 denáry, a teprv r. 1681 vyplatil je opat Vojtěch Kams a připsal je opět klášterním statkům. V tom čase byl také majitelem Habrkovic Ferdinand Rabenhap ze Suché.

Po zrušení kláštera r. 1783 připadly Habrkovice s ostatním zbožím náboženskému fondu, a ten je r. 1819 prodal knížeti Karlu ze Schwarzenberga, pod jehož správou zůstaly do r. 1848.

Kutnohorští zavedli na sklunku XVI. stol. vybírání cla u vsi Habrkovic.⁷⁰⁾ Jiřík Adlspach z Damsdorfu, hejtman pardubický, podal o tom zprávu císaři Rudolfovi II. pravě, že Kutnohorští vybírají clo u Malína a tímto novým zřízením že lid je šizen. Císař daným dekretem ze dne 31. ledna 1590 zakazuje Kutnohorským vybírati u vsi Habrkovic clo, když vybírají clo u Malína. Kutnohorští omlouvají se záhy v únoru tím, že formané a zvláště jejich čeládka zarážela si nové cesty najmě v zimě, a tím že Kutnohorští přicházejí do škody. Proto prý zavedli clo u Habrkovic, aby nikdo placení se vyhnouti nemohl.

Dne 19. června 1590 obdrželi císařskou odpověď na svou omluvu, aby vybírání cla u vsi Habrkovic vůbec zastavili a jen u Malína vybírali.

¹³⁶Obec habrkovická má jmění 33 ha 31 a 45 m² v pozemcích, z nichž platí 313 K 81 h da-

ní. Celá obec má 330 ha 02 a 15 m² a platí daně 1966 K 65 h.

Jména pozemků jsou: Nádavky, v Zátorských lukách. Veškeré obilí se zde velmi dobře daří a zelenina v první řadě. (Okurky a zelí.) V předešlém století pěstoval se zde len; nyní místo jeho zaujala cukrovka.

Luk nalézáme zde hojně, ale za sucha nelze je nijak zavlažovati a proto dávají menšího užítku, ale když Doubravka z břehů vystoupí a zaplaví je, dávají hojného užítku.

Obec Habrkovice náleží od r. 1837 školou do Kobylnic (dříve do Zábोří), farou, poštou, četnickou stanicí do Zábоří, k obvodu zdravotnímu do Nov. Dvorů, kamž ročně 32 K přispívá. Nejbližší stanice železniční a telegrafní jest Labský Týnec (Zábоří).

HABŘINA.

Pod vrchem Habřinou, blíže obce Korutic, leží osada Habřina. Jméno své odvozuje od lesů habrových, které kdys v celé krajině pilně pěstovány a sázeny byly. Čítá 3 domy s 18 obyv., které již také podlehlí modernímu zařízení bytů i krojů. Sovova rodina jest zde nejstarší. Obyvatelé žijí se rolnictvím. Domy stojí v zahradách, v nichž se pěstují ovocné stromy, hlavně jabloně, hrušky a švestky.

Osada nemá jmění svého, ale výměra celé osady jest 21 ha 22 a, z nichž se platí 140 K daní.

Habřina patří školou do Korutic (do r. 1874 do Červ. Janovic), farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí do Červ. Janovic, zdravotním obvodem do Křesetic, kam společně s Koruticemi 121 K příspěvku odvádí. Nejbližší stanice želez. jest Černíny-Červ. Janovice na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

HÁJEK.

Na bývalém panství křesetickém - asi půl hodiny cesty od Křesetic na stranu jihovýchodní leží osada Hájek. Má 13 domů se 71 obyv. Jméno osady této odvozeno jest od hájku, na jehož místě, nebo u něhož osada ta založena byla⁷¹⁾ vrchností úmonínskou, k níž po celý věk náležela.

Domy v osadě této stojí po různu a většinou v zahradách. Obyvatelé žijí se hospodářstvím a nádenictvím. Kroj i nábytek jest zmodernisován. Značná část mládeže škole odrostlá odchází z osady, by jinde sobě výživy jiné vyhledávala, nepatrná zůstává doma.

Osada tato jest patrně stará; neboť nalezeny tu mnohé kamenné sekýrky, železný nůž, kamenný mlat a hladítko na vydělávání koží. Všecko uloženo v museu kutnohorském.

Hájek náleží farou a školou do Křesetic, polit. obcí, pošt. a telegr. stanicí do Úmonína, zdravotním obvodem do Křesetic. Nejbližší zastávka železniční jest Bykán na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

HETLÍN.

Severně asi 3 km cesty z města Zbraslavic dojdeme do vesnice Hetlína. Jméno toto odvozuje se od zakladatele Hetla - Hatla - Hatala - jak to Podstránský dokazuje. Obec tato má 29 domů a 164 obyvatele, z nichž jest 1 israelita.

Domy stojí po různu a některé mají pěkné zahrady. Opodál vsi stojí na straně jižní hájovna. Některé domy mají lomenice - ale bez řezeb, maleb i bez nápisů. Všecky jsou přízemní a kryty došky. Na návsi stojí zvonička. V zahradách a u cest pěstuje se ovocné stromy, z něhož nejvíce třešně - ptáčnice vyniká.

Na jižní straně Hetlína jest studánka. Z té vytéká pramének a nese vody do rybníčka Ná-

veského, napojí ještě druhý, menší rybník Dalmacínek (Darmacínek) pode vsí, protéká „Hučadla“⁷²⁾ a pak odtud spěchá k Vidláku do západní vidle. Toť kutnohorský potok Vrchlice.

¹³⁸Hlavní výživa občanstva je polní hospodářství a nádenictví. Nábytek i šat je zmodernisován. Novákova rodina je zde nejstarší.

Dějiny. První zmínka o Hetlínu činí se r. 1627, kdy po smrti Ondřeje Horňateckého z Dobročovic zboží zbraslavické děleno bylo pěti jeho synům a synu Kunatovi připadl Hetlín. Zboží zbraslavické bylo rozsáhlé a jistá část jeho, kteráž připadla synu Kunatovi, a jemuž asi nebyla vhod, odkoupila ještě téhož dne, kdy mu přířknuta byla - jeho máteř Kateřina, vdova po † Ondřeji Horňateckém, ale již 1650 prodala Štipoklasy, k nímž Hetlín náležel. Po smrti Bohuslavově r. 1653 dědili jeho tři synové statky otcovy, a Frant. Litmír obdržel tu část, ve které byl i Hetlín. Zboží toto přešlo ku panství zbraslavickému a sdílelo osudy téhož panství až do r. 1709. Týmž rokem 2. dne měsíce března koupil ves Hetlín Bernard hrabě Věžník jako panství lesní za 4880 zl. stf. od pěti synů Obiteckých po † rytíři Obiteckém z Obitec, pánu na Janovičkách a Zbraslavicích, a tak dostal se Hetlín k panství novodvorskému, jehož osudy snášel a snáší dosud.⁷³⁾ V Hetlíně zřízen z chalup selských poddaný dvůr. Stavení dvorské jest ve vsi nejstarší.

Hetlín náleží k politické obci zbraslavické a má obecního majetku 2 ha pozemků, z nichž platí 14 K; celá obec má výměry 371 ha 22 a a platí 1247 K 30 h daní.

Deště přicházejí pravidelně od západu. Bouřky též a nejvíce v červnu a červenci. Krupobitná mračna stihnou sice dosti často okolí, ale bez všelikých následků. Pozemky mají tato jména: na Kačínách, u Bučiny, Kačina, Darmacínek, Návesák, v Katovém koutě atd.

Hetlín patří školou, farou, poštou, stanicí telegr. a četnickou i obvodem zdravotním do Zbraslavic, kam ročně 53 K 73 přispívá. Nejbližší stanice železniční jsou Zbraslavice na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

HLÍZOV.

V úrodné Labské rovině táhnoucí se od Záboří ke Kolínu blíže sev. úpatí vrchů Kaňkovských - posledních to výběžků Železných hor Česko-Moravské pahorkatiny - na dně mořské zátoky Mezholezské rozprostírá se 220 m nad mořem starobylá ves Hlízov. Na zapadní straně při samé obci vedena jest severozápadní železnice, vystavěná r. 1870 a k ní skoro rovnoběžně přimyká silnice erární vystavěná v XVIII. století a opravená r. 1820-2.

Okresní silnice svatokateřinská dělí obec na dvě nestejně velké polovice. Větší částí prochází r. 1898 vystavěná okres. silnice spojující Hlízov s erární silnicí kolínskou. Při straně východní teče říčka „Klejnarka“, kteráž protéká Mladý Hlízov (Hlízůvek), část to obce hlízovské, v níž jest prastarý, před časem přestavený parostrojní moderní mlýn. Na cestě od Hlízova ke Sv. Kateřině býval přes Klejnarku položen dřevěný most, zvaný „černý most“, ten byl r. 1898 nahrazen mostem železným. Nedaleko tohoto mostu je „bílý most“ vedoucí přes kanál z Kačín a bažantnice do Klejnarky. Stoka ta zřízena byla k odvádění vod z panských polí a luk, a počátkem XVIII. století dal hrabě Jan Rudolf Chotek, zakladatel zámku kačinského, stoku regulovati a rodina hraběcí konala tu časté vyjíždky po lodičkách až ku Labi. Za touž příčinou byl „bílý most“ zdvižen, aby pohodlně i loďky plachetní tu projížděti mohly.

Hlízov má 101 dům, ve kterých bydlí 747 obyvatelů, z nichž jest 18 ev. ref., 8 augš. a 4 židé. Nejstarší rodiny v Hlízově bydlící jsou: Donátova, Kábelova, Pospíšilova a Tučkova.

Kroj i nábytek v Hlízově zcela zmodernisován.

¹³⁹Domy hlízovské tvoří podél silnic pravidelné ulice a odděleny jsou namnoze zahradami anebo jen dvory sousedících hospodářů. Výstavnost jest jednoduchá. Kromě zámku ve dvoře a nové škol. budovy jest jen jedno stavení o poschodí; ostatní budovy jsou vesměs přízemní. Čtyři starší chalupy byly ještě před nedávnem dřevěné s krytem doškovým a na štítech jejich

byly vyřezány kalichy. Patrně náležely za dávných časů vyznavačům pod obojí. Dnes ovšem není po nich ani památky. Ostatně jsou domy vystavěny z kamene a cihel pálených a jsou kryty taškami nebo břidlicí, ano i šindelem.

Celá obec dělí se na čtvrti, které takto se zovou: 1. Podmokly - že tam domy podmokávají. 2. Hradčany - skupina domů, které stojí blíže místa, kde stával hrádek. 3. Nepřízeň - od nepříznivého výsledku dolování. 4. Hlínník - postavené domky na hlíně. 5. Hlízůvek, jinak Mladý Hlízov - pozdější zbudovaná část obce; také lid říká u „Mlýna“. 6. Průhon - ulice - kudy se vyváděla stáda na pastvu. K Hlízovu náleží také část samoty na „Skalce“. Jest to domek pod č. 95. Směrem západním od obce nedaleko samoty „Skalka“ jest rybníček, Brůdek zvaný. Toť zbytek velikého rybníka, který se tu kdysi rozkládal. Nyní jest Brůdek téměř celý zarostlý rákosím.

Kol Hlízova vedla od Malína stará zemská stezka Haberská. Tou spěchávali Hlízovští ve stol. XI. na hradiště malínské, kdy ještě ani Hory, ani Kolína nebylo, touž spěchali na služby boží do chrámu Páně sv. Jana a Pavla, kterýž také dle častých návštěv „hlízovským kostelem“ zván býval. Hlízovští ani neopustili kostel svůj, když r. 1143 Hlízov byl dán českým velmožem Miroslavem z Cimburka, rodem z Markvarticů, klášteru sedleckému.

Od r. 1421-1628 byli Hlízovští vyznání podobojího a jmenovaný chrám sloužil konfessi jejich. Po vydání tolerančního patentu císaře Josefa II. vrátilo se opět mnoho lidí k víře podobojí. R. 1791 bylo v Hlízově již 66 osob evang. ref.

Na prostranství před panským dvorem stojí železný kříž ohrazený zábradlím. Dle pověsti bylo zde v dobách dávnověkých pohanské pohřebiště. Časté nálezy popelnic a různých předmětů z hrobů domněnku tu potvrzují. Mnoho jich bylo před léty darováno gymnasiu kolínskému.

Obecní jmění mimo fondu chudinského, který obnáší 1460 K, záleží ze státní obligace per 1400 korun, pozemku na Vohradce, obecní pastoušky a menších kousků pozemků vedle okr. silnice. Z toho platí obec 16 K 64 h, celá obec má výměry 353 ha a platí 10.102 K 66 h přímých daní. Cena jednoho jitra pozemku před sto léty byla 400 K, dnes obnáší přes 2000 K. Svérázná jména pozemků jsou: v Templích (u židovského templu) na Vršovsku, na Homolce, u Volšiny, na Švihovsku, na Hambalce (Hanibalce), u Frátovky, u Brůdku, na Kačinách, u Rejtknechta, na Dvořišti, u Šifovky atd.

Hlavním zaměstnáním obyvatelstva jest rolnictví. Daří se zde obilí všeho druhu, ale zvláště věnuje se velká píle pěstování zelí, které požívá věhlasu v celém království. Vedle zelí pěstují se také ve velkém okurky a cibule. I ostatní zeleniny pilně si zde hledí. Mimo obyčejná řemesla jsou zde také zastoupeni koláři, kováři, truhláři, košíkáři a řezník. Mládež rolnická většinou studuje, menší část zůstává pak při hospodářství. Dělnictvo mužské pracuje doma v statcích rolnických, anebo chodí do blízkých továren, ženské nacházejí také výdělek v tabákové regii sedlecké.

Krajina kol Hlízova je nyní celá proměněna v pole, ač před nemnoha léty (1860) bylo zde ještě více než 200 korců pozemků pastviskem a občinou.

Do osady se mimo dřeva a uhlí skoro ničehož ve větším množství nepřiváží. Za to však vývoz z osady hlízovské jest nepoměrně veliký. Množství zelí, okurky, křen, cibule atd. vyvážejí se i na trhy světové. Nádraží starokolínské a sedleckokutnohorské bývají v dobu vývozu obhlášeny.

Na stromoví je krajina chudá, ale míst je dost, které by mohly býti osázeny. Veřejná školka na stromoví také chybí. Snad stane se i u věci té brzká náprava.

Deště přicházejí hlavně od západu a krupobití stíhá obec naši skoro každého roku a zničí valnou část úrody - zvláště poctíuje se škoda na okurkách a zelí.

Škola. Mládež hlízovská chodila od nepaměti do školy malínské, kde již v XVI. století byla škola. Když se Hlízovští přesvědčili, že v Malíně je nedostatek místa, jali se ucházeti o školu vlastní pro dívky hlízovské, jichž bylo daleko přes 100. A výsledek námahy byl ten, že již 10. srpna r. 1839 čís. 42.223 obdrželi od krajského úřadu v Čáslavi povolení ku zřízení vlastní školy. Ale překážky postaveny různé v cestu a Hlízovští nechtěli ani slyšeti o stavbě vlastní školy. Teprv po dlouhém čase desíti let - až 17. ledna 1849 - počalo se vyučovati v najatých místnostech v hostinci Josefa Pospíšila č. 48. Třída zřízena v šenkovně a učitel bydlel v malém pokojíku vedle třídy. Byla-li „muzika“, musely lavice ven, ať přšelo, nebo se sněžilo. Po muzice teprv se sháněli mužští a ženské, aby třídu dali do pořádku.

Po dvou letech přestěhována škola do čísla 31. k Janu Pospíšilovi. Tam z ovčína zřízena třída a v domku bydlel učitel. Obec platila Pospíšilovi 28 zl. stříbra činže.

V tomto stavení vyučováno bylo do r. 1861, kterýmžto rokem obec za přispění vrchnosti novodvorské postavila na „Vohrádce“ novou školu nákladem 6000 zl. Plány zhotovil a stavbu provedl zednický mistr Václav Slepíčka¹⁴¹ z Nov. Dvourů. Jednotřídní škola hlízovská byla výn. c. k. zemské škol. rady ze dne 25. července 1875 č. 11.376 rozšířena o třídu druhou s platností od Nov. r. 1877 a vyučovati se počalo v této druhé třídě ve šk. roce 1877-8.

První příjmy učitelovy byly od 15. ledna 1849 takto: 1. Od sedleckého učitele Havliče, který měl právo vybírat sobotáles až do úmrtí, 16 zl. stř. 2. Později od téhož ještě 8 zl. stř. Celkem 24 zl. stř. Po úmrtí uč. Havliče obdržel učitel od vdovy 35 zl. stř. R. 1855 v únoru vybírala škol. plat obec a platila učiteli 183 zl. 38 kr. stř.

R. 1860 dostal učitel od obce bezplatně v užívání pozemky u Brůdku, celkem 1 ha 488 m²; mimo to měl zdarma pozemek u školy na „Vohrádce“ a z obecní pokladny přidáno mu 10 zl.

Takový poměr potrvál až do vydání zákonů škol. Tenkrát se obec rekvirovala pozemky u Brůdku a učitelí ponechala jen pozemek na „Vohrádce“, z něhož platil učitel obci 16 K nájemného. Prodejem „Vohrádky“ a staré školy ztratil správce školy i tento pozemek.

Budova šk. r. 1861 postavená sešla úplně a nevyhovovala již svému účelu. Obec hlízovská uznávajíc toho, že v tak bídné budově děle dítek vyučovati nelze, usnesla se, že postaví budovu novou dle zásad moderních. Toto usnesení provedla r. 1907. Vystavěla dle plánů stavitele Čenka Dajbycha z Hory Kutné nákladem 45.000 K budovu novou. Stavěl ji Jindřich Rákosník ze Sedlec. Svému účelu odevzdána byla ve šk. r. 1907/8 a prohlášena podle úsudku pedagogů nejpraktičtější školou v okrese kutnohorském. Místní šk. rada postavila si v srdci občanstva a mládeže nehynoucí památník a to tím větší, že vedle školy založila dle plánu vrch. měst. zahradníka kutnohorského Arnošta Černovského nákladem 800 K park, kterýž jest ozdobou nejen školy, ale i celé obce.

¹⁴²**Posloupnost učitelstva.** Prvním učitelem byl Jan Kudrna (1849-88), dosud žije ve výslužbě ve Všejanech a čítá dnes 93 roky, Josef Černý (1877-81), Václav Vesner (1881-92), Jindřich Hrbek (1888-1905), Jos. Bárta (1892-97), Josef Roček (1897 uč. dosud), Antonín Brynych (1906, říd. uč. až dosud). Vyučování industr. zavedeno r. 1887 a první industr. učitelkou byla paní Marie Krulišová (1887-90), Bož. Hrbková (1890-1905), Cecilie Bernášková (1905-1906), Emma Černá (1906-10), Leopoldina Šporclová (1910 až dosud).

Posloupnost předsedů míst. škol. rady: Josef Pospíšil (1871-83), Josef Kabela (1883-1906), Josef Tuček (1906-09), Karel Jelínek (1909 až dosud). Posloupnost školdozorců míst.: Antonín Pospíšil (1873-1901), Josef Tuček (1901-05), Karel Jelínek (1905-1909), Antonín Pospíšil (1909 až dosud).

Dějiny a tvrz. Hlízov (původně Hlídov⁷⁴) patří mezi nejstarší osady v okolí; náleželť již v XI. století k župě oldříšské.⁷⁵ Obyvatelé „hlídali“ hranice župy té proti mocné župě čáslavské, odtud jižně se prostírající. V listinách připomíná se po prvé, když darován byl českým pá-

nem Miroslavem novému klášteru sedleckému. Klášter byl v držení Hlízova do r. 1421, ale někdy jej zastavoval nebo pronajímal. Jedno takové pronajetí stalo se Jakobovi Wilmanovi, Horníku. R. 1407 měl statek pronajatý Jan ze Stuhařova a r. 1417 Jan z Malešova na šest let.⁷⁶⁾

V husitských válkách dal císař Zikmund v pondělí před sv. Lucii r. 1436 zapsati Hlízov Petrovi z Bydlína. Po smrti jeho r. 1444 dědil statek Hlízov syn jeho, Zdeněk z Bydlína, a ještě r. 1454 práva svá k němu dokazoval. Král Ladislav Pohrobek zapsal na Hlízově 200 kop grošů Janu Hrahaňovi z Přerubenic a zápis ten král Jiří r. 1459 Hrahaňovi nejen přisoudil, nýbrž ještě 300 kop a dva člověky připsal⁷⁷⁾ a král Vladislav také zápisy tyto potvrdil. Synové Hrahaňovi Mikuláš a Jaroslav postoupili po smrti otcově r. 1500 statek Hlízov měšťenínu a suken kroječi Řehořovi na Horách Kutných. Po smrti Řehořově zdědila Hlízov s příslušenstvím manželka jeho Alžběta. Ta provdala se již r. 1510 za Jana Hrahaně z Vlkanova, suken kroječe ze Starého Města pražského, ale ten po roce zemřel.⁷⁸⁾ Pozůstalá po něm bezdětná vdova Alžběta z Vlkanova obrátila statek ten na milosrdné skutky⁷⁹⁾ a zřídila kšaftem o Hlízovu, jak následuje:⁸⁰⁾ „... Naposledy oznamuji, že mám dvě vsi, jednu zápisnou, řeč. Hlízov, s jejím příslušenstvím, s listy zápisy a dobrými vólemi na ni svědčícími.

O té vsi takto řídím a ustanovuji poručníky svými (Václav Burjanov, Bohuslav Janovský ze Suchotlesk a pan Zach Chrudimský), dávajice jim plnou moc a právo, jako bych na to zvláštní list dobré vůle učinila, aby oni, když přijde vejplata její, ty peníze obrátili vedle jiných platův tu, kdež se jim poroučí. I přišla-li by vejplata vsi Hlízova, to aby obrátili přímo pro milý buoh na skutky milosrdné za spasení duše mé a manželův mých i jiných duší věrných křesťanův, jinak toho nečiníce, jakž jim toho věřím docela a úplně, a to aby učinili pro odplatu boží; pak-li by toho neučinili, pán buoh toho buď věčná pomsta nad nimi.“ - Avšak po letech potomci týchž poručníkův sami sobě ten statek zosobili dědičně, aniž se vejplata vsi Hlízova vykonala a tak tomu kšaftu se zadosti nestalo.

¹⁴³O tento kšaft i jmenovitě o právo majetku na Hlízov veden byl později rozsáhlý spor, z něhož my následující uvádíme: Kateřina z Vartmberka podala na zemský soud žalobu na Jiříka Zacha z Chrudimě na Horách Kutných z té příčiny, kdež jest někdy Václav Litovský z Svinař, manžel její, poručníkem byl učiněn nad statkem někdy Alžběty Hrahaňové z Vlkanova, a to slavné paměti králem Vladislavem na jistý způsob, tak jakž týž majestát na to témuž někdy Václavovi Litovskému na Budíně 12. dne měs. května 1511 (Org. perg. arch. místodrž. v Praze) daný, plněji svědčí, a táž někdy Alžběta Hrahaňová týž statek na milosrdné skutky jest byla zřídila a on že jest téhož statku v držení vešel po smrti Zacha z Chrudině, otce svého, kterýžto statek na těchto vseh zejména jest: totiž ves Hlízov, ves Kořenice a ves Bořetice, žádajíc táž Kateřina, aby on Jiřík jí téhož všeho statku postoupil etc., jakž obeslání před J. Mstmi pány a vладыkami plně svědčí. Tu páni JMsti a vладыky na plném soudu, slyševše strany a jich z obou stran pře líčení, dsky dání JMK poručenství, kšaftu, náležův a svědomí, toho všeho s pilností pováživše, takto o tom nalézti ráčili.

„Poněvadž se to v kšaftu někdy Alžběty Hrahaňové z Vlkanova našlo a vyhledalo, že statek svůj zápisný i dědičný, zejména ves Hlízov, Kořenice a v Bořeticích dva člověky a louku týmž kšaftem na jinej způsob mocně dává a poroučí někdy Václ. bratru Burianovu, Bohuslavu Janovskému z Suchotlesk a Zachařovi, jinak Zachovi, poručníkům svým, ježto tudy, aby JMK král Vladislav slavné paměti měl nad tím poručenství jiným mimo tento kšaft a statek zřízený dávati, to JMK proti zřízení zem. o nápadích učiněnému a stvrzenému učiniti jest nemohl, a tak tudy a tím dáním na někdy Václava Litovského z Svinař ani na Kateřinu z Vartmberka jest nic nepřipadlo; z těch příčin dává se jemu, Jiříku Zachovi, proti též Kateřině za právo, tak že on, Jiřík, jí, Kateřině tím, z čehož jeho obeslala, povinován není.“ Stalo se v úterý před sv. Primem, léta MV^CXXXIX (3 Juni)⁸¹⁾

A Hlízov skutečně zůstal v držení poručníka Zacha Chrudimského a syna jeho Jiříka Za-

cha. Po smrti Jiříkové dědily Hlízov sestry jeho Mandalena, Anna a Saloména z Újezda. Ty se r. 1547 rozdělily tak, že každá obdržela díl vsí a jistých dědin.

Až do této doby stála v Hlízově tvrz. Poněvadž dlouhá léta v ní nikdo nebydlel, pustla tak, že vůbec již za obydlí sloužiti nemohla.

Sestry z Újezda měly po rozdělení mnohé nepřijemnosti; výkalo se jim, že se nespravedlivě ve Hlízov uvázaly. Aby se z nařčení toho očistily, dokoupily ves Hlízov dědičně s Jiříkem Ursinem z Vladoře, manželem Salomeny z Újezda. Obě sestry starší provdaly se do rodiny Šatných z Olivetů. R. 1584 skoupila některé díly z dědictví hlízovských majitelů Johanka Šatná z Podivic a táž byla manželka Jiříka Šatného z Olivetu, úředníka mince horní, kterýž s bratrem svým Janem starším některé podíly hlízovské v držení měl. Bratři nehrubě se snášeli a o majetek stále se přeli a soudili a také jednoho dne roku 1592 - jako pro výstrahu boží z tohoto světa povolání byli. Dačický k tomu dokládá: „Tak je sám pán buoh spokojiti a to mezi nima přetrhnutí ráčil.“⁸²⁾

Jiřík zůstavil tři synů, Jana, Václava a Mikuláše.⁸³⁾ Aléna, vdova po Janu, starším, dítek nemajíc, dědictví své postoupila Jiřímu Hášovi z Újezda a na Nebovidech r. 1593.

¹⁴⁴Ten uvázav se v něj, viděl, že věřitelové doléhají prudce na zaplacení, způsobil, že ten díl Hlízova r. 1595 koupil od komisafů k tomu nařízených nejvyšším soudem purkrabským Jan ml. Šatný z Olivetu a manželka jeho Zuzana, rozená z Kosmáčova. Při této koupě takto se díl ten popisuje: „Hlízov, dědina a svob. dvůr s kmetci, luka a porostliny s dílem lesa Ludranského, jinak luhem řečeným, při Labi, s dílem strouhy, po kteréž se uhlí k horám J. M. císařské plaví i s pastvištěmi, „panskými“ řečenými.“⁸⁴⁾

Týž Jan ml. koupil r. 1601 od bratra svého Václava Šatného z Olivetu a na Hradenině druhý díl Hlízova - totiž dva dvory poplužné s „tvrzištěm starým“ s příslušenstvím.⁸⁵⁾ Rok před tím zemřela mu manželka Zuzana a on, oženiv se po druhé, pojal za manželku Elišku Mirkovou ze Solopisk. Jan Šatný zemřel r. 1604, zůstaviv tři nezletilé děti, zplozených s touto druhou manželkou a sice: Jetřicha, Alžbětu a Johanku. - Za poručníka ustanoven jim neženatý strýc Václav, který Hlízov spravoval. Když Václav r. 1611 zemřel, převzala správu Hlízova jich matka Eliška, která již té doby za Jindřicha Rozenhága⁸⁶⁾ provdána byla a vedla ji do zletilosti nejstaršího syna Jetřicha, který r. 1619 se ženil s pannou Esterkou, roz. Skalskou z Dubu.⁸⁷⁾ A tak se stal 27. Decembris 1619 držitelem Hlízova. V touž dobu ale mínil Hlízov koupiti Kašp. Mel. z Žerotína (Arch. zem.), ale koupě se neuskutečnila.

Toho času vzbouřili se stavové čeští proti Ferdinandu II. Jetřich Šatný z Olivetu sloužil ve vojště stavovském a padl v osudné bitvě na Bílé Hoře. Esterka, jeho manželka, provdala se za Jana Ludvíka Pagaje a brzo po té, když Pagaj zemřel, za Filipa Jakuba Engelmayera a spravovala sama zboží hlízovské, kteréž pak po smrti své dceři Alžbětě zanechala. Po smrti Estery, matky Alžbětiny, prozradil její třetí manžel Engelmayer, že Jetřich Šatný, první manžel Esterin, bojoval ve vojště stavovském proti Ferdinandovi II., a tu statek Hlízov r. 1636 byl v pokutě ujat a svěřen k opatrování Adamovi Rotlebovi ze Žaboklik. Tenkrát se více dědiců i věřitelů ucházelo o Hlízov, mezi nimi i opat ze sedleckého kláštera, který na něm 600 kop míšských pohledával.⁸⁸⁾

A tak ten statek, jak výše řečeno, ujat a spravován byl rozhodnutím z roku 1636 k rukám císaře a jménem jeho prodali jej komisaři k tomu zřízení Ferdinand Robmchap ze Suché, Václav rytíř Věžník a Litmír Obitecký z Obytec 30. května 1653 Alžbětě Čejkové, roz. Pagajové, dceři po † Esterce Šatné z Olivetu. Nyní teprv nastaly zmatky mezi věřiteli na Hlízově. I učiněno narovnání v ten smysl, že Alžběta Hlízov do své smrti držeti, ale Václ. Březkému z Ploškovic a Ondřeji Borovanskému vězíci dluh po 2000 zl. ročně splácti

bude. Tento dluh postoupili s právem na Hlízov zmínění pánové Adamovi Janovi Šofmanovi z Hemrlesu, kterýž po smrti Alžbětině r. 1657 jako přední věřitel odhadem také Hlízov obdržel. Šofman připojil Hlízov ke Konárovicům a Veltrubům, tenkrátě již svěfenským statkům Šofmanovým.

Adam Jaroslav Šofman z Hemrlesu pocházel z rodiny původně německé, jež v XVI. stol. přišla do Čech a držela statky v Plzeňsku a Klatovsku a tu se počestila. R. 1618-20 byl mezi stavy odbojnými a r. 1622 byl odsouzen ke ztrátě cti, hrdla a statku, ale prchl za hranice. Teprvé r. 1639 se Švédý se vrátil. R. 1654 držel dvůr v Pískové Lhotě a potom s manželkou svou Johannou¹⁴⁵ Polyxenou Mitrovskou z Nemyšle statek Zbislav. Byl též hejtmanem kraje časlavského. Ve svých spisech do Kolína zavedl jakožto novotu v jazyku českém neobvyklou - „voniání“.

Šofman byl zámožný. Oblíbiv si Konárovice, vystavěl tam pěkný zámek, ves pomalu osazoval poddaným lidem hlízovským. Z Konárovic a Hlízova utvořil rodinný fideikomiss. Zemřel r. 1669 a pochován v kryptě u kapucínů v Kolíně. Před svou smrtí ustanovil, aby z nadace bylo v Konárovicích chováno 6 lidí z Hlízova nebo z Konárovic a na každého aby z panského důchodu vycházelo měsíčně po čtvrti hrachu, krup hrubých a drobných a mouky výrazní, dva žejdlíky soli a libra másla, týdně po 2 čtvrtcích mouky na chléb, k neděli a svátkům po půl libře masa, na den půl pinty piva bílého, na rok po soukeném šatu, páru střevících, dvou košilích a 5 zl. rýnských; všem pak spotřebu dříví.

Statky tyto zůstaly rodině té do r. 1736, kterýmžto rokem rod Šofmanův po meči vymřel. Reskriptem císařským daným ve Vídni 21. srpna r. 1736, bylo povoleno, aby svěfenské statky tyto v nesvěfenské proměněny byly a dcery Šofmanovy aby se o ně rozdělily. Statek odhadnut na 55.000 zl.⁸⁹⁾

Hlízov připadl Kateřině Šofmanové z Hemrlesu, provdané za pana z Vidersperku a tak stal se Hlízov opět samostatným panstvím nepodléhaje v ničem ani statku konárovickému, ani veltrubskému, na kterýchžto statcích vládly sestry Kateřininy.

¹⁴⁶Táž majitelka postavila ku potřebě své na Klejnarce mlýn, kde již dříve splav stával. Kateřina z Vidersperku prodala Hlízov r. 1741 Václavu rytíři Klusákovi z Kostelce, a když ten r. 1752 - jsa poslední potomek toho rodu - zemřel, pochován jest v klášteře sedleckém, jehož byl nemalým dobrodincem.

Po něm držela Hlízov manželka jeho Anna Maria, roz. Kaučová z Kaučic, kteráž r. 1757 ve stáří 78 let zemřela a statek Hlízov svému strýci rytíři Antonínu Jestřibskému z Riesenburka a třem jeho sestrám odkázala tak, aby Jestřibský Hlízov podržel a sestřám podílů vyplatil.

R. 1761 byl Jestřibský prohlášen za plnoletého a nařizeno mu, aby dle kšaftu Hlízov ujal a dluhy i sestřám podílů vyplatil. V r. 1784 shořela Jestřibskému celá úroda a on v tak špatné poměry peněžní uvržen, že mu bylo Hlízov r. 1786 Václavu Janovskému, měšťaninu kutnohorskému, prodati. Janovský prodal statek Hlízov r. 1791 Janu Rudolfovi hraběti Chotkovu z Vojnína za 81 tisíc zlatých stříbra. Hrabě Chotek připojil zboží hlízovské k svému panství novodvorskému, od kteréž doby sdílí Hlízov osudy Nových Dvůrů.

Zámek a kaple. V Hlízově jest dvůr se zámečkem a kaplí. Dvůr nebýval však za starodávna na témž místě, jako dnes, nýbrž na tak zvaném „Dvořišti“ za nynějším hostincem č. pop. 48. Tam býval také a pivovar a vinopalna. Nynější zámek postaven jest ve století XVIII. na místě pusté tvrze. Stavba slohu copového nevyniká nijak výstavností svou nad obyčejný měšťský dům; toliko vízka prozrazuje, že to nějaká neobyčejná budova. Anna Ludmila Šofmanová, provdaná za Robmhapa ze Suché, vystavěla při zámečku r. 1746 kapli 14 pomocníků, nábytkem ji opatřila a na opravu její vysadila jistinu 100 zl. stříbra. Sama nebyla majitelkou Hlízova, ale vystavěla ji na památku otce svého. Na vychování českých, šlechtických slečen u Vorši-

lek v H. K. založila nadaci z 2500 zl. stříbra. V kapli nad oltářem visí bezcenný obraz z r. 1762 s podpisem Prendl.⁹⁰⁾

Dodatek. Od XIII. století, jako všude bylo, upadali majitelé dědin (dědinníci) v poddanost vrchností svých, tedy zde v poddanost kláštera sedleckého, stavše se kmety, t. j. sedláky, vzdělávající pole klášterní a užívající jich za jisté poplatky, úroky a služby. Klášter sedlecký zde měl právo politické, moc policejní a soudní, tak že lid poddaný byl podroben jenom soudu opata a jeho úředníků. I právo hrdelní obdržel klášter sedlecký - 15. září 1331 od Jana Lucemburského. Poddanství utuženo v XVI. stol., když vládli v Hlízově Hrahaňové a Ursínové, ale hrdelní právo nebylo více žádnému majiteli mimo klášteru propůjčeno.

Od r. 1804 táhl se neblahý spor tak zvaných 20 podílníků mezi domkáři, chalupníky a sedláky asi o 200 korců polí. Podílníci, k nimž i vrchnost náležela, zvali se starousedlíky, chtějíce majetek ten výhradně pro sebe. Tomu opřeli se nejprve chalupníci a potom i domkáři. A když přece r. 1870 po velkých soudních procesech záležitost ve prospěch starousedlíků, k nimž potom i chalupníci připočítáni byli, se vyřídila, obdržel hrabě Chotek, jako podílník, polovici těchto pozemků a o druhou polovici rozdělili se a ku svým polím připojili ostatní starousedlíci a chalupníci. Poté zdvihli se domkáři, nechtějíce obecních přírážek platiti, až po velikých bouřích soudně k tomu přinuceni byli.

Nepatrný zbytek pozemků bývalých starousedlíků koupila v exekuční dražbě obec hlízovská r. 1893.

Milostivé vrchnosti, jako všude jinde, lid poddaný utlačovali. Největším takovým utlačovatelem svého poddaného lidu v Hlízově byl Jestřibský z Riesenburku, kterýž chud byl a chtěl je zbohatnouti lid tuze berní pronásledoval.¹⁴⁷ Z panství svého, které Janovskému, měštinínu kutnohorskému, prodal, odešel jako nejchudší rab. Rok 1848 osvobodil všude lid od jha poddanského a sedlák hlízovský stal se samostatným, svobodným vlastníkem hroudy, kterouž dříve jen jinému obdělával.

Hlízov náleží farou do Sedlec, pošt. i telegr. do Starého Kolína, četnickou stanicí do Hory Kutné, obvodem zdravotním do Nov. Dvorů, kamž se přispívá 398 K. Nejbližší nádraží jest Sedlec-Hora Kutná na dráze severozápadní, případně Starý Kolín, státní dráha. Obec obdržela povolení na osobní zastávku v místě, která 1911 vstoupila v život.

HLÍZOV MLADÝ.

Asi čtvrt hodiny pod Hlízovem na levém břehu říčky Klejnarky stojí řada domků, které nad mlýnem proti vodě poznenáhlu povstávaly. Jest to Mladý Hlízov.

Na říčce Klejnarce býval splav a toho splavu využila Kateřina Šofmanová z Hemrlesů, manželka pána z Vidersperka, a vystavěla tu ku své potřebě mlýn. Stalo se tak v první polovici XVIII. století. Nynější majitel mlýna Václav Brynych, rolník v Hlízově, mlýn dokonale přestavěl a nejnovějšími moderními vymoženostmi opatřil.

Mladý Hlízov má 15 domů (jejichžto číslování jest pokračováním obce hlízovské) s 68 obyvateli, kteří se živí maloroľnictvím a nádenictvím.

HOŘANY.

Na hranicích hejtm. kolínského, 4 km severozápadně Hory Kutné, leží po obou stranách okresní silnice vesnice Hořany. Malý potok - zvaný „Hořanský“ - sbírá prameny v severním katastru obce, probíhá ves, pak jižně pod obcí sesiluje se novými pramenky a spěje do sousedního okresu k Čertovce, k Libenicům a ku Labi. Až na jeden pramen vyschnou každého léta všechny prameny a z toho živého pramene zařídili Hořanští vodovod v ceně 9500 K a rozvedli sobě vodu do všech obytných i hospodářských místností. Rybníky jsou v obci dva a sice:

Obecní na „Dolíkách“ a rybník „Moravcův“ pod obcí.

Hořany mají 29 pop. čísel se 182 obyv., z nichž jest 12 evang. reform. Domy stojí z polovice v jedné řadě - podél okr. silnice - a druhá polovice po různu anebo v zahradách a stavěny jsou skoro napořád z tvrdého materiálu. Obec dělí se v tyto části: Dolejší, Hořejší a u Kapličky. Obyvatelstvo živí se rolnictvím a nádenictvím. Nejstarší rodiny v obci jsou: Moravcova, Chadrabova, Bruthansova, Miškovských, Truhlářova, Kadeřábkova a Wernerova. Mládež chlapecká po vyjití ze školy jde na studie středních, hospodářských i řemeslnických škol, dívky učí se pracím ručním a vedení domácího hospodářství. Z řemesel jsou zastoupeni: kolář, kovář a krejčí. Nábytek i kroj jest vesměs moderní. Některé starobylé věci památné věnovány byly do musea kolínského a kutnohorského.

Obecní jmění skládá se z 18 ha 62 a a 67 m² polností, pastvin a cest a asi 57 a lesa, z čehož se platí 83 K 61 h přímé daně. Výměra celé obce obnáší 217 ha a 14 a, za něž obec odvádí 2676 K 78 hal. daní. Jména tratí: na Čtyřicítce, na Šestnáctých, za Kotrbou, na Lomenici, na Měchuře, nad Obickou, na Okolku a ve Vlčích horách. Vlčí hory táhnou se od Opatovic kol obce po straně západní a ač obec sama leží v utěšené dolině, tož přece na straně jihovýchodní vypíná se těsně nad obcí vrch „Kuklík“ 357 m. nad Adrií. Osada jest hojně stromovým osázena, hlavně ovšem hrušněmi, jabloněmi a třešněmi. Kol osady jest vysázeno ovocných stromů na půlšestatisíce a majitelé i obec pečují velice o jich rozmnožování a také zachování.

Deště přicházejí z pravidla od západu, taktéž bouřky a kroupy, kteréž v r. 1885 obec tak stihly, že v několika minutách bylo obilí zničeno a stromy stály úplně holé. Ovoce i s větvemi leželo na zemi; v domech okna vytlučena a tašky i břidlice na střeších rozbity. Od té doby navštívily kroupy obec několikrát, ale bez vážnějších škod.

Nemoci nakažlivých - leč ojedinělých - u dítek, v obci nebylo. Cholera řádila jen v r. 1866 a dosti krutě.

¹⁴⁸*Dějiny.* První písemná zmínka o vsi Hořanech děje se již r. 1299, kdy na ni král Václav II. klášteru sedleckému a Markvartu Šikovi z Hory Kutné vydal majestát. (Majestát byl název listin, kterými čeští králové udíleli zemím anebo stavům českým rozličná práva a svobody.) Synové Šikovi Albert a Kuna byli tu seděním od r. 1303-1309. R. 1337 práva kláštera sedleckého sedleckého a práva Šikova králem Janem potvrzena; neboť čteme u Emlera v Regest. IV. 173: „Král Jan t. r. potvrdil klášteru sedleckému dědictví v Hořanech s doly stříbrnými od krále Václava r. 1299 témuž klášteru postoupené.“ - Ve století XV. náleželo zdejší zboží Čenkovi z Hořan, poněvadž na jeho dvoře v Hořanech poručníci po smrti jeho prodali 5 kop grošů platu ročního za 50 kop gr. Václavu Jorigovi⁹¹) a Mikuláš z Hořan prodal na témž dvoře v Hořanech 3 kopy platu Anně, vdově po † Václavu Jorigovi.⁹²) Tento Mikuláš z Hořan svědčí r. 1426 19. dubna, že Albrecht z Žebráči Lhoty poroučí děti své i všecko zboží Mikuláši Pšornovi z Bečvárek a Janovi z Tisu (Arch. č. 3.) a byl ještě v držení dvora hořanského r. 1436. Kterak Čeněk a Mikuláš stali se pány tohoto zboží, nikde vyčísti nelze.

Cisář Zikmund zastavuje 1437 některá zboží zádušní Jiříkovi z Poděbrad i Hořany mu zastavil.⁹³) Reg. král. v letech 1498-1502 v Arch. Českém uveřejněna praví, že právo zápisné na tvrzi libenické a dvou vseh kláštera sedleckého, mezi nimi i Hořany, měl životy Zdeněk Kostka z Postupic.⁹⁴) Toto právo zápisní koupil od něho Jan Janovský jinak Čabelický ze Soutic⁹⁵) a král Vladislav II. zapsal je tomuto i synu jeho Janovi. Jak dlouho v právu zápisném setrvali Janovští, pověděti neumíme.

V prvé polovici XVI. věku patřila část zboží obci kutnohorské, část k panství libenickému. Ale nedlouho potom a snad ještě r. 1538 vidíme pánem libenického zboží Jana st. Trčku z Lípy a ten již i ves Hořany v zápisu měl a prodal opět své zboží, tedy i Hořany Václavu Popelovi z Vesce. Roku 1540 druhého července koupili kutnohorští od V. Popela dědinu na „Kuklíku“ u Hořan, kteráž slula „pod třešní“ za 28 kop gr. č. a dali ji poddanému svému Václ. Krulíšovi z

Hořan k užívání pod plat. (Archiv kutnoh. 776 červ.) A z rukou Popelových dostaly se v krátkém čase Jindřichovi z Vrchovišť, jehož rod přijal odtud jméno Libeničtí z Vrchovišť.

Tehdy náležely ke zboží libenickému: celá ves Libenice i dvůr, Dolany, Hořany a Grunt sv. Maří. Dolany zůstaly nepochybně stále spojeny se zbožím libenickým i když r. 1593 vyplaceno bylo zboží toto k ruce země a k ruce králově. Ale Hořany jsouce nyní kromě jednoho usedlíka v držení Kutnohorských, kteří přikoupili ještě r. 1644 svobodný dvůr v Hořanech od Jana Oldř. Kalousa,⁹⁶⁾ tamního souseda, staly se celé poddanými obce kutnohorské.

A že vedle dvora, kterýž býval majetkem Čenka a Mikuláše z Hořan, ještě jiné dvory v Hořanech byly, dokazuje spis Jiříka Háši z Újezda a na Nebovidech, který sděluje Kutnohorským r. 1596 dvacátého pátého září, že má v úmyslu Podivickému role v Hořanech odníti.⁹⁷⁾ A druhý důkaz podává zápis již v r. 1653, kde se uvádí v „Continuatio“ vesnic města Hory Kutné, že dvůr p. Podivického z Podivíc a dvůr p. Lukaveckého z Lukavce jsou sice pohořalý, ale roli všech užívá obec kutnohorská.⁹⁸⁾

¹⁴⁹⁾Nic se nelze diviti, že se role majetníkům odnímala, poněvadž je nechávali pustá. Sám Jindřich Lukavecký z Lukavce měl ve svém dvoře na Hořanech dva lidi, za něž dal 40 kr., i věrtel žita a 1 věrtel ovsu.

Tyto dvory připomínají se dosud v čís. 1. a 12. nynějšího číslování; neboť v č. 1. dosud se říká ve dvoře a v obou číslech nalezeny byly při stavbách podzemní, dosti dlouhé chodby, směřující k potoku. A že jsou to zbytky panských dvorů, leží na bílé dni.

Byly tudy Hořany majetkem Hory Kutné, kdežto ostatní osady statku libenického připadly ke Kolínu a tam až do vyhlášení svobody císařem Josefem II. zůstaly. Od té doby vzdělávají Hořanští půdu sobě nemajíce pro nikoho nějakých závazků.

Hořany náležejí školou do Červ. Peček, poštou, stanicí telegr. a četnickou i zdravotním obvodem do Hory Kutné, kam příplácejí ročně 66 K 40 hal. Nejbližší stanice želez. jsou Pečky Hrabáňovy na míst. dráze Kolín-Čerčany.

Fara v Gruntě. Od nepaměti náležely Hořany farou do Grunty (Grunt sv. Maří, Vallis sct. Mariae⁹⁹⁾; neboť již ve XIV. století se o faře gruntecké psalo. Sedláček při r. 1560 praví, že opat sedlecký prodal ves Gruntu i s kostelním podacím Janu Libenickému z Vrchovišť. Dle této zprávy a dle zprávy, že arcijáhnové kraje kouřimského měli zde podací právo, jest jisto, že v Gruntě fara bývala, k níž Hořany náležely. Po zrušení fary náležely farou na Kaňk. Koncem XVII. století Kaňk pozbyl fary a přivtělen byl i s Hořany k arciděkanství Kutnohorskému. Po 150 letech vrácena fara Kaňku a Hořany opět sem přikázány. Od r. 1900, kdy Grunta domohla se fary, náležejí sem: Grunta, Libenice a Hořany. Pro osadníky této farnosti dal postaviti patron, mistr Jan Kubelík, majitel panství býchorského, nový románský kostel a faru s nově zařízenými budovami hospodářskými, skoro za 300.000 korun. Zapsal se tím v srdce všech farníků.

¹⁵⁰⁾CHLISTOVICE A SION HRAD.

Po obou stranách potůčka, kterýž prameny své sbírá na stráních žandovských, rozládá se na gruntech někdejšího panství malešovského obec Chlistovice. Katastrální i místní obec tato má 73 domy s 431 obyv., z nichž jest 9 evang. reform. Jihovýchodní část osady leží na vyvýšeném pahorku, ostatní části jsou v rovině. Skoro uprostřed vsi jest škola a zvonice. Za osadou na straně východní vypíná se nad Vrchlicí kostelík „Sion“ a pod ním sionský mlýn a na protější straně staré hradiště Sion.

V malé vzdálenosti obce taktéž k straně východní leží vrch „Braník“ (394 m nad m.), na kterémž rozestaveno bylo také vojsko Zikmundovo, když obléhalo „Roháčův Sion“. Nyní přes vrch ten vede okresní silnice.

Podě vsí spojuje se potok Chlistovický s Vrchlicí, která sem spěje od Bahýnka. Do katastru obce chlistovické náleží rybník Obecní u prostřed vsi ležící a rybník Mlýnský pod Sionem,

kterýž jest zároveň mlýnskou nádržkou. Vypuštěné rybníky jsou: Kořínek a Žabinec.

Okolí jest hojně zalesněno. Vítr vane většinou od sev. záp. a proto bývají bouřky řídké, jelikož obyčejně se rozrážejí o Žandov a Vysokou a krajinu tuto zhoubných srážek činí prostou.

Obyvatelstvo žije se rolnictvím, chovem dobytka a nádenictvím. Mládež po vyjití ze školy zůstává většinou doma při hospodářství, nebo jde na řemeslo.

Z dobytkářství nevyvíká žádný chov. Hovězí dobytek jest malý a slabý. V letech sedm desátých chovali sousedé ještě i ovce. Za tou příčinou bylo v okolí obce mnoho úhorů a pastvisk. Hospodáři pastviny rozorali a osévali obilninami. Zbylé stráně, které rozorány býti nemohly, zalesňují se, nebo vysazují stromovím ovocným.

V obci chlistovické jsou domy stavěny ve dvou řadách, prostředkem vedena silnice a vedle té teče potok. Stavení jsou vesměs přizemní a většina jich jest kryta došky; jen několik málo budov nových pokryto jest taškami.

Některé budovy zachovaly se až dosud ve stavu původním - dřevěném. Zejména uvádíme č. pop. 19., kteréž má pěknou lomenici s kalichem a na kabřinci (oblouk v přístřeší) - nápis český - ovšem dnes již nečitelný. Podobnou lomenici má špejchárek u č. pop. 30. U některých domů jsou dosti velké zahrady s ovocným stromovím.

Škola. Děti z Chlistovic chodivaly do školy malešovské. Poněvadž však cesta dosti daleká a neschůdná, zvláště v čase zimním, vyučoval tu v roční době nepříznivé učitel v některém stavení. Tak tomu bylo od nepaměti až do r. 1825. Téhož roku vystavěly obce Chlistovice, Chroustkov a Zdeslavice Malešovské školní budovu pro jednu třídu. Táž budova stojí podnes pod čís. pop. 47. Když pak nestačila tato budova, vystavěly zmíněné obce r. 1863 novou škol. budovu, ale opět pro třídu jednu. R. 1878 byla zdejší škola výměrem c. k. z. šk. rady ze dne 24./6. č. 13.836 rozšířena o třídu druhou a tato umístěna v najaté světnici č. pop. 6. Teprv r. 1881 provedena přístavba při školní budově a druhá třída přestěhována z nájmu ve svůj vlastní stánek. Plány sdělal Ant. Polák, zkuš. mistr zednický z Červ. Janovic a školu také nákladem 4588 K vystavěl. Škola jest sice v dosti dobrém stavu, ale pro vychování nynější nepostačitelná. Industriální vyučování děje se od r. 1884.

Posloupnost učitelstva. Učitelé a správcové školy: Josef Růžička (?), Antonín Procházka (?), Václav Severa (1823-36), Frant. Tríska (1836-74), Dominik Velhartický (1874-98), Čeněk Semotan (¹/₅98-³⁰/₇98), Al. Křička (1898 až dosud říd. uč.). Učitelé: Josef Kaucký (1878-79), Václ. Král (1879-81), Eduard Lanč (1881-86), Jos. Fetter (1886-87), Vinc. Zeisl (1887-89), Jos. Petřík (1889-96, def. uč. 97-99), Jan Ráček (1899-1900), Jindř. Svoboda (1900-06), Jos. Pírko (1906-07), Jos. Šanda (1907-00), Ant. Nevečeřel (výp. 1907-08), Jos. Vepřek (1909 přidělen dívčí měšť. šk. v H. K.), Karel Samek (1909-11), A. Pilc (1911 za uč. Vepřka). Industr. učitelky: Ant. Frýdová (Vrchlická) do r. 1883, Aug. Křížová do r. 1892, M. Li-bánská (od r. 1892 dosud).

¹⁵¹Posloupnost předsedů míst. školní rady: Jan Paleček (do r. 1881), Matěj Zadražil (1881-87), Alois Růžička (1887-92), Jos. Strnad (1892-99), Alois Sahulka (1899-02), Jos. Lupínek (1902-06), Josef Beneš (1906-09), Antonín Franc (1909 až dosud).

Místní školní dozorcí: Frant. Novák (do r. 1881), Jos. Strnad (1881-87), Jos. Lupínek (1887-92), Frant. Zadražil (1893-95), Josef Strnad (1899-02), Frant. Adámek (1902-09), Jos. Douda (1909 dosud).

Dějiny. Na homolovitém návrší před vesnicí na levém břehu Vrchlice stojí jako strážce krásného, romantického údolí prostý kostelík, kterýž byl - dle udání - založen Ondřejem Berkou z Dubé r. 1402. Pán ten navštívil Palestýnu a vrátiv se šťastně domů, založil onen chrám na statku svém a nazval místo ono „Sion“, jelikož prý homolovité návrší, na němž kostelík stojí, má velikou podobnost s oním, kde stával nádherný chrám Šalamounův v svaté zemi. Kostelík na Sioně, sv. Ondřeji zasvěcený, byl však již přestavěn pány z Oštejnu, kteříž vládli Male-

šovem; ale massivní věž i podsebití jest zachováno ¹⁵²ve své původnosti a byly zajisté svědkem bojů Roháčů z Dubé s vojiny císařskými.

Ve věži sionské byly překrásné zvony - dílo Ondřeje Ptáčka z r. 1489 a z r. 1509^{99a}). Hlahol jejich mile rozléhal se po údolí sionském, jakoby rozmlouval s počestnými o neblahých různicích, které se tu odehrávaly. Však zvonu z roku 1489 není již tu, nahrazen jiným bezcenným. Kým a kdy, nikdo pověděti neumí.

V malé komůrce pod věží jest zazděna stará kamenná nádoba - kropenka - nikoliv křtitelnice, za jakou mnozí nádobu tu prohlásili. Jiných památek kostelík nemá. Pěkný obraz Panny Marie, z kaple „na Vysoké“ sem přenesený, zmizel.¹⁰⁰) Kol kostelíka rozkládá se neveliký, hradbou kamennou ohrazený hřbitov, na němž na straně východní postavena kostnice.

Opodál kostelíka na pravém břehu Vrchlice na skalnatém vrcholu stával v dějinách vlasti náš památný

HRAD SION.

Hrad tento vystavěl asi okolo r. 1420 horlivý Táborita Jan Roháč z Dubé. Hrad stal se brzy útočištěm všech stejně smýšlejících. Jako za časů Žižkových, tak i po smrti jeho byl majitel nesmířitelným odpůrcem císaře Zikmunda a zůstal jím, i když strana tábořská v bratrovražedné bitvě u Lipan přemožena byla, když vůdce její Prokop Holý padl a Roháč sám se 700 bojovníky byl zajat. A byv opět na svobodu propuštěn, postavil se v čelo strany tábořské, která o Zikmundovi niče nechtěla slyšeti.

Již r. 1436 Táboři se rozdvojili. Většina pod knězem Bedřichem ze Strážnice a biskupem Mikulášem z Pelhřimova chtěla za jistých výminek císaři se poddati, čemuž však rozhodně se svými odporoval Jan Roháč z Dubé uzavřev se na pevném hradě svém Sioně.

A to bylo příčinou, že proti němu přednesena stížnost na velikém sněmu zemském, jenž za přítomnosti samého císaře zahájen 28. dne měsíce ledna 1437.

Když 3. a 4. dne měsíce března r. 1437 vzdal se Hradec Králové císaři, tu jati a uvězněni mnozí odpůrcové jeho, jen kněz Martin Prostředek s některými jinými utekl se k panu Roháčovi na hrad Sion.

Od té doby měli zde odpůrci Zikmundovi své jediné útočiště. Z té příčiny vyhlášena jest proti němu v Praze 15. dne měsíce února téhož roku veřejná zemská hotovost ke dni sv. Jiří. Od sněmu, který počal 24. dne měsíce května 1437, žádal císař, aby proti Roháčovi, jehož na hradě Sioně hofmistrem císařským Hynce Ptáčkem z Pirkštejna, veškerými dvořany, Pražany a pány zemskými obléhati poručil, - celá země vytáhla, „jako proti velikému škůdci zemskému“. Tomu však opřeli se páni čeští, tvrdíce, že pan Roháč není „škůdce země“, nýbrž toliko „škůdce císaře“, a proto nechť prý jen i na dále císař sám svou mocí a svým nákladem proti němu válčí.¹⁰¹)

Také Oldřich z Rožmberka byv vyzván králem Zikmundem, aby svých lidí poslal k dobývání Sionu, vymluvil se králi, že svých lidí k Sionu z různých příčin poslati nemůže. (Arch. č. III. 12.)

Ža takových okolností nevedlo se z počátku oblehatelům valně; jednak proto, že obležení statečně se hájili, jednak zase proto, že obléhajících byla částka dosti nepatrná. Proto císař po svém návratu z říšského sněmu v Chebu ¹⁵³nařídil, aby jeho válečná moc před Sionem rozhojněna byla. Již 3. září vyslal Ptáčkovi nové zástupy ku pomoci pod vedením uherského pána Michala Országa. - Plně čtyři měsíce trvalo obležení hradu; v době té byl často a úsilovně dobýván, ale marně. Tu dal Ptáček nastavěti věží, které by i hrabdy pevného sídla převyšovaly, a z těchto pak stříleno do hradu. I tato opatření nepomáhala, neboť ztráty obléhajících byly mnohem větší než ztráty obležených, poněvadž tito jen zřídka kdy na prázdno vystřelili. Se strany potoka byl přístup po srázných skalnách nemožným, ostatní pak strany chránily hlubo-

ké, ač bezvodé příkopy a vysoké valy, a za těmi ukrytí obhájcové nikoho blíže nepřipustili. Aby přece k hradu přiblížiti se mohli, dělali si obléhateľé podzemní chodby, a když byli hotovi, vyčkali příhodné chvíle, až by vítr na hrad táhl, čehož se dočkali 6. dne měsíce září.

I spustili toho dne prudkou palbu a zapálili mnoho ohňů, a když kouř tím povstalý hrad zahalil, prodrali se podzemními chodbami do příkopů hradebních, odkudž pak pokusili se valy ztéci. Roháč té doby právě obědval; ale když uslyšel z nádvoří hluk, pospíšil rychle mezi své, a tu vzplanul na mnohých místech krutý boj. Přes to podařilo se nepříteli na jedné straně hradeb se zmocniti, mnohé z obhájců povraždití a zbylé pak do hradu vtisknouti.

V té chvíli i Roháč ke hradu spěchal, byl však zaskočen a ještě se šesti svými bojovníky zajat, čímž osud hradu na dobro byl spečetěn. Posádka na hradě sice dosud ještě se nevzdala, ale když dobou noční odsud uniknouti se snažila, schytáno jest 46 osob, mezi nimiž byl i jmenovaný kněz Martin Prostředek. Potom teprv hrad opanován, vypleněn, zapálen a pobořen. Dsky zemské, které tu Roháč měl, vzal Čabelický a odevzdal v Praze k ostatním dskám. (To potvrzuje se také v Arch. č. XIV. na str. 120.)

¹⁵⁴Hned na to veden Roháč s ostatními vězni u vítězném průvodu do Prahy, kamž 8. dne měsíce září dorazil a císaři předveden jest. Ač spoután a úplně v moc císaře vydán, neváhal přece mu dáti na jevo, že ho ani nyní za zákonného krále českého neuznává. Z té příčiny ještě téhož dne krutě zmučen a na zítří i s druhy svými popraven.

Maje tak znamenitého vězně, chtěl císař Praze připravit zvláštní divadlo. Všichni vězňové z hradu Siona vedeni jsou na popraviště. Tu uprostřed připravena šibenice vyšší všech ostatních pro pana Roháče, jenž také na ni ve slavnostním hávu a jako na potupu na fetěze zlatém oběšen; s ním i ostatní druzi sdíleli tentýž, ač méně okázalý osud.

Tak zhynul statečný ten Táborita! Tak vzalo za své i hrdé sídlo jeho, nepřekavši ani čtvrt jednoho věku. Zbytky jeho kázal Kurz, býv. ředitel panství malešovského, rozvézti, a nyní trosky jen zcela nepatrně ukazují nám, kde hrdý druhdy stával hrad Sion.

A přece často sem zabloudí noha upřímného Čecha, ba i motyka horlivého badatelestarožitníka, jak zřejmě jest viděti, ráda tu bádá hledajíc nějakých památek po předcích. Jest však již zde vše zpřevráceno, proto nezříme kromě tu a tam roztroušené opálené hlíny, popele a rumu nic jiného. Roku 1850 vykopán zde zbytek drátěné košile, železný klíč a uherský nůž, kteréžto věci Českému museu byly odevzdány.

V r. 1870 našly se při rozvázání posledních zbytků zdíva a rumu hliněná lampa, železná ostruha, hroty, podkovy a jiné drobnosti, které byly vystaveny na kutnohorské výstavce národopisné a odevzdány pak archaeologickému sboru „Vocel“ k uschování do musea.

Ve Vrchlici často byly nalezeny z hradu Siona pískové koule, kterými bylo házeno na hrad. Jednu takovou lze zříti zazděnou na Sokolovně kutnohorské s věnováním: „Památce Roháče z Dubé“.

Zboží sionské záležející z osad Chlistovic s kostelem, Všesok, Miletic, Chroustkova a Újezdu, patřivalo od nepaměti ke statkům „Pražské Kapitoly“. Když padla r. 1421 Hora Kutná, připadlo asi v držení kališníků, ale kdy se dostalo v ruce Roháče z Dubé, není povědomo, ba ani není známo, kdy Roháč Sion založil, toliko poukazuje se doba, kdy vystoupil z Bratrstva a to bylo r. 1426. Mnozí tudíž soudí, že založení Siona spadá v tyto časy. V písemných pamětech vyskytuje se Roháč r. 1397. Po jeho smrti obdržel od císaře Zikmunda zboží sionské kněz Bedřich ze Strážnice, ale snad bez zápisu. Nedlouho na to vyprosil si zápis na zboží toto Beneš z Hustiřan. Spor mezi těmito dvěma trval plných dvanácte let.¹⁰² Král Jiří Poděbradský vyvadiť zboží sionskén zastavil je Alšovi ze Soutic. Po jeho smrti koupila zboží to Klára ze Solopisk, provdaná za Hertvíka z Nestájova, což král r. 1466 potvrdil a jí a synu Václavu zboží na novo dal připsati. R. 1508 dvanáctého března připsuje král Vladislav Janu Žehušickému z Nestájova k jednomu životu ještě jeden život na zámku Sionu s vesnicemi Chlistovicemi, Všeso-

ky, Mileticemi, Chroustkovem a Újezdem.¹⁰³⁾

R. 1509 prodáno bylo zboží sionské Ctiboru, Čenkovi a Oldřichovi bratřím z Pařízku. Pařízkové drželi zboží toto k Radboři a obdrželi od krále Vladislava mnohé milosti. Tak majestátem daným v březnu měsíci 1514 na Budíně dává král Vladislav bratřím z Pařízku i jich synům životy do výplaty na zámku „Sion“ i s příslušenstvím.¹⁰⁴⁾

¹⁵⁵⁾Jan Pařízek prodal zboží sionské r. 1535 Jindřichovi Firšicovi z Nabdína a týž připojil je ke Zbraslavcům. R. 1541 prodal Firšic Sion i zboží veškeré Jindřichovi Špetlovi z Prudic a ten připojil je k Dobrovítovu. Syn Jindřichův Jiřík prodal konečně Sion Jindřichu Voděradskému z Hrušova, a ten připojil zboží to k Dobřeni a r. 1581 k panství malešovskému.¹⁰⁵⁾

Dle hradu tohoto zvala prý se také erbovní rodina Ledčarův ze Siona v XVI. stol. usedlá na Čáslavsku.¹⁰⁶⁾ V archivu kutnohorském čteme, že dali kutnohorští v XVI. století plnou moc Vavřinci Růžovi ze Siona k vedení pře s Bohuslavem Hornáteckým z Dobročovic a na Zalesanech.¹⁰⁷⁾ Zdali tento Vavřinec ze Siona byl z rodiny Roháčů, povědomo není.

Velmi zajímavou zprávu z tradice zachovanou zaznamenává Místopisný Slovník II. str. 311., že již při r. 1359 vyskytuje se v Chlistovicích fara, jejíž právo presentační náleželo jednotlivým kanovníkům pražským. V době válek husitských byla zrušena a obce k této faře náležející byly přifařeny k Bykání. Můžeme úplně této zprávě věřiti, poněvadž zboží chlistovické náleželo tehdy „kapitole pražské“. V hospodářském stavení č. pop. 31. dosud se říká „na faře“, což by se zajisté nedělo bez příčiny.

Neméně zajímavou zprávu podáváme z úst lidu, že tam, kde nyní prostírá se ves Chlistovice a na protějším břehu Vrchlice stávaly za dávných dob proti sobě dvě tvrze, které patřily Jindřichovi a Alešovi z Dubé. Ze tvrzi těch ovšem nezůstal kámen na kameni, ale pověst o nich stále se udržuje. Taktéž tvrdí se, že při prvé tvrzi založen byl panenský klášter. Ten prý stával na t. zv. farské ¹⁵⁶⁾stráni - 200 metrů asi od nynějšího kostelíka. Tam byla prohlubina, která r. 1896 propadnutím země povstala a bedlivějším ohledáním vyšla na jevo delší chodba, která mohla býti sklepením klášterním.

Zřejmých důkazů ovšem není.

Obecní jmění chlistovické skládá se z pozemků ve výměře 32 ha, z nichž platí obec 110 K daně, celá obec má výměry 527 ha a platí daně 2486 K 36 h.

Chlistovice náležejí farou na Bykání, poštou, telegr. i četnickou stanicí a zdravotním obvodem do Malešova, kamž přispívají 61 K 11 h ročně. Nejbližší stanice železniční jest Malešov na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

O Sionu rozepsalo se již mnoho literátů a podali také někteří pověsti, jež v lidu dosud se udržují. O těch dočte se čtenář v I. díle „Kutnohorska.“

CHOTOMĚŘICE - PANČAVA. (DLE PALACKÉHO CHOTIMĚŘICE).

Chotoměřice, 1-4 km vzdálená samota jihozápadně města Zbraslavic, leží na okresní silnici při míst. dráze Hora Kutná-Zruč. Čítá 17 domů s 51 obyv. nábož. katolického. Před časy bývalo zde obyvatelů až půldruhého sta, nyní pro nepříznivé poměry výdělkové a zašlý průmysl i řádění cholery v r. 1866, počet ten valně poklesl. Nejstarší rodiny jsou: Karáskova a Kumbarova. Průměrného stáří dosahuje zde lid 30 let. Kroj i nábytek jest zmodernisován.

Stavení stojí po různu v zahradách, jsou zděna, kryta došky a na všech jsou dřevěné lomenice s kabřinci, ale bez maleb, bez řezeb a bez napisů. Žádný z domů těch nemá ani ohrazeného dvoru, ani vjezdu. Dům Novákův a Kumbarův, čís. pop. 8., má zvláštní schodiště, vedoucí z předu do síně. Hostinec, čís. pop. 4., jest o jednom poschodí a stavěn z tvrdého materiálu. Říká se tu na „Pančavě“ a dle názvu toho zove se i okolí.

Hlavní živnost obyv. jest hospodářství, nádenictví a méně řemeslo. V zimě zabývá se lid kácením a děláním dřeva v okolních lesích. Mládež po vyjití ze školy odchází na služby, nebo

zůstává doma při hospodářství a nádenictví.

K Chotoměřicům náleží čtvrt hodiny západně vzdálený, o samotě ležící dvůr z panství zbraslavického, Pilský mlýn a mlýn v osadě. U dvora říká se Horní Chotoměřice. Dvůr náleží jako panství zbraslavické majiteli velkostatku zručského, svob. pánu Adolfu Šebkovi. Opodál Pančavy jest v malebném údolí panská myslivna.

Před 50 léty byla zde sklárna, kteráž zašla pro nedostatek pěkného křemene. Také cihelna, kteráž dávala mnoho dělníkům výživu, byla zrušena.

Chotoměřice náležejí politickou obcí, školou, farou, pošt., telegr. a četnickou stanicí a obvodem zdravotním do Zbraslavic. Nejbližší stanice železniční jsou Zbraslavice na dráze Hora Kutná-Zruč.

Pančava má krásné a zdravé okolí a stala se dosti oblíbeným místem výletním a jest i hledaným pobytem letním, zvláště nyní, kdy spojení železniční jest dosti příznivé.

CHRÁST.

Jižně 9 km Hory Kutné rozkládá se ve výši 329 m n. A. obec Chrást. Ve 41 domě bydlí 230 obyv., z nichž jest 11 evang. reform. Stavení jsou většinou přizemní, stojí v řadách anebo po různu v zahradách a stavěna jsou z kamene a jen některá dosud ze dřeva. Lomenice na nich není. Kryta jsou taškami, šindelem, slamou i papírem.

Středem obce teče potůček, který přichází od Úmonína a tvořiv na návsi rybník, spěchá dále po lukách ke Křeseticům, přímo do rybníka Veselováka. Deště, jako v celém okolí, převládají západní a severozápadní; příválných dešťů není. Bouře a krupobití velice zřídka a následky nepatrné.

Obyvatelstvo živí se hlavně rolnictvím; vedlejším zaměstnáním jsou jen nejnnutnější řemesla. Nejstaršími rodinami, které se již uvádějí v XVII. století, jsou: Zemanova, Kombercova, Vobořilova a Snížkova.

¹⁵⁷R. 1866 zuřila zde cholera v míře nebyvalé a zemřelo mnoho osob; jiných nemocí bývá po řídku. Kroj i nábytek moderní.

Obecní jmění skládá se: z úpisu státního pro chudinský ústav znějící na 200 K, z pozemků orných a pastvin ve výměře 3 ha 85 a a asi 600 K na hotovosti. Obec má výměry 224 ha 25 a. Z obecního jmění platí se 37 K 24 hal., z celé obce 1970 K daní.¹⁰⁸) Luka se racionálně nepřestují. Význačnější jména pozemků jsou: v Lužích, Skála, pod Jezery a u Hráze.

Dějiny. Ves Chrást patřila již před husitskými válkami s Křeseticemi klášteru sedleckému a když klášterní statky zastavovány byly osobám světským,¹⁰⁹) dostal se Chrást s Krupou v držení Trčků z Lípy, v jejich držení až do polovice XVI. století byl a král Vladislav dovolil r. 1514 28./1., aby Mikuláš Trčka starší z Lípy směl držeti tato duchovní panství. (Arch. č. XI. 415).

Také náležel bohatému Horníku Zikmundovi Kozlovi z Rýzentálu, primatoru Hor Kuten, jemuž nově zřízené panství křesetické trhovou smlouvou Karel Háša z Újezda postoupil roku 1595. Ale ještě téhož roku prodal Kozel z Rýzentálu celé panství, tedy i Chrást, obci kutnohorské. Jak naloženo bylo po bitvě bělohorské s osadou touto, uvádí se u Křesetic, poněvadž od té doby s nimi sdílela všechny osudy.

Chrást jest obcí kat. i místní a náleží poštou a telegrafem do Úmonína, četnickou stanicí do Malešova, školou, farou a obvodem zdravotním do Křesetic, kamž ročně 50 K 62 h připlácí. Nejbližší zastávka železniční jsou Poličany na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

¹⁵⁸CHROUSTKOV. (CHROUSTOV).

Na okresní silnici malešovskovesocké, asi 6 km jihozápadně městečka Malešova, rozklá-

dá se po obou stranách této silnice obec Chroustkov, kterouž Palacký nazývá Chroustov.

Vedle vsi té - po straně západní - teče Chlistovický potok, který prameny své sbírá na úpatí žandovského vrchu „Březiny“ (556 m n. A.) a pod Sionem je Vrchlici předává. I rybníků bylo v katastru této obce dosti, ale byly v dřevních časech vypuštěny. Deště a bouře přicházejí hojně, ale obyčejně bez větší škody.

Ch. má 22 domy se 117 obyv. Domy stojí po různu a tvoří nepravidelnou návěs. Jsou to většinou stavby staré, kryté slamou a šindelem. Obyvatelstvo žije se zemědělstvím a prací nádenickou. Zařízení bytové i kroj jest moderní.

Dějiny. Chroustkov anebo Chroustov má původ svůj v zakladateli, jehož jméno¹¹⁰⁾ bylo asi Chroust - Chroustek a staří osady té zajisté jest patrné. Pokud prameny sahají, náležel Chroustkov již v XV. století ke zboží sionskému a po smrti neohroženého Roháče z Dubé, je muž zboží toto patřilo, obdržel zboží sionské kněz Bedřich ze Strážnice. Se zbožím tím dostal se Chroustkov ke Zbraslavcům, pak k Dobrovítovu a Dobřeni a konečně r. 1581 připojen Chroustkov i s ostatními dědinami k panství malešovskému, s nímž sdílel další osudy až do doby svobody.

Obecní jmění sestává ze 7 ha 51 a pozemků, ze kterých platí obec 22 K 43 h daně; výměra celé obce 181 ha 28 a 87 m², z nichž se 802 K 1 h¹¹¹⁾ daně odvádí.

Chroustkov náleží školou do Chlistovic, farou na Bykán, telegr., poštou, čet. stanicí a zdravotním obvodem do Malešova, kamž ročně 21 K 26 h přispívá.

Nejbližší nádraží jest Malešov na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

CHVALOV.

Na potoku Paběnickém pod Pílským rybníkem rozkládá se vesnice Chvalov. Z Červ. Janovic cestou jihovýchodní dostaneme se tam za půl hodiny. Ve vsi jest 6 domů a 43 obyv. Mezi rybníkem Pílským a Luňákem býval chvalovský mlýn.

Domy obce této stojí v zahradách ovocných, kterým se věnuje dostatečná píle. Obyvatelstvo žije se rolnictvím a nádenictvím; mládež škole odrostlá jde na řemeslo, nebo zůstává doma.

Obecní jmění skládá se z pozemků ve výměře 18 ha 17 a, z čehož se platí daně 40 K, celá obec má výměry 127 ha 50 a a platí daně 570 K.¹¹²⁾ Trati polí: v Záponě, v Kukli, pod Holešínským.

Dějiny. Zakladatelem osady této byl zajisté Chval anebo Chvalek,¹¹³⁾ od nichž jméno osada Chvalov obdržela. První zmínka o Chvalovu děje se v druhé polovici XV. století, kdy byly majetkem Prokopa ze Zhoře, kterýž r. 1461 zemřel. Témuž pánu patřil také Hrádek Odranec a po smrti jeho připadl majetek jako odúmrtí na krále. Aleš ze Soutic vyprosiv si ještě téhož roku právo královské uhájil zboží zhořské a s ním i Chvalov.

Po té ztrácí se v dějinách Chvalov, až konečně v XVI. věku zříme Ch. při statku janovickém, jenž často měnil své pány. R. 1724 připadlo zboží toto obci kutnohorské a Ch. náleží k panství tomuto až podnes.

Chvalov náleží školou, farou, poštou, telegr. i četnickou stanicí do Č. Janovic, obvodem zdravotním do Zbraslavic, kam ročně přispívá 16 K 20 h. Nejbližší nádraží jsou Černíny na dráze Hora Kutná-Zruč.

¹⁵⁹⁾JANOVICE ČERVENÉ. (JANOVIČKY).

Jižně 14-5 km města Hory Kutné rozloženo obou stranách erární silnice časlavskotáborské r. 1829 vystavené - ve výšce 466 m n. A. - městečko Červené Janovice - až do XVII. století všeobecně zvané Janovičky. Okresní silnice protíná ve středu městečka erární silnici a vede dále ku Ledči.

Ve 118 domech bydlí 677 obyv., z nich jest 12 israel. Domy stojí v řadách a jest tu 8 domů jednopatrových, ostatní přízemní. Stavěny jsou většinou již z tvrdého materialu, ač několik starých, dřevěných chalup do dnes se zachovalo s lomenicí i výstupky. Mezi nimi vyniká dům č. pop. 11.

Na náměstí vyvěrá pramen, tvoře malou studnici a rybníček. Přebývající voda teče do panské zahrady a tam tvoří již větší rybník Podzámecký. Z rybníka toho odtéká voda k Vilímovicům, ke Koruticům, kde spojuje se s potokem Opatovickým.

Okolí Červ. Janovic má mnoho rybníků. Na pozemcích katastrální obce jsou tyto: Katlov, Pohan, Nedovedlo, Kryštovský, Zápona, Kukle, Březinský, Žoušský a Podzámecký. Větry převládají severozápadní, deště západní. Krupobití zřídka kdy navštěvuje městečko naše a následky nebývají zhoubné.

¹⁶⁰Obec má různá pojmenování: na Městečku (náměstí), v Betlémě (v barácích), na Milíři, ve Dvoře, ulice Školní, na Obci a v Americe.

Znak městečka jest týž jako města Hory Kutné, ale bez allegor. postav. Zdá se, že na přímluvu Hory Kutné byl znak tento Janovicům propůjčen.

Na náměstí stojí nový kostel, fara, obecní dům, socha sv. Jana z Nepomuku. Škola stojí ve Školní ulici vedoucí k Hoře Kutné.

Nejvyšší bod v okolí je hřbitov. Leží za městečkem na kopci Janovickém u silnice erární, která vede do Zbraslavic ve výši 475 m n. mořem.

Obyvatelstvo živí se valnou částí rolnictvím, také řemeslem, obchodem a nádenictvím. Mládež zůstává doma, jde na studie, řemeslo a odchází z valné části do světa.

Jmění obce jest: nová radnice, obec. váha, obec. domek s malou zahrádkou a asi 31 ha pozemků; celá obec má výměry 414 ha 2 a. Město platí 120 K 84 h, a celá obec 3644 K 64 h daní.

Jména tratí polních: na Milíři, v Mrskově, na Bábinách, v Oboře, u Obrazu, nad Vel. Záponou, v Zrcadle, na Chmelnici¹¹⁴) a v Tišině.

Škola. Škola v Červ. Janovicích připomíná se již v polovici XVI. století. Byla umístěna v domku č. p. 32. a měla třídu jednu. Po čase domek nevyhovoval potřebám školním. I pomýšleno bylo na stavbu školy nové, a to stalo se roku 1760. Vystavěn byl nový dřevěný domek za 129 zl. 23 kr. stříbra a věnován účelům školním. Jestliť to nynější domek č. pop. 37 znám pod jménem „stará škola“. Domek měl jednu větší světnici za učebnu a jednu menší za byt pro učitele.

Ku konci XVIII. století byly již třídy dvě a nová škola naprosto nestačila. Proto najaty dvě světnice v domech č. p. 13 a 99 k účelům školním. Dlouho trvalo toto provisorium, až konečně r. 1841 uzářila myšlenka postavití budovu novou, všem potřebám vyhovující. Patron školy - obec kutnohorská - vystavěl za 21.000 zl. školu pro čtyři třídy, kterouž r. 1843 odevzdal svému účelu. R. 1858 byla škola rozšířena o třídu třetí a měla 200 dítek. V r. 1878 byla rozšířena o třídu čtvrtou, r. 1889 o třídu pátou, když prve r. 1879 zřízena byla pro dívky při jedné třídě pobočka. R. 1863 bylo přiškoleno 9 obcí a škola měla 402 žáky.

Posloupnost učitelstva. Posloupnost učitelstva, pokud byly prameny přístupny, takto jsme sestavili: Prvním známým učitelem a zároveň kostelníkem byl Jan Zámostecký (1660), pak Ondřej Hlušecký (1671), Václ. Miller (1673, preceptor vopatovický), Václ. Macílek (1674 taktéz), Jan Vít (1675 taktéz), Jiřík Kantůrek (1675 taktéz), Jan Joanes (1675), Jiřík Libský (1683 jeho Milosti pána z Obitec preceptor), Josef Miller (1686), Václ. Fushol (do r. 1736).

Od doby této až do r. 1814 nemáme žádných zápisků o stavu učitelstva. Tímto r. nastoupil učitel Jan Rychlý¹¹⁵) a když r. 1817 zemřel, zvolen učitelem Jan Kopecký (1817-56), za jehož učitelování byli „spomocníky“: Klíma, Beneš, Steiner, Mašín, Vála, Černoch, Aryent, Eduard Kopecký, Radník, Baďouček a Jan Zámečník. Dle vypravování starců měl principál Jan Kopecký 60 zl. šajnu služného, spomocníky sám vyplácel i stravoval. Kromě toho dostával

posnopné, jež se skládalo u rychtáře. Ten učiteli patřičné odměnil a co přebývalo, „prodal a propil“.¹¹⁶⁾ O třech králich, o Řehoři a o posvěcení dostával vejce, peníze (po groši z každého čísla) a koláče. Také v domech, kde byli hosté, nastrčil učitel „partýsku“.

R. 1856 byl ustanoven spomocník Eduard Kopecký učitelem červenojanovickým. Za své nemoci byl zastupován učitelem kutnohorským Aloisem¹⁶¹ Krulišem. E. Kopecký působil do r. 1886. Mezi časem tím působili zde: Jan Zámečník (1852), Václav Štěpina (1856-97), Alois Hořenský (1857), Fr. Pavlík (1858), Fr. Hemek (1860), Ad. Křenek (1862), Alois Havlíč (1863), Jan Novotný (1864), Jan Svatý (1866, 69), Al. Šporel (1867), Dom. Vethartický (1873), Jos. Lebeda (1875), Fr. Smolák (1878), Fr. Procházka (1878), Jan Kremla (1880), Fr. Paštyka (1881-1892), Karet Partl (1882), Fr. Kalous (1883-1887), Fr. Hubert (1884 a opět 1889-1902), Ferd. Kozdera (1885), Al. Horáček (1886 až 1887), Fr. Samuelis (1887-1907), Jan Kořínek (1887-90), Vojt. Votruba (1889-96), Karel Fiala (1890-91), Ant. Beneš (1892-96), Oktavian Pacholík (1892-93), Jos. Fiala (1893, † 1909 říd.), Frant. Vintr (1896 a 1898 uč. až dosud), Ed. Ludmila (1896-1902), Václ. Václavík (1896-97), Josef Táborský (1897- uč. dosud), Jan Volenec (1898), Frant. Procházka (1903 uč. dosud), Helena Wolfová (1908 uč. dosud), Aloisie Pivoňková (1909 uč. dosud), Václav Štěpina (1909 říd. dosud).

Výpomocnými nebo zat., na krátko, byli: Božena Hynková, M. Nebovidská, Helena Havránková, Anna Cinerová, Rudolf Čapek, Josef Vlasák, Justýna Pešková, Barbora Klečková, Emilie Reinbergrová, Růžena Smutná, Josef Pírko, Em. Junek.

Ženským ručním pracím učily: Anna Parkosová (1879-80), Anna Pacholíková (1880-81), Anna Vášová, provdaná Paštyková (1881-97), Augusta Křížová (1892 dosud).

¹⁶²Přiškolené obce a osady k Červ. Janovicům jsou: Opatovice (2300 m), Vilimovice (2000 m), Lány (3000 m), Chvalov (3000 m), Plhov (3000 m), Katlov (1500 m), Zadní (2500 m), Zhoř Mal. (2000 m), Zhoř Vel. (2500 m), Kopaniny (3200 m), Bludov (3300 m) a Zdeslavice (2000 m). Zadní a Kopaniny mají cesty polní a dosti neschůdné; ostatní jsou s Janovicemi spojeny silnicí.

Škola jest opatřena slušným nábytkem a má dosti veliký počet pomůcek k vyučování potřebných. Místní škol. rada stará se svědomitě o rozvoj školy a o potřeby, které jí zákon ukládá, začež r. 1903 obdržela od c. k. okres. školní rady pochvalné uznání, ve kteréž době byl předsedou m. šk. rady Vincenc Kutílek.

Posloupnost předsedů míst. škol. rady: Ant. Valda (1870-83), Jan Vraný (1883-89), Arnošt Vondörfer (1889-96), Vincenc Kutílek (1896-1903), Jan Bradáč (1903-10), Alois Štamberg (1910 až dosud).

Posloupnost místních dozorců školních: Jan Hrnčíř (1870-86), Arnošt Svatoň (1886 - 1907), Frant. Kozlík (1907-1909), Alois Štamberg (1909 až dosud).

Kostel a fara. Na jižní straně náměstí stával chrám sv. Martina, o jehož založení nebylo určitých zpráv; ale r. 1350 nacházíme zapsáno v knihách „Lib. erect. Tom. I.“ fol. 15-11, nadání pro chrám sv. Martina v Janovičkách a r. 1383 byl již plebánií. V letech 1636-51 byl chrám sv. Martina bez kněze a obstaráván klášterem sedleckým, kolejí jesuitskou z Hory Kutné, františkány z konventu zámuckého, anebo jinou farní osadou.

Hrabě Arnošt z Thürheimu založil při kostele 1717 exposituru a r. 1812 proměněna ve faru. Původně byl kostel sv. Martina v Janovičkách vystavěn slohem gotickým, což dokázáno r. 1875, kdy kostel byl opravován. Našla se totiž gotická zazděná kamenná ostění okenní a také okno za oltářem mělo ještě původní tvar gotický.

Při opravě střechy věžní r. 1821 nalezen v báni český spis z r. 1734 se jmény kutnohorských pánů radních. Spis ten opět i s novým spisem do bání vložen, aniž by se byl dal opsati.

Kolem kostela býval hřbitov a porval až do r. 1835, v kterémžto roce založen jižně městečka hřbitov nový na nejvyšším místě celého okolí. (475 m n. A.)

Poblíž nového hřbitova na „Babinkách“ pochováni jsou vojáci, kteří zemřeli v nemocnici červenojanovické v době josefínské r. 1789. Místo to označuje kamenný kříž a jehlanec, který byl r. 1889 na paměť jejich postaven.

Jako zbytek ze starého hřbitova zachovaly se epitaphia z třeboňského vápence, z nichž tato jsou poněkud čitelná: a) Václava Heralta Libštejnského z Kolovrat, b) Veronika Libštejnská z Kolovrat, rozená z Dubé a Lipé, manželka Heraltova, c) v předsíni chrámové byl již polovylapaný kámen náhrobní, na němž lze čísti: Tuto leží Jan Petr Trezík ... Oba výše zmíněné náhrobníky jsou zazděny uvnitř chrámu pod věží, Trezíkův byl rozbit během stavby nového kostela.¹¹⁷⁾

Ve věži byly tři menší zvony z doby novější, a to: sv. Gotthard (Hiltzer Nov. Město), sv. Prokop, Panna Maria (Bellman v Praze). Tepané kříže ze starého hřbitova pocházející darovány byly do musea kutnohorského.

R. 1908 povoleno bylo c. k. minist. kultu a vyučování stavěti v Č. J. nový chrám pod patronátem rady král. hor. města Hory Kutné a se stavbou počalo se r. 1909. Plán ve slohu románském s úhlednou věží zhotovil Matěj Krch, stavební rada při c. k. místodržitelství království Českého. Strop chrámu tohoto je pásová trojdílná klenba, a presbytář je dvoudílná. Plán na oltáře, kazatelnu ^{163a} boží hrob navrhl pražský professor Jan Kastner. Hlavní oltář a kazatelnu řezal Boh. Bek, boční oltáře a hrob Jan Novák, oba řezbáři kutnohorští; lavice dodal Josef Hrabák, zábradlí u presbytáře a zpovědnice Ant. Hrabák z Hory Kutné. Obraz sv. Martina na hlavním oltáři, a Početí blahosl. Panny Marie na bočním oltáři maloval pražský professor Em. Dítě a obraz sv. Václava na druhém bočním oltáři pražský akad. malíř Frant. Ženíšek.

Křížovou cestu dle nákrešů mnichovského professora Feuersteina a rámy dle nákrešů prof. Kastnera řezal Bohumil Bek. Varhany dodala firma Jan Tuček z Hory Kutné. Malbu chrámu provedl Jos. Richter z Hory Kutné.

Celkový náklad na chrám červenojanovický obnáší okrouhle 100.000 K a hrazen byl ze jmění kostelů kompatronátních (Č. Janovice, Petrovice, Veletov, Lošany a Zibohlavý). Stavitelem byl Č. Dajbich z Hory Kutné. Chrám byl 15. října 1911 vysvěcen biskupem královéhradeckým Th. Dr. Jos. Doubravou.

Fara červenojanovická uvádí se poprvé ve spisech r. 1350 a 1384, ale prvním farářem známým a ve spisech zjištěným jest teprve roku 1600¹¹⁸⁾ farář Kašpar. Při r. 1657, kdy fara obsluhována různými kněžími, počaly se psáti matriky a zapisovány do nich křty do r. 1721 česky, do r. 1784 latinsky, do r. 1835 česky, do r. 1848 německy a od roku tohoto opět česky a zapisovány byly tyto křty z následujících osad: ze Skalice, Zbraslavic, Čejkovic, Chlumu, Hodkova, Krasoňovic, Paběnic, Třebonína, Michalovic, Čestína, Úmonína, Březové, Hranic, Bahna, Hetlína, Černín, Dobrovítova, Šebestějnic, Lhoty, Miletic, Lomce, Prostř. Vsi, Vernýřova, Dědic, Rápošova, Želivce, Hraběšina a Zbýšova.

Byla-li fara husitskou, nedá se zjistiti, ale křtitelnice v podobě kalicha z jednoho kusu dubového dřeva hrubě sekaná svědčila by o domněnce této.

¹⁶⁴Litmír Viduna Obítecký z Obitec, jemuž uloženo sestaviti fassi a sepsání, kolik na jeho panství žije katolíků, kolik nekatolíků, u kolika jest naděje, že přestoupí na katolictví a u kolika této naděje není, takto píše:

„Na tomto statku mém v městečku Janovic jest kostel sv. Martina od starodávna, kdežto chován byl farář, nyní pak od r. 1636 žádného není, neschází se nic více k tomu záduší pro vychování kněze, kdyby osada ve svém předešlém esse zcela a zúplna byla toliko: 21 korec 1 věrtel žita, 29 korců 1 věrtel ovsa, ale nyní pro spustlost osady sotva by toho polovic vycházeti mohlo.

Z rolí a z luk se platu scházelo 6 kop a 5 gr., nyní pak z toho nic více ročně se neschází, toliko 2 kopy a 1 groš. Rolí k těmž záduší se nachází 3 kopy 19 záhonů, z nichžto toliko platné

se užívá 2 kopy 18 záhonů a luk něco - ostatek všechno zarostlé a pusté leží. Ztenčil se velmi tohoto panství janovického lid, nebo v obci Chvalově jediný pozůstal Jan Jeřicha se synem a dcerou. V obci Plhově Václav Vytasil s manželkou, v obci Vilimovicích Václav Salaman s manželkou, Újezdec - ves prázdná, Senetín - ves prázdná atd. atd. nařiká Obitecký „čím dál, tím hůř“.

Posloupnost kněžstva. Posloupnost kněžstva, pokud se zjistiti dala: kněz Kašpar Pistorius Pardubský (r. 1600). R. 1603 stěžovali si Janovičtí naň, že nechce posluhovati poddaným na panství malešovském, zavíraje se tím, že má býti dosazen na faru bykaňskou.¹¹⁹⁾ Po smrti jeho obsluhována fara kněžími z různých řádů, ač mezi těmi, kteří bohoslužby zde konali, nacházíme v matrikách i jejich hodnosti, a ty zde zaznamenáváme. Byl to r. 1657 P. Josef Chuml, r. 1661 P. Bartoloměj Pramer, r. 1672-77 P. Gregorius Augustinus Ebrt, farář, r. 1681-86 reverendus ac doctissimus dominus P. Laurentius Benedictus Metser, tehdy farář janovický, r. 1688 rever. ac doctissimus dominus P. Martinus Josephus Novi, r. 1691-97 rever. ac doctissimus P. Adalbert Jos. Gajetius, administrator fary janovické. O tomto knězi podává děkan česlavský Joanes Josephus Řičan relaci pražské konsistoři 30. dne měsíce máje 1698. (Archiv arcib. pražského při r. 1698). V čase těchto kněží byla fara často opuštěna, jak uvádí matrika: parochia vacante (fara neobsazena), a teprv roku 1708 shledáváme se s P. Merlínem z Litoměřic, kterýž tu ustanoven administrátorem. Václav Jan Nepom. Frischer z Nového Města Pražského, jehož dosadil Daniel Josef arcib. pražský (r. 1710), r. 1737-62 Jan Fr. Gregoriades,¹²⁰⁾ Václ. Šitín, rodák kutnohorský (1772), Ant. Kirchner (1772-76), Josef Karel, kaplan z Lošan (do r. 1778), Matyáš Arnošt Bílek (do r. 1797), za něhož zřízena v zámku vojenská nemocnice, Karel Baroch (do r. 1805), Jos. de Waengg (do r. 1810), Ant. Dařílek (do r. 1839). Za tohoto kněze prohlášena dvorním dekretem ze dne 22. září 1812 farní administratura farou; gub. dekretem ze dne 6. ledna 1833 zřízeno při faře kaplanství. Jos. Ferd. Cibulka (do r. 1844), Jos. Peřina (do r. 1850), Matěj Rybička, Fr. Macek, Jan Přerovský, Fr. Josl (od r. 1866-1902), Václav Bartoš (od r. 1902 farářem dosud).

V archivu pražského arcib. při roce 1659 dne 17. juli nacházíme tento zápis: „Strhla se pračka mezi Janem Rotlebem a farářem v Janovicích, a sice tak, že Jan Rotleb hodil prázdným koflíkem cínovým po Janu Častolárovi, ale koflík zasáhl faráře a on ihned vstavše pravou rukou pěstí Rotleba uhodil a Rotleb faráře levou a p. farář rozhněvavše se zase Rotleba dobře pěstí vytloukl, že mu krev z nosu i huby tekla. Čeládka pak Rotleba popadla a odnesla. Rotleb krom toho jednoho uhození faráře víceji nebil. Litmír Viduna z Obytec.“

Událost tato donesla se do H. K. k uchu arciděkana Kemlicha a ten žádal majitele panství, aby věc vyšetřil a jemu pak podrobnou zprávu podal. Farář v listině sice není jmenován, ale není to jiný nežli P. Josef Chuml, který, jak ¹⁶⁵na tit. listě matriky z r. 1657 čteme, tuto matriku sám založil a tenkrát zde bohoslužby vykonával. Jak věc dopadla dále, není zápisů.

Kaplany byli: Václ. Sovák (1833-46), Al. Němeček (1850, 76), Jos. Polák (1857), Fr. Josl (1859, 65), Václ. Oliva (1860), Fr. Turovský (1861), Fr. Trávníček (1863), Em. Müller (1865), Václ. Spurný (1866), (do r. 1868 nebylo žádného), Jos. Tichý (1868-1870), Frant. Klus (1873), (do r. 1886 nikdo), Jos. Valeský (1886-87), Jos. Martínek a Ant. Rulík (1887), Jan Svoboda (1889), Václav Bartoš (1892), Jos. Marek, Fr. Velebný, Fr. Pour a Arnošt Šternberský (1902), Josef Mašina (1903-5), Jan Beneš (1905-8), Karel Dvořák (1908 až 1910), Alois Dolák (1910 až dosud).

Fara janovická náležela do r. 1776 vikariatu haberskému, od r. 1786 žlebskému a od r. 1791 náleží k vikariatu kutnohorskému.¹²¹⁾

Příjmy tehdejších farářů byly takto upraveny: 18 hl žita, 20 hl ovsa, 37½ kg másla, 65 kg tvarohu, 25 l piva z každé várky a 10 hl přidavkem ročním, 95 m dříví, což později skoro na polovici sníženo.

V r. 1848 vyvazovaly se tyto dávky a určeno za ně na 3820 K, za kterouž summu koupěna obligace. Od té doby nepožívají faráři žádných naturalíí.

Patronem chrámu i fary je město Hora Kutná, již náleží velkostatek Červ. Janovice.

Do kolatury červenojanovické náležejí osady: Petrovice I., Újezdec, Senetín, Bludov, Chvalov, Plhov, Zadní, Vilimovice, Zdeslavice, Katlov, Malá a Velká Zhoř, Korutice a Kopaniny (Zbožňov a Kouřilna).

Staré dřevěné chalupy v Červených Janovicích.

¹⁶⁶**Dějiny.** V Červených Janovicích, které tehdy se zvaly Janovičky, stávala od nepaměti tvrz. Důkazem toho ještě také opevnění, most, valy atd. u nynějšího zámku, který na tomž místě stojí a v nynější podobu r. 1660 přestaven Vlachem Karlem Bretaním, štukatérem. K původní stavbě přistavěny postranní opěrné vižky, ambity, vnitř vlašský komín, z něhož dnes ovšem málo lze viděti, rytířský sál skvostně vyzdoben a vše, což opravu potřebovalo, opraveno bylo. Dnes ovšem jen trosky rozpadané ukazují bývalou slávu a nádheru zámku červenojanovického.

Jako nejstarší držitelé tvrze v Janovičkách jsou nám známi ve druhé polovici XIV. století (1374) bratři Ješek, Zdeněk a Mojek a žili již za dob Karla IV. Ješek ustanovil r. 1374 faráře na faru janovickou. Jméno faráře, kterého Ješek dosadil, není známo.

Ku konci XIV. století, ač byli ještě v držení části Janoviček první známi držitelé, tož přec již právo podací měl Zdeněk z Janoviček, který se r. 1418-40 připomíná a patřil do rodu Janovských ze Soutic. Potomek jeho Aleš ze Soutic, kterýž se v polovici XV. věku (1446-61) jako majitel Janoviček připomíná, měl syna Jana a ten počal se psáti Janovský ze Soutic a tím založil novou linii Soutických. V ty časy byl majitel Paběnic a Březové Ondřej Keřský z Římovic pro rušení zemského míru poháněn, ale utekl se, když naň v Paběnicích udeřeno bylo, na tvrz v Janovičkách a tu jat a v Čáslavi r. 1446 popraven. (Hrady a zámky XII.) Utekl-li se skutečně Keřský na Janovičky, tedy nepřišel na své, poněvadž mu nepatřily.¹²²⁾

C. k. konservator Kliment Čermák tvrdí, že Keřský pochován byl v románském kostelíku čáslavském pod věží a dokazuje, že tam r. 1901 byly nalezeny jeho kosti, a to: kostra se špatně srostlou kostí lýtkovou. (Keřský měl totiž zlámanou a špatně zhojenou nohu; kulhal a proto jezdíval vždy na koni.) Hlava s'atá ležela u jeho nohou. (Časop. česk. star. 1902.)

Po rodu Janovských z Soutic vyskytuje se na Janovičkách rod Janovských ze Suchotlesk. Petr Janovský ze Suchotlesk vyznává r. 1482 dluh svůj k záduší sv. Lazara na Horách Kutných a Kutnohorští na vyznání toto vystavili nový zápis¹²³⁾ Po smrti Petrově držel Janovičky syn jeho Bohuslav, kterémuž náležely také Paběnice. Bohuslav oženiv se s bohatou Hornicí pannou Anušou Miránkovou (Dač. I. 56) prodal Paběnice a zůstal seděním na Janovičkách do první polovice XVI. století. Tehdy přešlo zboží jeho na Hynka a Václava Haugvice z Biskupic a na Janovičkách. Hynek r. 1524 Janovičky prodal Jetřichovi Lukaveckému z Lukavce.

Krátký čas počínaje r. 1531 byl majitelem Firšic z Nabdína, kterýž dědictví své postoupil Janu Pařízkovi z Pařízku a ten r. 1541¹²⁴⁾ celý majetek: Janovice, Zdeslavice, Zhoř, Chvalov, Bludov a Opatovice s podacím kostelním v Janovičkách prodal Adamovi z Říčan; ale již roku 1550 vidíme Janovičky v rukou Markvarta Stránského ze Savojo vic a po roce v rukou Adama, Jindřicha a Krištofa bratří Budovci z Budova. Adam byl colmistr¹²⁵⁾ a později nejvyšší profiantmistr J. M. císaře a krále českého a platně sloužil i stavům českým. Bratr jeho Jindřich byl statečný voják, který bojoval proti pohanům ve prospěch křesťanství. Jsa v bitvě raněn od nepřítele, zemřel od rány té a pochován jest v Košících u Malešova.

¹⁶⁷⁾Adam, jakmile nabyl sám práva na Janovičky, prodal je r. 1567 Janovi Chlumovi z Chlumu a když Jan z Chlumu odprodal některé vesnice a jiné přikoupil, prodal r. 1575 Janovičky Albrechtovi Novohradskému z Kolovrat. Po smrti jeho dostalo se zboží jano vicke synu jeho Šťastnému (Felix), který r. 1582 ve svádě u Svobodů v Hoře Kutné za přítomnosti mnoha zemanů Mikulášem Dačickým z Heslova byl zabit. Sám se chlubí tím Mikuláš ve svých „Pamětech“¹²⁶⁾ takto: „Ve čtvrtek post. s. Marci p. Šťastný Novohradský z Kolovrat, jevše skrze H. K. nestřízlivý, zastavil se v domě, jenž slove u Svobodů u samé brány Kourimské, kdež jsem já s p. Václavem Hrabaním a Matějem Salavou byl. A jsouce spolu as do čtyř hodin na noc, tu týž p. Šťastný, vzavše sobě za příčinu, že jsem před ním klobouku nesňal, na mne ¹⁶⁸⁾zbraně své dobyl a sekal a i zranil, tak že jsem se jemu dále brániti musil; i zabit jest tu mimo mou vůli.

Skrze tu nenadálou příhodu jsem velikých, dlouhotrvajících soudův, těžkostí, vězení, outrat pokusiti a vytrpěti a na větším díle o stav svůj přijíti musil, nebo mi se do vysokého rodu dostalo...“ A ještě r. 1602 zpomíná činu těmito slovy: „...Při kterýchžto vyřizování těch revisí také těžkost má jest mne o zabítí nebožtíka p. Šťastného z Kolovrat v letech 20 pořad zběhlých skrze nepřátely mé, kteříž mne bohatého býti pravili a sobě tu uhoniti chtěli, zdvižena a obnovena, skrze což jsem opět zнову nemalých starostí, outrat a škod pocejiti musel. Tehdáž chudině cesta k císaři zamezana byla.“

Janovičky podědil nyní strýc Šťastného - Petr, kterýž k tomu statku Petrovice přikoupil. Petr zemřel bezdětek a poručil zboží své r. 1596 Janovi Bezdrůžickému z Kolovrat a Volfovi Novohradskému z Kolovrat. Dsky zemské při roku 1596 (D-27) mají o tom zápis tohoto znění:

„Statek můj, tvrz Janovičky s dvorem poplužním, s poplužím, pivovárem, sladovnou, spílkou, lukami, štěpnicemi, zahradami, chmelnicemi, haltýři, sádkami, tudíž městečko celé Janovičky s podacím kostelním, ves celou Opatovice a v téže vsi dvůr poplužní s mlýnem a pilou, ve vsi Vilímovkách podací kostelní a což tu mám dvůr poplužní, řečený nový, tudíž i mlýn; též ve vsi Černínách což tu mám s lesy, háji, lukami, porostlinami, rybníky, potoky, vodotočnicami i se vsí zvůli a plným panstvím a též i druhý statek, který jsem od pana Jáchyma z Kalenic přikoupil, tudíž ves celou Petrovice i s podacím kostelním a v ní dvůr poplužní s poplužím poroučím, dávám a odkazuji panu Janovi Bezdrůžickému z Kolovrat a panu Volfovi Novohradskému z Kolovrat.“

Nastalo nyní dělení zboží janovického. Prvý si nechal tvrz, městečko a dvůr Janovičky, Vilímovice a ves Újezdec, druhému připadl ostatek. Divnou náhodou nebo osudem stalo se, že jeden o druhém ničeho nezvěděvše, prodali zboží svá r. 1601 panu Heraltovi Václavu Libštejnskému z Kolovrat, jehož majetkem byla ves, tvrz a dvůr Žišov a Hrádek nad Vrchlicí na Horách Kutných.

O tomto majiteli Červených Janovic dovidáme se, že již r. 1612 přidělen byl a dojížděl k sestavení komisi, která vyšetřiti měla škody na horách. Avšak již r. 1619 nařídili stavové čeští, aby v ouřadech a službách zemských nebejvali tito pánové ... a mezi nimi jmenován i Heralto Václav Libštejnský z Kolovrat.¹²⁷⁾

O Heraltovi čteme ještě tento zápis:¹²⁸⁾ „Leta Páně 1616 v neděli po památce sv. Matouše, evang. Páně, mezi námi Karlem Mráckým z Dubé na Pišelicích, Svojšicích a Lošanech J. M. císařským radou - Ondřejem Hornateckým z Dobřenic, na Zbraslavicích, Radboři, Dobřeni, hejtmanem kraje Časlavského - Jindřichem Mírkem ze Solopisk a na Nesměni, jakožto od J. M. Cís. Pána, Pana našeho nejmilostivějšího nařízenými komisaři a ubrmany stala se mocná ubermanská výpověď a přátelské porovnání i smlouvami mezi urozeným Pánem, panem Heraltem Václavem Libštejnským z Kolovrat na Janovičkách a Žišově J. M. ří. Cís. radou s jedné a Panem Benešem Březským z Ploskovic a na Bohdánči se strany druhé a to taková:

Abyste dále na časy budoucí a věčné mezi námi láska, svornost a dobré přátelství společně též poddaných a obyvatelův též vsi Vopatovic k témuž záduší Janovickému a Vilímovickému důvěrnost a náchylnost trvati mohla, i jiné všechny nedorozumění přátelsky porovnali ... aby též Březský Beneš čtyřiceti kop Míš. kostelníkům téhož záduší Janovického do městysu Janoviček, a to konečně ve dvou nedělích pořad zběhlých od datum této smlouvy od sebe odnésti povinen byl a odvedl ... Co pak kněze Kašpara, faráře na faru Janovickou dosazeného dotýče, aby poddaní téhož pana Březského ze vsi Vopatovic jak plat peněžitéj kostelníkům, tak i desátek obilní témuž knězi Kašparovi (t. j. Pistorius Pardubský) za tento celý rok 1616 zcela a zouplna neprodleně odvedli.

(L. S.) Karel z Dubé. (L. S.) Ondřej Hornatecký. (L. S.) Jindřich Mírek.

(L. S.) Heralto Kolovrat Libštejnský. (L. S.) Beneš Březský z Ploskovic.

¹⁶⁹⁾Heralto Václav Kolovrat Libštejnský jsa vdovcem, vstoupil v stav manželský s paní Alenou, roz. Bohdaneckou z Hodkova, pozůstalou vdovou po panu Václ. Chotouchovskému z Nebovid. Actum tu na Horách Kutných na Hrádku nad Páchem potokem.¹²⁹⁾

Po smrti jeho († 1630) dědil statky tyto syn Zbyněk Leopold, kterýž Janovičky r. 1646 prodal Aleně Markétě Obytecké z Lažan, sám sobě Hrádek nad Vrchlicí ponechav. Aléna byla manželkou Litmíra Viduny Obiteckého z Obytec, J. M. cí. rady a soudce zem. v král. Českou, pána na Janovičkách, Souticích, Horce, Petrovicích a Zhoří, jemuž zboží janovické před svou smrtí postoupila. Litmír zemřel r. 1671 a zboží jeho dědili synové.

¹⁷⁰⁾Na Janovičkách sídlili pak: 1671 Jan Václ. Obytecký, 1681 Antonín Josef Obytecký, 1700 J. M. urozený a statečný rytíř Jan Václ. Ferd. Obytecký, nejvyššího zem. soudu soudce a v král. Českém podkomoří. Zemřel r. 1707 u věku 67 let 6 měs. a pochován v černé kapli chrámu sv. P. Barbory na Horách Kutných.¹³⁰⁾

V této době byla tvrz v Janovičkách zcela nově vystavěna. Dolejšek (přízemí) klenutý, hojnost pokojů, komor a sklepů, k přebývání místností s dostatek.

Po smrti Janově (1707) dostal se statek třem jeho synům. Jeden z nich, když se o statek rozdělili, prodal zboží r. 1715 Arnoštu hraběti z Thürheimbu. Týž založil zde r. 1717 farní exposituru a prodal Červené Janovice již r. 1724 městu Hoře Kutné,¹³¹⁾ již náležejí až dusud. Zboží janovické zaujímá polností, lesů, luk, pastvin atd. ve výměře 1079-65 ha. Náleží k němu sešlý zámek vystavený na místě staré tvrze. Bývaly v něm pivovar a sladovna, kteréž r. 1900 zrušeny.¹³²⁾

Lihovar prodán na Izáka Vondörfra již v prvních letech XVIII. století.

Panství červenojanovické jest velkostatkem lesním a jest nyní obcí kutnohorskou velmi racionelně spravováno. I chov ryb počíná se zmáhati a to dosti utěšeně a s dobrým výsledkem; skoro všechny vypuštěné rybníky se zavodňují a rybami osazují. Při dobrém vedení slibuje hospodaření toto hojného užítku.

O lesnictví a rybářství viz v I. díle čl. „Zemědělství“.

Červ. Janovice mají svoji školu, faru, poštu, telegr. i četnickou stanici o 3 mužích a zdravotním obvodem náležejí do Zbraslavic, kamž s Chvalovem odvádějí 117 K 79 h ročního příspěvku.

Nejbližší stanice železniční jsou Černíny-Červ. Janovice na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

KAČINA ZÁMEK A HOSTINEC HUSA.

Hrabě Jan Rudolf Chotek byl milovníkem přírody a pěkných staveb. Proto cestoval každého roku po Itálii, Švýcarsku, Francii, Anglii, Sasku, Rusku atd., aby poznal krásy této ciziny. Vrátiv se domů, hleděl pak zkušenosti na cestách nabyté na svých statcích uplatniti.

Koncem XVIII. století umínil sobě vystavěti zámek, „aby zanechal po sobě památník, pro kterýž by potomci jeho s radostí si naň vzpomínali. Vyhlídnuto návrší u staré „Husy“. Na stavbu zámku sešlo se dosti plánů a hrabě rozhodl se stavěti dle plánu Schunichta, saského architekta. R. 1800 a 1801 svezem veškeren stavební materiál a stavba r. 1802 počala a trvala do r. 1822. Vedení stavby svěřeno bylo pražskému professoru J. Fišerovi, který za sebe ustanovil k stále dohlídce inženýra Filipa Jöndla. Náklad obnášel kol 600.000 korun.

Skvostná tato budova, která obdržela starobylé jméno „Kačina“, stojí v libosadu na pahorku jihozápadně a severovýchodně mírným svahem v dolinu se snižujícím, odkudž jest rozkošná vyhlídka k Hoře Kutné, Čáslavi a Kolínu.¹³³⁾

Hlavní stavení jest do dvora a do parku sloupovým jonickým opatřeno; průčelí sloupová do dvora okrášlena jsou allegorickými polovypuklými sku₁₇₁pinami na zahradnictví, rolnictví a lov upomínající - prací vídeňského sochaře Schrotta.¹³⁴⁾

Pod římsou skupení tohoto jest nápis latinský, který česky takto se čte: „Jan Rudolf hrabě Chotek sobě, přátelům a potomkům 1802-22.“¹³⁵⁾

Jednopatrové stavení postranní honosí se portály slouhu starodorického a spojena jsou křídly s palácem v podobě čtvrtkruhu. Tato jsou nízká a mají do dvora sloupoví, k parku však portály na sloupech slouhu novodorického spočívající.

Ve středu hlavní budovy jest kulatý sál, šedým mramorem vykládaný, jehož kopule spočívá na osmi sloupech korintických; světlo padá do něho horem.

V severní budově postranní jest divadlo a kaple (dosud nedostavěná), v jihovýchodním knihovna, též v kulatém sále, jenž má předsíň, galerii, kupoli ležící na dvanácti mramorových sloupech. Knihovna má prý přes 25.000 svazků a ač byla vybrakována, honosí se přec ještě vzácnými díly a rytinami. Taktéž sbírky přírodopisné mají dosud nezměrnou cenu. Vedle knihovny jest umístěn archiv rodinný.¹³⁶⁾

¹⁷²Ostatní komnaty zámku slouží hraběcí rodině za obydlí. Celé stavení vyniká ladným souměrem a vkusnými, ač přec jednoduchými okrasami, ale můžeme směle říci, že zámek tento v mnohém ohledu jest nádherný a náleží pro svou zvláštnost stavitelskou bez odporu k nejzajímavějším stavbám novověkým.

Kolem zámku na všechny strany založen jest park, obora a les, takže skoro celé okolí v krásnou zahradu proměněno jest a tím dodává se zámku půvabu a panského lesku. V oboře jest myslivna a luka na „Kačinách“.¹³⁷⁾

Jméno „Kačina“ jest staré a luka zdejší byla tak zvána již ve století XII. Na lučinách těchto sbíralo se vojsko jednoty panské r. 1434 proti Táborům a Sirotkům¹³⁸⁾ před bitvou u

Lipan, a r. 1448 vojsko Jiřího z Poděbrad před výpravou jeho proti Praze. Jiná vojska tu léta 1469 a 1474 sbírána k různým tažením vojenským.¹³⁹⁾ Na Kačině bydleli často členové císařské rodiny, když dojížděli do tohoto království.

V blízké vzdálenosti Kačiny na severovýchodní straně stojí starý hostinec

HUSA.

Jméno to obdržel již ve XIV. století od divokých hus, jichž mnoho se v okolí bažinatém a rybníční krajině zdržovalo. Husa povstala tak jako mnohé hospody za starých časů při cestě k Přelouči a Hradci Králové. R. 1810 nařídila vláda majitelům panství stavěti silnici z Tábora do Hradce Králové.

Hrabě Jan Rudolf Chotek postavil na svém majetku od zámku novodvorského až za Bernardov k hranicím panství zdechovického silnici svým nákladem. Silnice tato byla přijata ve správu erární r. 1820 a vedena jest prostorem mezi Kačinou a Husou. Tak stali se hospoda „Husa“ zájezdním hostincem pro povozníky starých časů. Dnes před hospodou jest pěkně uspořádaná zahrádka, ve které je milé posezení, zvláště, je-li dobrá obsluha. O výletníky nebývá nouze. Čáslav, Kolín, Přelouč i Pardubice a zvláště Hora Kutná a okolí vysílají sem hojně návštěvníků a ti odnášejí v čase květu za odměnu pěkné kytice šeríku, kterýž zde tvoří celé háje. A při zpáteční cestě doprovází je tlukot slaviců, kterých tu nesmírné množství bytuje.

Poznámky - Kutná Hora

¹⁾ Veškerá čísla o obyvatelstvu jsou dle sčítání z r. 1910. - ²⁾ Viz „Persekuce“ Veselského. - ³⁾ Šimek: Hora Kutná. - ⁴⁾ Řehák: Hora Kutná. - ⁵⁾ Z nápisu votivního obrazu z doby Vladislava krále a Horstorfera, nejvyššího mincmistra, vzata tato slova. - ⁶⁾ Nyní je v museum. - ⁷⁾ Starý, r. 1485 v Basileji tištěný misál s krásnými malovanými iniciálkami byl zapůjčen do Vidně, ale nebyl vrácen. - ⁸⁾ Vlašský dvůr, Hrádek nad Vrchlicí a Lorec viz jinde! - ⁹⁾ Viz spisy Havlíčkovy vydané u firmy Karel Šolc v Hoře Kutné. - ¹⁰⁾ Urbura jest dnes místností pro archiv městský. - ¹¹⁾ Gruntovní kniha kutnohorská r. 1442, pag. I. a V. 75. a Arch. Kutn. 13./12. 1498. - ¹²⁾ Sedláček: Hradý XII. (Také tam čtete, že Hrádek přešel r. 1578 od Vrchlabských v ruce Bohdaneckých z Hodkova.) - ¹³⁾ Hřebů těchto upotřebovali horníci k mělčení rudy. - ¹⁴⁾ Kapli sv. Václava zřízenou v arkýři vysvětil r. 1504 biskup Filip Villanuova. (C. k. konservator Fr. Beneš.) - ¹⁵⁾ Řehák: Hora Kutná. - ¹⁶⁾ Dačický: I. 69 - 70. - ¹⁷⁾ Sedláček: Hradý XII. - ¹⁸⁾ Dačický: I. 142. - ¹⁹⁾ Dačický: II. 18. - ²⁰⁾ Ottův Slovník Naučný. - ²¹⁾ Veselský: Průvodce po Hoře Kutné a okolí. - ²²⁾ „Šipčí“ zval se dvůr za „Lorcem“. - ²³⁾ Jména dosud působících učitelů jsou ve všech obcích proloženy tisknutá. - ²⁴⁾ Výpisy z archivu Kutnohorského. - ^{24a)} V roce 1910 počalo se již pracovati na rozdělení města dle obvodů a tak, jakmile bude nová školní budova vystavěna, stane se rozdělení skutkem. - ²⁵⁾ Ottův Slovník. - ²⁶⁾ Jiní historikové opět nejstarší kostel sv. Jiří jmenují a opět jiní kostel Matky boží na Náměti. (Zach.) - ²⁷⁾ Tadra a Ottův slovník. - ²⁸⁾ Ottův slovník. - ²⁹⁾ Šimek Hora Kutná 177. - ³⁰⁾ Archiv kutnoh. č. 673. - ³¹⁾ Šepmistři přidali Matoušovi k příjmu Zibohlavy, které kdys jen arcid. Buchal užíval. - ³²⁾ Dačický I. 140. - ³³⁾ Dač. I. 143 a Borový I. 338 a 384. - ³⁴⁾ Podlaha I. str. 5. Denhart. - ³⁵⁾ Pněvice, farní ves na pravém břehu Vrchlice. Byla r. 1424 po bitvě u Malešova vojskem Žižkovým zničena. - ³⁶⁾ Veselský: Dějiny a Ledr: Dějiny Malína, str. 66. - Ottův Slovník: Konrád z Vechty, nejv. mincmistr král. Českého byl r. 1408 biskupem olomouckým a r. 1413 arcibiskupem pražským. Vorlický archiv. Kniha kláš. sedleckého č. 41. Fol. 155. - ³⁷⁾ R. 1389 Ondřej, farář v Pněvicích a r. 1396 kněz Martin, inkvizitor kacírské nešlechtnosti, farář v Pněvicích, připomínají se také jako správcové duch. kostela Těla božího a sv. Barbory u H. K. (Lib. er. IV. 445 a 615 Borový.) - ³⁸⁾ Dačický: Předmluva str. LIX. - ³⁹⁾ Z toho patrně, že chrám námětský, maje sice své vlastní oltářníky, podléhal vrchní duchovní správě kostela svatojacobského. - ⁴⁰⁾ Jeden z nich v srpnu 1544 citován do Prahy i s děkanem Řezníčkem k vůli bludnému učení. - ⁴¹⁾ Dle „Ordo divinorum“. - ⁴²⁾ O těchto kněžích ví se, že žili v Hoře Kutné, ale neví se, zda byli u některé správy duchovní ustanoveni. - ⁴³⁾ Od r. 1332. - ⁴⁴⁾ Bibli lze viděti ve sbírkách archaeol. sboru „Vocel“. - ⁴⁵⁾ Veselský: Persekuce Hory Kutné. - ⁴⁶⁾ Chodba byla při restauraci chrámu zcela odstraněna. - ⁴⁷⁾ Emfyteutické

rozdělování pozemků zve se v právu římském dědičný pacht (nájem), při kterém pachtýř přísluší věcné právo plného užívání pozemku pachtovaného. Dědičný pachtýř (emfiteuta) měl právo pacht ten dědičně přenašeti. Ott. N. Sl.

Poznámky - Kutnohorsko

¹⁾ Sedláček: Hrady a zámky XII. - ²⁾ Slovník místopisný II. - ³⁾ Sedláček: Hrady a zámky. - ⁴⁾ Dačický z Heslova I. - ⁵⁾ Podstránský: Jména místní. - ⁶⁾ Obec bahenská, jakož i jiných 27 obcí na „Kutnohorsku“ podniklo v posledních letech na svých pozemcích melioraci a regulaci potoků. Viz o tom „Zemědělství“ v I. díle. - ⁷⁾ Slavík: Panství kutnohorské. - ⁸⁾ Arch. Kutnoh. při r. 1591, č. 4547. - ⁹⁾ Heber: Burgen u. Schlösser Böhmen's. - ¹⁰⁾ Podstránský: Míst. jména. - ¹¹⁾ Bludov bývá na mapách gener. štábu označen jako Bukov Český. Jest to chyba kardinální, na kteroužto na příslušném místě již několikrát bylo upozorněno, ale nesmysl ten dosud nebyl opraven. - ¹²⁾ Podstránský: Místní jména. - ¹³⁾ Arch. Kutnoh. č. 127 červ. - ¹⁴⁾ A skutečně o závět tu veden dlouhý spor, jehož akta nacházejí se částečně u Emlera v „Pozůstatcích“ a částečně v rukopisu v Museu Českém. (Viz o tom v „Hlízově“). - ¹⁵⁾ Bořetice případdy opět k Suchdolu. (Arch. Kutn.) - ¹⁶⁾ Heber: Burgen atd. V. - ¹⁷⁾ Pozůst. Emlerovy I., 547. - ¹⁸⁾ Sedláček: Hrady a zámky XII. - ¹⁹⁾ Palacký: Archiv II. 202, a Heber: Burgen u. Schlösser. - ²⁰⁾ Arch. Č. II. 414. - ²¹⁾ Schaller a Volný a Lib. er. a „Horník“ Veselského v r. 1845. - ²²⁾ Pamětní kniha fary bykánšské. - ²³⁾ Zeměřel r. 1593 v Hoře Kutné na předměstí Páchovském. Dačický II. - ²⁴⁾ Dačický uvádí v díle II., str. 167, že Petr Salava zemřel 1616 na Chlumě a zanechal vdovu p. Zuzanu ze Šaratic. - ²⁵⁾ Dopis vzatý doslova z Peškova článku „Panství malešovské“ v Horníku r. 1845. Na děkanství bykánšském té pamětní knihy již není. - ²⁶⁾ A fara bykáněcká dosud zachovává vůli pí. Salavové, neboť každý farář chovati musí tři krávy a odevzdati je opět svému nástupci. (A to sú ty železné krávy.) - ²⁷⁾ Archiv bykánšské fary. - ²⁸⁾ M. VIII. 126. (Historický slovník.) - ²⁹⁾ Arch. Kutn. 1603. - ³⁰⁾ Arch. Kutn. 1616. - ³¹⁾ Za tohoto faráře zřizena fara v Suchdole. - ³²⁾ Vystavěna kaple sv. Václava v Dobřeni. - ³³⁾ R. 1823 odpadly Košice. - ³⁴⁾ Za tohoto faráře zřizena fara v Křeseticích r. 1898. - ³⁵⁾ Pamětní kniha farní. - ³⁶⁾ Místopisný Slovník. - ³⁷⁾ Tehdy slula Bykán = Bykán Velký a Bykánec Bykán Malý. (Hrady a zámky XII.) - ³⁸⁾ Sedláček: Hrady XII., 262. - ³⁹⁾ Hrady a zámky XII. - ⁴⁰⁾ Dačický II. - ⁴¹⁾ Dačický II. Zem. arch. 1595 v měsíci květnu. Arch. kutn. 1595, č. 4933. - ⁴²⁾ Kopiář sedlecký v archivu orlickém na mnoha místech o „lánech“ odprodaných píše. (Archiv Český XIV.) - ⁴³⁾ Čelakovský: Ottův Slov. - ⁴⁴⁾ Emler: Regesta IV. 732. - ⁴⁵⁾ Dvůr Předhorský rozkládal se za Kouřimskou branou u Hory Kutné v Senné ulici na předměstí Cechovském. (Archiv Český XIV.) - ⁴⁶⁾ Dsky zem. kvat. 393. a Bílek: Konfiskace. - ⁴⁷⁾ Dačický díl II., str. 210. - ⁴⁸⁾ Jsou to pole poblíž studánky sv. Vojtěcha, odkud vede se pitná voda celá staletí do Hory Kutné. - ⁴⁹⁾ Podstránský: Jména místní. - ⁵⁰⁾ Inventář fary církvické Nro. 10. - ⁵¹⁾ Žádušní zápisky církvické. - ⁵²⁾ Archiv fary církvické. - ⁵³⁾ Ledr: Děje Nov. Dvůrů. - ⁵⁴⁾ Farář Verbický při roce 1675 ornát ten připomíná. - ⁵⁵⁾ Archiv arcib. pražského. - ⁵⁶⁾ Archiv arcib. pražsk. - ⁵⁷⁾ Názové byli zprvu bohatí měšťané kutnohorští, kteří obdrželi buď koncem XV. anebo počátkem XVI. století přídomek z Chřenovic (Křenovic). Z bohaté rodiny této pochází také oltářník u sv. Barbory na H. K., který r. 1407 zde žil a po té se biskupem kostnickým stal. (W. Tomek.) - ⁵⁸⁾ Ubrman = mocný rozsudec, kterého si odporníci sami volili a na kterém mocně přestati musili. (Což ti ubrmani seznají, na tom mají obapolně dosti míti.) I povstalo již r. 1441 z moci této ubrmanské pořekadlo případné na lidi, kteří vše rozhodovati anebo vše nejlíp věděti chtěli. „Nedělej se ubrmanem!“ (Kotův Slov.) - ⁵⁹⁾ Viz Vidlák. - ⁶⁰⁾ Palacký mluvě o tomto potoku, nazývá jej „Polepanda“. - ⁶¹⁾ Sedláčkovy Hrady a zámky. - ⁶²⁾ Slovník místopisný. - ⁶³⁾ Archiv. Kutnohor., při 1519 patnáctého dne měsíce února. Týž Samson vznesl obtížnost svú na krále, kterýchž strany dluhuov po někdy Matyáši Libákoví pozuoatých nese. JMti hejtmané Zdeněk Lev z Rožmitála a Radslav Beřkovský přikázali věřitelům rok na 17. XII. a varovali každého, ktož by nepřišel k roku, že p. Samson podle práva zem. ničím povinen nebude

nikomu. Dáno na Hradě pražském ve čtvrtek po sv. Mikuláši léta páně 1529. (Arch. č. XII.) - ⁶⁴) Viz Suchdol. - ⁶⁵) Sedláčkovy Hrady a zámky. - ⁶⁶) Dačický II. díl. - ⁶⁷) Viz Suchdol a Malešev. - ⁶⁸) Ledr: Děje Nových Dvorů, 54. - ⁶⁹) Kréma ta stojí podnes, ale byla r. 1909 nově vystavěna. - ⁷⁰) Arch. Kutnoh. ¹) 4338, ²) 4339 a ³) 4477 - ⁷¹) Jos. Podstránský: „Jména místní“. - ⁷²) Nad tokem Vrchlice postavil v lesích blízce rybníka „Vidláku“ hrabě Chotek malý - letohrádek. Voda pod letohrádkem protékala sklep a měla větší spád a proto hučela. Od těch - dob říká se zde na „Hučadle“, ač letohrádek dávno pobořen. - ⁷³) Ledr: Děje Nov. Dvorů. - ⁷⁴) Podstránský: Hlízov odvozen od zakladatele, který se zval Hlíd anebo Hlíděk, Hlída - kdo hlídá - hledí si čeho. A protože hlízovští hlídali, „Hlízovem“ osada jejich nazvána. - ⁷⁵) Ledr, Děje Nov. Dvorů. - ⁷⁶) Ledr: Děje Nov. Dvorů. - ⁷⁷) Arch. český XIV, a vorl. arch. 1464 č. 116. - ⁷⁸) Hrady a zámky XII. - ⁷⁹) Dačický I. 118. 17. listopadu 1511. - Arch. kutn. č. 127. červ. - ⁸⁰) Také část dostala se kutnohorskému špitálu. - ⁸¹) Pozůstatky Emlerovy I. 389. - ⁸²) Dačický II. 37. - ⁸³) Tito bratři žádali, aby mohli volně naložit s kolaturou oltáře sv. Petra a Pavla v Hoře Kutné u Matky Boží na Náměti. (Dsky zem. kvatern. č. 48., fol. M 15.) - ⁸⁴) Ledrový Dějiny Nov. Dvorů. - ⁸⁵) Hrady a zámky. - ⁸⁶) Děje Ledrový. - ⁸⁷) Dačický, II. 192. - ⁸⁸) Bílkovy Dějiny konfiskace 585. - ⁸⁹) Ledrový Dějiny Nových Dvorů. - ⁹⁰) Mlyně byl až do nedávna připisován Petru Brandlovi, ale letopočet úmrtí Brandlova 1735 nás z mýlky té uvedl. - ⁹¹) Archiv Kutn. 26. apr. 1404. - ⁹²) Arch. Kutn. z r. 1412. - ⁹³) Arch. Český VI. - ⁹⁴) Zdeněk Kostka z Postupic byl 1458-1463 nejv. mincmistrem král. Českého. (Faráře Hammeršmída: Prodrum gloriae Pragene 1722.) - ⁹⁵) Nejvyšší mincmistr král. Českého. (1437-1454.) - ⁹⁶) Sedláček: Míst. Slovník. - ⁹⁷) Arch. Kutn. 1596 č. 5072. - ⁹⁸) Výtah z berní rule z r. 1653. - ⁹⁹) Orth a Sládek: Slov. místopisný a Hist. slovník místopisný. - ^{99a}) Rybyčka: O zvonařství českém. - ¹⁰⁰) Spisy konservatora Beneše. - ¹⁰¹) Viz Palacký „Dějiny“, díl III. část 3. str. 246. při roce 1437. - ¹⁰²) Archiv třeboňský. - ¹⁰³) Arch. česk. místodržitelství z r. 1508. - ¹⁰⁴) Arch. česk. místodržitelství z r. 1514. - ¹⁰⁵) Sedláčkovy Hrady a zámky XII. - ¹⁰⁶) Orth a Sládek. - ¹⁰⁷) Arch. Kutnohorský 15. února 1535. - ¹⁰⁸) Šafránek: Zemědělství. - ¹⁰⁹) Sedláček: Hrady a zámky XII. - ¹¹⁰) Podstránský: Jména místní. - ¹¹¹) Šafránek: Zemědělství. - ¹¹²) Šafránek: Zemědělství. - ¹¹³) Podstránský: Jména místní. - ¹¹⁴) Toto jméno patrně zachovalo se z dob, kdy tu pokoušeli se pěstovati chmel. - ¹¹⁵) Archiv Kutnohorský. - ¹¹⁶) Kronika školní. - ¹¹⁷) Bylo by žádoucí, aby při opravách, přestavbách byli mistři na své dělnictvo přísnější, a tak by se vyhnulo mnohému zlu. (Red.) - ¹¹⁸) Arch. praž. arcib. kons. - ¹¹⁹) R. 1603 - 21. června a 6. srpna Arch. arcib. pražsk. Varia. - ¹²⁰) Arch. arcib. pražsk. ab 1740. - ¹²¹) Dr. V. Řezníček: Visitační cesta biskupa Haye. - ¹²²) Z rukopisu škol. rady. Aug. Sedláčka. - ¹²³) Arch. Kutnoh. 21. října 1482. - ¹²⁴) Kvater. trh. 1541 K. 7. - ¹²⁵) Sedláčkovy Hrady a zámky XII. - ¹²⁶) Paměti Dačického. II. 8. - ¹²⁷) Paměti Dačického I., str. 254. - ¹²⁸) Archiv arcib. pražsk. - ¹²⁹) Dačického „Paměti“ II., str. 193. - ¹³⁰) Arch. Kutnoh. z r. 1702 etc. - ¹³¹) Slavík, Panství kutnohorské. - ¹³²) Dle pamětních knih červenojanovických. - ¹³³) V okolí tohoto zámku stála již ve XII. století ves Kačina, kterou obdržel darem r. 1142 nově založený klášter sedlecký. (Sedláček: Míst. slov.) - ¹³⁴) Riegrův Slov. Nauč. - ¹³⁵) Ledr: Dějiny Nov. Dvorů. - ¹³⁶) Riegrův Slov. Nauč. - ¹³⁷) Palacký díl III. - ¹³⁸) Palacký díl III. - ¹³⁹) Sedláček: Míst. slov.

Autor: Antonín J. Zavadil

Název: Kutnohorsko slovem i obrazem. Díl II, část 1A.

Vydal: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš - Kuttna
17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora, tel. 037/761090

Vydání: 2. (poprvé vyšlo r. 1912)

ISBN 80-902719-4-4 (komplet)

ISBN 80-902719-5-2 (sešit A)

KAŇK.

Asi 4 km severně od Hory Kutné rozkládá se na úbočí Vrchů kaňkovských a Sukova po obou stranách okresní silnice ve výši 260 m n. A. královské stříbro a mědinosné město Kaňk. Má 179 domů a 1301 obyvatel, z nichž jest 31 evang. reform. Domy kaňkovské jsou většinou ojedinelé, kryty taškami a šindelem. Netvoří ani ulic ani náměstí, nýbrž jsou po různu v zahrádkách anebo pouze na odvezených haldách o samotě vystaveny - tu níže, tu výše, jak se vůbec kde stavěti dalo. Za náměstí považují Kaňkovští prostranství před radnicí a v hořejší části města, kde se konaly trhy výroční.

Poskytují divákovi prazvláštní pohled, poněvadž poloha města jest velice nestejná - tu důl, tu pahorek, tu haldy, které jako hradby kol město obkličují. Jeť proto třeba nejprve místo ku stavbě přizpůsobiti a teprv stavbu podnikati. Také působí nesnadnost stavby staré doly a šachty, které se pod městem táhnou a o nichž plánu není.

¹⁷³Zvláštních starobyklých anebo vynikajících staveb zde není. Na některých jsou zachována got. ostění (u Řeholů), na některých výklenky pro sochy. Malby a nápisy na štítech u lomeňic jsou bezcenné.

Obyvatelstvo různě se živí. Jedni rolnictvím a těch je asi 10 (pět větších rolníků), jiní nádenictvím a opět jiní jsou dělníky v tabákové regii sedlecké. Tito mají ponejvíce malé domky a kousek pole. Zvláštním zaměstnáním živí se řemeslníci - obuvníci. Pracují skoro výhradně obuv - zboží galanterní do kutnohorských továren na obuv a ty výrobky své až za moře zasílají. Výdělek pracující třídy na Kaňku jest ovšem dle práce rozdílný. Nejlépe situováni jsou dělníci a dělnice, kteří pracují v regii tabákové v Sedlci.

Obyvatelstvo kaňkovské jest velice pohyblivé a nestálé; dnes se přistěhuje a zítra již hledá na pobyt místo jiné. Příčina toho jest velká chudoba, drahota a mnohdy i malé zaměstnání dělného lidu. Kroj starobyklý se nezachoval a nábytek - bohužel také ne.

Jméno města Kaňku odvozují od chodeb, které v kutání spojovaly doly (šachty) a německy „Gang“ se zvaly, z kteréhožto slova pak český název utvořen.

Poloha obce jest skoro rozdělena na dvě části a to ze středu města sklání se prvá část k severu, druhá k jihu; malá část sklání se k jihozápadu. O vodu je na Kaňku velká nouze, poněvadž tu není pramenů, ani studánek. Čtyři rybníčky jen zachycují vodu dešťovou a té se upotřebuje k napájení dobytka a zalévání zahrádek, jichž si hledí lid v míře utěšené. Studni na Kaňku taktéž je málo, ¹⁷⁴poněvadž prameny podzemními štolami jsou odvedeny. Lid si pomáhá k vodě pro potřebu domácí tím, že u domů zařizuje tak zvané „halsáky“, t. j. nádržky na vodu dešťovou. Bývají to prohloubeniny ve skále, kde se voda čistá delší dobu udržuje. Jinde již praveno, že město Kaňk obkličují haldy (jalového kamení ze šachet), které se podobají mohutným hradbám a ty jsou svědkem někdejšího zdroje bohatství šířého okolí. Dnes jsou haldy mrtvy a hlučný jindy život opustil krajinu a někdejší činnost kovkopů vidíme na omšelých haldách a opuštěných šachtách.

Obyvatelé Kaňku hledí ovšem ty šedé, ponuré a smutné předky starobyklého bohatství oživiti; osazují je stromovím a pokusy se dosti dobře daří. Tak brízy, smrčky, borovice i modřín a bílá olše zapouštějí kořeny do zbytků kamení a hlínky kutnohorské a svěží zeleň činí krajinu veselejší. I se stromy ovocnými učiněn pokus. Vysázen obcí tak zvaný „laňkrób“ (Lehmgruben) ke Gruntě vedoucí stromovím ovocným všeho druhu a dobře se stromoví daří. Takových „laňkróbů“ jest na Kaňku více. Jest to hluboký důl, jako propadlina, ve kterém brali horníci žlutou hlínu ke všem horám, když „sázením ohně“ měkčili tvrdou rudu (pecku) a fimolem (šíroký železný klín) ji pak rozbíjeli.

Dešťů bývá ročně hojně a přicházejí jako i větry od strany severozápadní. Krupobití jen zřídka navštíví obec a to bez citelných škod. Pravidelně se o Vrchy Kaňkovské rozráží a teprv za nimi až u St. Kolína nebo Hlízova kroupy v značné míře padají. Po větších anebo delších

deštích vyvěrají na mnoha místech z hald pramenky - tak zvané vody „frátové“ - zvláště po straně libenické. Vody tyto obsahují rozpuštěné sirany a arsen (hlínka kutnohorská) a ničí zčásti rostlin. Proto nedaří se následkem těch vod na oněch polích, kudy tekou, mnohé rostliny hospodářské, jako: řepa, pšenice, ječmen i jetel. Po zasetí sice vzrostou, ale postupem času úplně vyhytnou.

Obecní jmění skládá se: z budov v ceně 18600 K, pozemků ve výměře 85 ha 48 a 53 m² v ceně 4439 K 80 h, z čehož obec platí 210 K 48 h daní. Vedle tohoto jmění má obec státní dluhopisy na 10.100 K a knihovně zjištěné pohledávky 22.202 K. (Obě tyto summy budou věnovány na stavbu nové školy a k úmyslu tomu můžeme říci jen: „Dejž to Bůh!“) Výměra celé obce 186 ha 37 a 16 m², z nichž se platí 3681 K 50 h daní.

Škola. Od nepaměti - až do konce XV. století chodily děti kaňkovské do škol kutnohorských. Ale r. 1518 připomíná se již na Kaňku škola. Toho roku pořídila obec do školy stůl za 12 grošů a kupovala otepky k vytápění na kopy (1512-30). R. 1524 roznemohl se rektor školní a písař obecní a Kaňkovští proto vyslali posla pro bakaláře do Hradce Králové, aby přišel a pomohl, že mají děti dělati počty a rektor jejich že vyučovati nemůže. Téhož roku staví havíři na škole; dávají školu hlinou omazovati, do mazu dávají slámu a kupují cvoky k stavbě. R. 1572 uvádí se již kantor Jan Missenius Klaudius (Stříbrský), kterýž téhož roku sepsal poslední vůli zcela kratičce. „Cožkoli statku svého mám, poručím p. Tomášovi Ganymedesovi, bakaláři... Také oznamuji, že žádnému nic dlužen nejsem kromě Jak. Stříbrskému z váhy 20 grošů... Orlojik také poručím p. T. Ganymedesovi. A z toho ze všeho aby vydal Markétě bábě, která mne hlídá, kožíšek otáhlý, barchanem pošíty.“¹⁴⁰ R. 1611 Pavel Sponglopeus byl kantorem kaňkovským, a od té doby byli učitelé zároveň kostelníky.

Určitější zmínka o školství kaňkovském děje se při r. 1762. Tu již byla škola blíže fary v nynějším domě č. pop. 9. Učitel měl tu i byt a užíval k službě své i pozemek zvaný „Krchov“, který dnes náleží k čís. 10. Zde byla škola až do r. 1796. Tímto rokem zakoupila obec pro školu jiný dům. Ale ani tyto místnosti nedostačovaly pro dívky (120) školou povinné. Kaňkovští¹⁷⁵ žádali již r. 1816 (Arch. Kutn.) o druhou třídu, ale povolení se jim nedostalo. A v těchto místnostech - ač nedostatečných - prodlela škola do r. 1836, kdy zřízeny třídy dvě a škola byla přesídlena do nynějšího čísla 72 a tu zůstala do r. 1860. Dům ten stojí dosud pod tímž číslem. Pro velký počet žactva byla II. třída přestěhována do radního domu, kde zůstala až do r. 1886, v kterémžto roce položen byl základ k nové budově školní - vedle nynější radnice. Plány zhotovil ředitel kutnohorské reálky Jiří Zach; stavbu provedli stavitelové Slepíčka z Nových Dvůrů a Josef Galat z Hory Kutné nákladem obce v ceně 5.000 zl. r. č. V budově této jsou dvě třídy. R. 1885 bylo povoleno školu rozšířiti o třetí třídu a ta byla umístěna v budově radniční, poněvadž nová škola neměla stavebního místa k rozšíření. A takový stav školy, jaký byl t. r., je až podnes.

Posloupnost učitelstva. Pokud ze zápisů škol zjistiti lze, působili při škole kaňkovské: Syrový, Roleček, Jan Čížek (1789) Jos. Říbek, Frant. Hašpl, Václ. Šafránek, Ant. Fiedler, Jan Brait, Jos. Gabriel, Frant. Šporcl (1853-91 řídícím), Jos. Černý (1891-1909 řídícím), Alois Šporcl (1859-61), Václ. Černík (1861-63), Jos. Audi (1863-66), Fr. Košátka (1866-67), Karel Kraus (1867 až 68), Jos. Gut (1868-72), Al. Procházka (1872-75), Vil. Burka (1875 až 1876), Viktor Felix (1876-77), Václ. Černovský (1877-79), Jan Jeřábek (1879-80), Frant. Novák (1880-97), Vojt. Votruba (1885-89), Václ. Štěpina (1889-1909), Frant. Daněk (1897-98), Ant. Beneš (1898-99), Josef Lahoda (1899), Rudolf Líska (1899-1900), Štěpána Hocková (1900-03), M. Nebovidská (1902), Rudolfa Hocková (1903), Václ. Václavík (1903-04), Marie Drahoukoupilová (1904-07), Berta Skokanová (1907 uč. dosud), Barbora Bartůňková (1907), Josefa Němečková (1907), Božena Cicvářková (1907), Fr. Gyurkovics (1909 říd. dosud), Matěj Škvor (1909 uč. dosud).

Industrialní vyučování bylo povoleno r. 1875 a vyučovaly tyto učitelky: Josefa Šporclová (do r. 1898), Ant. Černá (1898-1906), Emanuela Černá (1906-09), Leopoldina Šporclová (1909 dosud).

Posloupnost předsedů míst. školní rady: Josef Záběhlický (1870-73), Fr. Řehola (1873-84), Josef Zeman (1884), Jan Moravec (1885-89), Alois Řehola (1889-95, opět 1898-9 a opět 1904-⁵/₄12), Jos. Moravec (1895-98), Frant. Šporcl (1899-1903), Jan Mádle (19⁵/₄12 dosud).

¹⁷⁶Posloupnost místních školdozorců : Jos. Kos, Vojtěch Štěpánek, Jos. Moravec, Alois Schüller (1893-96), Jos. Kos (1896-1906), Frant. Potměšil (1906 až 09), Josef Štecker (1909 až dosud).

Fara. Až do r. 1623 byla fara na Kaňku pod obojí a farní budova byla provisorní, takže bylo farářů několikrát se stěhovati. Známo, že r. 1500 bydlel farář v domě č. pop. 45 a r. 1509 že koupili Kaňkovští dům „Vodovský“ či „Bebtovský“ od Tovaryšky za 37 kop gr. a byl ten dům nedaleko chrámu Páně na východ od hlav. oltáře a veden byl jako fara pod č. p. 122.¹⁴¹⁾ Roku 1770 koupili obec. starší dům zvaný „Špačkovský“ či „Petinkovský“ za 750 zl. stří. a nákladem 1500 zl. stří. upravili jej pro budoucí farní habitaci pánův duchovních localních, administrátorův anebo farářův. Zřídili také při něm zahrádku, z níž duchovní platil 23½ kr. stříbra nájmu. V tomto domě je fara dosud.¹⁴²⁾

Posloupnost kněží pod obojí toliko z kusých zpráv jsme sestavili - ovšem neúplně. Fara pod obojí zřízena byla ku konci XIV. století a trvala do r. 1623. První známý farář byl Adam Transylvanius (1502), pak Vavřinec Havříšský (1503-16), farář Jan a dva kaplani (r. 1517), kněz Štěpán, jemuž rychtář a páni půjčili k posvěcení 1 kopy gr. čes. a r. 1524 byl tu kaplanem kněz Jakub, farář Duchek (1528), Václav farář (1531) byl učení nectného, kněz Florián (1532-33), Jan farář (1533), Václav farář (1535),¹⁴³⁾ Lukáš farář (1541), Václav Beneš (1546), utrakvistický děkan z Nymburka, Adam Brodský Hrdesius (Hodesius) (1579), u lidu velmi oblíbený kněz. Měl dva kaplany. Zemřel 18./IX. 1595.

T. r. žádá konsistoř dolejší o kšaft téhož faráře a pozastavuje se nad tím, že dosud o dosažení nového faráře na Kaňk nežádali. Odpovědi se asi konsistoři nedostalo, poněvadž již 9. dne měs. listopadu t. r. pohání konsistoř dolejší všechny kněze kutnohorské a kaňkovské před sebe, protože dosud neodeslali jí kšaftu ř faráře Adama Brodského.¹⁴⁴⁾

Tomuto farářovi bylo uloženo konsistoři pod obojí, aby vyslechnul před právem duchovním svědky Marketky Bačetínské s Mikulášem, synem Jiříka Šatného z Olivetu, někdy ouředníka mince J. M. C. tu na Horách Kutných, o slib manželský.¹⁴⁵⁾ Jak spor byl vyřízen, není zaznamenáno, ale Mikuláš Šatný z Olivetu zůstav neženat ř 1596 po památce sv. Matěje apoštola.¹⁴⁶⁾ Po té byl farářem kněz Tobiáš Tabera. Tent' byl asi posledním farářem podobojí (ř r. 1623).¹⁴⁷⁾ Nyní zvolili sobě Kaňkovští Jakuba Martyse, ale schválení jeho pro „zlé chování“ bylo odepřeno. R. 1624 objevuje se tu farářem pod obojí bykaňský kaplan Jan Benedict (ženat a obdařen mnoha dětmi), ale neobdržev jurisdikci, odešel.

A tak zůstali Kaňkovští bez kněze, protože katolického nechtěli a podobojí nebyl jim povolen. Teprv r 1762 byla Kaňkovským povolena fara. Do té doby, tedy 139 let, byl Kaňk bez kněze a přířařen do Hory Kutné, začez kutnohorský děkan dostával ročně 20 kop grošů z důchodu kaňkovského. Ale poněvadž děkan kutnohorský vykonával bohoslužby jen o posvěcení a neděli ¹⁷⁷květnou, zrušili Kaňkovští smlouvu a pracovali, aby opět samostatnou faru a svého faráře dosáhli. Administrátorem této obnovené fary stal se roku 1762 Ant. Šturm a r. 1769 farářem, Karel Setz (r. 1770), Ant. Löw (1800-13), Fr. Urban do r. 1818, Jan Kaun (1818-45), Ant. Tichý, Ant. Voldán, Ignác Říha (1873-87), Jan Vaníček (1887-96), Jos. Hovorka (od r. 1896 dosud). Právo patronátní mělo do r. 1785 město Kaňk, ale roku toho předalo patronátní právo zeměpánu a tento jej přijal a vykonává práva ta prostřednictvím c. k. horního úřadu v

Příbrami až podnes. Matriky farní do r. 1784 byly psány latinsky, od toho času - česky.

Kostel na Kaňku zasvěcen jest sv. Vavřinci a byl ve svých počátcích skrovňoučký a vypravuje se, že byl dřevěný a proto jali se Kaňkovští sbíratí dary na vystavění nového kostela. Do r. 1490 sebralo se 190 kop a 49 grošů a již péčí horníků počala se r. 1492 stavěti budova chrámová ve slohu goth. dle plánu Beneše, mistra kutnohorského, staršího nad kameníky, pak Matyáše Reyska, prostějovského, který sekal známou kazatelnu a nádherné sanktuarium rukou vlastní. Stavba chrámu dokončena r. 1505 mistrem Mikulášem a chrám i oltář sv. Vavřince vysvětil r. 1506 Vlach - biskup Filip Sidonský.

K jižní straně kněžiště přiléhá sakristie s pětibokým závěrem a depositářem v hořejším patře a k lodi sínec. Kamenická práce na opěrácích, portálech a kružbách prozrazuje velmi dovedné ruce. Kování dveří do sakristie se znaky haviřskými a korunovaným W, pěkným gotickým klepátkem, jakož i jinými zámečnickými pracemi svědčí, že původce jejich Hronek byl znamenitý mistr.

¹⁷⁸Kostel byl již r. 1702 opravován a klenba nad presbytěří byla r. 1830 a v lodi r. 1870 nově sklenuta, oltář r. 1705 obnoven a r. 1890 nově postaven. Opravami těmi nijak se chrámu k ozdobě neposloužilo; klenbou více méně kostel znešvařen. R. 1910 upravena slušně střecha chrámová.

Ve věži, kteráž postavena jest nad hlavním vchodem, jsou dva zvony od Jakuba Ptáčka z r. 1505 a 1529 jeden od Jiříka Klabala z r. 1558 a jeden od Pavla Jelínka z r. 1737. R. 1615 prodali páni z kostelního majetku 13 kalichů, 1 veleb. svátost a dva drahokamy. Za stržené peníze koupili obci pole nad „špičím“ za 340 kop gr. č.

Na špičáku u háje Kaňkovského směrem k Hlízovu stával pro horníky hřbitovní kostel sv. Maří - kdy není známo - byl jako sešlý zbořen, se zemí srovnán a zvonek odtud přenesen do kostela kaňkovského, kdež se ho jako umíračku užívá.

Dějiny. Založení Kaňku, totiž otevření zdejších na stříbro a měď bohatých někdy bání, událo se zajisté současně se zaražením dolů kutnohorských asi v polovici XIII. století a Kaňk považován za předměstí kutnohorské. Nynější král. stříbro a mědinosné město Kaňk jest ovšem jen pouhým stínem bývalé slávy a bohatství. Hynoucími poklady zdejších hor hynulo i chudlo město, až skleslo takřka na pouhou vesnici, jíž se dnes úplně podobá. Avšak starých práv svých i všelikých privilegií městských (výroční trhy) si zachovalo a náleží tudíž plným právem ještě dnes mezi stříbro a mědinosná města česká.

Kaňk byl tehdy chudou obcí, která obývána byla téměř výhradně dělným lidem hornickým, která neměla statků a důchodů jako jiná města v království a měla jen zdroj příjmu a to ještě z milosti od pánů Horníků ponechávaný; byl to ungelt z piv hostinských, moderně řečeno obecní dávka z cizího piva, z domácího (t. j. kutnohorského) se neplatilo. O dávce té a celém hospodářství s ní nejlépe poučuje nás následující zápis v registrech:

„Anno 1489 za šepmistrovství dobré paměti pana Bartoše a konšelův pana Prokopa Kroupy, p. Jaroše Slona, p. Jana Zigele etc. Ty časy v obci kaňkovské byl ungelt z piv hostinských k obci po groši. Tehdy rychtář s konšeli a staršími i s volí obyvatelův ty časy vši obce kaňkovské dožádali jsú se na pánech šepmistřích a pánech, kteříž ten čas ouřad drželi, jakož nahoře psáno stojí, aby to ráčili učiniti, aby ten ungelt byl dáván po dvou groších z sudu piv hostinských a aby to učiniti ráčili a pustili a dali ten ungelt k užítku obce, neb toho znamenitě potřeby v té obci byly, kteréžto s obtížením jsú zpravovali. To obtížení lidu páni šepmistři a páni poznavše v ty obci, k snažné žádosti a prosbě se naklonivše, ty potřeby obecní poznavše, to jsú učiniti ráčili a ten ungelt po dvou groších k obci kaňkovské pustili a dali, aby v té obci lépe mohli státi a ji snáze spravovati.

Item kostel kaňkovský když byl stavín, byl puštěn ungelt k záduší na takový způsob, když se kostel dostaví, aby zase ungelt obrácen byl k obci.

Item v těch všech letech, dokudž kostel stavěli, pro jiné potřeby obecní musili činiti sbírku obecní z lidu v roce z hospodářův po 2 groších a z podruhův po groši a někdy stalo se, že čtyřikrát v roce byla.

Item tak v těch letech, že se obyvatelům stýskalo, dokudž kostel stavěli, s těmi sbírkami. To obtíženi v lidu rychtář s konšeli a staršími poznavše, té sbírky z nich nebrali a v tom kostel dostavili i obrátili ten ungelt zase k obci s volí vši obce obyvatelů ty časy.

Item z toho ungeltu činili pomoc na klínoty kostelní, na ornáty, na zvony, na orloj, na ten i podnes dávají a to vše z ungeltu.

Item na farhof kupují uhlé, drva každý rok poloulesí, též do školy a jiné všecky potřeby, kteréž k faře náležejí, jednají; to vše z ungeltu.

Item faráři každý týden štans dávají 12 gr. č. z ungeltu na stravu žákům.

¹⁷⁹Item k sv. Maří ke kostelu, kterýž pod svú správu mají, též pomoc z ungeltu činí, pous-
tevníkovi také drva kupují, vše z ungeltu atd. atd.“ (Braníš: Z paměti chudé obce. Čas. sp. přát.
starož.)

Ze všeho toho, co tu povědíno, jest viděti, že Kaňk, ač velmi chudou obcí byl, nicméně dobře byl řízen a spravován a že Kaňkovští, kdekoliv mohli, vše z ungeltu jen podnikali ku prospěchu své obce.

Kaňk byl jako předměstí kutnohorské spravován Horou Kutnou, ač měl již své vlastní rychtáře, o nichž se zmínka děje l. P. 1492 v registr. kaňkovských. Tenkráte jmenuje se již rychtářem Thóma Černý, konšeli: Ondrák, Havel Hašek, Jiřík Šitina, Havlíček, Čermák, Michal Kramář, Duchek Děd, Šimon Plch a Martin, šturciř v ty časy v Nové šachtě. Tito pánové založili registra „pro pamět buducím po nich, aby se měli čím zpravovati, ne jako předkové jejich, kteřížto neprohlédali k časům buducím a protož není jim z čeho děkovati.“¹⁴⁸)

Po té bylo nové sázení a v neděli jubilate roku 1507 zvolen rychtářem Zikmund a 9 konšelů, 1508 byl rychtářem Mikuláš, 1510-14 Kuba Šlicheř, 1515-1521 Ondřej Macháček, 1522 Jiří Hnath, 1523 Zikmund, 1523-28 Kovář Mikuláš, šturciř, 1529 Severin. Ale že titi rychtáři a konšelé měli asi malou moc a právo osudy vésti, dokazuje listina Kutnohorských ze dne 11. března 1592, ze kteréž vyjímáme:

„Rychtář a starší Kaňkovští vyslali vedle poručení pp. šepmistrů a pánův radních do rady kutnohorské Václ. Jilovského a Pavla Plška, aby jim oznámeno bylo, že oni tam mnohé pře ku právu svému přijímají a je soudějí, což jim nenáleží. A proto bylo jim nařizeno, aby oni doma zprávu podali, že strany sem (do Hory) ku právu vejsadnímu posílati a spory jen tu, kde náleží, slyšeti se mají, tak jak již několikráte bylo poručeno. I slíbili vyslaní konšelé, že se tak stane, a že to bude sem (do Hory) vždy odesláno. Ale připomínají, „že nyní některé hlavy v tom mudrují a poslouchati nechtějí“. - Ba ještě 16. července r. 1618 vytýkají Kutnohorští Kaňkovským, že bez jich vědomí dopustili, ¹⁸⁰aby opatu sedleckému byl prodán dům na Kaňku, připomínajíce jim sliby, že bez svolení Kutnohorských nic činiti nebudou.

A když r. 1621 král Ferdinand II. povýšil Kaňk na samostatnou obec městskou a nadal ji výsadami i právy městskými a podřídil nové toto město nejvyš. mincmistru království Českého, pak ovšem soudili Kaňkovští všecky pře sami. Ale i když Kaňk prohlášen samostatným městem, zůstal přec jen spojen s Horou, poněvadž tu dolováno s velkým úspěchem a obě města stála v nejužším obchodním spojení. A bylo proto spojení to s Horou v ohledu obchodním nanejvýš potřebno i nutno; vždyť veškeré rudy i kyzy odváděny byly do hutí královských, když v okolí Grunty hutě již nepracovaly.

Byl pak po r. 1621 mezi Kaňkovskými a Kutnohorskými prazvláštní poměr, jemuž sotva kde nalezneme podobného. Obecní repraesentace kaňkovská uznávala kutnohorskou radu za své pány a Kaňkovští se jinak své samosprávě a samostatnosti opravdu těšili. Horníci jim ale milerádi jí přáli, neboť 1.) nemusili na Kaňku platiti obecních potřeb a 2.) zbavili se tím z měs-

ta, v němž živel patricijský všecku moc a vládu si osobil, nepohodlného demokratického života. (Braníš: Z paměti chudé obce. Časopis sp. přát. starož.)

R. 1101 položil se kníže Bořivoj II.¹⁴⁹⁾ mezi dvěma pahorky blíže Malína - a je to asi místo, na kterém později Kaňk a Hora Kutná povstaly, proti Oldřichovi, který čině nároky na stolec český, z Moravy do Čech nepřátelsky vpadl. K boji nedošlo! Němci, kterýchž do vojska Oldřich nasbíral v Rakousích a Bavořích ku násilnému provedení svému, dali se dříve do útěku, nežli na voj udeřeno bylo. Příčina toho byla i ta, že ztratlivě naději na velikou kořist v Čechách, uznali nebezpečí tím větší, ana jich došla zpráva, že i olomoucký Svatopluk táhne po nich, aby ze zadu na ně se obořil. Opustivše tedy ležení svá i všecka zavazadla náhle, prchli ouzkou cestou Haberskou do Moravy.

Také rok 1421 zůstane památným v historii města Kaňku.¹⁵⁰⁾ Dvacátého prvního prosince otevřeli Kutnohorskí brány vojsku Zikmundovu a ten bez boje opanoval města. Jak si zde proti lidu podobojí počínal, převýšila dílo jeho pouze noc bartolomějská. Král maje vojsko mnohem silnější nežli Husité, otočil lidem svým ještě téhož dne tábor český v poli tak, že tento podobal se ostrovu v moři vojsk královských. Boje Zikmund více nevyhledával, za to však maje asi úmysl kaciře vyhladověti, těch bedlivě hlídati dal.

Žižka zdržev lid svůj celý den v tichosti až do temné noci, dal za sou¹⁸¹⁾mraku vozy zříditi ku pochodu a po půlnoci vyrazil stranou ke Kolínu s velikým hřmotem a střelbou a překvapil královské vojsko tak, že nikdo nevěděl v tom zmatku, čeho má dělati. V překvapení tom dali vojska královská Žižkovým volný průchod. Zikmund maje za to, že Husité dali se na útěk, a spoléhaje na sílu svého v vojska, nedal ani pronásledovati nepřítel a tak tento beze vši ztráty dostal se až ke Kolínu. Král usadiv se mezitím se svým dvorem na Horách Kutných dovolil svému vojsku, aby se po houfích do vesnic a městeček okolních na drancování a sbírání spíže vydalo. A v Hoře slavil pokojně se svým vojskem svátek „Narození Páně“.

Žižka zatím sebrav své věrné v Turnovsku a Jičínsku a sesíliv takto veškeré voje, dorazil po Novém roce s mocí velikou až ke Kolínu. A když dověděl se, že Zikmund v úplném bezpečí si hová, vrhl se na jeho vojska v podvečer o Třech králích, z Hory je vytlačil a pronásledoval až k Nēm. Brodu. V boji tomto padlo na 12 tisíc udatných bojovníků a výtečných válečníků.

Velké starosti způsobil Kaňkovským r. 1517. Tenkrát dal nejvyšší pur¹⁸²⁾krabí Lev z Rožmitála nařízení, aby celá země Česká vojensky se strhla ke dni 4. dne měs. září „na Kačina“. A Kaňkovští byli povoláni se zbrání do Hory Kutné. Ale zbroj obecní, což jí koli měli, byla špatná. A tak bylo jim vydati hodně peněz za zbroj - od zbroje a na útraty spojené s pochůzkami do Hory. A nařízení toto se jim valně nelíbilo, neboť byly obcí chudou, která nenesla větších břemen, poněvadž žádných neměla příjmů. (Braníš.)

VRCHY KAŇKOVSKÉ.

Nad Kaňkem zvedají se poslední výběžky pahorkatiny Českomoravské, zvané Kaňkovské vrchy. Na západním návrší těchto vrchů, kteréž sluje „Kalvarie“, zříme nad šachtou nasypanou mohyly a vchod do šachty proměněn v portál slouhu dorského. Nad tímto portálem vypíná se 7 m vysoký kamenný sloup se železným křížem. Mohyly tuto dal nasypati a ozdobiti majitel panství novodvorského hrabě Jan Rudolf Chotek na památku domněle do této šachty za živa naházených Husitů, mezi nimi byl i farář kouřimský Chuodek.¹⁵¹⁾ Nápis byl německý, jenž takto zněl: „Dem Andenken des Kaurzimer Stadtdechants Johann Chotek u. bei 700 hier ruhenden Schlachtopfern der Religionswuth und des Bürgerkriegs 1419-1421 geweiht. Durch Aufruhr und Partheyhass bluteten hier Katholiken und Kelchner. - Aechter Christen - und Bürgersinn sichert Staaten und Menschenglück!“

Mohyla postavena omylem v tato místa, poněvadž házení živých Husitů Horníků dalo se na západní straně Hory Kutné do Martinských šachet v tak zvaných „mišpulkách“. Do r. 1881

byly Vrchy Kaňkovské majetkem hraběte Rudolfa Chotka. V týž rok odprodal je městu Hoře Kutné a památka na Kalvarii byla restaurována a německý nápis českým nahrazen těmito slovy: Na památku božích bojovníků 1419-1421.

Vrchy Kaňkovské obec kutnohorská, jejíž majetkem dnes jsou, rozšiřuje vyměňováním polí a vysazováním stromů a hledí je udělati milým místem výletním, kamž denně množství Kutnohořanů - najmě v neděli a ve svátek - spěje, by tu drobet po práci ať duševní, ať tělesné pokřálo.

Město Kaňk mělo bohatý archiv horní a velice zajímavá „Memorabilia“, ale špatným jich opatřením a různými půjčkami jich pozbylo skoro všech.

Město Kaňk má svůj definitivní poštovní úřad od r. 1906. Telegr., četnickou stanicí, zdravotním obvodem náleží do Hory Kutné, kamž přispívá ročně 88 K 11 h. Nejbližší nádraží jest Hora Kutná.

183 **KARLOV. DOUBRAVA.**

Karlov jest asi nejmladší obcí soudního okresu kutnohorského; neboť jsou dosud pamětníci v sousedních osadách, kteří znali mlynáře Karla Kuchyňku z Karlova mlýna u Malešova, kterýž prvý dům pod číslem 1. na Doubravě byl vystavěl.

Právo k tomu projčil mu Bedřich Karel Max z Osteinu, majitel panství malešovského r. 1807, aby na půdě jeho panství na Doubravě dům vystavěl a sice za odvádění roční činže a vybírání tak zvaného úkolu - poplatku za pěší robotu - v čas žní. S právem takovým povolil týž pán i dalším svým poddaným stavěti si na jeho půdě na Doubravě - domy.

Jméno osady této leží tedy na bíledni. Zakladatel Karel - první občan z Karlova mlýna - tedy Karlov. Druhé jméno Doubrava ujalo se po občině a dubovém lese, který se prostíral po trati polní, zvané na „Doubravě.“

Karlov má dnes 16 domů s 75 obyv. Rozkládá se na jižní straně vrchu Vysoké asi 400 m nad mořem a to po obou stranách u křižovatky silnic malešovskodobřeňské a pečeckočestinské. Domy rozestaveny jsou po obou stranách prvé silnice v ladném pořádku. Návisi není; tuť tvoří silnice.

Lid živí se vesměs rolnictvím.

Z Karlova chodily děti do školy suchdolské. Odtud byly vyškoleny, když Tuchovice vystavěly vlastní školu a sem r. 1810 přiškoleny. Farou, poštou a stanicí četnickou náleží Karlov do Suchdola; telegr. stanicí a obvodem lékařským do Malešova, kam ročně odvádí 16 K 20 h příspěvku.

Osada tato nemá žádného jmění a činí s Tuchoticemi jednu katastrální obec. Veškeré pozemky k osadě náležející jsou zdělaný z panské obcíny na „Doubravě“ řečené, a dělí se na Hořejší a Dolejší.

U křižovatky, na místě, kde nyní stojí hostinec Mrňákův č. 13., stával velký dřevěný kříž. Farář suchdolský Rudolf Šreyer ve svých zápiscích (1749-67) a jiný farář Adal. Pohořelický (1796-1806) dokládá, že kříž ten připomíná a dosvědčuje onu neblahou dobu a místo, kdy farář vysoký v bouřích husitských od fanatiků náboženských přepaden, na útěku jat a v Doubravě zavražděn. Na místě tom stával prý habr mezi dvěma lipami. Na habr ten chyceného faráře pověsili hlavou dolů. A když habr poražen, byl na to místo postaven kříž. - Nejbližší stanice železniční je Malešov na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

KATEŘINKY.

Severně Zbraslavic asi 3 km na okresní silnici leží osada Kateřinky. Čítá 12 čísel s 84 obyvateli, z nichž jest 8 izrael. Stavení stojí po obou stranách silnice, jsou vesměs přízemní,

stavěna z kamene, ale kryta došky. Kolem nich jsou zahrady, v kterýchž daří se skoro všechny druhy ovoce i vlašské a lískové ořechy.

Obyvatelstvo žije se vesměs rolnictvím. Půdy jsou tu sice méně úrodné, ale lid jest pilný a dobře pozemky své vzdělává i hnojí a tím nahrazuje neúrodnost půdy. Mládež škoie odrostlá zůstává doma a pomáhá rodičům při polních pracích; jen skrovná část jde na řemeslo nebo do služby. V zimě při delších večerech čte lid i mládež kalendáře a knížky z knihovny školní vypůjčené. Nejstarší rodina v Kateřinkách jest Jiráňova, kteráž tam usazena jest od r. 1792. Nemocí, zvláště nakažlivých, v osadě té nebylo. Nejvyšší bod zove se „na Stráni“ 499 m n. A.

Dějiny. V prvé polovici XVIII. století byl pánem na Zbraslavicích Ferdinand svobodný pán z Říčan. Tomu narodila se r. 1726 dcera, která obdržela na křtu jméno Kateřina. A na počest a památku této malé Kateřiny založil Ferdinand z Říčan - otec její - na své půdě osadu „Kateřinka“, kterou později „Kateřinky“ nazvali. Do osady této usadil 8 chalupníků-robotníků, počítaje v to i ¹⁸⁴hospodu a každému udělil za robotu jistou část pozemků. - R. 1792 přibýly tam 4 baráky a od doby té až podnes se počet ten nezvětšil. ¹⁵²⁾

Obecního jmění není; celá obec má výměry 40½ ha a platí 196 K 35 h daní, Kateřinky náležejí školou, farou, poštou, stanicí telegr. a četnickou, zdravotním obvodem do Zbraslavic, kamž odvádějí 26 K ročně příspěvku. Nejbližší stanice železniční jsou Zbraslavice na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

KATLOV.

Blíže Červ. Janovic v nadmořské výši 464 m vystavěny jsou tři chalupy, které tvoří samotu Katlov. Bydlí v nich 20 lidí, kteří se žijí nádenictvím. Domy jsou sice stavěny z tvrdého materiálu, ale kryty jsou slámou a šindelem. Stojí po stráni po různu každý sám o sobě bez jakéhokoliv spojení. Stromoví jest zde zcela malounko.

Pod stráni rozprostírají se dva rybníky: Katlov Velký a Katlov Malý či Katlůvek; avšak správa hospodářská spojila rybníky tyto průplavem a tak při větší vodě vidíme toliko hladinu vodní rybníka jednoho.

Samota Katlov náleží do katastru červenojanovického a zdeslavického. A poněvadž Červ. Janovice i Zdeslavice náležejí k panství červenojanovickému, tedy městu Hoře Kutné, patří sem i Katlov samota, Katlov rybník i Katlov hájovna.

Katlov náleží školou, farou, poštou i telegr. stanicí do Červ. Janovic, a obvodem zdravotním do Zbraslavic. Nejbližší stanice železniční jsou Černíny na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

¹⁸⁵KOBYLNICE. (KOBYLNÍKY).

Asi 11 km severovýchodně Hory Kutné rozkládá se na pravém břehu Doubravky ve výši asi 200 m nad Adrií po obou stranách erární silnice kutnohorskopardubické prastará slovanská osada Kobylnice - jindy Kobylníky zvaná. Byla založena poblíž hvozdu královského na polích, kde pod širým nebem chováno hojnost koní - kobyl - a proto obdržela jméno to na věčnou pamět.

Kobylnice rozděleny jsou na dvě části, a to na Velké Kobylnice blíž řeky a na Malé Kobylnice, osady asi 8 minut vzdálené od Velkých Kobylnic. Tyto části dělí od sebe okresní silnice vedoucí z Kobylnic do Záboří, před kterou na erární silnici vystavěn na Doubravce vysoký klenutý kamenný most.

Ve Velkých Kobylnicích stojí stavení srovnána ve dvou řadách podél silnice; v Malých Kobylnicích stojí za topolovým sadem domky v jedné řadě a některé o samotě; tyto jsou většínou přizemní z kamene a cihel stavěny, slámou a šindelem kryty. Toliko několik chalup je ze starší doby a na těch zříme ještě lomenice. Východně osady táhnou se Železné Hory - po-

slední to výběžek Českomoravské vysočiny, kteráž u Labského Týnce běh svůj při Labi přerušuje.

V krajině naši převládají větry severovýchodní a severozápadní. Nastane-li vítr jihozápadní, následuje hned mnoho mračen a tu bývají trvalé deště. Kol obce naší bývá zřídka kdy kru-pobití. Výminku utvořil r. 1897. Tenkrát padaly 3. dne měs. července kroupy zvrací pěstě a jimi byla v málo minutách úroda naprosto zničena, zvěř na polích pobita, ba i lidé zraněni. Ve vsi byla všechna okna na straně severozápadní vytlučena a tašky na střechách rozbity.

Kobylnice mají 37 domů, v nichž bydlí 224 obyvatel, z nichž jest 112 evang. helv. vyz., 3 augsb. a 6 židů. Nejstarší rodiny jsou tu: Krejčíkova, Herodesova, Kasalova, Sukova, Slepíč-kova a Olexova. Některá z rodin těch zdržuje se zde již plných 100 roků. Lid strojí se krojem moderním a také tak zařizuje své byty.

Hlavní výživa obyvatelstva jest polní hospodářství a chov dobytka. I rolníku potřebná řemesla jsou zde zastoupena, a to: kovář, kolář, obuvník atd. Mládež školy od¹⁸⁶rostlá jde na studie, nebo věnuje se opět hospodářství nebo řemeslu. Dívky jsou na službu nebo do okolních továren; jiné zůstávají doma a jsou pomocnou rukou rodičům svým.

Jmění obecní sestává z polí a pastvin ve výměře 32 ha 13 a 20 m², za něž platí obec 540 K daní; celá obec má výměry 378 ha 36 a¹⁵³) a platí daní 7695 K 4 h.

Skoro každý rok zaplavuje Doubravka polnosti zdejší obce a ničí tak úrodu a zpustošuje zdělaná pole. Úprava řeky Doubravky jest nejméně potřebná. Na pozemcích zdejších dobře se daří veškeré druhy obilí, zvláště pak zelí, okurky i ostatní zelenina, kteráž se daleko široko od nás vyváží. Jména tratí: „u Soudné Skály“, „u Zabitého“, na „Rajtšlu“. (Na pozemcích těch cvičily se v jízdě kobyly.) Ovocnictví jest hojně rozvětveno. Škola má školku ovocnou, obec stromů divokých.

Škola. Mládež kobylnická chodila od nepaměti do školy zábořské, ale v čase rozvodnění Doubravky vyučoval od r. 1809 každý filiální učitel kateřinský mládež Kobylnickou v tamní hospodě, což potrvalo do r. 1832.¹⁵⁴) V tomto roce byla zřízena v Kobylnicích škola soukromá pro obce Kobylnice, Lišice, Habrkovice a Bernardov a docházeli sem pomocníci ze školy zábořské dítky vyučovati. To trvalo do r. 1838 a učilo se v domě č. p. 29.

Guberniálním dekretem ze dne 6. října 1837 č. 48.477 povoleno zříditi v Kobylnicích školu triviální. Dne 3. února r. 1838 stanovila cis. kr. krajská komise toto: Děti z Kobylnic, Lišic, Bernardova a Habrkovic zbavují se povinnosti choditi do školy zábořské a přidělují se škole kobylnické.

Kobylnickému učiteli za čištění školy připisuje se úhrnem 9 měřic luk. Obce Kobylnice, Lišice, Bernardov, Habrkovice mají odváděti učiteli z obecných kas ročně příspěvek úhrnem 32 zl. Školné z přidělených obcí obnáší 68 zl. 23 kr.

K vytápění školy kobylnické postoupiti má škola zábořská 6 sáhů měkkého polenového dříví, z čehož na vrchnost panství novodvorského 4 sáhy a na vrchnost panství sedleckého 2 sáhy připadá. Obyvatelé obcí dříví sdělají a do školy přivezou. Místo ku stavbě školy určuje se na obci kobylnické vedle domku č. 29. Plat za práci řemeslnickou převezme vrchnost panství novodvorského jako patron. Materiál stavební dodá panství novodvorské a sedlecké. Dopravu a dělnickou práci obstarají příslušné obce dle roboty rustikální.

Opravu školy nepřevyšující obnos 16 zl. a pojištění školy proti ohni niknou obce samy.

Na základě šetření a nařízení tohoto počala se stavěti r. 1840 nová škola a byla odevzdána účelu svému ještě téhož roku. Měla 137 žáků. Náklad na stavbu mimo ruční práce obnášel 6154 zl. stř. Stavbu provedlo panství novodvorské a sedlecké a práci dělnickou dodaly obce přískolené, a to Kobylnice, Habrkovice, Lišice a Bernardov. Stavení bylo přízemní o jedné třídě. R. 1877 výnosem c. k. okr. šk. rady ze dne 4. prosince č. 2426 byla rozšířena škola o II. třídu. I bylo potřeba přístavby. Na základě plánu Josefa Míči, architekta ze Žehušic, provedl r.

1880 stavbu stavitel Ant. Polák, mistr zednický z Červ. Janovic, nákladem obcí za vydraženou cenu 3258 zl. r. č. a vyučovati se počalo v II. tř. definitivně teprve 1. ledna 1881. Žáků bylo 161.

V r. 1910 počalo se vyjednávatí ohledně stavby školy nové, poněvadž budova staré školy již naprosto škol. potřebám nevyhovovala. Když plány a rozpočty, které zhotovil architekt Jaromír Dajbich z Hory Kutné, byly schváleny, započal týž školu na čísle katastr. 196 stavěti nákladem 70.000 K. Míst. šk. rada se rozhodla, vystavěti školu pro čtyři třídy a byt řídicího učitele, a c. k. zem. šk. rada povolila 8. III. 1912, aby počátkem škol. roku 1912-13 otevřena byla třetí def. postupná třída. Jest tedy škola kobylnická nyní třítrídni.

Posloupnost učitelstva dle záznamu školní kroniky jest od povolení jednotřídní školy z r. 1832 tato: Jan Šimůnek (1832-36), Josef Kos (1836-1838). V tomto roce zřízena škola definitivní a vyučovali tu: Václav Pejšek (1838-55), Antonín Špínka (1855-69), Antonín Kopač (1869-98 řídicí), Jiří Juppa (1880), Karel Hrádek (1880-82), Václav Wesner (1882), Josef Richter (1882-87), Oldřich Hepnar (1887-91), Jan Ráček (1891-96), Josef Littmann (1896-1909), Antonín Buňata (1898 říd. dosud), Oldřich Bláha (1909-1910), V. Patočka (1910 až dosud).

¹⁸⁷V roce 1873 byla zřízena místní školní rada a předsedové její byli: Josef Pochobradský (1873-78), Josef Spudil (1878-86), Josef Pochobradský (1886-1889), Jan Hrubeš (1889 až 1893), Jan Bulíček (1893-96), Jan Hrubeš (1896-1909), Josef Spudil (1909 až dosud).

Školním dozorcem byl r. 1873 Jan Hrubeš, starosta v Kobylnicích. Úřad ten zastával od zřízení místní školní rady až do r. 1906 se vši pečlivostí. Dále byli Václ. Patočka (1906-09), Josef Štandacher (1909 až dosud).

Dějiny. Obec Kobylnice - zvláště její dvůr, který se tu již za dob XII. a XIII. století připomíná, - byla zprvu majetkem královským, ale od r. 1278 majetkem kláštera sedleckého. Když klášter sedlecký r. 1421 zrušen a členové jeho do všech úhlů světa se rozprchl, bylo s majetkem jeho různě naloženo. Opat Theodorik r. 1454 - za krále Ladislava Pohrobka - se šťastně vrátil do Sedlce a jal se vymáhati klášterní jmění. Avšak valně se mu nedařilo, neboť bylo jmění to většinou již v kolikátých rukou. Kobylnice nebyly klášteru vráceny a zůstaly při panství kolínském až do r. 1553, kdy zastaveny byly králem Ferdinandem I. Karlovi z Žerotína.

R. 1454 spadlo na krále 10 člověkův z Kobylnic a ti platili jednou do roka 6 kop gr. (Arch. č. XIV.)

Kobylnice měly tehdy 10 sedláků, 7 lánů orných polí a hospodu. Poddaní kobylničtí platili 7 ko 12 grošů 2 denáry celoročních úroků. U vesnice byly lesy, z nichž se počítalo ročně 10 kop užitku.¹⁵⁵⁾

R. 1593 svolil sněm a císař Rudolf, aby Kobylnice i s jinými osadami dědičně byly připojeny k Novým Dvorům, čímž, jak u Sv. Kateřiny, Záboří atd. řečeno bude, učiněn počátek k založení panství novodvorského. R. 1608 byly Kobylnice vloženy na přimluvu stavů českých do zemských desk. Majitelem tohoto panství nově založeného byl Kašpar Melichar ze Žerotína, kterýž sídlil již na záměčku v Nových Dvorech.

¹⁸⁸V polovici XVII. století objevují se seděním na Kobylnicích - tvrzí a dvoře - Lukavecký z Lukavce z pošlosti Soutických.

Po bitvě na Bílé Hoře nastaly národu českému zlé časy. Lid ochuzen o svůj majetek, vojenský lid, ponejvíce cizozemci, vydíral, loupil a kradl, kde co bylo, a nikde žádné nápravy. Útrapy, drahota, hlad a jiné pohromy i náboženské byly toho příčinou, že mnoho lidí odešlo ze statkův a dědin. V takovém stavu koupil r. 1679 Kobylnice, náležející již od r. 1593 panství novodvorskému, baron Bernard Věžník. Současně koupil také úplně zpustlý dvůr Lukaveckých z Lukavce a připojil všecka pole k nově zřízenému dvoru v Bernardově. Vesnici r. 1708 nově zřídil a dvorec Lukaveckých z Lukavce proměnil v grunt selský, který v XVII. století ob-

držel čís. 21. a majitelem byl Václav Svoboda. Dnes náleží rolníku J. Hrubešovi.¹⁵⁶ Od té doby sdílí osada kobylnická osudy panství novodvorského.

U Kobylnic i jiných okolních osad bývalo za starodávna mnoho pastvisk. Dnes ovšem již skoro všechna jsou rozorána v úrodná pole.

Kobylnice náležejí farou, poštou, telegraf. a četnickou stanicí do Záboří, obvodem zdravotním do Nov. Dvůrů, kamž ročně přispívají 78 K. Na Doubravce jest mlýn. Nejbližší stanice železniční jest Týnec n. Labem (Záboří).

KOPANINY.

Na pravém břehu potoka Paběnického proti obci Velké Zhoří leží osada Kopaniny. Jméno své obdržela od místa, na němž vznikla. Pozemek byl lesem. Les byl vymýtěn, překopán a kopanina pak opět lesem vysázena nebo založena na ní osada a té se dostalo jména Kopanina. Má 12 domů s 58 obyv. Domy návsí netvoří; stojí porůznu v zahradách ovocných a postaveny jsou sice z materialu tvrdého, ale kryty vesměs slamou.

Kopaniny dělí od Vel. Zhoře rybník, kterýž shora protéká řečený potok. Obyvatelstvo živí se rolnictvím a nádenictvím.

Dějiny. Dějiny Kopanin, jakožto osady sloučené s politickou obcí Vel. Zhoří, jsou totožné s dějinami obce této. (Viz Zhoří!)

V okolí jest mnoho studánek. Na Kopaninách jest jedna studánka, jejížto vodě se přikládá v lidu léčivá - ba až zázračná moc. Lid vypravuje, že pramen její přitéká sem až od sv. Anny (Sudějov) a používá vody té k léčení očních nemocí, k stírání záhy, onemocnění ústních žláz a jazyku atd. atd.

Kopaniny náležejí školou, farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí do Červ. Janovic, obvodem zdravotním do Zbraslavic, kamž ročně odvádějí 18 K.

Nejbližší stanice želez. jsou Černýn na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

KORUTICE. (KOROTICE).

Po obou březích potoka Opatovického asi 10 km jižně Hory Kutné rozkládá se osada Korutice. Prochází jí dnes silnice březovskovilimovická, která počala se stavěti r. 1890 a dostavěna 1896. Půda směrem k jihu jest bez velkých vršků, za to směrem k Červ. Janovicům vystupuje vrch Malina 416 m nad moře.

Obec má 44 pop. čísla s 283 obyv. z nichž je 5 augsb. vyz. Nejstarší rodiny v obci jsou: Sovova, Zoufalých, Sýkorova a Lebedova, které tu přes 150 let žijí.

Domy korutické obce vystavěny jsou nazvíce po obou stranách silnice, menší část po různu. Zahrada ovocná jest skoro u každého domu. Obec rozděluje se: na „Náves“ s malým¹⁸⁹rybníčkem, za „Potokem“, ve „Dvoře“ a v „Barácích.“ Na návsi vystavěna škola. Mimo mlýn jsou veškery stavby přizemní; kryty jsou nazvíce došky, málo šindelem, ještě méně krytíbou tvrdou.

Obyvatelstvo živí se hlavně rolnictvím. Chudší lid jde na službu, nebo živí se nádenictvím. Napadnou měrou nevyskytuje se zde žádná nemoc ani u dospělých, ani u mládeže. Mládež jen občas bývá postižena spalničkami nebo osýpkami. V roce 1866 zavlečena sem i cholera a zemřelo nemocí tou 22 lidí.

Jmění obecní záleží z jednoho nepatrného domku a 19 jiter různých pozemků a 16 jiter půdy neplodné; dále jest obec majitelem dvou státních dluhopisů v ceně 600 korun. Z tohoto jmění platí obec 31 K 20 h daní. Celá obec odvádí daní 2075 K.

Luk u obce jest mnoho a rolníci věnují jim náležitou péči - zvláště podvodňováním. Svěrázných názvů v pozemcích užívá se: „Beran“, „Šatlava“, „Pánovka“. Rolníci pěstují veškeré

obilí, jetele, luštěniny a brambory. V poslednější době i cukrovku. Včelařství se pilně a vzorně pěstovalo. Proto založen „Včelařský Spolek“ pro Korutice a okolí a ten všemožnými prostředky dalšímu napomáhá zvelebení tomuto zeměděl. odvětví.

Řemesla jsou v Koruticích zastoupena toliko ta, kterých rolník nejvíce potřebuje. Z obce vyváží se přebytkem obilí, cukrovka a ovoce. Krajina jest osázena hojně stromovím, k němuž napomáhá ovocná školka založena u zdejší školy. Do obce přiváží se: uhlí kamenné, dříví a některé potřeby k živobytí, kterýchž doma pěstovati nemožno.

Škola. Asi od počátku XIX. století vyučováno v Koruticích po jednotlivých domech. Který občan měl jedno dítka školou povinné, byl nucen k vůli vyučování vykliditi světnici, učitelí postel, stravu a něco málo na peněžích dávat. Za 1 dítka vyučováno tu jeden týden; za dvě dva týdny a pod. Vyučování takové obstarával zde původně František Novák až do r. 1819. V roce tomto dostavěna nová budova školní v Bahně, kamž výše jmenovaný za učitele dosazen. Od r. 1819 měly dítka obce zdejší navštěvovati školu bahenskou, což se ovšem za příčinou neschůdných cest jen v jaře, létě a na počátku podzimu dítí mohlo!

Toho času žili v obci zdejší dva bratři: Josef Pacák, zedník a Jan Pacák, tkadlec. Aby dítka zdejší času zimního vyučování zcela zbaveny nebyly, svěřeno vyučování Josefu Pacákovi, později bratru jeho Janovi. Občas přicházel a dohlížel na vyučování takové učitel školy bahenské. Takovým způsobem bralo se vyučování zdejší až do r. 1874.

Po zákonu ze dne 14. května 1869 byla v Koruticích povolena 1. ledna 1875 expositura školy bahenské, kteráž v tom stavu potrvála do r. 1885, kdy c. k. zem. šk. radou 10. listopadu t. r. č. 34.673 povolena obecná školka jednotřídni.

V tomto čase vypsáno místo exp. podučitele, ale poněvadž se nikdo zkoušený o místo to neucházel, ustanoven byl výpomocným podučitelem tkadlec Jan Pacák, občan zdejší, aby na ten čas, dokud by zkoušený učitel se o místo neucházel, obstarával vyučování.

A tak počalo vyučování řádné v chalupě čís. pop. 1, pak později v čís. pop. 26 a konečně v čís. pop. 30 až do prázdnin 1887. V týž rok dostavěna nová školka jednotřídni nákladem obce v ceně 17.160 kor., na něž obdržela 5000 kor. zemské subvence. Plán obstarala c. k. okr. škol. rada a stavbu provedl zednický mistr Jan Trnka z Vel. Lomce.

Mládež po vyjití ze školy jde částečně na studie, částečně na řemeslo, nebo zůstává doma při hospodářství.

Posloupnost učitelstva: Od počátku XIX. století vyučovali po domech Frant. Novák, podučitel, Josef Pacák, zedník (1819-35), Jan Pacák, tkadlec (1835-77), August Bílek, kand. učitelství III. roč. (1877-80), Ant. Donát, podučitel s vysvěd. dospěl. (1880-83), Jos. Kalvas, kandidát učitelství (1883), Josef Lebeda (1883 † 1902). Lebeda byl prvním definitivním správcem školy. Josef Staněk (1902-03), Bedřich Vojta učitelem a správcem školy (1903 dosud). Industrialní vyučování bylo povoleno r. 1890 a učitelkou ustanovena Anna Lebedová (1890-1903), Anna Trösterová (1903 dosud).

Posloupnost předsedů míst. škol. rady: Jako školka exponovaná byla podřízena míst. školní radě bahenské, a teprv od r. 1886 do r. 1892 byl předsedou občan korutický Frant. Trnka, Alois Procházka (1892-93), Jan Lebeda (1893 až 1899), Ant. Zoufalý (1899-1903), Antonín Sýkora (1903 dosud).

Posloupnost dozorců míst.: Jan Lebeda, Ant. Zoufalý, Ant. Sova, Fr. Sova a Fr. Sova z Habřiny.

Dějiny. Ve XIV. století náležely Korutice, které tehdy Korotice sluly, částí k Březové, částí pak ke Zhoří a částí k Hrádku Odranci a majitelem byl Markvart z Žlebů, který 6. dne měsíce června 1392 zemřel.¹⁵⁷⁾ V XV. století náležely ke špitálnímu statku města Čáslavě.¹⁵⁸⁾ R. 1501 koupil je Adam Budovec z Budova a ten scelil několik dvorců a svedl je na poplužný dvůr, při němž vystavěl dům k pobytu. Dům ten stával na majetku nynějšího mlyna, jehož místo dosud

svou polohou na poplužný dvůr ukazuje.

Po té byl tu pánem Heřman Bohdanecký z Hodkova a jeho potomci. Tenkrát založena tu byla tvrz a stála pode dvorem po levé straně potoka, ze kterého bývala také obehnána vodou a dvůr jí byl částečnou ochranou se strany severní.

Po smrti Bohdaneckých dostal se statek v držení Petra Lukáše Rašina z Ryzmburka, jenž r. 1595 na tvrzi korutické dluh zapisoval.¹⁵⁹⁾

Témuž byl statek po bitvě bělohorské zabrán a r. 1623 postoupen Heraltovi Václavovi Libštejnskému z Kolovrat.¹⁶⁰⁾

¹⁹¹⁾Od té doby do r. 1644 byly Korutice přivtěleny k Janovičkám. Tenkrát je koupila Marketa Kordulová z Říčan, ale již po pěti létech postoupila je synu svému Vilémovi Vratislavu Hrobčickému z Hrobčic. Ten přikoupil Březovou a zemřel r. 1656.¹⁶¹⁾ Po smrti jeho dědila zboží korutické jeho choť Dorota Benigna, která prodala r. 1661 tvrz a ves Korutice se třemi vesnicemi Březovou a Mal. i Vel. Zhoří Mikuláši Bernardovi z Gerštorfu a jeho man₁₉₂želce. V rodině té zůstaly Korutice asi 18 let, až do r. 1681, ve kteréžto době zakoupil je Jan říšský hrabě ze Šporků, pán na Malešově a připojil ku svému zboží, s kterým až r. 1738 spojeny byly.

V ty doby dostalo se zboží korutické v držení statku úmonínského a později přivtěleno k panství křesetickému, při kterémž až do doby rušení poddanství zůstalo.

Korutice náležejí farou a četnickou stanicí do Červ. Janovic, poštou a telegr. stanicí do Úmonína, obvodem zdravotním do Křesetic, kamž ročně přispívají 53 K. Nejbližší zastávka železniční jest Bykáň na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

KOŠICE.

Na hranicích okresu uhlíškojanovického, 6 km jihozáp. Malešova rozkládá se na levém břehu potůčku Nepoměřického 442 m n. mořem farní obec Košice. Silnice malešovskokošická probíhá ves a vede dále k Onomyšli, a také odbočuje odtud silnice k Nepoměřicům. Asi ½ km záp. Košic vede okr. silnice kolínskočestínská, stavěná již v r. 1862.

V Košicích jest 41 dům, v nichž bydlí 242 obyv. Stavění košická jsou rozestavena po různu, netvoříce žádné pravidelné návsi ani ulice. Stojí po obou stranách silnice většinou o samotě v ovocných zahradách a málo která jsou spolu spojena. Stavěna jsou z tvrdého materialu, kryta taškami, šindelem a slamou. Na lomenici domu č. 8. jest tento nápis: *»Bože žehnej domu tomu, chraň jej mocnou rukou svou ... (Dům) tento nechali vystavět Jan a Marie Jangl r. 1852 od ... (mistra) tesařského Václava Nováka.«* Na domě č. 3. jest nápis nečitelný s letopočtem 1724.

Obyvatelstvo zaměstnává se výhradně rolnictvím a nádenictvím, ač nejpotřebnějších řemesel pro rolníka vůbec zde neschází. Z těch převládá zedničina. Nejstarší rodiny jsou: Patočkova, Nováková a Herelova. Kroj i nábytek je moderní. U jediného rolníka, Jos. Kašpara v č. 8., zachovala se stará vykládaná truhla.

Při okresní silnici stojí farní chrám Narození P. Marie, proti kostelu k straně severozápadní fara a vedle fary škola. Okolí košické jest celkem jednotvárná pahorkatina, která vystupuje do výše až 503 m n. Adrii.

Nejvyšší body okolí košického jsou: na křižovatce silnic nad Košicemi 464, na křižovatce pol. cest od Košic a Albrechtic do Nepoměřic 462 m nad mořem.

Na severu obce košické sbírají se malé praménky, které v lese roztěžském se spojují a tvoří potok Švadlenku; ta u malešovské slévárny se vlévá do potoka Malešovského (Vrchlice). Údolí potoka tohoto jest rozkošné. Od Nepoměřic přichází sem potok Nepoměřický, který teče lučinami košickými opodál vsi směrem severním, načež blíže silnice náhle na východ se obrací a k Albrechticům spěje. Z malého rybníčka na návsi odtékající pramének spadá na východní straně v lukách také do potoka Nepoměřického.

Na košicku bylo za dřevních časů mnoho rybníků, čemuž dosud zbytky hrází a název luk „u rybníka“ nasvědčují. Byly všechny vypuštěny a dílem v luka, dílem v pole přeměněny.

Deště přicházejí nazvíce se strany západní. I bouře jsou dosti časté a veliké. 1896 udeřil blesk dvakrát a vždy zapálil. I krupobití a to dosti kruté stihá často krajinu naši. Tak r. 1895 zničily kroupy všecku úrodu. Větry převládají západní.

Půda pozemků košických jest dosti hluboká a úrodná. Jmění obecní záleží z kovárny a 34 ha 84 a polí, luk a pastvin, z čehož obec platí 136 K 96 h daně. U celé obce počítá se 458 ha 10 a pozemků, z nichž se platí daně 2440 K 85 h. K zvláštním pojmenováním polností poznamenáváme: v Kohoutích, v Nečase, v Německu, na Zabitě, v Lipínách, na Stanhofě, u Smrčiny atd.

V obvodu obce dobře se daří všechny druhy obilí, brambory, též něco řepy cukrovky a řepky olejky. Za starších dob dařil se u Košic výborný oves. Pro oves ten jezdili sem překupníci až z okolí Mimoně. Dosud se udržuje pověst, že sem proň jezdili na „železných vozech“, t. j. měli vozy s nápravami železnými, kterých zde ještě tenkrát nebylo. Luka jsou dosti u obce prostranná a pečuje se o ně vzorně. Taktéž ovocných stromů jest s dostatek a ovoce všeho druhu hojnost, ale stromové se racionelně nepěstuje.

¹⁹³**Škola.** Až do roku 1810 nebylo žádného vyučování; docházeli sem vysloužilí vojáci - ševci nebo krejčí a vyučovali, arcit' s výsledkem nepatrným, po domech školou povinné děti, poněvadž pro velikou vzdálenost k žádné z vùkolních škol přikázány nebyly. Avšak touha po škole v obci rostla vůčihledě, takže již v prvních letech XIX. století počali se občané košičtí o školu ucházeti. I povoleno jim prozatím r. 1810 soukromé školní vyučování v privátním stavení č. p. 5, ale dosazen sem zkoušený učitel Jan Brnka (1810-12). Jakmile guberniálním výnosem ze dne 19. března 1813 č. 46.400 byla veřejná jednotřídní škola povolena, dosazen sem Václav Pilař (1812-49), který však vyučoval již ve škole nové, patrony školy, totiž vrchnosti malešovskou - za obce Košice, Albrechtice, Milečice, Bedřichov a Rozkoš - a vrchnosti červenopečeckou za Nepoměřice a Onomyšl s osadníky vystavěné. Avšak tato budova číslo popisné 5. neměla sloužiti určité škole, nýbrž jen prozatímně; měla býti totiž zřízena z budovy té fara. Když však r. 1819 vedle této budovy novou vystavěli a měli ji věnovati škole, rozhodli se, aby prvou budovu, ve které se již učilo, ponechali definitivně škole a z nově vystavěné budovy zřídili faru.

Do r. 1827 byla škola tato jednotřídní; v tomž roce 17. ledna otevřena třída druhá. Avšak dotaci nechtěla ani vrchnost, ani přiškolené obce na „spomocníka“ zříditi. Výmluva přiškolených obcí, které zastupovali Jan Paleček, rychtář z Košic, Matěj Pařez, rychtář z Rozkoše, Tomáš Adámek, konšel z Bedřichova, Josef Brandejský, rychtář z Nepoměřic a Jakub Strnad, rychtář z Onomyšle, byla tato: „My na žádný pád nejsme v stavu v obilí nebo v peněžích spomocníku připlácet a to proto, poněvadž my sami sotva kontribuci platíme a sobotales již vojenskou exekucí vybírat musíme a nám zase nová práce a dovážení ¹⁹⁴dříví (na druhou klasu) připadne. Tedy my žádné nové břemeno sobě dobrovolně naložiti nemůžeme.“¹⁶²)

Touž dobou obdržel košický učitel novou fassi a ta byla upravena místo v šajnech v konv. minci, a tu milostivá vrchnost nakázala mu, aby spomocníka sám platil a živil, nežli se nějakým způsobem podaří jemu zajistiti plat. A tak učitel košický Václ. Pilař „spomocníka stravoval a 20 zl. šajnu mu ze svých příjmů platil.“ Tak sobě stěžuje Pilař při r. 1833 k škol. střídnictví a zdá se, že tak činil do r. 1837, kdy první plat podučiteli byl vykázan na 48 zl. stř.

Po 60 letech - tedy r. 1887 rozšířena jest na trojtřídní. Tím také bylo budovu upravití, aby vyhovovala potřebám školy rozšířené. Přístavby školy provedly přiškolené obce nákladem 3800 zl. Ve třídě 3. počalo se vyučovati 1. února 1888.

První úprava platu učitele stala se r. 1830. Z fasse této vyjímáme:

1. a) Obec košická přenechá beze všech poplatků učiteli 3 míry pole „nad Silnicí“ v ceně jedné míry po 2 zl. = 6 zl. stf. b) Vrchnost malešovská též také 3 míry v ceně 6 zl. stf. s podmínkou, že každá tři léta jest učiteli o pole toto žádati. 2. a) Za kostelnictví ze záduše 1 zl. 36 kr. stf. b) Dle protokolu ze dne 29. dubna 1811 byly přiškolené obce povinny dávatí tyto příspěvky: Košice 1 zl. $42\frac{4}{5}$ kr. stf., Miletice 1 zl. $2\frac{4}{5}$ kr. stf., Rozkoš 1 zl. $4\frac{2}{5}$ kr. stf., Bedřichov 36 kr. stf., Nepoměřice 3 zl. $47\frac{3}{5}$ kr. stf. a Onomyšl 3 zl. $6\frac{4}{5}$ kr. stf., celkem = 11 zl. $20\frac{2}{5}$ kr. stf. c) Štola vynesla 3 zl. stf. d) Na obilí od všech obcí 5 korců 3 věrt. 1 mázlík žita v ceně 14 zl. $37\frac{2}{5}$ kr. stf. e) Po smrti vzorného učitele malešovského Václava Doležala případně košickému učiteli desátek 2 korce 3 věrt. žita v ceně 6 zl. $52\frac{1}{2}$ kr. stf. f) Novoroční dar 1 zl. $55\frac{1}{5}$ kr. stf. g) Sobotáles za 47 týdnů 145 zl. $18\frac{1}{2}$ kr. stf. h) Koledy z Nepoměřic a Onomyšle 1 zl. $43\frac{2}{5}$ kr. stf. Dohromady 198 zl. $17\frac{2}{5}$ kr. stf. Z příjmu toho se odečte za čištění dvou tříd 12 zl. stf. Zbývá tedy čistý příjem 174 zl. $17\frac{2}{5}$ kr. stf.

Dříví pro dvě třídy $1\frac{1}{2}$ sáhů zavázaly se dávatí patronátní úřady v Malešově a v Č. Pečákách; Nepoměřice a Onomyšl opatřily k tomu $1\frac{1}{2}$ sáhů za opakující hodinu.

Právo patronátní přivlastnila sobě vrchnost malešovská, ač i vrchnost pečecká dělala sobě naň nároky.

V této fassi jsou příjmy učitele košického správně udány; kdyby však při prohlídce shledán byl jakýsi podvod, bylo by užito zaslouženého trestu.

Dáno v Malešově dtto. 28. prosince 1830.

Vranna, ředitel.

Druhá úprava příjmů učitele stala se r. 1857 a to: I. Na pozemcích jako ve fasse předešlé z r. 1830 12 zl. stf. II. Za kostelnictví 1 zl. 36 kr. stf. III. Od obcí přiškolených dle protokolu z r. 1811, jímž se zavázaly na věčné časy odváděti: Viz výše 2. b) ode všech obcí 11 zl. $20\frac{2}{5}$ kr. stf. Štola ročně 5 korců 3 věrt. 1 mázlík po 2 zl. 11 zl. $37\frac{1}{2}$ kr. stf. IV. Po smrti malešovského učitele případně košickému učiteli z Košic, Miletic a Rozkoše: 1. Desátku dohromady 5 zl. 30 kr. stf. 2. Novoroční dar 1 zl. $55\frac{1}{5}$ kr. stf. 3. Koledy z každého čísla 3 kr. v. č. činí 1 zl. $51\frac{3}{5}$ kr. stf. V. Sobotáles ze 123 dětí platících 143 zl. $44\frac{1}{2}$ kr. stf. Dohromady 195 zl. 35 kr. stf. Od toho na čištění dvou tříd 24 zl. stf. Zatímní plat podučiteli 48 zl. stf. 72 zl. stf. Jest čistý příjem 123 zl. 35 kr. stf.

¹⁹⁵Dříví 12 sáhů dodají vrchnosti malešovská, pečecká a obec malešovská přidá 1 sáh měkkých oblic a 1 sáh otýpek anebo 1 sáh měkkého štěpinového dříví. Dle výnosu král. kraj. soudy v Pardubicích ze dne 14. dubna 1837 jsou povinni občané z panství malešovského a panství pečeckého potřebné dříví pokáceti, nařezati, naštípati a školet košické dověsti.

Patronátní právo přísluší střídavě panství malešovskému a pečeckému.

V Malešově dne 15. května 1837. Václav Pilař, učitel. Ant. Dařilek, školdozorce. Vranna, ředitel. Jos. Matějka, lokalista. Matěj Novák, nadrychtář a škol. dohlížitel. Marschall, vrchní pečecký. Fr. Urban, rychtář miletický. Jos. Brandejský, rychtář z Nepoměřic. Jan Švarc, konšel z Bedřichova. Jan Šindelář, rychtář z Onomyšle. Matěj Pařez, rychtář z Rozkoše.

Roku 1855 byla fasse tato opět upravena a tu páčil se příjem na 230 zl. 54 kr. stf., z čehož na čištění škol. světnic a plat pomocníkovi se odečítaly 94 zl. stf. Zbyl tedy čistý příjem 136 zl. 54 kr. stf.

Větší tento příjem jeví se tím, že byla zřízena patronem malešovským baronem Dalberkem nadace ve prospěch učitele košického, z níž bylo příjmu 17 zl. 49 kr. stf. Nadace potvrzena c. k. státní úctárnou v Praze a patronátním úřadem malešovským r. 1844, kterýmžto rokem vešla v platnost. Takového příjmu měli košičtí učitelé až do r. 1870.

Posloupnost učitelstva od r. 1810: Jan Brnka (1810-12), Václ. Pilař (1812 až 1849), Frant. Syřínek (1827), Jan Goll (1827-28), Jan Půlpán (1828), Jan Liseč (1828-30), Jan Mašín (1830-35), Josef Kuchař (1835), Josef Pospíšil (1836), Václav Kudrna (1836-39), Martin Šimůnek (1839), Eduard Kopecký (1839-41), Frant. Poříz (1841-42 a opět 1845-46), Václav Pi-

lař (zemřel v krátkce), Jos. Koříněk (1842-45), Mořic Machovský (1846-47), Jan Pilař (1847-85), Čeněk Baďouček (1848-49), Jos. Payer (1849-50), Theobald Svoboda (1850-51), Josef Zvoníček (1851-52), Frant. Skalák (1854-69), Eman. Šťovíček (1871-74), Ant. Hatlák (1874-75), Václav Kálal (1875-76), Bedřich Kopecký (1876-78), Jan Bosák (1878-80), Frant. Samuelis (1880-85), Ferd. Sladký (1885-1900), Frant. Procházka (1885-86), Dominik Bělovský (1885 až 1890), Frant. Hořenský (1888 a opět od 1893-98), Frant. Jurkovič (1888 učitelem říd. do r. 1909), Václ. Kracman (1890-92), Emanuel Dvořák (1892 až 1893), Josef Petřík (1896-97), Otakar Nigrin (1898-99), Josef Staněk (1899-1902), Růžena Smutná (1902-03) a opět Josef Staněk (1903-05), Jos. Kos (1905-06), Jos. Semerád (1906-08), Václav Šmejkal (1906), Alois Brtek (1906-08), Václav Patočka (1908-09), Josef Semerád (opět 1909-10), Fr. Hořenský (1909 uč. dosud), Frant. Šmat (1910 říd. uč. dosud).

Ve škole chová se pamětní kniha, zřízená r. 1847, do níž ovšem zaneseny jsou dějiny původní školy na základě snesených pamětí; taktéž obsahuje opisy důležitých úředních výnosů školy se týkajících.

Industrialní práce se vyučují od r. 1883 a byla první učitelkou industrialní Marie Frýdová (sestra Vrchlického) (1883-92), Anna Jurkovičová (1892 až 1909), M. Krupková (1909 až dosud).

Přiškolené obce jsou: Albrechtice, Miletice, Bedřichov (Frydrychov), Rozkoš, Onomyšl (obdržela exposituru) a samota Samek. Nepoměřice 2 km vzdálené obdržely r. 1909 povolení ku zřízení vlastní školy dvouřídni a tím rokem byly odškoleny.

Jakmile Nepoměřice odškoleny byly, pozbyla škola košická jednu třídu a jest nyní jen dvouřídni.

Místní školní rada i zastupitelstvo obecní pečují za daných poměrů o školu náležitě. Stavení ovšem jest staré a potřebám školním méně vyhovující a jest na čase, že se již o stavbu školy nově vyjednává.

¹⁹⁶Posloupnost předsedů míst. škol. rady a míst. školních dozorců. Předsedové: František Herel (od r. 1870-72), Čeněk Paleček (1872-84), Václav Šauer (1884-88), František Herel (1888-1903), Čeněk Novák (1903 až dosud). Místní školní dozorcové byli: do r. 1887 Antonín Novák, Jan Herel (1887-90), Jan Měšťánek (1890-93), Ant. Balvín (1893-96), Jan Herel (1896-99), Frant. Nouza (1899-02), Jan Strnad (1902-08) a Jan Herel (1908 dosud).

Kostel a fara. Kostel košický připomíná se poprvé r. 1350 a byl již r. 1362 farním,¹⁶³ později byl proměněn ve filiální a podřízen faře bykaňské. R. 1857 prohlášen kostel košický opět farním. Při založení svém byl katolický. Pravdě však se podobá, že ve válkách husitských stal se utrakvistickým a později v XVI. věku evangelickým neb i bratrským. Po bitvě bělohorské byl kostel filiálním a jistě již katolickým.

Chrám košický původně slohu got. nepatří k okrasám stavitelským. Jest to malý chrámek s mohutnou věží, v níž jest zvonice. Vnější jest velice schátralý a vnitřek není o nic lepší. Do chrámu vedou dva vchody. První - hlavní vchod pod věží, na němž vysekán letopočet 1563. Druhý - vedlejší vchod jest sakristií, která r. 1822 nově vystavěna byla nákladem 600 zl. st. Dvěře v hlavním vchodu jsou massivní dubové a mají prosekanou díru, kteráž jest zakryta železnou deskou. Pochází prý z dob války švédské. Z jakých důvodů díra vysekána, neví nikdo.

V presbytáři, sklenutém sbíraným kamenem kol Žandova, které podobá se bludným kamenům, je hlavní oltář zasvěcen Narození Panně Marii, v lodi jsou oltáře dva. Jeden s obrazem sv. Jana Nepom. a druhý s obrazem sv. Anny.

Chrám košický spojen jest s věží, která při opravě kostela byla snížena.¹⁶⁴ Při této opravě r. 1892 byla stará okna nestejně velikosti, nestejně výše zazděna a nahrazena novými. Tím pozbyla věž své starobylosti.¹⁶⁵

Ve věži, podobně jako v presbytáři klenuté, jsou dva zvony. Větší nese nápis: „Haec

campana fusa est ad laudem et honorem Dei per magistrum Andraeam dictum Ptaczek. Anno Domini 1492.“ Menší zvon má tento nápis: Haec campana fusa est per magistrum Andraeam dictum Ptaczek - anno Domini 1475. Na spodním okraji se čte: „Sv. Václave, vojvodo české země, kníže náš! Pros za nás Boha, svatého Ducha! Kristé eleison! Pomoci my tvé žádáme, smiluj se nad námi“ a druhý nápis latinský: Haec ego campana nun quam pro nuntio vana, což po česku se čte: „Já (tento zvon) nikdy nevolám na darmo.“ Na chatrné vížce nad presbytáří jest malý sanktusák.

Ve věži této býval i třetí zvon, největší na panství malešovském. Pocházel z r. 1404. Že pak ku konci XVIII. století dostal trhlínu, byl rozbit na kusy a rozprodán.

Kolem kostela jest malý hřbitov, kterýž jest osázen stromy, z nichž vynikají dvě lípy, zasažené 18²⁴/₄₅₄ v den zasnoubení císaře Františka Josefa I. s princeznou bavorskou Alžbětou. Jedna z nich převyšuje skoro věž.

Proti kostelu košickému, poněkud severovýchodně přes silnici, stojí farní budova, která byla r. 1819 postavena a měla býti školou. Rozhodnuto však, jak už jinde pověděno. Kdy byla prvotní fara košická založena, o tom není zápisků, ale r. 1350 činí se zmínka o plebanii a r. 1362 o fáře košické.¹⁶⁶) Také r. 1411-17 nacházíme u Sedláčka, že podací v Košicích měl Martin Kladný z Těchlovic. Fara zanikla asi ve válkách husitských nebo později ve válce třicetileté, když kněží katolických se nedostávalo. R. 1819 zřízena tu expositura, r. 1823 lokálie, t. j. jen menší správa duchovní - menší kolatura - ¹⁹⁷⁸ malým důchodem a bez kaplana, a r. 1857¹⁶⁷) byla lokálie na faru povýšena. To stalo se ovšem vždy současně s proměnou košického chrámu Páně.

R. 1865 za faráře P. Jana Dundálka restaurována byla budova farní a takovou jest až do dnešního dne.

V ten čas, kdy fary zde nebylo, připojeny byly všechny obce kolatury zdejší fáře bykaňské. Tehdy nazýval se farář bykaňský „farářem panství malešovského.“

R. 1603 byl jím kněz Kašpar Pistorius Pardubský, který 21. června 1603 píše Kutnohorským o poddaných, kteří dávek platiti nechtějí. (Arch. Kutn. při roku 1603).

Pamětní kniha farní založena jest 1823 knězem Sagassrem, ale neobsahuje nic důležitějšího, mimo změnu kněžstva.

Matriky počínají l. P. 1784 a jsou psány do r. 1837 česky, do r. 1860 německy a od toho roku zase česky; starší matriky vedeny za obec košickou na Bykáni. K fáře košické náležejí nyní obce: Albrechtice, Bedřichov, Miletice, Nepoměřice, Onomyšl a Rozkoš.

Když měla býti zřízena r. 1825 v Košicích lokálie, uvolily se obce Košice, ¹⁹⁷Nepoměřice a Onomyšl po 10 zl. stř., osady Albrechtice, Bedřichov, Miletice a Rozkoš po 5 zl. stř. ročně na lokalistu přispívati.¹⁶⁸)

Nynějším patronem jest vrchnost malešovská.

Posloupnost kněžstva pokud se zjistiti mohlo, jest tato:

R. 1819 byl jmenován lokalistou P. Ant. Sagasser a prodlel zde do r. 1824, P. Jos. Vaněk (1824-27), P. Jos. Matějka (1827-57), P. Jos. Ludvík (1857-58 administrator), P. Jan Dundálek farářem (1858-71), P. František Brazza (1871-72 administr.), P. Josef Ludvík (1872-76, po druhé farářem), P. Frant. Klus (1876-77, administr.), P. Frant. Brazza (1877-78, po druhé farářem), P. Ant. Holub (1878-89, administr.), P. Frant. Klus (1889, farářem a osob. děkanem, dosud).

Dějiny. Košice jsou osadou prastarou. Ve XIV. a XV. století mnohokrát se připomínají. Již r. 1362 měl podací tamního kostela farního Kunklín Ruthard, bohatý měšťenin a Horník na Horách Kutných a po smrti jeho r. 1376 měl toto podací syn jeho také toho jména - Kunklín. Počátkem XV. století vyskytují se již Košice jako příslušenství statku malešovského a když r.

1502 Jiří z Hustiřan měl v držení panství malešovské, byly jmenovány již i Košice mezi osadami, které přivtěleny byly Malešovu. R. 1515 připomíná se prodej Košic Jiřímu Hášovi z Újezda, kdy byl držitelem Malešova.

Zdali v dějinách se vyskytující jména: Bohuněk z Košic, který se r. 1429 podepsal za svědka paní Unce z Přestavlk, a r. 1436 svědčil Vaňkovi Kavalcovi z Lipoltic seděním na Žumberku, 1440 zasedal na sněmu čáslavském za kurii hradeckou; ve XIV. století vyskytující se Bořuta z Košic, druhý štedrý zakladatel a příznivec chrámu Páně sv. Jakuba na Horách Kutných¹⁶⁹⁾ byli v nějaké souvislosti s osadou košickou, naprosto dle pravdy říci se nemůže. Ba ani tvrzení Ortha a Sládka, že v Košicích byla tvrz, na níž seděl v XV. století Bohuněk z Košetic (snad z Košic?), jinak z Labúně řečený, není dostatečně historicky doloženo; spíše pravdou se bítí zdá, že to Bohuněk z Labúně, který r. 1467-94 byl seděním na tvrzi v Košicích u Chlumce.¹⁷⁰⁾ Od doby přivtělení Košic k panství malešovskému sdílejí Košice osudy panství tohoto.

Košice mají školu, faru, poštu, telegr. i četnickou stanici, a obvodem zdravotním náleží do Malešova. Na lékaře přispívají 102 K. Nejbližší nádraží jest Malešov na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

KRASOŇOVICE. KRASOŇOVIČKY.

Mezi erární silnici kutnohorskotáborskou a míst. drahou Hora Kutná-Zruč asi 1 km severně obce Bahna, leží osada Krasoňovice také Krasoňovičky zvaná. Má 12 domů se 68 obyvateli, z nichž je 10 israelitů. Stavení stojící po různu jsou napařád zděna a kryta slamou. V malých zahrádkách jest ovocných stromů po skrovnu. Obyvatelé žijí se rolnictvím a nádejnictvím. Mládež po vyjití ze školy zůstává většinou doma neb jde na řemeslo. Nejstarší rodina jest Jelínkova.

Dějiny. Kdy Krasoňovice (Krasoňovičky) založeny byly a kdo byl jejich prvním držitelem, určití se nedá. První o nich zmínka děje se ve druhé polovici XV. století. Byly tehdy majetkem Jana Tyništko z Tyniště a ten, když r. 1469 zemřel, připadly Krasoňovice Václavu Kavanovi z Dědibab.¹⁷¹⁾ Ješek a Karel, bratři z Vesce, zapisují Kutnohorským 27. máje 1514 v dluhu 20 kop gr. č. - dědictví své v Krasoňovičkách u Hor Kutných - a v týž den vyplatili Kutnohorští jmenovaným bratřím 20 kop gr. č. a přijali v zástavu jejich dědictví^{199v} Krasoňovicích.¹⁷²⁾ Od koho se toto dědictví bratřím jmenovaným dostalo, neumíme pověděti. Po Kavanovi držel Krasoňovice Kuneš Bohdanecký z Hodkova, a ten je prodal r. 1530 i s Bahnem Jiřikovi Hášovi z Újezda. Od té doby patřily k Malešovu, ale byly spravovány Petrem rytířem Salavou z Lípy. R. 1568 byly obci kutnohorské prodány, kteráž je r. 1568 ke zboží křesetickému přivtělila a do desk zemských vložila.¹⁷³⁾

Císař Ferdinand zabral 16. dne měsíce září 1625¹⁷⁴⁾ statek křesetický a daroval jej jesuitské koleji kutnohorské. Když pak řád ten zrušen, připadly K. studijnímu fondu, který je 1821 prodal Janu Svobodovi. Jediná jeho dcera Jana provdala se za Christiana rytíře ze Schäffrů a jemu panství křesetické i Úmonín vĕnem přinesla.

Krasoňovice náležejí školou do Bahna, farou na Bykán, poštou do Červ. Janovic, telegr. do Úmonína, četnickou stanicí a zdravotním obvodem do Zbrastavic, kamž ročně 54 K přispívají. Nejbližší zastávka železniční jest Bahno, na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

Krasoňovice spojeny jsou s Bahnem v obec potitickou.

KRUPÁ.

Na návrší 343 m n. A. rozkládá se mezi okresní silnicí a erární silnicí kutnohorskotáborskou směrem poněkud jihozápadním Hory Kutné 6 km vzdálená obec Krupá. Jméno své zís-

kala od krupiti, maliti, drobiti - tedy z počátku ves malá.¹⁷⁵) V 20 domech bydlí 122 obyv., z nichž jsou 3 evang. reform. Domy stavěny jsou z kamene, ale i dřevěných, starých domů s lo-
menicemi jest několik. Kryty jsou taškami, slamou i papírem.

Na severovýchodní straně obce vyvěrá pramínek, který spěchá ke Křeseticům, aby pomohl plnit rybník „Veselovák.“ Na potůčku tomto bylo několik rybníků; byly vypuštěny, proměněny v luka a potůček je protéká a vodou svou zúrodňuje.

Deště přicházejí nazvíce se strany západní, taktéž i bouře a krupobití, jenže toto jest řídké a následky nepatrné.

Obyvatelstvo živý se výhradně rolnictvím; mládež škoře odrostlá jde na studie, řemesla a jistá část zůstává doma při hospodářství. Průměrného stáří dožijí zdejší obyvatelé asi 35 let. Nemoci nakažlivých tu nebývá. Nejstarší rodina zde žijící jest Pokorných. Kroj i nábytek moderní.

Obecní jmění skládá se: z obecního domku, pozemků a luk ve výměře 9 ha 307 a a státního úpisu v ceně 100 korun. Ze jmění toho platí obec 78 K 12 h daní; celá obec má výměry 124 ha 92 a¹⁷⁶) a odvádí daní 1080 korun. Jména tratí polních: na Prašivé, u Pukavky, u Světlíka, u Dubského atd.

Dějiny. Kdy Krupá byla založena, o tom nemáme bezpečných zpráv. Před válkami husitskými byla Krupá v držení kláštera sedleckého a když bylo klášterní zboží zastavováno, dostala se do rukou Trčků z Lípy,¹⁷⁷) jichž majetkem zůstala do r. 1546. Ale r. 1564 byl majitelem Křesetic Jiří Háša z Újezda a při statku tom byla již i Krupá. Císař Rudolf II. zapsal r. 1577¹⁷⁸) statek ten Hášovi dědičně a když byly jednotlivé vsi vyjmenovány, byla mezi nimi i Krupá.

R. 1595 byl pánem Krupé syn předešlého, Jiří Karel Háša, a ten prodal celé zboží křesetické - tedy i Krupou smlouvou trhovou Zikmundovi Kozlovi z Rýzentálu.¹⁷⁹) Ještě téhož roku prodal Kozel celý statek, tedy i Krupou se vším příslušenstvím obci kutnohorské.¹⁸⁰)

Po bitvě bělohorské odňato panství křesetické, kdy i Krupá, obci Hor Kuten a dáno císařem Ferdinandem II. r. 1626 nově založené koleji jezuitské. Po té sdílela Krupá osudy panství křesetického, jemuž po celé věky náležela.

Krupá jest obec katastrální a náleží školou, farou, poštou, telegr. stanicí a obvodem zdravotním ke Křeseticům, kam ročně 42 K přispívá; četnickou stanicí náleží k Malešovu. Nejbližší zast. želez. jest na Bykání, stanice v Malešově na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

200 KŘESETICE.

Asi 7 km jižně Hory Kutné ve výši 320 m n. A. rozkládá se obou březích malého potoka „Křenovky“ katastr. i míst. obec Křesetice. Jméno Křesetic odvozeno jest asi od Křesaty a jeho čeledi. Také křestní jména Kristianus, Krista, Kresta mohly by býti původcem jména Křesetic.¹⁸¹) Obcí vedou tři silnice okresní, které komunikaci obce velmi usnadňují.

Křenovka, která obcí protéká a mlýn pohání, skládá se ze tří pramenů. Prvý přichází od Bykance a tvoří u Křesetic rybník „Petrovák“, druhý od Krupé a třetí od Chrástu. Všecky tři prameny naplňují rybník mlýnský „Veselovák“.

V Křeseticích je 129 domů se 724 obyv., z nichž jsou 2 evang. reform. Nejstarší rodiny zovou se: Markova, Volných, Hájkova, Bačkorova, Buňatova, Viktorova a Vepřkova. Některé z nich 300 roků se tu pamatují.

Domy tvoří částečně ulice po obou stranách silnic, částečně stojí o samotě v zahradách. Jsou stavěny skoro všemš z kamene a kryty břidlicí, taškami, šindelem, málo jen došky. Obec rozděluje se na části takt: za Vraty a v Dolích.

Obyvatelé jsou většinou rolníci, ale řemesla ve vsi potřebná jsou zde všeska zastoupena. Pivovar v posledních letech zanikl, ale sladovna zůstala.

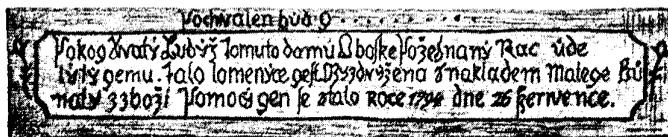
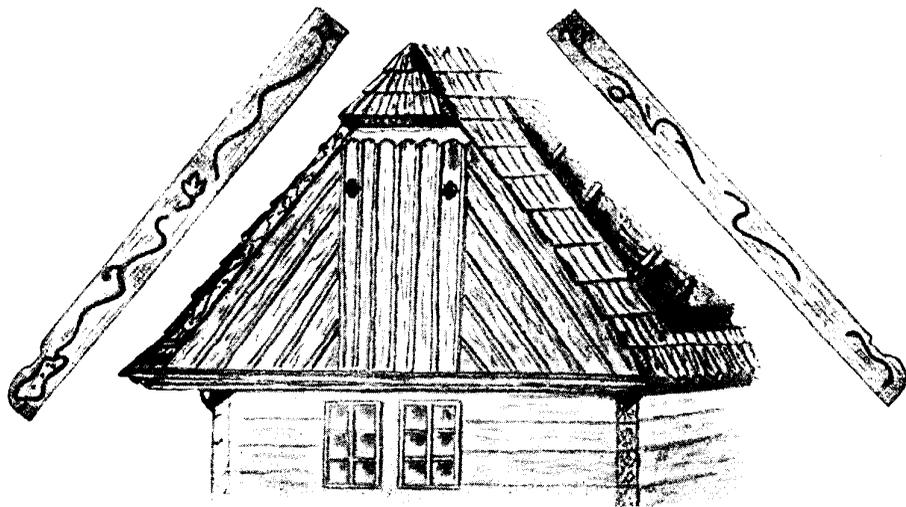
Okolí křesetické je velmi úrodné. Dobře se tu daří v hluboké ornici řepa, pšenice, ječmen. Za dřevních časů len i konopí se tu pěstovaly. I ovocnictví se zdarem se tu pěstuje a mnoho se ho vyvážá. U Dačického¹⁸²⁾ se dovidáme, že u Křesetic bylo také dolováno na stříbro, neboť při r. 1616 poznamenává:

„Ve středu po památce sv. Bartoloměje v domě hostinském u Bakalářů umřel, šlakem jsa poražen Karel Werdeman, rodilý Germanus, nedaleko města říšského Norimberka, člověk letitý a handlěř bohatý, kterýž dav se byl do Čech a do Hory Kutné přijížděje, na důl horní nedaleko vsi Křesetic, k obci Hor Kuten náležitý, nakládal, maje k tomu faktory své; a tomu dolu „Ptačí hory“ přezděli. Také bylo praveno, že mu J. M. císař. velikou summu peněz půjčených pozůstal (dlužen).¹⁸³⁾

Zvláštní jména tratí polních: na Šancích,¹⁸⁴⁾ na Trumpetru, v Hutíčkách, za Březinou atd. Jméni obecní záleží z pozemků (polí, luk, zahrad, pastvin a skalisk) ve výměře 33 ha,¹⁸⁵⁾ z něhož se platí daně 224 K 54 h. Celá obec má výměry 553 ha a platí daní 9109 K 70 h.

²⁰¹⁾**Škola.** O zdárné vedení mládeže bylo již před 800 lety postaráno. Tak praví r. 1794 kazatel chrámu sv. Barbory v Hoře Kutné P. Frant. Švenda, horlivý badatel po dějinách celého okolí. Kým založena a vydržována tehdejší škola, vypátrati se mu nepodařilo.¹⁸⁶⁾

Dle zápisů P. Švendy, které zajiště byly majetkem exjesuitů, z nichž potřebné věci do školní kroniky vepisovány, stála škola na tom místě, kde nyní stojí rozdělený selský statek č. 65 a 66. Za časů jesuitů zván byl statek ten „Markův“. Týž kněz také praví, že již té doby, tedy asi ve XII. století, byla v Křeseticích fara, kteráž ovšem ve válkách za víru a svobodu byla zrušena. Že by také zrušena byla škola, nikde nepraví a v pozdějších letech není ani zmínky o nějakém založení školy nové. Že škola křesetická zrušena nebyla, nasvědčuje i ta okolnost, že příškolené obce od nepaměti odváděly učitelé „posno pně“.

Chylupa Fr. Buňaty v Křeseticích č. 5.

R. 1707, kdy o škole určitější zprávy se objevují, bylo toto posnopné jistému Balšánkovi, který za kantora v Křeseticích přijat byl, připsáno do jeho „špancedule“ jako věc již „dávno určená a známá“. Škola zdejší byla farní dotud, dokud zrušena nebyla fara, pak zvala se triviální. R. 1783 měly Křesetice velmi špatnou budovu školní. Biskup Hay po visitaci referoval císaři Josefu II., že budova školní je na spadnutí a velice bídna a že jest se obávati, aby v tomto místě velice potřebný vyučovací ústav docela nezašel.¹⁸⁷⁾

I stala se náprava r. 1788. Tenkrát vedla správu velkostatku křesetického „Pražská administrace zem. statků“ a ta pro 123 školou schopných žáků postavila nákladem 2500 zl. stř. nynější budovu školní, západně chrámu Páně, od kterého jen 14 sáhů vzdálena býti měla a zřídila pro ně jednu třídu. V této škole²⁰² měl také bydlet exjesuita Frant. Mikšík. Vykázán mu byl byt v prvním poschodí. Ten ovšem z důvodů neznámých pohrdl nabídkou tou, pronajav sobě byt u vdovy Hančlové a budova školní byla celá dána k užívání učiteli Ant. Kautskému, a ten také užíval byt dle libosti až do r. 1815.

Kautský byl prvním učitelem, který se přistěhoval do nové školy a zřídil jednu učebnu v přízemí. Předchůdce jeho, kantor Matěj Brodský, byl z úřadu učitelského vypovězen. Živil se pak prací nádennickou a za nedlouho zemřel.¹⁸⁸⁾ Do r. 1786 byl patronem školy řád jezuitský, do r. 1824 „Pražská administrace statků“ a do r. 1892 majitel velkostatku. Týmž rokem vzdal se toho práva. R. 1830 byla škola rozšířena o II. třídu a r. 1882 o třídu třetí. Proto musela býti týmž rokem provedena školní obcí přístavba nákladem 5000 zl. dle plánů Josefa Vepřka, stavitele malešovského, a r. 1900 opět byla rozšířena a upravena nákladem 6000 korun. Jest nyní od r. 1891 čtyřtřídní.

Příjmy učitelské jsou známy teprve od r. 1707 takto: Dne 16. mense aprilis jest za kantora do školy křesetické při chrámu Páně svatý panny a mučednice Markety Jan Balšánek z královského města Nymburka nad Labem, jehožto povinnost bude v den nedělní neb sváteční, kdybykoliv služby Boží se konali, při mši svaté býti a písně vejroční zpívati, s processí obyčejnou do Hory Kutné choditi, dívky sobě svěřené modlitbám Páně a přikázání Božím, též i literárnímu umění pilně cvičiti, na oheň bedlivý pozor dáti, a jak učedníky své, tak jinší dobrým příkladem předcházeti, tak aby vše dobré a chvalitebné o něm se říci mohlo. Za práci svou míti má od záduší svatý panny Markety na penězích totiž 6 fl. stř. Z důchodu panského obilí a sice: žita 2, ječmene 1 strych, hráchu 2 věrtele. Z každé várky hořké řediny 1 vědro. Posnopného jeden každý sedlák z vesnice k témuž chrámu Páně patřící 1 věrtel žita, míry vrchovaté, a chalupník po 2 čtvrtcích. Stalo se léta a dne svrchu psaného. Co se pak jemu vydá, do této cedule se zapíše.“ -

Carolus Waniczek, Procurator.

R. 1796 byly příjmy učitele prozkoumány a znova upraveny. Tehdy sepsána fassé po německu asi takto:

Škola křesetická má 78 dítek školou schopných, z kterých 34 bude od veškerých platů osvobozeno; ostatní 44 budou platiti dohromady 57 zl. 54 kr. stř. Dále užívati bude: 5 strychů polí s výnosem 23 zl. stř. Zahradu v ceně 1 zl. 10 kr. stř. Na desátku 13 zl. 7½ kr. stř. Za hudbu ve škole i kostele 14 zl. stř. Za kostelnictví 6 strychů polí s výnosem 21 zl. 38 kr. stř. Od vrchnosti: ¾ míry pšenice, 3 míry žita, ¹⁴/₁₆ míry hrachu v ceně 7 zl. stř. Z obcí přiškolených: a) pohřebného 4 zl. stř., b) novoročního 6 zl. stř., c) na sv. Míchala 2 zl. stř. Celkový příjem 150 zl. 49½ kr. stř.

Poznámka. Že příjmy jsou věrně a nefalšovaně udány, a kdyby se někdy stalo, že by se našla lest anebo lež, aneb zamlčení něčeho a se to prozradilo, nastává zákonitý trest.

Dáno v Křeseticích 23. dne června měsíce v roce 1796. August Jahn, krajský komisař. Jan Mikol. Votzl, správce. Frant. Mikšík, administr. loc. Jan Jos. Snížek, berní. Anton. Kautský, učitel.

Knihy pamětní, založená r. 1846, obsahuje: Historii školy křesetické, fassi učitelů, po-

sloupnost vrchností, řadu kněží, učitelů a školních pomocníků, popis vesnice, paměti, týkající se vlasti a vlády. Dobrodinci školy nalézají tu také místa.

Přiskolené obce jsou: Bykánec (1 km), Chrást (756 m), Krupá (720 m), Úmonín (2 km) a Hájek (1200 m). Úmonín obdržel povolení c. k. zem. škol. rady, aby otevřel škol²⁰³ním rokem 1912-13 jednotřídní exposituru. Nebude-li žádných námitek, stane se tak 15. září 1912.

Posloupnost učitelstva pokud bylo lze zjistit: Jan Balšánek (1707), Matěj Brodský (1789), Ant. Kautský (1789-1835), Jan Hoffman (1830-34) Jan Gabriel (1834-38), Václav Kautský (1835-50), Ant. Vosáhlo (1838-39), Václ. Šporcl (1839-41), Jan Valášek (1841-49), Ant. Chleborád (1849-50), Václav Zelený (1850-53), Čeněk Pohnětal (1853-61), Jan Novotný (1861-62), Prokop Růžek (1862-63), Frant. Hemek (1863), Karel Ferd. Lejhanec (1863-64), Václ. Bláha (1864-74), Jan Náhlík (1866-72), Bohuslav Koutný (1870-71), Ant. Haller, výp. (1872), Jos. Klenka (1872-73), Ant. Bílek, výp. (1873-74), Josef Husák (1874-75), Frant. Černý (1875-92), Ant. Seliger (1874-75), Fr. Procházka, výp. (1875-78), Antonín Buňata (1878-98), Frant. Paleček (1882 až 1884), Ferd. Kozdera (1884-85), Frant. Hubert (1885-87), Josef Fiala (1887-92), Josef Pospíšil (1891-93), Alois Kmoníček (1892-1910 říd. uč.), Václ. Kracmann (1892), Jos Hauptfleischová (1892), Matěj Škvor (1893-97), Rudolf Wilt (1893-98), Emilie Zittová, výp. (1896-97), Václ. Jäger (1897-99), Jarosl. Richtr (1898), Václ. Černý (1898-1901), František Círka (1898-1900), Josef Petřík (1899-1902), Jan Chmelík (1900-01), Antonín Löfler (1901-03), Bohumil Náhlík (1901-02), Jan Fiala (1902-1911), Olga Zavadilová (1902-1910), Bedř. Papež (1903 až dosud), Marie Mašinová (výp. 1909-10), J. Doležal (1910 dosud říd.), Marie Vyskočilová (1910 zat. dosud), Karel Probst (1911 uč. dosud. Dosazen od 1./9. 1912 do Nov. Dvůrů.)

Posloupnost předsedů místní rady školní: Jan Buňata (1873-74), Josef Vepřek (1874-76), František Buňata (1877-82), Josef Jelínek (1883-85), Josef ²⁰⁴Buňata (1886-94), Alois Vlasák (1895-1904), Bohumil Sekera (1904-06), Jos. Volný (1907), Bohumil Sekera (1908 až dosud).

Posloupnost místních dozorců školních: Josef Jiruš (1873-74), Jan Moravec (1875-7), Jan Schaffler (1878-80), František Marek (1881-83), Matěj Pavlík (1884-86), František Hájek (1887-89), Jan Jelínek (1890-92), Josef Jelínek (1893-99), Jan Jelínek (1899-1906), Jos. Volný (1906-09) a Frant. Adamec (1909 až dosud).

Místní školní rada stará se - pokud poměry dovolují - náležitě o školu a o potřeby školní.

Kostel a fara. Nade vsí proti severní straně na výšině 326 m n. Adrii stojí kostel zasvěcený sv. Marketě Panně. Kostel ten připomíná se již v prvé polovici XIV. století. Býval před r. 1384 farním¹⁸⁹) pod patronátem opatů sedleckých, což zjišťuje zápis kostela zábořského,¹⁹⁰) který praví, že 23. dne měsíce máje roku 1362 skrze křesetického faráře uveden byl v chrám zábořský nový duchovní pastýř. Když pak ve válkách náboženských fara zrušena, přifařeny Křesetice na Bykáně.

Chrám křesetický, který se ku věži přimyká, stojí téměř uprostřed obce a přichází se k němu po schodech o 38 stupních kamenných, z nichž některé jsou ze zdejších bývalých lomů, vápencových. Jest o jedné lodi, ku které po každé straně přistavěna jest malá kaple. Hlavní vchod do chrámu je věž, vedlejší sakristií. V presbytáři jest goticky sklenutý strop, v lodi jest rovný. Nad presbytáři jest věžka „sanktuska“.

Hlavní oltář zasvěcen jest sv. Marketě Panně, oltář v lodi na straně epištolní sv. Janu Nep., a oltář na straně evangelní sv. Linhartu. V přistavených kaplích jsou dva oltáře starší a to sv. Anny a Marie Panny se starobylou gotickou soškou téže světičky. Kdo obrazy zdejšího chrámu maloval, není známo, ale soudí se - a snad po právu, že některý člen tovaryšstva Ježíšova, kteří zde dlouhá léta byli činnými.

Nad hlavním vchodem do chrámu vypíná se věž, v níž jsou tři zvony a hodiny. Na velkém

zvonu čtete nápis:

A. M. D. G. B. M. V. et s. Margaretae V. Majorem honorem primum fusa 1483 nunc re-fusa 1709 per Joannem Przikopez. (Ku větší slávě Boží, blahoslavené Marie Panny a sv. Markety Panny k větší cti nejprve ulit 1483, nyní přelit r. 1709 Janem Příkopcem. Pod tímto nápisem čtete ještě:

Collegii Societatis Jesu Kuttenbergae. (Společ. tovaryštva Ježíšova v Hoře Kutné).

Ecce cruce Domini fugite partes adversae! (Ejhle kříž Páně, prchejte protivníci!)

Prostřední zvon „Maria“ má tento nápis: „Přelil Karel Bellman, c. k. dvor. zvonář.“ Třetí zvon nápisu nemá.

Až do r. 1706 byly zvony tyto umístěny v dřevěné zvonici, týmž rokem však přistavěna z kamene věž a spojena s kostelem. Do ní se pak přenesly zvony. Východně kostela stojí jednoduchá kaple ve slohu románském, pod níž jest hrobka členů rodiny patronů kostela. V kostele pod dlažbou jsou hrobky pánů Salavů z Lípy a pánů Hášů z Újezda. Velmi dobře zachován jest hrob paní Hášové z r. 1585.

Kolem kostela býval hřbitov, ten r. 1853 zrušen a téhož roku vystavěn hřbitov nový při okresní silnici od vsí asi 10 minut vzdálený. Na starém hřbitově zachovány jsou dvě desky a tři pomníky z XIX. století. Na jednom čtete: Pan Pater František Mikšík, služebník boží při tomto chrámu Páně přes 50 let; z řádu Tovařystva Ježíšova. Odešel k pánu Ježíši dne 2. ledna 1828²⁰⁵ máje věku 83 let. „Kdo to čteš, rci aspoň v srdci svém: Ať duše jeho odpočívá v pokoji.“

Při chrámu křesetickém, jak již jinde pověděno, připomíná se již r. 1384 fara, která byla ve válkách husitských zrušena a teprv r. 1898 opět po 18 letém vyjednávání obnovena,¹⁹¹⁾ ač praví se, že patres jesuité již r. 1644 faru obnovili a svými kněžími až do zrušení řádu osazovali. Písemných zpráv o tom není. Farní budova stojí u silnice pučeřskomalešovské a byla dříve obydlím správce hospodářského.

K faře křesetické náležejí: Chrást, Krupá, Úmonín, Hájek a Bykánec. V lidu udržuje se pověst, že šlechtetný král český Jiřík Poděbradský, veda r. 1469 válku se svým zetěm Matyášem, králem uherským, nocoval jednoho dne ve faře křesetické. Zdaž je tomu tak, nikdo potvrditi neumí.

Posloupnost kněžstva. Prvofarářem jmenován byl P. Alois Novák r. 1898 a jest jím dosud.

Dějiny. Křesetice náležely před válkami husitskými klášteru sedleckému.¹⁹²⁾ Byly často zastavovány a dostaly se v XV. století v držení rodiny Trčkovy z Lípy, kteráž jimi vládla až do r. 1546. Té doby byli v držení bratří Trčkové a sice Burjan, Ferdinand, Jaroslav, Zdeněk a Mikuláš a prodal je r. 1546 Janu Salavovi z Lípy, pánu na Malešově. Mandalena, vdova po tomto Salavovi, zdědivši panství křesetické, jež tehdy záleželo ze vsí Křesetic, Chrástu a Krupé, postoupila práva svého k nim Janu star. Salavovi na Malešově. Týž však²⁰⁶ nepřipojil zboží to k Malešovu, nýbrž prodal je r. 1564 Jiřímu Háši z Újezda. Po r. 1578 vyskytuje se v listinách „tvrz na Křeseticích“. Kdo tuto tvrz založil a vystavěl, dosud se určitě nezjistilo. Trčkové ji zajisté nestavěli, majíce dost sídel bezpečných, Salavové měli taktéž Malešov a na jiném zboží tvrze a zámky, tedy ani oni neměli potřeby nové tvrzi na Křeseticích. Jinak se to ale mělo s Jiříkem Hášou z Újezda. Ten byl od roku 1564 pánem Křesetic a potřeboval tu sídla, o němž až dosud žádné řeči nikde nebylo. Dá se tedy souditi, že Jiřík Háša z Újezda řečenou tvrz v Křeseticích vystavěl pro sebe zcela jednoduše. Až pak později, když Jiří poměry své poněkud zlepšil a král Rudolf, když mu r. 1577 přiřkl zboží to dědičně, teprv přestavěl tvrz v pohodlný zámeček. A ten stojí - ovšem na mnoze zjinačen - dosud a jest obydlím soukromníky. (Hrady a zámky.)

Jiří Háša postoupil zboží křesetické, totiž: Křesetice ves celou a tvrz s dvorem poplužním,

Chrást, Krupou, vše s dvory kmetci a v ves Perštejnice s pustým rozbořeným zámek synu svému Karlu Hášovi a ten r. 1595 prodal celé zboží za 9506 kop gr. č. měštěninu kutnohorskému Zikmundu Kozlovi z Rýzentálu,¹⁹³⁾ kterýž si má sraziti z kupní ceny na dluh svůj 7500 kop gr. č.¹⁹⁴⁾ Prostředníky koupě té byli: Pavel Hrabaně z Přerubenic, Jindřich Mírek ze Solopisk, Petr Salava z Lípy, Václav Balvín z Vorličné, Jan Šatný z Olivetu a Václav Břežský z Ploskovic.¹⁹⁵⁾ Háša odstěhoval se pak na Křivsoudov k panu Střelovi a tam r. 1617 zemřel.¹⁹⁶⁾ Že zboží křesetické prodal, bylo příčinou zabití Jana Dačického z Heslova, člověka mladého a urostlého, kterýž se Zikmundem Nykláskem do Křesetic přijel a tam „mistrně o hrdlo připraven byl. Jakým způsobem, to na jevo nechtělo.“¹⁹⁷⁾

Zikmund Kozel byl prostý občan kutnohorský, který roku 1568 Maximilianem II. nadán jest erbem a titulem z Rýzentálu. Nejprv byl hofmistrem horním, potom konšelem městským a pojav za manželku Kateřinu Stejškovou z Freisichselbstu a z Freudenpachu, a stav se rudokupcem zbohatl horním dolem, řečeným Štěstím, na couku kuklickém, neboť odtud nemalých užitek bral. Zemřel r. 1598. Před svou smrtí zvětšil panství křesetické některými dvory a vesnicemi a prodal ještě r. 1595 v říjnu měsíci takto zvětšené zboží, totiž: ves a tvrz Křesetice s dvorem, Perštejnec s zámekem pustým, vsi Chrást a Krupou, tvrz a dvůr Bykánec a dvůr Zemanovský v Týništi obci Hor Kuten¹⁹⁸⁾ za 13250 kop gr. č. Ale již r. 1596 stěžovala sobě obec kutnohorská císaři Rudolfovi II. na Kozla, že uvalil na ni koupí tou velké břemeno.¹⁹⁹⁾

Panství křesetické zůstalo majetkem obce kutnohorské jen několik let; neboť po nešťastné bitvě bělohorské je císař Ferdinand II. pro odboj proti němu - městu skonfiskoval a r. 1626 nově založené koleji jezuitské na Horách Kutných daroval. Když pak r. 1773 řád jezuitský byl zrušen a statky jeho zabrány, připadly Křesetice studijnímu fondu, který je r. 1824 i se statkem úmonínským, o kterýž byly Křesetice za vlády jezuitské rozšířeny, veřejnou dražbou Janu Frant. Svobodovi byl prodal. Po smrti jeho r. 1828 připadly Janu Svobodovi, synu téhož a dědictvím pak po smrti jeho r. 1865 na dceru jeho Johanku. Táž provdala se za říšského rytíře Kristiana ze Schäfferů a prohlásila ho za spolumajitele panství křesetickoúmonínského. Po smrti²⁰¹⁾ jeho r. 1885 vládla na panství svém ovdovělá paní ze Schäfferů až do r. 1902 sama. Týmž rokem syn její Kristian rytíř ze Schäfferů panství na jméno své převzal a dosud je drží.

Baronka Johanka ze Schäfferů zemřela r. 1911 na svém býv. statku Řídké na Smíchovsku, kterýž jest majetkem hraběte Brandeisa, zetě pi. Schäfferové. Manželé Schäfferovi zůstanou v dobré paměti lidu křesetického.

Křesetice mají svou školu, faru, poštu, telegraf, zdravotní obvod, k němuž ročně přispívají 158 K 26 h. Četnickou stanicí náležejí do Malešova. Nejbližší zastávka železniční jsou „Polichany“ na místní dráze Hora Kutná-Zruč, nádraží v Hoře Kutné.

KUCHYŇKA.

Na erární silnici časlavskokolínské leží asi ½ hodiny od Malína poněkud jihovýchodně starobylý dům - hostinec na Kuchyňce.

Dějiny. V prvých dobách zakládání klášterů bylo obyčejem, z kterého později učiněno takřka právo, že kláštery pocestné uctívaly pohostinně. Tak tomu bylo i při klášteře sedleckém. Kdykoliv nějaké panstvo přes Malín jelo, nebo šlo, navštívilo k pohostění klášter. A kdykoliv panstvo na noc přijíždělo, byl povinen opat vším je zaopatřiti. Pro pohostinu tu, jakož i pro vydržování chudých, zadlužil se klášter a měl velké škody. Král Jan Lucemburský byl velikým příznivcem kláštera sedleckého a na prosbu opata Mikuláše II. r. 1338 zprostil ho „pohostiny“, t. j. že klášter nebyl více povinen pocestných a chudých v klášteře přechovávatí a je „stravou a obrokem“ vydržovati.²⁰⁰⁾

Karel IV. potvrdil toto zproštění pohostiny, a klášter z vděčnosti dal stavěti hostince, nebo staré hostince ujímal. V těch dobách sluší hledati počátek „Kuchyňky“.

V pozdějších dobách stala se taková hospoda útočištěm i „formanů“, kteří rozváželi zboží po naprávě ve vlastech našich. Tam hledali klid a odpočinek. Jakmile dva, tři atd. formanové se sešli, bylo hned všude plno života. V kuchyni panímáma, připravovala vybraná jídla, ve sklepě pantáta točil dobrý mok a na dvoře a ve chlévích čilý ruch mezi čeledíny. Časně ráno práskáním bičů loučili se s krajinou, dávající jí takto na čas „s Bohem“ a „na shledanou“!

Časem přibyla „kovárna“ a v minulém století při dráze strážný domek a cihelna, takže jsou nyní u Kuchyňky 4 domy se 62 obyv., z nichž je 9 evang. reform. Číslování 124, 125, 126 a 127 jest pokračování města Nov. Dvorů, kam samota tato všim přísluší.

KUNVALD.

Malé ½ hodiny ze Solopisk jihozápadně leží ve výši 385 m n. A. allodialní dvůr Kunvald. Náleží k panství zásmuckému, jehož majitelem jest Leopold hrabě ze Šternberka.

Ostatek viz v I. díle „Velkostatky“.

Náleží školou a farou do Solopisk, poštou do Červ. Hrádku. Nejbližší zastávka železniční jsou Drahobudice a nádraží Bečváry na míst. dráze Kolín-Čerčany.

LÁNY.

Asi 3 km od Červ. Janovic severovýchodně leží na erární silnici čáslavskotáborské osada Lány. Malý potůček, který na jižní straně obec obtéká, nese své vody do rybníka Turkovce, kterýž spolu naplňuje potok Medenický a v dalším toku ještě stejnojmenný rybník tvoří.

²⁰⁸Za doby prastaré bylo zvykem u Němců měřiti pole provazcem anebo i řetězem, a poněvadž takové měření provazcem přešlo do slovanských zemí - tedy i do Čech - říkalo se tomu provazci „lano“ a název ten zdomácněl pro jistou, ale ne všude stejnou výměru pole „lán - lány“. Proto obdržely mnohé statky, dvory i polnosti, k nimž přiměřováno bylo - „na lány“, jméno „Lány“. I zde býval pouze dvůr, nazýval se Lány a náležel k panství červenojanovickému. Na pozemcích tohoto dvora povstala později osada Lány. Jeť tudy zřejmo, že to osada starodávná.

Má 11 domů se 43 obyvateli. Domy stojí v zahradách buď o samotě, buď v řadě a jsou stavěny z materiálu tvrdého a kryty šindelem, taškami i došky. Obyvatelé živí se vesměs malohospodářstvím, ale nejpotřebnější řemesla jsou zde také zastoupena. Mládež po vyjití ze školy zůstává doma, nebo jde do služeb.

Dějiny. Od nepaměti náležel dvůr lánský, na jehožto pozemcích osada povstala, k panství červenojanovickému, kteréžto zboží bylo majetkem obce kutnohorské. Podle smlouvy učiněné r. 1785, kterýmžto rokem byly rozděleny panské pozemky poddaným, byly i Lánským do knih pozemkových vloženy roční dávky a platy, jakož i úroky, kteréž vrchnosti odváděti povinni byli. Vrchnosti zůstalo nad těmito poddanými poplatníky její právo vrchnostenské, které ve smlouvě r. 1785 zjištěno bylo.

Lány tvoří s Vilřmovicemi katastrální i místní obec a osudy obou řídily se zvyky, obyčeji i právy panství červenojanovického.

V Lanech je mlýn zvaný Turkovec na stejnojmenném rybníku ležící.

Lány náležejí školou, farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí do Červ. Janovic, zdravotním obvodem do Zbraslavic, kamž ročně 18 K odvádějí. Nejbližší nádraží jsou Černíny - na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

LHOTA NOVÁ. (LHOTA HORNÍ).

Západně od Malešova, asi 2 km při silnici malešovskodobřeňské a při nové silnici bylan-

skoroztěžské na výšině 375 m nad mořem leží osada Nová Lhota, která všude ve starších listinách i matrikách Horní Lhotou sluje. Má 11 čísel s 57 obyv., z nichž je 5 ev. hel. ref. vyz. Chalupy rozkládají se jen po jedné straně porůznu a jsou vesměs kryty došky a šindelem.

Obyvatelé žijí se nádenictvím, rolnictvím a chovem dobytka. Mládež škoie odrostlá zůstává doma nebo jde jinam hledati sobě výživu. Nejstarší rodina, která se zde skoro 200 let pamatuje, zove se Novákova. Pod Lhotou na Vrchlici stojí mlýn Karlov a na silnici u samé vsi hostinec Lipská (Lajpcik). Obě náleží do počtu čísel obce Nové Lhoty.

Když r. 1900 opravoval mlynář Patočka mlýn, nalezl v koženém sáčku zazděné stříbrné i zlaté mince s letopočtem 1739 a s podobou císaře Karla VI. V Karlově žije 9 obyv.

Dějiny. Lhota Nová čili Horní založena byla v XVII. století na půdě zboží malešovského a byla neplodná půda toho okolí rozdělena šesti rodinám,²⁰¹) které se zavázaly půdu vzdělati a robotu na panství konati a pro sebe vystavěti přibytky. Do dnes rozmnožil se počet domů o pět, tak že jest zde 11 pop. čísel.

LHOTA STARÁ. (LHOTA DOLNÍ).

Jihozápadně asi 800 m městečka Malešova leží po obou březích Vrchlice osada Lhota Stará čili Lhota Dolní. Stála již ve XIV. století a ve farní matrice na Bykání se jako Lhota Dolní připomíná, tak jako sousedka její Lhota Horní. Má 18 čísel s 96 obyv., z nichž jest 5 evang. hel. ref. vyznání. Chalupy této Lhoty netvoří žádné²⁰⁹ návsi; stojí po různu dílem na stráni, dílem v údolí u Vrchlice a jsou kryty vesměs došky. Toliko mlýn, který ve vsi stojí, kryt jest po vyhoření od r. 1898 taškami. Nejstarší rodina v obci jest rodina Krtilova. Pamatuje prý se zde již počátkem XVIII. století.

Hlavní zaměstnání obyvatelů jest hospodářství, chov dobytka a nádenictví. Mládež po vyjití ze školy zůstává doma při hospodářství nebo jde do služby.

Ke Lhotě Staré patří také asi 10 minut níže na Vrchlici ležící mlýn Rabštejnka.

Dějiny. Původ jména obou těchto obcí není neznámý. Osadníci totiž usazující se na některém místě vrchností vykázaném, vyměnili sobě - po tehdejšímu zvyku, aby nové jejich domy na jistou dobu neb lhůtu i třebaš několikaletou osvobozeny byly od poplatků a proto dle lhůtu osady takové Lhotami, Lhůtami, Lhotkami i atd. pojmenovány byly. Dle tohoto zvyku založeny i obě zdejší osady a obdržely jméno „Lhota“. Lhota Stará založena v XVI. stol, tedy dříve nežli Nová a zvala se jen Lhotkou.

Obě Lhoty patří k pol. obci roztěžské a mají společného obecního jmění 4 ha 60 a polí, 86 a 25 m² luk a 3 ha 73 a pastvin, z čehož platí 52 K daní. Celková výměra obou Lhot jest 109 ha 73 a, z níž se odvádí 530 K 48 h daní.

Obě Lhoty školou, poštou, telegr. a četnickou stanicí, zdravotním obvodem náležejí do Malešova, farou na Bykání. Lhota Stará, tak jako Nová byla postavena na gruntech zboží malešovského a obě náležejí k témuž býv. panství až dosud.

Při obou těchto obcích jsou stráně po obou březích Vrchlice stromovím lesním i ovocným vysázeny a výletníku do Roztěže se ubírajícímu, poskytují milého stínu.

V řečišti Vrchlice leží ohromné bavany rulové, které během času se stráni se svezly a jako bludné stádo ovec dosud roztráštěně ve vlnkách Vrchlice se omývají.

Nejbližší stanici železniční mají Lhoty v Malešově, na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

LIPSKO. (LEIPCİK).

Při okresní silnici vedoucí z Malešova do západní části okresu stojí poblíž Nové Lhoty o samotě starobylý hostinec „Lipisko“ zvaný všeobecně na „Leipciku“. Má č. pop. 8 a náleží k Nové Lhotě. Původ hostince toho sahá v doby bitvy napoleonské u Lipska. Byl vystaven v

týž r. - tedy r. 1813 a obdržel na paměť bitvy u Lipska jméno „Leipzig“, což později přeměněno bylo na české jméno Lipsko. Prvním majitelem byl kovář a ten provozoval také řemeslo; od r. 1864 jest kovárna zrušena.

Nynější majitel jest Eduard Němec, c. k. strážník v. v. V domě bydlí 4 obyv. Jižně hostince jest bezejmenný vrch 375 m n. m. Lipsko postaveno na půdě panství malešovského a náleželo také i s Novou Lhotou k tomuto panství.

LIŠICE.

Opodál erární silnice vedoucí do Přelouče, blíže hranic okresu kutnohorského a časlavského, rozkládá se po pravém břehu řeky Doubravky starobylá obec Lišice. Čítá 25 domů a 147 obyvatelů, z nichž jest 25 evang. reform.

Stavení lišická, v řadách postavená, tvoří náves v podobě obdélníku, v jehož středu jsou také domky. Poblíž silnice stojí ještě skupina domů a tím jsou Lišice ve dvě části rozděleny. Domy jsou vesměs přízemní, stavěny z kamene nebo ze dřeva. Kamenné jsou kryty taškami, dřevěné došky.

Na návsi stojí kříž a blíže něho na sloupu zvonička.

Hlavní živnost obyvatelstva lišického jest polní hospodářství a chov dobytka. Z plodin, které se tu pěstují, lze uvést na prvním místě dle množství: žito, řepu, zelí, okurky, pšenice, oves, brambory, čekanka a pící rostliny. Ovocnictví není hlavním předmětem zaměstnání zdejšího lidu, ale přece se ujímá dosti zdatně a bylo by záhodno, aby místa neosázená brzo honosila se ovocným sadem a lid by daleko lépe pochodil, nežli sázením topolů pyramid₂₁₀ních, které na osení neblaze účinkují. Zelenina se pěstuje s větší zálibou a to na polích. Tať dává skoro největší užitek obyvatelstvu, když jen trochu rok příznivý. Mládež ze školy vyšeďší zůstává hlavně doma při hospodářství nebo věnuje se řemeslu. Dělného lidu je málo.

Nejstarší rodiny jsou tu: Juklova a Kočárníkova. Lid nosí zde šat moderní i úprava bytu zmodernisována.

Majetek obce spočívá z polností, a to 21 ha 80 a 40 m² a pak z malého domku. Pastviny byly většinou rozorány a v pole proměněny. Luk je také dosti, ale racionelně se nepěstují. Obec platí ze svého jmění 342 K 98 h daní. Celá obec má 246 ha 51 a 40 m² a platí 1307 K daní přímých.

Děšťů nebývá v okolí mnoho a bouře nebývají časté - toliko intenzivní jsou na jaře a v září. Větry vanou hlavně od západu a severozápadu. Mnohdy vanou studené a přinášejí také studené deště.

Na blízkou Lišic zvedají se Železné Hory - pro osadu tuto tím pamětihodné, protože se zde v okolí dolovalo na rudu železnou a blíže vesnice u rybníka stávaly dle pověsti „hamry“. Lid jim říkal - dle vzhledu na stavení „bouda“. Odtud zván rybník „Boudecký“ a ač již vypuštěn, přec ještě pole to tak se zove. Řeka Doubravka, která pozemky lišické protéká, nedělá tolik škody, poněvadž voda nemůže přes „shrádku“ a tu zůstává jen malá část na škodě. Shrádka postavena obecním nákladem.

Dějiny. Lišice (také Lištice) náležely od starodávna klášteru sedleckému. Po vypálení kláštera byly statky jeho rozebrány. Většinu si jich přivlastnil císař Zikmund, aby zastavením jich pomohl si k placení válečných útrat. I Lišice připadly komoře české a dne 18. listopadu r. 1436 zapsal je císař Zikmund s vesni₂₁₁cemi jinými husitskému knězi Bedřichovi ze Strážnice, pánu na kolínském hradě. Ale r. 1454 spadlo na krále 8 člověků z Lišic a ti platili jednou do roka na sv. Havla 5½ kop 1½ gr., 25 kur a žní 25 dní. Lesové k té vsi slušejí, a ty spravuje rychtář. (Arch. č. XIV.)

R. 1454 opat kláštera sedleckého Theodorik vrátil se do spustlého kláštera a vymáhal odcizené statky. I nástupcové jeho byli neunavní v této snaze. Mnohé statky byly skutečně klášteru

r. 1501 vráceny, ale Lišice zůstaly se Záboří, Sv. Kateřinou, Kobylnicemi aj. při panství novo-kolínském, jehož pány byli po knězi Bedřichu († 1459), Jiří Poděbradský († 1471), Viktorin z Kunštátu, Hynek kníže Minsterberský a Vladislav král. Tomuto povolil sněm r. 1487, aby panství toto vyplaceno bylo obecnou berní. Tak dostaly se opět Lišice do rukou zeměpanských.

R. 1553 propůjčil král Ferdinand I. panství kolínské znamenitému válečníku Karlu ze Žerotína. Dědicové jeho koupili r. 1569 panství novodvorské a Lišice připadly témuž panství, s jehož osudy na dále spjatý.²⁰²⁾

Stav Lišic po válce třicetileté líčí starý urbář z r. 1660 takto: Osedlé grunty 3, spustlých 5 a mlýn úplně spustlý.

Obec Lišice náleží školou do Kobylnic, farou, poštou a četnickou stanicí do Záboří. K obvodu zdravotnickému přiděleny jsou do Nov. Dvorů, kamž ročně přispívají 25-3 K. Nejbližší stanice železniční a telegrafní jest Labská Týnice (Záboří).

LOCHY.

Asi 1½ hod. cesty jihovýchodně Hory Kutné rozprostírá se na pravém břehu říčky Klejnarky osada Lochy. Severně osady táhne se erární silnice pražskovídeňská a osadou probíhá železnice severozápadní.

Osada tato má 25 domů se dvorem a mlýnem, v nichž bydlí 135 obyv., kteří se živí většinou rolnictvím a nádenictvím. Domky lošské jsou stavěny ojedinele z kamene, kryty taškami a šindelem. Jmění je společné s míst. obcí Třebešicemi.

Kostel, fara a dějiny. Na rulovém vršku upoutá naši pozornost malý kostelík, zajímavý svým původem, stavbou i dějinami.

Krajinou touto vedla stará stezka zemská z Moravy do Čech, známá již v dávném věku pod jménem Haberská, a hrad Čáslav zvaný byl založen na ochranu stezky této a župa čáslavská připomíná se v listině vyšehradské z r. 1130 a u Kosmy r. 1134.

Že tedy i osada jest prastarou, tomu nasvědčuje pověst, kterou Hájek ve své kronice k r. 803 kladl a takto uvádí: „Lech Čáslav rozkázal synům svým, aby jej v Loších²⁰³⁾ pohřbili.“

Za nepamětné doby vládli prý tu mniši sázavští a r. 1258 psal se jistý Vesel z Lochů; zda-li ten také byl pánem osady, není dokázáno.²⁰⁴⁾ Zjistiti se ale dalo, že v osadě té bylo několik dvorů, které náležely dílem Čáslavským, dílem Kutnohorským.²⁰⁵⁾

Ve století XIV. a XV. náležely Lochy městu Čáslavi, poněvadž r. 1390 uvádí se dvůr svobodný v Loších, na němž důchod 10 kop ročních pro kostel čáslavský byl založen a dále uvádí se²⁰⁶⁾ r. 1407, že prodali Čáslavští dvůr pustý, shořelý v Loších Konrádovi Názovi, měšťaninu Hory Kutné za 50 kop grošův, ale již r. 1492 v úterý po sv. Jakubě koupila opět obec čáslavská 212šosovní dvůr v Loších za 80 kop gr. č. od nějakého Václava po panu Kluckém z Libodřic.

Roku 1538 náležel dvůr lošský Bernardu a po něm Václavu Žehušickému z Nestajova a na Tupadlech, kterému však byl r. 1547 pro účastenství ve vzpouře stavů Ferdinandem I. skonfiskován.

Roku 1543 Johanka z Radonic postoupila obci čáslavské louku pod rybníčkem špitálským a za to od obce přijala louku „pod Lochy pod kostelíčkem“, zvanou Vojnovskou s jedním břehem a půl toku s lovením ryb, kdežto „držitel druhého břehu bude moci též ryb lovití“.

Koncem XVI. století náležely Lochy k panství kluckému, jak o tom Dačický poznamenává a také tomu nasvědčuje nápis v kostelíku s erbem Lukaveckých z Lukavce. R. 1613 byl majitelem Lochů Jiřík Starý, Bojan řečený, který zemřel r. 1616 a na hřbitově u kostelíka v Loších pochován jest.²⁰⁷⁾ Týmž rokem 13. dne měsíce prosince koupila obec čáslavská od dědiců Bo-

janových dvůr šosovní v Loších s rolemi šosovními městskými k němu od předešlých držitelův téhož dvora přikoupenými za 800 kop gr.

Po osudné pro nás bitvě bělohorské byly veškeré statky městu Čáslavi skonfiskovány a mezi nimi i dvůr v Loších a sice 1. května 1627 byl k ruce královské komory prodán ten dvůr pí. Marii Magd. Trčkové. Inventář téhož dvora byl oceněn na 8564 zl. 31 kr. 4 denáry.

Když pak Adam Trčka z Lípy r. 1634 pro domnělou zradu byl v Chebu s hr. Waldštýnem společně zavražděn, ujal statky jeho císař Ferdinand II. a daroval Lochy dekretem ze dne 26. července 1636 Arnoštu de Suis. Tím byly odtrženy Lochy od šosu čáslavského. Jaké poměry panovaly toho času u nás, připomínáme, že kostelík lošský jako filialní kostel fary církvické zůstával opuštěn, na nějž dle zmíněného dekretu královského²⁰⁸) měl nový majitel Lochů nésti náklad na opravu; avšak nejen že toho nečinil, ano, ani nechtěl odváděti berní zemských.

Plyných devět let vyssával Suis Lochy a prodal r. 1645 takto spustošený dvůr se vším příslušenstvím Ferdinandovi Robmhapovi ze Suché,²⁰⁹) od něhož přešly v ruce Bernarda hraběte z Věžník, hejtmana kraje čáslavského za 125.000 zl.²¹⁰) Tak sloučeny Lochy s Třebešicemi a ve stavu tom jsou dosud.

Když hr. Bernard Věžník 12. dne měs. září 1714 zemřel, držel Lochy s Třebešicemi jeho syn Josef, který je r. 1725 prodal majiteli Nov. Dvorů hraběti Pachtovi. Hrabě Pacht prodal celé panství tedy Třebešice i Lochy, roku 1729 čtrnáctého února hraběti Bathyanimu, který je r. 1764 postoupil trhovou smlouvou hraběti Janu Karlu Chotkovi z Chotkova a Vojnina - a při témž panství jsou až dosud. (Jos. Ledr: Děje N. Dvorů). Nynější majitel jest Quido hrabě Thun-Hohenstein.

Malá osada Lochy, která se zvala také „Mely“²¹¹) honosí se skrovným, ale památným kostelíkem. O jeho založení udržuje se tato pověst: „Jistý rytíř, pronásledován byv loupežníky, zbloudil v temných lesích zdejších. I skryl se v jeskyni skalnatého ostrohu v lesích nad Klejnarkou, kde učinil slavný slib, že bude-li zachráněn od záhuby, postaví na památku kostel ku slávě boží. Zatím co pronásledovaný se byl modlil v úkrytu skalním k Bohu za svou záchranu, zapředl pavouk vchod do jeskyně pavučinou. Když pak pronásledovatelé jeho shledali vchod do skály pavučinou zatažený, odešli odtud dále, domnívaje se, že pavučiny byly jistě potrhány, kdyby se sem byl rytíř utekl. Šťastně takto zachráněný rytíř vyplnil potom svůj zbožný slib a²¹³kázal postavití kostel v Třebešicích. Avšak, co prý tam vystavěli za dne, to prý vždy okřídlený kůň odnesl na skalnatý ostroh, pod nímž se nacházela jeskyně.

Když se tento děj opakoval po několik dní, kázal rytíř kostelík ten postaviti na místě tom, a tam stojí památný ten kostelík dosud. Nebylo tedy zajisté bez důvodů vážných, že kostel lošský postaven byl na místě tomto, již také proto, že tu byla dávnověká pohřebiště slovanská.

Kostel zasvěcen sv. Bonifáci pochází ze století třináctého a to z doby přechodu ze slohu romanského do gotického, a stavba, jakkoli jednoduchá, jest rozměry a polohou vábná, takže každého znalce a ctitele našich památek mile upoutá a potěší.

Tvary prvotné gotiky objevují se na této stavbě, ač úzká okna upomínají ještě silně na sloh románský. Máme zde tedy nejprvnější dílo gotické, jenž tvary svými ukazuje, že provedeno bylo působením kláštera sázavského, jemuž tehdy stál v čele opat Regnard, rodák z Met ve Francii.

Tvrzení toto nabývá pravdy, když dovodíme, že prastará osada Lochy patřila klášteru sázavskému a kostelík lošský byl farním, k němuž patřily Lochy a Třebešice. Klášter sázavský dosazoval sem faráře.²¹²) Ke konci XIV. stol. spravoval plebanií v Loších - plebán Ondřej, po jehož smrti uvádí se tamže²¹⁴jako správce duchovní Jan z Uhl. Janovic, kterýž dosazen sem byl 20. října roku 1371.²¹³)

R. 1409 dne 27. m. srpna uveden byl ve správu fary v Loších kněz Štěpán z Kostelce, jenž směnil dne 4. m., prosince r. 1411 s Mikulášem, plebánem ve Zvonějově (či Zvonově), který

dnes náleží do farnosti štocké u Nēm. Brodu. Dne 4. m. března r. 1419 dostal se do Lochů také směnou Přibislav, farář v Živohošti na Berounsku.²¹⁴) To byl poslední farář katolický. Obyvatelé přidrželi se husitismu a fara obsazena nebyla. V XVI. stol. měli Lošští společného faráře evang. s Církvicí a počátkem století XVII. patřili ke Klukám. Po obnovení katolické fary v Církvicí r. 1655 přifařeny sem Lochy a náležejí sem do dnešního dne.²¹⁵)

Vchod do kostelíka jest na straně ode dvora, ku které přistavěna byla teprve v sedmnáctém století nynější nevkusná věž, nikterak nesouhlasící s původní stavbou. Strop dřevěný se nezachoval a byl asi v době Bernarda Věžníka nahrazen stropem rákosovým.

Krov kostela tvořil druhy zároveň věžičku, na které umístěn býval malý zvon, a máme zprávu z r. 1532, že pro kostel lošský ulit byl zvon od proslulého zvonaře Ptáčka v Hoře Kutné. V nynější věži jsou zvony dva. Zvon větší ulil mistr Jakub Ptáček v ušlechtilé formě s korunou. Druhý zvon menší s reliefy sv. Jana Nep. a sv. Václava slil J. W. K. v Praze 1801.²¹⁶)

Stavba kostelní utrpěla prodlením staletí velice, zejména za bouřlivých dob husitských a zvláště pak doznala zkázy ve válce třicetileté, kdy zpusťla nadobro.

Větší opravy stavební dle zpráv ze sedmnáctého věku dal provésti tehdejší majitel novodvorského statku hrabě Bernard Věžník, který také přistavěl nevkusnou věž. Ovšem od té doby, zejména za válek počátkem tohoto století vedených, spustnul opět kostel lošský, až restaurací provedenou nákladem šlechtného hraběte Rudolfa Chotka r. 1871 byl zachráněn a v důstojný stav uveden.

Co se vnitřní výzdoby týče, vymalovány jsou na stěnách v lodi mezi okny znaky bývalých majitelů statku třebešického, pánů Lukaveckých z Lukavic a na Klucích a v průčelí znaky hr. Věžníka a hr. Chotka.

Nynější hlavní oltář gotický zřízen byl teprve r. 1871 dle nákresu ředitele Jiřího Zacha z Hory Kutné a obraz oltářní maloval Kopecký, profesor reálky v Hoře Kutné. Řezbářskou práci oltáře a kazatelny provedl Eduard Harnach, sochař z Vysokého Mýta.

Presbytář jest polychromována, kdežto loď jest pouze vybilena.

Svatyně tato, kteráž děkuje povznesení z pustoty své jedině řediteli Jiřímu Zachovi, na jehož přímluvu hrabě Chotek Rudolf důstojně ji opravití dal, činí nyní na příchodícího zvláštní, milý dojem. Kolem ní prostírá se zaniklý hřbitov. Těsně při kostele stojí zbytek staré šestiboké věže, kteráž druhy byla zajisté věží ochrannou, jak to bylo v prvých dobách křesťanství zvykem. Nízkým otvorem dostaneme se do vnitř, kdež spatříme několik menších otvorů, snad střílen z doby staré. Z věže té vede také otvor nyní valně zasypaný, kterýmž možno dostatí se do jeskyně pod kostelem.

Hradba kolem jeskyně tvoří tak zvané bývalé „castellum“. Zrušený hřbitov lošský - tisícileté pohřebiště - můžeme nazvati právem - posvátným polem - neboť Lech Časlav nakázal synům svým, aby tělo jeho pochovali na svatém poli u kostela v Loších.

²¹⁵Od r. 1853, kdy při farním chrámu Páně v Církvicí založen byl hřbitov nový pro celou farní osadu, dávali se pochovávatí zámožnější občané v Církvicí, a od té doby zapomínalo se na hřbitov lošský, až spustl, ač dosud dobře ohrazen jest kamennou zdí.

R. 1403 byl hejtmanem časlavského kraje Smil Flaška z Pardubic,²¹⁷) za někdejších pútek mezi králem Václavem IV. a šlechtou byl předním členem jednoty panské, kteráž proti králi hájiti se jala práv stavu svého. V hojných rozepřích a bouřích věku tohoto stával nepřátelsky proti králi Václavu IV. a účasten byl také sněmu, jež r. 1402 páni čeští svolali za zajetí Václava ku zjednání pořádku. Stával po straně Zikmundově i s jinými pány i upadal tudíž v časté pútky s městy českými. Poněvadž Hora Kutná houževnatě stála při zajatém králi Václavovi a i v zajetí vídeňském jemu věrna zůstala, vytáhl Smil Flaška proti ní s Časlavskými, jakožto hejtman a padl v boji dne 13. srpna 1403 v Loších.

Také bouřlivá doba husitská dotkla se osady Lochů, neboť když r. 1421 opanovali Táboři

město Chotěboř pod vůdcem Hromádkou z Jistebnice, vy₂₁₆táhli na ně Kutnohorští a s nimi některá císaři věrná města. Chotěboř obležena a na Tábory mělo býti udeřeno. Táborité vidouce převahu vyjednávali s obléhately. Dosáhnuvše ujištění, že „pode ctí a věrou“ posádce na životě ublíženo nebude, vzdali se bez boje. Ale obléhatelé slovu danému nedostáli a k naléhání kutnohorských Němců zajato asi 700 Táborů, z nichž mnozí již v Chotěboři,²¹⁸) pak na Horkách u Čáslavi, jiní v Loších ukrutně upáleni byli; opět jiní hrozně do šachet kutnohorských za živa vmetáni. Stalo se to proto, že prý kacírům dané slovo nevěže. Hromádka byl pak se dvěma kněžskými tábořskými zavezen do Chrudimě a tam na náměstí veřejně upálen. Táboři, ač ukrutní byli, skutku tak věrolomného nedopustili se nikdy.²¹⁹)

R. 1869 při stavbě severozápadní dráhy objeveno bylo u Lochů pohanské pohřebiště předhistorické, v němž nalezeno několik vzácných památek pravěku vlasti naší, a to: z doby kamenné i bronzové - mlaty, klíny, kam. sekerky, bronzové náramky, spony, kroužky, zbraně a popelnice. Vzácné tyto nálezy zaslány byly královskému zem. museu v Praze a některé museu čáslavskému.

Osada Lochy i se dvorem, dvěma mlýny tvoří s Třebešicemi katastrální i politickou obec. Školou náleží do Třebešic, farou a poštou do Církvice, telegr. a četnickou stanicí do Čáslavi, k obvodu zdravotnímu do Nových Dvůrů.

LOMEC VELKÝ.

Na okresní silnici, kteráž spojuje Horu Kutnou s erární silnicí čáslavskotáborskou, leží obec Lomec Velký. Původ tohoto jména sluší hledati od lomiti - lámati kámen - tedy jméno od lomů kamenných, kterýchž tu hojně bývalo.²²⁰)

Potok, který as 500 m protéká katastr zdejší, plní vodou svou rybník Pitřův a odtéká pak k Třebonínu. Nejvyšší vrchy u obce jsou „Mrchoviště“ 392 m a mezi Lomcem Velkým a Malým, u kříže 417 m n. A. Velký Lomec má 36 domů s 210 obyv., z nichž jest 6 evangeliků reform. Domy jsou po různu, dílem se zahradami ovocnými, dílem bez zahrad a tvoří slušnou náves. Jsou stavěny z cihel, z kamena a kryty většinou došky, málo břídlíci a taškami. Jedna část obce zove se „ve dvoře“.

Obyvatelstvo žíví se hlavně rolnictvím, ovšem nescházejí tu ani potřebná rolníku řemesla. Nábytek i oděv, až do nedávna byl staročeský, dnes už napořád moderní. Nejstarší rodina zove se Šípkova.

Obecní polnosti mají výměry 19 ha, z nich se 48 K 36 h daně odvádí a výměra celé obce obnáší 365 ha 63 a 51 m² a jsou 1619 K 33 h zdaněny. Luka, jichž ovšem u obce není mnoho, pěstují se umělým hnojivem a zavodňováním v míře dostatečné a dávají utěšenou sklizeň. Dešťů a bouřek bývá spíše méně, než by potřeba bylo, a zřídka kdy jsou škodlivé. Vápenka, která tu zřízena byla na pálení vápna z bílého vápence r. 1899 zrušena a lomy zaspány; toliko lomy na stavební kámen zůstaly otevřeny.

LOMEC MALÝ.

Čtvrt hodiny u téže okresní silnice leží osada Lomec Malý. Poměry obce Malého Lomce spadají v jedno s Lomcem Velkým. Malý Lomec má 28 pop. čísel s 148 obyv., z nichž je 5 evang. reform. Obyvatelstvo, většinou malorolníci, žíví se vesměs hospodářstvím a chovem dobytka. Nejstarší rodina zove se Bílkova.

Majetek osady Lomec Mal. jsou pole ve výměře 3 ha 5473 m², z nichž se odvádí 13 K 57 h daní.

Dějiny. Obě tyto osady Lomec Malý a Velký náležely v XV. století pí. Anně ze Stráže, vdově kdysi Buška z Holohlav, protože Půta z Ryzmburka a z Švihova, nejvyšší sudí král.

Českého, se přiznal, že dědictví své věnně váznoucí na Lomci, tvrz, dvůr popl. s přísl., dvory kmetcí s platy, s polmi, lukami, potoky, ²¹⁷rybníky, se vším svobodným a neobmezeným právem, jak jemu dsky plněji svědčí - nevyhradiv si tam žádného věnného nápadu - prodal bratřím Petrovi a Mikuláši z Lub a jich dědicům za 250 kop gr. česk., a to r. 1486. (Emler: Pozůstatky II., str. 419.) V XVI. století náležely osady tyto Janu Hanykýřovi ze Semína. A od tohoto Hanykýře koupila obě vsi obec města Čáslavě, ale prodala je r. 1547, načež zboží toto připadlo k Tupadlům, které byly majetkem rodiny Žehušických z Nestajova.²²¹) Ale již r. 1569 žádá Hertvík Žehušický císaře Maxmiliana II. o ponechání zboží lomeckého v čáslavském kraji a císař udílí české komoře zprávu o žádosti té.²²²) A že o zboží toto dále byla vedena pře, dokazuje zpráva nejvyššího mincmistra kutnohorského Samuele Vodolinského, ve příčině zadržené vesnice Lomce na Čáslavsku,²²³) poněvadž Jan Žehušický bez potomků mužských byl zemřel.

V r. 1570 23. září obrací se komora česká na císaře Maxmiliana II. a opět t. r. 16. října podává zprávu o zboží lomeckém v Čáslavsku.²²⁴) A také téhož roku ucházel se o vesnice lomecké sekretář dvorní komory Kašpar Geizkofler, ale podle všeho nepochodil, poněvadž roku 1571 koupila zboží lomecké (ves celou) obec kutnohorská, a sice pro záduší od J. M. C. a krále Maxmiliana II. s dvory kmetcími a platy, jichž se ročně scházelo 17 kop a 33 gr. č. s plným panstvím a v těch mezích a hranicích, jakž a co jest na J. M. C. jakožto krále českého po někdy Janovi Žehušickém z Nestajova, když bez dědiců muž. pohlaví zemřel, právem manským a lenním připadlo a Jan Žehušický toho v držení pod léno a v užívání byl, a to za summu 1050 kop grošů českých, však s tou znamenitou při tom podmínkou, jest-li by se na gruntech lomeckých jakéžkoliv hory a kovy, žádných ovšem nevyjímajíc, neb pokladové zjevili, ty sobě J. M. C. dědicům J. M. a budoucím králům českým se vším, což k pavování hor náleží a potřebí jest a na týchž gruntech najíti se může, pozůstavoval a vymíňoval. Lomecké zboží jest pak z desk manských a dvorských vymazáno a Kutnohorským do desk zemských vloženo.²²⁵)

Když dvory a statky v čase josefinském rozprodávány byly, stalo se tak i se zbožím lomeckým, kteréž záleželo z jednoho dvora a několika poddaných. Noví majitelé popisných čísel stali se poddanými milostivé vrchnosti a bylo jich ve Vel. Lomci 6 sedlákův a 8 chalupníkův,²²⁶) v Mal. Lomci 15 chalupníkův, z nichž č. 1. náleželo k panství křesetickému. Ve V. L. náležela 4 čísla k panství kutnohorskému. Ve „Vápenkách“ byla čís. dvě a ta ovšem dnes jsou rozbourána, ale jedno přestavěno. Opodál obcí těchto na pokraji lesa stojí hájovna, náležející k panství kutnohorskému.

Obě obce přiděleny školou a farou do Třebonína, okr. čáslavského, poštou a telegr. do Úmonína, četnickou stanicí do Červ. Janovic a obvodem zdravotním do Křesetic, kamž ročně 43 K 34 h přispívají. Nejbližší stanice železniční jest Bykán na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

MÁJOVKA.

Tam, kde se u Bykáně erární silnice kutnohorskotáborská křížuje s okresní silnicí, stojí starobylá hospoda Májovka.

Jako na jiných silnicích, zvláště erárních, stavěny byly za starodávna hostince ku pohodlí cestujících, tak i Májovka povstala na půdě panství malešovského. U Májovky převádí ²¹⁸se z polí bykánských i malešovských západně erární silnice ležících - zvaných „na bojišti“ - voda ke Křeseticům a u mostu stojí jako strážci toho okolí čtyři pyramidové topole, - dodávající místu tomuto nemalého půvabu.²²⁷) Topole sázela původně vrchnost malešovská r. 1821, když stavěla okresní silnici pučeškokarlovskou.

Májovka jest 7 km od Hory Kutné vzdálena a bydlí tu v jediném pop. čísle 5 obyv. Vším náleží ke Křeseticům.

MALENOVICE.

Poblíž erární silnice kutnohorskopražské asi 3 km jihozápadně městečka Suchdola rozprostírá se pod vrchem Borkem (390 m n. A.) obec Malenovice. Jest zde 28 pop. čísel, v nichž bydlí 152 obyv.

Obec rozdělena jest okresní silnicí na dvě části, a to na východní a západní a potokem od Dobřeně tekoucím na severní a jižní. Potok tento v dalším toku Chtouchovským se zove potokem a vrouben jest lukami, kterým se říká „obec.“

Domy stojí po různu, ale tvoří slušnou náves, na které jest vystavěna kaple se zvonící. Stavěny jsou vesměs z kamene, krytba různá. Nábytek i kroj moderní.

Hlavní živnost obyvatelstva jest rolnictví a chov dobytka. Mládež po vyjití ze školy zůstává doma při hospodářství anebo dává se na studie.

Nejstarší rodiny malenovické jsou: Hovorkova, Mrňákova, Suchých, Pokorných a Mašínova.

Obecní jmění záleží v 12 ha pozemků, z nichž se platí 32 K daní; celá obec má výměry 145 ha a odvádí 1850 K přímých daní. Lidové názvy polí jsou: na Vrších, na Špitále, na Vohrádkách, na Sloupku, u Božích muk, v Stružkách atd. (Katastr r. 1785.)

²¹⁹**Dějiny.** Malenovice připomínají se poprvé v listinách v XIV. století, kdy byly majetkem kláštera sv. Ducha na Starém Městě pražském. Pozděli byly majetkem hradu kolínského, který náležel Viktorinu knížeti Minstrberskému. Tento Viktorin postoupil Kolín svému mladšímu bratru Jindřichu Hynkovi, a ten kořil se tehdy po způsobu jiných pánů uherskému králi Matyáši a Kolín mu dal v držení. Uhři ihned město osadili. To dověděv se král Vladislav, vydal se s vojskem ke Kolínu a nežli tam dorazil, postarali se Kolínští a Kutnohorští, aby město těchto nepřátel sprostěno bylo. R. 1436 postoupil císař Zikmund panství kolínské knězi Bedřichu ze Strážnice²²⁸) ve 3000 kop. gr. č. a Malenovice byly tehdy ještě v držení tohoto panství.

Ve stol. XVI. byl pánem Kolína Albrecht z Gutšteina (1537-45) a ten zastavil ves Malenovice Jindřichu z Hrušova, kterýž ji k dobřeňskému zboží připsati dal. Když pak zboží dobřeňské zabráno komorou královskou, zůstaly Malenovice při něm, ale léta 1648 prodal je Jan Kamberský z Kamberka Malešovu, jehož pánem byl tehdy Jindřich Volf Berka z Dubé. Odtud sdílely Malenovice osudy tohoto panství až do roku svobody.

Malenovice náležely školou až do r. 1873 a farou do r. 1878 do Suchdola; od té doby náležejí školou i farou do Solopisk, poštou a četnickou stanicí do Suchdola, telegr. stanicí do Bečvář, a obvodem zdravotním do Malešova, kamž přispívají ročně 55 K 20 hal. Nejbližší stanice železniční jest Chotouchov na dráze Kolín-Čerčany.

²²⁰MALEŠOV.

Jihozápadně 7-6 km od Hory Kutné, 334 m n. Adrií rozkládá se obou březích Vrchlice městečko Malešov. Jméno své odvozuje od bohatého horníka Maleše.²²⁹) Když Hory Kutné dávaly hojnost rud, bylo celé okolí věkovitými lesy porostlé. I vystavěti dal Maleš na místě, kde dnes Malešov se rozkládá, chatrče pro uhlíře, kteří lesy mýtili, uhlí v milfích pálili a Horám Kutným až ku konci XIV. století dodávali. Jak ubývalo lesů, tak přibývalo osady Malešovy. A když Maleš, stav se bohatým měšťanem a rudokopcem kutnohorským, vystavěl si zde slušný příbytek a osada ta nazvána ku počtě majitele celého okolí Malešov.

Má 136 domy s 933 obyv., z nichž je 26 evang. ref., 1 augsb. vyzn. a 12 israelitů. Domy jsou přízemní (16 patrových), kryty nazvěce taškami a břidlicí, tvoří slušné obdělňkovité náměstí a stojí v řadách a skoro všechny v zahradách ovocných.

Nejstarší rodina zde žijící jest rodina Jindráčkova.

Městečko Malešov probíhá středem silnice pučeškokarlovská, ústí zde silnice poličanská

a odbočuje v městečku silnice k Polánce a u hřbitova uhýbá se silnice k Maxovně. Nejstarší je silnice puceňská, kterou stavěla vrchnost malešovská od r. 1823-32 nákladem 20.326 zl. 17 kr. víd. čísla (šajnu) - bez dovozů, kteréž niknoucí povinni byli robotníci. Když stavěna r. 1821 erární silnice kutnohorskotáborská, zavázala se vrchnost malešovská, že na svých pozemcích silnici vystaví. I připadlo jí vystavěti 420 sáhů běžných. Tuto silnici osadila 474 stromy. U mostu na „Májovce“ zasadila čtyři vlašské topole.

Vrchlice protéká městečko při jižní straně a rozděluje je ve dvě nestejně polovice. Na pravém břehu rozprostírá se větší část městečka a ta sluje: Horní náměstí, na kterém stojí kostel (zámecká kaple), a východně kostela je Dolní náměstí (nyní park).

Na levém břehu Vrchlice - za mostem - jest Malá strana a na konci městečka v straně západní jsou Hradčana.

Na náměstí Horním stojí - mimo kostel - škola, stará tvrz, dvůr s hospodářskými budovami, pivovar, vrchnostenský úřad, v němž jest i byt pro vrchního úředníka panství malešovského.

Na Dolním náměstí jsou slušné sady a nově zřízené tržiště pro hovězí dobytek.

Vodstvo okolí malešovského jest dosti hojné: Tak Vrchlice protéká několik rybníků a přejavši několik potoků, spěje ke mlýnu „Dubině“ a odtud spěchá dále, aby naplnila zbytky vypuštěného rybníka „Kamerána“, kteréž nyní „Hamerákem“ zovou, spěchá pak k zámeckému rybníku a odtud k vypuštěnému rybníku „Pilskému“ či „Hutskému“, a pak, aby vody své propůjčila pile zde nově zřízené. Odtud spěchá ke kamennému mostu a ke mlýnu „Karlovu“, kde již s sebou vzala „Švadlenku“ a „Potok Roztěžský.“

Na býv. panství malešovském bylo rybníkářství již v XV. století velice rozšířeno. Hojně zbytky starých hrází jsou svědkem četných rybníků. Ba byly rybníky i příčinou soudní pře, kterou kutnohorští na Jiříka z Hustiřan, pána na Malešově r. 1466 byli podali, poněvadž přílišným nadržováním vody hráze některých rybníků se prothly a tím mnoho škod kutnohorským způsobeno. Pře skončena tím, že Vladislavem, králem českým, bylo 3. dne měs. února 1476 pánu na Malešově nařízeno, aby rybníky vodou nepřepřlňoval, hráze a odtok vody v dobrém stavu držel, aby se kutnohorským vodou škoda nedála.²²⁰⁾

Rybníků bylo na celém panství malešovském (Suchdol a Dobřeň) 48 a zaujímaly prostory 155 ha výsevu. Jsou to: Dolejší a Hořejší Doubravský, Kněžský Doubravský, Melounek, Vohradský, Malenovský pod Ovčínem, Hutský, Zámecký, Hamerák, nyní Hameráček, Prosík, Světlík, Kabátov u Chlistic, Dol. Jordánek, Hor. Jordánek, Žabinec, Chroustkovský, Kořínek, Zdeslavský, Pastvický, Dlouhý, Prostřední, Žabineček, Vokrouhlíček, Židovský, Hejnický, Brodský, Volšinský, Vohradský, Bezděkov, Stehlík, Malé Pijavky, Prostřední, Vražebný, Hluboký, Velké Pijavky, Študent u Tuchotic, Košický, Ošteinek, Vobůrek, Lipinský, Dlouhý, Spáleník, Penížek, Kolníšťák, Bojišťák, Bořetický a Vejvanovský.

Do katastru obce malešovské náležejí tyto rybníky: Zámecký, Hameráček, Rákosov, Dubina, Prosík, Pilský (vypuštěn) a Bilijovský.

Hlavní živností obyvatelstva jest rolnictví a řemeslo. Většina hochů ze školy vystupujících jde na různá řemesla, málo zůstává doma při hospodářství. Nejchudší jdou do služeb panských a schopnější a zámožnější jdou na studie do Hory Kutné nebo do Kolína.

²²¹⁾Jmění obce malešovské jest domek č. pop. 23., nemocnice z nouze, hasičská kolna, státní obligace, fond chudinské pokladny, pak pozemky 16 ha, 7 a, 32 m² vše v ceně 13.200 korun. Výměra celé obce (bez velkostatku) obnáší 339 ha 70 a. Obec ze svého jmění platí 108 K 80 h daní, celá obec (bez velkostatku) 6651 K 51 h.

Nejzajímavější jména polí jsou: v Čizavech, na Rudě, na Štimberku, na Skřivánku, v Americe, u Dubiny, na Trubách, na Hranici, na Bojišti atd. Luk u Malešova nebývalo, ale upraveny jsou z některých vypuštěných rybníků; některé rybníky jsou také zalesněny. U velkostatku byly

všecky pastviny rozorány a dílem v pole, dílem v les upraveny. Stráně a neplodná půda vysázeny ovocným neb lesním stromovím.

V městečku je panský pivovar a ¼ hod. cesty odtud parní pila a elektrárna. Také jest zde slévárna na železo a strojárna na hospodářské stroje.

Škola. Dle pamětní knihy školy malešovské lze teprv zjistiti počátek zdejší školy, který zapsán jest v prvních létech XVIII. st., a to r. 1710, když ustanoven byl kantorem malešovským Ondř. Vorlíček. Učil mládež „po číslech“. Jak se vyučování dalo před tím, nelze nám naprosto povědět. Po nějakém roce vykázán byl domek č. p. 8 k účelům školním a kantor přestal choditi „po číslech“. R. 1727 vystavěla obec za přispění majitele panství Malešovského hrab. Brédy novou jednotřídní školu, kteráž dostala čís. 47. Od nynějška bylo se každému učiteli zavázati, že bude nejen mládež učiti, nýbrž že i zastávati bude službu varhanickou ve farním kostele na Bykání, kdež školy nebylo.²³¹) R. 1787 byla škola malešovská rozšířena o třídu druhou, roku 1785 o třídu třetí, r. 1881²²²o třídu čtvrtou a r. 1892 o třídu pátou. Jest tedy nyní škola malešovská školou pětitřídní.

Budova školní v čís. pop. 47 nestačila více školním účelům a proto pomýšleno na stavbu školy nové. R. 1847 dne 5. července položen byl základní kámen k nynější školní budově a r. 1849 byla vysvěcena a školnímu účelu odevzdána. Nese číslo 107. Stavba provedena o jednom patře z kamene a cihel nákladem 9000 zl. stf. zednickým mistrem Balvínem a tesařským mistrem Kňákalem. Náklad opatřil patron školy svob. pán Karel z Dalberku. Pro školu čtyřtřídní byla přiměřeně r. 1880 upravena stavitelem A. Vepřkem nákladem 1841 zl. 95 kr. r. č. a pro školu pětitřídní upravena byla r. 1892 týmž stavitelem - nákladem 213 zl. 38 kr. r. č. Náklady nesla m. šk. rada.

Do školy malešovské byly přiděleny původně tyto obce: Březová, Bahno, Předbořice, Krasoňovice, Zdeslavice, Chroustkov, Chlístovice, Košice, Nepoměřice, Vidice a Tuchotice, celkem 11 obcí vesměs z panství malešovského.

Kolik dítek tehdy škola malešovská měla, neví se, ale r. 1843, od které doby záznamy se dály, bylo dítek 249 a když r. 1890-91 měla býti škola rozšířena o třídu pátou, bylo žáků 349.

Různé byly příjmy učitelů a pomocníků zdejších. Do r. 1783 jsou nám neznámý. Teprve téhož roku zřízená fassa vykazuje mimo dříví na otop 385 zl. 16 kr. konv. mince pro učitele a pomocníka. Do fasse této bylo učiteli započítáno: z bykaňské kostelní pokladny na pomocníka 20 zl., na struny 2 zl., za zpívání pašijí - 28 kr., za zpěvy a hudbu při nadační mši Drubežkové 1 zl. 52 kr., na potřebný papír k popisu dítek k sv. zpovědi patřících - 24 kr.; z pokladny malešovského kostela na struny 2 zl., na dříví 5 zl. 36 kr.; z pokladny malešovské vrchnosti výkupného za pšenici 4 zl. 48 kr., za žito 7 zl. 12 kr., za ječmen 3 zl., za hrách 4 zl. za pivo 24 zl. Přískolené obce, jichž bylo jedenáct, měly dáti sypaného obilí 11 koreů žita, 2 věrtele ječmena, 1 korec a 2 mázličky ovsa, na penězích přepočítáno na 36 zl. 5 kr. konv. mince; vedle toho každý majitel domu 4 kr. šajnu za koledu v hotovosti, což páčilo se na 28 zl. 44 kr. Na zelený čtvrtek dostával učitel z přískolených obcí, ve kterých byl 431 dům, tolikéž vajec, z každého čísla jedno, v ceně 2 zl. 23½ kr. Sobotáles obnášel průměrně 4 kr. týdně za jednoho žáka, tedy za 157 platících za 47 týdnů 184 zl. 52 kr. Štola vynesla průměrně ročně 50 zl. Pomocníku musel dáti učitel 70 zl. konv. mince a 24 zl. za čištění školních místností. Zbylo tedy učiteli malešovskému čistého příjmu 291 zl. 16 kr. kon. mince.

Fasse tato byla upravena r. 1843²³²) a pak r. 1863,²³³) kdy zavedeny výbory školní. R. 1870 nastoupily nové školní zákony i nové platy učitelské.

Pokud sahá paměť, byla posloupnost správců škol a učitelstva takto:²³⁴) Ondřej Vorlíček (1710), Jan Vorlíček, syn prvního (do r. 1721), Martin Kolovratník, Jan Melichar, Josef Pelikán (do r. 1783). (Nyní byla již škola dvoutřídní, ale první pomocníci nejsou zapsáni v knize pamětní.) Josef Franc (1783-1804), Václav Doležal (1804-43), spomocník Prokop Růžek, Fran-

tišek Sladký (1843²³⁵) až 1879), Jan Vorlíček (1855-57), Frant. Hemek (1857-58), ²²³Jan Svatý (1858-64), Antonín Zikmund (1864-65), Ant. Chalupa (1864-65), Karel Lejhanec (1865-66), Hynek Černý (1866-67), Josef Moravec (1867 říd. 1908), Ant. Kopecký (1871-74), Frant. Zeman (1874-75), Jindřich Hrbek (1875-78), Ladislav Pacovský (1879-81), Edvard Hejný (1879-81), Karel Tomášek (1879-80), Jindřich Nejedlý (1880-1906), Čeněk Semotan (1881 až 1898), Jan Štěpina (1882-85), Frant. Carda (1885-95), Boleslav Ždímál (1892-96), Václav Mašina (1895-96), Otakar Nygrin (1896-97), Bedřich Papež (1896-99), Josef Chalupa (1897-98), Zdeněk Hájek (1898 uč. dosud), Václav Volek (1898), Marie Bílková (1898-02), Frant. Strnad (1899 † 1911), Václav Černý (1902-3), Barb. Klečková (1903), Julie Plocková (1903 uč. dosud), Frant. Kalous (1906 říd. dosud), Ant. Pilc (1906-7), Marie Pilbaurová (1907-8), Bohuslav Plaček (1908-09), Alois Vohánka (1909 uč. ²²⁴dosud), Josef Vepřek (1911 zat. uč. dosud, ale přidělen měšť. škole chl. v Hoře Kutné), zástupcem jeho jest mat. J. Konvička. Škol. r. 1912-13 nastoupí sem učitel Jos. Petřík.

Vyučování ženským ručním pracím povoleno bylo r. 1878 a ustanovena byla první učitelkou Frant. Procházková (1878-82), pak byla Marie Frýdová (1882-92), Magda Libánská (1892 uč. dosud). Je zároveň ind. učitelkou v Chlisticích a od r. 1907 ustanovena je definitivně.

Posloupnost předsedů míst. školní rady: August Těšitel do 1877, Čeněk Štolba do r. 1882, Ant. Vepřek do 1897, MUDr. Jos. Metelka do r. 1901. Ant. Vepřek opět od r. 1901, † 1910, MUDr. Adolf Martinek (1911 dosud).

Školními dozorci místními byli: Josef Hájek do r. 1872, Karel Hána do r. 1878, Ant. Vepřek do 1888, Edvard Teklý do 1895, MUDr. Jos. Metelka do r. 1897, Edvard Teklý opět od r. 1897-1903, František Martinek (1903 dosud).

Ke škole malešovské přiškoleny jsou toho času tyto obce a samoty: Farní ves Bykán (2000 m), Týniště (2500 m), Maxovna (2000 m), Polánka (2000 m), Roztěz (2200 m), Lhota Nová (2000 m), Lhota Stará (1200 m), Bilejov dvůr (1100 m), Dubina, mlýn (1100 m), Rákosov mlýn (1000 m), Panská pila (700 m), Karlov, mlýn (1100 m), hostinec Lipsko (2100 m), Roztěz Lázně (2000 m), Slaměnc, mlýn (2000 m), Řešeto, mlýn (2000 m) a Rabštejnka, mlýn (2200 m).

Kostel. Na městečku stávala od nepaměti nepatrná dřevěná kaple, zvaná „Žižkův kostel“, která shořela r. 1729. Na témž místě dal vystavěti hrabě Karel Jáchym z Brědy v l. 1731-33 kostel.²³⁶ Kostel opatřil potřebným nadáním, prohlásil jej „zámeckou kaplí“ a zřídil tu místo zámeckého kaplana.

Kostel zasvěcen ku cti sv. Václava. Na hlavním oltáři visí obraz tohoto světce, který prý malován v r. 1731 Petrem Brandlem. Dnes ovšem jest již přemalován, a proto nelze prvou zprávu potvrditi.

V kapli kromě hlavního oltáře jsou ještě dva oltáře postranní menší hodnoty. Kromě křížové cesty jsou zde ještě dva veliké obrazy a sice: sv. Petra a sv. Majdaleny. Varhany pocházejí z chrámu sv. Bartoloměje v Hoře Kutné.

Ve věži jsou tři zvony: Největší z r. 1835 od Bellmana z Prahy, druhý z r. 1737 od Boka z Kouřimě a třetí nejmenší z r. 1883 od neznámého zvonáře.

Ke kapli této zámecké ustanovil hrabě Maxmilian z Oštejnu kaplana roku 1762 a založil proň fundaci (s dorozuměním konsistoře královéhradecké), z kteréž důchod vrchnost malešovská vypláceti povinna jest. Fundační listinu dal vyhotoviti Bedřich Max. Hrabě z Oštejnu a r. 1797 vložil ji do desk zem.²³⁷ Kaplan jest podřízený faráři bykáňskému.

Povinností zámeckého kaplana jest, vykonávati všechny církevní funkce v chrámu malešovském a čísti mše sv. za živé i za mrtvé členy rodiny Oštejnské. Dále jest jeho povinností - in loco bykáňskému faráři in administrandis divinis et sacramentis in concionando et catechisan-

do a též ve zpovědi vypomáhati. Všecky ostatní povinnosti jsou v nadační listině vepsány. Při zámecké kapli této bylo založeno Lotharem z Oštejnů bratrstvo sv. Valburgy, které se r. 1766 rozešlo a ze zbylého kapitálu tohoto bratrstva vystavěn postranní oltář ke cti sv. Valburgy. Ještě zasluhuje zmínky odkaz P. Jana Kropáčka, zámeckého kaplana, který r. 1791 věnoval jistinu 900 zl. rýnských a úroky z kapitálu toho, aby udělovány byly potomkům po jeho sestře ve studiích.

Posloupnost zám. kapl. od zřízení kapl. místa: Jan Kropáček (1762-91), Jan Mosor (1791-98), Karel Maštaliř (1798-1806), Václ. Kopa (1807-47), Jan Samohrd (1847-59), Jan Koutný (1859-62), Josef Ludvík (1862-72), Frant. Bráza (1872-76), Frant. Klus (1877-78), Frant. Uhlíř (1879-82), Jan Dvořák (1882-87), Augustin Pospíšil (1887-91), Frant. Pelikán (1891-93), Lad. Seidl (1893-96), František Macháček (1897 dosud).

²²⁵Malešov obdržel majestát na trhy již r. 1702, ale trhy se nekonali až za císaře Františka r. 1833, který Malešovu udělil privilej na trh jeden a císař Ferdinand r. 1837 na dva.²³⁸)

Trhy byly z počátku velmi silně navštěvovány jak se strany prodavačů, tak i se strany kupců. Leč v pozdější době zašly úplně, ale r. 1898 byly opět v život přivedeny bez výsledku.

Domácí obchod je čilý. Zejména v sobotu, kdy lidé z okolí přicházejí na koupi zboží pro celý týden. Taktéž bývá i času nedělního dopoledne po službách božích.

Dějiny. Na západní straně náměstí malešovského stojí dosud dobře zachované zbytky starobylého hradu, kterýž druhdy silně opevněn byl. Zachovala se tudíž až na naše časy mohutná věž, stojící na ostrohu pevné rulové skály, která jest věží přirozenou baštou hradební. A poněvadž jindy na této straně zámek věží uzavřen byl a jsa obehnan ještě hradbou a příkopem, byl s této strany hrad skoro nedobytným, k čemuž věž a malá vížka, pod kterou bývala studně, mnoho napomáhaly. Nyní užívá se věže za špýchar.

Jak vypadala a jak rozdělena byla druhdy všecka stavení celého hradu, nedá se nijak určití, toliko dle slabých zůstatků lze soudití, že v severozápadním rohu stávala budova, ku které vedl vysoký most a příchod ku bráně, která se v tomto stavení nalézala - a to byla budova, ve které majitelé statku bydlívali.²³⁹) Na jihozápadní straně jest také stavení starší, založeno na bývalých příkopech a to sloužovalo za byty a kanceláře bývalých úředníků. Nyní jsou tu byty zřízeny pro čeládku. Podzemních sklepů jest zde velice mnoho. ²²⁶Sklepy, kterých užívá pivovar, jsou sklenutým příkopem hradním, který byl vysekán ve skále. Sklepy, které pod věží vysekány jsou, nejsou přístupny. V jižním rohu hradeb stávala věž s vězením. Z ní nezbylo ani památky. Ve věži této vyrostla obrovská lípa. Roku 1850 zdvihla se velká víchřice a lípu z kořene vyvrátila a s ní celé skoro okolí do příkopu se sesulo. Na parkánech, ostatních příkopech a hradbách založeny zahrady a sady.

Malešov bylo sídlo Přibyslavovo, a ten jest prvním známým majitelem již r. 1303.²⁴⁰) Brzo po té - za Jana Lucemburského - objevuje se majitelem Zdislav z Malešova čili Zdislav z Leščiny, kterýž se svým synem Zdeňkem do r. 1349 byl majitelem Malešova.

V té době buď otec, buď syn prodali statek malešovský i městečko i hrad Malešov, vsi Bykán, Polánku, Albrechtice Purkhartovi z Maidburku a týž v r. 1359 předal celé zboží klášteru sedleckému za 2000 kop gr. č.²⁴¹) Císař Karel dovolil opatu Petrovi a celému konventu uzavřítí koupi²⁴²) a vložiti do desk zemských.²⁴³)

Než nebylo zboží malešovské dlouho v rukou kláštera sedleckého. Pro peněžité nesnáze svolil opět císař Karel, aby klášter mohl Malešov odprodati. A to se stalo nepochybně r. 1364, v kterém čase byla na statku malešovském zapsána rodina bohatých Ruthardů, usedlých na Horách Kutných. O prodeji a koupi Malešova vydány jsou listy Petra Rutharda ze Svojšic, a Václava, opata i všeho konventu kláštera sedleckého blíže Hory Kutny, kteréž svědčí Kuklínovi Ruthardovi, měštěnému z Hor Kuten, na prodání Malešova, hradu s městečkem, i na jiné šife za 1300 kop gr.; a jiné dva listy císaře Karla IV., kteréž oba toho trhu a prodeje potvrzují, a v

nich se k tomu povolení dává.²⁴⁴⁾

Rodina Ruthardova byla pro nesmírné bohatství povýšena do stavu panského a psala se pak od tvrze malešovské „z Malešova.“²⁴⁵⁾ Proč Ruthardové Malešov prodali a kdy se tak stalo, není známo, ale r. 1411 byl zapsán držitelem Martin Kladný z Těchlovic. Týž prý pomocí krále Václava IV., zboží malešovské koupil a jemu za tu pomoc zástavně věrně sloužiti se zavázal až do jeho smrti, byť i v jeho držení přešel i statek jiný. Také se zavázal tvrz malešovskou ponechat pro posádku vojenskou, kdykoliv toho bude králi třeba.

Čteme o tom toto:²⁴⁶⁾ „Já Martin řečený Kladný z Těchlovic vyznávám tímto listem přede všemi, kdož jej čísti nebo čtúce slyšeti budú, že nejosvícenější kníže a pán, pan Václav, římský král, vždy rozmnožitel říše a český král, pán nejosvícenější můj učinil mi jest pomoc, za kteréž sobě Malešov nebo jiné zboží koupiti mám. A kteréž sobě koupím, buďto Malešov nebo jinou tvrz, ta má jmenovanému pánu do jeho života otevřena býti, aby s té jisté tvrzi, kterouž jměti budu, proti svým nepřátelům brániti se mohl, nebo jeho úředníci, kolikrátby toho potřeba bylo, však bez mé škody.

Také slibuji dobrú čistú věru u JMti a u žádného jiného s šesti koňmi do jeho života býti a JMti věrně slúžiti, ke všemu dobrému pomáhati a ode všeho zlého vystříhati, jakž nejdále budu moci; a také JM má mi podle jiných komorníkův a služebníkův potřebu dávatí, jakož mi nyní dává. Také jest umluveno, koupil-li bych já jinú tvrz nežli Malešov, tehdy, když mi král káže, mám ²²²jemu Malešova bez zmatku sstúpiti; pakli bych Malešov koupil a JM. ráčila jej jměti: tehdy mám JMti za též peníze, jakož sem koupil, zase dáti.

A tomu na svědomí svú sem pečet přivěsil, a k lepší jistotě svrchu psaných věcí prosil sem slovutných mužův, Mikuláše z Egerberka, nejvyššího písaře desk zem. království Českého, Henricha z Lažan, králova komorníka a Hájka z Hodětína, podkomoří markrabství Moravského, aby k svědomí své pečeti podlé mé k tomuto listu přivěsili. Jenž jest dán v Praze, léta od narození syna božího tisícího čtyřstého jedenáctého, ten úterý před sv. Kateřinou.

Martin Kladný příbrav k svému jménu i po Malešovu přídomek, psával se pak z Těchlovic a Malešova.

O válkách husitských mnoho vytrpělo okolí Malešova. Sám držitel Malešova buď Martin, anebo jeho dědic stál proti Husitům, a ti chtějíce ho za to pokárati, s celou svou silou na podzim r. 1421 stanuvše nad tvrzí silně do ní stříleli, tak že konečně pátý den majitel tvrze 19. dne m. listopadu se všemi zásobami Husitům se vzdal. O několik let později strhla se poblíž Malešova bitva mezi Pražany a Žižkou. (O ní promluvíme později.)

V tom čase byl majitelem Malešova, - ač ani určitě nevíme, kdy se tak stalo - Zbyněk z Křešic a jehožto dědicové přenesli majetek na pověstného hejtmana husitského, Ondřeje Keřského z Římovic. Ten roku 1440 převedl Malešov na jiného pověstného rytíře Beneše Mokrovouského z Hustiřan, přítele a věrného bojovníka strany kališnické.

Když však byl popraven starý jeho přítel, Roháč z Dubé a na Sioně, tu zcela veřejně proti císaři mluvil a jemu vypověděl r. 1437 válku. Spojiv se s úhlavními nepřáteli a škůdci císařovými, najmě s Koldou z Náchoda, Hertvikem z Rousinova, Chvalem z Machovic a Bedřichem ze Strážnice, nemilosrdně po Čechách hospodařil. Ba i samého hlavního města Prahy byl by se málem zmocnil.

Po smrti jeho dědil statky syn Jiřík z Hustiřan. Ten patřil mezi nejhorlivější přívržence krále Matyáše uherského. Když po smrti krále Jiřího dosedl na trůn Vladislav, vyslal nejvyššího purkrabího Jana Jence z Janovic, aby města a hrady ku straně uherského krále stojící, ku vzdání se přiměl. Jenec dobyl mnohá města i tvrze a hrady a přinutil také r. 1472 Jiříka, aby se vzdal, což on také učinil.²⁴⁷⁾

Jiřík prodal malešovské zboží r. 1525²⁴⁸⁾ za 3500 kop gr. č. Jiříku Hášovi z Újezda, jehož dcera Mandalena provdala se za Jana st. Salavu z Lípy. Poněvadž měl Salava z Lípy také

již své zboží, učinili si oba manželé r. 1548 vzájemné zápisy do desk zemských.²⁴⁹) Avšak manžel zemřel dříve manželky své - dědiců nezanechav. Všecko zboží své postoupila r. 1562 Mandalena strýci svému Janu staršímu Salavovi z Lípy a toliko sobě výměnek zabezpečila.

Jan starší Salava z Lípy zemřel r. 1575 a zboží, které neodprodal, dědilo jeho pět synů.²⁵⁰) Než se o zboží otecké rozdělili, prodali Malešov ještě r. 1575 Jiříku Voděradskému z Hrušova na Suchdole a Dobřeni za 15.000 kop gr. č.

Jiřík Voděradský spojil Malešov se Suchdolem, Dobřeni a co měl, v jedno panství malešovské. Jakých konců tento skoupý muž došel, uvádíme u Suchdola.

Po smrti jeho zůstaly některé jeho statky v držení císaře Rudolfa II. a k těm náležel také Malešov. Královským správcem jmenován byl Mikuláš Ná₂₂₈chodský z Babího, a po něm († 1593) Jan Lvovický ze Lvovic. Těch následoval r. 1598 Martin Vilhaim z Vustanova, později hejtman na Kolínsku. Počátkem XVII. století žádal nejvyšší mincmistr Hanibal Valdštejn královskou komoru, aby za jeho důchody dáno mu bylo zboží malešovské k užívání. Žádosti jeho bylo vyhověno. Poněvadž se však Valdštejn pak ani o hory ani o zboží jím spravované nestaral, usnesla se komisse královská, aby zboží malešovské opět k ruce krále postoupil, což Valdštejn bez rozpaků také r. 1612 učinil. Malešov spravoval pak Matyáš Násadnický a po něm r. 1616 Šebestian Rejšický.

Jelikož Rejšický byl zároveň hejtmanem kolínským, připojen Malešov t. r. ke Kolínu a po té spravován opět cis. hejtmanem malešovským Vilémem z Vustanova.

Majitelé panství hlubockého, bratří Malovcové z Malovic, obdrželi r. 1620 zboží malešovské v užívání, po nich jakýsi Berka, ale hned po bitvě bělohorské zastavili císařští Malešov²⁵¹) Elišce z Žerotína roz. z Valdštýna,²⁵²) kteráž nabyla držení tohoto zboží r. 1627 za 63.500 kop gr. miš.²⁵³) a žádala 15. dne měs. dubna r. 1631, aby jí byl ponechán komorní statek Malešov a Sion dědičně.²⁵⁴) Týž byl až dosud pod správou cis. hejtmána malešovského Viléma z Vustanova.²⁵⁵) Eliška z Žerotína prodala statek ten r. 1645 Jindřichovi Volfovi Berkovi z Dubé. Jeho syn Frant. Karel, když dosáhl plnoletí, převzal Malešov a že pak po smrti jeho r. 1663 zboží malešovské velice zadluženo bylo, prodali nařízení komisaři císařští r. 1666 Malešov, Suchdol, Dobřeň a pustou tvrz Miskovice atd. za 114.000 rýnských říšskému hraběti Janu ze Šporku, kterýž tehdy byl generálem jízdy a majitelem zboží lyského n. Labem.

Po smrti jeho r. 1679 dědil Malešov syn jeho František Antonín, kterýž nechal panství velice spustnouti a když nebylo možno již na Malešově bydlet, prodal jej 1699 hraběti Frant. Antonínu Hallevailu, pánu na Čechticích a Jeníkově za 280.000 rýnských.

R. 1710 koupil zboží malešovské Frant. Karel svob. pán z Oštejnu za 400.000 rýnských, kterýžto jej svému strýci Jindř. Karlovi z Oštejnu r. 1717 byl postoupil. Jindřich prodal Malešov Karlu Jáchymovi hraběti z Brédy za 600.000 rýnských. A když tento nemohl je zaplatiti, připadlo zboží malešovské - velice zadlužené r. 1744 věřitelům jeho. Pan Jindřich Karel z Oštejnu měl na panství tom velikou summu tržové ceny nedoplačené, proto odevzdány jsou statky malešovské jeho zástupcům k spravování. Jindřich byl povýšen za hraběte a Malešov zůstal v jeho rodě do r. 1809.

Tenkráté byl pánem Jan Fridrich Karel Max hrabě z Oštejnu, svobodný pán na Pleši a Weinmarku, a ten odkázal Malešov se vším příslušenstvím synu švakra svého svob. pánu Bedřichu z Dalberka. Po smrti téhož dědil Malešov jeho bratr Karel svob. pán z Dalberka. Ten zboží malešovské dal synu svému Bedřichovi, kterýž 19¹⁹/₀₈ na svém zámku v Dačicích na Moravě zemřel. Bylť pánem na Malešově a Roztěži, na Suchdole a Dobřeni v Čechách, Dačicích a Řečici na Moravě. Veškeré své statky rozdělil dvěma synům. Panství malešovské a řečické připadla staršímu synu Karlu, říšskému svob. pánu z Dalberka, ostatní dědil mladší bratr

Bedřich.

Prvý dal hned po smrti svého otce „lovčí zámek“ v Roztěži přestavěti velikým nákladem, opatřil vším komfortem a zde se usadil jako pán svých statků.

229 BITVA U MALEŠOVA.

Okolí malešovské i Malešov jsou v historii mnohou událostí proslulé. Již r. 1421, kdy Pražané vytáhli proti Hoře Kutné, aby se po smrti nejvyššího mincmistra Oldř. Vaváka z Hradce²⁵⁶) ujali hor a dosaditi mohli bez vlivu Zikmundova - Mikuláše, souseda pražského za správce mince kutnohorské, hned tehdy oblehli Pražané tvrz v Malešově; již statečně hájil tehdejší majitel Václav Martin Kladný z Těchlovic a na Malešově. Teprv po několikadenním boji 19. dne měsíce listopadu 1421 ustal²⁵⁷) a tvrz malešovskou se všemi válečnými zásobami vydal v ruce Pražanů a na budoucí časy zavázal se, dáti tvrz pro vojenskou posádku.

Zvláště památným stal se Malešov v dobách válek husitských r. 1424.

Když Žižka během neznámých událostí octnul se s vojskem svým, s Roháčem a bratřími Valečovskými u Kostelce n. Labem, obležen jest v městečku tom od Pražanů i jednoty panské s nimi spojené. Převaha těchto byla veliká, takže Žižka, opatrný vojevůdce, byl postaven do velkého nebezpečí. Ale přátelé jeho Hynek a Viktorin, bratři z Poděbrad a Jan Hvězda z Věmčilic přispěli mu závčas k pomoci a vyvedli ho odtud i s lidem.

²³⁰Sotva že se dostal Žižka přes Labe u Poděbrad, obrátil se k jihu s takovým chvatem, že zdálo se, jakoby utíkal. To vystihnuvše Pražané jali se jej pronásledovati. Ale zkušený vojevůdce snažil se co nejrychleji dostat se z rovin, kde četnější jízda nepřátelská mohla jej zaskočiti, a táhl k Malešovu, do kraje kopcovitého, kde asi posud slabé jeho vojsko sesílila pomoc z Tábora a lid Roháče z Dubé. Opevniv tábor na návrší jednom položený, chystal se k rozhodnému boji.

I svedena krvavá bitva 7. dne měs. června ve středu před sv. Duchem r. 1424. Slyšme, jak líčí bitvu tu historik V. Tomek: „Vzpomenutý vrch zdvihá se na západní straně potoka, který okolo Malešova běží k Hoře Kutné, kdež jej nazývají Pách. Nahore poskytuje prostranného a pohodlného místa k postavení vojska, máje svah mírný obrácený k straně východní; doleji však pojednou se příkří, ač nečiní se tím slezení nemožné.

Na straně půlnocní, k Malešovu, schyluje se stráň lesem pokrytá a na jižní přichází potok úzkými roklemi, které ještě před nedávnými časy byly pokryty lesem. Žižka dostal se rychlým pochodem, nejspíše přes Malešov na vrch, dřív než ho Pražané mohli dohoniti a hned zavřev se vozy těsně sestavenými, kolo na kolo, jak rozumíme toliko s pravé a levé strany a snad i ze zadu.

Na prostranství hořejším srovnal zástupy v šik, čelem k východu obrácený, napřed jízdné, za nimi pěší. Při tom dal některý počet vozů píčovních naplniti kamením a vřadil je mezi jízdu do předního zástupu, aby však nebyly spozorovány od nepřátel. K vozům byli přidáni lidé pěší, aby je řídili.

Pražané, kteří nejspíš za Žižkou táhli pohodlnější cestou přes Kutnou Horu, jakožto město pod jich panstvím stojící, stanuli proti němu na vrchu, jež od postavení jeho dělil toliko potok s dolem neboli oudolíčkem dosti úzkým, na kterémžto vrchu stojí nyní hřbitov malešovský. V dole je nyní mlýn, řečený u Dubiny a nížeji rybník, čehož obého tehdáž nebylo.

Důvěřující u větší počet vojska svého a obávající se nejspíš, aby Žižka nechtěl uniknouti bitvě, kterou oni dychtivě vyhledávali, spěšně hotovili se k boji a táhli v šiku přes důl, ve kterém nemohli dostatečně rozvinouti sil svých. Pro spěch také ani nedočkali, až by všechny zástupy jejich byly na místě.

Žižka čekal, až asi polovice vojska jejich přešla přes důl a počala hnáti útokem do vrchu. Tu velel jízdným hnáti na ně. Když pak již mělo přijíti k sražení jedněch s druhými, v tom udě-

lali jízdní Žižkovi místo vozům, které byly točeny mezi nimi a Žižka kázal vozy těžké kame-ním naplněné, spustiti s vrchu na Pražany, nepochybně tu, kdež počíná příkrá stráž.

Sřícení vozů musilo způsobiti účinek strašlivý, jímž najednou rozraženy jsou Pražanům všechny jejich šiky. Žižka dal do nich také hned z děl bítí a potom hned celé vojsko jeho hnalo s vrchu útokem.

Tu nastal boj krvavý, ve kterém Pražané zatlačeni do úzkého dolu, utrpěli ztrátu velikou, a jak byly první zástupy obráceny na útek, strhly také všechny druhé ve zmatku úplném.

Padlo z vojska pražského 1200 lidí a porážka byla tím strašlivější, že počítalo se mezi nimi 326 hospodářů, čili usedlých měšťanů pražských, rovněž pak také mnoho lidu rytířského.

Mezi přednějšími byli Petr Turkovec, rytíř, který držel korouhev pražskou, Čeněk, syn Vi-keře z Myšlína, někdy místopurkrabí hradu pražského, Jan Hlas z Kamenice, rytíř seděním na Strašnicích, Hlaváč z Deštnice a mnoho jiných. Žižka ztratil lidu svého asi 200, mezi nimiž byl zeť jeho Ondřej z Dubé.

Utíkajícímu vojsku pražskému pobráno jest také mnoho vozů, pušek a jiné zbraně.“²⁵⁸⁾

Mnoho spisovatelů popisovalo boj Žižkův s Pražany u Malešova. Skoro ²³³všichni kladli bojiště na příkrém svahu u „Dubiny“. (Asi tam, kde dnes stojí malešovský hřbitov). Byli mezi nimi kronikář Hájek, Eneáš Sylvius, Palacký, Kalousek, Tomek, Kurc, Knüpfer a j. v.

R. 1898 vydala Král. Č. Společnost Nauk v Praze spis JUDra. H. Tomana „Husitské vá-lečnictví“,²⁵⁹⁾ a ten ve svém spise na str. 339. dokazuje, že boj nemohl se svésti na „Dubině“, nýbrž na svahu Štíberku (Steinsberg) a to bylo poblíž Lhoty a Karlova mlýna, nikoliv tedy na jihovýchodní, nýbrž čistě na západní straně Malešova.

Dr. Toman praví, že netáhl Žižka se svým vojem přes Horu na Malešov nebo okolo Malešova, a to proto, aby nebyl prozrazen Horníky, kteří stáli rozhodně proti němu. Viděl-li Žižka potřebu čeliti Pražanům, pak ovšem bylo to od něho opatrnictví, rozvinouti boj západně Malešova, nikoliv východně nebo jihovýchodně. Dr. Toman tvrdí, že Žižka přišel ode vsi Tuchotic, odkud tehdy prý jediná cesta vedla k Malešovu, přešed Malešovku, táhl vzhůru úvozem. Na levo nad strání postavil šik svůj vozový a zavřel kolo na kolo. Střed jeho postavení naznačuje prý dosud veliký balvan skalní na Štíberku. Čelo postavení jeho obráceno bylo k jihu, kde bylo s dostatek prostranství pro boj i šikování nepřátelského vojska, a kam také jízda mohla útokem na nepřátele hnáti.

Někteří historikové přiklonili se k náhledům Tomanovým, ale lidé domácí, jež historie Malešova a okolí zajímá, nesouhlasí naprosto s důvody Tomanovými. P. Josef Pavel, farář bykán-ský, působě mnohá léta na Bykání,²⁶⁰⁾ tedy nedaleko „bojiště“, zabýval se otázkou, kde as bitva ona se strhla i zkoumaje polohu krajiny, zbytky po boji a zprávy dějinné o bitvě docho-vané, nabyt mínění o bitvě té od jiných odlišného, jež tu podává.

„Štíberk, písčité návrší nad Malešovem, stanovištěm tábora Žižkova nebyl.“ Důvody: „Vojsko Žižkovo v zádech mělo by na dostřel nepřátelskou tehdy tvrz malešovskou a z boku pravého nepřátelské území a město Horu Kutnou, což pro případ porážky pro vojsko Žižkovo zlé mohlo by míti následky.

V době té byla pod Štíberkem hluboká cesta úvozová, kterouž útok pouze veden býti mohl, byť by velmi slabý a celé údolí nebyly by zatarasily spustěné vozy. O tomto místě nemluví ani lidové podání, ba ani o žádném nálezu zbraní a pod. nebylo nikdy řeči. A v místech těch r. 1907 upravovala se okresní silnice, velikou serpentinou, hluboko terén prorývající, ale ani památky zde nebylo po nějakém nálezu.

Tvrzení Dra. H. Tomana, že by cesta od Tuchotic byla jedinou cestou k Malešovu směrem od Poděbrad, též se s pravdou nesrovnává, neboť v údolí pod Štíberkem, kudy se vine potok Malešovský (Vrchlice), stojí několik mlýnů a ke každému zajisté již tehdy vedla zvláštní cesta, poněvadž cesty ty spojovaly mlýny s okolními osadami. Pronásledované vojsko poražené mu-

silo by utíkatí, ovšem opět cestou k Tuchoticům, když jiné cesty nebylo, a historie - a sám Dr. Toman praví, že Žižka pronásledoval Pražany k Hoře Kutné; vždyť přec to holou nemožností, aby poražení utíkali přes řady vítězů.

Dle minění našeho táhlo vojsko Žižkovo od Poděbrad přes Novou Ves k Radboři, Miskovicům, přešlo přes návrší nad nynějším Velkým rybníkem (Obickou), kterého tehdy nebylo, a táhlo vzhůru ke dvoru Bilejovu a odtud přímo k Prosíku. A Žižka byl zajisté dobře seznámen se zdejší krajinou, po²³³něvadž hned vhodného našel místa pro nezbytnou bitvu. Kde as bitva ta svedena byla, naznačuje stará kniha kutnohorská při r. 1499.²⁶¹) Z ní vyjímáme:“byla různice o tok vody, která přicházela z obcí od strany západní k Bykanci, a dále téci měla ku Křeseticům; ale Blažek Bykánecký svůj příkop přehradil zákopem, a voda vylívala se na královskou silnici k Poličanům. Horníci r. 1490 nařídili stranám a starým svědkům stání na ta pole. Svědek Pulec, aby ukázal, jak daleko do minulosti pamět jeho sahá, pravil: „Pamatuji, když jsem vozil kámen k praku k dobývání Siona.“ - Jiný svědek Duchek z Předbořic začal takto svědčiti: „Já pomním prvé než Sion hrad byl; kteráž voda jde od bojiště.“ Tento údaj slouží vydatně k ustanovení místa, kde Žižka r. 1424 Pražany u Malešova porazil. Někdejší sporný tok vody označen jest nyní suchým úpadem, který u hospody Májovky blíž Bykance jde pod erární silnici. Přicházela ta voda z výšiny, která na západní své straně sklání se k mlýnu „Dubině“ na potoku Malešovském (Vrchlici). V tomto západním svahu oné výšiny stavěla se r. 1870 okresní silnice u nového hřbitova malešovského k Chlistovicům, a tu nad mlýnem Dubinou u rybníka, řečeného Prosík, našlo se mnoho kostí lidských,²⁶²) a dosud se různé památky a kosti nalézají.

A poněvadž v zápisech zemských desk v letech 1540-1550 mlýn na Dubině slovy: „mlejn pod bojištěm“ se uvádí, máme nalezeno bojiště bitvy u Malešova, poněvadž jiná větší bitva na místech těch svedena nebyla, a nálezy připomínají dobu husitskou.

Ne tak snadno lze naléztí postavení vojska Žižkova a vojsk Pražanů před bitvou, neboť máme zde pro postavení tábora Žižkova čtyři velmi vhodné a možné polohy.

První jest návrší, jež mezi Dubinou a Polánkou se prostírá ve značné rozlehlosti a jest se tří stran příkrymi, místy i neschůdnými, nyní zalesněnými svahy jako opevněno.

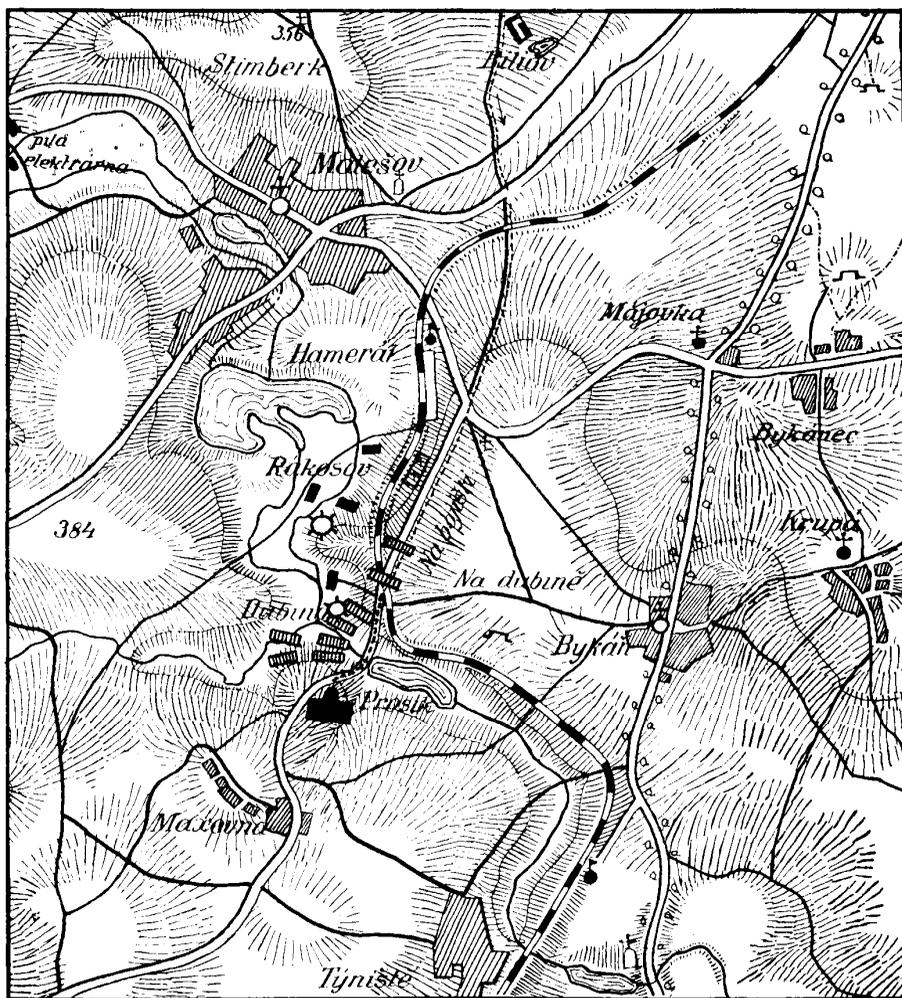
Sem nejvíce historiků klade tábor Žižkův. Druhé stanoviště, kde asi stály vozy Pražanů jest pole nad rybníkem Prosíkem, nad příkrou strání, kde dosud lze viděti zákopy dělostřelectva pruského, r. 1757 před císařskými ke Kolínu ustupujícího.

Třetí stanoviště vhodné bylo by u samé Maxovny,²⁶³) zvláště u západní její části; čtvrté pak u rybníka Prosíka při nynější silnici, vedoucí vzhůru k Maxovně, zdálo se již zmíněnému badateli předhistorickým opevněným tábořištěm. Prostranství prostřední vejčitého tvaru jevílo se býti pro tábor Žižkův příliš malým. Bližším však zkoumáním dospěl týž k přesvědčení, že tábor Žižkův stál v těchto místech. Prostřední prostranství, třemi hlubokými a širokými příkopy proti údolí se tří stran opevněné, sloužilo za baštu, hlavně dělostřelectvu, kterýchž odtud ovládalo celé údolí a cestu k Chlistovicům vedoucí.

Vlastní tábor Žižkův rozkládal se opodál za opevněnou baštou, vozy kolo na kolo, příkopy opevněné na straně proti nepříteli do údolí. Dole, po pravé ruce rybník Prosík, po levé a dále v zad les, a v něm již tehdy zajisté vystavěný hrad Sion²⁶⁴) sídlo Roháče z Dubé, účastníka bitvy a přítele Žižkova. Na příč přes cestu, kteráž vedla strání o něco doleji, než nyní vede okresní silnice, vyházeny příkopy a náspy, asi proto, by nepřítel šikem vozovým, tedy lépe kryt, nemohl na tábor Žižkův útok podniknouti.

²³⁴Na postavení Žižkovo - jak projevují nálezy - dál se útok toliko s jedné strany a to severozápadní z údolí, protože s druhé strany nebyl tak snadný; byl tu rybník a močály. Mimo to oba boky chránila dvě prameny vyrytá, podobu hlubokých příkopů hradních mající, údolíčka,

POLOHA A BOJIŠTĚ U MALEŠOVA.

- = Hlavní tábor Žižkův.
 = Pražané.
 ++ = Hřbitov malešovský.
- = Hlavní cesta Táborů od Kolína přes Miskovice k Běléjovu.

tábor až k zadní straně obepínající.

Z vojska pražského vyrazili nejdříve jezdci, jež nechal Žižka nejdále postoupiti proti levému křídlu svému, kde stála jeho jízda. Pěší roty Pražanů podnikly útok na vozovou hradbu a opevněnou baštu na pravém křídle a středu byly však odraženy kamením, loučením šípů, cepy a palbou z děl, kdežto jízdné šiky byly rozraženy a z části zničeny vozy po svahu spuštěnými, jak již vyličeno bylo jinde.

Když po spuštění vozů vydal Žižka rozkaz: „Bíti z děl!“ ... a brzo na to: „Udeřit na ně!“ tu

vyřítily se za strašného pokřiku z opevněného tábora Žižkova jízdne roty i pěši, a zbraně jejich v roztržených a na útěk obrácených šicích Pražanů děsně řádily. U vozové hradby Pražanů, která místo ochrany stala se jim překážkou v útěku, byla asi nejhroznější vřava a nejstrašnější seč. Tam zajisté se říkalo potom „na bojišti“.

Pražané překvapeni velikým nezdařením bitvy, uznali, „že jich zřízení nemůže jim přijíti nic k užitku, proto obrátili se k běhu.“ A současný svědek praví: „A tak, když ty připravil k běhu, tehdy pojali s sebou i ty, kteří sú za nimi táhli, že sú všickni běžali. A tak jest tudy Žižka boj obdržel a pušky, vozy a jinou zbraň jim pobral, jsa slep na obě oči. Tu jest množství veliké měšťan z Prahy zmordováno a drahně lidu rytířského i obecného tu sešlo.“

V zmatku a zděšení utíkali Pražané, kteří utéci mohli, z nešťastného bojiště cestami i polem, jež vlníc se vysokým obilím bylo v útěku značnou překážkou. Byly proto roty pěší dostihovány Žižkovými jízdny a pobíjeny. Útěk Pražanů dál se směrem k Hoře Kutné přes Bilejov a Poličany.

Zadíváme-li se z údolí na násy dosud dobře znatelné, shledáváme, že místo to úplně vyhovovalo předpisům položení tábora vojenských řádů XV. století. Tenkrát bylo podmínkou, aby tábor položen byl u rybníka neb roklí a močálů, záda pak aby byla kryta a lid bojující, by k nepříteli bítí mohl, tento však k onomu nic (leč jen k prvním řadám vozů).

Nejhlavnějším však dokladem pro toto místo jsou dosavadní nálezy, jako: množství kostí, různých otupených nebo zpřerážených hřebů, železné koule mající přes 4½ cm v průměru, jezdecké ostruhy, podkovy, šípy atd., a staří pamětníci dokazují, že se zde nacházely zbytky zbraní²⁶⁵) a lidských kostí, zvláště v poloze, kterou my označujeme „na bojišti“.

Že zde byly nalezeny hromady vhodného kamení k házení, a to i v polohách úplně hlinitých, lze vysvětliti tím, že kamení, jež ve válečných vozech uchystáno bylo před bitvou pro práta, by mohla házeti po koních i lidech, bylo pak po dosažení vítězství z vozů vysypáno.

Kde tedy počínají takové nálezy, tam zajisté počal i boj, a proto lze s jistotou souditi, že na tomto místě stál tábor Žižkův.

Popis místa, kde strhl se boj, účastníkem bitvy a letopisci krátce naznačený, též polohu onu věrně vystihuje. Dějepisec Aeneáš Sylvius uvádí, že Žižka očekával Pražany na místě, kde by zástupy své co nejméně mohli rozvinouti, (ubi copias suas minime explicare possent), čemuž údolí označené, soutěsku tvořící, odpovídá úplně.

Týž dějepisec praví: „Když přišlo vojsko k horám, kázal Žižka zastaviti.“ Vzhled krajiny u Prosíka, prorvaná údolí, příkré, místy skalnaté stráně, dále k obzoru na výšinách se táhnoucí lesy, jest již horského rázu.

²³⁵Tyto důvody jasně mluví pro místo označené, a tvrzení Dra. Tomana, že bitva svedena byla na Štamberku, jest mylnou, ničím podstatným neodůvodněnou domněnkou.“

Ku článku tomuto citujeme slova českého dějepisce: „Tak skončena jedna z nejtruchlivějších kapitol v dějinách naší milé vlasti, kde české rámě napráhlo meč na českou šíji, českou zbraň prolita tu proudy mocnými česká krev; anděl národa našeho zajisté že s ošklostí odvrátil tvář od hrozného divadla, neboť - české vítězství - bylo - českou porážkou.“²⁶⁶)

Žižka mnoho nepronásledoval Pražan, ale po bitvě obrátil se na Huru Kutnou, by tu potrestal zpupných a nepřátelských Horníků. A to také vykonal. Táhnuv z bojiště od Poličan k Hoře Kutné, srovnal se zemí na „Rovni“ farní ves Pněvice, ze které zbyly jen trosky a dva chrámy, chrám sv. Václava a sv. Petra a Pavla.

Malešov zakusil i pruským vojskem mnoho útrap. Tak roku 1742 a r. 1756 pruské vojsko městečko naše překvapilo a hledělo se zde upevniti. Severně i západně Malešova zřítí lze posud násy a příkopy. Pocházejí prý dle tradice z té doby, když Prusové si u nás zabezpečiti hleděli pevné místo. Prusové byli však nehorázně ztrestáni za své činy, kterých se dopouš-

těli na bezbranných lidech. Odcházeli prý častěji říčním údolím „Páchu“ za noční doby k Hoře Kutné. Vypravuje se, že byly za nimi puštěny nadržené vody všech rybníků malešovských a tu veliká část jich v tomto úzkém údolí zahynula ve vlnách. Ztrhaný Vejvanovský rybník, jehož hráz dosahuje výše 50 m, jest prý toho nejlepšího dosud svědkem. Tuto událost ovšem s rezervou připojujeme k části válečné.

²³⁶Jako ovšem každý koutek vlasti naší navštíven byl r. 1866 Prušáky, tak také též cti se dostalo Malešovu. A po vzácném (!) hosti tom navštívila městečko cholera, která si vyžádala za obět 61 občana.

Malešov náleží farou na Bykán, ale má svou vlastní školu, poštu, telegr. i četnickou stanici a obvod zdravotní. K tomu přispívá ročně 103 K 04 hal. Nejbližší nádraží je Malešov na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

DOLOVÁNÍ ŽELEZNÉ RUDY U MALEŠOVA. *(Sděluje Frant. Kalous.)*

Na severním svahu kopce „Štimberka“ pokusil se nade mlýnem „Slaměncem“ kutati na železnou rudu hrabě Jáchym Bréda. Povolení obdržel r. 1725. Zaměstnával 5-7 horníků. Dobyvou rudu odvážel do různých tavíren, anebo ji prodával jiným majitelům dolů.

L. P. 1756 doly vyhořely a kutání zastaveno. Teprv r. 1804 počal opět - ale v nově zaražených dolech - kutati kníže Schönburg, který pronajal doly tyto od Max. hrab. z Ošteinu za 4 q železa ročně. Rudu dovážel do Včelničky nebo na své panství ronovské. Výtěžek byl zdatný. Z jednoho ob. centu rudy bylo 65-75 liber železa.

Havíři dobývali denně 5-6 centů rudy. Těžili průměrně do roka 3500-4000 centů železné rudy. Desátek z dolování odváděl se v penězích u horního úřadu v Hoře Kutné. Čistý výnos odváděn byl do panského důchodu. V r. 1732-33 bylo do hutí odvedeno 7308 centů rudy železné. Při hutích zaměstnáni byli: šichmistr (ředitel rud. dolů), který obdržel 100 zl. a za každých 20 liber železa 1 kr. akcidence, pak vrchní horník, kterýž měl týdně 30 kr., ostatní měli týdně po 25 kr. Horníci stáli pod správou horního úřadu v Hoře Kutné, a ředitel panství směl toliko s dorozuměním horního úřadu je přijímati nebo prupustiti. (Archiv malešovský.)

Všeobecně se udává konec dolování rudy magnetové u Malešova na r. 1825.²⁶⁷)

Místní pamětníci však praví, že se pracovalo v přestávkách ještě v r. 1864 a ruda odvážela se na dráhu do Kolína.

C. k. horní úřad v Kutné Hoře z 19. října 1872. č. 1108 stvrzuje, že Ludvík Henker, horní správce uhelných dolů barona V. Erlangeru u Slaného, na základě dovolení ke kutání ze dne 11./X. 1872 č. 462, výhradní kutiště na parcel. 686 v katastr. obci Malešově od 28. X. 1872 č. 1108 ohlásil. Dle „Freischurf-Anmeldungs-Bestätigung 19. listopadu 1872 čis. 1108-1111 R. B.“ v Hoře Kutné, ze dne 30. prosince 1872 č. 1054 přepsáno právo ke kutání na pana Viktora, svobod. p. z Erlangeru ve Vídni.

Výnosem c. k. revírního horního úřadu v Hoře Kutné ze dne 26. září 1874 č. 1796 přepsáno na firmu „Steinkohlenbergbau-Aktien-Gesellschaft ‚Humboldt‘“, se sídlem ve Vídni. V r. 1892 ze dne 20. června č. 1134 na tutéž firmu, ale se sídlem ve Frankfurtě n. Mohanem.

A konečně dle připsu c. k. revír. horního úřadu v Hoře Kutné ze dne 26. dubna 1907 č. 1710 „na obapolnou žádost“ přepsáno na pp. Augustina Těšitele, majitele hospodářství a Antonína Klímu, majitele mlýna v Malešově „stejným dílem“. Společníci svěřili kutací práci J. Průšovi, vrchnímu důlnímu v. v. v Příbrami, jenž po 20 let byl zaměstnán při stříbrných dolech kutnohorských. Průša řídil dolování po delší čas - práce záležela v odkrývání nových ložisk rudy a v prohloubení ložiska na kopci nad mlýnem „Řešetem“. Vrchní dohled na dolování měl Jan Moor, naddůlní kaňkovských dolů v. v. Průša shledal, že vrstvy magnetovce jsou 4 m, místy až 6 m silné. Dosavadní majitelé pronajali kutiště v květnu roku 1909 H. Friedlándrovi, velkoobchodníku uhlím v Ústí n. Labem. Týž doloval zde za dozoru horního správce Františka

Hempricha z Duchcova až do srpna r. 1911.

Práce prováděli i za doby zimní a za každého počasí dělníci z Křesetic a z Malešova počtem 6-8. Prohloubili staré šachty a dobili asi 5 vagonů čisté rudy, která dle rozboru obsahovala 54,67% železa. V únoru 1911 zemřel Antonín Klíma a syn jeho Ladislav, mlynář v Křešíně na Ohři, jakožto dědic převzal po otci podíl na dolech. Jelikož H. Friedländer dobrovolně upustil od dolování, jsou práce na neurčitou dobu zastaveny. Nynější majitelé žádali o udělení horních měr a tyto jim byly od c. k. horního hejtmanství v Praze dne 25. srpna 1911 povoleny. Na základě tohoto povolení byly čtyři kutací kruhy zapsány v horní knize v Hoře Kutné pod jmény Augustin-Antonín I.-IV.

V arch. zem. zaznamenáno, že r. 1719 - 23./X. byla za hejtmana Joh. Schöna práce v Malešově zastavena. Dle toho bylo tedy kutáno již dříve, aniž by měl majitel povolení. (Red.)

237. MALÍN.

Blíže levého břehu Vrchlice na povlném návrší svahu severovýchodního 213 m n. Adr. rozprostírá se ve vzdálenosti 4 km od města Hory Kutné obec Malín.²⁶⁸) Obcí vede erární silnice vídeňskopražská (1752) a odbočka kutnohorská (1805). Za nejstarších dob vedla tudy od Čáslavi ke Kolínu zemská stezka haberská, při které směli Kutnohorští vybíratí clo. Severozápadní dráha objíždí Malín po straně západní. Stavěna byla r. 1868-70. Vrchlice teče po straně jižní a Klejnarka po straně východní - ovšem opodál obce. Do Klejnarky vlévá se malý potůček, který má prameny na lukách. Ten ovšem v letním teplém počasí vyschne na dobro. Kromě toho jest u Malína malý rybník „Brodec“ a starobylá studánka „Beránka“, ku které prý se již od sta let chodí na křížovou neděli průvodem na památku, že v největších suchách, kdy již nikde vody nebylo, studánka ta celou obec vodou zásobovala.

Malín má 153 domy, 1121 obyvj., z nichž jest 60 evang. ref., 1 augsb. a 12 israel. Malínské domy netvoří návsi, nýbrž stojí v řadách podél silnic a cest a všechny jsou již novější, z tvrdého materiálu. Tři čísla jsou budovy jednopatrové, ostatní přízemní. Na silnici vídeňské, kde domy jsou v řadách, říká se na Hradčanech.

Obyvatelstvo žije se skoro výhradně rolnictvím a pěstováním zeleniny. Okurky a malínský křen mají světovou pověst.²⁶⁹) Mnoho ženských zaměstnáno je také v regii tabákové v Sedlci. Mládež odchází na studie škol středních, hospodářských i obchodních. Také dívky odcházejí na studie různých dívčích škol. Kroj i nábytek jest zcela zmodernisován. Nejstarší rodiny jsou: Fialova, Jakešova, Zimova, Jíchova, Hulákova, Veselých, Jelínkova, Novotných, Vlkova, Záklasníková, Pokorných, Svobodova, Záběhlických.

Obecní jmění skládá se: z budov, státních dluhopisů, jistin u soukromníků a fondu vyvazovacího, z obecní váhy a náradí hasičského. Výměra obec. pozemků obnáší 45 ha 30 a 86 m². Obec platí ze svého jmění 287 K 96 h daní. Výměra pozemků celé obce obnáší 331 ha 75 a 40 m² a daně se platí 7095 K 75 h.

Deště i větry přicházejí z pravidla se strany východní. Kroupy nepřicházejí často, ale přijdou-li, zničí zdejší úrodu zeleninovou naprosto. Zvláštní jména tratí polních: Brodec, u Beránky, za Trejbem, pod Celnou, u Bruncvíka, Farrhof, Servanov a j. v.

Jméno obce. Obec malínská je starší Hory Kutné, Sedlce, Nov. Dvorů i Kolína. V X. století stával tu malý hrad údělného knížete, příbuzného knížat pražských a od tohoto malého hradu obdržela tvořící se tu osada - jméno Malín. Dosud spatřujeme návrší staroslovanského hrádku na „Hyvli“, kde nyní stojí škola; zde je dosud patrný příkop a val. Že knihy konfirmační arcib. pražského jmenují obec Malína, povstalo z chybného zápisu do těchto knih. Písař obdržev zprávu z „Malína“, napsal „ex Malina“, což svedlo pozdější historiky i Schalleru,²⁷⁰) jakoby se obec jmenovala „Malina“. Jest tedy nesporno, že jméno Malín pochodí od malého hradu.

²³⁸**Škola.** Za starých dob měly školy především ten účel, aby vyplenily „kacířský koukol“ a vštěpovaly zásady čistého učení katolického a proto byla škola pod dozorem a správou pouze farářovou a na klášterních statcích pod dozorem opatovým. Taková škola zřízena byla aspoň v každé farní osadě, tedy tím jistěji i v Malíně při bohaté zdejší faře. A soudíme, že již za dob panování Karla IV. (1346-1378) škola v Malíně byla, a že zašla po vypálení Malína r. 1412. Malín zůstal ve zříceninách až do r. 1478; týmž rokem byl znovuzřízen a tu zajisté opět zřízena i škola. Když pak v druhé polovici XVII. stol. zakládány byly školy farní, katolické, byla v Malíně asi r. 1650 zřízena farní škola o jedné třídě pro Malín, Sedlec a Hlízov. O škole této podávají nám matriky²⁷¹) určité zprávy, poněvadž tu se shledáváme se jmény učitelů nebo kantorů. Tak při roce 1654 objevuje se 28. dne měsíce října kantor Šimon Juda Kadalín, kterýž byl asi prvním učitelem této nově zřízené školy. Patronem školy byl klášter sedlecký od r. 1650-1784. Právo presentační vykonával opat. Po zrušení kláštera a administrace jeho statků převzal patronát náboženský fond, a když r. 1819 ve veřejné dražbě koupil statky klášterní kníže Karel ze Švarcenberku, stal se tento nový pán patronem školy malínské a zůstal ním až do r. 1864, ve kterémž roce převzala patronát obec a podržela jej až do vydání nových škol. zákonů do r. 1869.

Škola v Malíně byla původně mateřskou školou pro Malín, Sedlec a Hlízov. Rozhodnutím ze dne 18. května 1801, pak po dalším jednání nejvyšším dekretem ze dne 9./IV. 1807 byla fara malínská i škola přeložena do Sedlce a v Malíně zůstal dle gub. výn. ze dne 10./XII. 1807 čís. 40.308 výpomocný podučitel k rukám farního učitele sedleckého. Tím stala se farní škola malínská stanicí exponovanou.

V té době zemřel farní učitel v Sedlci, který z Malína sem přeložen byl, a poměry nyní se urovnaly mezi školou v Sedlci a Malínem a škola malínská obdržela jméno filiální. Až do r. 1836 byla o jedné třídě. Ale poněvadž byl velký počet dítek a škola pro ně již nestačila, počalo se vyjednávati o rozšíření školy na druhou třídu, a to se uskutečnilo r. 1836. R. 1849 odtrhl se Hlízov od Malína a škola stala se opět jednotřídní a byla jí až do r. 1877.²⁷²) V témž roce byla škola opět o jednu třídu rozšířena a budova školní přístavbou dvou nových tříd opatřena a ze třídy staré upraven byt říd. učiteli. Plány opatřil stavitel V. Tuček a stavbu provedl Václ. Doležal, rolník v Malíně za 8198 K. R. 1884 byla škola vynesemím c. k. zem. škol. rady ze dne 18. února rozšířena o třídu třetí, když prve škola na tři třídy upravena byla a takovou je škola malínská dosud.

Příjmy učitelské dle fassí v pamětní knize zapsaných byly tyto: R. 1773 měl učitel: od vrchnosti v natur. (pivo, máslo, sůl, pšenici, ječmen, žito, hrách v ceně 71 zl. 30 kr. šajnu, z kostelní pokladny 13 zl. šajnu, sobotáles z Malína, Sedlce a Hlízova 179 zl. 34 kr. šajnu. Celkem 264 zl. 07 kr. šajnu.

R. 1808, kdy v Malíně zřízena podučitelská výpom. stanice, bylo služné téhož podučitele upraveno tak, že v naturáliích a na hotovosti obdržel 154 zl. šajnu a r. 1836 při zřízení druhého podučitele upraveno jeho služné v naturáliích a na hotovosti na 132 zl. 40 kr. konv. m.

V r. 1857 bylo služné podučiteli malínskému poznovu upraveno v naturáliích i na hotovosti obnosem 285 zl. 7¼ kr. r. č., z toho odrazilo se na čištění školy 12 zl. r. č. Zbylo mu 273 zl. 7¼ kr. r. č. Toto služné potrvalo do nových šk. zákonů.

²³⁹První školní budova stávala asi v místech dosud zachovaného stavení býv. fary. Po válce 30leté, kdy asi školní budova vzala za své, vyučováno do r. 1749 v soukr. domech, kdy Malínu dal vystavěti opat Reitknecht dřevěnou budovu opět asi na místě dřívější školy. Za to si vymínil jednu světnici pro administrátora z kláštera sedleckého, který tu zastával funkce duchovní. Po vyzdvižení kláštera přestěhoval se sem kněz Moric Sauervein a v té době (1785) přeměněna škola ve farní budovu. A než nová škola opět dřevěná vystavěna byla, byl nucen tehdejší učitel Jan Bohuslav vyučovati v pastoušce. Celý rok to trvalo, než nová dřevěná budova školní (nyní

č. 87) dokončena byla. R. 1817 shledáno, že škola naprosto chatrná nevyhovuje svému účelu. I byla vystavěna nynější budova školní, ze které dnes přestavbou a přístavbou zbyl jen byt říd. učitele a tři třídy r. 1885 nově upraveny.

Posloupnost učitelstva sestavil z matrik spisovatel „Dějiny Malína“ od r. 1654. Prvním učitelem nově zřízené školy byl Šimon Juda Kadalín (1654-58); na to následovali: Jáchym Dobrovodský (1658-66), Jan Červenka (Rubeculus 1666-85), Jan Frant. Fikar (1685-89), Jiří Václ. Navrátil (1689 až 1702), Jan Horník (1703-11, † ve Zbraslavicích r. 1721), Tomáš Janovský (1711-16), Jiří Kavka (1716-27, † v Malíně), Jan Kraus (1727-50), Jan Korotvička (1750-83), Dominik Klein (1783), Jan Václ. Bohuslav, rodák malínský (1783-87), Josef Petříček (1788-1805), Josef Havlič (1806 byl ustanoven uč. malínským; jelikož škola i fara přeložena byla do Sedlce, zůstal zde jen do r. 1808 a na místo podučitelské dosazen Jan Šulc (1808-31). Pak byli jen ²⁴⁰exp. podučitelé: Matěj Pauer (1831-33), Jan Gall (1833-47), Jan Beneš, který nastoupil místo exp. poduč. r. 1847, a po vydání nových zákonů škol. stal se správcem jednotřídní školy, ve kterémž úřadě setrval do roku 1876, kdy dán po 51. roce služby své na zasloužený odpočinek. R. 1828 zřízeno ještě jedno místo poduč., na něž dosazen Václ. Typelt (1828-29), Václ. Západlo (1829 až 40), Václ. Kopač (1840-41), Jos. Tichý (1841-42), Jan Kudrna setrval zde do r. 1849, kdy otevřena škola jednotřídní v Hlízově, kamž za učitele dosazen.

Po Janu Benešovi byl zat. správcem školy Jos. Polesný (1876-77), Ant. Kruliš 1877 správcem školy a r. 1878 řídícím na dvoutrídni škole do r. 1901, v kterémž roku 5. dne měsíce listopadu zemřel. Na dvoutr. škole působili: Alois Semerád (1878), Josef Paclt (1878), Alois Šeda (1879), Jos. Rössler (1879 až 83), Petr Šamberger (1883-85), Vojtěch Šťastný (1885-96), Jan Materna (1885 †), Alois Otta (kandidát výpomocně za Maternu), Fr. Šmat (1886-88), Václ. Minařů (1888 † 1890), Dominik Bělovský (1890 † 1907), Oktavián Pacholík (1896 uč. dosud), Jan K. Louda (1902 říd. až dosud), Božena Cicvářková, výp. učitelka jeden měsíc (r. 1907 od 16./9.-16./10.), Jos. Hála (16./10. 1907-08), Barb. Klečková (1908 uč. dosud).

Ženským ručním pracím vyučovati povoleno r. 1878 a ustanovena pí. Marie Krulišová, která působila do r. 1909/10, Ida Jelínková (od r. 1909 dosud). Posloupnost předsedů míst. šk. rady: Ve mnoha obcích v Čechách a na Moravě veden odpor proti novým šk. zák. vyd. v r. 1869 a to na vlastní naši škodu. Tak byl i v Malíně kladený odpor voliti míst. šk. radu. Teprv r. 1874 byla místní šk. rada sestavena. Předsedou byl Josef Sekera (1874-77), Josef Lacina (1877-90), Josef Doležal (1890-1907), Jos. Pokorný (1907-09), Václ. Fuks (1909 jen půl roku), Frant. Jansa (1909 dosud).

Posloupnost míst. škol. dozorců: Frant. Kostelák (1874-77), Jiří Záklasník (1877-80), Frant. Pokorný (1880-84), Jan Záběhlický (1884-90), Jan Vlk (1901-06), Frant. Jansa (1906-09), Frant. Zedník (1909 dosud).

Chrámy Malínské. Nejstarší budovou Malína je chrám sv. Jana a Pavla, která vznikla na starém pohřebišti pohanském. Skládá se z apsidy a lodí, před níž v západním průčelí nesouměrně umístěna jest hrubá čtyřhranná věž. Celý způsob stavby ukazuje, že chrám ten založen byl hned na počátku XI. století, v době, kdy na Sázavě opatoval muž vysokým vzděláním se honící (sv. Prokop). Jemu asi sluší připočísti o zbudování kostela tohoto největší zásluha.

První služby boží konány tu již v XI. století a sice klášterníky sázavskými. Později sem dosazování zvláštní faráři, plebáni, buď knížetem českým anebo knížetem pražským, anebo i obcí malínskou, tak jak se to dalo do r. 1325 v obci Čisté na Boleslavsku.²⁷³) Fara stávala asi poblíž kostela. První zpráva písemní z r. 1250 uvádí farářem Jana²⁷⁴) a od doby té není žádných zpráv až počátkem XIV. století, kdy se tu uvádí farářem Oldřich šlechtic z Paběnic (1330).²⁷⁵) V době té staví se v Malíně kostel nový zasvěcený sv. Štěpánu, který asi založil a

nákladem svým vystavěl bohatý měšťtín kutnohorský Štěpán Pirkner, majitel tvrže perštejnické a právo patronátní odevzdal klášteru sedleckému. Tím opuštěn románský kostel sv. Jana a Pavla a jakmile dostavěna fara, kde se dosud říká na „farrhoř“, přestěhoval se farář sem a fara u sv. Jana a Pavla zanikla.

Kostel sv. Štěpána stavěn z tvrdého materiálu a má střechu krytou silnými prejzy. Ve předu budovy je věž, kterou se vchází do chrámu Páně. V ní malý sanktusák. Po vypálení Malína r. 1412 stál kostel až do r. 1454 neopraven. Ve válce 30leté utrpěl ovšem opět mnoho a byl pak teprv 1660 přičiněním kostelníků opraven.²⁷⁶) Důkladné opravy dostalo se mu roku 1710, 1755 a ²⁴¹r. 1802-3, kdy krchlebský purkrabí Sperling kostel vně důkladně opraviti dal. R. 1863 byla oprava na kostele tom opět vykonána a nákladem zbožných osadníků farních provedena. Křížovou cestu maloval 1879 akad. malíř Č. Pošík, rodák hlízovský. (Akademický malíř Pošík byl člověk veselé myslí a pomstil se svému domnělému nepříteli Kadlečkovi, fediteli kůru z Nov. Dvůrů, tím, že ho vymaloval za lotra na řečené křížové cestě.) Sluší tu také uvést, že darovali malínští Američané kostelu stříbrný, dobře pozlacený kalich v r. 1860 s českým nápisem.

Východně kostela sv. Štěpána stojí na hřbitově kaple Vzkříšení Páně, která vyzdobena jest kostmi z hrobů malínských po způsobu kostnice sedlecké. Na západní straně chrámu stojí stará, ctihodná dřevěná zvonice na podezdívce ka₂₄₂menné, ve které je pět zvonů. Největší byl ulit r. 1500 kutnohorským zvonářem Ondřejem Ptáčkem »Ke cti Boha wssemohoucjo a blahoslawene P. Marie i sw. Stiepana, patronu tohoto kostela.«²⁷⁷) Nejstarší zvon ulit r. 1489 »ke cti Bozzj a Blahoslawene P. Marie« také Ondřejem Ptáčkem. Třetí zvon ulit r. 1722 Antonínem Šolneidtem, zvonářem pražským. Na zvonu je relief P. Marie, a čtvrtý - nejmenší - zvon ulit r. 1703 zvonářem Christlem v Praze. Na zvonu tom je relief Pána Ježíše. Mimo tyto zvony jest zde ještě „umíráček“.

Zvonce byla upravována r. 1818, r. 1860, když spadly zvony, ale nijak se nepoškodily. Proti bývalé faře stojí socha sv. Jana Nep., kterou r. 1818 dal postavití farář Devoty.

Kolem kostela jest hřbitov pro osadníky malínské a hlízovské. Náhrobky i kříže jsou z doby novější; jediný pískovcový starý nízký kříž zříme na starém hrobě a za presbytářem chrámovým je několik tepaných křížů železných.

K faře a kostelům malínským patřily v starých dobách rozsáhlé pozemky od Malína k západu, kde nyní Hora Kutná se rozprostírá. Pozemky tyto byly ve válkách husitských a ve válce třicetileté faře odňaty a teprv v polovici XVII. století počal sedlecký opat Burghof pozemky farské vyhledávati a nazpět žádati. K tomu cíli volal sobě staré lidi, je vyslychal, čeho by o zádušních polích věděli. Na ten způsob vydobyl skoro všecky zádušní pozemky, které užívala dílem obec malínská, dílem vrchnost (Adam Jaroslav Hofman z Hermelesu) hlízovská, ba i někteří jednotlivci.²⁷⁸)

Po válce třicetileté nebyla druhdy bohatá fara malínská již obsazována, poněvadž opat sedlecký obstarával bohoslužby v Malíně svými mnichy, kteří nazýváni byli administratory fary malínské. Žili v klášteře a také byli odtud vším opatrováni. V čas nepohod bydleli ve škole.

R. 1783 dne 24. října po zrušení kláštera nařídil císař Josef II., aby administrátor Mořic Sauerwein r. 1783 se do Malína přestěhoval, a tu stala se škola, jak již uvedeno, farou.

O poslušnosti kněží uvádí se první zpráva při r. 1250, že tu byl farářem Jan, na jehož gruntech ruda stříbrná se dolovati počala a proto on z kutnohorských dolů dostával ročně 80 hřiven stříbra (asi 4000 kor.). Po faráři Janovi setkáváme se s Oldřichem z Paběnic, bratrem Hrabíšovým z Paběnic. Farář Oldřich byl doktorem práv a mistrem svobodných umění. Jeho nástupcem byl r. 1333 Jan Volek, pozdější biskup olomoucký a po něm r. 1341 Benedikt (Beneš) ze Ždánic, r. 1355 byl tu farářem klášterník Jindřich, r. 1358 Werner Thymon z Ertmansdorfu, r. 1375 ustanoven k stálému vikářství Ludvík z Arangarthu, nástupcem jeho stal se

kněz Ondřej, který r. 1390 zemřel. On a jeho osm nástupců zvali se také „faráři kutnohorskými“.

Po smrti faráře Ondřeje byl farářem Jan, mnich sedlecký, r. 1396 mnich Petr, r. 1405 mnich Jan de Reno, r. 1409 Jan Hasenerl, † ještě téhož roku, Martin Svevin (1410), Kunrád († 1412) a ještě r. 1422 mnich Augustin, který r. 1425 v Hoře Kutné zemřel. Od té doby nebyla fara malínská obsazena.

Do spustlého kláštera sedleckého vrátil se r. 1454 opat Theodorik. Přikročil také k opravě kostela sv. Štěpána a konával tam služby boží. Ale působnost jeho byla velice malá. V Malíně byla větší část obyvatelstva pod obojí a ti sobě upravili starožitný opuštěný kostel sv. Jana a Pavla pro svou církev a jim zde přísluhovalo kněžstvo podobojí, které světili biskupové dolejší konsistoře. (Dolejší konsistoř zvala se konsistoř podobojí).

²⁴³Malínští byli horliví stoupenci víry podobojí. Z jejich středu vyšlo mimo Bohuslava Bílejovského i několik kněží podobojí. Tak připomíná se při roce 1551 rodák malínský Jiří Krispus kaplanem v Kolíně.²⁷⁹) Strana podobojí konala ve svém chrámě sv. Jana a Pavla bohoslužby do r. 1620, ale z doby té nezachovalo se jmen kněží podobojí, tak že nemůžeme ani jediným se vykázati. Po té byl kostel z trestu zavřen a obyvatelstvu přísně nakázáno, aby obrátilo zraků svých ke katolickému kostelu sv. Štěpána.

Opuštěný kostel sv. Jana a Pavla byl r. 1660 opět bohoslužbě přizpůsoben, ale ovšem již katolické. V dobách josefínských byl opět zavřen, pustnul víc a více, až konečně administrace statků klášterních prodala jej veřejnou dražbou 9. dne měs. března 1787 obci malínské za 125 zl. stf. Obec malínská měla tam sklady zeleniny, prken a nářadí hospodářského. R. 1822 byla tam zřízena kontribučenská sypka (špýchar) a v nejnovějším čase jest starožitný kostel ten - bývalé slávy malínské pamětník - kůlnou na hasičské načini.

Po třicetileté válce obstarávali bohoslužby klášterníci sedlečtí jako administrátoři a dle starých matrik a zápisů klášterních byli po bitvě bělohorské v Malíně tito administrátoři: Nevarus Pazourek (1650-81), Adam Pelikán (1681-98), Jiří Gavelin (1698-99), Albert Hájek (1699-1703), Jakub Scebuský (1703-04), Eugen Hergel (1704-²⁰/₆1706), Gerhard Schindler (1706-12), Desiderius Vorel (1712-16), Zdeněk Walzer, spolu převor klášterní (1716-¹⁹/₂1719), Robert Koukol (1719-22), P. Zdenko (1722-32), P. Eustach (1733), Václav Dynko (1734-35), Eustach Loth (1735-43), P. Julius (1743-49), Josef Jirka (1749-58), Mikuláš Wohnsiedler (1758-61), Benedikt Kohout (1761-68), Ludvík Slavík (1768-70), P. Jiří (1770-75), Moric Sauerwein, rodák Chrudimský (1775-89).

Administrátor tento odstěhoval se po cis. nařízení o zrušení kláštera ze dne 24. října 1783 do Malína, do budovy školní vystavěné roku 1743. Po něm administroval faru kaplan církvický Jan Pokorný do 27. února 1790.

Po té byl k návrhu opata oseekého ze dne 18. ledna 1790 ustanoven administrátorem fary malínské klášterník vyšňobrodský Robert Křeněk (1790 † 1812). Za tohoto faráře po dlouhém vyjednávání mezi obcemi Malínem a Hlízovem, zástupci vrchnosti sedlecké a novodvorské, aby fara zůstala v Malíně a nebyla přenesena do Sedlce, bylo nejvyš. dvor. dekretem ze dne 9. dubna 1807 rozhodnuto, aby fara malínská přenesena byla do Sedlce, jak již nejvyš. rozhodnutím ze dne 19./V. 1801 ustanoveno bylo.

Tím bylo spolu ustanoveno, aby kostel sedlecký prohlášen byl farním a farář malínský aby předsídlil do Sedlce. Tak byly vyřízeny žádosti obcí a hraběte Chotka, majitele Hlízova. Farář Křeněk zůstal bytem v Malíně do své smrti. Na to byl jmenován kněz Jos. Devoty, administrátor sedlecký, expositou malínským (1812-20), po něm Jan Cejbek (1820-34), J. Dařílek (1834-39), Frant. Pixa (1839-56).

R. 1849 ucházeli se malínští a hlízovští opět, aby jim byla fara do Malína vrácena. Žádost zdůvodňovali jako r. 1801. Avšak byli r. 1850 odmrštěni konsistoři a krajskou vládou v Par-

dubicích. Do Malína ustanoven expositou Jan Poustka (1856-57), Antonín Šafránek (1857-59), Hynek Polák (1859-77), načež se stal farářem sedleckým a expositura malínská nebyla více osazena. Následující kaplan bydlel již v Sedlci a Malín zůstal bez kněze.

Dějiny. Krajina kol Malína byla již v pravěku obydlena. Důkazem toho nálezy ještě z těch dob, kdy obyvatelé země této neznali kovu a užívali zbraně i náčiní z kamene, kostí a dřeva, důkazem toho i nálezy - náramky bronzové okrášlené i prosté a mnohé jiné, ovšem z doby pozdější, když obyvatelé již kov znali. Ještě z pozdější doby jsou tu i nálezy zlaté,²⁸⁰⁾ jichž ku šperkům bylo hojně užíváno. A veškeré nálezy u Malína učiněné, svědčí jistě s dostatek o dávném osazení celé krajiny člověkem. Obyvatelé zdejší náleželi - pokud známo - ke kmeni Zličanů. Kým Malín založen, zůstává hádankou. Smíme-li ale souditi dle toho, kterak místa v jednotlivých krajích zakládána byla, tož musíme za to míti, že prve nežli Malín založen byl, stával na návrší malínském malý hrádek, od něhož osada obdržela jméno.

²⁴⁴Avšak také známo, že pohanští předkové nepochovávali mrtvých těl svých milých, nýbrž je spalovali, popel do zvláštních nádob (popelnic) nasypali a pak teprv na pohřebišť ukládali. Častým kopáním bylo zjištěno, že celé návrší obce Malína bylo pohanským pohřebišťem, poněvadž se tu našlo veliké množství různých popelnic. A ty svědčí již na IX. století.

V X. století založena byla župa Čáslavská, kteráž měla za pomezí místo i Malín. Jest tedy jisto, že Malín pod hrádkem založen byl a tu se také rozšiřoval. A na veliké stáří Malína svědčí znamenitý nález čistěveský.²⁸¹⁾ Tam totiž nalezena byla při kopání příkopu baňka s pokladem. Ten sestával z 356 mincí skoro vesměs z X. století pocházejících a několika šperků. (Ottův Slov. Nauč.) Pro Malín však jest nález ten přímo znamenitý, neboť obsahuje peníze denáry zvané, ražené ku konci X. století v Malíně.²⁸²⁾

A poněvadž na denárech těch jest nápis knížete „Soběslava“ a „Malin civitas“, dá se souditi z toho, že tento kníže sídlil jako úřední kníže na „hrádku“ malínském. Historie sice ničeho o tomto Soběslavovi nevypravuje, ale dle všeho byl to Přemyslovec, buď mladší bratr nebo syn Boleslava I. Dle zachovaných zpráv měly úředly právo i svou minci raziti. A tohoto práva pod svrchovaností knížete panujícího užil i Soběslav dříve v Malíně sobě raziti zvláštní svou minci. V nálezu čistěveském bylo 15 různých denárů malínských.

Z toho patrně, že v X. věku bylo již kutáno kol Malína a že úřední kníže Soběslav měl i v Malíně svou mincovnu - tedy o mnoho dříve nežli se udává dosud, že totiž dolováno bylo kol Hory Kutné v XII. a XIII. věku.

²⁴⁵Na toto stáří Malína svědčí i ta okolnost, že když mezi Slavníkovci a knížetem Boleslavem II. nastaly spory a ty skončeny poražením Slavníkovců, přešla celá krajina kol Malína i Malín sám v držení Boleslava.

Dle toho soudíce, musíme založení Malína zařaditi v dobu století X. a to na starém pohřebišti slovanském, nebo na místě staroslovanské osady - dle jména neznámé - ale od sousedů Malín zvané.

První historickou zmínku o Malínu nacházíme u Kosmy při r. 1101.

Z dějepisu známo vůbec, že Břetislav I. před svou smrtí († 1055) ustanovil, aby nejstarší Přemyslovec vládl v Čechách a ostatním, aby dány byly úředly. Ale vnuk jeho Břetislav II. snažil se zrušiti tento zákon, poněvadž ustanovil za nástupce bratra svého Bořivoje II. Ježto však měl nastoupiti na trůn úřední kníže brněnský Oldřich II. a nastoupil Bořivoj II., sebral Oldřich něco svých věrných a něco vojska v Němcích a Rakousích a táhl ku Praze, aby práva svého uhájil.

Bořivoj panující kníže dověděl se o tom, vyslal proti němu vojska česká, která se s ním u „městečka“ Malína setkala. Tak vypravuje Komarský a nazývá Malín oppidum, což znamená hrad, hrádek později překládáno v město - městečko.

Avšak slovem tímto nerozumí se město ve způsobu nynějším, poněvadž v Čechách města v

nynějším způsobu vznikla u nás teprv během století XIII. a to nejvíce na podhradí hradův.

Ale již dříve říkalo se hradům „oppidum“, nebo „civitas“. A tak nemůže²⁴⁶ v Malíně udržovaná pověst, jakoby byl Malín měl nějaké listiny, majestáty na povýšení za město, o které přišel, býti za pravdu považována. Malín byl „městem“ svou polohou a stavbou, ale ztratil důležitost tu naprosto, když na blízku povstala města nová, zvláště ale, když povstala Hora Kutná.

Také vsi trhové zvány byly „městečka“ (civitas), ale Malín nikdy vsi trhovou nebyl, byl toliko nejpřednějším místem celého okolí, kdy nebylo ještě okolních měst. I obchod se tu soustřeďoval z okolních obcí a návštěva Malína byla hojná. Obchodem, řemeslem a zvláště hospodářstvím, zahradnictvím, vinařstvím a rybářstvím na Klejnarce a Vrchlici vynikali Malínští. Byli dosti zámožní, poněvadž jim náležela veškerá půda kol Malína, a faráři tamnímu až tam, kde se nyní i Hora rozprostírá.

V té době založil bohatý český velmož pan Miroslav rodem z Markvarticů klášter sedlecký a připravil nadobro Malín o prvešinství této krajiny. Sám pak daroval klášteru některé vesnice, ale Malín mezi nimi nebyl; důkazem to, že Malín byl obcí samostatnou, postavenou na statku zemském.²⁸³)

Od zprávy Kosmovy z r. 1101 nemáme o Malínu nijakých spolehlivých zpráv; teprv až po smrti slavného krále Přemysla Otakara II., kdy německý král Rudolf položil se táborem mezi Horou Kutnou a Malínem s velkou mocí, aby další prospěch z vítězství svého vyhledával. Tu teprv vyskytuje se písemná zpráva o Malínu. Také později za krále Václava II. stává se mnohdy zmínka o Malínu, když tudy jezdíval do kláštera sedleckého.

Počátkem XIV. století byl Malín mnohých válečných skutků svědkem. Německý král Albrecht I. vida neobyčejné zmohtnutí rodu Přemyslova, počal sočiti na krále Václava II. a přitáhl r. 1304 s bojovníky před Horu Kutnou a vojsko své položil od Hory přes Sedlec, Malín až k Labi. Horníci pomocí okolního lidu hájili proti Albrechtovu vojsku hor i města s takovou udatností, že Albrecht s nepořízenou odešel. Ještě r. 1307 přitáhl Albrecht s vojskem svým k Malínu, chtěje si asi Horu Kutnou přisvojiti, ale ničeho tu nepořídív, odtáhl. R. 1309 opět se vyskytá Malín v písemných zprávách; kdy tam sešli se potají měšťané kutnohorští, kteří rovnati se chtěli na sněmě rodům panským a r. 1310 viděl Malín vojsko i krále Jana Lucemburského, který dobytí chtěl Hory Kutné, ale nepořídil ničeho.

Až doposud byl Malín prost všech závazků proti klášteru sedleckému a farář malínský byl zároveň správcem duchovním nad kostely a kaplemi kutnohorskými, ale r. 1324 odevzdal farář malínský Oldřich z Paběnic²⁸⁴) právo nad špitálem v Hoře Kutné a spolu patronátní právo nad kaplemi kutnohorskými klášteru sedleckému a sám r. 1327 do téhož kláštera vstoupil. Touž dobou tedy upadal Malín poznenáhlu s celým svým majetkem v poddanost kláštera sedleckého a již r. 1325 byl poddaným mestečkem klášterním. Pod jakými podmínkami se tak stalo, nelze dnes zjistiti, poněvadž r. 1541 shořely desky zemské.

Po smrti krále Karla IV. stihly vlast naši mnohé rány a i Malín toho zakusil v míře vrchovaté. Spory národnostní a náboženské zuřily tehdy mezi stranami a Němci, kteří dobře usazení byli na Horách Kutných, vedli si hrdě a opovržlivě vůči okolnímu lidu českému a kde jen mohli, utiskovali lid. R. 1412 provedli Němci kutnohorští tento násilný skutek: Toho roku po sv. Jakubě tu neděli vydalo se mnoho lidu horního na posvěcení do městečka Malína. Sestupující s hory Kaňku zastavili se na jednom poli, kdež nasety byl hrách. Horníci jali se trhati lusky. Malínští sebrali se a vrhnuvše se na horníky, zahnali je s pole. Zapuzení horníci cítíce se uraženými, odebrali se ihned do Hory a tam sebravše několik tisíc „havěrov“, vrátili se k pomstě do Malína.²⁴⁷ Celou obec obstoupili, vypálili a kdo utéci z městečka nemohl, ten zahynul v plamenech.²⁸⁵)

Králi Václavu IV. byla na horníky žaloba vznesena a král vyslyšev obě strany, příběh ten

porovnal zvláštním listem, daným r. 1413 v pondělí po sv. Matěji, jehož konec zní: „Nařizujeme, aby opat a jeho konvent, jeho rychtáři a lidé poddaní budoucně s horníky dobrými přáteli zůstali a jedna strana druhé jmenovanou událost nevytýkala ani slovy ani skutky pod pokutou 2000 kop gr. praž. měny“. Tehdy vypravováno, že král ústně doložil: „Kdo škodu má, ten ji měj, kdo zabít, ten tam.“ - Zůstalo přes 400 mrtvých. Z rozsudku patrně, jak horníkům bylo nadřazováno! A městečko Malín vzpamatovávši se z tak těžké rány, nepovznese se již k dřívějšímu svému rozkvětu a velikosti. Událost tuto dal Jakub, opat kláštera sedleckého, zobraziti. Obraz byl v klášteře až do jeho zrušení. Po zrušení dostal se do kláštera v Oseku. Kopie jeho dosud viděti lze v Malíně v hostinci „na Velké“. Pole, kde bitka počala, sluje „Servanov“.

Smutně trčely zbytky první někdy obce v okolí Hory Kutné k nebi, podávajíc žalostný doklad sporů národnostních. Mnozí obyvatelé opustili rodinný krb svůj nadobro, druzí - a těch bylo velice málo, počali sobě upravovati příbytky jak mohli; nicméně stál Malín z větší části v zříceninách plných šedesát a šest let.

V druhé polovici XV. století - za panování opata Jodoka v klášteře sedleckém, byly tomuto klášteru některé statky zase vráceny. Mezi nimi bylo i vyhořelé městečko Malín. Touto dobou počalo se v Malíně stavěti a Malín nabyt - snad jen s malou změnou nynější své podoby. Po době té psával se Malín někdy vsí někdy městečkem a od doby císaře Josefa II. píše se pouze „vsí“. Občané zase se vsí pílí pozemky své vzdělávali a zakládali křenovky. A když strana podobojí ozvala se v Čechách, i Malínští rozhodnou většinou hlásili se k víře podobojí. Ba, když je opat sedlecký nutil o křížových dnech ²⁴⁸ku procesí, podali naň Malínští žalobu k direktorům zemským, nevyřídívše ovšem ničeho.

V XVI. století mnoho vytrpěl Malín pochody vojsk přátelských i nepřátelských, zejména r. 1596, kdy Valouni táhli do Uher.²⁸⁶) Ti, co viděli, sebrali a pak tloukli a zabíjeli lid.²⁸⁷)

Malín byl v počátku XVII. století zastaven direktory zemskými, ba i konečně prodán obci kutnohorské s jinými klášterními statky. Ku konci r. 1620 byla Hora odsouzena statky ty vrátiti a tak připadl Malín opět pod panství klášterní.

Po bitvě bělohorské nastaly českému národu hrozná časy a Malín jich užil v míře vrchovatě. Brzo po bitvě té navštívili Malín rozpuštění kozáci a polští žoldneři a ti zde zle hospodařili. V srpnu 1623 obklíčili Malín císařští vojínové, před kterými skoro všechno obyvatelstvo Malína i s dobytkem a svršky uteklo se do Hory. Vojsko pak tu zle hospodařilo samo. Po nějakém čase bylo vojsko ztrestáno za své činy a Malínští vrátili se zase ke svým krbům, ale neměli dlouhého pokoje.

Ještě nebyly ani zaceleny rány a již vtrhli Švédové do Čech a ti počínali si v Malíně, jež ležel u hlavní cesty, kudy táhlo vojsko, tak krutě, že obyvatelstvo opět opouštělo krby a uchýlovalo se do lesních skrýší. Po ukončení války 30leté mělo stále vojsko ležení v Malíně až do století XIX. Vojáci bydleli u rolníků a bylo jich dost ženatých. Žili v plné shodě s domácími a poněvadž se tu pak i mnozí usadili, vstupovali s domácími dcerkami v stav manželský.

Přikvačila doba osudná národům rakouským. Na trůn dosedla Marie Teresie a proti ní povstali skoro všickni mocnáři. Zuřivým nepřítelem byl pruský král Bedřich II. Za válek jím vedených utrpěl Malín velikých škod. Prusáci brali vše, kde co bylo a v Kolíně i v okolí prodávali za mizerný groš, a po nich tak činili i Rakušané. Plných sedm let procházela Malínem vojska naše i cizí a ochuzovala, ba ožebračovala lid.

Po vydání tolerančního patentu přestoupily hned r. 1781 k víře otců svých rodiny: Jelínkova, Novotných, Fuxova a Procházkova a poněvadž patentem tím i židům dána větší volnost, usadili se v Malíně židé: Markus a Heřman Eislerovi, kteří pálili líh a platili vrchnosti 70 zl. stř. roční daně.

Velká pohroma stihla Malín požárem r. 1792 a ještě větší r. 1795 povodní. Sotva se obča-

né drobet zpatovali, již zase r. 1799 táhlo tu ruské vojsko proti Francii, a poněvadž vojsko toto žádných zásob vojenských již nemělo, byli obyvatelé malínští i okolní nuceni vojsko toto vydržovati skoro plných 14 dní. Vydržování vojska tohoto velice ublížilo jinými již nehodami vysílenému obyvatelstvu a to tím více, jelikož válečné náhrady dostalo se jim teprve až po 10 letech a to ještě velice skrovné. I pozdější války s Francií, které trvaly s malými přestávkami až do r. 1814, nebyly Malínu s užitkem.

Zvláštní však zmínka činí se o roce 1813, kdy Malínem táhlo vojsko ruské a rakouské k Lipsku, kde v osudné bitvě Napoleonova hvězda nadobro uhasla. Týž rok počítá Malín mezi nejkrutější léta; neboť pobráno bylo ve vsi vše. V celé vsi nebylo kusa dobytka, kusa drůbeže, ba ani za haléř chleba. Všecko, což bylo k jídlu, bylo odneseno. A náhrada? Tuze skrovná došla v pěti letech!

²⁴⁹Nadešel dávno kýžený rok 1848. Ten přinesl národům rakouským svobodu, kterou udělil jim císař a král Ferdinand Dobrotivý, a obyvatelé Malína oslavili skutek ten osvětlením a hlučnou střelbou. Malínští po způsobu jiných míst národní gardu nezřídili ani tenkrát, když je Novodvůrští a Hlízovští k tomu vybízeli.

Zákonem říšským ze dne 7. září 1848 zrušeny úplně poměry poddanské, a ačkoliv před tím náležel Malín pod poddanství „Matice náboženské“ a od r. 1819 až do r. 1848 v držení Švarcenberků, byly v tomto roce zrušeny jeho poměry poddanské naprosto. Malín stal se obcí svobodnou, a občané mohli se cele věnovati své rodné půdě a lépe ji obdělávati, nežli se tak dalo za dob robotních.

Malínští vytrpěli křížovou cestu utrpení různými požáry, živelnými nehodami a pochody vojenskými v různých válkách. Ale pochody válečné z r. 1866 a útrapy s nimi spojené zůstanou Malínským dlouho v paměti.

Jak rádi vyprávěli 28. dne měsíce srpna 3000 vojska pruského, které u nich po uzavření míru až do vyklizení ubytováno bylo, mohou jen ti říci, kteří tehdyž zakusili takové břímě vojenské.

Malín má svou školu, poštu, stanici telegrafní; farou náleží do Sedlce, obvodem zdravotním do Nov. Dvůrů, kamž ročně odvádí 194 K 96 hal. Četnickou stanicí patří do Hory Kutné. Nejbližší nádraží Sedlec-Hora Kutná na dráze severozápadní jest jen několik minut vzdálené od obce.

O malínských rodácích Bohuslavu Bílejovském, Josefu a Štěpánu Bačkorovi a Jos. Lacinovi viz v I. díle „Mužové práce“.

MARKOVIČKY.

Na levém břehu Bylanky asi 10 minut východně obce Bylan leží samota Markovičky. Jest zde 5 domů se 17 obyvateli. Obyvatelstvo žije se malorolnictvím a nádenictvím. Za dřevních dob, kdy u Hory kutáno bylo, měly Markovičky dosti velkou důležitost; neboť v bezprostřední jich blízkosti byly „hutě“ a „tavírny.“²⁸⁸) V Markovičkách byly dva vodní mlýny, jeden r. 1878 zašel. Strouhu, kudy byla vedena voda na mlýn a splav, u kterého voda byla z Bylanky zachycována, dosud dobře lze rozeznati. Druhý mlýn, zvaný „Červený“, ležící opodál na východ, nebyl zrušen, ale živnost neprovozuje, poněvadž mu nelze - pro malou vodní sílu - souěžiti s mlýny moderně vybavenými.

Markovičky jsou část obce bylanské, ku které také náleží mlýn „Šimákov“ pod Vel. rybníkem ležící - ovšem nyní ohněm spustošený.

MAXOVNA.

Nad „Dubinou“ na záp. straně silnice chlistovické, jižně od rybníka Prosíka, leží osada

Maxovna. Byla založena 1798 Bedřichem Maxmiliánem Karlem svob. p. z Ostemu na panských pastvinách v „Čížavech“ zvaných. Pastviny tyto rozděleny byly na osm rodin, kteréž zavázali se na svůj náklad vystavěti si obydlí, zdělati pastviny na role a jistý poplatek ročně odváděti důchodu malešovskému. Roboty byly rodiny tyto prosty.

Jméno Maxovny, kteréž vlastně Maxov se zvatí má, odvozeno od křestního jména zakladatele.

Maxovna, 370 m v nadmořské výšce ležící, má 18 domů a 100 obyvatel. Obytní stavení zachovalo se jen jedno, a to čís. 3., v původní podobě - roubené ze dřeva. Domy osady jsou všechny přízemní a kryty došky.

Hlavní živnost obyvatelstva jest rolnictví, chov dobytka a nádenictví. Nejstarší rodiny jsou: Furkova, Hoškova, Dytrychova a Zinkova. (Rodina Dytrychova usadila se zde v době pruských válek koncem XVIII. století.) Obec nemá jmění žádného. Daně odvádí ročně M. 416 K 80 h. Maxovna spojena jest v jednu polit. obec s Malešovem.

²⁵⁰Krajina zdejší jest velice zdravá. Pokud zápisky o Maxovně známy²⁸⁹), málo kdo zde stůně a r. 1866, kdy zuřila cholera kol do kola, zde zemřel jediný občan.

Praménky vodní, které tu po dešti vytryskují, stékají se k potoku Opatovickému a k rybníku Prosíku.

Nejvyšší vrch nad obcí dosahuje 394 m nad mořem. Maxovna patří školou do Malešova, farou na Bykaň, poštou, telegr. a četnickou stanicí i zdravotním obvodem do Malešova, kamž ročně 18 K 76 h na lékaře přispívá.

Nejbližší železniční stanice jest Malešov na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

MEZHOLEZY. (MEZHOLESY. MEZILESÍ).

Na jihovýchodním svahu kopce Vysoké leží při silnici miskovickovidické vesnice Mezholezy, kterouž nalézáme často v listinách pod jménem Mezholesy i Mezilesí. Jméno této obce odvozují od hlubokých lesů, jichž v našich končinách veliké množství bylo. A tak osada mezi těmi lesy založená, nazvána byla Mezilesí, Mezholesy i Mezholezy. (Palacký zove obec Mezholezy.) Čítá 34 domy se 150 obyvateli, z nichž je 10 evang. reform.

Vesnice rozděluje se na dvě části; jedna sestává z domků, druhá z hospodářských usedlostí. Domy rolnické vynikají úhlednou výstavností a pěknými štíty; chalupy a domky jsou stavby chudší. Kryptba domů jest tvrdá nebo šindelová i došková.

Náves jest nepatrná. Jest tu malý rybníček a zvonička. Poblíž obce vyvěrá nepatrný pramínek mezholezský, teče středem obce a vlévá se do Bylanky.

Hlavní živnost obyvatelstva jest hospodářství polní, chov dobytka, lámání vápence a pálení vápna, kteréž daleko se rozvází a poskytuje jednotlivcům pěkného příjmu od milého jara až do samé zimy. Řemesla potřebná zde také jsou zastoupena. Mládež po vyjití ze školy přidržuje se doma pracím hospodářským, jde také na studie a na řemeslo. Nejstarší rodiny jsou tu: Janglova, Francova a Novotných a žijí zde skoro 200 let. Kroj i nábytek jest vesměs moderní. Nemocí nakažlivých, epidemických není, jen u dětí někdy osypky. Cholera řádila zde r. 1866 a zemřelo na ní 40 lidí. O lomech vápencových a pálení vápna viz v I. díle článek: „Průmysl“ a „Geologie“.

Obecní jmění skládá se z pozemků ve výměře 8 ha 35 a^{289a}), celá obec má výměry 260 ha 23 a 81 m² a platí 2065 K 58 h daní. U obce daří se veškeré obilí, ale řepě věnuje se největší pozornost. Na stromoví jest krajina chudá a školek stromových také tu není.

Zaznamenáváme jména tratí polních z r. 1875: u Višně, na Lominici, u Vysoké, v Mokři, nad Bílou a Černou skalou, na Varhánkách, na Žabci, na Vápenkách, v Robousích, na Karmazince, u Rabšteinky atd.^{289b})

Dějiny. Mezholezy byly známy již ve XIV. století, kdy zdejší tvrz náležela klášteru sedlec-

kému. V XV. století byl majitelem Franc z Rosentálu, kterýž je odkázal r. 1445 dědičně klášteru sázavskému.²⁹⁰) Ale část vsi s dvorcem poplužním zůstala jménem vладыčím, na němž byl pánem Václav Okrouhlický z Kunetic a r. 1335 Popel z Vestce. Část tato náležela od té doby k Suchdolu a přešla r. 1638 koupí v majetek Ludvíka Širmara z Malikova.²⁹¹)

Když pak po válkách husitských padly církevní statky do rukou šlechty, připomíná se na části klášteru sázavskému náležející v Mezholezích Zbyněk z Křesic, jehož synové předali ji koupí rytíři Benešovi z Mokrovou. V XVI. století byly Mezholezy v držení Mikuláše z Prahčan, který je prodal Kunešovi Bohdaneckému z Hodkova. Jak dlouho ten byl majitelem, není známo, ale r. 1612 byl tu seděním Mikuláš Řísnický z Řísnice.²⁹²) Týž zemřel toho roku a pochován v kostele na Vysoké nad Suchdolem. Manželka jeho Rejna stala se dědičkou Mezholez, ale již za dvě léta zemřela a pochována také v kostele na Vysoké.

²⁵¹Mezholezy přešly v majetek Matěje Trojana,²⁹³) který je r. 1615 prodal Janu Odkolkovi, sám sobě koupiv dům „Sádovský“ řečený - proti domu knížecímu na Horách Kutných, a tu se usadil. Ale ani Odkolek nebyl dlouho pánem na Mezholezích, neboť již r. 1616 připomíná se tu Jan Burian Těmín, který zde strojil slavnou svatbu Albrechtovi Lukaveckému z Lukavce s paní Martou Barborou, vdovou po Adamovi z Říčan. R. 1622 připomíná se při vybírání kontribuce majitel Mezholez Jakub Jeník z Bratřic. Mnoho však na něm nezískali. Za 28 týdnů vybrali „2 rýnské 40 kr a dvě čtvrtce ovsa“, a když u něho byla kontribuce po druhé, zaplatil za každého člověka po 5 kr., vždyť měl jen dva poddané člověky.²⁹⁴)

Za takových poměrů snadno si domyslíme, že se majitelé střídali každé chvíle a již v r. 1625 seděl na Mezholezích Jan Diviš Březský, který tu zemřel a pochován na Bohdánči.²⁹⁵) Po něm byl opět pánem Ludv. Širmar z Malíkova, který je r. 1641 dvacátého února prodal Oldřichu Pisingerovi z Pisingu, cí. hejtmanu,²⁹⁶) ale r. 1669 vládnul na Mezholezích Karel Ladislav Popovský ze Šarfenberka, hejtman malešovský, a ten je prodal 1701 hraběti Čabelickému ze Soutice. Od něho přešly r. 1706 na Jana Robmhapa ze Suché. Roku 1738 byly Mezholezy odkázány věřitelům hrab. Jáchyma z Brédy pro dluh 122.993 zl. 47 kr. stř. a vykázaný jsou jesuitům k dluhu zaplacení.²⁹⁷) R. 1755 ²⁵²prodal Mezholezy hrabě Lotar Frant. z Ošteina k ruce sirotků po bratrovi Henrykovi Karlu z Ošteina a ten je přidělil k panství malešovskému.²⁹⁸) Tak sloučeny dva statky „suchdolský a malešovský“ v jeden s názvem panství „malešovské“. (Další majitele viz u Suchdola a Malešova.) R. 1809 dědil panství malešovské rod Dalberkův. V rodě tom je dosud. Nynějším majitelem jest Karel svobodný pán z Dalberka.

V Mezholezích připomíná se ještě jeden poplužní dvůr, který byl v držení jesuitů kutnohorských a jemuž tehdy říkali „dvůr seminárský“. Po rozpuštění řádu přešel na Matici nábož., která ho prodala rolníku Ignáci Slavíkovi, pak přecházel do různých rukou, až se stal rolník Jan Pospíšil nynějším držitelem.

Mezholezy náležejí školou a poštou do Miskovic, farou a telegr. i četnickou stanicí do Suchdola, zdravotním obvodem do Malešova, kamž odvádějí 34 K 80 h ročního příspěvku.

MILETICE.

Asi 7 km jihozápadně Malešova a 16 km z Hory Kutné leží při silnici a potoku chlistovic-kém obec Miletice. Spolu s Bedřichovem (Fridrichovem) tvoří jednu politickou obec. Má 16 pop. čísel s 90 obyv. Domy jsou stavěny v čáře obloukové a uprostřed jest náves s malým rybníkem. Stojí v zahradách, v nichž se pěstují ovocné stromy, najmě švestky a jabloně. Stavěny jsou z kamene a kryty většinou došky.

Obyvatelstvo žíví se rolnictvím a mládež po vyjití ze školy věnuje se hospodářství; někteří hoši nadanější odcházejí do měšť. školy uhliřskojanovické.

Nejstarší rodiny jsou tu: Lupínkova, Urbanova a Novotných. Obecní jmění skládá se z pozemků ve výměře 7½ ha, z nichž se odvádí 33 K, výměra celé obce 184 ha, a táž odvádí 854 K

daní.

Dějiny. Prvá písemná zmínka o Mileticích děje se v první polovině XV. století, kdy Bedřich ze Strážnice a Beneš z Hustiřan přeli se až do r. 1440 o zboží sionské, ku kterému také Miletice náležely.^{298a}) Král Jiří Poděbradský vyvadil zboží sionské - tedy i Miletice - a zastavil je Alšovi ze Soutic.

V měsíci březnu r. 1508, do kterého roku bylo zboží sionské v různých rukou, připsal král Vladislav na tomto zboží pro Jana Žehušického z Nestajova k jednomu životu ještě jeden život na zámku Sion s vesnicemi - mezi nimi uvádějí se i Miletice.²⁹⁹)

Zboží sionské drženo až do r. 1581 k Dobřeni³⁰⁰) a od té doby připojeno k Malešovu.

Miletice náležejí školou do Nepoměřic, farou do Košic, poštou, telegr. a četnickou stanicí i zdravotním obvodem do Malešova, ku kterému ročně přispívají 24 K.

Nejbližší stanice železniční jest Malešov na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

MISKOVICE.

Po obou stranách erární silnice kutnohorskopražské, která se stavěla r. 1813, pak 1823 a 1824, leží 4-5 km západně Hory Kutné na někdejší zátocce mořské, 326 m n. A. pod vrchem Vysoká - obec Miskovice. Malý potůček, který vyvěrá ze studánky na úpatí Vysoké, protéká obec i obecní rybník a nese vody své Bylance. Bohatá vodou jest studánka „Řimbal“ na Vinici.

Větry i deště jsou pravidelně severozápadní. Krupobití jest řídkým úkazem. Lid praví: „Vysoká mraky rozhání, obec pak od krupobití ochrání.“

²⁵³Jméno obce odvozuje se od slova miska; jeť osada obkličena na straně západní Vysokou a na ostatních stranách návršími, posledními výběžky Českomoravské vysočiny; okolí v pravdě tvar misky na mysl uvádí. Také prý mohl zakladatel se zvatí Miska, Méska neb Miška.³⁰¹)

Miskovice jsou osadou staroslovanskou, poněvadž v okolí učiněny byly vzácné nálezy jako: stříbrné peníze s letopočtem 1618, zlatá třepení, ostruhy, nože, velmi četná pohřebiště pohanská, a v nich hojnost úlomků z popelnic.³⁰²)

V osadě odbočují z erární silnice okresní silnice hořanská a mezholezská. Tato spojuje s obcemi kutnohorska soudní okres uhliřskojanovický, ona kolínský.

Miskovice mají 79 domů s 580 obyv., z nichž jsou 64 evang. ref. a 4 israelité. Jména nejstarších rodin jsou: Lupínkova, Bečanova, Pospíšilova, Sahulkova, Řihova, Podolákova, Procházkova, Řepova a Perničkova. Obyvatelstvo živí se rolnictvím, prodejem vápna a nádenictvím. Mnoho dělníků jest zaměstnáno ve čtyřech zdejších vápencových lomech. Prvá vápenka byla postavena na Vinicích směrem k Bylanům. Majetníkem byl rolník Podolák. O vápencových lomech viz v I. díle článek „Průmysl a Geologie.“

Domy obce jsou skoro všechny stavěny z tvrdého materiálu a taktéž kryty. Valná část o jednom poschodí. Hlavní plodiny u obce jsou řepa, ječmen. Řepka se již nepřestuje.

Škola. Od nepaměti chodily děti miskovické do školy suchdolské. Ruch národní šířil po Čechách již v letech šedesátých minulého století vzdělání v obecném lidu a tak stalo se, že občané miskovičtí dychtily mít vlastní školu, a té se jim výměrem r. 1871 25. dne měs. dubna dostalo. Bylo jim povoleno otevřítí ²⁵⁴obecnou školu o jedné třídě a vyučovati se počalo 25. dne měs. května 1871 v místnostech najatých v č. pop. 6.

Nová budova postavena pro dvě třídy r. 1877 nákladem 17.704 K 22 h. Plány zhotovil a stavbu provedl Josef Vepřek, stavitel v Křeseticích.

R. 1881 12. dne měsíce června bylo povoleno c. k. šk. r. rozšířiti školu o druhou třídu, a vyučovati se počalo 12. dne měs. září 1881. V r. 1899 byla škola výměrem 18⁵/,99 č. 26.186 z. š. r. rozšířena o třídu třetí. Budova školní, ač byla dosud novou, nestačila pro třídu třetí a obec ihned přikročila k upravení školy na třídy tři. Plány opatřil a stavbu provedl nákladem 12.000 K stavitel Josef Hrivko z Hory Kutné. A tak již v nově přestavené a dle moderních zá-

sad zřízené škole, počalo se šk. r. 1899-1900 vyučovati ve třech třídách. Místní školní rada nešetřila ani prací, ani nákladu, aby vybudovala v obci důstojný památník potomkům svým.

Posloupnost učitelstva: Prvním správcem školy byl Josef Moravec (1871 až 1875), Jindřich Hrbek (18¹/₁₀-12¹/₁₁75 zat. správcem), Josef Jarý (1875-79), Václav Černovský (1879 říd. dosud), Jan Materna (uč. 1881-85), Kar. Materna (1885-86), Karel Vycpálek (1886-93), František Kruml (1893-94), Bedřich Vojta (1894-1903), Karel Černohubý (1999-1902 na 3. místě), Václ. Volek (1902-04), Barbora Bartuňková (1903-04), výp. uč. Václav Vitinger (1904), Josef Petřík (1904 uč. dosud), Kamila Kořínková (1905-07), Václ. Kučera (1907-08), Rudolfa Hocková (1908 dosud). Vyučování ručním pracím ženským bylo povoleno r. 1884 a učit. industr. ustanovená Anna Černovská a působí zde dosud. (Josef Petřík přeložen šk. r. 1912-13 do Malešova.)

Posloupnost předsedů míst. škol. rady: Jan Procházka (1870-73), Ant. Řepa (1873-77), Jan Brant (1877-81), Josef Pauš (1881-84), Josef Brant (1884-90), Jan Filip (1890-96), Čeněk Pauš (1896-1903), Josef Doležal (1903-06), Jan Filip (1906-09), František Homola (1909 dosud).

Posloupnost dozorců školních: Jan Skála (1871-81), Josef Komberec (1881-84), Josef Brant (1884-93), Jan Láznovský (1893-1902), Čeněk Franc (1902), Čeněk Pauš (1902-06), Josef Doležal (1906 dosud).

Mládež po vyjití ze školy navštěvuje školy střední, hospodářské, průmyslové i obchodní atd. I nejchudší rodičové nedají sobě ujítí příležitosti, kterou jim poskytuje kutnohorské školství.

Dějiny. Za doby nejstarší byly Miskovice uzavřeny třemi branami, z nichž prvá byla u nynějšího čísla pop. 1, a postavena směrem k č. 10. Brány byly roku 1825 rozbořeny. K jakému účelu brány sloužily, opravdu si vysvětliti neumíme. V obci miskovické stávala od nepaměti tvrz. První zmínka činí se o ní r. 1309, kdy po vsi té psali se zemané Nechval a Pešek.³⁰³)

R. 1358 byla část Miskovic v držení kláštera skalického blíže Kouřimě ležícího³⁰⁴) a zůstala v držení jeho až do r. 1420, druhou část vsi a tvrz držel Vaněk Píšek ze Suchdola. V letech 1448-50 připomíná se Toman z Miskovic ve vojště poděbradském.³⁰⁵) Koncem XV. století tvrz úplně spustla. V ty doby byl majitelem Hašek Zvířetický z Wartemberka a ten ves i spustlou tvrz prodal r. 1544³⁰⁶) Jindřichovi Voděradskému z Hrušova, kterýž přivtělil Miskovice k Dobřeni, později k Suchdolu.³⁰⁷)

Protože se Voděradský provinil proti zřízení zemskému, byl na zemském soudu odsouzen k smrti a všecko jeho jmění zabráno, toliko třem sirotkům²⁵⁴ Voděradského menší část³⁰⁸) ponechána. V té byly také Miskovice. Suchdol drželi dva mladší bratři a ostatek bratr starší. Když tento zemřel, dělili se oba mladší bratři asi r. 1593 poznov o dědictví. Bohuslav obdržel Suchdol, k němuž náležely i Miskovice.

Bohuslav postoupil r. 1605 choti své Mandaleně, roz. z Komorova, dvoru a vsi Miskovic. Darování toto potvrdil 18. ledna 1610. Od té doby připojeny Miskovice k Suchdolu. R. 1622 bylo Mandaleně Voděradské z Komorova zaplatiti týdně na kontribuci, nařízené císařem Ferdinandem II., z 25 lidí po 12 kr. a 1/2 čtvrtci ova, tedy za 41 týdnů 147 rýnských 40 kr. a 33 korců, 1 věrtel a 1 čtvrtci ova.³⁰⁹) Patentem ze dne 9. června t. r. uloženo opět, aby vrchnost z každého poddaného odvedla po dvou kopách kontribuce najednou. Mandalena odvedla 26 kop gr. čes.³¹⁰)

Pan Jindřich Karel z Ošteinu, pán na Malešově, přikoupil statek suchdolský a tak připadly i Miskovice se dvorem, který stojí na místě pusté tvrže, k Malešovu a sdílely od té doby osudy panství tohoto. Zdali výše jmenovaný Toman z Miskovic, který za krále Jiřího Poděbradského při dobývání Prahy přítomen byl, jest v souvislosti s našimi Miskovicemi, doložiti nelze.

Obecní jmění skládá se z 30 ha, 42 a, 60 m² pozemků, zalesněné půdy 5 ha, 70 a, 27 m², z

čehož obec platí přímé daně 157 K 87 h; výměra celé obce jest 622 ha 06 a 66 m² za něž se odvádí 5920 K 16 h daní.

²⁵⁶Pojmenování tratí z r. 1775: na Sekeře, na Trojích, k Bojišti, k Dubu, v Propastech, u Lípy, na Zlámance, pod Vysokou, v Robousích, na Vápenkách, Velký Patera a tak dále. (Kastratr josefinský.)

Miskovice mají svou školu, poštu, farou náleží do Suchdola, četnickou a telegr. stanicí a obvodem zdravotním do Hory Kutné, kam ročně připlácují 150 K 47 hal. Nejblíže nádraží je Hora Kutná město.

NA HORNICKÉ.

Severně od trati c. k. státní dráhy - asi půl hodiny cesty od vsi Sv. Kateřiny - uprostřed krásných luk a lesů stojí samota na Hornické. Náleží pop. čís. 87. do obce svatokateřinské a bývala za dřevní doby obydlím rybářovým, který byl zároveň hlídačem luk. Leží blíže ramene labského, kterémuž lid říká „Jezero.“ Hornická a okolí náleží měšťanskému špitálu kutnohorskému.

O Hornické nalézáme písemné zprávy již v XVI. století, totiž: Jiří Kout, sedlák ze Sv. Kateřiny č. 35, prodal roku 1584 les a ostrov, jenž slove v „Jespich“ při Labi ke vsi řečené Veletov a jest položen proti lukám na Hornické.³¹¹) Císař Rudolf II. vydal 9. dne měs. července 1584 nařízení, „aby les a ostrov ten, náležející ke vsi Veletovu a táž ves ke špitálu sv. Kříže při téměř našem Hor Kuten potvrzen byl.“³¹²)

Dnes slouží Hornická za obydlí polnímu hajnému. Bydlí tu 6 obyv. Nedaleko Hornické stával do nedávna domek hlídače luk. Měl č. pop. 46 taktéž obce svatokateřinské, ale byl majetkem V. Perneru z Týnce n. L. Pro sešlost byl na základě úředního nařízení před několika lety rozbourán. Okolí na Hornické hostí často výletníky najmě z Hory Kutné, Kolína, Týnce n. L. atd.

NA ŠPANDĚ.

Severozápadně obce Sv. Kateřiny asi 25 minut cesty stojí hájovna lesní na Špandě neboli u Hrabí. Hájovna tato náleží k panství novodvorskému, na jehož majetku stojí. Několik kroků odtud západně postaven jest domek strážní c. k. státní dráhy. Oba tyto domky jsou zařazeny číslováním popisným - a to prvý číslem 42 a druhý 84 k obci svatokateřinské. Mají 16 obyvatelů a čím se obyvatelé tito živí, leží na snadě.

NEPŘÍZEŇ.

Blíže erární silnice čáslavskokolínské 2 km severozápadně Malína dolováno bylo na rudu stříbrnou. Byly však doly založeny na nepříznivém místě a brzy také opuštěny, proto nazvány Nepřízeň. Že ovšem i zde neschází výsadní hospoda zvaná „Nepřízeň“, rozumí se samo sebou. K té přibyl domek, ve kterém je silniční kovárna. Jsou zde t. č. jen 2 pop. čísla s 13 obyv., které náleží farou do Sedlce, obcí i školou do Hlízova. V okolí zanechaly stopy starého dolování - dosud viditelné haldy. Před časem vystavěna odtud okresní silnice k Hlízovu a podél ní vyrostlo na půdě hlízovské několik nových domků, které k téže obci započítány jsou.

NEŠKAREDICE.

Od města Hory Kutné 3½ km jihovýchodně rozkládá se po obou březích potoka „Křenovky“ obec Neškaredice. Okresní silnice probíhá ves směrem k Třebešicím s odbočkou k Církvici. Žije zde v 56 domech 398 obyv., z nichž jest 27 ev. reform. a 3 augsb.

Domy obce neškaredické stojí v řadách jak po obou stranách silnice, tak i potoka. Některé stojí po různu. Náves není pravidelná. V Neškaredicích jsou domy vesměs stavěny z tvrdého materiálu a kryty až na nepatrné výminky taškami a břidlicí.

²⁵⁷Obec leží na úpatí vrchu „Vinice“ (obecně zvaná Šafrance), který dosahuje výše 265 m n. A. Na Vinici je hospodářské stavení č. pop. 35. a staletý dub, který vévodí celému okolí. A po svahu jižním vrchů neškaredických bývalo za dřevních dob pěstováno víno, proto dosud se tu říká na „Vinici“³¹³) Za našich časů ještě vyskytuje se po různu vinný keřík - ovšem nepěstovaný.

Nejstarší rodiny jsou: Krulišova, Vášova, Rakova, Bílkova, Fialova a Průchova, které tu žijí přes 100 let. Obyvatelstvo žije se rolnictvím, nádenictvím i řemeslem a chovem dobytka. Mládež po vyjití ze školy vzdělává se na vyšších školách kutnohorských anebo čáslavských a pak obvykle zůstává při hospodářství. Dívky navštěvují z pravidla měšť. školu v Hoře Kutné. Dělnická děvčata odcházejí k regii tabákové do Sedlec.

V čas nemoci, kterých tu nebývá mnoho, volá si lid lékaře; lidovým léčením nezabývá se již dnes nikdo. Stav zdravotní je v Neškaredicích uspokojivý; málo lidí do roka umírá (10), ale r. 1866 zemřely na cholera 63 osoby. Obecní jmění jest domek č. p. 4. a pozemky ve výměře 12 ha 94 a, z čehož se platí 109 K 30 h daní; výměra celé obce 456 ha³¹⁴), z nichž se platí ročních daní 6335 K 21 h. Při domech jsou zahrady, v nichž se pěstuje s dostatek ovocného stromů.

Nejznámější jména pozemků již r. 1785³¹⁵) jsou: na Šafranci, na Vinici, Krumplík, na Kamenici, u Tří dubů, na Společnici, Paříbok atd. Na jižním svahu od obce táhne se pěkné údolí zvané „Cukmantl“.

Ve vsi jest mnoho studnic a v polích i lukách studánek hojně. Všude jest dobrá, studená a zdravá voda k pití. Několik studánek bylo již i zasypáno, ale žádné nevíže se k nim pověsti.

²⁵⁸**Škola.** V obci neškaredické vyučoval mládež již za císaře Josefa jistý Vaníček, švec. Bydlel v těch místech, kde nyní je stavení č. 26. Vedle řemesla svého učil dítky menší počátkům čtení, počítání a psaní, což potom i jeho syn (dělostřelec vysloužilý) prováděl. Odrostlejší mládež chodila do školy církvické a to trvalo až do r. 1819. O otevření vlastní školy v Neškaredicích má hlavní zásluhu Magdalena Bělská, vdova po rolníku Janu Bělském. V jejím kšaftu ze dne 24. dubna 1818 takto čteme hned na počátku:

„Jest moje jediná žádost a vůle, aby po mně věčná byla památka, že já k zdejší obci neškaredické pro cvičení mládeže v náboženství a k jejich polehčení na jednoho školního pomocníka neboli mládence, který by jedině v zdejší obci mládež cvičil, odkazují ročního platu čili mzdy 60 zl., jenž na kapitálu po 5% čítaje 1200 zl. činí; pak dáleji: poněvadž tato škola bez duchovního dohledu katechety obsluhována býti nemůže, tedy odkazují za tuto práci katechetovi, totiž církvickému vel. p. kaplanovi roční odměny 25 zl., což na kapitálu činí 500 zl. Jest ovšem v obci neškaredické jedna kostelní chalupa, ze které dle přiznání mého neboštika manžela zdejší záduš jenom 3 zl. roční činže obdržuje; tedy jest v tom má vůle, aby se ta samá chaloupka po mé smrti od kostela zdejšího pro školu zakoupila, na kteréžto zakoupení já tuto testýruji 200 zl. Konečně za to jediné žádám, by budoucí školní mládež modlitbou na mě pamětliva byla.“ Magd. Bělská, která se podepsati neuměla (na kšaftu udělala tři křížky), svých dítek neměla - a přec tak byla starostliva o vzdělání mládeže!

Roku 1819 hned po novém roce začalo se o zřízení školy neškaredické vážněji jednati. Hlavní péči o to měli církvický farář Jan Minařík, Václ. Rak, rychtář neškaredický, Jan Bílek, Komberec Václ., Josef Průcha, Jiří Horák, Jan Váša č. 7. a 10. Tito jmenovaní podali spolu s církvickým úřadem farním žádost křesetickému úřadu, jakožto vrchnosti, aby mohli v Neškaredicích školu zříditi. Záležitost tuto vyřídil příznivě úřad krajský v Čáslavi, což také prostřednictvím křesetického úřadu patrimonálního oznámeno 25. dne měs. května 1821 obecnímu za-

Škola a kaple v Neškaredicích.

stupitelství v Neškaredicích.

Školou byl kostelní domek č. 39. dřevěný, nepohodlný a slamou kratý. Teď se jednalo ještě o to, jak upravit službu učitelů. Na vybídnutí Beiwerka, krajského v Čáslavi ze dne 20. března 1822 prostřednictvím křesetického úřadu podala neškaredická obec seznam těch, kteří na výživu učitele přispívají budou a sice „sypáním“, t. j. pšenicí, žitem, ječmenem a hrachem v zrnech. Nejvíce dávali Fr. Horák, Jan Váša, V. Fiala, Josef Kruliš, J. Průcha. Dohromady bral učitel z celé vsi 2 měrice pšenice po 2 zl., 7 měř. žita po 1 zl. 30 kr., 3 míry ječmene po 1 zl., a 1½ míry hrachu po 1 zl. 30 kr., dohromady 17 zl. 5 kr. Od bývalých dědičných nájemníků a domkářů dostával 4½ míry žita v ceně 2 zl. a na penězích 2 zl. 20 kr. Dále obdržel učitel zdejší pole č. kat. 261 ležící blíž Vinice, jeden korec a 2 měrice plochy obsahující s čistým výnosem 5 zl. Z pozůstalosti Magd. Bělské měl učitel 28 zl. 18 kr. ročně, ze škol. nadace pak 96 zl. 57 kr. Novoroční groš (který se již r. 1792 dával), ze 47 čísel v obnosu 2 zl. 21 kr. učitel sám o třech králích si vybíral. K vytápění učitelova příbytku křesetická vrchnost dávala a občané neškaredičtí přivázeli 6 sáhů pařezového dříví, kdežto pro topení světnice školní dávala obec 6 sáhů štěpinového dříví po 6ti zlatých. Prvních 6 sáhů pařezů byla však dávka dobrovolná a již r. 1864 dostával učitel jen třetinu od bývalé vrchnosti křesetické, t. j. 2 sáhy; ostatní 4 sáhy pařezů dodala obec neškaredická. Když pak Jan Fr. Svoboda, majitel panství křesetického a úmonínského r. 1865 zemřel přestala dávka tato pro učitele neškaredického docela. Školou povinných dětí bylo tehdy 54, z nichž asi 6 bylo od sobotálesu osvobozeno.

V létech padesátých m. století zmáhal se počet žactva tou měrou, že stará kostelní chalupa, která byla zároveň bytem učitelovým, nevyhovovala naprosto svému účelu. Bylo uznáno, že budova jest nebezpečná k přebývání. Počalo se tudíž vyjednávat o stavbu školy nové. Tehdejší učitel (J. Gabriel) napsal po dostavbě školy do památní knihy tato slova: „Ani si nikdo pomyslit nemůže, jaké útržky, nenávisti, učitel od lidí v obci zakusiti musil.“ Odříkajce se školy

domáci, posílali děti svých do Hory s tím úmyslem, aby se počet školních dětí zmenšil a tak stavba aby zmařena byla. Však nic naplat! Duchovenstvo církvické, vikář novodvorský Fr. Kruch, c. k. podkrajský komisař Netval působili na zdejší občany tak svými řečmi, že konečně se protokolem zavázali novou školu postavit. Plán na školu navrhl Jos. Vepřek, stavitel z Křesetic a také ji vystavěl. Práci tesařskou dělal A. Blažek z Čáslavě.

Škola postavena na pozemku Krulišovém v září 1854, nákladem 8000 zl., a v listopadu t. r. vysvěcena a svému účelu odevzdána. Ale než byla dostavěna, dareba nějaký zapálil starou školu a učitel Gabriel sotva život sobě a rodině zachránil. Přišel o celý svůj majetek. Zavedeny proň všeobecné sbírky a dostalo se mu také podpory od bisk. konsistoře králohradecké. Než dostavěna byla nová škola, bydlel již v ní, ale bez oken.

²⁵⁹R. 1896 bylo v Neškaredicích školou povinných žáků 110; počalo se proto vyjednávati o rozšíření školy o druhou třídu. Jednání skončeno tím, že v. n. c. k. okr. školní rady ze dne 13. prosince 1897 č. 4075 povolena druhá postupná třída. Ale škola jednotřídní byla nedostačitelná. Proto občané přístavbou poschodí upravili v brzku školu dvoutrídní, ve které již v listopadu 1898 vyučovati se počalo. Škola jest velmi úhledná a vyhovuje zákonitým předpisům. Plány navrhl architekt Boža Dvořák z Pardubic a nákladem 10.000 K vystavěl stavitel Josef Hrivko z Hory Kutné.

Prvním učitelem soukromým, jak již povědíno, byl r. 1775 jistý švec Vaníček, a když zemřel, následoval jeho syn Jan, vysloužilý dělostřelec. Teprve r. 1812 ustanoven byl skutečný učitel a pobyl zde do r. 1827 Zeno Kopecký, Jan Vorel (1827-34). Po smrti učitele Vorla půl roku 1834 byl tu provisorně ²⁶⁰Jos. Bělonožník, spomocník z Krchleb, pozdější učitel čáslavský.³¹⁶ Jan Gabriel (1834-73), Čeněk Makovský (1873-83), Frant. Pilbaur (1883 až dosud řídícím). Na místo druhého učitele dosazen Josef Chalupa (1898-99), Vojtěch Votruba (1899-1906), Rudolf Šporcl (½ r. 1906), Bohumil Náhlík (1906 až dosud uč.).

Industriální vyučování zavedeno r. 1889 a učitelkou je dosud Marie Pilbaurová.

Oltářní obraz »Nanebevstoupení Páně« v Neškaredicích.

Předsedové m. šk. rady: Jos. Fiala (do r. 1889), Alois Kruliš (1889-92), Ant. Průcha (1892-95), Václ. Váša (r. 1895), Václ. Rak (1895-98), Antonín Hampl (1898-99), Václav Kruliš (1899-1900), Jos. Snížek (1902-).

Místní šk. dozorcové: Ant. Průcha (do r. 1885), Jos. Kruliš (1885-94), Alois Kruliš (1894-97), Ant. Hampl (1897-1900), Alois Kruliš (1900-02), Jan Kruliš (1902-03), Ant. Průcha (1903-07), Václav Kruliš (1907-).

Kaple. Za Tomáše Váši, rychtáře, Jana Bělského a Vavřince Bílka, konšelů, vyjednávalo se o založení kaple v Neškaredicích r. 1721. Poněvadž ale konsistoř pražská žádala jakési věno pro založení a vydržování kaple, tož dali občané neškaredičtí pole „Cukmantl“ 1½ korce výsevků kapli za věno a to dne 1. května 1731, a arcibiskupská konsistoř povolila pak 18. dne měs. července 1731³¹⁷⁾ postavití nákladem občanů kapli a posvětili ji sv. Janu Nep., což nade dveřmi na obrubě kamenné jest vytesáno latinským nápisem. Kaple stojí poblíž školy na straně jižní, půdorys tvoří osmiúhelník, u středu má podobu makovice. Ve vížce jsou dva malé zvony. Na Skalce měl býti hřbitov a zakoupeno i pole, avšak myšlenka ta uskutečněna nebyla, ale název pozemku „Krchov“ zůstal po dnes.

R. 1868 a 1894 byla kaple opravena. Má dva oltáře; nad jedním visí polovypouklý řezaný obraz Nanebevstoupení Páně z doby popové. Po každé straně Krista Pána zřítí 6 apoštolů, dole pod skalou pak učenníky a zbožný lid. Na horní části oválovitého rámce jest přidělena kniha - evangelium sv. Jana a orel - znak téhož evangelisty. Obraz ten byl několikráte olejovou barvou natřen a zohyzděn. Na útraty starosty obce p. A. Průchy byl roku 1894 Ant. Hrabákem z Hory Kutné důstojně opraven. Zaujímá mezi uměleckými předměty zajisté neposlední místo. Na druhém oltáři místo pod lumbou vyplňuje opět polovypouklá řezba, kteráž představuje sv. Jana Nepomuckého, jako almužníka. Je na ujmu uměleckou pozlacena. Kdo řezby ty provedl, není známo.

Dějiny. Ves Neškaredice i s tvrzí bývala majetkem Horníků kutnohorských a také knihami kutnohorskými se spravovaly. Horníci byli nazvíce Němci a ti Neškaredice na Khotigsdorf přezvali.³¹⁸⁾ Název ten ovšem uměle vytvořen, neudržel se dlouho.

Ku konci XIV. století byly Neškaredice ves i tvrz majetkem rychtáře kutnohorského Ondřeje Plumlina. Ten je odkázal svému synu Janovi, a když Jan zemřel bezdětek, připadly Neškaredice jako odumrt na krále.

Proti králi Václavu zvedli Zikmund z Ostrova, Ctibor ze Zásduk a Petřík z Vršovic při Neškaredice jim r. 1417 přírknuty proti vůli králově. Tvrz zdejší zašla asi v XV. věku ve válkách husitských. Po válkách těch zapsal císař Zikmund na Neškaredicích bratřím z Chřenovic jisté platy. Sestra jejich Anežka²⁶¹⁾ z Donína požívala těch platů a když r. 1460 zemřela, spadly Neškaredice na krále Jiříka Poděbradského.

Král udělil toto zboží Samuelovi z Hrádku a Majnuši z Hryzela.³¹⁹⁾ Ku konci XV. století držel Neškaredice Křištofov z Košíně a na Cerhencích a 19. dubna 1481 vysazuje pod plat purkrechtní vinice v Neškaredicích 25 občanům neškaredickým.³²⁰⁾ Začátkem XVI. století byly Neškaredice majetkem Mikuláše Bejchorského, od kterého je koupil bohatý měšténin a Horník Mikuláš z Prachňan r. 1532 a v sobotu po sv. Valentínu vyplatil mu 1000 kop gr. č., úroku sv.-havelského 50 kop gr. č. a škod pro vedení komorníka 14 kop gr. č. a sám Prachňanský ve svých zápiskách k tomu dodává: „Propustil mi z desk všecky zápisy. Pane bože všemohoucí, buď tvé sv. milosti věčná chvála. Amen.“³²¹⁾ A ještě téhož roku zapsal Prachňanský v Neškaredicích některé lidi Horníkům.

Za těchto majitelů obrátili se Kouřimští na ně, aby učinili spravedlnost jejich poddanému mlynáři Pavlovi, kterouž má po manželce své na gruntu v Neškaredicích, na němž sedí Jan Novák. A Prachňanští odpověděli, že týž Novák v dluhy jest zašel, že ani gruntů neplatí, ani úrokův. „A z té příčiny vám oznamujeme, abyste vašemu poddanému Pavlovi tuto neděli nej-

prve příští u nás u Hory býti rozkázali, a my tu jemu povíme, kterak se při tom bude míti zachovati; kdež jsme mu byli také prvé stání uložili, ale on jest k tomu býti zanedbal. I jestli že by po tomto našem psaní k své spravedlnosti nestál, již bychom my musili opatřiti grunt svůj, jak bychom rozuměli, a ničímž bychme jemu povinni nebyli. (Actum na Horách Kutnách. Arch. č. XVIII.)

Mikuláš z Prachňan zveleboval nemálo zpustlé Neškaredice. Mezi jiným také založil r. 1533 pod obcí veliký rybník,³²²⁾ a když naň r. 1538 nastupoval Václav Žehušický na škody pro podmokání dědin, učinil Prachňanský smlouvu s Žehušickým a dal mu tři kopy záhonů za škody podmokáním způsobené.³²³⁾

Až do r. 1556 zůstaly Neškaredice při rodě Prachňanských. Tímto rokem ve čtvrtek při památce sv. Jiří p. Zdeněk Meziříčský z Lomnice a na Ledči a pan Jiří st. Salava z Lípy a na Malešově od JJ. milostí nejvyšších pánů ouředníkův a soudcův k tomu nařízení, též p. Jan Studenecký z Pašíněvsi a na Krchlebích, p. Jiří Dohalský z Dohalic, p. Hynek Martinický z Chřenovic, přátelé k tomu z obojí strany - dožádaní poručníci dítek Mikulášových pí. Dorotou Preynerovou³²⁴⁾ - prodali ves Neškaredice se vším příslušenstvím pánům šepmistrům k obci města Hor Kuten, a to za půl třetího tisíce a půl třetího sta kop gr. č. hotových k ruce Anně, sirotku pozůstalému po Jindř. z Prachňan, synu téhož p. Mikuláše.³²⁵⁾

Vklad vložen do zem. desk I. P. 1556 ve středu po sv. Bartoloměji.³²⁶⁾ A Kutnohorští posílají 14. dne měs. ledna 1608 Kašparovi ze Žerotína na Nov. Dvory 9 kop gr. za opravu kostela církvického za své poddané v Neškaredicích, kteříž na služby boží do Církvice přikázáni byli.³²⁷⁾ Roku 1625 byly Neškaredice obci kutnohorské konfiskovány a darovány jesuitské koleji v Hoře Kutné. Jesuité přivtělili Neškaredice k panství křesetickému. Od té doby spojují se s dějinami panství tohoto.

Neškaredice náležejí farou a poštou k Církvici, stanicí telegr., četnickou a zdravotním obvodem do Hory Kutné, kamž připlácjejí ročně 190 K. Nejbližší zastávka železniční jsou Církvice na severozápadní dráze; nádraží v Hoře Kutné.

262. NETŘEBY.³²⁸⁾

Netřeby bývaly ladou - pastviskem a při sdělávání půdy a přetvoření v orná pole povstal tu na podnět Bernarda hraběte Věžníka v XVII. století dvůr, ač souditi se dá, že již před tím zde dvůr byl, ale neupravený. O to se teprv hr. Věžník postaral. Dvůr obdržel jméno Netřeby.

Název tohoto jména hledati sluší z kmene třeb - tříbiti - čistiti, totiž krajinu netříbiti, nečistiti³²⁹⁾ Rozumí se čištěním tím, že krajina nebyla dosud vymytěna, nečistěna. Téhož jména nacházíme u Palackého ještě pět míst v království Českém a to: u Opočna, u Dobrušky, u Buštěhradu, u Chlumína na Mělnicku a u Litomyšle.

Netřeby mají 12 domů se 189 obyv. a náležejí k obci církvické. Jest zde - mimo dvůr - hostinec Vosrkráč a mlýn Vrabcov. Hostinec Vosrkráč obdržel jméno divným způsobem. Za starodávna říkal lid hostincům krčma a ježto tato krčma stála u vody, napájeli zde povozníci tažný dobytek. Mezi povozníky bývalo mnoho Němců, kteří této hospodě říkali Wasserkrätschmae (krčma u vody), z čehož během času zůstala nynější zkomolenina „Vosrkráč“. - Zvláštní náhodou jest, že panství novodvorskému náleží dvůr téhož jména Netřeby u Chlumína na Mělnicku.

NOVÉ DVORY. *Napsal Jos. Ledr.*

Severovýchodně Hory Kutné 208 m. n. A. leží po obou stranách erární silnice od Hory Kutné k Přelouči vedoucí as 6 km vzdálené město Nové Dvory. Okresní silnice ze sv. Jakuba tu ústí a odbočuje ke sv. Kateřině. Říčka Klejnarka, která se vine západní částí města, přibí-

rá tu kutnohorskou Vrchlici a spěje dále k Hlízovu.

Poblíž ústí „Vrchlice“ jest rybník „Kovářský“ a na východní straně města rybník „Nový“. Vypuštěn byl roku 1775 rybník veliký „Svatoanenský“ a „Outěžal“. Studánek mimo překlenu-té u „Nového rybníka“ v okolí není. Deště, bouře a krupobití přicházejí z pravidla od západu. Krupobití bývá mírně obyčejně blízkým vrchem Kaňkem. Největší krupobití postihlo obec 13. dne měs. července 1841. Veškerá úroda byla zničena, stromy větvi zbaveny, ano i ptačtvo a zvěř na polích na mnoze pobity.³³⁰) Krajina naše trpí více rozvodněním Klejnarky a Vrchlice, poněvadž níže položené pozemky bývají velice zaplavovány.

Původní jméno osady bylo „Nový Dvůr“, kterýž klášterníci sedlečtí vystavěli ve XIII. století pro své hospodářství. Kol toho dvora vznikla poznenáhlu osada stejného jména. Když pak r. 1593 bylo povoleno Kašparu Melich. ze Žerotína utvořiti panství Novodvorské spojením vůkolních vsí a dvorů s Novým Dvorem jako střediskem panství, nazvaném Nové Dvory, počal lid vsi Nový Dvůr říkati Nové Dvory, kteréž jméno délkou času zatlačilo starý název.

Vesnice byla skrovná. Dle seznamu statků kláštera sedlečského, podaného císaři Ferdinandu I. roku 1534, obsahovala zámek (t. j. tvrz) a dvůr „blíž kláštera ležící“ a dle starých urbářů nynější čísla 29, 35 a 36, hospodu a několik málo dělnických domků v pravo od nynější silnice, vedoucí k Sv. Mikuláši. O osídlení tvrze svědčí listina Hynka Martinického z Chřenovic z r. 1561 a jeho syna Václava z r. 1568 v archivu Kutnohorském. Roku 1569 byl N. Dvůr prodán poručníkům Karla ze Žerotína na Kolíně; od doby té nebyla tvrz obývána a sešla; proto při odhadu panství r. 1588 praví se, že tu žádného sídla není.

Vesnice byla po r. 1679 upravena a rozšířena - as v rozsahu nynějším - vystavěním nových obydli pro řemeslníky a služebníky a byla r. 1701 majestátem císaře Leopolda I. povýšena na městečko, kteréž dopisem krajské vlády v Pardubicích ze dne 11. listopadu 1853 bylo přijato ve svezek zemských měst.

Nové Dvory mají 135 domů s 1203 obyv., z nichž jest 16 evang. reform., 13 augsb. vyzná-ní a 20 israelitů. Obyvatelstvo původně katolické přestoupilo v době reformace k protestantis-tu - po r. 1620 převedeno opět k víře katolické. Hlavní živností obvatelstva - většinou dělnic-kého - jest práce při dvorech, v cukrovaru, v regii tabákové, v pivovaru a práce řemeslná. Jen malá část zaměstnává se zemědělstvím; malá část, pravíme, poněvadž u Nov. Dvorů všechny skoro pozemky byly od nepaměti přivtěleny k Nov. Dvoru. Nejstarší 263rodiny zde žijící jsou: Vodičkova, Chybova, Koukolova, Slepíčková, Jelínková a Tomášková. Kroj i nábytek zmo-dernisován.

Domy v N. D. jsou po ohni r. 1861 většinou přízemní, stavěny i kryty z tvrdého materiálu a stojí napořád v uspořádaných zahradách ovocných a květinových. Město rozděleno jest na „náměstí“, kde konají se výroční trhy, povoleny šesti majestáty cis. z roku 1701, 1751, 1767, 1784, 1793 a 1846 (dva) a r. 1890. Řada domků podél silnice svatojakubské zové se „Hradčany“ dle bývalé tvrze Ovčárecké a konečně částí města jsou i Ovčáry. (O těch viz jinde.) Na náměstí postavena socha P. Marie hrabětem Věžníkem r. 1701. Na jižní straně kostela sv. Mar-tina stojí socha sv. Jana Nepom. a v ulici Ovčárecké jest socha sv. Václava.

Znak městu propůjčený císařem Leopoldem r. 1701 představuje v červeném štítu dokořán otevřenou bránu s hlavou psí s vyplazeným jazykem. Ve vlysu jsou vytesána čtyři versální písmena, totiž **B:H:Z:W**; kteráž znamenají tehdejšího majitele Nov. Dvorů Bernarda hraběte z Věžník, jehož přičiněním N. D. na městečko povýšeny byly. Nad vlysem či římsou stojí dvě věže, každá o dvou oknech a s bání.

Město mívalo k ozdobě tři brány. Z nich zachována částečně jen brána kutnohorská, ozdo-bena r. 1889 vypuklým znakem městským. Brána přeloučská a časlavská v předešlém století sbourány.

Podél Klejnarky vedla zemská stezka haberská a odtud dále ku tvrzi malínské. Poblíž

stezky té povstala v XVII. století erární silnice pražsko-vídeňská.

Škola. Třicítiletou válkou přerušena násilně bývalý rozkvět školství českého, které dříve pod správou university pražské náleželo. A že na panství novodvorském již v XVI. století byla škola, jest jisto, neboť v době zlatého věku zvelebovalo se školství v Čechách velice. A poněvadž v Nových Dvorech nebylo tehdy ještě školy, chodily děti novodvorské do školy svatojanské. Když pak r. 1679 hrabě Věžník obec rozšířil, zřídil zde ke konci XVII. století školu. Místnosti měla nejprve v domku č. 11 a r. 1723 přesídlila do domku č. 108.

²⁶⁴Dekretem císaře Josefa II. ze dne 4. února 1784 nařízeno, aby v Nov. Dvorech byla zřízena „škola městská“ - tehdy německá - a residence dominikánská byla přeměněna ve školu. Dne 24. září r. 1785 byl řád dominikánský při residenci novodvorské úplně zrušen a jmění někdejší residence věnováno školnímu fondu novodvorskému; přešlo tedy právo vlastnické k bývalé residenci na školu novodvorskou. Po vydání zákonů z r. 1868 a 1869 činěny byly se strany církevní nároky na budovu, zahradu i fond a po dlouhých sporech vzhledem k rozhodnutí c. k. okr. soudu (r. 1881), který prohlásil budovu za majetek školy, zahradu pak za majetek fary, stalo se r. 1885 smírné narovnání mezi farou a školou v tom způsobu, že budova, zahrada i fond rozděleny mezi sporné strany.

Do r. 1785 byla triviální škola novodvorská dvoutřídní; zřízením školy městské v býv. residenci stala se trojtřídní a prvním ředitelem jmenován 19. května 1785 výborný učitel sirotčince u sv. Jana Křtitele na Novém Městě v Praze P. Václav Müller z řádu dominikánského. Vyučování v nové škole městské počalo 25. května 1785.

Po vydání zákona zvaného „Politické školzřízení“, kteréž znalo jen školy „triviální“ a „hlavní“, stala se škola novodvorská opět školou triviální o dvou třídách a ředitelem stal se 24./10. 1805 místní farář Jos. Kollmann, který se o školu málo staral; tu ujal se školy nový kaplan-katecheta Josef Miloslav Rautenkranc, spisovatel český, který svou pílí a horlivostí přivedl školu na vysoký stupeň. Pro výbornou organizaci a zdárné výsledky vyučovací, jakož i přičiněním patrona hrab. Jana Rud. Chotka, byla škola gubern. dekretem ze dne 22. července 1808 povýšena na trojtřídní školu hlavní. Prvním ředitelem nové hl. školy byl Jos. Rautenkranc. V takovém stavu setrvala škola do roku 1848 - ovšem s vyuč. jazykem německým, jako byly všechny školy hlavní, a téhož roku stala se českou. R. 1855 rozšířena o třídu čtvrtou.

Škola byla udržována ze škol. fondu.³³¹) Fond ten utrpěl ztrát jednak finančním patentem z r. 1811, jednak výdaji, jež konkurencí měly býti udržovány a proto r. 1825 učiněn návrh, aby k úspoře byl spojen úřad ředitele školy s úřadem farním. Od 1./11. 1825 byl farář Kruch ředitelem školy a byl teprv 8./10. 1837 ve vlastnosti té potvrzen; nástupci jeho faráři-ředitelé byli pouze patronem jmenováni; bylo tedy jejich ustanovení zatímní, což potrvало do nových zákonů školních.

Když pak 14./5. 1869 byl vydán nový zákon školní a dozor svěřen státu, podal farář Preclick, t. č. ředitel, c. k. zemské školní radě návrh, aby škola novodvorská byla privátní, konfesio-nelní, jelikož je prý udržována z býv. jmění církevního. Ale c. k. zem. školní rada prohlásila 17./8. 1872 školu za obecnou, veřejnou, jakou byla vždy. Až dalšího ustanovení jmenován farář Preclick zat. říd. učitelem, v kterémž úřadě setrval do svého odchodu na faru klomínskou dne 16./9. 1873.

Po jeho odchodu stal se učitel Jos. Ledr zatímním říd. učitelem a obdržel vys. c. k. zem. šk. r. 18⁹/₁₉ 362 definitivum. R. 1877 byla škola rozšířena o pátou třídu a takovou je podnes.

O příjmech učit. zachovala se nám nejstarší fassa z r. 1773 a zní takto: Učitel měl na penězích 34 zl., v naturáliích od vrchnosti (podrobně všechny udány) 52 zl., z fary a příjem z polí 7 zl. 35 kr. Úhrn = 93 zl. 35 kr. Podučitel měl na penězích 20 zl. a od vrchnosti v naturáliích 30 zl. 9 kr. 2 den. Úhrn = 50 zl. 9 kr. 2 den. V tom je zahrnut příspěvek farní per 45 kr.

²⁶⁵R. 1785 měl městský ředitel 350 zl., mimo to užíval půl zahrady (2 korce), katecheta měl na služném 250 zl. a užíval druhou polovici zahrady, starší učitel měl služného 250 zl., mladší učitel 200 zl., týž byl ředitelem kůru a za to dostával přídatek 40 zl., nejmladší učitel měl služného 200 zl., industriální učitelka měla 50 zl.

Veškeré služné bylo vypláceno z místního škol. fondu. Tyto platy byly r. 1821, 1825, 1848, 1858 všelijak „upravovány“, celkem sníženy. K úspoře bylo r. 1825 jedno místo učitel-ské v podučitelské přeměněno. Učitelstvo domáhalo se od r. 1848 zlepšení svých poměrů jednak u úřadů státních, autonomních i u patrona - bez výsledku, což potrvalo do r. 1872, kdy poměry c. k. zem. šk. radou dle platných zákonů byly upraveny.

Posloupnost učitelstva: prvním známým učitelem byl Mikuláš Zimmermann († 1718 a působil tu 30 let). Za něho působili: Ferdinand Dušátko (1702) a Fr. Březina (1718). Další učitelé byli: Václ. Holešovský (do r. 1727), Bernard Luba (1728-60), Jan Vraštil (1736-41), Jan Ploner (1744 † 67), Jan Hellich (1767), Jan Jeschke (Ježek) (1767-98), Jan Česka (1772) a Josef Kopf (1783). Po reorganizaci školy byli z dominikánů ustanoveni: Ředitelem P. Václ. Müller (1785-90), uč. P. Ludvík Seifert a dosavadní uč. Jan Jeschke, katechetou jmenován P. Fortunát Engthaler, uč. Aug. Dittl (1785-1800), druhým ředitelem P. Ludvík Seifert (1790-1805), katecheta Angelik Maurelo (1805), Václ. Doležal (1798), František Milde (1801-14). R. 1805 stal se farář Kolman ředit. školy triviální a pens. uč. Jeschke povolán opět za učitele.

²⁶⁶R. 1805 dosazen za katechetu P. Jos. Rautenkranc, který se stal r. 1808 prvním ředitelem hl. školy a P. Jos. Obst katechetou. R. 1809 byl katechetou jmenován P. Jan Javornický, kterýž r. 1812 stal se ředitelem hl. školy, když Rautenkranc povýšen byl za faráře sedleckého. V době té působili zde: katecheta P. Jos. Krejčí (1813), uč. Jakub Zajíc (1813-20), Josef Renner (1814), Jiljí Beneš (1815-16), Jan Vyčichl (1816), Josef Krblich (1820-62), katech. P. Jos. Krejčí (ředitelem 1820), katechetou Frant. Kruch (1820) a když ředitel školy byl zároveň farářem, stal se P. Kruch ředitelem, Václav Kalina (1825-35), Jos. Spála (1825-26), Jos. Lhota (1829-51), J. Špinka (1851-53), Ludvík Vorel (1832-34), Hynek Novák (1835-9), Václav Kopač (1839-40), Jan Procházka (1840-50), Jos. Chlupáč (1844-9), Ant. Špinka (1849-54), Hynek Býma (1850-3), Jan Spoluwind (1853-4), Ant. Příhoda (1853-57), Fr. Štěpán (1854-59), Ant. Knorr (1857-9), Ant. Kruliš (1859-60), Vojt. Vysoký (1859-61), Jos. Kratochvíl (1862-72), Ant. Petr (1862-67). Farář Fr. Hanuš ředitelem). Dále zde působili: Fr. Cinner (1862-8), farář Josef Čejka (1866-68 ředitelem), Jos. Souček (1867-1868), Jos. Ledr (1868-73), farář Fr. Preclík (1868-73). (Poslední ředitel z řad kněžských.) Ed. Beneš (1868-9), Jan Fišer (1869-70), Jos. Husák (1870-1880).

Prvním řídícím učitelem dle nových zákonů byl Jos. Ledr (1874-99, od r. 1894 s titulem ředitele). Učiteli byli: Anna Amortová (1873-74), Al. Kudrna (1874), Jos. Skřivánek (1874), Jindřich Nejedlý (1874-8); Jos. Polesný (1874-76), Anna Mazačová (1876-7), Marie Vydrová (1877-9), Fr. Lašek (1878-9), Jos. Kropáček (1878-80), Alois Křička (1879-87), Fr. Moučka (1879-80), Jos. Křemen (1880-1), Bohusl. Kremser (1880-3), Jos. Černý (1881-91), Václav Vlasák (1881-01, zat. říd. 1899-01, Fr. Sochor (1881-2), Bedř. Bedrníček (1883-7), Jos. Klus (1887-1907), Edv. Tříska (1887-89), Václ. Vrbenský (1890), Jan Kořínek (1890-2), Ant. Beneš (1891-2), Jan Hradecký (1892- dosud), Anna Šimková (1893), Ferd. Kozdera (1893, † 1911), Bedřich Hlaváček (1898-1903), Václav Volek (1898-1902), Fr. Zeman (řídícím 1901, † 09), Václ. Jäger (1899-1902), Bohumil Bidlo (1902 až dosud), Marie Bilková (1902), Bohumil Černovský (1908 až dosud), Václ. Lázinka (1907-08), Rudolf Hlavatý (1908-09), Rudolf Faulner (1909), Jos. Černý (1909 říd. dosud), Jindřich Snížek (výp. 1911), Jar. Hejnicová (1911-1912, má dovol.), Marie Černá (výp. r. 1911-12). (Po prázdninách nastoupí sem def. uč. II. tř. Karel Probst.)

Fara. Od nepaměti byl Nový Dvůr (později Nové Dvory) přidělen k fare svatojakubské.

Když pak r. 1655 přenesena fara tato do Církvice, náležely k ní i Nové Dvory až do r. 1789. V Nov. Dvorech zřízena mezi tím r. 1771 při kostele sv. Martina administratura, 1787 lokálie a táž povýšena na žádost hraběte Jana Chotka a jeho manželky Marie r. 1789 na faru. V době reformace byli obyv. Nov. Dv. jako jejich vrchnost žerotínská vyzn. evang. a náleželi k ev. faře svatojakubské. Když pak Kašpar Melichar ze Žerotína ku katolictví přestoupil, nutil zajisté i své poddané při své svárlivé a násilnické povaze k těmž vyznání, jsa horlivým nástrojem kutnorských jesuitů.

Přísná a nemilosrdná nařízení Ferdinandova zajisté že i celou tíhou padla na zdejší panství, jak vidno z kontraktu o prodeji N. Dv. r. 1674, v němž doslovně čteme, že se prodávají: „s pustými krčmami, kovárnami, pustými mlýny, pak lidmi osedlými i neosedlými, kteří ze svých gruntů utekli“.

Při násilném obrácení ku katolictví byl ze zdejšího panství vyvezen jakožto nenapravitelný „kacíř“ Jakub Černošský, šafář v lošském dvoře s manželkou svou a 5 dětmi do Uher, kdež u veliké bídě žil až do vydání tolerančního patentu. R. 1783 devět příslušníků z Morašic a ze sv. Kateřiny, nechtíce se ve ²⁶⁷svém bludařství k žádné dovolené konfessi přiznati, dostali, po marných domluvách, ve zdejším zámku po 24 ranách holí - načež přijali katol. víru.

Administrátorem prvním byl P. Václav Kopecký (od r. 1771-78). Tento kněz mnohé musil podstoupiti boje s dominikány, kteří nechtěli ani slyšeti o samostatném úřadě kněžském. P. Ondřej Zeitler (1779-82). Po odchodu toho kněze světského starali se dominikáni vši mocí, aby dosáhl toho místa někdo z jejich řádu. Podařilo se jim, že r. 1782 zvolen již lokalistou dominikán P. Josef Kollman. Za tohoto kněze byla lokálie povýšena r. 1789 na faru a P. Kollman stal se prvofarářem a prodlel tu do r. 1823. P. Frant. Kruch (1824-63), P. Frant. Hanuš (1863-66), P. Josef Čejka (1866-68), P. Frant. Preclík (1869-73), P. Ant. Valenta (1873-76), P. Josef Hamrle (1877-80), P. Ferd. Fridrich (1881-1900) a P. Stanisl. Červ (1900 dosud). Čtyři prve jmenovaní faráři byli také zároveň ředitelé nebo katechetové hl. školy, což trvalo do r. 1873.

Klášter dominikánů. Dominikáni ve své pamětní knize poznamenali: „z vnuknutí božího ustanovili se manželé Věžníkoví, procházejíce se jedenkrátě zahradou u zámku, že na konci té zahrady vystaví klášter a kostel ke cti sv. Anny a „ku vyplenění kacířství a husitských sekt, které dosud v tajnosti v království českém bují.“ A co sobě předsevzali, také vykonali. Postaven kostel ve slohu barokním a těsně k němu část kláštera již r. 1696;³³²) přední část budovy dostavena roku 1727. Manželé Bernard a Barbora Věžníkoví opatřili kostel i část hotového kláštera vším příslušenstvím. Na hl. oltář věnovala hraběnka Věžníková roz. Švihovská z Riesenburku drahocenný obraz rodiny Páně, malovaný na dřevě. Obraz tento velmi starožitný byl nejprve majetkem Petra Voka Švihovského, a ²⁶⁸sice v době, kdy seděl na tvrzi ovčárecké, přešel v majetek syna Jaroslava, pána na Nalžovech a Tedražicích. Po něm zdědila jej dcera jeho Barbora, provd. za hraběte Věžníka, v ceně 1000 zl. říšských peněz.

Nyní teprv uvažovali manželé Věžníkoví, kterému řádu by odevzdati měli kostel a budoucí klášter. Konečně k radě snad tehdejšího arcibiskupa pražského rozhodli se oba manželé uvéstí sem řád dominikánský,³³³) poněvadž dosud nikde ve vůkolí nebylo podobného řádu. Dominikáni byli sem uvedeni z pražského kláštera sv. Maří Magdaleny po svolení řádu dominikánského v Římě r. 1698. Prvním klášterníkem byl Ambrož Fr. Volráb.

Úmysl manželů Věžníkových byl založiti zde pomenáhu úplný klášter o 12 členech, ale k tomu nedošlo, ač manželé Věžníkoví hojně dary klášteru dávali a nadace zřizovali, takže většina dítek Věžníkových se již rozhodně vzpírala proti darům a nadacím klášterním. R. 1722 byl chrám i klášter vysvěcen biskupem litoměřickým Janem Adamem hr. Vratislavem z Mitrovic. Toho roku byli zde tito dominikáni: Hadrian Steffel, představený, Pius Hausman, kazatel a Cyril Jeník, fráter-kostelník a kuchář. Hraběnka Barbora Věžníková s celou duší oddána byla

řádu dominikánskému a také vstoupila do III. řádu toho ještě r. 1722. Od tehdejší císařovny Marie Terezie obdržela řádový kříž.

Nyní jednáno se strany dominikánů i manželů Věžníkůvých, aby residence proměněna byla ve formální konvent o 12 členech. Svolení k proměně té nedošlo; bylo jen povoleno, „aby řád dominikánský držel residence s fundacemi s tou podmínkou, by zde bydleli jen 3 kněží a 1 sakristián, a ti aby nežebrali a obecenstvu obtížní nebyli.“

R. 1765 zakázala po celé říši císařovna Maria Terezia zřizovati řeholí a rozmnožovati řeholníky, vyjmouc z toho toliko jesuity a piaristy.

Tím naděje dominikánů novodvorských úplně klesla, by jednou zřízen byl úplný konvent a zůstala jen zatímní „residence“ o 3 členech až do r. 1784. V tomto roce proměněna residence cis. Josefem II. ve školu a r. 1785 byla zrušena úplně.

Zmíniti se sluší ještě o poměrech za pobytu dominikánů v N. Dv. Nechybíme, řekneme-li, že splnila se na nich starodávná jejich pověst, že to řád hašteřivý. Na doklad toho stůjtez některé případy. S farářem církvickým se brzy pohádali dominikáni, tak že on nikdy více do N. Dv. nevodil procesí. Faráři Švarkovi zasahovali do práv farních, tak že přinucen byl u konsistoře hájiti práv svých. I v městečku neměli mnoho přátel pro svou povahu hašteřivou.

Po zrušení kláštera měli se přihlásiti přítomní dominikáni za učitele na školu novodvorskou. Učinil tak pouze jeden, o čemž při škole již pověděno. Ostatním bylo opustiti N. Dv.

Dějiny. Tam, kde stojí nyní zámek a město Nov. Dvory, stával původně obyčejný dvůr, založený některým opatem na Gruntech sedleckého kláštera. Poprvé se připomíná r. 1410, když si naň opatové dlužili peníze.³³⁴) V polovici XV. stol. shledáváme dvůr v majetku komory české, pak panství kolínského, při němž zůstal do r. 1501. Toho roku navrátil král Vladislav Nový dvůr³³⁵) klášteru sedleckému uznáv jeho chudobu.³³⁶)

Opat Jiří chtěje Časlavským a Kouřimským dluhy zaplatiti, zapsal roku 1538 Nový dvůr Prokopovi Lukaveckému z Lukavce na dobu devíti let.^{269A} když Lukavecký zápis Hynkovi Martinickému z Chřenovic pustil,³³⁷) vyšel Nov. dvůr z držení kláštera navždy, poněvadž, když klášter všecky dluhy spočítal, neměl tolik peněz (1167 kop míš.); proto Hynkovi N. dvůr doprodal.³³⁸) Po smrti Hynkově prodali jeho synové r. 1569 statek novodvorský poručníkům dětí nebožtíka Karla z Žerotína.³³⁹) Na statcích těch hospodařilo se špatně; dostaly se proto brzo v ruce prvního věřitele Kapouna ze Svojkova, ale od něho koupil je ještě téhož r. Kašpar Melichar z Žerotína. Ten připojil k Novému Dvoru mnohé vesnice, které náležely ke Kolínu.

Kašpar z Žerotína prikoupil ještě r. 1593 Ovčáry s příslušenstvím, založil panství novodvorské,³⁴⁰) které mu dědičně ponecháno bylo. Poněvadž po r. 1569 tvrz spustla, vystavěl sobě Žerotín na místě bývalé tvrze zámek. Z toho původního sídla žerotínského zbyla dosud malá část; říká se jí „ve věži“. Dokud byl Kašpar Melichar z Žerotína na Kolíně, měl s Kolínskými mnohé svády, i zapověděl jim na grunty jeho vjížděti. A když se to opakovalo, zajati dal zadušní koně. Císař Rudolf II., ku kterémuž Kolínští stížnost zaslali, nařídil r. 1559, aby Žerotín záповeď gruntů Kolínskými odvolal a zajaté koně zadušní jim vrátil.³⁴¹) Rodina Žerotínů nabyla statků i na družné Moravě. Tam na Náměšti žili Karel a Jan Diviš z Žerotína a ti 14. prosince r. 1602 napomínali paní Strážnickou, aby mrtvé tělo Jindřicha Kříneckého z Ronova dala dovézti²⁷⁰ na Nové Dvory ke Kašparu Melicharu z Žerotína a tam, aby jak se sluší, příbuzné dovézti pochovati dala; čehož on, Žerotín, zajisté neodepřel.³⁴²)

Žerotín přestoupil teprv po r. 1629 k víře katolické; ale již po r. 1618 podporoval jesuity a proto, ač se byl provinil r. 1618, ušel r. 1621 trestu. V prvé polovici XVII. století prodal panství manželce své Elišce, roz. z Valdštiny.³⁴⁹) Dcera její provdaná za Petra Voka Švihovského, dědila Nov. Dvory a Ovčáry. Po smrti r. 1640 odkázala polovici jmění svému manželovi, polovici dětem. R. 1642 zemřel Švihovský a svou polovici dědictví poručil Bedřichovi Kašparovi, nejstaršímu synu svému. Nedlouho po té byl Bedřich koupí majitelem celého panství. Bedřich

oženiv se s Marií z Valdštejna, záhy zemřel a statek ujala po jeho smrti manželka Marie.³⁴⁴) R. 1667 ujala se Maří Alžběta sama poručenství nad svými sestrami.³⁴⁵) Nejmladší dosáhnoucí právních let, ujala N. Dvory a vdavši se za hrab. Karla Ferd. z Valdštejna, prodala r. 1674 zboží Ferd. Max. hraběti z Kounic. Stav panství byl velmi chatrný, zámek byl spustlý (r. 1639 Švédy vypálený), všechny dvory pusté.

V takovém stavu koupil N. Dvory Jan Kašpar z Montani,³⁴⁶) jehož ovšem také nemohlo těšiti tak spustlé zboží. Prodal je proto 1679 Bernardu Věžníkovi z Věžník, kterýž k němu připojil Třebešice. Tento pán vystavěl r. 1686 na zříceninách starého zámku - nový zámek, jaký se spatřuje podnes. Galerii, kterouž zámek měl i na přední straně, teprv snesli ke konci XVIII. století.

Hrabě Bernard Věžník se svou chotí Barborou založili kostel sv. Martina, kostel sv. Anny a dominikánskou residenci. Věžník † 1714 a zboží jeho rozděleno dětem, z nichž Romed obdržel Nov. Dvory, ale zemřel již r. 1720. Po jeho smrti připadlo zboží matce jeho Barboře, která je r. 1722 prodala Fr. Ant. hraběti Pachtovi z Rájova. Ten žil ve vsi nádheře, upadl v dluhy, a statek jeho koupil r. 1728 při veřejné dražbě Karel hrabě Bathyaný.

Hrabě Bathyaný nemoha N. Dv. zaplatiti, prodal je r. 1764 Janu Karlovi Chotkovi z Chotkova a Vojnína, jehož potomstvu patřily do r. 1911. V týž rok 12. dne měsíce dubna zemřel Emerich hrabě Chotek z Chotkova a Vojnína, a panství novodvorské odkázal se svolením svých bratří Ferdinanda a Arnošta svému synovci Kvidovi hraběti z Thunu a Hohensteinu, synu † hrab. Emanuela Thuna, majitele hrabství Castel di Fondo v již. Tyrolsku a jeho manželky Isabely, roz. hrab. Chotkové.

(Na str. 58. slova: „vymřela po meči rodina tato“ - oprav sobě dle posledních těchto řádků.)

Hrabě Jan Rudolf Chotek, druhý majitel panství novodvorského, postavil v letech 1802-22 nový skvostný zámek u staré hospody „Husa“ zvané a nazval jej „Kačina“. Viz tuto!

K Nov. Dvorům náleží také „Katovna“, vystavěná v XVII. století; v ní až do dob císařovny Marie Terezie bydlel kat (1765). V listinách r. 1730-58 dočítáme se, že tu žil Šimon Nothoft, a r. 1759 Jan Stehlík „mistři ostrého meče“, jak se tehdy katům říkalo. Sem patří také myslivna na Kačinách a hájovna na hrázi naproti katovně.

Obecní jmění skládá se ze dvou domů - radnice a domku strážnického - jiného jmění N. D. nemají. Z toho se platí 80 K 63 h daní. Celá obec má výměry 174 ha 83 a a platí bez průmyslových podniků 4673 K 23 h.³⁴⁷) Nové Dvory mají školu, faru, poštu i telegr. stanici, taktéž obvod zdravotní, k němuž přispívají 550 K ročně. Četnickou stanicí náležejí k Hoře Kutné. Nejbližší nádraží jest Sedlec-Hora Kutná na dráze severozápadní.

271 OPATOVICE U ČERV. JANOVIC.

Jihovýchodně asi 2 km od erární silnice kutnohorskotáborské leží po obou stranách okr. silnice červenojanovické obec Opatovice. Jméno zajisté děkuje svým zakladatelům - jako vůbec osady takového jména - které zakládány byly některým opatem klášterním, anebo byly založeny ku jeho cti.³⁴⁸)

Opatovice protéká potok, který vytéká z Katlova a u Opatovic plní rybníky: Vačkáře, Nový a Horní (Starý), pohání mlýn ve vsi a odtéká ke Koruticům. Vrchy zdejší nemají vlastních jmen, ale u myslivny jest výška 436 m a na cestě k Vilimovicům 437 m n. A. Opatovice mají 88 domů se 430 obyv., z nichž jsou 3 israel.

Domy stavěny jsou z tvrdého materiálu, stojí v zahradách po obou stranách okr. silnice i po různu - ale návsi netvoří. V zahradách pěstuje se hojnost stromoví ovocného. Vesnice se dělí na části: Hořejší, Dolejší, na Návsi, na Kopci, za Rybníkem, ve Dvoře (s rybníkem), na Zavádilce (viz tuto) a na Loretu. Loreta jest totiž několik chatřič bez čísel, které postaveny byly na stráni po pravém břehu potoka. Kterak se chatřičím dostalo toho jména, nikdo neumí po-

vědět.

Při okresní silnici stojí z r. 1866 postavená kaplička ke cti sv. Trojice a stará zvonička. Za vsí v lese jest myslivna panství kutnohorského.

Obyvatelstvo žíví se hospodářstvím a nádenictvím. Kroj i nábytek zmodernisován, ač ještě v létech devadesátých m. stol. bylo ve vsi mnoho nábytku i obrazů (na skle) starobylych. To vše je dnes zaměněno. V zimě lid rád čte - ale kalendáře.

Mládež po vyjítí ze školy pomáhá rodičům při hospodářství, někteří jdou na řemeslo a někteří i na studia. Rodiny: Heroutkova, Mejstříkova, Ryšánkova a Sovova žíví zde již na 300 let.

Obecní majetek skládá se z obec. domku, státního úpisu na 1700 K a 100 K a pozemků ve výměře 38 ha v úhrnné ceně 9520 K, z čehož platí obec 212 K daní. Celá obec má výměry 632 ha pozemků, z nichž platí 2968 K 12 h. Jména tratí: Přední a Zadní Praha, u Lorety, Psinec a Březina.

²⁷²**Dějiny.** Opatovice dle přípony ICE a nepatrného sotva již znalého zbytku zřícenin tvrže jsou osadou starobyloou. První zprávy o Opatovicích objevují se nám ku konci XIV. století, kdy patřily špitálu kutnohorskému, jemuž je před tím daroval Jan Glenc, bohatý Horník. Šepmístří a rada kutnoh. prodali dvůr Opatovice bohatému měšťěninu Václ. Bartošovi 12. dne měs. července r. 1379.³⁴⁹) Dle zápisek ve faře červenojanovické sídlili zde v čase křižáckých válek Dobřeňští z Dobřenic a když r. 1541 prodal Jindřich z Pařízku zboží své Janovičky Adamovi z Řičan, byly ve zboží tom i Opatovice.³⁵⁰)

R. 1596 odkázal Petr Novohradský z Kolovrat Janu Bezdrůžickému z Kolovrat a Volfovi Novohradskému z Kolovrat panství Janovičky, a Opatovice se opět připomínají. V letech 1616 byly Opatovice v držení Beneše Březského z Ploskovic a na Bohdánči. V druhé polovici XVII. století byly Opatovice zvláštním statkem a na tamní tvrzi seděl Filip Miltzer z Rosentalu.³⁵¹) Členové této rodiny byli vícekrátě kmotry v Červ. Janovicích a tam s vlastnoručními podpisy jejich shledáváme se až do r. 1692. Poslední urozený a statečný rytíř Karel Miltzer z Rosentalu a na Opatovicích zemřel r. 1684 a pochován uprostřed kostnice v Sedlci.³⁵²) Týmž rokem shledáváme se na Opatovicích s Vilémem Leopoldem Zárubou z Hustiřan.

²⁷³Odtud ztrácejí se dějiny tvrže a zboží opatovického, až r. 1735 stávají se majetkem tovaryšstva Ježíšova v Hoře Kutné, kteréž koupilo panství křesetické a s nímž i Opatovice. Po rozpuštění řádu toho připadly k panství křesetickému. R. 1902 přešlo lesní panství „Opatovice“ koupí od rytíře ze Schäferů na obec kutnohorskou. Dvůr rozprodán jednotlivě a po tvrzi není již ani památky.

Při překopávání a přestavbě byl nalezen v Opatovicích stříbrný peníz³⁵³) krále Lysimacha, překrásně pracovaný a dobře zachovalý. Na lici straně zobrazena Lysimachova hlava výtečně provedená a opatřena malými beranými rohy - znak to síly, udatenství. Na druhé straně vyobrazena jest sedící Pallas, levou rukou opírajíc se o štít, pravou ruku pak prostírajíc do středu, na které ²⁷⁴stojí okřídlená soška Nike - bohyně vítězství. Po stranách čte se zcela zřetelný nápis:

ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΥΣΙΜΑΧΟΥ.³⁵⁴)

Soudí se, že peníz ten přinesl a pak ztratil majitel Opatovic rytíř Dobřeňský z Dobřenic; kterýž prý se účastnil válek křižáckých. Peníz ten koupil farář Fr. Josl a daroval museu čáslavskému, ale r. 1875 postoupen za souhlasu jeho a musea - pražskému museu; sám Dr. Kalousek odvezl si jej z Čáslavi.

(Na str. 66. oprav předposlední odstavec takto: Na bylanských pozemcích atd. nalezen byl stříbrný římský peníz; zvaný denár Commodův. Ražen byl mezi lety 180-192 po Kristu.)

Opatovice náležejí farou, školou, poštou, telegr. a četnickou stanicí do Červ. Janovic, obvod. zdrav. do Zbraslavic, kam ročně 88 K přispívají. Nejbližší stanice želez. jest v Černínách na míst. dr. Hora Kutná-Zruč.

OVČÁRY.

K Nov. Dvorům přímky osada Ovčáry. Tvoří s Nov. Dv. jednu obec politickou. Na Ovčářích jest 12 pop. čísel se 113 obyv., z nich jest 10 israel., 9 evang. refor. a 1 augsb. Vzdálenost z Hory Kutné 6 km. Na Ovčářích jest cukrovar a pivovar. Obé náleží k velkostatku novodvorskému. Při straně jižní vine se Klejnarka, která tu naplňuje dosti veliký cukrovarský rybník.³⁵⁵)

Ovčáry jsou zajisté starší Nov. Dvorů, neboť založen tu byl klášterníky sedleckými ovčín a od tohoto ovčina a ovčáků či ovčárů obdržely Ovčáry své jméno³⁵⁶) Kolem ovčina povstávaly domky, ve kterých ovčáři bydleli. Před husitskými válkami byla zde již tvrz, ovšem dle tehdejšího způsobu - vystavená ze dřeva. Teprv, když délkou času úplně spustla, vystavěl Jan Balbín z Vorličné po r. 1563 tvrz kamennou. Dnes ovšem není po ní ani památky; stojí na místech těch pivovar. R. 1878 při bouřání špejcharu nalezeno několik pískovcových sloupců, zbytků to tvrže, které byly zazděny v hlavní zdi.

Tvrz s osadou i Nov. Dvorem³⁵⁷) patřila klášteru sedleckému a byla majestátem cís. Zikmunda 18. listopadu 1436 zapsána knězi Bedřichovi ze Strážnice, který byl v držení i Kolína. Král Jiří Poděbradský odňal Bedřichovi panství, a dal mu v doživotní užívání hrad Potštýn.³⁵⁸) Bedřich měl na Kolíně, Nov. Dvoře a Ovčářech zapsány 3000 kop gr. a 3000 zl. uherských; obdržel-li je kdy, o tom historie ničeho nepovídá.

Ve válkách, které králi Jiřímu vésti bylo, zapsal Ovčáry Mikuláš Kfeléri, nákladníku kutnohorskému,³⁵⁹) který brzo je postoupil Martinu Hamerníkovi, taktéž nákladníku kutnohorskému. Také měl zapsáno na dvoře a dědinách ovčářských opatem a konventem klášterním Václav Prenar, měštěnin u Hory a jeho děti 14 kop platu ročního. A zápis ten ukázal r. 1454 Jan z Lobkovic,³⁶⁰) když byl obnoven řád zemský.

Hamerník prodal Ovčáry za 334 kopy grošů (širokých českých) Janu Mlýnkovi a týž přidal Hamerníkovi dům Kozlíkovský v Hoře Kutné ležící 275blíže klášterské (sedlecké) brány.³⁶¹) Po smrti Mlýnkově prodala Ovčáry pozůstalá vdova vladkovi Zachaři z Řenec, který je po třech letech a to 18. srpna 1483 postoupil čtyřem úředníkům mince v Hoře s tou podmínkou, aby Zachar když rybník větší spuštěn bude, sobě ryb polovici vzal a výše jmenovaným na jistotu držení majestát a listy, kteréž na to svědčí, s dobrou vůlí na pergamentu vydal.³⁶²)

R. 1510 jest v držení Ovčar a Nového Dvora Bohuslav z Dobřenic a r. 1534 Kába z Rybňan. Byla to stará česká šlechta, která se psala dle sídla svého Rybňan u Žatce. Kábové postoupili část zboží ovčářského Tůmovi, Vítovi a Janovi, vlastním bratřím z Radějovic a r. 1538 v úterý po třech králích prodali Ovčáry všichni společně Janu Zapskému ze Zap na Dobřejovicích, který trhovou smlouvou po shoření desk zemských r. 1541 vložil poznovu do zem. desk. Z rodiny Zapských přešly Ovčáry na pány ze Sloupna³⁶³) asi v r. 1549.

Anna ze Sloupna provdána za Čenka Střelu z Rokyc, odkázala r. 1558 Ovčáry synu svému Davidovi Střelovi z Rokyc, pánu na Štěpánově a Krucemburku.³⁶⁴)

Ferdinand I. byl velikým příznivcem klášterů a potvrdil dřívější právo klášteru sedleckému. Opat Jiří podal králi seznam statků klášterních a klášteru vráceny Ovčáry s podmínkou, aby vyplatil zapsané na nich částky, které se nacházely již v kolikátých rukou.

Poněvadž klášter neměl peněz, aby vyplatil zapsané částky, obdržel právo, aby nebyly Ovčáry prodány bez jeho povolení. Proto, když Střela chtěl prodati Ovčáry Balbínovi z Vorličné, vyjednával nejprve s klášterem sedleckým. Smlouvou z r. 1558 zřekl se klášter toho práva a vyhradil si pouze přednost koupí.³⁶⁵) Za toto zřeknutí zavázali se majitelé ročně odváděti klášteru jednu kopu grošů českých.

Po těchto podepsaných úmluvách vyplatil r. 1562 Balbín zápisnou summu Davidovi Střelovi a Ovčáry staly se zpupným, dědičným a svobodným statkem. A Balbín vložil sobě Ovčáry do zem. desk r. 1563.³⁶⁶)

Jan Balbín z Vorličné byl sekraetařem J. M. C. při soudech apelačních. Zemřel 16. února r. 1570 zanechav jediného syna Václava a manželku Voršilu, rozenou ze Sobince, a oplakán od svých přátel, poněvadž v něm ztratila vlast věrného syna a nevšedního básníka a znatele jazyka, práv i obyčejů zemských. Byl převezen do Hory a pochován v kostele Matky Boží na Náměti.

Po smrti dělili se o statek syn a matka. Voršila obdržela doživotně užívání Třebonín a plat na Souňově, Václav ponechal si Ovčáry se dvorem a ves Souňov. Voršila se provdala po smrti Balbínové dvakrát. Poprvé za Václava Humpoleckého z Rybenska ze zámožné rodiny časlavské, po druhé za Adama Konecchlumského z Konecchlumu. Zemřela r. 1612 a pochována též v kostele Matky boží na Náměti.

R. 1592 v pátek po sv. Janu Křtiteli prodal Václav Balbín Ovčáry Kašparovi Melicharovi ze Žerotína, pánu na Nov. Dvorech, za 9000 kop grošů míšenských. Jako smluvci dožádání Adam Slavata z Chlumu, J. M. C. rada Jan Jetřich ze Žerotína a na Městci Heřmanov, J. M. C. rada, a Jan, nejstarší ²⁷⁶Lukavecký z Lukavce a na Klucích.³⁶⁷) Byly tudy Ovčáry v držení rodiny Balbínové plných 29 let. Potom držel Václav Balbín Souňov a zemřel tam v nejlepších letech r. 1594, zůstaviv ve vdovství manželku svou Veroniku, roz. z Konecchlumí a nezl. děti: Jana, Karla, Adama, Viléma a Elišku.

Od doby, kdy Kašpar Melichar ze Žerotína koupil Ovčáry, nebyla tvrz obývána. Teprv Švihovští r. 1639 přestěhovali se na tvrz ovčáreckou, poněvadž zámek v Nov. Dvorech byl Švédy pobořen. Při dělení statku panství novodvorského mezi děti Petra Švihovského připadly Ovčáry synu Bedřichovi.

Při tom popisuje se tvrz takto: „Tvrz, jež slove Ovčáry, od kamene vystavěna se světnicemi, komorami, sklepy suchými i podzemními, při ní dvůr, chlěvy, maštale a stodola.“³⁶⁸)

Když r. 1679 koupil Nové Dvory i Ovčáry svobodný pán Bernard Věžník a vystavěl pro sebe v Nových Dvorech zámek, přeložil dosavadní pivovar, stávající za dvorem novodvorským na Ovčáry do místnosti tvrze. Pivovar v místech těch je dosud. Nyní je rozšířen přístavbami a opatřen nejlepšími stroji. Mezi odborníky požívá slušného jména.

Od r. 1679 Ovčáry spojeny s panstvím novodvorským a snášely s ním dobré i zlé.³⁶⁹) Největším majitelem jest Kvido hrabě Thun-Hohenstein, potomek hraběcí rodiny hrabat Chotků z Chotkova a Vojnína po přeslici.

Ovčáry náležejí všim k Nov. Dvorům. (Ku sepsání dějin Ovčár použito spisu Josefa Ledra „Dějiny“ Nových Dvorů.)

PABĚNICE.

Poblíž hranic hejtm. ledečského a časlavského asi 16 km z města Hory Kutné leží po obou stranách okresní silnice 382 m n. m. obec Paběnice.

Jméno Paběnice dostala obec tato od zakladatele Paběna (Fabián), bratra Časa a Slávy. A všickni tři pak byli synové Čáslava, který založil město Čáslav. Tak zní pověst a zdá se býti pravdivou, poněvadž Paběn i Čáslav jsou historickými osobami. Osadou touto vedla zemská stezka zvaná Řečicko-Želivská, která vedla na Trhovou Zahrádku, odtud pod Malechovy kolem Bojiště na Leděč Újezdem Svataviným. Z Ledče pivovarským údolím vystoupila nad Zíkev čili Lacembok a pak mimo Paběnice, Třebonín, Kluky, Třebešice k Malínu, kde se asi spojila se stezkou Haberskou.^{369a})

Paběnice mají 89 domů, v nichž bydlí 468 obyv. (23 ev. ref. a 13 augsb. vyzn.). Nejstarší rodiny v obci jsou: Kunáškova, Kabelášova a Taláckova. Kroj i nábytek veskrz moderní, ač ne nádherný.

Hlavní živnost obyv. jest rolnictví. Vedle tohoto zaměstnávají se chudší občané mýtním lesů, zděláváním dříví na štěpiny, pařezy, otýpky a šindel. Hospodáři méně majetní v čas prázdný dovážejí dlouhé dříví z lesa buď na trh do města, buď na nádraží - hlavně časlavské -

obchodníkům. Mládež škoie odrostlá zůstává po většině doma, menší část věnuje se řemeslu a studiím.

Domy jsou přízemní a kryty naporád slanou, jen některé lepenkou nebo šindelem. Jsou stavěny po obou stranách silnice a mezi nimi vždy zahrada. Na domech jsou dřevěné lomenice s kabřinci, ale bez krakorců a bez nápisů. Vjezdy do dvorů jsou zvláště upraveny; výstavností svou vyniká vjezd u č. pop. 7.

Od kostela vedou čtyři uličky, prvá k severu podél školy. Tou přijdeme na velkou návě ke křížku, druhá vede k východu a tou přijdeme do mlýna, třetí, velmi úzká a špinavá ulice vede k jihu a pojí se s okr. silnicí petrovickou. Odtud jdouce dále po silnici k Újezdci přijdeme na Hradčany, jež rozkládají se na návrší po pravém břehu potoka Paběnického. Čtvrtá ulička vede od kostela k západu a jí se přijde do „Dvora“, kdež dříve bývala residence jezuitská s kaplí. Z residence i kaple zřizeno nyní několik stavení a této části obce říká se ve „Dvoře“.

²⁷⁷Na sever od vesnice jest nade mlýnem vrch „Dlouhé pole“ 396 m nad mořem. Vrch ten také „Dubinou“ se zove, poněvadž jest z části duby porostlý; ostatní část - menší - jest polem. Poblíž mostu jest v lese paběnickém vyvýšenina 402 m n. m. a silnice mezi Paběnicemi a Újezdem zdvihá se v jednom místě až do výše 405 m nad moře.

Obcí protéká potok Paběnický, kterýž sem od Újezda přitéká krásným údolím lučinatým, naplňuje mlýnský rybník a pohání znovuzřízený mlýn pode vsí a pak dále spěje severovýchodním směrem na hranici čáslavského okresu. Později vrací se opět do okr. kutnohorského pode jménem Klejnarka.

Mlýn paběnický byl r. 1607 majetkem Matěje Vrkače a měl ceny 205 kop gr. č., 1609 byl v rukou Václava Hlaváčka, zvaného „Vrba“ a r. 1624 byl majitelem Jan Čapek, který jej koupil za 150 kop č. gr. (Kniha panství křesetického v zem. archivu uložena pod č. 7.)

Majetek obce: pole, pastviny a lesy ve výměře 58 ha 13 a, výměra celé obce 597 ha 84 a. Obec ze svého majetku platí 80 K 78 hal., celá obec 2555 K 82 hal daní. Jména tratí polních: nad Spáleným, u Bodlavého, u Vápenek, na Dálkách, u Turkovce (rybník), u Strže, Račana, u Šibenice, u Holešin, u Pláněte, na Mrchovci atd.

Hradiště. Téměř uprostřed obce na návrší 382 m n. A. stával za starodávna hrad či tvrz. Dávno smeten a srovnán je se zemí a na hradišti tom stojí dnes výstavný statek a pět domků a tu se říká dosud „na Hradě“. Na hradě „Včela Čáslavská“ často hledala, kopala a práce její byla hojně odměněna. Nálezů bylo s dostatek, a to: šípů husitských, polévaných dlaždic s ozdobou románskou,³⁷⁰ české groše z XV. věku, opuková hlavička ozdobná, veliký bronzový, ovšem značně otřený peníz císa. římského Antonia Pia (138-161 př. Kristem), podkovy z litiny, bronzový visutý zámek z hradu atd.

²⁷⁸Při posledním kopání nalezen byl poblíž školy velký a široký kámen po způsobu epithafie a když byl vyzdvižen, objevilo se pod ním mnoho set kovaných šípek čtyřbokých (husitských) s tulajkou.³⁷¹ Dále občané našli bronzového - mosazného mužika na koni, zelenavé dráty, zlatý koflík, dva prsteny, železný meč zlámaný s rukojetí křížovou s hrůškou na čepeli a j. v. Škoda, že nebyly tyto nálezy na jedno místo uloženy a rozprodány různorůzně a divně. Čáslavské museum má o záchranu dalších nálezů zajisté velkou zásluhu.

Škola. Až do r. 1810 byla mládež paběnická přivtělena k farní škole třebonínské, ač i mnohé děti chodily do školy hraběšinské, když tam r. 1791 byla škola zřízena. Ale tato docházka byla tak chatrna, že ještě v XIX. století málo kdo v Paběnicích uměl čísti, o psaní ani nemluvě.

R. 1810 počalo se vyučovati soukromě po domech, r. 1811 a 1812 vyučováno v č. 14. a od r. 1813-17 v č. 50. V následujících letech vyučováno pak v č. 39., 77. a tři léta až do r. 1835 v čís. 25. Z toho patrně, že budovy školní nebylo. V tom čase ale koupili již občané paběničtí domek č. p. 60. za 750 zl. Cmce a téhož roku (1835) počalo se vyučovati ve vlastním domku.

Biskupská konsistoř královéhradecká uznala r. 1837 školu paběnickou za potřebnou a prohlásila ji za veřejnou.

V r. 1846 ještě se v tomto domku čís. p. 60 vyučovalo, ale domek byl již tak chatrný, že pro množství dítek naprosto nestačil, vždyť z počtu 32 dítek, vzrostl počet ten na 60. Usnesli se tedy občané, že přestavějí školu tak, aby se v ní náležitě vyučovati mohlo. Leč po hříchu! Některým Paběnickým nebylo toto snesení po chuti, došli k c. k. krajskému úřadu v Pardubicích, tam podali stížnost a žádali o zrušení školy a chtěli, aby dítky školy této opět, jako jejich předchůdcové, chodily do školy třebonínské nebo hraběšinské. A škola byla skutečně dne 8. ledna 1848 beze všeho vyšetřování zrušena a děti přikázány do Třebonína nebo do Hraběšína.

Když občané r. 1849 domek č. p. 60 přestavěli a vystavěli celou novou třídu, žádali, aby výnos lednový z r. 1848 byl zrušen a škola paběnická aby prohlášena byla za veřejnou školu filiální.

Přípisem c. k. podkrajského úřadu v Hoře Kutné ze dne 2. dubna 1852 č. 4563 bylo obci paběnické oznámeno, že vys. c. k. místodržitelství pro království České výnosem ze dne 6. března 1852 č. 911 nevyhovuje žádosti jejich o vyzdvižení priv. školy na samostatnou filiální a to z těchto příčin:

1. Že není plat učitelův 130 zl. zákonem vyměřený nikde zajištěn.

2. Že místnosti, které dle polit. školního zřízení učitelé ve škole náležejí, ve školní budově nejsou.

NB. Svoleno by ale bylo, když by obec paběnická zajistila učitelé větší příjem, že by zdejší škola stala se expositurou školy třebonínské a učitel paběnický byl by exponovaným vyučitelem. Této žádosti obec vyhověla, škola upravena i zajištěn plat učitelův.

Byla tudíž r. 1853 prohlášena v obci paběnické škola expositurou školy třebonínské a r. 1856 prohlášena za školu filiální, poněvadž teprv tímto rokem obec příjmy učitelovy upravila po zákonu.

R. 1873 a 76 byla opět škola restaurována a učitelé přistaven ještě jeden pokoj nákladem 382 zl. Do té doby měl jen světnici jednu.

Konečně nadešel r. 1886. Čtvrtého dubna t. r. byl položen základ k nové budově jednotřídní na čís. pop. 16, kdež dosud stávala pastouška. Škola dostavěna 30. září 1886 a 2. dne měs. listopadu t. r. počalo se vyučovati v nové ²⁷⁹budově. Plán na stavbu kreslil inženýr čáslavský Frant. Herold, a náklad obnášel 7000 zl. Stavbu prováděli občané sami ve své vlastní regii. Subvenci obdrželi 1000 zl., zbytek uhradili přirážkou k daním, kteráž vzrostla na 458%.

R. 1903 bylo povoleno rozšířiti školu o druhou třídu, poněvadž byli 102 školou povinní žáci. Bylo proto nutno opatřiti druhou učebnu, a to stalo se přístavbou ještě téhož roku. Přístavba stála 7000 K, kterážto summa byla opět přirážkou obecní splácena po několik let. Vyučovati ve II. třídě počalo se 1. ledna 1904. A takovou dvojtřídní školou jest škola v Paběnicích dosud.

Příjmy učitelů v Paběnicích až do r. 1870 byly velmi bídné. Tak první učitel dostával pořadem z každé živnosti bochník chleba týdně a nějaké viktualie, což mu tak bídnou výživu poskytovalo, že se živil obchodem v plátně a jezdil na výroční trhy a konečně ani učiti nechtěl. Peněz nedostával vůbec žádných. Podobně druhý učitel neměl žádných jistých příjmů. Po číslech byl živěn a kde ne, tam měl dostávati školní plat, ale ten byl tak bídný, že to ani za řeč nestálo.

R. 1848 měl dostávati učitel 60 zl. stř. a měl dvě míry pole k užívání, v roce 1852 obdržel 5 měr polí, ale pole byla velmi špatná a vzdálená. R. 1854 pak měl 138 zl. stř. platu a to již ubohý považoval za tak slušný plat, že v staré pamětní knize prosí, by se nástupce za něho pomodlil, že toho dosáhl. Školní plat obnášel z dětí od 5.-8. roku stáří 8 kr., od 8-10 let 10 kr. a z dětí od 10.-12. r. stáří 12 kr. c. m. měsíčně.

²⁸⁰R. 1856 bylo učitelé ustanoveno od obce 200 zl. stř., 12 zl. za čištění školních místností, ale za to se zřekl všech polí, poněvadž byla vzdálená, mokrá a neúrodná.

Mimo to něco si vydělal písařstvím, hrou po hospodách s hudebníky, kostelnictvím a též nějaký groš mu vynášela štola. V únoru roku 1856 byla mezi obcí paběnickou a tamním učitelem Václ. Šporcem ujednána nová škol. fassé. Obsah její jest následující:

1. Počet ke škole schopných dětí. V obci Paběnicích pozůstává počet těch samých a sice: mužského pohlaví 50, ženského pohlaví 55. Dohromady 105. Mezi těmito se nachází: a) chudých a nemocných, totiž zdarma vyučovaných 17, b) takové rodiny, které ze třech ke škole schopných dětí školní plat sice platí, za ostatní ale vyučování zdarma použijí 0, c) konečně ony dívky, za které se školní plat skutečně platí 88. Všeho dohromady horní summa 105.

2. Příjmy. U školního domu malou ovocnou zahrádku, kteréžto učitel polovic k založení štěpnice k vyučování školních dětí ve štěpařství s tou výminkou dobrovolně ponechává, aby občané tu samou zahradu ohradili a tuto hradbu povždy v pořádku drželi, co se ale užítku z té samé dotýká, bude ten samý přínáležeti zcela učitelé.

3. Dříví. Pro vytopení přibytku učitelova od obce z obecního lesa dvě fůry tvrdého roští na otýpky, fůru po 30 kr. počítáno dohromady 1 zl. stř.

4. Týhodní školní plat. Od přítomně platících 88 školních dětí dle onoho od 28. května 1854 čís. 1923 vyšlého vys. ministeriálního nařízení zvýšeného školního platu po 2, dílem po 3, a dílem po 2½ kr. c. m. týhodně: Ze 43 školních dětí po 2 kr. činí 1 fl. 20 kr., 12 ž. po 2½ kr. činí 30 kr. a 33 ž. po 3 kr. činí 1 fl. 90 kr. Dohromady 3 fl. 35 kr., kterážto částka za celý rok na 47 týhodně počítaje vynáší 168 zl. 26 kr. Od toho se ony od učitelé obstarané výlohy na čištění školy odráží 12 zl. Na hotových penězích od obce za odstoupení jí od učitelé školních polí a dílem jménem paušálu 11 fl. 45 kr., za vyučování chudých dětí v obci dohromady 41 zl. 35 kr. Zůstává tedy hotového příjmu 200 zl.

5. Připomenutí. Představenstvo obce se zde zavazuje dle onoho jim od učitelé každoročně podaného popsání ke škole schopných dětí at' pro budoucnost počet jejich větší neb menší jest, z nich vypadající školní plat sami vybíratí a ten samý i s oným za vyučování chudých školních dětí a za odstoupení jim školních polí vyjednaným doplatkem jménem služby ve čtvrtletních lhůtách totiž po 53 zl. - pravím padesát tři zlaté ve stříbře proti kvitanci pod následkem eksekuce pořádně odváděti.

6. Dříví pro vytopení školy. Od křesetické vrchnosti pro denní školu čtyři sáhy kopaného pařezového dříví a od obce paběnické čtyry sáhy a pro nedělní školu dva sáhy krátkého štěpi nového dříví s dovezením.

V této fassé jsou všechny příjmy spravedlivě udány, následovně žádny, ani ten nejmenší příspěvek zamlčen není a kdybychom v pádu nějaké budoucně následující ohledací komissi nějakého podvodu neb zamlčení překázání byli, podrobujeme se onomu skrze to zaslouženému trestu.

Na důkaz toho slouží náš zde připojený vlastnoruční podpis a obecní pečeť.

V obci Paběnicích, dne 2. února 1856.

Václav Šporcl, učitel, Josef Hanzl, představený obce, Jan Kabeláč, školní dohlížitel, Jan Pokorný, radní, Frant. Štěpina, výbor, Václav Kunášek, výbor, František Pospíšil, výbor, Václav Horníček, výbor.

Vidi: Pat. Josef Dařílek, farář. František Kruch, b. kons. rada a školdozorce střídnictví kutnohorského v Nov. Dvorech.

B. Z. 24700 et 1856. Wird bezüglich des Lehrerseinkomens mit jährlich Zwei hundert Gulden Cmze adjustirt.

K. k. Staatsbuchhaltung Prag am 31. Juli 1886.

Podpis nečitelný.

Fassé tato byla dodána učitelé paběnickému kutnohorským úřadem vikariátním 9. října ro-

ku 1856.

Dle ústního sdělení dostával také učitel paběnický „novoroční groš“, „posvícenské koláče“ a o Řehoři vejce. Po Řehoři chodil se žáky, kteří zpívali v domech písně.

Posloupnost učitelstva paběnického: Frant. Kounický (1810-17), soukr. uč., Frant. Domažlický (1817-41), soukr. uč., Václav Šporcl (1841-53, potom do r. 1888 správce školy), Jos. Fetter (½ r. 1888), Jan Louda (1888-97), Fr. Zářecký (1897-† 05), R. Liska (1904), Ant. Volenec (1904 dosud, uč. I. tř.), Alois Brtek (1904-05), Karel Materna (1905 říd. dosud).

Posloupnost předsedů míst. šk. r.: Jos. Viktora č. 1. (1870-72), Václav Horníček č. 10. (1872-86), Václ. Adamec č. 18. (1886-89), Josef Blažek č. 5. (1889-92), Václ. Pospíšil č. 22. (1892-906), Josef Vlach (1906 dosud).

²⁸¹Posloupnost míst. dozorců škol.: Josef Pospíšil č. 22. (1873-77), Fr. Viktora č. 1. (1877-80), Josef Komárek č. 79. (1880-93), Alois Horníček č. 2. (1893-96), Jos. Viktora č. 3. (1896-99), Jos. Pospíšil č. 8. (1899-1903), Jos. Vlach (1903-09), Jos. Viktora (1909 dosud).

Industriální vyučování povoleno bylo r. 1888 a působily zde: Kateřina Šporclová (1888-89), Jana Loudová (1889-97). Potom přidělena z Petrovic Anna Trösterová (1897-98) a Anna Velhartická (1898 dosud).

Ku škole paběnické přiškolen 3 km vzdálený mlýn medenický. Míst. šk. rada stará se pokud možno o potřeby školy náležitě.

Kostel. Na západní straně vesnice blíže školní budovy stojí od nepaměti chrám, zasvěcený ku cti sv. Jakuba. Jest filiálním kostelem fary třeboňské na Časlavsku.

Kdy a kým založen, není nikde s jistotou zaznamenáno; ale že již v XVIII. století stával, toho důkazem, že arcibiskupská konsistoř výnosem ze dne 8. prosince 1780 splnomocnila exjesuitu Františka Mikšíka, kterýž sídlil v Křeseticích, aby šestkrát do roka sloužil v kostele paběnickém služby boží a bisk. konsistoř v Hradci Králové r. 1788 toto povolení rozšířila tak, aby P. Mikšík sloužil v Paběnicích služby boží každou třetí neděli. Teď konají se zde služby boží každou čtvrtou neděli, začaž faráři třeboňskému 48 korun ročně obec vyplácí.

Na hlavním oltáři v mense shledáváme tento nápis: „L. P. 1722 dne 25. února nejdůstojnější Pán a Pán Otto Zahradnický řádu cisterciáckého starobylého kláštera blahoslaavené P. Marie v Sedlicích a ve Skalici, představený duchovní správy u sv. Martina v kapli královské a Panny Marie, tento pře²⁸²nosný oltář posvětil a do něho ostatky Kaudia a Salvata - mučeníků svatých, vložil.“ - Postranní oltář jest jeden a velice jednoduchý.

Chudý kostel paběnický, jehož presbytář jest sklenut, kryt jest šindelem, a 17 m vysoká věž spojena jest s kostelem. Na věži visí dva zvony. Patronem toho kostela pokud paměť sahá, byla vrchnost panství křesetického; od roku 1894 kníže Karel Švarcenberk, kterýž valnou část majetku panského od Křesetic ukoupil.

Památek nemá kostel paběnický žádných. Při chrámu je hřbitov, kamž osadníci zdejší se pochovávají.

V Paběnicích bývala druhdy residence jesuitská. Dle ústního sdělení stávala nad branou do residence vedoucí socha sv. Josefa. Svým časem z residence jesuitské povstaly domy obytné a majitelům přezděno „famiilanti“ ze „Dvora“. Tito famiilanti strhli bránu a nad studní klášterní vystavěli vlastním nákladem kapličku a na ni umístili starou sochu sv. Josefa. Pod kapličkou jest dosud studně, z níž čerpá se pumpou čistá zdravá voda.

Dějiny. S Paběnicemi často se shledáváme v dějinách království Českého. Ano i v prvé polovici XV. stol. nacházíme Paběnice městečkem trhovým.

Již v nejstarší době - jak vypravuje Hájek, byla zde tvrz, anebo hrad. Kolem tvrže jako všude jinde povstávala osada, která po zakladateli hradu Paběnovi obdržela jméno. Prvotní dějiny tvrže, anebo hradu - ano i osady zastřeny jsou mlhou. Teprv rok 1212 připomíná jako držitele Paběnic jakéhosi Víta a r. 1279 jmenují se držitelé Volkmar a Vilém.

Rodina tato zvala se Voračická a již bratři Hrabiše a Oldřich psali se Voračičti z Paběnic. Hrabiše připomínají různé listiny svědecké v letech 1289 až 1318³⁷²⁾ a bratra jeho Oldřicha 1320.³⁷³⁾ Hrabiše, zajisté zakladatel sousední obce Hraběšina, stál r. 1317 proti straně krále Jana Lucemburského připojiv se k nespokojencům.

Bratr jeho Oldřich byl nejprve farářem malínským,³⁷⁴⁾ ale 1306 byl již kanovníkem kostelů pražských, r. 1317 arcidiakonem kouřimským a r. 1320 scholastikem na hradě pražském a později i správcem biskupství v ten čas, když Jan s biskupství sveden byl.

R. 1315 stál u zem. soudu vilémovský opat proti Hrabiši z Paběnic. Nemaje peněz, dává po prohrané při Hrabiši a jeho manželce Svatochně, majitelům Vildštejna, k užívání lesnatou horu Oheb a ves Ústupky na řece Chrudimce. Po smrti obou r. 1348 bylo obé vráceno klášte-ru.³⁷⁵⁾

Rodina Voračických se již nepřipomíná po této době na Paběnicích. V druhé polovici XIV. století držel Paběnice Příbec z Paběnic, kterýž se uvádí mezi patrony kostela třeboňského na Čáslavsku. R. 1380 připomíná se na Paběnicích pan Krušina a deset roků později pan Jindřich z Lípy. Ale již rok po té vyskytuje se majetníkem Paběnic bohatý Horník kutnohorský Jakeš Písecký, kteréhož tu ještě na počátku XV. století spatřujeme.

Jakeš Písecký připsal anebo zaměnil Paběnice na Horníka Václava Versouchera, t. č. hofmistra kutnohorského, kterýž prodal Paběnice, hrad čili tvrz a několik vesnic r. 1415 Beneši z Řepčic. Beneš toliko čtyři léta byl v držení Paběnic, a již r. 1419 postoupil je Aleši z Malíkovíc a tento v dubnu 1431 prodal celé zboží panoši Mikuláši z Nehodína, seděním na Řečici. Svědčil mu p. Menhart z Hradce, Vilém ze Stráže, Petr z Janovic a j. v.³⁷⁶⁾

²⁸³V měsíci červenci 13. r. 1430 Ondřej Keřský z Římovic, hejtman polní a celá obec tábořská vstupují v příměří s p. Oldřichem z Rožmberka a 26. dne měs. listopadu 1435 kněz Bedřich ze Strážnice s obcí tábořskou (s malým hradem Paběnic) vstupují v příměří taktéž s p. Oldřichem z Rožmberka. Dáno na Táboře 1435 tu sobotu po sv. Kateřině.³⁷⁷⁾

V době té převzal Paběnice hejtman Ondřej Keřský z Římovic z rukou Tábořských, straník jejich, který se již r. 1440 psal také z Paběnic. Keřský, člověk hrdý a neustupný, dostav se s Bedřichem ve svádu, způsobil válku v celém kraji a výpady zařizoval loupežnické. Bedřich vytáhl proti němu s Hertvíkem z Rušinova válečně a obklíčil na počátku července 1446 Paběnice. Leč nedařilo se mu valně.

Ondřej máje statečné bijce i odvážné - Bedřichovi mnoho lidu pobil i válečné zbroje sebral.³⁷⁸⁾ Sám máje jednu nohu kratší druhé,³⁷⁹⁾ jezdil stále na koněberce rychlonohé, aby všude rozkazy udíletí mohl.

Na pomoc měl přijíti Bedřichovi Tábor, leč z pomoci té sešlo;³⁸⁰⁾ ale krajský hejtman Mikuláš Trčka z Lípy, když Táborští nepřijeli, sám pospíšil se svým lidem k Bedřichovi. Keřský uslyšev, kdo před tvrzí jeho nepřátelům pomáhá, opustil zrádně svůj lid a proskočil se s pacholky svými na tvrz v Janovičkách. Trčka dobyt Paběnic, kázal na hrdle ztrestati toho, koho zde vůbec zastihne. Po té odebral se s lidem svým a s lidem Bedřicha na Janovičky, kde chtěl zavěného Ondřeje polapiti. Keřský vida se na tvrzí velikým vojskem oplaňkovan, chtěl opět odtud uniknouti, leč byl chycen, jat a pak jako škůdci zemskému r. 1446 v Čáslavi hlava sřata.³⁸¹⁾

²⁸⁴V „Archivu Českém“ událost takto se vyličuje.³⁸²⁾ „Kněz Bedřich svadili se s Keřským a v tom sobě veliké škody s obú stranú činili, pálece sobě i jinak všelikterak, a tak že Bedřich vzal sobě ku pomoci Hertvíka a jiné z toho kraje a lantřidu, kterýmiž vládnu, chtě obehnati Keřského na Paběnicích a tak na obehnání učinil jim škodu Keřský na lidech, že zbitých a zraněných na třech vozích na Kolín vezli.“

Dále vypravuje „Archiv“, kterak Bedřich Táboř o pomoc žádal a kterak oni se k němu zachovali. A končí: „velká różnice mezi nimi samými na Táboře byla. A tak druzí s raddy i s úřadův ssazeni.“

Když byl majitelem Beneš z Řepčic, dal podle dlužního zápisu z r. 1418 dědičné právo na Paběnicích Janu Kaplířovi ze Sulevic. Od jeho synů získal právo to r. 1454 Bohuslav z Košína. Když Bohuslav zemřel, dědičné právo získal jeho syn Jindřich, který již r. 1457 veškeré zboží prodal Janovi z Košína, strýci svému milému.

Z téhož rodu panoval Paběnicemi ještě Kryštof z Košína s bratřími svými a ten postoupil Paběnice, jak se zdá, před r. 1472 Petrovi Janovskému ze Suchotlesk,³⁸³) poněvadž toho roku Petr páнем Paběnic se nazývá.

Syn Petrův - Bohuslav Janovský ze Suchotlesk prodal r. 1487 Paběnice tvrz i městečko s vesnicemi Slavatovi z Chlumu, který připojil zboží ke hradu Chlumu v kraji časlavském blíže Zbýšova. Potomci jeho zde delší čas vládli.

R. 1547 vzato sice zboží paběnické Divišovi Slavatovi z Chlumu v plen a uvedeno pod léno, ale r. 1557 zase z manství propuštěno. Tenkrát nazývají se již Paběnice pusté.

Diviš Slavata z Chlumu zemřel 1575 a následovali po něm synové, kteří ku konci XVI. století Paběnice prodali pánům (snad Janu a Jetřichovi) Lukaveckým z Lukavce a na Klucích. Dcera Jetřichova - Žofie prodala 1602 zboží klucké, ku kterému též náležely nyní Paběnice - Petrovi Lukaveckému z Lukavce.

Tomuto Petrovi vzaty jsou Paběnice po bitvě na Bílé Hoře v plen, odhadnuty na 6066 kop gr. míš. a darovány r. 1630 nově založené koleji jezuitské v Hoře Kutné,³⁸⁴) kteráž je připojila k panství křesetickému.

Jesuité vystavěli v Paběnicích residenci s kaplí. Residence stojí částečně dosud, ale kaple r. 1840 shořela. V residenci bydlel vždy jeden člen tovaryšstva Ježíšova, který řídil statek, dávky povinné vybíral a odváděl pokladně vrchnostenské do Křesetic.

Když císař Josef II. řád tovaryšstva Ježíšova zrušil, byly Paběnice jesuitům odňaty a propadly fisku. Fiskus je s celým panstvím křesetickým prodal Janu Svobodovi, jehož dcera, Johanka, provdala se za svobodného pána ze Schäfrů. Johanka ovdověla a odprodala Paběnice knížeti Karlu ze Švarcenberku, pánu na Vorlíku a na Sedlci. Tak byly Paběnice odděleny od Křesetic a přivtěleny k panství sedleckému, kam dosud náležejí.

Majetníky residence, jak již jinde řečeno, jest několik občanů zvaných „famiilanty.“

Paběnice náležejí farou do Třebonína, poštou a telegr. do Červ. Janovic, četnickou stanicí a obvodem zdravotnickým do Zbraslavic, kamž ročně 81 K přispívají. Nejbližší stanice želez. jest Čáslav na dráze severozápadní.

285 **PERŠTEJNICE.** (PERŠTEJNEC).

Po obou stranách silnice kutnohorskopučeňské v údolí a po stráních vrchů rozkládá se obec Perštejnice. Vzdálena jest Hory Kutné stranou jihovýchodní dva a půl km a potok Křenovka, který přichází od Křesetic, rozděluje osadu na dvě části. Větší část obývají rolníci, menší chalupníci a domkáři.

Ve 30 domech bydlí 203 obyvj., z nichž jest 5 ev. reform. Nejstarší rodiny perštejnické jsou: Bílských, Danielova a Zatřepálkova. Domy jsou vesměs stavěny z tvrdého materiálu a jen nepatrná část zachovala se z doby starší. Na malé, nepravidelné návsi stojí kaple P. Marii zasvěcená.

Nad osadou - na straně jižní - tvořil potok Křenovka v hluboké, ale úzké úžlabině veliký rybník, po jehož hrázi dnes vedena jest silnice. Do rybníka tohoto vtékal také malý bezejmený potůček, který sbíral své pramínky blíže cesty poličanskokřesetické. Nyní spěchá kol bažantnice do Křenovky.

Jihovýchodně obce vyvyšuje se půda až na 290 m n. m. Místo to zove se „Perštejnická výšina.“ K obci náležejí samoty: Bažantnice a Vínice Perštejnická, o níž viz jinde.

Perštejnice - obec - má polnosti ve výměře 9 ha 20 a, z nichž platí 130 K daní. Celá obec

platí daní 1800 K a má výměry 232 ha 30 a. Pojmenování polí z r. 1785 dle katastru josefínského bylo: na Obicce, u Dubiny, v Bažantnici, v Dlabáčkách, na Vinici atd.

Dějiny. Perštejnice objevuje se nám již záhy ve XIV. století - ovšem ale pod jménem Pirkštejn, Pirkštejn, Perštejtec. Až do polovice XIX. století byla v Perštejnici tvrz příkopem a náspem opatřena, do níž se jen z hráze rozsáhlého rybníka mohlo po mostě vejít. Kolem tvrze napouštěla se do příkopů voda, aby tak tvrz lépe čelití mohla nepřátelským útokům. Dnes ovšem ²⁸⁶již není po tvrzi ani památky, toliko ukazuje se místo v zahradě č. pop. 9. a 10. poněkud vyvýšené, kde tvrz stávala.

Nejstarší známý majitel zboží, na kterémž tvrz postavena byla, byl Berthold Pirkner, bohatý měšťenin na Horách Kutných, který tvrz Perštejtec v r. 1308 založil a dvě léta po té obytnou učinil.

Pirkner měl v Hoře Kutné mnohé domy bohatě vypravené; proto bydlel v Perštejnici jen z přepychu a z jakési libůstky, aby se mohl pochlubiti, že má také zboží a tvrz.

Nadešla doba Jindřicha Korutanského. Pirkner mu stranil a přál více Bedřichu Rakouskému nežli panovníku českému, a věc tato nebyla jiných tajna. Obávaje se, že by jej jednou stihnouti mohla pomsta Jindřichova, utekl s Ortlibem a Jenselinem tajně z Hor Kuten k Bedřichovi a zboží své i tvrz k opatrování služebníkům zůstavil. Tito však zle zde i v okolí hospodařili. A nejvíce trpěl sousední klášter sedlecký. Častými výpady provozovali lidé Pirknerovi loupeže nejen na klášteře, nýbrž i na pocestném lidu. I sebrali Kutnohořští a okolní šlechta svůj lid, aby ztrestali čeládku Pirknerovu. Než nezůstali sami. Na poručení Jindřicha Korutanského dostavilo se sem i vojsko jeho, ale to zdálo se, praví opat kláštera zbraslavského, jakoby nebylo přišlo válčiti a dobývatí hradu, nýbrž spíše, aby mu dána byla příležitost klášter sedlecký ještě více olupovati, nežli se stávalo dříve. Veškeré vojsko vynucovalo na klášteře náklady spíží pro sebe i koňstvo, a nebudě-li jim dáno, vyhrožovali ohněm i mečem. A klášter dával, cokoliv měl. Po dlouhém pak čase s jistými výminkami dobyt hrad Pirkštejn a vojsko korutanské odtáhlo.

Ale zdá se, že Pirknerovi Perštejtec tuze k srdci nepřirostl, neboť on se nevrátil a již r. 1412 vidíme jej seděti na hradě Templštně na Moravě.³⁸⁵ Kdo by v držení Perštejnice po události této byl, nelze s určitostí říci. Snad vede nás na pravou domněnku, že to byl Štěpán Pirkner, měšťenin kutnohorský, který r. 1324 za Časlavskou branou založil špitál pro zchudlé měšťany (chudobinec) a sám také přebýval v Hoře Kutné.

V druhé polovici XIV. věku vidíme na Perštejnici vládnouti Petra Delfína, pak Mikuláše Hamana a Vernuše Mautnera.³⁸⁶

Ku konci XIV. a počátkem XV. věku byl pánem na Perštejnici Petr Písecký, bohatý měšťenin kutnohorský a věrný přívrženec krále Václava, kterýž jat a uvězněn návodem bratra svého Zikmunda. Když Zikmund do Hory přijel, přinutil Petra, aby postoupil Perštejtec Mikšovi z Jemniště, milci krále Zikmunda; sám pak nařídil, aby Perštejtec vložen byl na Mikše v desky zemské. Když Václav z vězení se vrátil, zrušil bezprávný zápis a zapsati kázal opět Perštejtec Petru Píseckému r. 1404.

V husitských válkách byl v držení Perštejnce Oldřich z Rožemberka. Jakým způsobem tvrze nabyt, není známo, ač soudí se, že ji odňal vladykovi Onešovi

Kaplička v Perštejnici.

z Míkovic, poněvadž při r. 1437 jest pánem Perštejnec Rožmberský purkrabí na Dívčím Kameni Petr z Míkovic a ten se stal praotcem rodiny Perštejnických z Míkovic.³⁸⁷⁾

Když Jan Pernštejnický z Míkovic seděním na Perštejnici na své tvrzi byl zabit, přešel r. 1487 Perštejnec z rukou krále Vladislava darem na Beneše z Veitmile, Václava ze Svárova a Prokopa z Hor Kutén. Manželka Jana z Míkovic kladla odpor, ale nic nepomohlo.

²⁸⁷⁾Po roce 1490 (snad 1500?) byla majitelkou Perštejnice Johanka z Radonic, majitelka Soutic a Krchleb. Za majitelky této nebyla tvrz Perštejnec obývána a proto spustla tak, že po smrti její Jan Salava z Lípy a jeho manželka Mandalena z Újezda, když r. 1528 uvázali se dědičně v Perštejnec, tvrz již ani dáti nechtěli v opravu „pro velikou její spustlost.“ (Hrady a zámky.)

Tento Jan Salava z Lípy byl majitelem statků Malešova, Úmonína a Křesetic, po jehož smrti dědičně zapsala manželka jeho Mandalena všechny statky příbuzným manželovým. Perštejnec postoupila r. 1571 Jiříkovi Hášovi z Újezda a ten připojil „pustý“ Perštejnec k svému panství křesetickému, které později postoupil svému synu Karlovi. Karel prodal celé zboží křesetické, jak již jinde pověděno, r. 1595 Zikmundovi Kozlovi z Rýzentalu. A tak osud Perštejnice splynul s Křeseticemi v jedno. Kozel z Rýzentalu ještě téhož r. prodal zboží křesetické, ku kterémuž náležel i Perštejnec šepmistrům a vši obci Hor Kutén za 13250 kop gr. č.³⁸⁸⁾

Kozel z Rýzentalu popisuje v trhové smlouvě Perštejnec takto: „Suma v též vsi usedlých lidí 6, suma stálého platu 9 kop 12 gr. Ostatního stálého platu počítajíc za robotu atd. činí 551 kop 40 gr.

Ve vsi jest krčma výsadní, kterouž kladu ve 120 kopách.

U vsi jest rybníček, do kteréhož se sází na dvě teple plodu tříletého na kapry 25 kop, a tu jednu každou kopu násady kladu po 5 kopách.

Pod touž vsí jsou luky dědičné, na kterých se nalezá sena do 15 vozů velkých, otavy 8 vozů; ty luky s jich příslušenstvím kladu ve 300 kop.

²⁸⁸⁾K též vsi jsou háje dva i jiné porostliny na stráních, kteréžto háje pokládám v sumě 500 kop gr.

K též vsi jest rolí a obcí pustých za mnoho lánů. Na týchž obcích ze vsi Neškaredic svobodů pástí mají, tolikéž i Pernštejnští i jiní poddaní k Křeseticům náležející.

V též vsi jest pustá tvrze, okolo té tvrze příkop velký, do kterého se sází plodu na kapry na 2 teple 4 kopy. A tak počítajíc tu jednu každou kopu po 8 kop., učiní 32 kopy.

K též vsi jest drahně rolí, kteréž rolí lidé (na hamfestích³⁸⁹⁾ drží pod stálý plat a takový stálý plat z týchž rolí při času sv. Jiří a sv. Havla vychází: Předně. Matěj Dítě, pekař od Hory, platí po každé 23 gr., Urban z Neškaredic po 30 gr., Martin Dvořák odtudž 33 gr., Jakoubek odtudž 14 gr., Švestka ze vsi Volšan 11 gr., Mach Beša z Volšan 9 gr., Alexandr Elšic 9 gr. a z jině role 9 gr., pan Fridrich Chulejovský 13 gr., Abraham, apatykář od Hory 12 gr.

Suma toho stálého platu 6 kop 30 gr. A tak ten stálý plat počítaje kopu po 50 kop. učiní za něj 325 kop gr.

Tolikéž platí stálého platu z města Hory Kutné při času sv. Havla jednou za rok ze zahrad a vinic, kteréž drží od vsi Perštejnice na hamfestích 16 kop 39 gr. a tak tu jednu každou kopu toho zahradního a viničního platu počítajíc po 50 kop., učiní za ně sumu 532 kopy 5 gr.

Na týchž gruntech jest potok, kterýž jde od vsi Chrástu a druhý od Bykánce a padá až do gruntů perštejnických a neškaredických, kteréhož jest dobře za půl míle, a v tom potoce mřenů, hřízů, raků a jiných ryb dostatek bývá, kterýž užitek toho potoku sobě kladu v sumě 100 kop.

A tak za tu ves Perštejnec s jejím všim a všelijakým příslušenstvím, stálé platy, krčmu výsadní, luky, rybníky, lesy a což nahoře jmenováno a doloženo jest, učiní sumu 3210 kop gr.

čes.“

A za tu sumu byla Perštejnice v tržové smlouvě obci Hoře Kutné počítána. Perštejnice byla r. 1625 obci kutnohorské zabavena, odňata a darována jesuitům.³⁹⁰) Tehdy byla již tvrz pustá a rozbořena. Po zrušení řádu připadla komoře královské a byla s panstvím křesetickým a úmonínským prodána p. Svobodovi. Od toho času sdílela Perštejnice osudy panství tohoto.

Perštejnice náleží farou, školou, poštou, telegr. a četnickou stanicí i zdravot. obvodem do Hory Kutné. Na obvod. lékaře přispívá 52 K ročně. Nejbližší nádraží želez. jest Hora Kutná.

PETROVICE.

Po obou stranách silnice křesetickoledečské ve výši 438 m nad Adrii rozkládá se ves Petrovice, vzdálená 20 km Hory Kutné stranou poněkud jihovýchodně.

O založení Petrovic nic určitého se neví; toliko domnívá se, že založeny byly na sklonku XI. anebo na počátku XII. století jistým „Petrem“. Pověst ta dále vypravuje, že do zdejší krajiny přišli tři bratři: Jan, Petr, Čáslav, z nichž každý osadu založil a táž pak po zakladateli jméno obdržela. Tak po Janu - Janovice, po Petru Petrovice a po Čáslavu - Čáslav.

Petrovice jsou nejzazší osadou okresu v této části, neboť hraničí již s obcemi hejtm. ledečského a čáslavského. Mají 66 domů a 385 obyv. (6 israel. 2 hel. augsb.)

Domy stavěny nejsou těsně k sobě, nýbrž jsou většinou v zahradách rozloženy a každý má slušný, byť i sebe menší dvůr. Starobyklých dřevěných domů jest již poskrovnu. Na nich jsou lomenice s kabřincem, ale bez nápisu. Mimo školu a hostinec Hertlův jsou domy vesměs přízemní.

²⁸⁹Nejstarší rodina v Petrovicích jest rodina Bartůňkova od r. 1672 a Samkova od r. 1680. Kroj lidu i nábytek v bytech jest moderní, ale ne příliš nádherný. Ze starobyklého kroje jsou zachovány v některých domech zlaté a stříbrné čepce, z nábytku jen nějaká truhla.

Na návsi petrovické jsou dva neveliké rybníky. Prvý sluje „Dolejší“, druhý „Pivovarský“. Do tohoto rybníka vtéká potůček „Slepíčka“. Dle nich obec rozdělena jest na dvě části; jedna část zove se „Malá Strana“, druhá „ve Dvoře“; tam asi za dávných let stával pivovar a dvůr, a dle něho povstalo toto rozdělení obce.

V Petrovicích jest kostel, kaple, škola, myslivna a čtvrt hodiny od obce stojí u silnice hájovna. Na straně jihovýchodní stávala ves Lhota; a jihozápadní ves Krupčina či „Krupšina“ a „Malá i Velká Spálená“. Všecky čtyři osady zanikly, ale trati polní a lesní po nich dosud mají jména.

Hlavní živnost zdejšího obyvatelstva jest polní hospodářství a chov dobytka. Vedle toho zaměstnávají se chudí porážením lesních stromů, dobýváním pařezů, sděláváním dříví na otypky palivové a šindel. Hospodáři pak odvážejí klády (dlouhé dříví) do města na trh, nebo obchodníkům na nádraží. Po vyjití ze školy zůstává mládež vůbec při rolnictví, a jen nemnohá odchází na řemesla nebo na studie.

Ve zdejší krajině častěji, zvláště u dítěte, vyskytuje se bolení hlavy a krku, otupělý sluch, někdy i diphteritis. Příčinou těchto nemocí jsou prudké větry a drsné podnebí, pak chudoba, kteráž nemůže dětem opatřití teplejšího šatu a rychlejší pomoci lékařské. R. 1866 zachvátila také v obci 5 lidí cholera.

²⁹⁰Jmění obecní skládá se: z domku č. 51., kolny hasičské, pak 58 ha 44 a pozemků a to polí, luk, zahrad, lesů, rybníků, pastvisk a neplodné půdy. Z tohoto jmění platí obec 91 K 48 h daní. Celá obec má výměry³⁹¹) 635 ha 7 a platí daní 2490 K 24 h.

V obvodu obce jest mnoho mokré půdy, ano i močálů, což ovšem jen rozumnou drenáží mohlo by se zlepšiti a zúrodniti půdu k prospěchu majitelů.

Průmysl i řemeslo stojí na stupni nízkém. Z řemeslníků převládá řemeslo bednářské. Zhotovují se zde nejen práce pro potřebu v domácnostech, nýbrž i zhotovují se tu velké kádě do

pivovarů, lihovarů a cukrovarů; ostatní výrobky dovážejí se na trhy do Zbraslavic, Čáslavě a Hory Kutné. Šindelářů jest zde také několik, ačkoliv se již dnes taková potřeba šindele nepociťuje, poněvadž nahrazuje jej papír, břidla a tašky.

Lesy okolí zdejšího jsou výhradně jehličnaté, v nichž převládá smrk. V pasekách roste hojně hub a jahod, kteréž jsou z velké části obživou chudého lidu. V dobách nedávno minulých mival každý sedlák kus svého lesa, jež však proměnili v pole. Nyní zase pečuje se o to, aby nevalná pole a rozsáhlé pastviny byly zalesněny. Také mnohé pastviny proměněny rozumným zavodněním v luka. Mnohé rybníky byly vypuštěny, odvodněny a změněny v luka, nyní pak zase taková luka proměňují se v rybníky, což v míře největší platí o městu Hoře Kutné, kteréž zavodňuje všechny své vypuštěné rybníky.

Luk jest u obce slušná část, a užítku by dávaly hojného, ale hospodáři nevěnují jim zvláštní péče. Jména tratí polních: Krupčina, Domáňov, Nohavice, Uhlířka, Močidla, Oltářka, Kuchara, v Nadávkách a Velká a Malá Spálená atd. Luka nemají zvláštních jmen, toliko jediná zove se „Slepička“ a to podle potůčku, který ji protéká.

Obchod omezuje se pouze na prodávání životních potřeb a to ještě jen v míře skrovné a po domácku. Veškeré pak plodiny: obilí, brambory, slámu, seno, též dříví aj. dovážejí o dnech trhových: ve středu, v pátek a v sobotu do Hory Kutné. Z rozsáhlých lesů zdejších vyváží se dříví stavební i palivové, jakož i otypky, které jsou v zimě hlavním pramenem výdělků zdejšího lidu chudého. Krajina zdejší jest skrovně stromovým ovocným osázena; také se zde ovocným stromům valně nedaří, jednak pro špatnou půdu a drsné podnebí, jednak pro nedostatečnou péči. Ovocnictví stojí proto na špatném stupni, jelikož zde nebylo ovocné školky a stromy ovocné zůstávají bez povšimnutí. Dostatečné jsou švestky, višně, ořechy a jablka. Také zahradnictví a zelinářství jest na nízkém stupni. V obci petrovické jsou školky lesních stromů vzorně vedeny.

Na jihozápadní straně mezi Petrovicemi a Vickovicemi jest kopec „Krupčinský“ 447 m, k Míchalovicům pak na jihu kopec „nad hájendou“ (hájovnou) 466 m, a na samých hranicích okresu čáslavského severovýchodně od Petrovic vypíná se kopec „Damirov“ 414 m výše nad mořem. Celé okolí obce petrovické jest vysočina, která se ve svých vrších pod 400 m nesklání. Údolí mezi vrchy jsou buď lesem pokryty, buď protékají jejich lučiny bublavé potůčky a tak kraji tomu milého dodávají vzezření.

V obvodu obce teče potok „Oltářka“ zvaný, kterýž ze tří pramének se utvořil a vody své nese k potoku Jánskému do okr. čáslavského. Jiný potok, který lučiny petrovickými protéká, jest potok „Krupčinský.“ Vody nese do rybníka „Luňáka.“ Malý potok „Slepička“ pramení blíže vsi z malé studánky a nese vody do rybníka „Pivovarského.“

Mimo dva rybníky ve vsi, ve kterých je také chov ryb zaveden, jest blízko obce na straně jihovýchodní podvodněn rybník „Nový“, který se napájí zvláštní struhou z „Oltářky.“ Jest majetkem Hory Kutné. V katastru obce byly tyto rybníky: Ztrzený (je zalesněn), Mizerovský, Kuchařský (je zavodněn), u Slepičky a Ohradský (je loukou). V okolí jsou studánky dvě a to „u Můstku“, druhá v lomu na úpatí vrchu „Krupčinského“. Pověsti o nich nejsou zachované.

Deště jsou tu velmi časté, což zdejším pozemkům s nepromokavou spodinou velmi jest na újmu úrody. Bouřky jsou zde také dosti časté a prudké; krupobití bývá řídké. Větry vanou se strany jihozápadní a jsou velmi drsné.

Škola. Dle ústního podání chodily děti od nepaměti do školy červenojanovické, začež rodiče dávali tamnímu učiteli jakýsi příspěvek.

Později zapsáno jest v pamětní knize, že učilo po řadu let v obci pět soukr. učitelů a sice v různých domech. Prvý učil v č. 26., druhý v č. 27., třetí v č. 14., čtvrtý a pátý opět v č. 27. a v čís. 10. R. 1819 byla Petrovicům povolena škola jednotřídní.³⁹²⁾

²⁹¹R. 1821 bylo vyučováno již v místnostech najatých a to v čís. 10. a pak v čís. 18.

Vrchnost kutnohorská za přispění vrchnosti ledečské a žlebské vystavěla r. 1829 přizemní školní budovu jednotřídní, ve které se r. 1830 vyučovati počalo. Tenkrát byla již školou filiální školy červenojanovické. Školu stavěli Frant. Šlápek, panský stavitel, a Jan Bednářik, mistr tesařský, oba z Červ. Janovic.

V roce 1875 byla škola na druhou třídu rozšířena a poněvadž nebylo druhé místnosti ve škole, vyučováno v místnosti najaté v čís. 26. a pak v čís. 19. Na dosavadní budově školní vystavěno r. 1881 prvé poschodí a zřízeny tu nákladem 5077 zl. tři třídy a přízemek náležitě upraven. Týmž rokem počalo se vyučovati ve dvou třídách, a když r. 1884 rozšířena škola o třídu třetí, počalo se 15. ledna 1885 vyučovati ve třech třídách.

Původně měla veřejná škola 65 školou povinných dětí a byla škola zřízena pro Petrovice, Újezdec a Senetín. R. 1824 přiškoleny byly ještě děti z Dědic (panství žlebské), z Michálkovic a Vickovic (panství ledečské), a tyto osady tvoří dosud školní obec petrovická.

Příjmy prvých učitelů nejsou nikde zaznamenány, ale byly zajisté velice skrovné. R. 1821 dostával učitel od obcí 13 korců žita, od záduší petrovického 8 měr orných polí, však ze 2 měr platil do zádušní kasy 2 fl. C. M. Za chorní službu 1 fl. 20 kr. C. M. Štola (pohřby) neurčitá, ale udává se ročně asi na 4 fl. C. M. Školní (sobotáles) za celý rok (47 neděl) 48 fl. C. M. Pro školu dříví 6 sáhů. Za opakující hodiny (od r. 1831 od vrchnosti kutnohorské) 1 sáh ⁵/₄ního dříví. Koleda 1 fl. 20 kr. C. M. Za koláče o posvícení 1 fl. C. M. Celkem: 13 korců žita, 8 měr polí, 7 sáhů dříví a 55 zl. 40 kr. stříbra, toť byl celý příjem učitele petrovického. Příjmy tyto požíval Fr. Malý, prvý učitel veřejné školy petrovické. Když však nastoupil druhý učitel, Václ. Steiner, musel prvému učiteli na odpočinku jsoucím platiti ze svého 60 zl. ročně pense. A platil ji do r. 1864, kdy Fr. Malý zemřel.

Po nařízení c. k. krajské vlády v Pardubicích ze dne 27. srpna 1853 č. 9257 bylo nařízeno zádušním úřadu, aby Vác. Steinerovi, učiteli petrovickému, bylo vyplaceno za vykonávání služeb chorálních za minulá léta 30 zl. C. M., ale pro budoucnost každého roku 20 zl. C. M.

Dle ústního sdělení pamětníků dostával učitel petrovický také „novoroční groš“, „o Řehoří“ vejce a o posvícení v každé obci a z každého čísla koláče.

Všecky dávky tyto byly r. 1870 vyvazeny, když nastoupily nové školní zákony a škola vřaděna do IV. třídy platů učitelských.

Kromě náboženství katol., kteréž obstarává farní úřad v Červ. Janovicích, vyučuje se na zdejší škole od r. 1889 náboženství evang. a v., kteréž obstarává evang. úřad a. v. ze Zbejšovských Opatovic.

Na škole petrovické jest také zavedeno vyučování žensk. ruč. pracím od r. 18¹/₁.79.

Posloupnost učitelstva od počátku školy soukromé: Fabian Hurt, Václav Horák, Frant. Růžička, Jan Josef Růžička a Prokop Růžek a prvým učitelem na škole veřejné byl Frant. Malý (1821-49). Při r. 1835 byl zde podučitelem Jos. Bělonožník, pozdější učitel časlavský, a při roce 1849 byl zde podučitelem Fr. Slaviček, pozdější učitel radimský, který neprodlel zde dlouho. Nelíbilo se mu zde a proto jednoho krásného podzimmního jitra zmizel, zanechav tu list, že by zde musel umřítí hladu. Václav Steiner (1849-87), Frant. Bartůněk (1875-82), Frant. Hubert (1882), Václav Štěpina (1882-89), Frant. Samuelis (1885-87), Fr. Kalous (1887, říd. do r. 1906), Jos. Kuchař (1887-88), Fr. Zářecký (1888-97), Ant. Beneš (1889-91), Frant. Winter (1891-92), Rudolf Wilt (1892-93), Karel Plaček (1893-94), Bedřich Papež (1893-94), opět Karel Plaček (1896 učit. dosud), Karel Tetřev (1897-1900), Jan Fiala (1900-02), Jan Lokay (1902-05), Helena Volfová (1905-08), Jos. Vlasák (1907), Fr. Samuelis (1907 říd. dosud), Jos. Hála (1908-10), Jan Dvořák (1910- dosud). Industriálními učitelkami byly: Kateřina Steinerová, choť říd. učitele v Petrovicích (1879-89), Marie Lisková (1890-92), Ant. Meisnerová (1892-93), ²⁹²Jos. Krulišová (1893-95), Anna Trösterová (1895-98, zároveň ind. uč. v Koruticích), Anna Velhartická (1898 dosud. Jest zároveň ind. uč. v Paběnicích.).

Posloupnost předsedů míst. rady školní: Josef Samek č. 17. (1870-89), Josef Tvaroha č. 46. (1889-96), Ant. Samek č. 67. (1896-1904), František Samek od r. 1904 do dnešního dne.

Posloupnost místních školních dozorců: Od 27./XII. 1873 František Jursík č. 45. (do r. 1873). Pak nebyl nikdo až Gust. Haertl č. 40. (1888-93), Ant. Samek č. 67. (1893-96), Jos. Tvaroha č. 46. (1896 až po dnes).

Příškolené obce: Petrovice, Újezdec (2100 m), Senetín (2000 m), Dědice (okr. Čásl. 2900 m), Michalovice (okr. ledečský 2500 m) a Vickovice (okr. ledečský 2200 m).

Kostel. Založení kostela petrovického nese se jistě v druhou polovici XIII., nejspíše ale do první poloviny XIV. století, poněvadž se již r. 1350 plebanie v Petrovicích připomíná. Zsvěcen byl patronu českému sv. Václavu. Roku 1819 byl starý chrám přestaven a opět ku cti sv. Václava vysvěcen. Ale již r. 1891-2 byl tento chrám pro sešlost stržen a novým gotickým chrámem na téměř místě nahrazen. Stojí téměř uprostřed vsi na vyvýšeném místě a jest dle plánu architekta L. Láblera, stavitele sv. P. Barbory v Hoře Kutné, nákladem 36.000 korun J. Dajbychem, stavitelem z Hory Kutné, vystavěn. Náklad ten neslo „záduši petrovické“. Patronem chrámu toho jest městská rada král. hor. města Hory Kutné.

Půdorys kostela tvoří obdélník, k němuž na východě připojena jest užší presbytář a v západní straně štíhlá věž.

Oltář jest ve dřevě řezán slohem gotickým Moricem Černým z Hory Kutné. V něm je zasažen obraz sv. Václava. Maloval jej český malíř Adolf Liebscher.

V kostele nalézá se slušně řezaná kazatelna, práce to mistra Antonína Hrabáka z Hory Kutné, dále visí tu kříž s ukřižovaným Spasitelem, kterýž chrámu tomuto věnoval rodák petrovický Frant. Beneš, měšťan kutnohorský. Na kůře jsou nové varhany, které vystavěl Ant. Mölzer, varhanář kutnohorský. Lampu věčnou a pozlacenou monstranci zhotovil Ant. Jůna, klempíř z Hory Kutné. Chrám byl vysvěcen r. 1892 v den sv. Václava patrona země České. V presbytáři jest umístěn znak města Hory Kutné, jako patrona kostela tohoto.

Ve věži chrámové jsou dva zvony. Větší zvon jest starý a má kolem koruny majuskulí vlitý tento nápis:

„Aj, já zvon zvučící slyšte dobří i hříšníci! Vzbuzuji vás v určený čas!“

Ulil Tomáš konvář (Klbal) z Hory Kutné. (R. 1598 Tomášem Klballem litý zvon praskl a jest umístěn ve sbírkách „Vocela“ Kutnohorského.) Menší zvon jest ulit r. 1892 od A. Pernera a syna v Českých Budějovicích.

Kolem starého kostelíka rozkládal se hřbitov, který však zrušen a r. 1871 nový na straně severní od obce založen. Ze starého hřbitova jest zachováno epithafium z kamene, zasazené v předsínce chrámové. Má tento nápis: „Leta 1613 Pan Buh wssemohouej raccil wzjiti z tohoto swieta pana Gana Nekolu z Rowic w pondielj po swatku Ondrzegj ... Pane! Mezi hodinou osmou a dewatou a tuto jest tielo jeho pochowano a oczekawagjz Pana nasseho Gezu Krista.“ Uprostřed kamena jest vytesán lev ve štítu.

Na novém hřbitově toliko jedinou nákladnější hrobku nacházíme. Vystavěl ji svým rodičům Josefu a Barboře Samkovým vděčný syn Jos. Samek, professor zem. hospodářského ústavu ve Sct. Michalu na Adýži v již. Tyrolsku.

²⁹³Poblíž školy, kde lid říká na „Malé straně“, vystavěna jest r. 1875-6 nákladem Gustava Haertla, občana petrovického, kaple zasvěcená sv. Janu z Nepomuku. Před ní jest dřevěné zábradlí, které tvoří malou zahrádku. Vnitř kaple jest vyplněn velkou sochou sv. Jana Nep. neveliké ceny.

Palacký ve svých dějinách připomíná při roce 1350 v Petrovicích „plebána“, t. j. duchovního správce, ale naprosto není nikde zjištěno, kdy fara byla zrušena, a které obce k ní náležely. Veškeré kladené řeči jsou jen pověstí.

Z fary čerVENOjanovické přisluhuje sem kněz každou třetí neděli. Za tou příčinou stala se mezi duchovním pastýřem níže podepsaným, a též podepsanými sousedy poutivé obce petrovické tato dobrovolná úmluva:

1. ZástoJ té úmluvy jest: držení služeb Božích v Petrovickém chrámu Páně každou druhou neděli.

Načež níže psaní v následujících věcech se zavázali:

Duchovní pastýř svou vlastní příležitostí nadřečené služby Boží v petrovickém chrámu Páně jen tak dlouho zastáváti a držeti se zavazuje, jak dlouho Vašnost p. Páter Gabriel zde v Janovicích přebýváti bude. Aniž tato úmluva nějaký závazek pro budoucího faráře míti má. Kdyby Páter Gabriel odejítí měl, a jiný církevní kněz do Janovic se dostati měl, tehdy zadržuje si duchovní pastýř to právo, buď tuto úmluvu podržeti, aneb novou s Petrovickými občany uděláti. Kdyby pak se přitřefiti mělo, že druhou neděli, kdežto by v petrovickém chrámu Páně služby Boží připadaly, nějaká slavnost, neb důležitá překážka, neb nemoc duchovního nadřečené služby Boží by nemožné učinily, tehdy v budoucích nedělích se ty zanedbané služby Boží vynahradí.

2. Naproti tomu se zavazují petrovičtí sousedé duchovnímu pastýři za držení těch nadřečených služeb Božích v petrovickém chrámu Páně dva a dvacet korců čistého ovsa ²⁹⁴a dobré míry, a to sice: 11 korců při „Novém roce“, a druhých 11 korců při „Narození Panny Marie“ každého roku svou vlastní příležitostí do domu farního, a sice: tu polovici, pro letošní rok do „Jména Pána Ježíše“ jistě a ouplně odvézti, druhou pak polovici, jak již z předu podotknuto.

Po přečtení této úmluvy, když obě strany spokojeny byly, byla přítomná dobrovolná úmluva podepsána a stvrzena.

Jenž se stalo na faře čerVENOjanovické dne 1. ledna 1821.

P. Antonín Dařílek, farář.

Josef Peřina, rychtář. Josef Bartůněk, soused. Josef Jursík, soused. Josef Tvaroha, soused. Frant. Hledík, soused.

Způsob konání služeb Božích trvá až dosud.

Dějiny. Ves Petrovice byla již ve starších dobách statkem, ale bezpochyby, že bez tvrže, poněvadž se všude jen mluví o „dvoru“ a o tvrzi až v XVII. století. Nejstarší známí držitelé jsou roku 1367 Sezema z Petrovic a r. 1386 Kunášek z Rochova, kteří měli také podací plebánie petrovické. R. 1418 patřila ves Petrovice Beneši z Řepčic na Paběnicích a správou sem také náležela. Po té objevuje se zde pánem Zikmund Ziga z Petrovic, který prodává své dědictví Petrovi Pampovi a Janu Popelkovi, bratřím z Vikovic, za 170 kop gr. č. Potomci jejich zvali se Hostačovský z Petrovic. Když r. 1523 Zikmund zemřel, byly Petrovice připojeny k panství chlumskému, kteréž drželi Slavatové. A když Slavatové panství svá v krajinách těchto rozprodali, dostaly se Petrovice Jáchymovi z Kalenic a ten je prodal r. 1563 Petrovi Novohradskému z Kolovrat.³⁹³) Tyž Petr Novohradský kšaftem r. 1596 odkázal statky své jak následuje:

„Statek můj a tvrz Janovičky, tudíž městečko celé Janovičky, ves celou Opatovice, ve Vilimovičkách i v Čeminách dvůr poplužní a „též druhý statek, který jsem od pana Jáchyma z Kalenic přikoupil, totiž ves celou Petrovice s podacím kostelním a v ní dvůr poplužní s poplužím, poroučím, dávám a odkazuji panu Janu Bezdrůžickému z Kolovrat a panu Volfovi Novohradskému z Kolovrat.“³⁹⁴) Petrovice připadly Volfovi Novohradskému z Kolovrat, kterýž je r. 1600 prodal Heraltovi Václavu Libštejnskému, a ten skoupiv r. 1601 veškeré zboží čerVENOjanovické, spojil je v jeden statek.³⁹⁵)

Na počátku XVII. století byli v držení Petrovic bratři Salavové z Lípy. Těm odkázal Václav Kekula, majitel Pravonína, statek svůj kšaftem z r. 1616 a sice ujcům svým Václavu a Mikuláši bratřím Salavům z Lípy seděním na Úmoníně, Petrovicích a Nov. Lhotě. Za to měli mu bratři Salavové platiti úrok ze 6000 kop po čas jeho života.³⁹⁶) Tito přikoupili r. 1606 Zhoř a

ves pustou Krupčinu či Krupšinu blíže Michalovic. Václav ujal pak Petrovice sám, vystavěl tu novou tvrz a statek držel ještě r. 1624.³⁹⁷⁾

Václav Salava z Lípy měl býti po bitvě bělohorské zbaven statků a odsouzen v manství; byl však za nevinna uznán a statky jsou mu ponechány.

V ty doby píše Kutnohorští Petrovickým: „Poněvadž u Michalovic přepadeni a zloupeni byli jesuité, nařizujeme, aby zločinci zjímání a třeba právem útrpným aby se z nich vynutilo vyznání, kam uschovali věci, jež jesuitům odňali, jmenovitě reliquie svatých.“ Z Petrovic I. byli mezi zločinci Havlíček a myslivec V. Kyselka.^{397a)}

V druhé polovici XVII. století bylo zboží petrovické v držení Jindřicha Haugvice z Biskupic, ale ten již r. 1649 15. dne měsíce srpna prodal Petro₂₉₅vici, ves, tvrz a dvůr v Krupčině Marii Eleonoře Hrobčické, rozené Vaskvézové z Umanu. Paní Marie nedržela zboží to dlouho, neboť již rokem devátým 1658 prodala Petrovice s příslušenstvím Litmírovi Vydunovi z Obytec, c. k. radovi a soudci zemskému. Litmír přikoupil Horku a zdědil Soutice, Zhoř a Janovičky. S manželkou svou Alenou Marketkou, roz. Bechyňskou z Lažan, měl dva syny, Jana Václava a Antonína Josefa. Starší syn dědil 1671 Janovičky, Petrovice a Zhoř, mladší pak Soutice a Horku. V rodině Obyteckých zůstalo zboží petrovické až do počátku XVIII. století. Když Jan Václav Vyduna zdědil statky a nabyt také Janoviček, připojil Petrovice ke zboží janovickému a již od doby té děleno nebylo. Poslední držitel petrovických statků z rodiny Obyteckých byl Josef Arnošt Vyduna Obytecký, který je prodal a sám pak živ byl na Horách Kutných, kdež r. 1749 u vysokém stáří zemřel a u kostela sv. P. Barbory pochován byl.³⁹⁸⁾

Obec kutnohorská koupila r. 1724 od hraběte z Thürheimu statek Janovičky, ke statku tomu pak připojila vesnice a dvory Štipoklasy, Vilímovice a Lomec, v jichž držení již dříve byla. Nabyla tedy kupní smlouvou také Petrovic, které se zbožím janovickým spojeny byly a dosud jsou.

Od té doby sdílely Petrovice osudy panství červenojanovického. Tvrz petrovická ve spodcích od kamene vystavěná a svrchu ode dřeva již r. 1671 nebyla obydlím panským a zanikla nedlouho potom nadobro. Petrovice daly prý i jméno slavné rodině vladkyň z Petrovic;³⁹⁹⁾ zda-li také Naček z Petrovic, roku 1412 vládnoucí purkrabí na hradu Lipnici, byl z téže rodiny, nelze doložiti.

Petrovice náležejí farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí do Červ. Janovic, zdravotním obvodem do Zbraslavic, kamž ročně odvádějí 44 K 7 h. Nejbližší stanice železniční jest Vlkaňeč (2 hod.) na dráze severozápadní a Černíny (2¼ hod.) na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

PLHOV.

Jihovýchodně Červ. Janovic 2½ km tvoří potok Paběnický rybník zvaný „Luňák“ a pod tímto rybníkem zřízen mlýn a vedle mlýna usadili se 3 chalupníci, kteří čítají celkem 26 duší a tvoří samotu Plhov či Plchov, zvanou původně prý Pluhov. Domy její stojící po různu jsou staré chalupy ze dřeva, kryty slamou a šindelem.

Plhov náležel od nepaměti k panství červenojanovickému, které bylo r. 1724 ukoupeno od hraběte z Thürheimu pro obec kutnohorskou a od té doby spojeno jest stále s panstvím tímto.

Obyvatelstvo jest rolnické a touto prací se živí.

Plhov náleží školou, farou, poštou i telegraf. a čet. stanicí do Červ. Janovic, zdravotním obvodem do Zbraslavic. Nejbližší stanice železniční jsou Černíny na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

POLÁNKA.

Od Malešova 1120 m směrem jihozápadním po levé straně silnice malešovskokošícké leží

obec Polánka. Čítá 135 obyvatelů, kteří bydlí ve 22 domech. Obyvatelstvo žije se rolnictvím, chovem dobytka a prací dělnickou. Domy polánecké stojí v zahradách ovocných v řadách a kryty jsou slamou, šindelem a taškami. Uprostřed obce stojí kříž, zvonička a opodál jest rybníček. Nejstarší rodina jest Kohoutova, žijící zde skoro 300 let.

²⁹⁶Pod Polánkou na straně jižní teče krásným údolíčkem potok Košický, který poháněl dnes již zrušený mlýn. Stavení jest nyní majetkem panství malešovského a upraveno na hájovnu. Na blízku, kde potůček Košický spojuje se s Vrchlicí, zřime vysoký balvan skalnatý, jemuž lid říká „Čertova kazatelna.“ Obecního jmění má Polánka v polích, lukách a pastvinách na 17 ha, z nichž odvádí daně 40 korun. Celá obec má výměry 175 ha, za něž platí 760 K 48 h přímé daně. Zvláštní názvy polí: Obicka, na Skalce, v Čížavech, na Stanhofu (Steinhof) atd.

Dějiny. Polánka jest vystavěna na gruntech býv. panství malešovského. I bylo prvotním obyvatelům dáno pozemků po lánu⁴⁰⁰) a z rozdělení tohoto má obec své jméno Polánka. Kým se toto rozdělení dalo, nedá se určitě zjistiti, ale dle pověsti osadil tu Zdislav z Malešova původně čtyři poddané vrchnosti malešovské, kteráž od nich vyžadovala za to práce robotní jako v sousední osadě Maxovně. A rozdělení toto bylo již skutkem ve století XIV.; neboť roku 1339 byl Malešov hrabětem z Maidburka prodán klášteru sedleckému a mezi osadami odprodány byly také Polánka.⁴⁰¹)

Ale zboží malešovské nebylo dlouho v držení kláštera sedleckého, poně²⁹⁷vadž klášter pro peněžní nesnáze panství toto udržeti nemohl. Bylo povoleno klášteru císařem Karlem r. 1364, aby zboží malešovské prodáno bylo bohaté rodině Ruthardovců. A tak zase všechny osady i s Polánkou připadly k celému statku a Polánka sdílela dále osudy malešovské tvrze⁴⁰²) až do roku svobody.

Nejvyšší vrch u obce polánecké je „u Kříže“ 422 m nad hladinou mořskou.

Polánka náleží farou na Bykář, školou, poštou atd. do Malešova. K zdravotnímu obvodu přispívá ročně 23 K. Nejbližší nádraží jest Malešov na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

POLIČANY.

Na silnici kutnohorskotáborské 4 km jižně města Hory Kutné leží obec Poličany. Pravý břeh Vrchlice, která sem od Malešova spěje, obemílá v hlubokém korytě romantická skaliska obce poličanské, načež k Hoře Kutné spěchá rychlým tokem horské bystřiny. Ku cti obce slouží, že všechny svahy k Vrchlici schýlené jsou vysázeny ovocnými stromy, hlavně třešněmi.

V Poličanech je 28 domů s 203 obyv., z nichž je 13 evang. reform. Domy tvoří náves v podobě pravidelného obdélníka. Na návsi stojí kaple se zvoničkou a obecní hluboká studnice; některé domy stojí porůznu, jiné tvoří náves. Jsou stavěny všechny z tvrdého materiálu a většinou kryty taškami. U všech jsou rozsáhlé zahrady s ovocným stromovím.

Hlavní živnost obyvatelů jest polní hospodářství, ale potřebná řemesla jsou zde také zastoupena. Mládež nemnohá zůstává doma, jde většinou na studie nebo na řemeslo. Kroj i nábytek moderní.

²⁹⁸Obecní majetek záleží v 24·5 ha pozemků, z nichž se platí 146 K daně. Celá obec má výměry 311 ha 94 a a odvádí státní daně 4460 K 26 h. Pojmenování tratí polních z r. 1785:⁴⁰³) na Valše, u Studáněk, nad Žlábkem a na Skalce a t. č. jsou ještě tato jména: na Haldě, v Katově, na Jezeře, v Pěšinkách, v Hutičkách, u Bílejova, na Cimburku, v Hájkou, na Sekeře, nad Denemarkem atd.

Obec poličanská měla již v XVIII. věku školu triviální, o níž se r. 1783 biskup Hay ve své visitační cestě zmiňuje; ale táž asi koncem toho věku zrušena a žáci poličanští příkázáni do školy křesetické.^{403a}) Ale r. 1808 neposílali Poličanští děti svých do školy vymlouvající se, že je posílají do hlavní školy kutnohorské. Tehdejší ředitel byl zároveň vikářem a tu při veřejné výroční zkoušce se zjistilo, že děti poličanské nechodí do školy kutnohorské, ale že poličanští

zřídili sobě pokoutní školu a že v ní děti jejich byly vyučovány. Následovaly tresty, ale poličanští přec dítek svých do Křesetic neposílali pravice, že se tam ničemu nenaučí.

Obec poličanská žádala proto r. 1810 o přijetí do školní obce kutnohorské a žádost tuto bykánský kaplan Václ. Schwennzer, který faráře tehdy zastupoval, vřele podporoval. Žádosti bylo vyhověno a hoši přikázáni do školy hlavní a dívky do školy kláštera Voršulínského. Od té doby jsou Poličany přiškoleny do Hory Kutné.⁴⁰⁴⁾

Dějiny. Poličany jsou stará slovanská osada. Ukazuje to nejen stavba a poloha obce a ulic, ale dokazují to nálezy ve společném pohřebišti i v jednotlivých hrobech⁴⁰⁵⁾ a v té době byla zde zajisté tvrz. Po ní dnes není ani památky; zašla snad ve válkách husitských.

První písemná zmínka o Poličanech děje se již v XV. století, kdy císař Zikmund vydal list s menší pečetí, že zapisuje vlastním bratřím Hynka z Zaluňova na Poličanech s mlaynem „dvů člověků a 100 kop s výstrahú rok napřed.“ Datum v Praze, v sobotu den sv. Petra a Pavla I. P. 1437.⁴⁰⁶⁾

V druhé polovici XVI. věku (1557) byla ves Poličany - skoro pustá - komorním soudem přiřknuta za 300 kop grošů českých městu Hoře Kutné.⁴⁰⁷⁾

Císař Maximilian II. táže se 7. dne měs. října 1569 komory české, kterak se to má se zástavou na vsi Poličanech, o kterou žádali Kutnohorští zaplatiti a 26. t. m. odpověděla komora česká, aby Poličany a okolní dvory císař neodstupoval, poněvadž by byla obava, že dělníci, kteří v hutích na Páchu (Vrchlici) pracují a ve dvorech těch bydlí, mohli býti od práce zdržováni.⁴⁰⁸⁾ A páni Kutnohorští poručili hned, jako u jiných svých statků, aby Poličanští vykonávali robotu - hlavně k povozům horním - svázeli kyzy do hutí a dříví. Poplatky povinné obci nebo kostelu, nebo špitálu musil platiti každý člověk i svobodný i rytířský - „beze vši odpornosti“.⁴⁰⁹⁾

A Poličanští, ač dosti velikých měli povinností k vrchnosti, byli lidé veselí i rozpustilí. Stěžuje si 13. dne měsíce června 1587 Pavel Hrabáně z Přerubenic jménem svého poddaného Jana Čížka, aby páni Horští spustlou čeled' v Poličanech potrestali, poněvadž chová se „přácky a výbojně“.⁴¹⁰⁾ A tak nedělo se jen v Poličanech, nýbrž i jinde, kde bydlel horní, ve mnohých příčinách nevázaný lid.

V Poličanech bylo již v XVI. století několik dvorů „kmetcích“.⁴¹¹⁾ Jeden náležel rodině Plastovské, druhý zval se Skoupovský, opět jiný zvaný Vaňkovský, a ten náležel Matyáši Jilovskému, nejvyššímu permistru hornímu. Tento Matyáš Jilovský z Krásné Hory a Uráčova daroval 45 kop gr. literátskému²⁹⁹ kůru a všeho bratrstva na Horách Kutných a složil je k rukám Pavla Litomyšlského. A poněvadž dlouho ještě po smrti Jilovského bratrstvu odvedeny nebyly, vedl o to literátský kůr a bratrstvo při, které dáno bylo místa a Pavlu Litomyšlskému bylo nařizeno, aby učinil slibu zadost, jinak, že se naň uhodí právem.⁴¹²⁾

Jilovský ovdověv pojal za manželku Mandalenu Stejškovou z Freisichselbstu a slavil v měsíci září po památce sv. Matouše, apoštola, r. 1613 svatbu na svém kmetcím dvoře v Poličanech.⁴¹³⁾ R. 1614 byl z permistrovství propuštěn. Dvůr tento prodal r. 1629 Matyáš Jilovský z Krásné Hory a Uráčova za sumu 725 kop gr. č. Václavu Stefanidesovi, sousedu a Horníku na Horách Kutných. Stefanides složil závdavku 250 kop gr. a zavázal se ročně platiti 150 kop synům † pana Mírka ze Solopisk, než by smluvená summa splacetna byla.⁴¹⁴⁾

Opět jiný dvůr, zvaný Vrbovský, koupil Matyáš Freisichselbst z Freydenpachu, za který dal 1121 kop gr. a byli při něm: 4 koně, kteří se po 12 a půl kopě a kladli, 6 dojných krav a jalovic, 1 po 3 kopách, ovcí 3 kopy (180 kusů), jedna po 26 gr., vepřového dobytka 22 kusy, svině a kanec po 45 gr., polouletní po 22 a půl gr. atd. a podal revers v Hoře Kutné v sobotu před obrácením sv. Pavla na víru I. 1594, z kterého toto vyjímáme:

„...jakož jsem na pánech šepmistřích žádostí svou i přímlyvami některých pánův přátel svých obdržel, že jsou mi zakoupení na gruntech svých ve vsi Poličanech mezi dvory, ^{300na}

nichž na ten čas pan Matiaš Jilovský z Krásné Hory s jedné a Vlčkovským s strany druhé tu v Poličanech sedí, dvůr ležící, na kterémž Jan Vrba, poddaný jich, seděl, koupiti dovolili, že pokudž tu na takovém gruntu a dvoře jich kmetcím a poplatním seděti a jeho uživati budu, jej náležitě spravovati, opatrovati, v ničemž nižádným způsobem jak na stavení tak i na jiném všem nespouštěti, ale raděti dobrým jsa hospodářem jej všemi způsoby zlepšovati, všecky poplatky a povinnosti jim a k obci, též k záduším týchž Hor Kuten od starodávna odtud náležitě, též fary, kdyby jakékoli na touz ves Poličany od nich pánův šefmistrův a rady jakožto dědičných těch gruntův a vsi pánův anebo na místě jich od pánův hospodářův obecních nynějších i budoucích uložené a poručené byly, beze vsí obtížnosti a odporosti všelijaké jako i jiní lidé poddaní jich tu přisedící vykonávati a zastávati i všelijak se k nim i všem pánům sousedům též obce jich náležitě chovati. A kdyby koliv zase živnost tu na témž dvoře a gruntu jich jinému prodati chtěl anebo že oni páni šefmistři a rada majíce ode mne k sobě danou příčinu, tak že bych z toho gruntu vedle jiných, což náležitěho a povinného jest, od sebe zadosti neučinil, mně týž dvůr prodati, časně mi o tom půl léta napřed věděti dadouce, poručili, to také beze všeho odporu s vědomím a radou jich učiniti a týž dvůr člověkem hodným robotným a tak, jakž jej také nyní po člověku robotném, poddaném jich, kupuji, osaditi... Jestliže bych pak tomu zadosti neučinil a člověkem robotným neosadil, aneb nemohl-li bych však kupce míti, jim pánům šefmistrům jeho proti záplatě při oznámené nepostoupil, tehdy abych jim i na místě vsí obce pokuty 500 kop gr. propadl.⁴¹⁵⁾

Po smrti Matyáše Freisichselbsta povstal o jeho dvůr právní spor mezi obcí kutnohorskou a Zikmundem z Freydenpachu na Konárovicích, poručníkem dětí pozůstalých. Horníci žádali r. 1601, aby dvůr prodán byl člověku robotnému, čemuž vzpíral se poručník. Spor byl vyřízen v základě tehdejšího práva, že bez svolení vrchnosti nesměli tehdy poddaní ničeho konati, jsouce úplně v moci její. Mohli sice o statku svém pořízení dělati; ale „žádný kšaft, kterýž by nebyl pečeti městskou spečetěn a knihami jich (Horníků) stvrzen, ani ústní pořízení žádné bez povolení vrchnosti místa svého nemělo. Nechtěla-li obec míti některého poddaného na svém panství, rozkázala mu, aby se vyprodal, a nechtěl-li, nutila ho k tomu i vězením. Pak ale nebyl více v žádné povinnosti k Horníkům dle zřízení zemského a byl sobě svobodným.“⁴¹⁶⁾

Tak rozhodnuto i o kmetcím dvoře zvaném Vrbovským v Poličanech, který byl pak majetkem obce Hor Kuten.⁴¹⁷⁾

Brzy po té vládli na dvorech kmetcích - páni z Hluboké - rytířové Malovcové z Malovic, a sice bratři Oldřich a Vilém rukou společnou a nerozdílnou, ale záhy zpečovali se platiti poplatky obci kutnohorské, ba ani povozů k obci, ani ke školám anebo kostelům, jak to vykonávali jim poddaní poličanští, dávati nechtěli. Byli proto pohnáni k soudu komornímu, aby vedle smlouvy z r. 1571 sepsané dvory v Poličanech se vším příslušenstvím osadili robotními lidmi.⁴¹⁸⁾ A spor obce kutnohorské s rytíři z Malovic trval několik let, ale byl ukončen v neprospekch Malovců.⁴¹⁹⁾

Abyste však Malovcům veliká křivda nestala, koupili šepmistři r. 1587 od nich oba dvory Vlčkovský i Plastovský za summu 650 kop gr. č., ale Plastovský dvůr prodali šepmistři rok na to Adamovi Kožichovi jinak Pleskačovi za 400 kop gr. č. a Pleskač vyplatil do r. 1617 329 kop 52 gr. č. purkrechtu; ostatek totiž 70 kop a 8 gr. č. zůstal dlužen. Tomuto Adamovi Pleskači, rychtáři poličanskému, postoupil Václ. Franc dvůr mrštíkuvský za 300 kop gr. č. Adam Pleskač, rychtář, postoupil týž grunt mrštíkuvský v sumě 300 kop gr. č. svému synu Janovi. R. 1642 prodal Jan Plekač tento grunt Martinovi Skoupému za 200 kop gr. č. na purkrecht a když Martin umřel, připadl grunt odúmrtím obci.

Po smrti otce Adama Kožicha - Pleskače ujal dvůr Plastovský od svého bratra a sestry Mariany jeho syn Pavel za 500 kop gr. č. a když Pavel umřel³⁰¹ bezdětek, připadl dvůr odúmrtí šepmistrům a obci kutnohorské, která jej roku 1620 Janu Skoupému prodala za 300 kop gr. č.

(Arch. kutnoh. 1587-1617 a 1620 č. 15.640.)

Nejvyšší mincmistr Vilém Vřesovec⁴²⁰) - blahé paměti - největší škůdce národa českého - dlouho usiloval, aby Horští jemu prodali obecní dvůr poplužní - zvaný Vrbovský - a ves Poličany - ovšem bez peněz a na věčný dluh - dokládá Dačický v II. díle na str. 151. Kutnohorští odpírali dlouho.

Stalo se tak přece. R. 1618 Horníci a šepmistři darovali ve vsi Poličanech nejvyš. mincmistru Vilému z Vřesovic obecní poplužní dvůr, řečený Vrbovský. A Dačický v II. díle na str. 183 praví: „a to na nich vybroukal, vyhozil a vystrašil“. - Ale darování to stalo se bez usnesení a dovolení obce.

Vrbovský dvůr byl smlouvou ze dne 27. února 1621 nejvyššímu mincmistru Vilému Vřesovci dědičně zapsán.⁴²¹) Na dvoře tom byl závazek, že měli odváděti majitelé po pěti korcích žita ročně k záduší sv. P. Barbory a závazek ten vložen při prodeji dvoru již r. 1557 do knih.⁴²²) Zdáli Vřesovec této povinnosti dostával, neumíme pověděti, ale zdá se, že nikoliv. Dostal-li dvůr zdarma, zajisté žádných povinností jiných na sebe nepřijal.

Však dlouho nebyl Vřesovec pánem na Poličanech. Již 11. dne měsíce května 1629 v pátek po sv. Stanislavu prodal dvůr Vrbovský Matyáši Nygrinovi³⁰²(Černému) z Liboslavě, sousedu a Horníku na Horách Kutných, a manželce jeho Dorotě za 1500 kop gr. Nygrin složil závdavkem 300 kop a uvolil se počínaje r. 1630 polouletně platiti po 60 kopách až do splacení výše uvedené summy.⁴²³) Však Nygrin nemohl dodržeti platebních lhůt umluvených a raději dvůr Vrbovský prodal panu Purkhardovi Kordulovi ze Sloupna za 1500 kop grošů pro jeho manželku Marketu, rozenou z Řičan a dvůr byl zapsán r. 1634 manželce Purkhardové, dědicům jejím a budoucím. Za svědky stáli Jindřich Talacko z Ještětic a Karel Lad. Řepický ze Sudoměře.⁴²⁴)

Avšak Vřesovec listem datovaným 18. června 1636 ve Vřesovicích žádá, aby šepmistři ho zvedli⁴²⁵) do dvora Vrbovského před tím Matyášem Nygrinem z Liboslavě Kordulovi ze Sloupna prodaného z té příčiny, že Nygrin ani Kordule lhůty vymíněné na tom dvoře váznoucí Vřesovci neplatili. A poněvadž on, Vřesovec, peněz potřebuje, ustanovuje svým zástupcem Svatomíra Mírka ze Solopisk, který zvod měl provésti a záležitost upravit.⁴²⁶)

Že však spor se dlouho vlekl bez výsledku, zahájil Vřesovec r. 1638 spor s Matyášem Nygrinem a Marketou Kordulovou o dvůr Vrbovský poznovu a obrátil se přímo na místodržitelství 7. dne měs. června t. r. Místodržící rozkazují, aby obec Hora Kutná Nygrinovi přikázala Vřesovce uspokojiti, a páni „aby toto uspokojení opatřiti hleděli.“⁴²⁷) Roku 1657 druhého dne měsíce února prodala Marketa Kordulová z Řičan tento dvůr šepmistřům a vši obci kutnohorské za 950 kop grošů míš. Složili 200 kop míš. ihned, ostatních 750 kop po 100 kopách každoročně o sv. Havle platiti se zavázali až do vypršení summy.⁴²⁸)

Dvůr kmetcí, kterýž zván byl ode dávná Vaňkovský, koupili zruinovaný a spálený 12. června 1657 šepmistři a obec od V. Stefanidesa, Horníka a souseda na Horách Kutných za summu 350 kop gr. č. - mimo pohledávek koupených od sirotků Jílovských, které na tom dvoře pojištěny měli (156 kop 43 gr. č.)⁴²⁹) A páni šepmistři a obec prodala tento kmetcí dvůr 24. listopadu 1661 Janu Miškovskému, poddanému kutnohorskému za 600 kop gr. míš.⁴³⁰)

Když pak se ozývaly stesky a stížnosti i žaloby na nejvyššího mincmistra, přidali se k nim i Horníci, a udali, že r. 1618 jim Vřesovec činil pohrůžku, když mu nechtěli prodati kmetcí dvůr v Puchři, a nyní opět činil pohrůžky takto: „chci na to dnem i nocí mysliti, kterak bych se na vaší obci vymstil.“ „A tak my přestrašení jsouce, pro samý pokoj a ujítí další roztržitosti i zaneprázdnění na vsi naší a dvorech kmetcích a podacích v Poličanech, který jsme prodati musili, závdavku 1000 kop gr. míš. jsme pánu pasírovali a s velikým ublížením obce, nemohše to žádným způsobem zniknouti, k darování vsi a dvorů přinutkáni byli.“⁴³¹)

R. 1630 prodával Vilém Vřesovec zboží pečecké a tu po druhé žalovali šepmistři a všechna

obec komoře české, že neměli práva a moci darovati předkové jejich dvůr a ves Poličany nejvyššímu mincmistru Vřesovci a žádají proto komoru, aby z prodeje statků jeho Poličany ves a dvůr byly vyňaty a pro obec do knih zemských vloženy.⁴³²⁾

³⁰³Že asi Horníci nepochodili dobře ani s prvou ani s druhou stížností na Vřesovci, dá se snadno mysliti, neboť není žádné písemné zprávy, která by věc Horníků objasňovala.

R. 1716 žádá opat a konvent kláštera sedleckého o vrácení Poličan, jakožto statku církevního v dobách předhusitských jim propůjčeného. Spor veden několik roků, ale s výsledkem negativním. (Arch. kutnoh. při roku 1716 č. 14.400.)

V takovém stavu a v těch poměrech zůstaly poličanské dvory do počátku století XVIII. Během pak toho času rozmnožovaly se rodiny, vzrůstal i počet obyvatelstva a tím počaly se statky dělit buď na členy rodiny anebo odprodáváním na osoby cizí, které se zde zakupovaly. K takovému dělení bylo ovšem zapotřebí povolení gruntovní vrchnosti, kterouž pro Poličany ves byli šepmistři a celá obec kutnohorská. Té byli povinni poličanští robotou. A vizme příklad zapsaný v knihách o robotování v Poličanech z r. 1748: „Jeden poddaný měl selský grunt se 115 korci orných polí a loučného 6 vozů dvouspréžných. Měl úroku stálého do důchodu odvésti a zapraviti při sv. Jiří 7 zl. 20 kr. a sv. Havlu 7 zl. 20 kr., nebo společně ročně bez dalšího upomínání 14 zl. 40 kr.; k držaným soudům selským 5 kapounův odváděti, roboty potažní nebo výjezdni od sv. Havla až do sv. Jana Křtitele týdně po 3 dnech, ale od sv. Jana Křtitele až do ³⁰⁴sv. Havla po 4 dnech. Při svázení mandelů pak dle potřebnosti, pěší neb ruční robotu od sv. Havla do sv. Jana po 3 dnech, od sv. Jana až do sv. Havla týdně po 6 dnech prostředkem jednoho statného dělníka ochotně a volně vybývati. A kdyby proti vši naději se tak nezachoval, vrchnosti a představené v uctivosti neměl, všelikou královskou a vrchnostenskou daň tvrději zadržoval, statek opouštěl, na něj bez povolení kanceláře se dlužil a převzaté dluhy bez povolení kanceláře neodrážel, kacířstva se přidržel, nešlechtný život vedl, tu výš ustanovenou robotu vykonávati se spečoval a nevykonával, cokoliv by dlužen zůstal: takovou si vrchnost dle uznání na peníze spočítati a do důchodu obecního sobě zaplatiti dá, jeho ale z nadepsaných pohnutek jako nehospodáře a odbojníka vždy ze statku sediti a jiného obrati vrchnost sobě moc, vůli a právo zanechala.“^{432a)}

A takovou moc a právo vykonávala vrchnost až do r. svobody, kdy jí zákonem vzata byla; acit' bylo poddaným slušnou částkou se ze jha tohoto vyplatiti, ale zajisté nebylo nikoho, kdož by rád tak nebyl učinil.

Poličanští rozdělili ba rozčlenili dvory na statky a chalupy a počali pracovati jen sobě a stali se svými pány, vyprostivše se z poddanství otrockého.

Poličany náležejí farou na Bykán, školou, poštou, telegr. i četnickou stanicí a zdravotním obvodem do Hory Kutné, kam ročně 115 K odvádějí. Nejbližší zastávka železniční jsou Poličany na míst. dráze Hora Kutná-Zruč; nádraží Hora Kutná město.

PŘEDBOŘICE.

Jižně asi 2 km obce Bahna rozkládá se na pravém břehu Vrchlice ve výši 429 m n. A. obec Předbořice. Po straně východní vede erární silnice a míst. dráha Hora Kutná-Zruč a jižně obce tvoří Vrchlice rybník, zvaný „Svěčený.“ Vedle toho jsou tu ještě rybníky: „Roubiček, Barták a Dymáček.

Předbořice mají 25 domů se 127 obyvateli. Nejstarší rodina jest zde rodina Heroldova. Domy jsou nízké, kryty nazvíce došky a seřazeny jsou kolem rybníčka, ležícího uprostřed návsi. Tamtéž stojí zvonice a kříž. Obyvatelstvo žíví se rolnictvím a nádenictvím. Kroje i starobylý nábytek zmizel a moderním nahrazen. V obci ani v okolí není mnoho stromů ovocných, poněvadž obec leží při samém lese, a tudy zřetel k lesním stromům se nazvíce nese. Také jméno obce již křestní list svůj nese; neboť byla založena obec ta před borem - bořím = tedy Před-

bořice, ač dříve zvala se obec Předbořicí. (Srovnej: Podstránský: „Jména místní“ a Sedláček: „Slovník“.)

Dějiny. Předbořice byly ve XIV. století sídlem Předbora a přivtěleny ještě v tomtéž století ke statku švábinovskému, jehož majitelem r. 1379 byl Oldřich z Velimě. Na počátku XV. století náležely Bohunce ze Švábinova, která na svém zboží švábinovském - tedy i na Předbořicích prodala 20 kop platu Petrovi z Přiběnic a Janovi z Kopytec. V první polovině XV. století držel část tohoto zboží Jan Kopytec. Počátkem XVI. století byly přivtěleny ke Zbraslavcům a r. 1545 připadly koupí za 500 kop gr. od poručníků Jana Máselníka, někdy Horníka a souseda kutnohorského obci kutnohorské a spojeny s panstvím křesetickým. Císař Ferdinand I. nařídil, aby výnos zboží tohoto věnován byl chudým horníkům. (Slavík: Panství kutnohorské a Veselský: Persekuce Hory Kutné.)

R. 1590 nařizuje císař Rudolf II. Kutnohořanům, aby vody z rybníka „Švěčený“ řečeného u vsi Předbořic pouštěli dle povinnosti na huť šmelciřskou, aby totiž voda okolí nezaplavovala. (Archiv kutnoh. 4342/I. 1590.)

Obci kutnohorské, kteráž se vzpoury proti Ferdinandu II. účastnila, byly Předbořice odňaty a dány jesuitům (1620). (Bílek: Dějiny konfiskace.)

Po zrušení řádu jezuitského zabral zboží toto fiskus (císařská pokladna) a náboženská matice prodala křesetické zboží Janu Svobodovi, kamž také ³⁰⁸Předbořice připadly. Od té doby sdílely osudy téhož panství až do roku uvolnění a svobody. Zdali rod Předbořských z Předboře na Chotěbořsku usedlý dle našich Předbořic se zval, známo není.

Předbořice mají obec. jmění 12 a 54 m² orné půdy, 25 a 43 m² luk a 10 a 63 m² pastvisk, z nichž platí 84.04 K daní. Celá obec má výměry 132 ha, 58 a, 64 m² a platí 800 K daní. P. náleží školou do Bahna, farou na Bykán, poštou a telegr. stanicí k Červ. Janovicům, stanicí četnickou a zdravotním obvodem do Malešova, kamž přispívají 60 K ročně. K Předbořicům náleží samota Zavadilka, o ní viz jinde.

PŘÍTOKY. (PŘÍTOKA.)⁴³³

Při erární silnici kutnohorskopražské 2 km 700 m západně Hory Kutné leží katastrální i politická obec Přítoky. Jest zde 37 pop. čís. se 315 obyvj., z nichž jest 40 evang. ref. a 1 vyznání augsb.

Domy tvoří pravidelnou náves, nýbrž jsou rozestaveny po obou stranách okr. silnice přítockohořanské. Náves jest vysázena ovocnými stromy. Taktéž osázeny jsou ovocným stromovým všecky cesty, silnice a veřejný statek, což jest nemalou okrasou osady a podporou pokladny obecní. V hořejší části obce vystavěl při svém statku starosta obce p. Jan Procházka slušnou kapličku, kam přenesen zvon z bývalé zvoničky stávající na obci.

Obyvatelstvo žije se hlavně polním hospodářstvím a chovem dobytka; menší část jsou dělníci a řemeslníci. Velké statky rolnické a objemná cihelna kruhová poskytují mnoha dělníkům spokojeného živobytí. Mládež po vyjití ze školy obecní jde na studie škol středních a hospodářských a pak většinou zůstává doma při hospodářství.

Obec Přítoky leží na úpatí tří menších vrchů něco přes 300 m n. m. a ze svahů jejich přítěká sem voda dešťová, která ubírá se návsí, zde se do rybníčků zachycuje a přebývající teče na jihovýchodní stranu obce na luka a přidává se zde k nepatrnému potůčku, který tu pramení a vodu u Štverákova mlýna odvádí do Bylanky. Od těchto přítoků vody obdržela obec Přítoky jméno. Nejstarší rodiny zde žijící jsou: Procházkova, Novotných, Benešova, Pokorných, Láznovských, Bílkova, Řepova a Radovnických.

Majetkem obce jest: obecní domek čp. 17. v ceně 2900 K, pozemky ve výměře 1 ha, 58 a, 26 m² v ceně 2000 K. Z tohoto majetku platí obec 31 K 85 h přímé daně. Výměra celé obce obnáší 265 ha, 66 a, 93 m², ze kterých platí se celkem 3449 K 91 h taktéž přímých daní.

V XVIII. století měly pozemky u Přítok tato zajímavá jména:⁴³⁴) Na Sto záhonech, trať tato obklopena byla třemi cestami a to první k západu, druhá k půlnoci a třetí mezi západem a půlnoci. Na Ptáku zaujímá pole od zahrady arciděkana kutnohorského pohraniční mezi gruntův kutnohorských a přítokých v pravo ležících a v levo panství křesetických emfyteustů. Celá trať na Ptáku končí u čís. pop. 11. Na sv. Janě - jest název polí z Hory Kutné u cesty do Peček. Za zahradou - pole jsou ohrazena k vých. straně zahradní zdí, z druhé strany cestou polní k západu ukazující. První pole náleží k čís. pop. 1. Janu Krčilovi.

Na Velkém Kuklíku - leží pole vedle hranic kutnohorských a hořanských. Na Zádusním - začíná od cesty Bernarda Dačického z Heslova a končí polem přítokého emfyteusty Jana Snížka č. p. 21. U Vlčích hor - jest trať, která počíná na poli Jana Tesaře emfyteusty z Bylan č. 8. a skončuje na poli Frant. Klejnera z Hory Kutné č. 9. Na Vlčích horách - pozemky táhnou se k Pečkám a začínají na poli Václava Kruliše a skončují polem Václava Macháčka z Bylan. Za Lukama jsou pozemky táhnoucí se k Miskovicům. Na Lukách - nazývá se trať, která táhne se k půlnoci k straně polední od louky Josefa Beneše čís. 3., rustikála panství kutnohorského, postupující k východu až na poličko Jana Bílka č. 8 z Přítoky, emfyteusty panství křesetického. V Lipínách. Pozemky tyto táhnou se k Miskovicům až na hranice panství malešovského.

A jako každá věc má svůj konec, má pojmenování pozemků přítokých také ukončení a síce pod případným jménem na Závěrku, kterýž zaujímal pozemky emfyteustů⁴³⁵)_{306a} rustikalistů⁴³⁶) přítokých, náležejících k panství kutnohorskému. Tak pojmenovány a rozděleny byly pozemky přítoké r. 1785. K těm sluší připojiti jména tratí dnešních, a to: Záviska a u Bylan. (Red.)

Dějiny. Přítoky připomínají se jako ves již v první polovici XI. století, kdy byly majetkem biskupů olomouckých spolu se statkem a dvorem svatoprokopským v Chotouni.⁴³⁷) R. 1249 byly Přítoky i se statkem chotouňským postoupeny olomouckým biskupem Brunem právem manským Havlovi z Löwenberku.⁴³⁸) Ale již r. 1250 byla osada tato v držení kláštera sedleckého, který ji za 70 hřiven stř. právem dědičným zakoupil.⁴³⁹) (Org. smlouvy ze dne 12¹⁶/₃50 v arch. místodrž. Arch. vorl.)

V této době byly Přítoky posměšně pojmenovávány názvem německým Pfaffendorf,⁴⁴⁰) poněvadž dlouhá léta byly v držení kněžském. Mimo to byl zde dvůr a tvrz, jejichž majetníkem ve XIV. stol. byl Ondřej Puš, měšťtín kutnohorský. Ten jsa Němcem zval statek svůj »Hof« a proto později říkali Ondřeji Pušovi - Pušhof, s kterýmžto jménem často i ve starých spisech se setkáváme. V kterém čase tvrz povstala, není nikde zjištěno, ale stávala na tom místě, kde stojí dnes statek čís. 3., náležející V. Novotnému.

Přítoké zboží prodal Puš Janu Glenzlovi, bohatému Horníku, který jej daroval měšťanskému špitálu kutnohorskému, ale poručníci špitála prodali dvůr v Pfaffendorfu 12. července 1397 Václavu Bartošovi za 720 kop gr. českých⁴⁴¹) a zavázali jej i další jich majitelé odváděti špitálu kutnohorskému jistý roční poplatek do důchodu jeho.

Po válkách husitských byl v držení Přítok Hanuš Ferydan,⁴⁴²) kterýž dvůr i tvrz všelijakými dluhy a platy obtížil a je platiti nechtěl. Zvláště se zdráhal dávat 20 kop povinného ročního poplatku špitálu kutnohorskému, z čehož pře povstala, a již r. 1443 12. dne měsíce března nejvyšší mincmistr království Českého Jan Čabelický ze Soutic, jako nejvyšší smlůvce, takto rozhodl: „Takž tedy já svrchupsaný Jan z Sútice, vzhled a znamenav záhubu a chudobu velikú Hanuška Ferydana již psaného, i učinil jsem úmluvu takovúto mezi ním a opatrnými šepmistry, konšeli a obcí Hor Kuten, aby Hanušek i jeho budúci, neb ti, kdož by toho dvora a dědin v držení byli, platili již psanému špitátu deset kop grošuov platu ročního, a to rozdielnie t. j. pět kop gr. o sv. Jirie a druhých pět kop o sv. Havle hned tohoto roku počínajíc, a tak po vícečné časy činiti mají on i budúci vladafi tohoto dvora a dědin beze vši odpornosti.“⁴⁴³)

R. 1453 uvádí se ve spisech majitelem Přítok Jakeš, měšténín a suken kroječ z Hory Kutné, ale kterak zboží tohoto nabyt, nikterak není možno ze spisů zjištěno. Tak také není zjištěno, kterak nabyt r. 1454 zboží toto Jan Malškorubský. Ale Malškorubský nemoha dluhy převzaté řádně splácti, předal Přítoky největšímu věřiteli, jistému kupci Janu Gebhardovi či Gebhartiu-
sovi z Prahy.⁴⁴⁴) Ani Gebhard, nemaje žádného jmění, nemohl statku přítockého udržeti, poněvadž neplatil řádných splátek, tím méně mohl ostatní dlužníky uspokojiti, kteří na statku měli pojištěné závazné pohledávky.

³⁰⁷Nyní teprv nastaly zmatky se zbožím přítockým. Ale r. 1462 učiněn jim konec. Týmž rokem byla prohlášena odúmrt po Ferydanovi st. i ml. a Přítoky přičeny Valkounovi z Adlarů. Proti tomu zdvihla při obec kutnohorská, protože náležely Přítoky k šosu městskému a zároveň s Kutnohorskými zvedl při Jan Gebhard, jako majitel zboží toho a s ním zároveň i Petr Šafař, pražský měšténín, kterému vázlo na Přítokách plat čtrnácti kop. Petr Šafař zabavil trhovou cenu u práva kutnohorského, kterýž nový majitel Jan Cihelník Janu Gebhardovi za Přítoky v sumě jednoho sta kop grošů a LXXXI. kopu grošů peněz dobrých u práva horského zaplatiti chtěl.

Rozepře tato skončena tak, že nejvyšší mincmistr Zdeněk Kostka z Postupic⁴⁴⁵) a konšel kutnohorští vynesli záporný rozsudek dokládající, že bylo po celém království prolašováno, kdožbykoliv měl práva k čemukoliv v Hoře nebo okolo, což k Hoře přísluší, aby se v určitý čas ohlásil, že se mu má po právu státi. A poněvadž stěžovatelé tak neučinili, promlčeli lhůtu a ztratili ³⁰⁸nároky na své právo. I bylo zboží přítocké zapsáno v knihy městské v Hoře Kutné 21. prosince 1468 Janu Cihelníkovi takto: „svrchupsané dědiny i se dvorem i se vším, což k tomu přísluší vedle zápisu trhového koupil Jan Cihelník a zaplatil úplně a docela. Summa vši dědiny sedm lánův, půl čtvrti a dvě jitra.“ Potom prodal Cihelník Jírovi, sousedu čtvrt dědiny.⁴⁴⁶) Vdova po † Janu Cihelníkovi prodala Přítoky r. 1501 se vším přísl., jak v knihách zapsáno bylo pro manžela jejího - panské rodině na Horách Kutných usedlé - Maternům z Květnice, kteříž ke zboží přítockému i Bylany připsaly. Prvým majitelem byl Václav Materna z Květnice. Až dosud řídilo se zboží přítocké knihami kutnohorskými, a i nyní byla trhová smlouva do desk horských vložena, ale peníze za ten trh neplaceny v Hoře Kutné, nýbrž v Praze u desk zemských a to, jako za každý statek pozemský a svobodný. Držitelé z rodu měšténínských řídili se vždy právem šosovním⁴⁴⁷) k městu, ale noví majitelé z rodu šlechtického, nechťeli ničím jiným se řídití, nežli právem zemským.

Václav Materna z Květnice zkoupil mnohé okolní dědiny a rodina Maternova nabyta nebývalé slávy, lesku a bohatství. R. 1530 byl majitelem Přítok Jindřich z Květnice a tomu zapisuje 23. listopadu 1532 švagr jeho Jan Stebuzevský z Římovic dům svůj s příslušenstvím v Kouřimi. Měli tedy Maternové statky i v Kouřimi a také v Kolíně, několik domů, dvorů, mnoho lánů orných polí, luk a zahrad, tvrz a dvůr Hranici blíže Peček Hraabaňových, dvůr v Nové Vsi u Kolína atd.⁴⁴⁸) Avšak přes to, že statky stále rozmnožovali a bohatstvím oplývali, nechťeli platiti - zvláště nový majitel Adam - syn Jindřichův - starodávné a několika spory zajištěné platy kutnohorskému špitálu. A Horští byli donuceni r. 1550 vyzdvihnouti při, aby uhájili starodávné platy ke špitálu. I vynesen nový rozsudek nejvyš. mincmistrem Janem Vitencem i konšeli, že Květničtí povinni jsou tyto platy Kutnohorským v patřicím čase odváděti bez odpornosti.^{448a})

Z rodiny Maternů z Květnic na Přítokách byl také Jindřich Materna z Květnice, kterýž r. 1591 koupil veliký dvůr Šmidlovský za 1200 kop gr. č., ale těžký soud, který naň město uvalilo v Praze, že o jarmarce v stavu opilém s koněm hromadu lidu zajel a jednoho sirotka J. M. C. rapírem probodl byl příčinou, že p. Jindřich do r. 1596 své grundy šosovní všechny prodal.⁴⁴⁹)

Adam Materna zemřel r. 1590 a pochován byl v neděli po památce Hromnic v kostele sv.

P. Barbory na Horách Kutných v kapli minciřské. Nástupcem byl jeho syn Bernard, který r. 1592 za manželku pojal Annu, dceru † Viléma Malovce na Zbraslavicích a r. 1613 zemřel,⁴⁵⁰) zanechav dceru Johanku, provdanou později za Jana Diviše Březského z Ploskovic a na Bohdánči.

Nejstaršímu synu jeho Adamu připadly Přítoky a ten, oženiv se s Marjanou, dcerou po † Václavu Březským z Ploskovic, vládl na Přítokách do roku 1622 a byl posledním mužským členem svého rodu. Jím vymřel po meči rod Maternů z Květnice. Před svou smrtí prodal všechny své statky za 28.000 kop grošů Ladislavu Hrobčickému z Hrobčic, majiteli statku Čestín-Kostela.⁴⁵¹) Však nedlouho panoval nad svými statky pan Ladislav. Byl pro odboj a pozdvižení odsouzen a na statek jeho nastupováno. Ztratil statky oba; Přítoky s Bylany i Čestín-Kostel.

³⁰⁹Ladislav Hrobčický z Hrobčic byl letitý šedivý člověk - zemřel ku konci května 1623 na Čestíně-Kostele, zanechav po sobě mladou krásnou manželku Polixenu, rozenou Kalenickou z Kalenic.⁴⁵²) Po té dostaly se statky její v držení pí. Kunhuty z Kunovic, která je prodala Albrechtovi Libštejnskému z Kolovrat.

Přítoky zůstaly spojeny s Čestínem-Kostelem do r. 1631, kterýmž rokem prodal je Albrecht a sice statek Přítoky, tvrz s dvorem, ovčínem, dědinami, roli, lukalní a krčmou výsadní pustou; též ves Bylany s výsadní krčmou a dvěma mlýny i se vším příslušenstvím⁴⁵³) jezuitské koleji na Horách Kutných za 10.000 zl. rýnských.⁴⁵⁴)

Když rád jezuitský byl zrušen a statky mu odňaty, připadly Přítoky dílem ke statku křesetickému, dílem městu Hoře Kutné. K panství kutnohorskému náleželo 69 jiter polí. Městu samému patřilo 9 jiter polností, 5 jiter luk a 3 jitra zahrady. Ostatek náleželo k panství křesetickému. Po několika letech ještě za císaře Josefa II. rozděleny pozemky na usedlosti selské.⁴⁵⁵)

³¹⁰Z bývalé tvrze zachovaly se pouze násypy, na kterýchž stojí již zmíněný statek č. pop. 3.

Městu Hoře Kutné připadl také Hertlův dvůr koupí a darem ku špitálu, kterýž měl tehdy č. pop. 26. Tento dvůr zapsán byl v knihách veletovských a řídil se právem zemským. Obec neovládla ho k užívání „na plat a službu“ arciděkanu kutnohorskému. To stalo se za primátora J. Hertla a arciděkanem byl tehdejší Ignác Novomlejský.⁴⁵⁶)

V rukou arciděkanův kutnohorských nezůstal dvůr tak dlouho, neboť arciděkan P. Housa ještě ke konci toho století (1797) jej prodal.

Ze staré stavby tohoto dvora zachovala se věž, ve které jsou původní ostění u oken dosud znalé; ostatek je vše přestavěno a přistavěno. Arciděkan Housa prodal dvůr Janu Šindelářovi za trhovou cenu 7200 zl. Cmze, ale Šindelář mnohé pozemky stržil manželům Benešovým a pak zbytek prodal r. 1812 Josefu Kmínkovi za 2120 zl. Cmze. Dědicové Kmínkovi prodali r. 1836 dvůr za 7000 zl. Cmze Florianu Hockovi, měšťčinu a primátoru kutnohorskému.

Po smrti jeho r. 1873 dvůr byl dvůr zapsán dědičně v majetek vdovy Anny Hockové a táž jej t. r. prodala manželům Marii a Čeňku Truhlářovým za 33.000 zl. r. č. V majetku Truhlářových manželů jest dvůr ten dosud. (Z gruntovní knihy přítocké.)

V knihách veletovských, o nichž se již zmínka stala, jest dvůr ten veden pod jménem „děkanský dvůr“. Knihy ty uloženy jsou v Pardubicích, kam Veletov ku krajskému úřadu náležel, a jest číslován v těchto starých knihách číslem 26. Jakmile přestaly patrimoniální úřady a knihy pozemkové nově založeny byly, byl i dvůr děkanský do knih pozemkových vložen a nimi spravován. Novým číslováním obdržel č. pop. 15. V knihách starších a různých písemnostech jmenuje se stále „děkanským dvorem“.⁴⁵⁷)

Přítoky náležejí školou, farou, poštou, telegrafní a četnickou stanicí i obvodem zdravotním do Hory Kutné. Na obvod příplácejí 86 K 82 h. Nejbližší stanice železniční jest Hora Kutná-město.

PUCHEŘ. (PUKEŘ.)

Na potůčku Volšanském po obou stranách silnice křesetickočáslavské rozkládá se ve vzdálenosti 5-5 km z Hory Kutné obec Pucheř. Má 29 domů se 183 obyv., z nichž jest 40 evang. reform. Domy stojí porůznu v zahradách. Obec dělí se silnicí na dvě nestejně polovice; severní sluje ve dvoře, jižní na „Račanech.“ Stavení jsou vesměs z tvrdého materiálu a jsou novější; starobylých zachováno jen poskrovnu.

Obyvatelstvo zaměstnává se vesměs rolnictvím a chovem dobytka. Mládež škoie odrostlá studuje v Hoře Kutné a Časlavi a jen malá část zůstává doma při hospodářství. Nejstarší zde žijící rodina jest rodina Výborných, která se tu pamatuje na 300 let a Snížkova.

Deště přicházejí od západu, bouřky a krupobití také, ale jsou neškodné. Ze řemeslníků jest zde pouze kovář a kolář. Při potoce stával mlýn, zvaný „Pískový“.

Jméno obce pucheřské odvozují dvojím způsobem. Kmen jména toho jest totožný s německým Poch, Pochmühle, Pochhütte, Pochwerk, Puchwerk, Pochhaus t. j. tlukárna, huť, kde se rudy neb při hutích skelných přípravné látky na drobnou tlukou stoupami - „puchují se“. - Tím pravdě podobně se zdá, že tu stávala taková pucherna páně Pirknerova na potoku Volšanském, jelikož tak rozsáhlé doly, jako byly kutnohorské a ne příliš vzdálené, zajisté každého potůčku využítkovaly ku zpracování rudy.

Druhý náhled jest, že jméno Pucheř má původ svůj v povaze půdy. Bylo zde skutečně několik malých pahorků, z nichž ještě tři paměť lidská zná (t. zv. kopeček, skalka). Takové krajiny ně říkali předkové puchovina. Z toho odvozují také mnozí jméno Pucheř,⁴⁵⁸⁾ krajiny to vuphlé, pahorkovitě.

³¹¹⁾ *Dějiny.* Na nynějším místě obce pucheřské stávala zajisté již v dobách předhistorických osada. Nasvědčují tomu nálezy, které uschovány jsou v museu čáslavském.

Osada ta později zašla. Teprv za osazování měst v době Václava I. (1230-53) a Přemysla Otakara II. (1254-78) klade se původ nynější osady. Měšťanům vyměřovaly se pozemky v nejbližším okolí a takovým způsobem dostaly se pozemky, na nichž obec Pucheř stojí, v ruce bohatého rodu Pirknerů. Kronika zbraslavská vypravuje o Bertholdu Pirknerovi, že zbohatnuv, vystavěl si tvrz Pirkenštejn.⁴⁵⁹⁾ Týž boje se pomsty krále Jindřicha, uprchl s cizáckým vojskem Albrechtovým do Moravy, kdež později k r. 1316 uvádí se jako vlastník statku a tvrze Templštejna. Statky v Čechách zanechány družině a tu mimo tvrz Pernštejnek jmenujce se i Pucheř na místě tomto v starých listinách poprvé.

Berthold Pirkner tedy to byl asi, který dal základ tvrzi a vsi jméno Pucheř. Jelikož v r. 1307 byl již na útěku do Moravy, soudíme, že založení stalo se brzy po vystavění Pirkenštejna okolo r. 1305.

Tento Štěpán, jsa ještě svoboden, roku 1324 odprodal vesnici svou Pucheř jakémusi zemanovi Zikmundovi, kterýž pak odtud vůbec psal se ³¹²⁾ Pucheřský z Puchře.⁴⁶⁰⁾ Tak stala se Pucheř sídel. místem vладыk z Puchře, kteří zde panovali asi půltřetího sta let na malé tvrzi zcela pokojně.

Na začátku XVI. stol.⁴⁶¹⁾ udělil král Ludvík dvůr Pucheř po smrti vладыky Kříže Ambrožovi z Prošovic a Albrechtovi z Budče ingrossatorům.⁴⁶²⁾ Z toho povstal spor, neboť bylo dosti blízkých příbuzných. Výprosníci vzdali se r. 1523 nároků; dědictví, jak se zdá, dostala dcera zemřelého Kříže - Kedruta. Po její smrti držel Pucheř její muž Jan z Kluku podle kšaftu Hor Kuten z r. 1535.⁴⁶³⁾ Po smrti své manželky oženil se s Kateřinou Humpoleckou. Zemřel bezdětek r. 1562 a pochován v kostele čáslavském.⁴⁶⁴⁾ Kateřina, manželka jeho, již po roce provdala se za bohatého měšťanina kutnohorského Kašpara Fifka.

V zápisu z r. 1554 mluví se též o menším dvoru v Puchři. Týž byl asi v XV. věku od některého z vладыků vystavěn. Tento dvůr jmenuje se později „dvůr kmetčí“ v Dol. Puchři. Dvůr kmetčího byl krátký čas majitelem Václav Pucheřský, syn Mikuláše a Kateřiny z Puchře, a

ten dle všeho v závěti své ustanovil obec kutnohorskou svou dědičkou s tou výminkou, že vý-
těžek náleží městskému špitálu. A v ruce obce připadl dvůr r. 1573 a obec zaplatila sirotům 96
kop gr. č. Tenkrát patřil ke dvoru tomuto ještě jeden poddaný člověk.

Brzy po té ucházel se o koupi dvora kmetčího nejvyšší mincmistr Vřesovec a chtěl, jak zá-
pisy praví, na obci dvůr vylouditi, a že nebylo mu vyhověno, lál pp. šepmistrům a celé ob-
ci.⁴⁶⁵) Nedlouho na to vystrašil, vyloudil na obci Poličany.⁴⁶⁶)

Majitelka dvora v Puchři Kateřina Humpolecká, manželka Fifkova, prodala dvůr i se vším
příslušenstvím rytíři Adamovi Šlechtinovi z Sezemic za 2000 kop gr. č. Po smrti Adamově r.
1586 rozdělili se synové Tobiáš, Jan a Jetřich s matkou o dědictví. Jan najal od Horníků též
dvůr kmetčí. Tobiáš vyznává 24. dne měs. února 1593, že statek jeho a bratří jeho Jana a Jetř-
icha odhadnut byl r. 1557 za 1000 kop gr. č. a to proto, že bratři kladli naň podmínky prý ne-
nesitelné. Sám pak jsa religionu evang. přestoupil k náboženství římskému.⁴⁶⁷)

Posledním pánem na Puchři z rodu Šlechtinů byl Jetřich. Propadl pro účast na povstání
proti Ferdinandovi II. statkem, ač r. 1630 postoupil statek za summu odhadní 2140 kop míš. s
povolením komory České Heraltovi Václ. Libšteinskému z Kolovrat. Totéž stalo se i Hoře s
dvorem kmetčím, kterýž v této bouřlivé době mimo to i cizáckou rotou byl vypálen.

Rodina Šlechtinů z Sezemic rozšířila se hojně koncem XVI. stol. a pak v XVII. stol. z vět-
ve pučeřské ve zdejšího okolí. Setkáváme se s ní r. 1586 v Hoře Kutné, kdy Adam Šlechtin z
Sezemic jsa na lécích v Nov. mlýnech při Páchu, zemřel tam v neděli „Esto mihi“. A při r.
1612 zemřela v Hoře Kutné v domě Meckas řečeném Lidmila, manželka Matyáše Šlechtina z
Sezemic a do Kluků p. Lukaveckého dovezena a tam pohřbena. Byla rodu Březských z Plos-
kovic. A r. 1614 byl týž Matyáš žalován opatem Michalem Cuculusem z kláštera sedleckého,
že dle umluvené smlouvy z domu v Hlouškách, Meckas zvaného, jež od bratří Balbínů z Vor-
ličné koupil pod úrok 1 kopu 30 gr. č., ku klášteru sedleckému platiti nechce a v knihy práva
Hloušického zanestí nedává. (Arch. 313kutn. při r. 1614.) Na Puchři umřela r. 1621 Johanka
Šlechtinová, vdova roz. Slánská a také v Klucích, vsi pána Petra Lukaveckého z Lukavce, po-
hřbena jest. Byla stáří věku svého bez mála sto let „chodě čerstvě až do smrti.“⁴⁶⁸)

R. 1623 objevuje se manžel Kateřiny Šlechtinové z Sezemic - Jiřík Anděl z Ronovce, o
němž se praví, že jsa chud a v potřebnosti, dal se také mezi lid vojenský - fendrychem nad pě-
chotou učiněn, přestoupiv i s manželkou svou k náboženství římskému. „Dobře-li učinili, to v
soudu božím,“ dodává Dačický.⁴⁶⁹)

R. 1624 shledáváme se ve vsi Zehubech nedaleko Čáslavi s Annou, manželkou pána Tobi-
áše Šlechtina z Sezemic, kteráž tu 1. dne měs. novembris zemřela. Byla rozená Dejmkovna z
Těptína a panovala nad mužem svým. A v témže roku zemřela Anna, dcera Tobiášova, kteráž
provdána byla za Jaroslava Hrabaně z Přerubenic na Pečkách.

Koncem XVII. stol. zemřel na bolesti morní na Zehubech Tobiáš Šlechtin z Sezemic, otec
Anny Hraňky z Přerubenic, letitý, šedivý nedlouho trváje po manželce své Anně roz. Dejm-
kovně z Těptína. A Dačický II. str. 252 zertovně dokládá: „Taktéž p. Tobiáš Šlechtin peněz od
též manželky své nachovaných neužil, pozůstaviv po sobě jediného syna svého Bohuslava, s
touž manželkou zplozeného.“ Odtud mizí rod Šlechtinů z Sezemic z písemných památek.

Rodina Šlechtinů z Sezemic odvozuje jméno své od bývalé tvrže ve vsi Šlechtině blíže
Ledče, na které předkové rodu tohoto byli seděním. Později tvrž a ves koupena vrchností le-
dečskou a přidělena k panství tomu.⁴⁷⁰)

Po zabrání statku pučeřského, totiž: sídlo a dvůr poplužní po Jetřichovi Šlechtinovi po-
stoupil císař Ferdinand II. 16. července 1631 manství a lénu J. M. C. odsouzený a již z téhož
manství a léna 21. dne měs. srpna vyňatý - v odhadní ceně 1892 kop míš. ctihodným páterům
jesuitům kutnohorským nynějším i budoucím na ten a takový způsob: tak, aby oni dluhy na
něm udělané na sebe k zaplacení převzítí povinni byli⁴⁷¹) a svolil, aby statek za zpupný a dě-

dičný ku pravému právu dědičnému v dsky zemské zanesen byl. Tento vklad na místě J. M. C. učinili a vykonali Václav Vratislav z Mitrovic a na Všeradicích a Hynek Žďárský ze Žďáru ten pátek po sv. Jiljí (1./9.) l. P. 1631. (Zapsal v knihu panství křesetického pro obec Pucheř č. 7. Jan Hynek Vamborský z Rohatce.)⁴⁷²⁾

³¹⁴Po zrušení řádu jezuitského připadlo zboží pucheřské studijnímu fondu. Správa tohoto fondu držela statky ve vlastní regii. Teprv z nařízení císaře Josefa II. r. 1777 dvory rozděleny v dědičný nájem. Tím položen základ k nynější vsi. Pozemky rozděleny na 22 familie a každý familiant platil z míry 4-5 zl. do důchodu vrchnostenského v Křeseticích. R. 1787 byl tento plat řádně upraven dle jakosti půdy. Pak se platilo z míry ročně 1 zl. 80 kr. Cmze. Daň vyměřena nájemcům průměrně na 25% čistého užitku.

R. 1826 připadla Pucheř koupí panství křesetického Janu Svobodovi. Brzy nastal spor pro dávku obilní mezi novou vrchností a familianty, kteří i deputací ve Vídni si vedli stížnost. Celá záležitost ukončena r. 1836 tak, že familianti uvolili se k větší dávce peněžní, kdežto z dávek obilních úplně sešlo.

V r. 1848 přestali familianti platiti „erbpacht“, ale r. 1855 musili se s vrchností opět vyrovnat. Splatili opomenuté poplatky a od té doby jsou občany svobodnými.

Obec nemá jmění žádného. Výměr celé obce obnáší 202 ha a platí se z nich 3100 K přímé daně.

Názvy pozemků: Cukmandle, Kopaniny, na Společnici, za Dvorem, v Chobotu, u Brány, na Pařímboku, na Kamencích atd. a z r. 1785 z josefínského katastru „u Pískového mlýna“ a „na Poslední.“

Pucheř náleží farou, školou a poštou na Kluky, telegraf. stanicí do Křesetic, četnickou stanicí, zdravotním obvodem do Hory Kutné, kam ročně 81 K přispívá. Nejbližší zastávka železniční jest Církvice na dráze severozápadní, nejbližší nádraží Hora Kutná město.

RABŠTEIN. (MLÝN RABŠTEINKA).

Na Vrchlici asi 10 min. pode vsí Starou (Dolní) Lhotou leží mlýn zvaný „Rabšteinka.“ Dovídáme se, že při tomto mlýnu za starých dob stávala tvrz Rabštein. Ve XIV. století byla majitelkou Voršila, manželka Rotleva (také Rokleva) a že r. 1393 prodala stálý úrok na zboží svém rabšteinském. Když Jiřík Rotlev (Roklev) zemřel, vdala se Voršila asi r. 1400 za Prokopa, kramáře. (Lib. erect. XII. 185 a XIII. 111.) V roce 1416 vidíme na Rabšteině seděti Jakuba Píška (Rel. tab. II. 76.), bohatého Horníka a později Horníka Hanuše Lemla. R. 1455 byl Rabštein provolan (D. D. 16., fol. 271.) a tvrz po té zanikla a zůstal zde pouze mlýn. Mlýn náležel do r. 1567 k Malešovu, pak k Dobřeni (Hlavní kniha malešovská Tom. x. pag. 141.) a nyní jest přivtělen ke katastru roztežské obce.

Majitelkou mlýna jest od r. 1901 Emilie Jelínková. V údolí Rabšteinky, kudy vede cesta do Rozteže, jsou velmi krásná, romantická skaliska.

RADVANČICE.

Jihovýchodně 2 km od Zbraslavic a 18 km od Hory Kutné leží blíže okr. silnice zbraslavickoledečské osada Radvančice. Má 17 domů, z nichž je 5 od ostatních asi 6 minut odděleno a říká se zde na „Račanech.“ V domech těch žije 96 oby., z nichž je 9 evang. ref. Domy tvoří téměř trojhrannou náves, z jedné strany panským dvorem, z druhých dvou stran ohraničenou domy. Zahradek tu není mnoho a ty jsou zanedbané; ovocných stromů je tu pořádku. Větší zahrada spatřuje se toliko u dvora. Mimo dvůr, novou a starou myslivnu (nyní hájovnu) jsou domy většinou dřevěné. Na těch vidíme lomenice s kabřinci bez okras a nápisů. Krytba domků jsou buď došky, buď tašky.

Obyvatelstvo žije se rolnictvím, nádenictvím a v zimě sděláním dřeva palitelného a stavebního. Kroj i nábytek vesměs moderní. Nejstarší rodiny jsou Šibravova a Veselých.

Jméno osady Radvančic odvozuje se od zakladatele Radvana.⁴⁷³ Také dle pověsti byl v obvodu hrad (či tvrz) a ten slul „Vančice“, ze kterého jména povstaly Radvančice. Prvé odvození jest zajisté správnější.

Osada vlastního jmění nemá; jeť spojeno jmění s obcí útěšenovickou. Část pozemků jmenuje se u Hradu⁴⁷⁴, jiná Jelenský a j. v.

³¹⁵Deště přicházejí od západu, bouřky a krupobití také, ale nemívají žádných neblahých následků. Východně od osady vzniká v Sidonském lese nepatrný potok Radvančický, kterýž spěje pod Zbraslavice do Starého rybníka. K osadě náležejí rybníky: Kačírek, Široký, Kutčánek a Hluboký. Všecky mají 101 ha 60 a výměry. Celé okolí radvančické jest vyvýšenina, dosahující i přes 500 m n. Adrii. Silnice u kříže zdvihá se na 516 m.

Dějiny. Radvančice byly před dávným časem samostatným panstvím,⁴⁷⁵) k němuž náležely osady Útěšenovice a Borová. Při panství tom byl již tehdy dvůr v Radvančicích a je tam ještě dnes. Při dvoře tom byl také ovčín. Dnes ovec již se nechová.

Radvančice náležely v XVIII. století baronu z Říčan, kterýž je r. 1709 i s lesy a vesnicemi Útěšenovicemi a Borovou prodal za 8827 zl. hraběti Věžníkovi a ten je přivtělil k panství novodvorskému. Smlouva zat. stala se 16. června 1708 (D. Z. 412 G 22) a vklad do zem. desk zanesen 5. března 1709 (Jos. Ledr, Dějiny Nov. Dvorů.)

Nedaleko obce v lese Sidonském je zřícenina (vlastně hromada kamení) letohrádku

SIDONIE.

zvaného, kterýž tu postavil r. 1794 na počtu své manželky Zdeňky (Sidonie) hrabě Jan Rudolf Chotek, majitel panství novodvorského. Stalo se asi takto: Okolí radvančické vynikalo krásnými lesy, pěknou a zdravou krajinou a oběma manželům se zde velice líbilo. Proto vystavěl t. r. hrabě Chotek slušný letohrádek, ale tak, aby hraběnka ničeho neveděla. Příštího léta chtěl užítí opět této krajiny. Proto vydal se v létě i s chotí svou do Radvančic. Napřed se tam vydali oba jejich synové Ferdinand a Václav. Když hraběcí manželé k radvančickému lesu přijždli, vyjeli jim vstříc dva obrnění rytíři s čestným průvodem a zvali je do lesa. Rytíři byli oba synové, které ovšem matka nepoznala, ba ani netušila, jaké překvapení ji zde očekává, totiž pěkný dřevěný letohrádek s nápisem „Sidonie“.

R. 1795 a 96 dal tu vystavěti hrabě ještě švýcarský dům, poustevnu, uhliřskou a rybářskou chatrč, kapli s hodinami a zvonkem, dům s kulečnickem a opodál v lese chrámek a vodopád. Všechny budovy byly ze dřeva, slušně ozdobeny a opatřeny přiměřeným nábytkem. Celkový náklad obnášel okrouhle 40.000 zl. konv. mince. Také v lese upraveny byly cesty a vrchnost každého roku v létě tu bydlela. Délkou času budovy schátraly a r. 1870 byly odstraněny úplně. Dnes, jak již praveno, leží v místech těch hromada kamení.

Radvančice náležejí školou, farou, poštou, obvodem zdravotním, telegr. a četnickou stanicí do Zbraslavic. Nejbližší stanice železniční jsou Zbraslavice na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

RÁPOŠOV VELKÝ A MALÝ.

Po obou stranách okresní silnice zbraslavickojanovické rozkládá se asi 3 km severozápadně města Zbraslavic obec Rápošov, která rozdělena jest na Malý a Velký Rápošov. Obě tyto osady mají 34 pop. čísla se 186 obyv. Okolí Rápošova jest vysočina, která dosahuje v několika vrších 462, 499 až 516 m n. m.

Domy jsou stavěny většinou z tvrdého materiálu, ale kryty nazvíce došky a šindelem. Obyvatelstvo jest rolnické; v M. R. jsou jen domkáři a ti žijí se více nádenictvím.

Ovocnictví se pro drsnější podnebí méně daří. Za to lesů smrkových a borových jest zde hojnost.

Deště i krupobití přicházejí velmi často a mívají skoro vždy neblahé následky. I průtrž mračen postihlo často naši obec.

³¹⁶Obecní jmění jsou pozemky ve výměře 4 ha, 19 a, 98 m², z nichž odvádí se 8 K 81 h daně; celá obec ma 99 ha, 68 a, 90 m², z nichž se platí přímé daně 785 K 07 h.

Dějiny. Rápošov jest osadou prastarou, neboť již ve XIV. století byl Rápošov samostatným panstvím skládajíc se ze dvora, pivovaru, vinopalny a hospody.⁴⁷⁶⁾

Zboží rápošovské připadlo r. 1384 pod správu farářů zbraslavických; neboť 2. dne měsíce května t. r. Václav z Rápošova, Tobiáš ze Žichovic a Jan z Borovnice darovali faře té Rápošov jako mešní nadaci a na vychování 12 chudých žáků.

Na listině darovací zřime mezi jmény svědků také podpis Mikuláše Kolovrata z Chřenovic, který byl tenkrát asi v držení dolejší části městečka Zbraslavic.⁴⁷⁷⁾ Faráři zbraslavičtí ale nedodržovali povinnosti spojené s darem zboží rápošovského k tamní záduši, poněvadž r. 1684 dvacátého devátého dubna vydáno jest rozhodnutí z kanceláře arcib. konsistoře, kterým se majitel statku zbraslavického Ferdinand Václav Pernkle z Šenraitu napomíná, aby lidem ze vsi Rápošova k záduši zbraslavickému r. 1384 odevzdaných v živnosti nečinili překážek.⁴⁷⁸⁾

R. 1764 koupil zboží rápošovské Jan Karel svobodný pán z Vernier, majitel Zbraslavic, a připojil je k svému panství.⁴⁷⁹⁾ Od té doby sdílely obě osady rápošovské osudy panství zbraslavického.

Velký i Malý Rápošov náležejí farou, poštou, telegr. i četnickou stanicí a zdravotním obvodem do Zbraslavic. K obvodu zdravotnímu přispívají 18 K 91 h. Nejbližší stanice želez. jsou Zbraslavice na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

ROZKOŠ. (KOCANDA.)

Jihozápadně Hory Kutné asi 11 km leží po obou stranách okresní silnice do Uhl. Janovic vedoucí osada Rozkoš všeobecně zvana Kocanda. Jméno odvozuje se od příjemné, zdravé, rozkošné krajiny.⁴⁸⁰⁾ A Kocanda pochází zajisté od koteč - budek to na slepice, husy, kachny atd. Také používáno tohoto jména pro název hospod. To byly hospody, kde se před výročním trhem zboží prodávalo, a stávaly obyčejně na předměstí.⁴⁸¹⁾

V Rozkoši je 20 domů, v nichž žije 90 obyvatelů, kteří se živí rolnictvím a nádenictvím. Nejstarší rodiny zde žijící jsou: Zimova, Petřikova, Trojanova a Zvoníková. Domy stojí po obou stranách silnice, dílem v zahradách, dílem bez zahrad. Ovocnému stromoví se zde valně nedaří; jest podnebí proň drobet drsné, poněvadž průměrná výška okolí přesahuje 450 m n. A. Jihovýchodně obce jsou pastviny a v těch pramení se potůček „Švadlenka roztěžská“ a severně obce v lese dobřeňském pramení jiný potůček a ten nese vody k Dobřeni. Nejvyšší kopec 461 m n. A. leží mezi Rozkoší a Solopisky a zove se „Vrch.“

Obecní jmění skládá se z pozemků ve výměře 3 ha 55 a a 30 m² z nichž platí se 19 K 60 h přímé daně. Celá obec má výměry 107 ha 15 a a 93 m² a platí 525 K daní.

Rozkoš náleží školou a farou do Košic, poštou do Jindic, četnickou stanicí do Suchdola, zdravotním obvodem do Malešova, kam společně s Vidicemi 59 K 50 h přispívá, telegrafní stanice jsou Uhl. Janovice, nejbližší zastávka železniční jsou Hatě a nádraží Uhl. Janovice na místní dráze Kolín-Čerčany.

ROZTĚŽ.

Na výšině 386 m nad hladinou mořskou po obou stranách silnice roztěžskoalbrechtické rozprostírá se katastrální i místní obec Roztěž. Čítá 26 domů se 159 obyv. vesměs katolické-

ho náboženství. Domy obce roztěžské stojí v řadě po obou stranách silnice, jsou vesměs mimo lesnické budovy, která jest jednopatrová - přízemní, kryty většinou došky - málo šindelem a taškami.

³¹⁷Hlavní živnost obyv. zdejšího jest rolnictví, chov dobytka a nádenictví při zdejším velkostatku. Mládež po vyjití ze školy zůstává skoro všecka doma, nebo jde na řemeslo.

Nejstarší rodiny v Roztěži jsou: Benešova, Drahoušpílova a Dytrychova. Prvá pamatuje se zede 200 let. Pověst vypravuje, že původní obyvatelé pocházeli z Němce a také nejen zde, nýbrž i v okolí zachovalo se mnoho něm. jmen rodových, které pocházejí z té doby. Lid posud Roztěžským přezdívá „Červených Němců“, což snad pochodí od rusých vlasů, jakými prý byli prvotní obyvatelé obdařeni.

Obec má na hotovosti 1572 K 62 h jmění a státní dluhopis na 150 K, dále má 3 ha 24 a 73 m² obec. pozemků, ze kterých platí 37 K 93 h přímých daní. Celá obec má výměry 324 ha 73 a, začez odvádí 256 K 27 h daní. Jména pozemků zaznamenáváme: V Červinkách, v Jordánkách, na Čihadlech, na Dolíčkách, u Modřinu atd.

Jméno Roztěž odvozuje se od roztěžití, rozdíratí, rozervatí. A vskutku celá krajina jest rozervána, samé rokle, výmoly, strže (roztře) a proto správným jest název Roztěž a nikoliv Roztěř.⁴⁸²) Také se potvrzuje toto mínění tím, že za časů dávných stával tam, kde nyní zámek stojí hrad a zván byl „hrad na Strži“.

Všecky pramínky vodní - zvláště po vydatném dešti - svádějí se do rybníčku Jordánku v Roztěži a odtud spěje voda pak k lukám pod ves a svádí se v jeden potůček, který pod Lázněmi spojuje se s větším potokem Roztěžským a u mostiště Karlova mlýna spadá do mlýnského náhonu Vrchlice.

Nejvyšší vrch u Roztěže jest „u Kříže“ 422 m a u zámku 408 m n. m.

Dějiny. Ves Roztěž bývala asi sídlem dvou vladyk. Na jednom sídle vladyčím seděl Ješek s manželkou Příbou. Oba zemřeli ku konci XIV. století, a statek vlady³¹⁸cký přešel pak v ruce Ctibora, křížovníka od sv. Maří. Na druhém sídle vladyckém připomínají se Štěpán z Roztěže koncem XIV. století a Rynart z Roztěže r. 1401. Pak se nám nedostává již pramenů po celé XV. století. Ve století XVI. patřila Roztěž k Malešovu a v r. 1515, když Jiří Háša z Újezda Malešov koupil, náležela Roztěž celá již k tomuto panství. Byly bezpochyby spojeny již r. 1576 za Jiřího z Hustiřan oba vladycké statky v jeden, a svedeny na dvůr, kterýž do dnes s panstvím malešovským sloučen a odtud také spravován jest. Roku 1744 koupil ještě s jinými statky malešovskými Roztěž Jan Friedrich z Osteinu. Nynějším pánem jest svob. pán Karel z Dalberku. (Ostatní viz u Malešova.)

V Roztěži jest lesní úřad pro panství malešovské. Dům pro úřad a nadlesního vystavěn o jednom poschodí r. 1822. Kolem Roztěže jsou pěkné lesy vesměs k panství malešovskému náležející.

Roztěž, Nová a Stará Lhota tvoří jednu politickou obec a náleží farou na Bykán, školou, poštou, telegr. a četnickou stanicí a obvodem zdravotním do Malešova, kamž přispívá ročně i se Lhotami 59 K 12 h.

Nejbližší stanice železniční jest Malešov na dráze Hora Kutná-Zruč.

ROZTĚŽSKÝ ZÁMEK.

Na nejvyšším vrcholku okolí roztěžského 422 m n. m. stávala již v šede dávnověkosti tvrz a byla asi dřevěná, kteráž během času zanikla beze stopy.

Na témž místě postavil statečný rytíř Bohuslav z Košic hrad, kterýž pojmenován byl „Hrad na Strži“ neboli „Černý hrad“. Bohuslav z Košic zřídil sobě zde pohodlné obydlí, ze kterého otvírala se čarokrásná vyhlídka na Železné hory, Čáslav, Horu Kutnou, Nov. Dvory i daleké okolí kraje časlavského. Zříceniny hradu toho byly znatelný ještě r. 1679.⁴⁸³) Hrad na

„Strži“ dal zajisté jméno malé obci roztěžské, která pod ním na svahu byla založena.

Hrabě Jan Špork, který panství malešovské r. 1666 koupil, odstraniti dal zříceniny a vystavěl tu r. 1669⁴⁸⁴) pohodlný lovecký zámek, kterýž jeho následník Bedřich svob. pán z Dalberku r. 1827-30 pro své pohodlí upravití dal. V loveckém zámku tomto bylo vkusně na ten čas upraveno 30 pokojů, kaple, dvě veliké síně, komora na zbraň, kuchyně, spížík a sklepy. Na blízku v lesíku konírny a pod zámek na svahu jižním zahrada a byt zahradníkův.

Po smrti Bedřicha svob. pána z Dalberku, pána na Dačicích (Morava), Malešově atd. rozdělen byl statek na dva bratry. Panství v Čechách obdržel starší syn Karel svob. pán z Dalberku a ten, maje nyní na svém zboží míti sídlo panské, jal se lovecký zámek upravovati a rozšiřovati. Z loveckého zámku však během opravy povstala takřka zcela nová budova.

Plány na přestavbu a přístavbu zhotovil vídeň. architekt Leopold Bauer, pod jehož dohledem stavbu prováděl stavitel Ant. Vepřek z Malešova. Střed budovy, který zůstal částečně ze starého zámku jest dvoupatrový, křídla jednopatrová s mansardskou střechou a krytinou eternitovou. Zakončení severního křídla tvoří kaple s krásným mramorovým oltářem. V zadní straně jeho zaděláno jest několik goticky sekaných kamenů ze zřícenin hradu „Dalberk“ v Porýnsku, původního to sídla říšských svob. pánů z Dalberku. Kaple jest zasvěcena Nanebevstoupení P. Marie.

V průčelí zámku jsou zasazeny erby svob. pánů z Dalberku a to dřívějších i nyníjších, dále osm emblemů představující činnost rodiny a sice: věda, hudba, divadlo, literatura, církev, válka, hospodářství a lovectví.

Přízemí zámku jest zřízeno pro služebnictvo a kuchyně; prvé poschodí obývá majitel a druhé poschodí slouží za příbytek hostům. Celkem jest ³¹⁹v zámku mimo prostranné sklepy a krásného schodiště 39 pokojů, 2 kuchyně a 12 komor.

Zámek jest se vším komfortem zařízen, opatřen vodovodem, ústředním topením a sice teplou vodou, elektrickým světlem, kteréž při pile malešovské se vyrábí buď pohonem parním nebo - je-li s dostatek vody - turbinou. Spojen jest telefonem nejen s ústřední kanceláří, nýbrž i se všemi dvory a hovornami velkostatku. Spíže jest chlazena strojem pro výrobu ledu (kompressor) pomocí tekuté kyseliny uhličitě, poháněného proudem elektrickým. Veškerý náklad převyšuje milion korun.

Za zámek k západu jsou budovy hospodářské, totiž: byty kočů, strojní prádelna se sušárnou, konírny, komory na postroje, kůlny na kočáry atd. Kolem zámku je upraven dřívější skrovný park s novým vodometem se sochou sv. ³²⁰Antonína Paduánského, kterýž káže rybám. Ten bude rozšířen zalesněnou částí po straně východní na „Švadlence“ zvané. Pod zámek k severní straně jest zahrada zelinářská a ovocného stromoví. Tam umístěny budou r. 1913 potřebné sklenníky.

Restaurovaný zámek jest nyní stálým sídlem rodiny majitele panství.

Do Roztěže a zámku vedla jen lépe upravená cesta. V tato léta staví se okresní silnice od Lhoty přes Roztěžské lázně ke vsi a severně okolo zámku k Švadlence a k silnici albrechtické.

Tím získá jihozápadní krajina zdejšího okresu blízké spojení přes Bylany do Hory Kutné.

ROZTĚŽSKÉ LÁZNĚ.

Zabočíme-li z okresní silnice malešovskokarlovské u Horní Lhoty na jih nově založenou silnici lípovým stromořadím, octneme se v několika minutách v Roztěžských lázních. Tam uvítá nás nejprve slušná kaple zasvěcená Marii Panně a pak pod lípami u bývalých lázní čiperný hostinský.

Dějiny. Za dávných časů - snad již v XVIII. století⁴⁸⁵) vedle horní pěšinky - blíže hájovny, stával strom a na něm býval zavěšený obraz Panny Marie. Kdo ³²¹obraz tam zavěsil a kdy, není pamětníka. U toho stromu stával na blízku hlohový keř a pod ním malá studánka čisté prame-

nitě vody. Lid pěšinkou tou se ubírající zastavoval se u onoho obrazu, konaje tu krátkou pobožnost ku cti Bohorodičky a obcerstvuje se tu i dobrou vodou ze studánky.

Ve století zmíněném zjevila prý se, dle ústního podání, na tom hlohu u veliké jasnosti některým cestujícím Bohorodička s Ježíškem na ruku. Tato pověst se v okolí brzo rozšířila, a se všech stran sem počal lid putovati, aby užíval tento divotvorný zjev. Lidé nabírali si také z oné studánky vody, vymývali sobě a nemocným neduživé oči, a jak tradice praví, dosáhli úplného uzdravení.

Tak stalo se toto místo útočištěm lidu zbožného. Ještě během XVIII. století vystavěli mnozí dobrodinci vedle toho hlohového keře nad studánkou dřevěnou kapličku, do níž dán byl obraz Bohorodičky dosud na stromě zavěšený. Kaplička svým časem setlela a poněvadž lidé nepřestávali sem putovati, konány sbírky, z nichž r. 1819 zbudována okrouhlá kaple.⁴⁸⁶) Ale poutníkům, když byla dostavena, zdála se tato kaple malá - skrovnička a proto opět sbírali a když vyprosili sobě pozemek od urozeného pana Bedřicha z Dalberku, majitele zdejšího panství, přistavěli k okrouhlé nové kapli - loď. R. 1830 vysvětil kapli tuto hrabě Coudenhoven,⁴⁸⁷) majitel panství jindického atd., kanovník u sv. Štěpána ve Vídni. Královéhradecká konsistoř dala svolení, by se tu³²² mohly konati bohoslužby v den sv. Trojice a ve dny Mariánské. (Toť jsou hlavní poutě roztěžské.)

V údolíčku při potůčku postaven v ty časy hostinec ze dřeva a po nějakém čase i železité lázně, také dřevěné. R. 1825 byly dřevěné lázně strženy a postaveny z kamena a cihel. Lázně měly 8 pokojíků a tolikéž lázeňských komůrek a slušný sál. Dnes ovšem zašly lázně na dobro a zachoval se pouze kostelík a hostinec pro výletníky z okolí.

Že kutnohořanům Roztěž zvláště milá, dokazují podnes různé výlety sem pořádané, a to: z Hory Kutné, Čáslavi, Kolína atd., atd. Ba již i v starší době si Kutnohořané Roztěž oblíbili, což dokazuje slavný rodák kutnohorský Jos. Kaj. Tyl, kterýž napsal překrásné a dojemné „Pomněnky z Roztěže,“ svědčí o tom Almanach Dra Peška z r. 1844 a Almanach Petra Veselského z r. 1845. Dobou novější čerpal tu látku ku svému výtečnému románu „Zlato v ohni“ oblíbený spisovatel a redaktor Osvěty - Václav Vlček - meškaje tu na letním pobytě.

I náš mistr Vrchlický rád tu pobýval, kdykoliv na Hory nebo do Malešova zavítal. Posledně vzpomenu ve svých spisech i šprýmovného hostinského Frant. Procházky, který měl na všech sklenicích slova: „Ukradeno v Roztěži.“

Lázně roztěžské již dávno zašly, ale poutníčkové a výletníci navštěvují kapličku a lázně dosud. Tam ve stínu košatých lip hledají obcerstvení a najdou také milého odpočinku, a nabyvše ho, rozcházejí se po celém krásném, romantickém, vonným vzduchem naplněném okolí. Roztěž jest opravdu roztomilé, idyllické místo lázeňské.

U lázní jsou tři obytná stavení. Č. 17., 18. a 19., náležející k Roztěži vsi a bydlí v nich 29 obyvatelů.

Poznámky

¹⁴⁰) Zik. Winter: Život a učení: Str. 115., 133., 139., 140., 148. a 362. - ¹⁴¹) Farní kniha kaňkovská. - ¹⁴²) Farní kniha kaňkovská. - ¹⁴³) Kněz Jan Vojha, arciděkan kutnohorský, žaluje na Václava (1535), faráře kaňkovského, radě kutnohorské, že o něm hanlivě mluvil (Arch. Kutnoh.). - ¹⁴⁴) Arch. Kutn. z r. 1595 č. 4919-5. - ¹⁴⁵) Archiv Kutnoh. z r. 1595 dubna měsíce 17. - ¹⁴⁶) Dačický II., str. 54. - ¹⁴⁷) Zdá se, že pro tohoto faráře měli kaňkovští velkou mrzutost, neboť Kutnohorští zle je 29. října 1618 kárají, že bez jich svolení faráře dosadili. (Arch. Kutnoh. 1618, fol. 243.) - ¹⁴⁸) Archiv Kaňkovský při r. 1507 atd. - ¹⁴⁹) Palacký: Díl I., část 1. Orth a Sládek: Slovník. - ¹⁵⁰) Palacký: Díl II., část 2. - ¹⁵¹) Hrabě Chotek domníval se, že kouřimský farář (ne děkan) byl příbuzným. - ¹⁵²) Pamětní kniha zbraslavická. - ¹⁵³) Šafránek: Zemědělství. - ¹⁵⁴) Ledr: Dějiny Nov. Dvorů. - ¹⁵⁵) J. Ledr: Děje N. Dvorů. - ¹⁵⁶) J. Ledr: Dějiny N. Dvorů. - ¹⁵⁷) Emler: Pozůstatky I. 547. - ¹⁵⁸) Vávra: Dějiny města Čáslavi. - ¹⁵⁹) Hrady a zámky XII. a Pam. archael. X. str. 327. - ¹⁶⁰) Bílek: Dějiny konfiskace. - ¹⁶¹) Sedláček: Hrady a zámky XII. - ¹⁶²) Pamětní kniha školy košické. - ¹⁶³) Místopisný slov. histor. - ¹⁶⁴) Zápisy fary košické. - ¹⁶⁵) O košickém kostele udržuje se pověst, že býval původně tvrzí, čemuž prý nasvědčuje celá mohutná stavba věže. Ovšem písemných pamětí o tom není. - ¹⁶⁶) Sedláček: Slov. histor. - ¹⁶⁷) Pamětní kniha fary košické. - ¹⁶⁸) Zápis fary košické. - ¹⁶⁹) Řehák: Hora Kutná. - ¹⁷⁰) Ottův Nauč. Slovník. - ¹⁷¹) Sedláček: Slov. místopisný. - ¹⁷²) Arch. Kutnoh. č. 159-2. - ¹⁷³) Slovník místopisný. - ¹⁷⁴) Slavík: Panství Kutnohorské. - ¹⁷⁵) Podstránský: Jména místní. - ¹⁷⁶) Šafránek: Zemědělství. - ¹⁷⁷) Sedláček: Hrady a zámky XII. - ¹⁷⁸) Dsky zem. 64, B. 21. - ¹⁷⁹) Dsky zem., 170, D. 23. - ¹⁸⁰) Slavík: Panství Kutnohorské. - ¹⁸¹) Podstránský: Jména místní. - ¹⁸²) Dačický, díl II., 163. - ¹⁸³) U Schallera na str. 19. také o dobývání stříbra zmínku nacházíme. - ¹⁸⁴) V polní trati „na Šancích“ jest jistá část pozemků porostlá travou, aniž by byla zdělávána. Vkročíme-li na pozemky ty, uzmíre, že na pozemcích těchto byly zácopy, poněvadž obrysy jejich jsou dosud zřejmé. Schaller ve své „Topografii“ str. 20. vypravuje, že r. 1646 strhla se u Křesetic bitva mezi vojskem naším a Švédským generálem Wittenberkem, a jeli toto vypravování historické, pak by mohly tak zvané „Šance“ pocházeti z té doby, poněvadž dle Schallera se tu pak Wittenberk položil táborem. Jiná verse praví, že byly tyto zácopy zhotoveny ve válkách francouzských anebo pruských na konci XVIII. století. - ¹⁸⁵) Šafránek: Zemědělství. - ¹⁸⁶) Pamětní kniha školy křesťické. - ¹⁸⁷) Dr. Řezníček: Visitační cesta biskupa Haje r. 1783. - ¹⁸⁸) Pamětní kniha školy křesťické. - ¹⁸⁹) Orth a Sládek: Slov. dějep. - ¹⁹⁰) Kniha fary zábořské. - ¹⁹¹) Patronem fary jest Kristian rytíř ze Schäfferů. - ¹⁹²) Sedláčkovy „Hrady a zámky“ a Arch. čes. X. - ¹⁹³) Dsky zem. 170, D. 23. - ¹⁹⁴) Arch. Kutn. 6. května 1595 č. 4633-3. - ¹⁹⁵) Zem. arch. 1595. - ¹⁹⁶) Dačický: II., str. 167. - ¹⁹⁷) Dačický: II., str. 45. - ¹⁹⁸) Dsky zemské. - ¹⁹⁹) Arch. Kutn. z r. 1596. - ²⁰⁰) Emler: Reg. IV. 213. - ²⁰¹) Archiv malešovský. - ²⁰²) Ledr: Děje Nov. Dvorů. - ²⁰³) Paprocký čte text Hajkův v lessích (v leších). - ²⁰⁴) Sedláček: Slovník místop. - ²⁰⁵) Orth a Sládek. - ²⁰⁶) Dějiny města Čáslavě. - ²⁰⁷) Dačický, II. str. 158.: „Konšel Jiřík Starý, Bojan řečený, ve dvořích, jenž Lochy slují.“ - ²⁰⁸) Knihy trhové z r. 1606 atd. - ²⁰⁹) Dsky zem. 149. E. n. - ²¹⁰) J. Ledr: Dějiny Nov. Dvorů. - ²¹¹) Památky archaeol., X., str. 170. - ²¹²) Místopisný slovník historický. - ²¹³) Tingl: Libri conf., II., pag. 63. Krásl: Sv. Prokop, 230. - ²¹⁴) Emler: Libr. conf. VI. 271., VII. 39 a 283 a Krásl: Sv. Prokop 236. - ²¹⁵) Sedláčkův Míst. slov. historický. - ²¹⁶) Konservator Kliment Čermák. - ²¹⁷) Smil Flaška z Pardubic, synovec slavného arcibiskupa Arnošta z Pardubic, byl hejtmánem čáslavského kraje a svého času výtečný spisovatel mezi svými vrstevníky. „Novou radou“ vynikl nejvíce a Všehrd ji prohlásil za literární znamenitost. - ²¹⁸) Staří Ietopisové str. 44.: „To vidící jedna žena, že muž její již hoří, vskočila tam za ním do ohně a shofela s ním.“ - ²¹⁹) Palacký: Dějiny III. - ²²⁰) Podstránský: Jména místní. - ²²¹) Sedláček: Místopisný slovník. - ²²²) C. k. říšský fin. archiv ve Vídni, 30. září 1569. - ²²³) C. k. říšský fin. archiv ve Vídni, 8. května 1570. - ²²⁴) C. k. říšský fin. archiv ve Vídni, při r. 1570. - ²²⁵) F. Slavík: Panství Kutnohorské. - ²²⁶) F. Slavík: Panství Kutnohorské, Schaller: Čáslavský kraj a Popis Palackého. - ²²⁷) V pozadí topolů viděti na vrchu farní ves Bykaň. Viz „Bitva u Malešova.“ - ²²⁸) Archiv č. I. - ²²⁹) Veselský: Almanach z r. 1844. - ²³⁰) Arch. Kutnoh. r. 1476 č. 110 červ. a Arch. č. IV. - ²³¹) Pamětní kniha školní. - ²³²) a ²³³) Pamětní kniha školní. - ²³⁴) Arch. kutnohorský r. 1818. - ²³⁵) Toho roku zeměl učitel Václav Doležal; v pamětní knize stojí o něm tato poznámka: Václav Doležal, Musterlehrer v Malešově, měl dva pomocníky a vyučovalo se: Náboženství, čtení, psaní, počty, pravopis a diktandu, písemnostem, zeměpis Čech a počátkům německé řeči. Jmenovaný učitel požíval kromě školního platu z důchodu: 16 zl. a pro dva pomocníky 8 zl., 3 sudy piva, 2 měř. pšenice, 4½ měř.

žita, 3 měř. ječmena, 2 měř. hrachu, pak pole vrchnostenské Nro. Top. 188.339 a 399 úhrnem 3 jitra 892 °. - Z kostelní kasy každoročně 5 zl. na struny, přídavek na pomocníka 5 zl., od zpívání pašiji 1 zl. 10 kr., na papír k popisu 1 zl., na dříví přídavek 4 zl. a z nadace Drubežkovy za chorální hudbu 4 zl. 40³/₄ kr. - ²³⁶) Jiná zpráva tvrdí, že kapli tu dostavěl r. 1733 Jindřich Karel z Ošteinu a důkazem prý toho jest jeho znak nad vchodem do kaple. - ²³⁷) Dsky zemské z r. 1797. - ²³⁸) Jos. Vlk: Geschichte u. Chronik v. Maleschau 1872. - ²³⁹) Heber: Burgen u. Schlösser. - ²⁴⁰) Hlavní pramen k dějinám Malešova poskytl nám „Pamětní kniha fary bykaňské“ a „Pamětní kniha školní“. - ²⁴¹) Arch. č. I. 357. - ²⁴²) Arch. kutnoh. 5./X. 1359. - ²⁴³) Dsky zem. a Arch. kutn. memorabilia. - ²⁴⁴) Arch. č. II. 470. - ²⁴⁵) Hradý a zámky XII. - ²⁴⁶) Arch. čes. II. 21. - ²⁴⁷) Orth a Sládek: Slov. topogr. - ²⁴⁸) Sedláčkovy „Hradý a zámky“ XII., str. 131 - ²⁴⁹) Hradý, str. 132. - ²⁵⁰) Hradý, str. 133. - ²⁵¹) Bílek: Konfiskace. - ²⁵²) C. k. říš. fin. arch. ve Vídni. - ²⁵³) Dsky zem. 144 F 16. - ²⁵⁴) C. k. říš. fin. arch. při r. 1631. - ²⁵⁵) Hradý a zámky XII. - ²⁵⁶) Oldřich Vavák z Hradce byl krátký čas r. 1421 sněmem volený nejvyšší mincmistr a zemřel t. r. 22. dne měs. zář. Lacinova Kronika. Díl II. část II., str. 929. - ²⁵⁷) Lacinova Kronika díl II. str. 930. - ²⁵⁸) Lacinova Kronika díl II. č. II., str. 1020. - ²⁵⁹) Husitské válečnictví za doby Žižkovy a Prokopovy. Č. 10. spisův početných jubilejní cenou 1898. - ²⁶⁰) K farnosti bykaňské náležejí: Bahno, Bahýnko, Březová, Chlístovice, Chroustkov, Malešov, Maxovna, Roztěž, Lhota Hor. a Dol., Krasoňovice, Tyniště, Poličany, Polánka, Zavadilka, Předbořice, Zdeslavice Malešovské. - ²⁶¹) Arch. kutn. r. 1495-1515, lit. E. 17. - ²⁶²) Památky archaeol. díl X. Dr. Kalousek. Str. 210. - ²⁶³) Maxovny tehdy ještě nebylo. Byla založena r. 1798. - ²⁶⁴) Sion dle historiků hodnověrných (Sedláček atd.) byl již postaven r. 1420. - ²⁶⁵) Žel, že tu nebylo nikoho, kdož by se byl staral o zachování těchto náležů. - ²⁶⁶) Lacinova Kronika část II., str. 1022. - ²⁶⁷) P. Jos. Dundálek: Vrch Vysoká. - ²⁶⁸) K článku tomuto užito spisu Ledrova: Dějiny Malína. - ²⁶⁹) O pěstování malínského křenu a okurek viz v I. díle „Zemědělství“. - ²⁷⁰) Topografie čásl. kraje 81. - ²⁷¹) Matrica Baptisatorum atd. sedlecensis ab anno 1650 usque 1699 I., Matrica B 1700-1750, matrica C 1750-1781, a následující do r. 1824. - ²⁷²) Pamětní kniha školní. - ²⁷³) Palacký II. 319. - ²⁷⁴) Emler: Regesta IV. 734. - ²⁷⁵) Rodina Paběničtí z Voračic, stará šlechta česká, která měla sídlo své na tvrzi Paběnicích. Viz tyto! - ²⁷⁶) Tehdejší kostelníci byli správcové jmění církevního, tedy ne kostelníci = služebníci. - ²⁷⁷) Rybická: Zvonařství z r. 1885. - ²⁷⁸) Viz Ledr: Dějiny Malína str. 73. - ²⁷⁹) Vávra: Dějiny Kolína. - ²⁸⁰) Některé nálezy přechovává statkář p. Jansa v Malíně. - ²⁸¹) Čistěves, obec blíž Králové Hradce. - ²⁸²) Malínské denáry jsou uschovány dílem v museu království Českého, dílem u p. E. Fialy, inženýra v Praze. - ²⁸³) Jos. Ledr: Děje Malína. - ²⁸⁴) Emler: Regesta III. - ²⁸⁵) J. Ledr: Dějiny Malína. - ²⁸⁶) Valouni, také Balouni, jest název románského a Francouzům příbuzného národa, jenž má svá sídla dílem ve Francii, v belgických provinciích a v záp. části Luxemburku. - ²⁸⁷) Viz Riegrův Slovník Naučný. - ²⁸⁸) Památka po hutích a tavnárnách leží kol Markoviček (strusky a haldy) dosud. - ²⁸⁹) Pamětní kniha školy malešovské. - ^{289a}) Šafránek: „Zemědělství“. - ^{289b}) Dle katastru josefinského. - ²⁹⁰) Slov. místop. histor. - ²⁹¹) Hradý a zámky XII. - ²⁹²) Dačický II., str. 121. - ²⁹³) Dačický II., str. 151. - ²⁹⁴) Arch. Kutn. při roce 1622. - ²⁹⁵) Dačický II., str. 263. - ²⁹⁶) Sedláček: Hradý a zámky XII. - ²⁹⁷) Arch. kutn. při r. 1738. - ²⁹⁸) Arch. kutn. při r. 1755. - ^{298a}) Archiv třeboňský. - ²⁹⁹) Arch. česk. místodržitelství při r. 1508. - ³⁰⁰) D. Z. 46 J. 10. arch. gub. - ³⁰¹) Podstránský: Jména místní. - ³⁰²) Uschováno kromě peněz a zlatého třepení v kabinetě školy miskovické. - ³⁰³) Emler: Regesta II. 956. - ³⁰⁴) Arch. místodržitelství. - ³⁰⁵) Hradý a zámky XII. - ³⁰⁶) Hradý a zámky XII., 145. - ³⁰⁷) Dsky zemské. 5 F. 16. - ³⁰⁸) Panství suchdolské. - ³⁰⁹) a ³¹⁰) Památky archaeol. r. X. - ³¹¹) Jest zapsáno v knihách veletovských uložených v Pardubicích, kam Veletov ku kraj. soudu náležel; nyní místo v „Jespích“ říká se v „Křepelových koutech“. - ³¹²) Arch. musejní. - ³¹³) Viz Vinice neškaredická. - ³¹⁴) Šafránek: Zemědělství. - ³¹⁵) Josefinský katastr. - ³¹⁶) Viz Kl. Čermáka: Z paměti školních pomocníků. - ³¹⁷) Registra purkrechtní obce neškaredické a pučeřské zal. 1636. (C. k. soud krajský v Hoře Kutné.) - ³¹⁸) Archiv jihlavský při r. 1402 připomíná ještě Zikmunda z Kotigsdorfu. - ³¹⁹) Hradý a zámky XII. - ³²⁰) Purkrechtní kniha neškaredická při r. 1781. - ³²¹) Paměti Dačického I. 90. - ³²²) Dačický I., str. 92. - ³²³) Dač. I., str. 100. - ³²⁴) Hradý a zámky XII. - ³²⁵) Dač. I. str. 142. - ³²⁶) Dsky zem. 86 M 11. kvatern. - ³²⁷) Arch. kutnohorský. - ³²⁸) Lid říká také Netřeb, Netřeba; ale „Staré Památky“ a Palacký vždy Netřeba. - ³²⁹) Srovnej: Třebešice, Třeboň, Třeboňin a j. v. Podstránský: Jména místní. - ³³⁰) Pamětní kniha novodvorská. - ³³¹) Škol. fond obnášel r. 1785 - 45.075 zl. a vynašel ročně 1777 zl. úroků. - ³³²) Na kostele čte se latinský chronogram a v něm letopočet 1696. - ³³³) Rád tento založen Dominikem de Guzman a potvrzen papež. stolicí r. 1216. První sídlo měli v Toulonu. - ³³⁴) Arch. č. II. - ³³⁵) Sedláček: Hradý a zámky XII. - ³³⁶) Arch. č. I. - ³³⁷) Regesta král. ve Vídni. - ³³⁸) Hradý a zámky XII. - ³³⁹) Dsky zem. 59.

D 2. - ³⁴⁰) Dsky zem. 24. F 3. a Sedláčkovy „Hrady“ XII. - ³⁴¹) Kaňkovský formulář. - ³⁴²) Knihovna hraběte z Žerotína v Bludově na Moravě. - ³⁴³) Dsky zem. 295 D 23. - ³⁴⁴) Dsky zem. 114 K 14. - ³⁴⁵) Dsky zem. - ³⁴⁶) Hrady a zámky XII. - ³⁴⁷) Výpis z c. k. berního úřadu pro r. 1911. - ³⁴⁸) Podstránský: Míst. jména. - ³⁴⁹) Orth a Sládek: Slovník. - ³⁵⁰) Pam. archaeol. X. uvádějí Opatovce se dvorem r. 1547 mezi statky konfiskovanými. - ³⁵¹) Hrady a zámky XII. - ³⁵²) Matrika fary Červ. Janovic a Sommer: Kraj čásl. - ³⁵³) Archaeol. památky. - ³⁵⁴) Lysimachus byl vojevůdce Alexandra Vel. Po jeho smrti stal se místodržitelem v Thracii, asi 10 let později přijal titul královský a dobyl Mal. Asie a konečně i Macedonii. Zemřel r. 281 před Kristem a dle toho sud, lask. čtenáři, o stáří této thrácké mince. Také zde byl nalezen zlatý prsten a kachle. Kam se poděly - nikdo neví. - ³⁵⁵) Ledr: Dějiny Nových Dvorů. - ³⁵⁶) Podstránský: Místní jména. - ³⁵⁷) Tehdy byl jen Nový dvůr. - ³⁵⁸) J. Vávra ve Slov. N. - ³⁵⁹) Rukopis Strahovský. - ³⁶⁰) Archiv č. II., str. 460. - ³⁶¹) Liber her. z r. 1442-98 v Arch. kutn. - ³⁶²) Archiv kutn. memor. z r. 1480-89. Mezi těmito úředníky byl také Mikuláš z Prachňan. - ³⁶³) Slovník Naučný, Vávra: Děje Kolína. - ³⁶⁴) Sedláček: Hrady XII. - ³⁶⁵) Dsky zem. Quat. trhový bílý z r. 1562. - ³⁶⁶) D. z. 56, F 23. - ³⁶⁷) Dsky zemské 168 K 29. - ³⁶⁸) Dsky zemské 308 A I. - ³⁶⁹) Viz Nové Dvory. - ^{369a}) Konservator Kliment Čermák. - ³⁴⁰) Památky archaeol. XXI. (1904-05). Článek c. k. konserv. Kl. Čermáka. - ³⁷¹) Skoro všechny nálezy chová Museum města Čáslavě. - ³⁷²) Arch. č. II. - ³⁷³) Arch. č. II., str. 333. - ³⁷⁴) Ledr: Dějiny Malína, str. 59 atd. - ³⁷⁵) Hist. Rozhledy r. V., str. 11. - ³⁷⁶) Arch. č. III. 502. - ³⁷⁷) Arch. č. III. 512. - ³⁷⁸) Hrady a zámky XII. - ³⁷⁹) Letopisy čes. - ³⁸⁰) Arch. č. II., str. 414. - ³⁸¹) Viz Červ. Janovice. - ³⁸²) Oldřich z Rožmberka v Arch. česk. II., str. 413. - ³⁸³) Suchotleský, zašlá ves, stávala blíže Hraběšína na Čáslavsku. - ³⁸⁴) Slov. místopisný a Bílek: Konfiskace. Resoluce vydána 2./IX. a 16./X. I. P. 1630. (Bílek 75). - ³⁸⁵) Volný: Topografie Moravy. - ³⁸⁶) Hrady a zámky XII. - ³⁸⁶) Orth a Sládek = z Měkovic. Mínkovice = Míkovice = Měkovice, ves na panství zvolenovském.) - ³⁸⁸) Slavík: Panství kutnohorské. - ³⁸⁹) Hamfest = Handfest = výsada. - ³⁹⁰) Bílek: Konfiskace. - ³⁹¹) Šafránek: Zemědělství. - ³⁹²) Archiv kutnohorský. Patron obec Hora Kutná. - ³⁹³) Sedláček: Hrady XII. - ³⁹⁴) Kv. trh. I. P. 1596 D. 27. - ³⁹⁵) Archiv kutnohorský. - ³⁹⁶) Dsky zem. kvat. č. 138. - ³⁹⁷) Věcla Čáslavská. - ^{397a}) Arch. kutn. v listopadu 1640. - ³⁹⁸) Nauč. Slovník Riegrův. - ³⁹⁹) Orth a Sládek. - ⁴⁰⁰) Lán = základní výměra půdy spojené s jedním dvorcem. Byla to hospodářská jednička jako u Římanů jitro. Obě tyto míry zobecněly také ve vlastech slovanských. Měřiti na lány rozmohlo se nejvíce v XIII. věku. Za Přemysla Otakara II. rovnal se český lán 60 honům čili 64 korcům výsevy. Svobodný lán měl 53, selský poplatný 43 korce polnosti. - ⁴⁰¹) Památní kniha kutnohorská z r. 1480 a Hrady a zámky XII. - ⁴⁰²) Viz Malešov. - ⁴⁰³) Dle katastru josefinského. - ^{403a}) Dr. Řezníček: „Cesta visitační kraje čáslavského konaná biskupem Hayem r. 1783. - ⁴⁰⁴) Arch. Kutnohorský při r. 1810. - ⁴⁰⁵) Archaeol. Památky roč. XXIII. Nálezy jsou dílem v museu kutnohorském, dílem v čáslavském. - ⁴⁰⁶) Arch. český II. a Bílek: Konfiskace. - ⁴⁰⁷) Bílek: Konfiskace. - ⁴⁰⁸) C. k. říšský fin. archiv z r. 1569. - ⁴⁰⁹) Slavík: Panství kutnohorské. - ⁴¹⁰) Arch. kutnohorský z r. 1587. - ⁴¹¹) Kmetčí dvůr = zván jest selský dvůr - naproti panskému dvoru. - ⁴¹²) Arch. kutnohorský. - ⁴¹³) Dačický II. 138. - ⁴¹⁴) Arch. kutnoh. z r. 1629 č. 8458. - ⁴¹⁵) Slavík: Panství kutnohorské a Archiv kutnohorský z r. 1594. - ⁴¹⁶), ⁴¹⁷) a ⁴¹⁸) Slavík: Panství kutnohorské. - ⁴¹⁹) O sporu tomto vypravují listiny v arch. kutnohorském, pak dsky zem. 59 N 27 a Reg. šerá púhonův v té při 1577-1583 uložená v Mus. českém. - ⁴²⁰) Vlád od r. 1612-18 a opět r. 1621-28. (Viz Prodromus P. Jana Flor. Hammerschmieda r. 1723.) - ⁴²¹) Arch. kutn. r. 1621 č. 7703. - ⁴²²) Arch. kutn. r. 1557 č. 8360. - ⁴²³) Archiv kutn. při r. 1629 č. 8454 (L 9). - ⁴²⁴) Archiv kutnoh. č. 8682. - ⁴²⁵) Zvod = skutečné uvedení kupujícího nebo dědicí jeho v práva dědictví. Dle zřiz. zem. byl zvod druhým stupněm exekuce. - ⁴²⁶) Arch. kutnoh. r. 1636 č. 8791. - ⁴²⁷) Arch. kutn. r. 1638 č. 8907. - ⁴²⁸) Arch. kutn. r. 1657 č. 10154-I. - ⁴²⁹) Arch. kutn. r. 1657 č. 10154-III. - ⁴³⁰) Arch. kutn. r. 1661 č. 10581. - ⁴³¹) Dačický II., 280. - ⁴³²) Archiv kutn. r. 1630 č. 8512. - ^{432a}) Slavík: Panství kutnohorské a Arch. kutnohorský. - ⁴³³) Palacký: Popis, str. 188.; také Sommer: Kraj čáslav., str. 37. nazývají ves Přítoky, ale lid navykl si nesprávně nazývatí obec Přítoka. - ⁴³⁴) Výpis z „josef. katastru“ z r. 1785. - ⁴³⁵) Emfyteusté byli rolníci, kteří měli najaté pozemky od obcí nebo vrchností na vždy nebo na dlouhou řadu let s úmluvou, že dokud pachtýtí anebo jeho dědic správně bude platití, nesmí se mu odníti pozemek. (Red.) - ⁴³⁶) Rustikalisté byli držitelé selských statků, kterým příslušelo právo bráti úžitky z občin a toto právo zachovalo se někde až podnes. Zvali se také starousedlíci nebo celolánci. V mnohých obcích byly velké spory mezi rustikalisty a ostatními občany. (Red.) - ⁴³⁷) Bernau: Pláňany a okolí. - ⁴³⁸) Orth a Sládek. - ⁴³⁹) Erben: Regesta I. 578 a Sommer: Topografie Čech. - ⁴⁴⁰) Der Pfaffe = kněz = pop. - ⁴⁴¹) Arch. kutn. při r. 1397. - ⁴⁴²) Sedláček: Hrady a zámky XII. - ⁴⁴³) Arch. kutnohorský, kniha červ. č. 31., r. 1443. Org. pergam. - ⁴⁴⁴) Archiv kutnohorský. Memo-

rabilia. - ⁴⁴⁵) Byl nejvyšším mincmistrem od r. 1458-1463. Viz Jana Floriána Hammeršmída: „Prodromus.“ - ⁴⁴⁶) Arch. kutn. při r. 1485. Lib. her. 1426-89. - ⁴⁴⁷) Právo šosovní byla ochrana, kterouž udělovala vrchnost svým poddaným nebo příslušníkům; odtud jmenovitě kompetence městského práva. - ⁴⁴⁸) Památky archaeol. X. - ^{448a}) Kutnohorský archiv při r. 1550 a Památky archaeol. X. - ⁴⁴⁹) Památky archaeol. X. - ⁴⁵⁰) Dačický II., str. 35. - ⁴⁵¹) Dsky zem. Tom 296. P. 11. a Topografie Sommrova str. 38. a Památky arch. X. - ⁴⁵²) Dačický I., str. 294. - ⁴⁵³) Sommer: Topografie kraje časl. - ⁴⁵⁴) Dsky zem. kvatery 393. a Bílek: Statky klášterní. - ⁴⁵⁵) Slavík: Panství Kutnohorské. - ⁴⁵⁶) Josefský katastr 1785. - ⁴⁵⁷) Opisy z kněh veletovských při c. k. krajském soudě v Hoře Kutné. - ⁴⁵⁸) Podstránský: Jména místní. - ⁴⁵⁹) Viz Perštejnici. - ⁴⁶⁰) Pamětní kniha Pucheřská. - ⁴⁶¹) Dsky dvorské XVIII. 445. - ⁴⁶²) Toť byli knihovní zapsovatelé; německy se jim říkalo Pfand oder Hypothekenbuchhalter. - ⁴⁶³) Dačický I., 94. - ⁴⁶⁴) Hradý XII., 46. uvádějí úmrtí jeho při r. 1575. - ⁴⁶⁵) Dačický II., 151. - ⁴⁶⁶) Viz Poličany. - ⁴⁶⁷) Archiv kutnoh. při r. 1593, č. 4774 a Dačický I., 288. - ⁴⁶⁸) Dačický II., str. 200. - ⁴⁶⁹) Dačický II., 236. - ⁴⁷⁰) Sedláček: Hradý a zámky. - ⁴⁷¹) Bílek: Konfiskace a D. Zem. 144. G. 5. - ⁴⁷²) Jan H. Vamborský z Rohatce byl místopisatelem král. Českého. - ⁴⁷³) Podstránský: Jména místní. - ⁴⁷⁴) Snad z doby té, kdy tu stával hrad či tvrz. - ⁴⁷⁵) Sommer: Kraj časl., 331. - ⁴⁷⁶) Sommer: Kraj časlavský. - ⁴⁷⁷) Borový: Lib. er. II. 183. - ⁴⁷⁸) Archiv arcib. pražsk. r. 1684. Listina ta uložena v odd. Paroch. Ta U cop. společně s listinou nadační z r. 1384. - ⁴⁷⁹) Sommer: Kraj časlavský 64. - ⁴⁸⁰) Podstránský: Jména místní. - ⁴⁸¹) Ottův Slovník Naučný. - ⁴⁸²) Podstránský: Jména místní. Palacký, Hradý a zámky, Historický slovník, Ort a Sládek i Ottův Slovník Naučný užívají všude správně „ROZTĚŽ.“ - ⁴⁸³) Sedláček: Hist. slovník. - ⁴⁸⁴) Hradý a zámky XII. - ⁴⁸⁵) Dle vypravování faráře bykaňského Ant. Šolty a Petra Milosl. Veselského. - ⁴⁸⁶) Viz P. J. Svobody, děkana kolínského: „Pout do Roztěže r. 1882.“ - ⁴⁸⁷) Hrabě Coudenhoven byl ženat a otcem 7 dítek a stal se nejvyšším svolením knězem. Založil klášter šedých sester ve Vídni.

Autor: Antonín J. Zavadil

Název: Kutnohorsko slovem i obrazem. Díl II, část 1B.

Vydal: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš - Kuttna
17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora, tel. 037/761090

Vydání: 2. (poprvé vyšlo r. 1912)

ISBN 80-902719-4-4 (komplet)
ISBN 80-902719-6-0 (sešit B)

Severovýchodně více jak 2 km od Hory Kutné založen byl klášter cisterciácký v r. 1142.⁴⁸⁸) Kol něho záhy usazovali se poddaní, mýtili lesy, stavěli domy, přibytky a tak pozemnáhu povstávala na pozemcích klášterních osada, kterouž nazvali Sedlec.

Šimon Kapihorský: Historie kláštera sedleckého str. I. píše: „Léta Páně 1143 za králování dobré a svatě paměti Vladislava krále českého, založil Miroslav z slav. pánův českých krve pošlý, klášter cisterciácký na místě, kteréž slulo Sedlec.“

Jméno Sedlec odvozuje se správně od slov seděti, sidleti, sídla, usedlost a to proto, že majitel a zakladatel tu jistě měl ještě, než tu stál klášter, své sídlo.⁴⁸⁹)

Abychom byli úplnými, tož uveřejňujeme pověst o založení kláštera sedleckého, kterou nám takto vypravuje kronikář Hájek z Libočan: „Biskup Daniel pojav své služebníky, vrátil se s nimi do Moravy k Jindřichovi olomúckému a tu, pobyv při „Veni,“ jel pak k některým sobě příznivým rytířům, a když všechny věci potřebné způsobil, do Čech se navracoval. Jeda od města Čáslavi k Malínu, byl přemožen dřímotou. I řekl k svým služebníkům: „Maličko uchylte se z cesty na stranu.“ A když přijeli do jednoho údolí v hustém lese, sesedl biskup s koně; sluhové odepnuvše sedlo na zem jej položili tak, aby onen hlavu svou naň položití mohl. Biskup lehl si na pravou stranu a brzy usnul.“ O čem komorníci Jindřich a Racek rozmlouvali, to věděl naivní Hájek doslovně. „V tom prý přiletěl jakýs ptáček bílý jak sníh se zlatýma křídly a postavil se vedle tváře spícího. Biskup otevřel náhodou svá ústa a ptáček do nich vskočil, načez ústa opět se zavřela. Po hodné chvíli otevřel spící zase ústa a ptáček vyskočiv vzhůru letěl. To vidouce sluhové pravili: „Jistě jest to anděl boží!“ Za nedlouho vstal biskup, pohlédl k nebi a zvolal: „Mirabilis Deus suis operibus.“ Pak sděliv sluhům vnuknutí božské, kázal místo to, kde odpočíval, zaznamenati. Na rozkaz boží stavěl se tu pak klášter cisterciácký.⁴⁹⁰)

³²⁴Sedlec leží na levém břehu potoka Vrchlice na jižním úpatí vrchu Kaňku asi 283 m n. m. Obcí vede erární silnice do Hory Kutné, stavěná r. 1830; ve vsi odbočuje do Hory Kutné okresní silnice vedoucí na předměstí Karlov a blíže cukrovaru vede nová r. 1902 stavěná silnice taktéž do Hory Kutné na předměstí Hlouška. Nynější erární silnice sedlecká jest bývá Kamenná Stezka z kláštera Sedleckého do města vedoucí přes Pankrác až ku brance (fortně) sedlecké. Při cestě té stávala hospoda a kovárna.

Po straně jižní při Vrchlici vede r. 1883 vystavěná lokální dráha z Hory Kutné na nádraží sedlecké a u mostu železného přes Vrchlici r. 1884 vystavěného jest zastávka Sedlec.

Sedlec má 137 domů, v nichž bydlí 1594 obyv., z nichž jest 29 ev. ref., 25 israel. a 3 augsb. Domy jsou přízemní i jednopatrové, zděné a vyjma tři tvrdou krytbou opatřené. Tvoří řady po obou stranách silnice a pak i úhlednou náves až ke kostnici. Obyvatelstvo živí se hlavně výdělkem v tab. regii, pak malorolnictvím, zahradnictvím a řemeslem.

V obci jest továrna na zpracování tabáku, pivovar a cihelna, která sem ode dvora „Šipčič“ přenesena byla. Nejstarší rodiny v obci jsou: Vykulilova, Křížkova, Davídkova, Dušánkova, Pokorných, Šimůnkova, Zimova, Ludrova a Němcova. Kroj i nábytek jest moderní. Mládež mužská po vyjití ze školy jde na studie do Hory Kutné nebo na řemeslo, mládež dívčí buď do tab. regie nebo do služby.

Obec nemá jmění žádného. Výměra celé obce s velkostatkem obnáší 355 ha 33 a, z čehož se i s průmyslovými závody platí 15.499 K 38 h přímých daní. (Velkostatek sám platí 6164 K 44 h.) (Výňatek z arch. obec.)

Stav zdravotní je vůbec uspokojivý. Mor zuřil v Sedlici r. 1318 a cholera roku 1866, která vyžádala sobě 13⁴⁹¹) lidí za obět.

Pozemky mají tato jména: u Skalky, za Trejby, na Vinici, na Punčoše, na Spáleným, nad Šipčím, u Meckas, na Brunclíku, na Zervanově, na Kobyle, ve Štolci atd.

Škola. Staroslavný klášter sedlecký měl již školu ve XIII. století. V této škole vychovává-

no a připravováno bylo žactvo k stavu řeholnímu a učitelé tu byli kněží z řádu cisterciáků. Obecné školy tu nebylo a děti vůbec do školy nechodily. Po bitvě bělohorské náležely děti sedlecké k farní škole malínské.

Cís. dekr. ze dne 24. VII. 1799 byl sedlecký klášter zrušen. Statky jeho připadly nábož. fondu, kterýž byl spravován administrací c. k. státních statků. V počátku století XIX. navrhla administrace statků vys. guberniu, aby farář i škola z Malína do Sedlce přeloženy byly, a za důvod uvedla, že by ten velkolepý kostel sedlecký byl zrušením kláštera zcela opuštěn.

Dvorním dekretem ze dne 19. května 1801 a po dalším jednání nejv. dekretem ze dne 9. dubna 1807 čís. 12.497 bylo povoleno, aby fara a škola malínská do Sedlce def. přeložena byla. Nic nepomohly protesty obce malínské a hlízovské. Než se poměry školské urovnaly, vyučoval od 1. září 1807 mládež sedleckou tamní kněz Jos. Devoty, a to v části nového konventu. Od měsíce srpna 1808 vyučoval tu první učitel malínský Jos. Havlič, který do Malína dekretem ze dne 27. II. 1806 č. 39 učitelem ustanoven byl. Do roku 1812 byla škola i byt učitele v nov. konventu klášterním.

Když pak t. r. c. k. továrna na tabák z Golč. Jeníkova v měsíci listopadu sem přeložena byla, umístěna škola i byt učitelův v starých klášterních budovách. (Nynější hosp. úřady a fara.) Tu bylo vyučováno do r. 1816.

Nyní jednáno o stavbu nové školy a ta byla povolena dekretem dvorní kanceláře dne 21. října 1814 č. 13.760. Rozpočet obnášel 3559 zl. 42⁵/₆ kr. šajnu mimo ruční a potažní práce. Stavba dokončena byla r. 1816 a vyučovati se započalo t. r. 18. září. V budově byla 1 školní světnice s 5 okny, malá a větší světnice pro učitele, půda, komora, kuchyň, chlév a dřevník. K tomu přidán dvůr a z klášterní zahrady takový kus zahrádky, jaký míval dříve učitel v Malíně. Katastr. výnos této zahrádky obnášel 45 kr. šajnu.

Patronem školy byla do r. 1819 c. k. administrace státních statků v zastoupení náboženského fondu. V r. 1819 koupil statky sedlecké kníže Karel ze Schwarzenberku a stal se tak patronem kostela i školy.

³²⁵Až do r. 1883 byla škola jednotřídní. V témž roce bylo školou povinných žáků 128 a bylo povoleno c. k. zem. šk. radou 7. dne měs. března 1882 č. 4479 školu o jednu třídu rozšířiti. Ale že nebylo ve škol. budově místa pro druhou třídu, najala obec v budově č. pop. 15. světnici, ve které se vyučovalo od 1. ledna 1884 až do 16. ledna 1888.

Míst. šk. rada rozhodla se konečně, že rozšíří starou školu přístavbou o jednom poschodí a tak se také stalo. Dle opraveného plánu a rozpočtu stavitele Jos. Procházky z Hory Kutné provedl stavbu za 10.200 korun kutnohorský stavitel Čeněk Dajbich. R. 1900 svolila c. k. zem. šk. rada, aby škola rozšířena byla o třídu třetí. Místní škol. rada opatřila v chudinském domku místnost za nájemné 140 K ročně a vyučovati se zde počalo 15. ledna 1900 a v téže místnosti se vyučuje podnes. Míst. šk. rada počala na podnět c. k. okr. šk. rady uvažovati, kterak by možno bylo starou školu pro tři třídy upravit. Rozhodnuto konečně 5. prosince 1911, že se má postavit na pozemku vedle školy zcela nová budova pro 5 tříd a starou školu upravit na byt říd. učitele a obecní kancelář.

Plány provedl stavitel Jindřich Rákosník a náklad rozpočten jest na 72.523 K. Příštím rokem má být škola postavena. Stane-li se tak, bude jen ctí obce sedlecké.

Kníže Schwarzenberk svolil přenechatí pro stavbu školy potřebný pozemek a tak bude v nejbližší době postavena nová škola, kteréž je již veliká potřeba.

³²⁶Příjmy farního učitele sedleckého byly fassí ze dne 21. prosince 1805 upraveny a při prodeji panství r. 1819 do pozemkových knih vloženy a rozvrženy byly takto:

Hotov : Z důchodů 20 zl. konv. mce, na hud. nástroje 4 zl. 5 kr., za rkvíem Miroslavo-vo (zakladatel kláštera) 1 zl. 10 kr., na hudebníky 2 zl. 20 kr.

Naturálie: 2 měř. 12 másł. pšenice, 7 měř. žita, 2 měř. 12 másł. ječmene, 1 měř. 3 másł.

hrachu, 16 žejdl. soli, 6 lib. kaprů, 2½ sudu piva, 1 sud piva pro hudebníky, 1 vědro pro zpěváky v postním týdnu velikonočním.

Dříví: 8 sáhů pětičtvrtního měk. dříví pro vlastní potřebu, 4 sáhy k vytápění školy denní, 1 sáh pro školu nedělní; dovoz povinni jsou obstarati přiškolení z Malína a Hlízova.

Z nábož. fondu: Z bratrství 16 zl. 40 kr. víd. č., z malínské obec. pokladny 20 zl. v. č., sobotáles 122 zl. 40 kr. v. č., Nového roku 9 zl. 30 kr. v. č., za vejce o sv. Jiřím 18 kr. stř., Zeleného čtvrtku 7 kr. stř., michalské posvícení 3 zl. 34 kr. stř., štola 6 zl. stř., od kostela 8 zl. víd. č.

Od r. 1820 dávala továrna sedlecká škole 40 zl. konv. mce. - Takové příjmy měl učitel až do vydání nov. zákonů škol. v r. 1870.

Posloupnost učitelstva. Správcové škol: Jos. Havlič (1808-54), Jos. Horák (1855-79), Jos. Macháček (zat. 1879-80), Jos. Husák (1880, říd. uč. do 1909), Alois Kmoníček (říd. uč. 1910 dosud). Školní pomocníci: Jos. Podolák (1812 -13), Ant. Vinopal (1813-14), Prokop Růžek (1814-16), Frant. Dvorský (1816-20), Matěj Paur (1820-31), Alois Machek (1831-41), Jos. Horák (1841-54, pak spr. školy). Učitelé a učitelky byli: Ludvík Kuba (1884-85), Ant. Ptáček (1885-86), Jos. Komárek (1886-90), Eduard Tríska (1890-96), Vojtěch Šťastný (1896 uč. dosud. Také spravoval zat. školu r. 1909), Václav Václavík (1900½ roku), Milada Kovářová (1900 několik dní), Julie Plocková (1900-01), Boh. Náhlík (½ r. 1901), Anna Cinnerová (1901-02), Jan Ráček (1902 dosud), Barbora Klečková (1902-03), Aloisie Pivoňková (1902 - 20 dní), Marie Pilbaurová (¼ r. 1907), Matylda Bílková (1909 - 14 dní), Jarmila Pelikánová (1909-10).

Posloupnost předsedů míst. šk. rady: Michal Rayman, ředitel panství, Frant. Břicháček, majitel realit, Jan Bohata, ředitel panství, Jan Červený, truhlář, Felix Křížek, rolník, Ant. Dušánek, rolník, Josef Ludra, hostinský, Jan Vobořil, rolník, Josef Husák, řídící učitel v. v.

Míst. škol. dozorcové: Jan Bohata, ředitel panství, Frant. Břicháček, maj. realit, Ant. Dušánek, rolník, Karel Slavík, knížecí důchodník, Jan Vobořil, rolník, MUDr. Otakar Havlíček, Maxmilián Fárka, ředitel panství, dosud.

Pracím ručním vyučováno již ve škol. roce 1873-74. Dobrodinec zdejší školy MUDr. Frant. Stáně, lékař kutnohorský, založil při zdejší škole, když prve si k tomu vyššího svolení zjednal, školku ručních prací. Nakoupil látek a všelikých potřeb a školce je daroval. Učitelkou byla jmenována Anna Horáková, manželka správce školy, za roční odměnu 100 K. C. k. okresní školní rada, vidouc náležitý prospěch, svolila na základě výnosu c. k. zem. šk. rady r. 1901 učiti ve dvou odděleních po 3 hod. a r. 1908 povoleno učiti ve třech odděleních, taktéž po 3 hod. Po učitelce A. Horákové byla učiti Julie Husáková, Marie Krulišová a Emanuela Husáková dosud.

Fara. Sedlec náležel k farnosti malínské. R. 1801 byl administrátor fary malínské Robert Křeněk jmenován farářem. Za jeho úřadování připadla Matice náboženská a gubernium král. Českého na myšlenku, aby fara malínská přenesena byla do Sedlce a také o to ihned podal žádost k patřičným úřadům. Dvorním listem ze dne 19. května 1801 byl návrh tento schválen. Za důvod bylo udáno, že v Malíně je spustlý a malý kostel, spustlá a nedostačitelná budova farní a konečně malý hřbitov.

Za to uvedeny mnohé důvody pro přeložení, jako: krásný, nákladný a starožitný odsvěcený chrám klášterní v Sedlci, který by přeložením fary opět mohl býti vysvěcen a farním prohlášen. Téhož roku 2. dne měsíce září konána z nařízení guberniálního komisse v Sedlci, aby se o přeložení fary stalo definitivní rozhodnutí.

Ke komissi té byli pozváni a také se dostavili: P. Ferd. Housa, vikář a arciděkan kutnohorský, v zastoupení konsistoře králohradecké, Josef Dě₃₂₇dek, c. k. komissař z Čáslavě, Josef Pavlík a Jan Novák, úředníci panství sedleckého, P. Jos. Křeněk, farář malín-

ský, pak zástupcové obce malínské a hlízovské a konečně Fr. Hlaváček, správce velkostatku hlízovského, v zastoupení novodvorské vrchnosti.

Jednání zahájil c. k. vládní komissar a členové mohli svá mínění vysloviti. Zástupcové Malína vyjádřili se, že nemohou ničeho namítati proti přeložení fary do Sedlce, toliko si ale přejí, aby Malín v duchovní správě nijak zkrácen nebyl. Mimo to žádali, aby veškeré náradí a nádoby, jakož i paramenty kostelní zůstaly majetkem kostela malínského a aby kaplan sedlecký zůstal v Malíně a stará fara jemu za byt vykázána.

Hlízovský správce žádal, aby ku pohodlí občanů hlízovských, pokud zástupce farářů v Malíně zřízení nebude, fara i nadále v Malíně zůstala. A hlízovští občané přidali se k návrhům zástupců malínských.

Konečně farář Křeněk podal své návrhy, které krátce takto naznačují:

„Malín leží ve středu kostelního obvodu. Kdyby on jako farář z Malína do Sedlce přeložen byl, vzdálen by byl od Malína ½ hodiny, od Hlízova 1 hodinu. Z té příčiny žádal, aby mu ku zaopatřování nemocných vrchnost dala povozy, jako je měl farář, který v 17. a 18. století v klášteře bydlel. Dále projevil přání, aby byli mrtví z celého farního obvodu v Sedlci pochováni. Poněvadž v Sedlci byl 1 zvon a Malíně 6, žádal, aby byly 3 zvony z Malína do Sedlce přeneseny. Také žádal, aby škola do Sedlce byla přenesena, ale v Malíně podučitel, který by žáky obce malínské a hlízovské vyučoval, aby zůstal. Nepřál si, aby svátosti byly udělovány v Malíně, nýbrž ve farním kostele a žádal, aby požadavky Malínských byly odmítnuty. Požadoval též v Sedlci zahradu, o kterou by přišel v Malíně; poněvadž užíval v Malíně 3 korce pole, žádal, aby mu byly nahrazeny 10 měřicemi, jak to guber. výnos z r. 1797 ustanovuje.

Veškerá akta kommissionelní byla zaslána konsistoři král.-hradecké, která s přeložením vyslovila souhlas, načež guber. dekretem ze dne 10. listopadu 1801 č. 35.709 bylo ustanoveno faru i školu z Malína do Sedlce přeložiti. Pro faráře a jemu přiděleného kooperátora, jakož i pro školu a učitele byly vykázány v Sedlci byty a místnosti v novém konventu a vypočten náklad na upravení kostela sedleckého.

Kromě toho bylo ustanoveno, aby mrtví z Malína i Hlízova byli v Sedlci pochováni, 3 zvony, 1 křtitelnice a jiné nádoby bohoslužebné z Malína do Sedlce se odevzdaly, novému faráři sedleckému 10 mír polí z panské štěpnice (zahrady konventní) se postoupilo a v Malíně aby byla zřízena podučitelská stanice, kde by mládež malínská a hlízovská byla vyučována.

Také bylo ustanoveno, aby ve dnech nedělních a svátečních byla v malínském kostele raní mše sv. sloužena; každou třetí neděli pak měly býti řádné velké služby boží farářem nebo kooperátorem konány.

Proti tomuto rozhodnutí podala obec malínská a hlízovská dne 14. prosince 1801 k Jeho Veličenstvu císaři a králi Františkovi I. odvolání, kteréž vyznělo v ten smysl, že Malínští ani Hlízovští nechtějí se vzdáti fary nebo samostatné lokálie se všemi právy farními a že nechtějí se v nic nového zavazovati, jak to p. farář Křeněk žádá, ba že nechtějí přistoupiti k podmínkám, které on sobě klade ve příčině kostelních věcí a paramentů; slibují konečně i hřbitov vlastním nákladem rozšířiti. Za obec malínskou a hlízovskou podepsali rychtáři a skoro všickni usedlíci.⁴⁹²⁾

³²⁸⁾Mezi jednáním o této žádosti občanstva podal také hrabě Rudolf Chotek, pán na Hlízově, 12. ledna 1802 c. k. české a rakouské dvorní kanceláři prosbu za ponechání fary a školy v Malíně. Ten ve své žádosti praví, že se nemá k vůli kostelu sedleckému morální a náboženské vzdělání skoro tisíce duší obětovati, poněvadž lidé jsou ne k vůli kostelům, nýbrž kostely k vůli lidem. Žádosti byly podnětem různých vyjednávání a výsledek byl ten, že gubernium nařídilo faráři a vrchnostenskému úřadu v Sedlci, aby všemi důvody hleděli pohnouti obec malínskou a hlízovskou, žádost k J. V. odvolati. To se nepodařilo! Všichni setrvali na svých žádostech a prosbách.

Následkem toho zaháhájeno bylo nové řízení komissionální o žádostech obce Malína, Hlízova a hraběte Chotka, které řídil krajský komissař rytíř Kuenersberk. Vyslyšev všechny důvody i protidůvody o žádostech, kázal napsat protokol o celém jednání. A když se měl protokol podepsat, vyslovili se zástupcové obcí, že podepíší jen tenkrát, když prosbě jejich, aby buď fara v Malíně zůstala, nebo samostatná lokálie zřízena byla. Spisy o jednání tomto byly zaslány ke guberniu.

Mezitím časem odebrali se dva bývalí klášterníci Ant. Strnad, farář v Komořanech u Vyškova na Moravě a Herman Šádek do Vídně k císaři a prosili, aby sedlecký klášter udržen a duchovními opět dosazen. Proto bylo dvorním dekretem ze dne 26. května 1802 oznámeno, že jednání o faře malínské se na tak dlouho zastavuje, až prosba, týkající se znovuzřízení kláštera, vyřízena bude.⁴⁹³⁾ Císařským rozhodnutím došlým 17. července 1804 bylo rozhodnuto, aby klášter byl zrušen navždy.

Když rozhodnutí císařské bylo prohlášeno, svolána poznovu komise na den 3. října 1804, kteréž opět všichni interessenti přítomni byli. Malínští i Hlízovští odcházeli z komise s přesvědčením, že spravedlivému jejich přání vyhověno bude a že jim fara i škola ponechány budou.

Ale jinak rozhodnuto. Dvorní kancelář, kteréž veškerá akta byla zaslána, rozhodla, aby byla fara z Malína do Sedlce přenesena, jak již bylo nejvyš. rozhodnutím ze dne 19. května 1801 ustanoveno. Interessentům byl výsledek ten oznámen nejvyš. dvorním dekretem ze dne 9. dubna 1807. Spolu prohlášen kostel sedlecký (bývalý klášterní) farním a farář Robertu Křeňkovi nařizeno, aby přesídlil do Sedlce. Kooperátor Jos. Devoty a nově zvolený produčitel mají přesídliti do Malína.

Obydlí faráři vykázano bylo v budově klášterní a mezi Malínskými a Hlízovskými učiněno narovnáni. Robert Křeňk, nově zvolený farář sedlecký, nestěhoval se sem, ale zůstal v Malíně až do své smrti (18⁷/₃12) a pochován jest v kostele malínském.

Administrátorem fary sedlecké stal se kaplan P. Jos. Devoty, který se do Sedlce přestěhoval a 8 měsíců faru spravoval, ale farářem se nestal. Farářem stal se ředitel hl. školy novodvorské P. Jos. Rautenkranc a P. Devoty odstěhoval se zpět do Malína.

R. 1848 obnovili Malínští a Hlízovští žádost o vrácení fary Malínu, ale byli opět jako r. 1801 - 18. dubna 1850 se svou žádostí odmřštěni. A ještě r. 1876 podaly obě obce žádost o vrácení fary Malínu, ale vikariátní úřad a konsistoř žádost místodržitelství nedoporučily. Po té pokusili se Malínští a Hlízovští ještě jednou žádati o přeložení fary, a když jim nebylo vyhověno, odvolali se k ministerstvu kultu a vyučování, ale ministerstvo výnosem ze dne 329 18¹⁵/₁₂82 č. 1491 nevyhovělo jejich odvolání, a tak zůstala fara již navždy v Sedlci. Obydlí farářovo zřízeno bylo na blízkou rozbořeného kostela sv. Filipa a Jakuba. Že i v čase dávno minulém byla v Sedlci fara, jest na biledni; vždyť se stále mluví o farním kostele sv. Filipa a Jakuba. Ale jména tehdejších farářů nelze nijak zjistiti, ač při r. 1594 mluví se v jedné listině o farář Šimkovi v Sedlci.⁴⁹⁴⁾

Pokud bylo však lze, uvádíme postoupnost kněžstva od doby nově zde zřízené fary. Prvým farářem sedleckým byl P. Robert Křeňk až do r. 1813. Po té byl farářem Jos. Rautenkranc (1812-17), Josef Devoty (1817-33, byl čestným kanovníkem vyšehradským a od r. 1832 osob. děkanem), Jan Cejбек (1834-49), Fr. Pixa, kaplan admin. (1849-51), Jos. Pitra (1851-76), Hynek Paták (1877-82), Jan Sládek, osob. děkan (1882 † 1903), Josef Ptáček (1904 farářem dosud). Kaplani byli: Josef Ptáček (1876-87), Jos. Martinek (1887-99), Jos. Zelený (1899 dosud).

K faře sedlecké náleží Sedlec, Malín, Hlízov a 43. číslo na Turkaňku.

Pamětní knihy chovají se tu tři, a to: malínská, sedlecká stará a nová. Matriky narozených, oddaných a zemřelých pocházejí z r. 1650 a psány jsou v jazyku latinském, německém a od r.

1820 českém.

³³⁰**Farní chrám.** Chrám Nanebevzetí P. Marie - bývalý chrám klášterní - nyní farní - byl mezi r. 1280-1320 vystavěn mnichy klášterními ve slohu gotickém (vně z kvádrů), má 92 m délky, 29 m šířky a 25 m výšky.⁴⁹⁵) Ku chrámu řadí se sedmero kaplí. Obloukovitá klenba lodní spočívá na 34 pilířích. Původní věž byla r. 1854 chatrně obnovena a shozena r. 1868 vichřicí a pádem svým prorazila poblíž sakristie klenbu postranní lodě. Byla r. 1907 nahrazena novou nepatrnou věží gotickou nákladem 6309 K 58 h. - S věží současně vztýčeno 5 hromosvodů za 685 K 40 h. Tak teprv po 22 letech zazněly poprvé zvony sedlecké, aby věřící zvaly opět k bohoslužbám.

Do chrámu vchází se jediným velikým vchodem; vedlejší vchody z klášterní budovy jsou zazděny. Vcházelo se jimi do křížové lodi. Hlavní portál v původní stavbě zřízen nebyl. Farníci měli svůj chrám sv. Filipa a Jakuba. Vedle něho r. 1267 přistavěna byla kouřimským měšťanem Rembou a jeho manželkou Methyldou kaple sv. Ondřeje, apoštola. Tuto kapli l. P. 1628 paní Eliška z Žerotína, dcera pána na Nov. Kolíně, dala opravit a vyzdobit.⁴⁹⁶) Klášterní kostel Nanebevzetí P. Marie byl vykázán jen klášterníkům za dům bohoslužby. Teprv při znovuzřízení chrámu, kterýž byl lidu přístupen, byl vystavěn také hlavní portál. Eust. Šim. Kapihorský praví: Od času prvního založení kostela a kláštera, do něhož žádný člověk světský oboj. pohlaví po vystavení chrámu sv. Filipa a Jakuba, apoštolů, nikdy nepřicházel, než toliko sami mniši služby boží nábožně konali; neboť byl obyčej řádu cister., že žádný ze světských do kostela, kde se obyčej a modlení klášterská konaly, choditi nesměl. (Devoty 91.)

Chrám má pět lodí, do kterých vchází světlo 106 okny. Hlavní loď - vysoká - tvoří kříž, v jehož středu jest kopule a na ni al fresco malba sv. Trojice, kterouž maloval prý Tadeáš Supper. Ostatní čtyři lodě jsou nižší (9 m ve světle), obsahují 66 kopulí s 64 sloupy a spojují se u hl. oltáře v jedinou chodbu ochozovou.

Hlavní oltář zasvěcen jest Nanebevzetí P. Marie a byl r. 1902 při restauraci chrámové novým ve slohu got. ze dřeva řezaným oltářem nahrazen. Práci provedl pražský umělec-řezák Jos. Krejčík. Škoda, že oltář nebyl proveden v rozměrech mohutnějších a vyšších, aby imponoval ve vysoké lodi; nyní od hl. portálu se skoro ztrácí a trpí újmou na ceně.

Původní obraz Nanebevzetí P. Marie - práce to českého mistra Petra Brandla - byl při zrušení kláštera r. 1786 prodán do Vys. Mýta za 1000 zl. stř. a měl - dle odhadu umělců nejen českých, ale i zahraničních - ceny více 20.000 zl. stř. Druhý obraz oltářní Nanebevzetí P. Marie, který po obnovení chrámu na hlavní oltář r. 1807 dán byl, ale nepocházel z farního kostela sv. Filipa a Jakuba, a malován byl malířem Bergnerem, umělcem pražské university za 400 zl. konv. m.; rám stál 200 zl. konv. m. Nyní visí v severní křížové lodi bez rámu.⁴⁹⁷)

Po straně epištolní zřízena v kříži kaple P. Marie, ve které je kamenný oltář se sochou P. Marie, v popředí oltáře toho je kopule této kaple a tam je druhý oltář, který kapli dělí a prvý oltář do pozadí staví. V kapli této u zadního oltáře sloužili bohoslužby kněží, kteří byli stíženi trestem. Protějškem této kaple po straně evangelní jest kaple čtrnácti pomocníků s oltářním obrazem malovaným J. Suppěem.

Mimo hlavní oltář a zmíněné již vedlejší oltáře jsou v chrámě sedleckém tyto oltáře: Oltář sv. Bernarda s titulním obrazem téhož svatého od malíře Lišky malovaným, s rakví na oltáři, v níž se ostatky sv. Vincence nalézají. Pochází, jakož i následující oltář, z farního kostela sv. Filipa a Jakuba (dar z Říma o památce 600leté), oltář sv. Benedikta, obraz téhož svatého malován od malíře Lišky. V rakvi na témž oltáři nalézají se ostatky sv. Felixe, ³³¹oltář sv. Štěpána, obraz malován od Willmana, oltář sv. Juliany, obraz malován od Petra Brandla r. 1729, oltář sv. Josefa, obraz od Basileje, oltář sv. Anny, obraz od Basileje, oltář sv. Luitgardy, obraz malován roku 1729 od Petra Brandla; znamenitá a na výtečné perspektivě založená práce. Kristus na kříži sklání se k sv. Luitgardě. Oltář českých patronů zemských, obraz malován v roce 1728

od Petra Brandla. Malý oltář pod ss. čtrnácti pomocníky s velkým starým obrazem P. Marie a konečně oltář sv. Trojice, který sbírkou mezi lidem továrním zřízen na památku zachránění Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. po prvním naň učiněném atentátu r. 1853 dne 18. února.

V chrámu Páně jsou také krásné zpodobnění se sochami a kostelní lavice, které zdobeny jsou nádhernými řezbami. Byly restaurovány roku 1911 nákladem centrální komise pro zachování památek summou 1600 K. Varhany jsou na kůru, který se nachází nad kaplí P. Marie. Znameníjších umělců jsou zde ještě tyto obrazy: Rozšiřování řehole konventů cisterciáckých, uvedení cisterciáků do Sedlce, Jesuita Chanovský, sv. Filip a Jakub od Willmanna, malý obraz „sv. Petra v nadšení“ od Leonarda de Vinci,⁴⁹⁸) sv. Bernard, zavraždění sv. Václava od Škréty, Zničení kláštera sedleckého vojskem Žižkovým od Willmana, pak několik menších obrazů. (Sv. Filip a Jakub byl až dosud považován za Petra a Pavla.)

Zvláště zasluhují povšimnutí mistrně řezaní andělkové, kteříž zdobili chorové lavice. Zachovalo se jich šest a uschovány jsou v komoře prvního patra. (Jeden jest v museu kutnohorském.)

Ve věži jsou tři zvony. První sv. Jan z r. 1579, druhý P. Marie taktéž z r. 1579 - dar to Jana Salavy z Lípy a na Úmoníně. Třetí zvon sv. Petra z r. 1572, dar Opata Ondřeje Erharta. V kapli P. Marie jest stará křtitelnice. Roucha byla většinou prodána nebo darována. Zde zůstaly jen dalmatiky bohatě zlatem vyšívány s obr. čtrnácti pomocníků z hedvábí vyšitých.

³³²Na podnět centrální komise pro zachování památek uměleckých a starožitných povolilo ministerstvo kultu a vyučování 2248 K na opravu těchto šesti obrazů, a sice: Patronů českých, sv. Luitgardy, sv. Juliany, Zavraždění sv. Václava, sv. Petra a sv. Filipa a Jakuba. Práci provedl r. 1906 Pavel Bergler. (Farní kniha pamětní.)

Zvláštní pak uměl. práce jeví se na sedlecké got. stříbrné monstranci silně pozlacené. Měří 96 cm zvyšší a 32 cm zšíří a váží 18 hřiven stříbra. Až do r. 1621 korunována byla noha velkými drahokamy. Též r. byly snad z bázňe od mnichů vyloupány a uschovány, ale světla božího již neužřely.

Původ tohoto skvostu kostelního spadá do první polovice XV. století. Monstrance tato náleží pro vzácnou harmonii architektonickou, pro bohatost a lepost forem, pro čistotu ornamentů a gotických okras, pro veliký důvtip původců bez odporu mezi nejvzácnější a nejznamenitější díla středověkého zlatnictví. V konstruktivních i ornamentálních částech shledáváme nejkrásnější soulad. Ve velikosti a nádherné výzdobě a ceně hmotné i umělecké nemá v zemích koruny České díla sobě rovného.

S tímto dílem uměleckým zahrál sobě osud po dvakráte, což mohlo míti v zápětí i zkázu tak drahého a vzácného díla. V době husitských válek byla monstrance tato zazděna do štítu nad vrcholem chrámovým a pouhou náhodou r. 1702, když kat střílel na chrámě havrany, byla malta se zdi odražena a monstrance se zrakům lidským objevila.⁴⁹⁹)

Po druhé jí hrozila větší nehoda. Bylo to roku 1810, kdy velká byla nouze ve státě našem. Tehdy nařízeno, odvázeti zlaté a stříbrné věci do Vídně jako pagamenty, by z nich byly raženy peníze. Ve Vídni již v té době mnohá vzácnost padla za obět, ale monstrance gotická pro krásu a bohatost, pro lepost tvarů a přesný architektonický soulad byla zachována a po vys. nařízení zpět do Sedlce vrácena s podotknutím, aby tento pravý skvost zlatnický i dále pečlivě chován byl. Obec sedlecká vykoupila ji summou 30 zl. (Farní kniha pamětní.)

Chrám Nanebevzetí P. Marie byl 25. dubna 1421 vojskem Žižkovým vypálen a spustošen. Teprv opat Theodorik r. 1454 za přispění krále Ladislava Pohrobka dal ssutiny z chrámu vykliditi a opatřil zdi střechou. Byla to zatímní záchrana. Dokonalé opravy dostalo se chrámu a klášteru opatem Jindřichem Snopkem. Týž může býti nazván druhým zakladatelem chrámu i

konventu, poněvadž po vypálení kláštera i chrámu leželo 280 let vše úplně spustlé jako zřícenina. Opat Jindřich počal stavěti nový kostel veliký podle vzoru klášterního kostela v Pontigny, poněvadž kostel ten byl pro tehdejší dobu již nepostačitelným a za vlády Braniborců v Čechách mnohou škodu utrpěl. (Farní kniha pamětní.)

Teprv roku 1701 dokonal opat Snopek opravu obou budov, které se opět zaskvěly ve své kráse a původnosti.⁵⁰⁰⁾

Stavitelem při opravě chrámu byl staropražský měšťtín Pavel Ignacius Bayer, s kterým opat Snopek a Fr. Benedikt převor na místě celého konventu sepsali a podepsali 10. dne měs. martii L. P. 1700 smlouvu dobrovolnou celou a dokonalou oboustranně závaznou. Bayer slibuje chrám i klášter a jiná stavení potřebná náležitě ozdobně a bytelně podle kumštu baumistrovského dostatečnými tovaryši stavěti a k dohlížení vedle sebe i políra zkušeného si zjednati. Kromě umluvené ceny stavební připadlo Bayerovi za dohled na stavbu každoročně (když se stavělo) 60 zl. rýn. a za každou takovou cestu z Prahy do Sedlce³³³ 3 zl. rýn. a políru vyměřeno po 5 zl. rýn. mzdy každého téhodne a tovaryšům denně 30 kr. platu. „A to obě strany sobě upřímně zdrželi a skutkem naplniti slíbili.“⁵⁰¹⁾

Bayer vítězně postupujícimu baroku zde plně dal místa a tím porušil původní čistě gotický ráz tohoto chrámu Páně.⁵⁰²⁾ Kamenickým mistrem byl Kašpar Lejsek z Prahy a tesařským Filip Knop z Prahy.

Náklad na restauraci obnášel přes 30.000 zl., z čehož připadlo na okna 5439 zl. 36 kr. Největší okno jest nad portálem; váží v železe 14 q.⁵⁰³⁾ Při restauraci chrámu sedleckého sbíraly se milodary. Starý žebrák přišel k opatu a dal mu krejcar darem na dostavbu. Opat dar ten přijal a dal zaň do okna hlav. zadělati jednu tabulku a případ ten na ni zaznamenati. Tabulka ta dnes umístěna jest v museu kutnohorském.

Po zrušení kláštera byly skoro všechny cennější předměty veřejně prodávány administrát. klášterních statků Moricem Elblem, opatem oseckým. R. 1767 prodal oltáře, kůr, stolice, zpodobnice, železné mříže z konventu, nábytek, stříbro, cín atd.; 2 velké zvony z kostela sv. Filipa a Jakuba daroval do Jeníkova, 1 velký zvon a druhý menší prodány. Velký oltář, na němž byl obraz od Brandla a za který Brandl dostal 1600 zl. a 24 věder červeného vína, prodal za 1000 zl. do Vys. Mýta; tamtéž 20 Villmanovských velikých obrazů, ceněných po 700 zl., tedy za 14.000 zl., prodal za 200 zl.; velké varhany z kostela P. Marie prodány do Přelouče; neví se zač. Menší varhany z kapitoly do Bohdánce u Pardubic; velké varhany z kostela sv. Filipa a Jakuba prodány do Lab. Týnce. Obraz sv. Bartoloměje od Škréty, ceněný na 2000 zl., prodán do Pardubic za 50 zl.; tamtéž prodán lacino obraz sv. Ondřeje od Škréty. Večeře Páně, obraz od Brandla, ceněný na 3000 zl., prodal za 30 zl. Hodiny s věže konventské, které v 7 dnech se natahovaly a za něž opat Snopek 3200 zl. zaplatil, prodal za 500 zl. do Hory Kutné do chrámu sv. Jakuba. Nejvíce krásných obrazův a kostelních ornátů koupil klášter osecký. Bibliotéka, která posledně měla 5600 děl, prodána za 372 zl.⁵⁰⁴⁾

R. 1788 proměněn kostel a konvent v erární skladiště mouky pro vojsko. R. 1801 bylo sneseno kostel sedlecký opravit, ale teprv r. 1806 se tak stalo a navrácen opět službám bo³³⁴žím. V starém proboštví zřízeny byty a kanceláře. Nový konvent byl v letech 1801-1805 skladištěm cí. továrny linecké na vlněné zboží; r. 1809 a 1810 byla tam vojenská nemocnice, kde dlelo 300 nemocných; r. 1812 přenesena z Golč. Jeníkova do zrušeného kláštera erární továrna na tabák.

Chrám sedl. byl r. 1783 odsvěcen vikářem časlavským Ignácem Růžičkou (Trnka), farářem v Potěhách.⁵⁰⁵⁾ Pak sloužil za skladiště a špiži vojenskou. Když byla sem r. 1807 přenesena fara malínská, počalo se s malými nejnutnějšími opravami, ale r. 1854, 1857⁵⁰⁶⁾ a 1868, kdy spadla věž i zvony, dály se již opravy větší. Patronem byl kníže Karel z Schwarzenberku. Správky a velké opravy na chrámu páně rostly každým rokem, takže kníže obávaje se velkých

výloh, vykoupil se z patronátu složiv r. 1886 výkupného 20.000 zl. a patronem stalo se ministerstvo kultu a vyučování zastupováno c. k. místodržitelstvím král. Českého; podací fary sedlecké a chrámu Všech Svatých sobě podržel kníže.

V r. 1899 došlo k důkladné opravě chrámové, kteráž trvala do r. 1902 a vyžadovala nákladu skoro 80.000 korun. A v roce 1911 bylo na různých místech znáti, že střechou zatéká při sebe menší přrše. Proto svolána komise, kteráž příčiny toho shlédnouti měla. Výsledek šetření byl ten, že střecha celého kostela byla špatnou uznána a že musí býti zcela novou střechou kostel opatřen. To stalo se r. 1912 nákladem 14.000 K.

V chrámu Páně jsou zachována některá epithafia a vsazena do zdi chrámové. Nejzajímavější jest bronzové epithafium zasazené do pilíře v hlavní lodi, na němž čteme: »Letha Panie 1663 miesjzce Ganuari Urozeny a Stat. Rittirz P. Zdeniek Sstastny Lukaweczky z Lukawcze a na Hrabiessjnje, a pak Letha 1673 miesjzce Martii Urozena P. Salomena Lukaweczka z Lukawcze rozena Sstudenecka z Passjniewsi P. Manczelka gehu w Panu Usnuly dussi Bohu, Statek Hrabiessjn Klasteru Sedlezkemu (1658) odewzdawsse zde slawneho Wzkrzjszenie oczekawaj.« Také zde odpočívá dědičný pán na statku v Hlízově Jan Václav Klusák z Kostelce a jeho manželka Anna Maria, roz. Kaučová. Vedle těch zde slavného vzkříšení očekávají i někteří kněží, kteří v klášteře ducha vypustili.

Kostel Všech Svatých (kostnice.) Kostel Všech Sv. složen jest ze dvou kaplí, z kvádrů vystavených - dolejší, tak zvaná kostnice - a nad ní hořejší kaple Všech Svatých.

Původ její není znám, ale dle některých starých zápisků musí spadati do doby založení kláštera, neboť v r. 1661 byla opatem Hilariem ze ssutin povznesena a opravena, jak o tom nápis v klenbě horní kaple svědčí. Do dolejší kaple se vchází po 17 dřevěných a jednom kamenném stupni. Tato kaple měří 17 stop výšky, 11 stop délky a 12 stop šířky a zasvěcena jest ku počtě Ježíše Krista se modlicího před svým utrpením v zahradě jetsemanské. Památná jest neobyčejným množstvím nahromaděných a velmi uměle srovnaných lidských kostí. Hned při vchodu vítá poutníka přiměřený nápis pocházející od zasloužilého českého spisovatele faráře sedleckého Jos. Devotyho. (V pravé stěně u vchodu zasazena jest mramorová deska s tímto nápisem: „Památce českého spisovatele J. M. Rautenkrance, faráře sedleckého, narozeného 2. března 1776 (v Hradci Králové), † 31. června 1817 věnuje archeolog. sbor Voceľ.“) V postranních výklencích vedle schodů zhotoveny jsou z kostí vázy. Dole v kostnici jsou velké pyramidy a věnce z hnátů a lebek lidských zhotoveny a po stěnách rozvěšeny. Na oltářích jsou rozestaveny lebky, na nichž buď sečnou neb střelnou ránu viděti lze, pak různé zrostliny a zkriveniny mnohých holenních a ručních kostí. Zvláště však pozornost naší poutá krásný lustr^{335a} znak Jasného rodu knížat ze Schwarzenberku. Uprostřed chrámu jest krypta, v nížto zpráchnivělá těla odpočívají. V presbytáři nachází se hlavní oltář, zhotovený z třeboňského mramoru; po pravé jeho straně v šiji, jež slouží za sakristii, sestavena jsou na stěně z kostí jména: Peřina, Pitra, Paták; v levé pak jména: Rajman, Rajský, Rint. Písmenová to shoda; první byli kněží, druzí ředitelé statku, za nichž se kostnice opravovala Rintem z České Skalice.

Kníže Karel ze Schwarzenberku dal r. 1870 nákladem více než 12.000 zl. opraviti kostnici tuto i hořejší kapli Všech Svatých. Kaple, do nížto ze hřbitova dvěma stranami po kamenných schodech se přichází, vyniká krásnou prací řezbářskou na hlavním oltáři, pak obrazy jež české představují patrony a Petru Brandlu se připsují. Na chrámu jsou 2 věžky, v jedné jsou dva malé zvonky. Obě věžky sloužily v době kláš. za věčné lampy, aby svítily na cestu poutníkům. Na štítu uprostřed mezi věžmi jest socha P. Marie. Kolem chrámu jest hřbitov, kam se v dobách klášterních dávali pochovávatí mnozí boháči z Čech, Moravy i Rakous. Tehdy byl hřbitov rozsáhlý, sahal skoro až k nynějšímu násypu severozápadní dráhy, kdežto dnes je zmenšen na minimum.

Příčina, proč se sem dalo tolik boháčů pochovávat, byla tato:

„Opat Jindřich II. vyslán byv do Jerusalema za záležitostí klášterní, přinesl sem trochu země z božího hrobu a rozsel ji na zdejší svatém poli. Pověst o tom se v brzku rozšířila a dáno v hlas, že v té zemi mrtvému tělu se zde lépe bude odpočívati a že již třetí den tělo strouchnatí. Proto přáli sobě mnozí sem pochovánu býti, a zjištěno, že r. 1318 bylo sem pohřbeno 30.000 lidí. Kosti těchto mrtvol uloženy a srovnány v „Kostnici Sedlecké“, která svou úpravou stala se světoznámou. Před Kostnicí stojí socha sv. Jana N., postavená r. 1785.⁵⁰⁷⁾ Jest mezi sochami svatojanskými nejvyšší v království našem. Má kol sebe zábradlí, na němžto v rozích stojí čtyři sochy: sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Prokopa a sv. Floriana.

Socha sv. Jana N., nejvyšší v Čechách, má zábradlí kolem sebe a na čtyřech podstavcích tohoto záhradlí stojí sochy sv. Václava, sv. Vojtěcha, sv. Prokopa a sv. Floriana.

Na podstavci sochy samé jsou polovypouklé reliefs blahosl. Jana Sarkandra, sv. Judy a Tadeáše a sv. Dismasa, kteréžto reliefs uznány jsou odborníky prací mistrovskou. Práce tato připisovala se Baugutovi (1713-1720), avšak není tomu tak. Sochu sv. Jana N. sekal pražský sochař Matěj Václav Jäckel († 1738).^{508a)}

U kostnice stála čtyři sta let stará lípa, kterouž r. 1796 dne 27. července hrozná bouře vyvrátila z kořene.^{508b)}

Kláster. Nynější továrna na tabák jest slavný býv. klášter cisterciácký, první toho řádu v Čechách, jenž založen byl r. 1142 (1143) za panování Vladislava II. od bohatého pána českého Miroslava, a povolání do něho mniši z kláštera valdsasského v Hořejší Falci, jichž prvním opatem byl Hořislav, jenž zemřel roku 1169 a pohřben jest v kostele klášterním. Klášteru daroval zakladatel Miroslav statky Solnici, Hodkovice, Podolany, Hradištko, Zbudice, Poboří, Odolany, Malejovice, Donáty, Bylany, Malín, Libenice, Hlízov a Kačiny, ustanoviv zároveň, aby po vymření mužského jeho potomstva celé pozůstalé jmění jeho připadlo klášteru.⁵⁰⁹⁾

³³⁶Takovýmto způsobem i jinými nadáními vzrůstalo jmění kláštera, který se stal účastníkem výnosných tohlo času dolů kutnohorských, a tak znamenitě zbohatl, že mohl přikoupiti dalších pozemků a vydržovati v XV. stol. neméně než 500 řeholníků, z nichž 300 byli kněží, ostatní bratří laici. Mniši vykonali ve zdejší krajině mnoho záslužné práce; založili četné osady, budovali chrámy, mýtili lesy a získanou půdu vzdělávali v role. Veškeré okolí malínské, novodvorské, starokolínské a celé kolínské Zálábí až po Libici Bílou řídily se rozkazy kláštera sedleckého. Mnoho bylo též vynakládáno na zvelebení a ozdobu jak kostelů tak klášterních stavení. Král Václav II. osvobodil r. 1291 klášter sedlecký na věčné časy ode všech daní a udělil mu právo mincovní. R. 1299 desátého ledna dal král Václav II. právo, aby všechny lázně na H. K. vystavené i potomní se zavázaly jistým platem dle úmluvy a peníze odváděly klášteru sedl. Téhož r. 6. dubna vyjímá král klášter z veškerých úplatků, sbírek a cla a dává moc a právo klášteru hrdelně souditi. (Devoty § 48.) R. 1308 byl klášter vydrancován od lidu Jindřicha Korutanského, jemuž byl při volení za krále odepřel svého hlasu. Následujícího r. 1309 někteří měšťané Pražští, smluvivše se s Kutnohorskými, přepadli vedením Peregrina Puše klášter a jali tam podkomořního královského pana Jindřicha z Lipého s panem Janem z Vartemberka a Janem ze Zvíkova, kteří se tam uhostili a odvezli je na hrad Lidici,⁵¹⁰⁾ kdež je věznili delší dobu.

Král Jan udělil r. 1325 24. dubna klášteru sedl. patronát nad farními kostely král. měst Kourimě, Čáslavě, Kolína a Hradce Králové, jakož i měst moravských Jemnice a Jaroměřic,⁵¹¹⁾ roku pak 1331 právo hrdelního soudu, kteréž mu Karel IV. potvrdil. Opat Jan III. obdržel ve XIV. stol. od papeže Bonifacia X. pro sebe i nástupce své právo nositi infuli a berlu.⁵¹²⁾ A král Václav IV. uvažuje, jak klášter nehodami válečnými i nákladem pohostinnosti po mnohé stránce upadl, takže nepomůže-li mu královská ochrana, jest zániku blízký, a proto ho sám bere pod svou ochranu.⁵¹³⁾

Uvésti sluší, že Cisterciáci byli nejrozhodnějšími odpůrci učení Husova, že na církevním

sněmě kostnickém byli četně zastoupeni a že účastnili se velmi důrazně pronásledování Husitův v Hoře Kutné i v okolí. Tím se vysvětluje, proč r. 1421 těžká zastihla klášter pohroma.⁵¹⁴) Byl od Husitů samým Žižkou vedených přepaden, dobyt a vypálen, při čemž povražděno mnoho set mnichů netoliko sedleckých, nýbrž i kartusiánských, kteří sem se byli utekli, ze svého vypáleného kláštera na Smíchově blíž Prahy. Přenáherný kostel Nanebevzetí Panny Marie zapálen prý proti výslovnému zákazu Žižkovu. Ale kterýsi vojn dychtiv jsa pokladů chrámových, vrhl pohoďen na střechu chrámovou, načech velkolepá budova octla se v jednom plameni. Žižka tázal se, kdo byl původcem toho činu. Tu vystoupil z řad vojinů žhář, čekaje skvělé odměny od svého velitele. Žižka rozhorliv se naň, kázal roztaviti zlato a vlíti ho vojínu neposlušnému do úst.

R. 1443 dovoluje Julián, kardinál-legat opatu Pavlu II. přijati několik obročí, aby tím sebe a konvent vyživiti mohl, protože klášter Tábory byl naprosto vytloučen a opat žádných stálých platů nemá, z kterých by byl živ on i konvent.⁵¹⁵)

Od těch dob klášter i chrámy jeho ležely v sсутinách, a rozsáhlé statky jeho jsou rozebrány. Teprv r. 1454 za krále Ladislava vrátil se do spustlého³³⁷ kláštera smrti šťastně ušly opat Theodorik s některými mnichy, kteří byli přepadeni šťastně unikli. On se po celou tu dobu zdržoval v cizině. Se svými bratry jal se znovu opravovati kostel sv. Filipa a Jakuba, jal se vymáhati klášteru odcizené statky - s nevelkým však úspěchem, poněvadž již většinou se nacházely v kolikátých rukou světských. Za jeho příkladem i nástupcové jeho neunaveni byli v této snaze a jmenovitě král Vladislav je v tom podporoval podle možnosti.

Ještě horlivěji ujal se té věci Ferdinand I., který si r. 1534 od tehdejšího opata Jiřího dal sepsati úplný seznam všech statků druhdy klášteru náleževších. Z těchto statků vzniklo později zámecké panství kolínské a statek novodvorský.⁵¹⁶) R. 1560 nalezen při odstraňování rumu ze zřícenin hlav. chrámu poklad 10.000 dukátů s drahocennou infulí, který asi zakopan byl před blížícími se Husity. Avšak tento poklad opět z části ztracen jest r. 1611, když se utekl opat Sartorius před vojskem pasovským do Pardubic. Zatím klášter počal se zvelebovati a jmění jeho patrně se množilo, neboť odbojní stavové čeští žádali na něm 1619 dva tisíce kop gr. míš. válečné daně. Mniši odepřeli je zaplatiti, začez r. 1620 jsou vyhnáni a zboží klášterní bylo prodáno Vilémem st. z Lobkovic, Janem Alb. Šlikem z Holejše, Prokopem Dvořeckým z Olbramovic a Fridrichem z Bílé, hejman. v něm.³³⁸ manstvích, za 30.000 kop míš. vsí obcí Hoře Kutné,⁵¹⁷) která je však po bitvě bělohorské zase musila klášteru navrátiti.⁵¹⁸)

Tak nařídil císař Ferdinand II. 26. a 28. prosince 1621 „komissaři J. M. C. Heralť Václ. Libštejnský z Kolovrat a rytíř Ondřej Horňatecký z Dobročovic mají do kláštera sjeti a opatu Bartoloměji a převoru k ruce konventu statek odevzdati a je do toho uvéstí.“⁵¹⁹) Týž císař jmenoval r. 1623 revisory, aby všechno z desk zem. vymazali, cožkoli tam rebelové neprávě zanéstí dali.⁵²⁰) Na statku Hradišku vázl dluh a resty činžovní. I byla obnovena smlouva r. 1655 mezi klášterem a hrabětem Oktavianem Kinškým, pánem na Chlumci, kterýž vše v pořádek uvedl.⁵²¹)

Od těch dob se klášter zmáhal nanovo. Tehdáž panovalo výhradně v zemi náboženství katolické a klášter nabýval koupí zase nových statků a jmění. Za opata Snopka na sklonku XVII. století přikročeno konečně k nové stavbě kostela Nanebevzetí P. Marie, který r. 1707 šťastně restaurován, ale vysvěcen teprv r. 1714 za opata Bonifáce Bláhy.

V tom čase vedlo se klášteru tak dobře, že mohl rozmnožiti počet mnichů a kupovati statky. Zejména koupil dům v Praze na Příkopě ku pohodlí svých bratří i bratří z klášterů jiných, kteří zde našli svůj domov. Posledně jmenovaný opat podnikl také novou stavbu konventu, na které pracováno ještě 1759 za opata Xavera Freisaufa. Tento opat však byl tak špatný hospodář a zůstavil klášter v tak bídném stavu, že nemohl ani sehnati náklad na volbu jeho nástupce, tak

že od r. 1764 spravován byl toliko proboštem. Konečně jest klášter císařským dekretem ze dne 24. října 1783 zrušen, 17 mnichů do jiných klášterů cisterciáckých přeloženo, statky klášterní odevzdány náboženskému fondu a správě opata oseekého svěřeny. Jak se statky těmito bylo naloženo, pověděno jinde.

V býv. konventu - nyní tabák - kterýž se zachoval skoro ve své původnosti, bylo opatství s kaplí opatovou. Klášter nebo konvent táhl se až k příkopu, jímž potom ohrazen byl. Po straně levé k půlnoci bývalo místo prostranné vysázené stromovím, kterýmž chodilo se do chrámu a jezdilo na opatství dvěma branami. Nedaleko odtud bylo ohrazené pole, na kterémž se jen sela pšenice na pečení hostií a oplatkův.

Podél toho pole vedle brány stála kaple ku poctivosti sv. Kozmy a Damiana od Albíka, arcibiskupa pražského založená, vystavěná, ozdobená a důchody opatřená a 28. dne měs. června 1412 vystaveným listem potvrzená. Po čase nazvána kaple ta svatobartolomějskou. Nedaleko konventu stál již zmíněný chrám sv. Filipa a Jakuba a vedle něho měli bratři laici svá stavení a ti obstarávali hlavně záležitosti hospodářské (Devoty z r. 1824, čl. 45., str. 12.)

Vše to ovšem se proměnilo. V opatství bydlí nyní ředitel a místoředitel továrny a celého konventu užívá se za místnosti tovární. Mnohé místnosti byly přestavěny, ale refektář klášterní je zcela původně zachován. Kolem čtyř obrovských stěn nese se dřevěná pavlač s dvojím pře-
pažením (na způsob mostu). Sloupová dřevěná zábradlí bývala dříve konstrukce železná.

Stěny i strop refektáře byly al fresco malovány. Na stěnách se dosud - ač již velmi schátralé - zachovaly, strop hrozil sesutím, byl proto sňat, ji₃₃₉ným nahrazen a fresky vzaly za své. Vyjmenujeme krátce význam a jména fresek na zdech zachovaných.⁵²²⁾

I. SVATÝ BLAŽEJ, mučenník a biskup v Sebadě v Staré Kapadocii. Jeho svátek svěťí se 3. února.

II. SV. CYRIAK, žil v Římě za císaře Diokleciana.

III. SV. EVŠTACH, byl ve vysokém postavení ve vojstě Trojanovu a nazýval se, nežli se stal křesťanem, Placidius.

IV. SV. BARBORA, se svým symbolem věží. Táž se vztahuje na pobyt ve věži, kam ji otec uvrhnouti kázal.

V. SV. PANTALEON, římský lékař. Byl odpraven smrtí mučnickou r. 303 po Kr.

VI. SV. ERAŽÍM, biskup z Antiochie, odpočívá na skalním balvanu. Dva katané soukají z jeho břichní dutiny střeva.

VII. SV. KRIŠTOF, nese na ramenou malého Ježíška a ubírá se s ním rozvodněnou řekou.

VIII. SV. JIŘÍ, byl ve vojstě Diokleciana plukovníkem, ale jakmile se Dioklecian dověděl, že Jiří Gerontius je křesťanem, kázal jej mučiti, do jámy s hasícím vápnem hoditi a pak stíti.

IX. SV. DIONISIUS, biskup pařížský, který na Montmartre sešel smrtí mučnickou.

X. SV. KATEŘINA z Alexandrie, oběť císaře Maximina.⁵²³⁾

XI. SV. VÍT, byl škvařen v kotli plném vařícího oleje, kamž jej uvrhnouti kázal ukrutný Dioklecian. Narodil se v městě Mazara na sicilském ostrově.

XII. SV. MARKETA, mladistvá, sličná a krásná panna, sotva 15ti letá, dcera pohanského kněze Aedesia v Antiochii, byla Olibrinsem, antiošským místodržitelem mučena, do žaláře vržena a konečně za městem sřata. Pohanským Slovanům byla bohyně žní. Odtud staré přísloví: „Sv. Marketa vede žence do žita“ má svůj vznik.

XIII. SV. ACHÁC, biskup z Antiochie byl r. 249 za císaře Dacia ukrutně mučen na rozkaz místodržitele Marciana. Nejlépe zachovaný obraz.

XIV. SV. JILJÍ, žil v Jeskyni u Nismesu s laní. Na tom místě postavil a bohatě nadal gotský král Flavius klášter, v němž Jiljí až do počátku VIII. století jako opat žil a zde také zemřel.

Těchto XIV. fresek značí tak zv. Čtrnáct sv. Pomocníků. Opatové mívali ve svém erbu řím.

číslo XIV. Patrně považovali XIV. pomocníků za patrony jich kláštera. Také to dosvědčuje obraz XIV. pomocníků ve zdejším klášteře.

Všickni tito svatí obklopeni jsou skupinami osob umělecky provedených. Ještě mnoho jiných obrazů v refektáři kromě nástrojných malby bylo umístěno; dnes starobou sešly a není po nich stopy.⁵²⁴⁾

Dějiny panství. Sedlec jest allodiální panství, kteréž zakoupil r. 1819 Karel Filip Jan Nep. kníže z Schwarzenberku, c. k. generál a pol. maršálek ve vojště J. C. král. Velič. Františka I. - známý vítěz u Lipska v r. 1813. K panství tomuto náležejí mimo Sedlec tyto dvory: Hraběšín, Souňov, Třebonín, Lhota a Volšany s mlýnem a Krchleby. Jest to zbytek z velkých statků, které druhdy kláštera náležely a klášter jich takto nabyl.

Hraběšín obdržel klášter darem 22. dne měs. října 1658 od Salomeny Lukavecké roz. Studenecké a chotě jejího Zdeňka Felixe Lukaveckého z Lukavce. Otec Salomenin Adam koupil statek od Marie Magd. Trčkové z Lípy, roz. z Lobkovic za 3000 kop gr. č.^{525a)} R. 1672 postoupila a darovala klášteru též paní Salomena, vdova po p. Zdeňkovi Felixu Lukaveckém tyto pohledávky: 400 zl. stf. od rytíře Jana Dobřeňského z Dobřenic, 200 zl. stf. od rytíře Jindřicha Haugvice z Biskupic, 300 zl. stf. od Jana Salazara z Monte Albano a po smrti její všechny aktivní pohledávky a pretense.^{525b)}

³⁴⁰Souňov daroval klášteru 12. dne měs. prosince 1660 Jan Jiří Skřížovský ze Střečkovic a ten je koupil od Kristofa Kapouna ze Svojkovic za 5000 kop míš.⁵²⁶⁾

Třebonín prodaly děti Evy Marie roz. Lehnarové po druhé provdané za Kristofa Kordule ze Sloupna - poručníkem svým Ferd. Rabenhapem ze Suché - dvůr, ves i podací kostelní, mlýn klášteru sedleckému 2. ledna r. 1681 za 10.000 zl. stf.⁵²⁷⁾ Eva Marie Lehnerová dědí statky jako sirotek po své matce Eufenii a prodává z nich Třebešice Václ. Věžníku a ze smlouvy vydané 7. září 1643 (Arch. vorl. sedl. list. č. 186) jest vidno, že jí náležel i Třebonín a Kluky.

Lhotu a Volšany koupil klášter od Jana Babt. svobodného pána z Kaisersteinu 15. dne měs. dubna 1708 za 27.000 zl. stf. Císař Josef I. dovolil opatu Jindřichovi a konventu uzavřít smlouvu a potvrdil koupi tu ve Vídni 12. prosince 1708.⁵²⁸⁾ A téhož roku byl statek vložen „sub qualitate laicali“ do zem. desk a byla také podána zpráva i s plným seznamem výloh, a která a z jakých prostředků byly útraty zaplacený.^{529a)} Svob. pán z Kaisersteinu koupil Lhotu a Volšany od dědiců Rochusa z Lindenfeldu za 37.000 zl.^{529b)} R. 1785 dne 17. května prikoupil klášter k panství tomuto mlýn pod Volšany ležící za 400 zl. stf. od Jana Kroupy.⁵³⁰⁾

Krchleby a Chlum koupil klášter 3. července 1747 od Ant. Dubského z Witenau, syna Maxe Dubského a vnuka Johanky Dubské za 150.000 zl. stf. Na statech těchto (a Šebestějnic) měl pojištěno 5000 zl. stf. Václav Miltzer z Rosentalu, kteréž mu byly vyplaceny opatem Reitknechtem a převorem Růžičkou.⁵³¹⁾ Ke statku Krchlebskému náležel také Damirov a byl r. 1819 při prodeji celého panství na knížete z Schwarzenberku z koupí vyloučen a ponechán jako majetek kostelu krchlebskému.⁵³²⁾

Než statky tyto přišly v držení kláštera, byly majetkem Magdaleny Trčkové z Lípy a po její smrti r. 1633 připadly synu Adamovi, který byl v Chebu s Waldštýnem zavražděn. Pak se ujal statku toho vrah Waldštýněv, setník Walter Devereux († 1639.) Panství bylo tehdy „šacováno“ na 76.795 zl. stf. a bylo r. 1645 Švédy zpuštěno a vypáleno. R. 1651 dostaly se statky do rukou rodiny Rabenhapové, kteréž je prodala ještě s 5 jinými vsi Frant. Pavlu Harantu z Polžic. Harant postoupil je rodině Dubské z Witenau. (Zápisky P. Tyla, arch. vorlického.)

Patronátní a podací právo bylo přiřknuto novému majiteli kníž. z Schwarzenberku v kostelích: krchlebském, třebonínském a pouze na faru ve Zbýšově, který patřil k chlumskému zboží.

Panství toto - zbytek z velikého klášterního bohatství - připadlo po zrušení kláštera Matici náboženské a dáno pod správu cis. kr. českým statkům státním. Když r. 1819 bylo knížeti z Schwarzenberku za 600.100 zl. stf. prodáno, byl Damirov z koupě vyloučen nejvyšším roz-

hodnutím ze dne 18¹¹/₃19 a odečtlo se z kupní ceny 12.253 zl. 12 kr. stř.,⁵³³) tak že zaplatil kupující pouze 587.846 zl. a 48 kr. stř.⁵³⁴) Knižeti z Schwarzenberku byly jednotlivé dvory do zem. desk takto vloženy: Sedlec Lit. S. Tom. IX. fol. 41., Krchleby K. T. XIV. fol. 173, Hraběšín H. Tom. X. fol. 197, Lhota a Volšany ³⁴¹N. Tom. VI. fol. 117, Souňov S. Tom. II. fol. 73. a Třebonín T. Tom. VII. fol. 189. (Sommer: Kraj čáslavský.)

Avšak původně, když český velmož Miroslav z Cimburka klášter založil, daroval mu (r. 1142-1143) tyto statky: Solnice, Hodkovice, Podolany, Hradištko, Zdebudice, Poboří, tvrz s zemí, Odolany (Vodolka), Malín, Bylany, Hlízov a Kačiny, Donáty, Malejovice, Jazlovice a Libenice až k potoku - okolo lesa Bor tak nazvaného - tekoucímu.⁵³⁵) Také ustanovil Miroslav zápisem pro případ vyměření muž. potomků rodu svého, že má všechno jeho pozůstalé jmění připadnouti klášteru.

V dalších letech měl klášter mimo panství sedl. ještě statky, které dílem ³⁴²opatové prodali, dílem pro klášter ponechali ⁵³⁶) a bylo v těch statcích 130 měst, městeček, vesnic, dvorů atd.⁵³⁷)

Z těch uvádíme: Sedlec, Ovčáry, město Solnice u Hradce Král., panské sídlo Hodkovice, Podolany, Hradištko, Zdebudice, Poboří tvrz se zemí, Odolany (Vodolka), Donáty, Bylany, Jazlovice, Libenice,⁵³⁸) Hlízov a Kačiny, Přitoky, Poděšín, Bor, les mezi Kolínem a Čáslaví, Chleby u Nymburka, mlýny na Labi nad Kolínem, Břežany, Nová Ves, Kravary, Radhostice s příslušenstvím a mlýny na Labi, Proboštství sv. Martina v Kouřimi, Zalešany, Čelakovice na Labi, Dymokury, panství a mlýny na Labi pod Nymburkem, Újezd, Hofmark v Rakousích u Klosterneuburku, Křivsoudov, Tři Dvory, Selmice, Černožín, Svojšice, Borovice, Lhota, Chýšná, Dolní Lhota, Bučice, Lažiště, Březina, Čejtice, Heralec, Slavnic, Pavlov, Mikolášov, Dubice, Bonovec, Veselý, Bonkov a Budišov, Babice, Církvice, Chotusice, Kobylnice, Dolany, Grunta, Svätý Jakub, Týnec nad Labem, Morašice, Lišice, Zbislav, Jezery, Černice, Nov. Dvory, Bělušice, Žaky, Žitenice, Vlány, Horní a Dolní Chrčice, Chvaletice, Dobrnice a Lešno, Kaňkov, Kunovice, Hroby, Lhota pod lesem, Lipská, Malejovice, Mikulášov, Nové Dvory a Ovčáry u Kolína, Osada, Všešary, Telčice, Buršovna (luka na Labi), Chvoštany, Polkyny, Pávice, Jeníkov ves, Bartošov, Dlouhá Ves, Dubeč, Květinov Veletov, Chotovice, Třebešice, Krakovany, Tyrnov, Řečenov, Labětín, Hořany, Kojice, Zaboří, Vinaře a mlýny na obou březích labských pod Týncem, Žďánice. Žďánice ves u Kouřimě byly králem Přemyslem Otakarem II. klášteru odňaty, ale 17. dne měsíce července r. 1305 králem Václavem, posledním Přemyslovcem, zase propůjčeny.^{539a}) Hohenrādel, Bašta, mlýn u St. Kolína, Písecký mlýn pod Volšany, Malešov, Močovce, Vilánc, Aygen v Rakousích, Vyžlovice (Jazlovice?), Sv. Kateřina, Sv. Mikuláš, Rohozec, Předhorský dvůr v Hoře Kutné v Senné ulici (za Kouř. branou) koupený za 335 kop gr. čes. od mincíře Kříže roku 1514.^{539b}) Později byl majitelem dvora Blažek, Praskačův zeť, který jej prodal Mikuláši Vševedovi, t. č. rychtáři Cechovskému a Affe, jeho manželce za 400 kop gr. a od něho koupil dvůr roku 1519 Burian Veltrubský a ten směl některé dědiny ode dvora odprodati pod zvětšený úrok povinný klášteru. (Arch. vorl. kop. č. 11., fol. 48.)

K tomuto dvoru náležel i veliký lom na „Ptáku“. Kutnohorští sobě lom přivlastňovali a vzešel z toho spor. Byli zvoleni ubrmané Andreas Trojer, opat plasský, Jakub Kroh, hofmistr Hor Kuten a Karel Přehořovský, nejvyšší mincmistr a ti rozhodli při 6. března 1690 ve prospěch kláštera.⁵⁴⁰)

Dále byly majetkem kláštera: Brankovice, Michovice, Ušinec, les a jezero na Labi, tak zv. opatské stráně na Kaňkovských horách a jiných vrších u Hory Kutné. Mimo to měli patronátní právo v Kouřimi, v Kolíně, Hradci (Grätz), Čáslaví, Jemnici a Jaroměřicích (Morava.⁵⁴¹) Z Kolína ještě dostávali 3 kameny loje a činži z lázní, domů, mlýnů a pekařství; poplatky, desátky z mincovnictví kutnohorského a 7 vys. pecí, činži ze zahrad na Kamenné stezce^{542a}) a stálý plat z

lázní kutnohorských. Rada kutnohorská vysvědčuje, že staří konšelé lázeň pod Vys. kostelem (sv. Jakub) předluženou a od dvou roků pustou přisoudili klášteřu sedl., jakožto vrchnosti dědičné, aby jí přestavěl a jí užíval jako prosté dluhův^{542b}), činží 2 kopy gr. č. z mlýnu u České brany a z domu za mlýnem⁵⁴³), který náležel r. 1341 Mikuláši Ruthardovi, stálý plat z dědictví Petra Delfína, stálý plat z velkého, r. 1654 darovaného, zboží měšřtěnína kutnohorského Danie-la Hořického⁵⁴⁴), o nějž pak přibuzenstvo r. 1709 vedlo při, a král. česká dvorní kancelář přisoudila majetek ten klášteřu⁵⁴⁵), stálý plat ze mlýna Denemarku, který Anna Vachková obdržela od svého strýce Karla Töpfera a darovala jej klášteřu⁵⁴⁶), stálý plat z majetku Henzlína z Hory Kutné⁵⁴⁷), stálý plat ze vsi Kotovic, příjmy ze 160 kaplí kutnohorských, činží z radnice, masných krámů a obchodů kupeckých, činží z Turkaňku a ze dvoru dobšovského na předměstí hloubeckém, který byl z nařízení císařského r. 1748 prodán Karlu Fr. Dačickému za 3500 zl. stř.⁵⁴⁸)

³⁴³Ant. Rybička v Památkách archaeol. r. X. píše, že majetkem klášteřa sedl. byly také Sezemice u Pardubic. Totéž tvrdí v Pam. archaeol. farář Nechvíle. Dále tvrdí se, že dvůr Gruntlík a kmetcí dvůr Újezd (Kutlíře) a krčma v Žakách již r. 1416 byly majetkem klášteřa. (Arch. Kutn. 22. ledna r. 1416.)

Město Čáslav potvrzuje spisem notáře Bartolomeusa Cantagatta z Futrberku, že luka, rybník, pole a mlýn u „Štolce“ jsou majetkem klášteřním.⁵⁴⁹) Na jistou část jmění dělali si právo Kutnohořané i Bedřich ze Strážnice a vedli o to při. Bolek z Druhotína a August z Týnce, ubrmané, rovnají tuto při mezi nimi a urovnali ji tak, aby páni horníci kněži Bedřichu ze Strážnice na jmění to nesahali, poněvadž on má list Petra Poláka, s kterýmžto při srovnal.⁵⁵⁰) Konečně činží ze šachet na Kolmarce, v Křeseticích a okolních vesnicích.

A ještě nalézáme zápisy v arch. města Plzně při r. 1436 č. p. 99, že majetkem klášteřa byly také vesnice Chotusice, Církvice, Babice a Zbislav.

Jaký celkový majetek měl klášteř a jaké byly z majetku toho příjmy, nedá se vypočítati, ale majetek ten byl r. 1534 za císaře Ferdinanda I. opatem Jiřím II. sepsán, císaři předložen a v šesti milionech zlatých oceněn. Cena ta ovšem velmi mírně počítána, kteráž ve skutečnosti převyšovala cenu tuto více než dvojnásobně.

Nebude nezajímavo, uvedeme-li také poslušnost opatů, kterak po sobě panovali,⁵⁵¹) a jak který se uplatnil.

Prvý opat přišel z klášteřa waldsaského a jmenoval se Hořislav a † r. 1169, pak zvolen bratřimi Pausonius (Pozoslav), ale Judita, královna česká, ³⁴⁴přála si opatem míti svého příbuzného kněze Gotpolda a týž byl skutečně r. 1169 za opata dosazen, ale ještě téhož r. zvolen biskupem pražským. Nežli dosáhl svěcení biskupského, zemřel již 10. března 1169,⁵⁵²) Godšalk (?), Heřman č. Diřislav, Bohuslav, Valerián, Leonard, Albert, Wolfgang. Za tohoto opata povstala Hora a za Bohuslava dle pověsti nalezl mnich Anton stříbrnou rudu v místech, kde dnes kostel Vřech Svatých stojí.

Když dvůr a ves Přitoky ke klášteřu sedlec. 16./3. 1250 koupeny byly za 71 hřiven stř.,⁵⁵³) vládl tu Kristián (1250-67). R. 1263 měšřtan kouřimský Rembo postavil kapli sv. Ondřeje blíže kostela sv. Filipa a Jakuba. Bartoloměj (1267-75), Walthelm (1275-77). Týž opat oznámil Kolínským, že tamní měšřtan Gottfried odkázal klášteřu 3 kameny loje, že je může klášteř každého roku vyzdihovati,⁵⁵⁴) Jindřich (1277-78), Mikuláš I. (1278-80), který koupil od krále Přemysla Bor a založil ves Sv. Mikoláše, Sv. Kateřiny a Nový Dvůr, Jindřich II. (1280-1320). Tento opat byl kmotrem králi Václavu III. Také bylo za jeho doby 12 bratřích přestěhováno do nového klášteřa cisterciánského na Zbraslav. R. 1320 dostavěl klášteřní kostel a mnoho statků klášteřu přikoupil a přivtělil. (Arch. sedl. - panství klášteřní P. Tyl). R. 1306 potvrdil plebána ve Veletově. Tenkráté byl arcibiskupem praž. Jan.⁵⁵⁵)

Za opata Jindřicha potvrdil papež Klement V. připojení kostelů a kaplí kutnohorských ku

klášteru sedl. (Arch. vorl., spisy sedl. č. 41., fol. 154b).

Statky byly přikoupeny: Křivsoudov s 10 vesnicemi, tvrz Herálec s 10 vesnicemi, které mu prodal bratr jeho Reinher, kupec z Florencie za 2000 hřiven stř.⁵⁵⁶) Milota z Choltic prodal klášteru ves Veletov s kaplí za 600 hřiven stř.⁵⁵⁷) Za správy tohoto opata r. 1291 osvobodil král Václav klášter ode všech daní na věčné časy a udělil mu právo mincovní, poněvadž klášteru náleželo mnoho podílů na stříbrných dolech kutnohorských. Klášter razil si ze svého dobytého stříbra zvláštní minci s nápisem: Moneta monasterii sedlecensis.⁵⁵⁸) Opat Jindřich byl také opatem klásteru Wallis sct. Mariae (v Pohledu u Nēm. Brodu).

R. 1320-30 byl opatem Bedřich, kterémuž postoupil malínský farář Oldřich 1325 kaple a špitál v Hoře Kutné. Tento Oldřich, farář malínský, zvolen opatem a vládl tři léta (1330-33), Ortviín (Octavián) (1333-38). Za tohoto opata bylo králem Janem klášteru potvrzeno dědictví v Hořanech, kteréž mu r. 1299 král Václav postoupil.⁵⁵⁹) Také čteme u Emlera, že 1338 dne 21. března koupil klášter zboží a statky v Kojících, Zábouři a Vinařech.

R. 1338 zvolen opatem Mikuláš II. a opatoval do r. 1345. Král Jan potvrdil klášteru a opatu Mikuláši I. P. 1338 privilej, aby opatové nebyli povinni pocestné a chudé v klášteře přechovávatí a je stravou a obrokem atd. zaopatřovatí, neboť z toho a takového zařízení veliké škody měli. Byl tedy klášter úplně sproštěn „pohostiny“ a stavěl pak hospody, kde pocestní hledali útulku. (Emler: Regesta IV. 213. a Jos. Devoty § 51. str. 107.) Opat Mikuláš měl stále spory a různice s farářem malínským Benešem ze Žďanic a knězem Jindřichem Zajícem, vetřelým farářem v Malíně. Žaloby byly vyřízeny rozsudkem papežské kurie v Avignonu takto: „Arnoštu, arcibiskupu pražskému, se nařizuje, aby zmíněného Benedikta (Beneše) za faráře dosadil, naproti tomu opata i kněze Jindřicha Zajíce vyhnal a k vrácení přijatých důchodů při³⁴⁵nutil. Útraty přebnášely 68 zl. stř., které společně hraditi mají. (Acta bohemiae vaticana. Dr. V. Novák).⁵⁶⁰) Nežli rozsudek vynesen, zemřel Benedikt.

Od r. 1345-63 opatoval Jan I. Za něho byl r. 1357 založen a vystavěn klášter ve Skalici u Kouřimě a 12 mnichů z klásteru sedleckého bylo sem uvedeno. Od r. 1421, kdy klášter skalický byl vypálen, měl každý opat sedlecký také název opata skalického. Václav (1363-68). Za tohoto opata měl klášter vzácnou návštěvu. Poctil jej totiž císař Karel IV. a prodal zde několik dnů. Jan II. (1368-75). Jistý občan Vítek ze Žehušic daroval klášteru stráž Dubeneckou u Horušic. Theodorik (1375-80). Opat Theodorik prodal les v Kačinách za 96 kop gr. č. Fridušovi Kunlovi, měšťaninu kutnohorskému.⁵⁶¹) Opat tento musel zaplatiti komoře apoštolské 400 zl. stř. za spory s malínským farářem Benediktem, knězem Jindřichem Zajícem a opatem klásteru Mikulášem II., kterýž spor vyvolal a t. č. již všichni žalobníci zemřeli a komoře škody trpěti nelze.⁵⁶²)

Od r. 1380-96 byl opatem Vít, Jan III. (1396-97). Papež Bonifác dal za tohoto opata klášteru pontifikální právo t. mitru, infuli atd.⁵⁶³) Král Václav IV. koupil od klásteru r. 1396 Libenice na čas svého života.⁵⁶⁴) Pak opatovali Pavel (1397-1405), Petr (1405-10). Na žádost tohoto opata byly klášteru potvrzeny všechny důchody, úroky a jiné daně vycházející z kaplí patronálních.⁵⁶⁵) Po Petrovi nastolen opat Jakub (1410-30). Úřad mince kutnohorské dosvědčuje opatu Jakubovi, že klášter sedl. jest majitelem jedné šmitny (lůny) pregérské na Vlašském dvoře v ceně 75 hřiven stř.⁵⁶⁶)

Opat Jakub dočkal se vypálení Malína r. 1412 a vypálení klásteru r. 1421. V té době měl klášter statků za 12 mil. a vydržoval 500 řeholníků, z nichž bylo 300 kněží. Jakub, opat sedl., Johanes, převor a celý konvent obdržel 100 kop gr. č. od Pavla a jeho sestry Anežky z Tandlmarku v Hoře a zavázal se zaplatiti 10 kop gr. úroku, jež pojistil na vsi Kochovicích (Palacký: Popis str. 43) a všech jiných statcích svých. (Arch. č. XIV. 402 v květnu 1414. Org. perg. v arch. místodrž. Č. v Praze.)

Císař Zikmund vydal list s menší pečeti, kterýmž zapisuje klášteru sedl. ves Zbislav, Ro-

hožec a Kúnice. Actum na Horách Kutných I. P. 1420 v den sv. Barbory (Arch. vorl. sedl. list. a Arch. č. II.) Týž císař zrušil všechny zápisy, kterými rozdal statky kláštera sedl. a dává mu právo, aby si jich pomocí přátel dobyl. Actum v Norimberce 14²³/₈22 (Arch. č. XIV. 406. Org. arch. místodrž. v Praze.) Po Jakubu opatu nastolen Pavel II. (1430-50). Po vypálení kláštera a po vybití mnichů, zbyl opatu tomu jen titul opata a před svou smrtí odstěhoval se do Hor. Rakous a tam se svolením papež. nuncia spravoval faru.

Za opata tohoto zapsal ve středu před Hromnicemi r. 1437 císař Zikmund majetátem Zahařovi z Řence dvůr starou vinicí řečený pod Kaňkem (snad Skalku) v majetek kláštera sedleckého s úroky, poplatků, požitky etc. ve 200 kop gr. č.⁵⁶⁷ Poblíž tohoto dvora stál kaňkovských horníků hřbitovní chrám sv. Maří, který po opuštění dolů hynul, až konečně srovnán se zemí. Císař Zikmund vydal list s majetátem, v němž zapisuje panoši Vaňkovi z Miletína a jeho erbům vsi kláš. sedl. opat., jménem Týnec městečko, Vinaře, Bělušice, Kojice, Selmice, Chřčice, Krakovany a Lhotu s rybníky, lesy a háji a ³⁴⁶úroky, požitky atd., v 1000 kop. Actum v Praze v den sv. Matouše 1436 (Arch. č. XIV. 427 a Arch. č. II. str. 181.)

Týž císař zastavil r. 1436 Vaňkovi z Miletína vsi opatství sedlec. v 1000 kopách gr. č. Datum ut supra. A. Č. IV. 176 č. 3. (Arch. č. XVI. Listář p. Viléma z Perštýna).

Hanuš z Rychnova, puškař, obdržel od císaře Zikmunda jistá zboží v království Uherském, kterýchž po létech zase císaři zpět postoupil. Za to listem císař. Zikmunda svědčícím Hanušovi postupuje císař jemu a jeho dědicům i budoucím tvrz Libenice s dvorem popl. etc., a k tomu vsi kláštera sedleckého, a to: Dolany, Všestary a Bylany s úroky atd. a zapisuje na tom zboží 2400 zl. uher. k výplátě. Actum v Praze I. P. 1437 v pondělí po božím křtění.⁵⁶⁸

Od r. 1452-65 byl opatem rodák kutnohorský Theodorik, který žil nějaký čas v klášteře sv. Kříže v Horních Rakousích. Týž žádal krále Ladislava Pohrobka, aby některé statky kláštera byly vráceny. Roku 1454 vrátil se do zrušeného kláštera. (J. Ledr: Malín.) Po něm následoval Pavel III. (1465-70), a r. 1470-80 byl opatem Jodok (Jošt). Ten se všemožně staral, aby statky klášterní, které po husitských válkách do jiných rukou se dostaly, klášteru byly vráceny. Řehoř zvaný Ekkard (1480-91). Roku 1483 dosadil král Vladislav do kláštera sedl. českého kazatele a kutnohorským to oznámil. (Arch. kutn. červ. 209). Jiří (1491-1496). Za opatování Jiřího vypravili roku 1492 Kutnohorští se Sedleckými procesí ke kostelu sv. Maří Magd. u Kaňku nad klášterem sedleckým - prosíce Boha, aby ráčil dáti králi Vladislavovi II. jich pánu pomoc proti Turku, kterýž ležel v Uhřích (!!) na Kosově poli.⁵⁶⁹ Týž král dává klášteru moc a právo, aby směl sobě vypláceti ze zápisů statky jemu odcizené. Klement (1496-1521) vymohl na Vladislavovi králi majetátem daným v Budíně r. 1501, kterýmž král vrátil klášteru Nový Dvůr s Kačinou.⁵⁷⁰ Za to musel klášter postoupiti dědičně všecko zboží, které držel Mikuláš st. z Lípy a na Lichtenburce a strýce jeho.⁵⁷¹ Týž král vykázal také klášteru ročně 100 kop gr. č. a 20 džberů ryb z panství kolínského, a to proto, poněvadž klášter válkami, ohněm a mečem zkažen byl a král chtěl, aby opat při tom božím domě státi mohl slušným počtem bratří.⁵⁷² Opata Klementa a celý konvent pohnal Johannes ze Skalice, úředník mince od Hory Kutné. Vinil je, že po smrti kněze Petra na Vlašském dvoře jeho statek ke konventu vzat a on že u Petra měl uschováno X kop gr. č. a že nemůže přijíti ke svému. Vložen pŕuhon léta MDIII^o v neděli před sv. Divišem (8. října). Ale p. Vilém z Perštýna na Helfenštýně etc., nejvyšší hofmistr král. Česk., se pány vladykami JMti radami vyslyševše žalobu, uznali po vyslyšení svědků, že kněz Klement, opat a jeho konvent Johannes ze Skalice nic povinován není.⁵⁷³

Za opata Klementa oznamuje král Vladislav listem, že vyhrazuje Burjanovi Trčkovi z Lípy, aby zboží opatství sedl., které drží, nemohlo býti spláceno, leč od krále od vlastníků. (Dáno v Prešpurce 15. dne měs. listopadu 1499. Arch. čes. XVIII., str. 177.) Také s opatem Klementem soudili se Kutnohořané 18. března r. 1513 o lámání kamene v lomu předhorském a 12. října smlouvají se o úhradu škody v lomu způsobené. (Kutnoh. arch. r. 1513 č. 150-I. a 150-

II.) Tomuto opatu dala komora česká právo posílati úředníky své do Hory bez glejtu a nařídila Kutnohorským, aby se k opatu chovali přátelsky. (Kut. arch. 26.-V. r. 1520, č. 204 červ.)

³⁴⁷Jiří II. (1521-48). Jiří opat žádal Kutnohorské 9. dubna 1540., aby nemusil osobně býti při zápisu jakéhosi domu v Hoře koupeného přítomen. Oni nesvolili a proto měl s nimi při odpovědání jim vytýká jejich nepřátelské smýšlení a chování proti němu, ale hned při tom podotýká, že se konvent jeho každodenně modlí, „aby se jim dobře vedlo a věčně spaseni aby byli.“⁵⁷⁴) Za tohoto opata potvrdil také Ferdinand I. klášteru 10. srpna 1534 všecka privilegia.⁵⁷⁵) Opat Jiří odprodal některé grunty kláš. a zastavil Nový Dvůr Hynkovi Martinickému z Chřenovic. Také sestavil Jiří opat seznam všech statků, jichž byl klášter kdysi držitelem a podal ho císaři Ferdinandovi I.,⁵⁷⁶) a tento císař nařídil Jiřímu, aby vyhledal hodnější abatyši ³⁴⁸pro klášter králové na Starém Brně, než byla právě zemřelá Rosina. (Místodr. arch. 1551-53, fol. 441. V.) Jiří opat žádal 1538 Kutnohorské, aby ze dvora, řeč. Taurkaňk, jež drží Mikuláš z Prachňan, pustili ke klášteru čtyři kopy roč. platu. (Kutn. arch. r. 1538 č. 727.)

Od r. 1548-52 opatoval Antonín (Flaming) a ten prodal pachtýři Martinickému Nov. Dvůr za 1242 kopy 4 gr. č. a 5 denárů a vinici v Rakousích podle kláštera neyberského za 2000 kop gr. č.⁵⁷⁷) Jakub II. (1552-65) byl velikým štěstím pro klášter, neboť našel 10.000 dukátů v kostnici pod oltářem, které tam uschoval některý z předků jeho. A klášter byl tuze těch peněz potřeбен, měl tak malé jmění, že vydržoval již jen 6-8 mnichů. Také v době opatování Jakubova razil si klášter vlastní minci s nápisem „Moneta sedlecensis“.⁵⁷⁸) Kapihorský o něm sděluje, že rád pil staré pivo (ležák) a proto mu přezdili „opat staré pivo“. Adam (Polidor) (1565½ r.) Týž zbaven byl smyslů a Václav Kolínský, mnich, oznamuje to arcibisk. pražs. stěžuje si zároveň, že po dvě léta nedostal ani peněz ani šatu a prosí za jiné opatření.⁵⁷⁹)

Od r. 1565-68 byl opatem Ondřej I. Byl opatem pěti klášterů, ale všechny je přivedl za tak krátký čas panování svého na mizinu.⁵⁸⁰) Zemřel 1591 v Nové Celli v Lužici. Ondřej II. zvaný Ekkard (1569-82). Jaké podivné poměry panovaly tehdy v klášterích, patrně z toho, že opat Ondřej se odvážil oženiti a dále opatoval. Kapihorský, historik kláštera sedl., o něm ve své historii praví: „V stav sv. manželství vstoupil a jednu ctnou, šlechtnou a krásnou pannu jménem Esteru z Hory Kutné pojal a přec opatem zůstal.“

Po krátkém čase Estera zemřela. Pochována byla vedle žádosti své pod lipou na krchově před kostnicí, aby opat pohlédna oknem z pokojíka hrob spatřiv na ni vzpomenu a k pánu Bohu se za ni pomodlil.⁵⁸¹) Tomuto opatu roku 1574 v měsíci červnu domlouvá arcibiskup pražský, aby mu neposílal k ordinování hloupé troupy a napomíná ho, aby se ku kněžství lépe připravoval.⁵⁸²)

Od r. 1582-87 byl opatem Bartoloměj II., příjímím Makeš - Němec, pak Jiří Taxerius III. (1587 † 95), obstarlý Němec, byl professorem kláštera vyšnobrodského, pak opatem tamtéž; po té ve Svaté Koruně a konečně v Sedlci. „Byl to starček hudby znající i milující; sám mnich - na mnichy a jeptišky zanevřev, říkávaje, že ho čert do kápě vstrčil a jeptišky pak nebeskými ... nazýval.“⁵⁸³)

Pak byl opatem Jan IV. příjímím Macer (1595-96.) Císař Rudolf II. nařídil, aby Jan Macer byl uveden v opatství cís. rychtářem Mikulášem Vodňanským z Čazarova⁵⁸⁴) a hned po té cís. komora nařizuje primátoru kutnohorskému Zikmundu Kozlovi z Ryzentálu, aby Macera v opatství chránil, poněvadž opatové kláštera zbraslavského a plasského sem dosaditi chtějí jakéhosi Francouze, slovíčka českého neumějícího. Po dlouhém sporu byl přec ten Francouz Frant. Pecelius⁵⁸⁵) za opata dosazen a vládl tu do r. 1598, ve kterémžto roce zemřel. Praveno, že byl otráven, neboť mu po smrti břicho velmi oteklo a se nadulo.⁵⁸⁶) Opat Jan přestoupil pak k religionu evangelickému, mnišství opustil a oženil se, pojav k manželství Káču, dce-

ru Anny Bednářky z Hory Kutné a s ní se pryč odebral.⁵⁸⁷⁾

³⁴⁹R. 1598-1609 byl opatem František Valentin ze Schönbecku, Prušák. Schönbeck byl mladý člověk, který vedl život více světský nežli duchovní. S Horníky se nesnadil a zacházel, sahaje jim na obilí na dědinách a rolích, jež pod plat k témuž klášteru sedleckému vycházející drželi, chtěje jim to odjímati a sám toho uživati, o čez veliká nesnáz byla. Proto byl u Kutnohořanů u velké nenávisti. R. 1609 odešel za opata do Sv. Koruny. R. 1610 byl obeslán nunciem papežským do kláštera kapucínského na Hradčany, tam uvězněn a i tělesně trestán, poněvadž provozoval více frejřství než bohoslužbu.⁵⁸⁸⁾ Opat ten byl nakloněn více k protestantismu⁵⁵⁹⁾ než k religionu katolickému a proto, když z vězení propuštěn, zdržoval se v Hoře Kutné, ^{350a} jak Dačický II. str. 159. praví, „jmaje na sebe těžké pro svá přečinění od vrchnosti své duchovní nastupování, nedostál jim a poradiv se s Vaňkem pobrav což mohl i svou Mandičku, dceru Mik. Koryntského, tajně s ním oddanou, ujel z Čech do Moravy ten tam“. Usadil se v Byteši Veverské, kde si zakoupil dvůr a přidržel se sekty pickhardské.

Od r. 1609-10 byl opatem Jan (Hartman) rozený Němec, 1610-11 Matěj Sartorius. Byl v Přelouči, že střílel do ženských, tamním lidem zabit a tělo jeho do Sedlce k pochování přivezeno. Jan VI. (Radotínský) (1611-12), Michal Cuculus (1612-14), odešel za opata na Velehrad, Bartoloměj Pika-Straka (1614-25).⁵⁹⁰⁾ R. 1618 měl opat těžké úřadování, neboť vojsko stavů českých třetí neděli adventní vydrancovalo a vyloupilo klášter a pobralo, kde se co našlo.⁵⁹¹⁾ A ještě hůře vedlo se opatu tomuto, když obec kutnohorská ujala se kláštera r. 1619 i s celým jeho příslušenstvím v 5500 kopách gr. č. Ovšem po hrozném pádu stavů českých zase obec vše musela odstoupiti s nemalou škodou. Opat Bartoloměj byl předvolán 1623 na den 31. března k zem. deskám, aby hájil právo kláštera proti Ladislavu Hrobčickému z Hrobčic, který si osvojoval v Bylanech i majetek klášterní.⁵⁹²⁾

Dne 15. června r. 1619 opat Bartoloměj a všechen konvent klášterní žádá direktory král Českého, aby byl klášť. dán jiný deputát, jelikož přišedše zastavením popl. dvorů o živnost svou, klášter opustiti by museli. (Arch. kutn. r. 1566. Lit. J, č. 1566.)

R. 1625 zvolen byl opatem Michal II., převor plasský, ale on hodnosti té nepřijal. Na to spravoval klášter Simeon Všetečka Kapihorský.⁵⁹³⁾ Roku 1626 zvolen Jan II. (Greifenfels z Pilsenburku), který roku 1629 byl povolán za opata na Velehrad. Dal převézt r. 1630 z Jihlavy archiv klášterní, který tam uložen byl již od XV. století. Než se na Velehrad přestěhoval, měl při s Jakubem Novomlýnským a Tomášem Michalovem o zahrady u „Kamenné stezky“, poněvadž oni odváděli činži i úrok obci kutnohorské a ne klášteru. Klášter protestoval a při sporu touto uznáno právo kláštera a byla 10. března 1631 mezi klášterem a Horskými sepsána nová smlouva a klášteru majetek definitivně připsán a r. 1635 přikoupil klášter ještě zahrady od Jana Němčického při „Kamenné stezce“.⁵⁹⁴⁾

Po tomto opatu zvolen opat velehradský Krištof r. 1629, ale r. 1630 se opět vrátil na Velehrad. Jiří (1636-37), Jakub V. příjmím Vrchota (1638-40), Mikuláš III. příjmím Speger (Němec) (1640-49), za jehož panování Švédové zle hospodařili v klášteře dne 5. března r. 1645. Jakub VI. (1649-50), Jiří IV. (Junker) (1650-54), odešel za opata na Zbraslav, Hilgerd z Burghofu (1654-66). Za opata tohoto, který byl dovedným správcem kláštera, přivedeno pilností jeho hospodářství klášterní k velkému rozkvětu. Také dal Kostnici sedlec-kou náležitě opravit. Byl zároveň opatem zbraslavským a žďárským (na Moravě).

Hilgerd byl doktorem písmá. Za něho daroval klášteru Lukavecký z Lukavce Hraběšín a Jiří Skříšovský z Střečkovic Souňov.⁵⁹⁵⁾ Také byla za něho skončena pře mezi klášterem a Annou hrab. Waldsteinovou roz. z Staremerku, majitelkou Žehušic, o činži a kapry z rybníka „Kmotrova“.⁵⁹⁶⁾ Ze₃₅₁mřel ve Žďáře a tam také pochován. Vojtěch Káms⁵⁹⁷⁾ (1666 † 85), přikoupil klášteru Horušice, Habrkovice, Třebonín za 10.000 zl. rýn.,⁵⁹⁸⁾ Jindřich Snopek (1685-1709), dostavěl r. 1701 kostel a opatství, přikoupil se svolením císaře Josefa I. Novou

Lhotu a Olšany za 27 tisíc zl. rýn.⁵⁹⁹) Po čas stavby prosil, kde koho o almužnu a dary, aby mohl klášter a konvent ze ssutin vyzdvihnouti a znovuzříditi.⁶⁰⁰) R. 1693 učinilo se narovnání o pražský dům „starý seminář“, kterýž prodal klášter sedl. za opata Kamse klášteru oseekému za 700 zl. a Osek r. 1693 jej zase zpět prodává na sedl. kl., ale o 150 zl. více, poněvadž na opravy je vydal.⁶⁰¹) Tento opat Jindřich benedikoval dne 1. srpna 1694 nově vystavený chrám sv. Františka Serafinského v Zásmukách a druhého dne na to uvedl řeholníky Františkány do nově založeného kláštera, kterýž založil Adolf Vratislav hrabě ze Šternberku r. 1691. (ThDr. Ant. Podlaha: Posvátná místa. IV., 145.)

Po Jindřichu Snopkovi zvolen byl opatem Bonifác Bláha (Bláhna?) (1709-18). Opat Bonifác obdržel z praž. arcib. plnou moc, aby opravený chrám sedlecký vysvětil.⁶⁰²) Koncem XVII. stol. hodlaly sestry hraběnky Trautmansdorfovy založiti v Hoře Kutné klášter voršulinský, ale obec jim nechtěla vykázati místa na stavbu. Proto nabídl zakladatelkám opat Jindř. Snopek dům klášterní a kostelík sv. Trojice v Panenské ulici (nyní ulice Libušina č. 384). Hraběnky návrhy přijaly a smlouva mezi klášterem sedleckým a pražským konventem Voršulinek podepsána teprv 24. dubna 1709.⁶⁰³) Činže umluvena ročně 50 zlatých.

Od r. 1719-31 byl opatem Otto Zahradnický, jehož císař Karel VI. 24. května 1719 potvrdil. Byl přítomen v Praze 4. června 1721, když vyzdvíženy byly ostatky sv. Jana Nepom... Za tohoto opata byly klášterem tišňovským (Předklášteří) exek. zabaveny stříbrné těžké svícny za pohledávku 1000 zl. stř. Svícnu bylo osm a byl to dar klášteru císařovnou Eliškou... Jan Reitknecht (1731-53). Opat tento byl uveden metrop. pražskou pro fary malínskou a třebonínskou (1731) a Karel VI. potvrdil jeho volbu 1732 a všechna práva klášteru r. 1733.⁶⁰⁴) R. 1758 byl zvolen visitátorem řádu cisterciánského pro Čechy, Moravu, Slezsko a Horní i Dol. Lužici. Za jeho opatrování koupěn statek Krchleby. Po něm následoval Jakub VI. (Růžička) (1753-59); stavěl čtyři léta nový konvent a počal stavěti i nové opatství a tím velice zadlužil klášter.⁶⁰⁵) Byl potvrzen císařovnou Marií Teresií 8. dne měsíce září 1753.⁶⁰⁶)

³⁵²Posledním opatem zvolen r. 1759 Frant. Harer Freisauf a potvrzen cis. Marií Teresií r. 1760 v měsíci lednu.⁶⁰⁷)

Pro veliké dluhy klášterní zřízena administrace statků klášterních a odevzdána opatům oseekému a svatokorunskému.⁶⁰⁸) Od těchto administrátorů opat Freisauf vytrpěl mnoho příkoří a protivenství, takže křivdy již déle snášeti nemohl a z kláštera r. 1764 potají do Žitavy odjel, zůstaviv tu 48 bratří. Z těch rozesláno 31 do jiných klášterů a 17 zůstalo v Sedlci. Opat Freisauf sebral při odjezdu zlatých a stříbrných věcí v ceně asi 30.600 zl. a 1000 tolarů a odštěhoval se do Hamburku.⁶⁰⁹)

Tam zaměstnán byl v jisté advokátní kanceláři a posléze vyučoval děti bohatého kupce. V 70. roce věku svého žádal, aby opět přijat byl do kláštera, i aby mu odpuštěn byl jeho úskočný přečin. Bylo r. 1780 vyhověno jeho žádosti, ale než se vydal na cestu, zemřel v Hamburku a tam v kostele P. Marie pochován. Až do r. 1769 spravoval statky klášterské opat vosecký Kajetán Březina, klášter řídil Michael Kostinek, převor, a do r. 1772 spravoval klášter probošt Jindřich Winter, do roku 1778 probošt Beneš Heller, do r. 1784 převor, potomní probošt Ferdinand Hausa a správcem statků klášterních byl Bohumír Bilanský, opat ze sv. Koruny.⁶¹⁰)

Ferdinand Hausa, když císař Josef II. r. 1783 zrušení kláštera nařídil, byl jmenován císařským listem r. 1784 administrátorem všech statků klášterních. Statky odevzdány řádu cisterciáckému až do urovnání poměrů klášterních. V klášteře zůstal probošt Hausa a 17 kněží ještě jeden rok,⁶¹¹) načež r. 1785 zvolen byl infulovaným arciděkanem kutnohorským a v tom čase pokusil se, aby zrušení kláštera bylo vyzdvíženo a odvoláno. Císař Josef II. měl úmysl klášter zachovati, když ale vyšetřeno bylo, že klášterní jmění převyšují dluhy, stalo se uzavření kláštera definitivně, jak 24. října 1783 nařizeno bylo. Tím přestal někdy slavný klášter sedlecký, kte-

rýž trval 642 léta.

Kostel sv. Filipa a Jakuba. Dosud není vyjasněno, kterak se to má s budovami, kteréž kol kostela sv. Filipa a Jakuba stávaly. Všude se dosud píše: „nynější zámek jest bývalý slavný klášter cisterciácký atd.“ (Riegrův i Ottův Slovník Naučný), ale tomu tak není.

Za opata Heinricha (kol 1300) postaven chrám P. Marie a kolem něho velký konvent, ale blízko něho byl chrám sv. Filipa a Jakuba a dvůr s obydlím bratří laiků. Za doby vypálení a spustošení kláštera bydleli zde také kněží - konvent se sem přestěhoval - ale již r. 1454 opat Theodorik II. opravil budovy a kněží se vrátili do velkého konventu; avšak služby boží konali dále ve chrámu sv. Filipa a Jakuba, poněvadž chrám klášterní dosud opraven nebyl.

Opat Jindřich Snopek počal obnovovati chrám P. Marie a při chrámu stavěl nový prostranný konvent, kteroužto stavbu opat Jakub Růžička r. 1755 dokončil. Tak teprv nyní mohli všickni mniši se vrátiti do upravených budov klášterních a nynější zámek zůstal i nadále proboštvím. Stěhoval se tedy konvent asi takto: Od dostavby byli mniši v novém konventě, od roku 1450-1750 sídlili v nynějším zámku a od r. 1750-1783, kdy byl klášter zrušen, obývali opět opravený konvent klášterní.

Zámek nynější a byty úřednické i farní budova byly vždy jen zatímním sídlem mnichů a nahrazovaly částečně místnosti konventu. V XVII. a XVIII. ³⁵³století bydlel tu probošt a zove se dosud zámek „staré proboštví.“ (C. k. konservátor Jos. Braniš a zápisky vorlické.)

Naproti hlav. chrámu klášternímu - průčelím do prostranné zahrady obrácena jest budova bývalého proboštví a po čas i opatství; nyní knížecí zámek s byty úředníků, panské kanceláře a v protější budově fara.

Poblíž těchto staveb, kteréž obývali toliko bratři laici, stával farní chrám sv. Filipa a Jakuba, který r. 1818 zbořen byl. Vedle chrámu toho byla také kaple, ve které opat po vyhoření kláštera a hlav. chrámu konal bohoslužby.

Slyšme, co o kostele tom vypravuje farář Josef Devoty: „Podle konventu stával krásný a veliký kostel sv. Filipa a Jakuba, ve kterémž se konaly služby boží jen pro lid obecný a světský. Při něm byl zřízen jeden kněz, který křtil, kázal, pochovával atd., konal vše co bylo potřeba lidu obecnému. R. 1421 byl na den sv. Marka různým lidem (buřiči) vypálen, ale opět v nějakém čase opraven. R. 1818 byl zbořen. Hodiny prodány c. k. tab. regii za 600 zl. šajnu, kdež dosud na věži refektáře konají službu. (J. Devoty, farář sedlecký: Popsání kláštera r. 1824 § 27. a § 10.)

A jinde čteme: „Ve chrámu Páně sv. Filipa a Jakuba byla na oltáři archa po způsobu hrobu Kristova, ve které Nejsv. sv. Oltářní se chovala. A k té arše mívali lidé obojího pohlaví takovou důvěru, že putovali na sto a více mil z různých míst k tomuto svatému místu, aby tu konali pobožnost. A důvěra ta se tak rozmáhala, že každoročně v pondělí Velkonoční sem přicházelo procesí z Hory a z míst okolních. Pouť konala se tu na způsob pouti emauzské. ³⁵ 4(P. Quidona Bleiweise nedělního kazatele zasmuckého: Sv. Řád Cistercienský po Šestém Věku 1721.) Chrám ss. Filipa a Jakuba byl srovnán se zemí a slavnost ta přenesena do klášterního kostela a koná se dosud v pondělí Velkonoční. Z chrámové té slavnosti vyvinula se později pout světská, která sem vábí mladé i staré z dalekého okolí.

Do katastru obce sedlecké náleží Turkaň a „Vrchy Kaňkovské“ s hájovnou. O Vrších Kaňkovských učiněna byla již zmínka v t. spisu. Zde budiž následující událost připomenuta.⁶¹²⁾

Bouře havířské. „Na Vrších Kaňkovských sešli se r. 1496 utiskovaní horníci a chtěli na pánech ve Vlaš. Dvoře vymoci spravedlnost a nápravy. A když byli oslyšeni, zanechali díla a odešli v tisících na „Vrchy Kaňkovské“ a tu se na chlumu utábořili, náspy, valy a zákopy opatřili. Tam zůstali několik dní a domnívali se, že páni přijdou vyjednávat. Ale páni nepřišli. Teprv šestého dne obklíčila je silná oddělení vojsk a hejtman poděbradského hradu, Oněk

Kamenický z Topic sesed s koně v plné zbroji, zamířil k zákopům. Tam horník Opat, osloviv jej pravil, že nechtějí krve prolítí, ale toliko jen svého práva se dožadují i aby je slyšel J. M. královská.

Hejtman Poděbradský vlídně s nimi jednáje, pravil: „Tak pojďte se mnou na Poděbrady a já Vám slyšení u J. M. krále opatřím.“

Havíři uvěřili a 13 se jich odebralo na Poděbrady. Tam zůstali několik dní. Tři z nich poslal na Křivoklát předstíraje jim, jakoby tam uhozeno bylo na rudu a oni, že mají ji prozkoumat. Ostatní havíře dal si pak hejtman zavolatí záhy z rána v den sv. Vavřince (11. srpna) na nádvoří, na kterém již kol do kola stáli pacholci v plné zbroji s oštěpi v rukou.

Pan hejtman nedal na sebe dlouho čekati. Jakmile havíři v nádvoří postaveni byli, vstoupil sem s rychtářem poděbradským a úřednictvem zámeckým. Z listu, který držel v ruce, četl havířům, že J. M. královská ráčil svou vůli oznámiti a poručil, aby všichni i ti, kteří na Křivoklát odešli, za buřiče prohlášení a na hrdle ztrestáni byli.

Horníkům, mladým i starým, ztuhla krev v žilách; oněměli, ale ne leknutím, nýbrž nad tou do nebe volající nepravostí, jak ohavně a zrádně s nimi jednáno. Nic nepomohlo! Havíři zaháná zpět do ratejny a po chvíli přišli kat a pacholci jeho a připravili je do rubášů popravných. Také přišli dva kněží, aby je připravili na poslední cestu.

V devět hodin ráno spoutaní havíři vždy dva a dva vedeni početným zbrojným houfem za město na druhý labský břeh, kam je i veliký dav ustrašeného lidu doprovázel. Tam u dubu kázal Oněk zastaviti a na městského kata zkřikl: „Spravuj!“ a už to jediné slovo bylo důkazem, že poslední hodinka havířům uhořela. Ale městský kat Kolouch, prohlédnuv již dříve nespravedlnost, spáchanou na havířích, mrštil obnaženým mečem pod dub a pohnut zkřikl: „Nebudu spravovat!“ Ihned velel Oněk katu hradnímu a ten vykonal nade všemi ortel smrti. A když poslední bezdech klesl do trávy zalité krví, ukázal se na nebi malý mráček a úžasně se šířil, až zrostl v ohromnou černavu, která zastínila všecko nebe.

V zrostl z mraku se zablýsklo a hrom a vichřice burácely nad stínadlem. Lid odtud prchal, křížoval se a domů zděšeně utíkal se slovy: „Boží soud! Toť boží soud!“ A Bůh vyslyšel hlasy těch nevinných obětí. Sotva že mrtvá těla havířů do vykopané jámy zahrabali, strhl se déšť, hrozný liják, který i hejtmana zastrašil, že horem pádem do hradu ujížděl a zde v bráně i s koněm se povalil.

Lijavec trval devět dní a devět nocí v jednom neustále. Řeky a potokové se rozvodnily a proudy vod strhaly pole, až vymetly rokly kolem Poděbrad a Hor Kuten. Tou dobou vykonána také poprava dvou horníků na Křivoklátě; třetí - Vít Krchňavý - omráčiv kata kamenem utekl do lesů a byl zachráněn.

Král Vladislav II., vrátiv se z Uher dověděl se od spravedlivých lidí čiré pravdy o tom poděbradském soudě a kázal hned obeslati Oňka, hejtmana hradního, mnohé báňské úředníky a Víta Krchňavého, který se na Křivoklátě zachránil. Tento vydal pravdivé svědectví, ale Oněk a úředníci tvrdě zapírali. Král kázal je natáhnouti na skřípec a Oněk mučení nevydržel, zemřel. A všech ostatních, kdož na soudě tak hrozném měli účastenství v jeho zločinu, spravedlivý stihl trest, kterýž nad nimi vyřkl král.

Na stínadle pak, kde havíři skonali smrtí mučnickou a nevinně, stala se podivuhodná věc. Na jedné větvi toho dubu, která byla krví popravených postříkána, rostly od té doby žaludy, kteréž měly podobu havířské kápi⁶¹³) a listy té větve byly zardělé. V čas neúrody nebo velkého sucha byla jediná tato ratolest zelená; ostatní všechny zvadlé a sama toliko žaludy poseta.“

Na tom místě, kde havíři stínáni, postavil pražský měšťan Ondřej Prachovec r. 1515³⁵⁵ dřevěnou kapličku.⁶¹⁴) Když pak sešla, vystavěli roku 1662 Poděbradští s Kutnohorskými v gotickém sluhu kapličku a v ní uložili kosti popravených havířů. Za císaře Josefa II. bylo nařízeno kapli zrušiti; ale Poděbradští ji koupili, zachovali a obnovili. R. 1896 byla nově opravena

a velmi vkusným průčelím a portálem opatřena.

Nad portálem čteme tento nápis: „Léta P. 1496 pozdvihnuvše se někteří z havěří kutnohorských proti svým starším pro krivdu činěnou jim při rudách, byli krivě obžalováni u krále Vladislava, tři na Křivoklátě a 10 jich v Poděbradech uvězněno. Téhož roku byli k smrti mečem odsouzeni a ten pátek po sv. Vavřinci I. P. 1496 na tomto místě,⁶¹⁵⁾ kde tento chrám Páně Nanebevzetí Panny Marie stojí, odpraveni.“

V Sedci jest škola, fara, c. k. poštovní a telegr. úřad, pivovar, c. k. továrna na tabák, parostrojní cihelna, dvacet minut odtud stanice Sedlec-Hora Kutná na dráze severozápadní a při samé vsi u železného mostu přes Vrchlici zastávka místní dráhy kutnohorské. Sedlec náleží četnickou stanicí a obvodem zdravotním do Hory Kutné, kam ročně připlácí 372 K 84 h.

(O důležitosti a celém podniku tab. regie viz čl. „Průmysl“ v I. díle.)

356 SENETÍN.

Při hranici okresu čáslavského 18 km jihovýchodně Hory Kutné rozprostírá se veliký rybník Zbožňov 399 m n. A. Jižně rybníka tohoto leží 408 m n. m. na samých hranicích zmíněného okresu osada Senetín. Obtéká ji potok „Oltářka“, kterýž nese své vody za hranice okresu do potoka Janského.

Jižně Senetína vypíná se nejvyšší vrch zdejšího okolí, zvaný Damírov - jinak na Skalce - 414 m n. m. V rybníku zbožňovském pěstuje se racionelně rybařství a dobře se zde daří: kapr šupinatý i naháč, sumci, úhoři, štiky, candáti, okouni, línky i bělice.

V katastru senetínském byly vypuštěny: Řezný, Nový a Zbožňůvek. Oba prvé jsou již zavodněny a Zbožňůvek se právě zavodňuje.

Obec Senetín obdržela jméno dle jedněch od zakladatele Senety,⁶¹⁶⁾ dle jiných od rozsáhlých lučin, na nichž bývalo hojně sena. A luk těch ještě dnes je převaha, a proto odvození jména Senetín zdá se dle této pověsti od „sena“ pravdě podobnější.

Původně měla osada jen 5 čísel, dnes má 19, v nichž žije 111 obyv. a to: 62 evang. a v., ostatní katolíci. Evangelíci mají zde svůj zvláštní sbor církevní již od r. 1784. Nejstarší rodina zde je Choltova.

Hlavní živností obyvatelstva jest rolnictví a nádenictví. Po vyjití ze školy chodí mládež ev. ze Senetína na náboženská cvičení do Opatovic. Asi před 50 léty musel v neděli po jídle každý člen rodiny evang. a v. pomodlit se a nahlas přečísti 2 kapitoly z bible. Pak zpívány společně nábož. písně ze zpěvníku r. 1727 v Lipsku vydaného.

Bibli tu dosud chová rolník Jos. Čochnář. Tit. list zní: Bible Páně. Nákl. c. k. priv. knihtlačitele Fr. Aug. Patzka v Prešburku. L. P. 1786. Na přední desce je srdce, na zadní kalich ze žlutého plechu. Rohy jsou okrasně okovány. Zpěvník, z něhož písně pěli, také se jeden v obci zachoval.

Obec Senetín tvoří s obcí Újezdcem jednu obec politickou. Jmění obce záleží⁶¹⁷⁾ ze 44 ha 76 a pozemků dílem orných, dílem pastvin. Z tohoto jmění obecního platí se 48 K 32 h daní. Celá obec má výměry 168 ha a platí 635 K 24 h přímých daní. Lukám se zde věnuje velká pozornost a proto jest z nich zdroj příjmů pro hospodáře velmi cenný.

U Senetína, ač jest podnebí již drsnější, sejí se všechny druhy obilí, z nichž ovšem oves a ječmen převládají. I také se zde hojně pěstoval za dřevních časů len, a pro ten bývaly zde vystavěny sušárny (pazdery), ve kterých se sušival z okolních osad len.

Dvory Újezdec a Senetín nemohly se v sušení kdysi srovnati a proto zapálili Senetínští sušárny a od té doby se zde říká na „Kouřilnách.“ Samota tato má 2 čísla s 12 obyv. Také k Senetínu náleží samota Zbožňov - jedno pop. číslo se 7 obyv., blíže rybníka Zbožňova stojící.

Názvy pozemků jsou: na Kněžovce, na Schoři, na Ladech a na Ohradě.

Řemeslníků tu není, leč nejvíce potřebných - ševců a krejčích - asi po jednom. Ovocnictví

stojí následkem velkých větrů severáků na stupni středním.

Dějiny. Tam, kde je nyní živnost číslo 1., tam stával za starodávna dvůr, jehož první majitelé ovšem jsou neznámi. Posud se tam však říká ve dvoře. Byl to statek zemanský a náležel s Újezdcem různým pánům. Mezi těmi uvádí se počátkem XV. století rod Janovských ze Suchotlesk a z Janovic. Syn Petra Janovského Bohuslav ze Suchotlesk prodal statky své Petrovi ce po otci blahé paměti zděděné Slavatovi z Chlumu a Košmberku a mezi zbožím tím byl Senetín, vesnice, dvůr kmetců s popl., veliký rybník Zbožňov a jeden rybník senetínský.⁶¹⁸⁾

Slavatové vyprokali se z této krajiny a tu připadly v XVI. století statky tyto Joachymu z Kalenic, tehdejšímu pánu na Zručí a Zbraslavicích. Páni z Kalenic nedrželi statky dlouho, neboť již ke konci téhož XVI. věku prodali je, totiž: Petrovice s poplužním dvorem, ves Újezdec a ves Senetín panu Petru Novohradskému z Kolovrat,⁶¹⁹⁾ kterýž † r. 1596. Statky jeho Senetín a Újezdec³⁵⁷⁾ přešly v držení Václ. Břežského z Ploskovic, kterýž je prodal za 5000 kop. gr. míš. Heraldovi Liebšteinskému z Kolovrat.⁶²⁰⁾ R. 1724 koupila zboží janovické, tedy i Senetín, obec kutnohorská a jí náleží zboží toto dosud.⁶²¹⁾ Osudy Senetína spojeny jsou s osudem Janoviček.

Senetín náleží školou do Petrovic, fadou, poštou, telegr. i četnickou stanicí do Červ. Janovic, zdravotním obvodem do Zbraslavic, kamž ročně přispívá 19 K 96 h. Nejbližší stanice želez. je Vlkáneč na dráze severozápadní.

SKALICE. (MALÁ A VELKÁ SKALICE.)

Od města Zbraslavic severozápadně asi 3 km ve výši 435 m n. m. leží na nové silnici, která spojuje Rápošov, Skalici a Chotoměřice, ves Skalice. Dělí se na Malou a Velkou Skalici. Obě tvoří katastr. i míst. obec, která má 26 domů se 155 obyv., z nichž na Malou Skalici připadá 6 domů a 31 obyv.

Obyvatelé živí se vesměs rolnictvím a nádenictvím; v zimě dělávají v lese dříví. Kroj i nábytek přizpůsoben duchu času. Mládež po vyjití ze školy dědí po otci jmění, druzí sourozenci jako řemeslníci nebo dělníci hledají živobyti ve světě.

Domy, v obou osadách většinou zděné, kryté buď slamou nebo taškami, stojí v zahradách po různu a tvoří náves. Velká Skalice dělí se na Hořejší a Dolejší čtvrt, u M. Skalice takového dělení není. Na návsi M. Skalice je rybník, který napájí potůček pramenící se v blízkém lese u Kopanin a spojuje se pode vsí s potokem Rápošovským. Nese vody své u Pančavy do potoka Chotoměřického.

³⁵⁸⁾ Nejstarší rodiny ve V. Skalici jsou: Šindelářova a Měšťánkova, v M. Skalici rodina Koutova. Obecní majetek V. Skalice skládá se z výměry o 3 ha 33 a 10 m², z nichž obec platí 2 K 37 h přímé daně; celá obec má výměry 95 ha 96 a 3 m² a platí 480 K 76 h přímých daní. M. Skalice má majetku 4 ha 89 a a 50 m², za něž obec odvádí 5 K 26 h daní; celá obec má výměry 126 ha 48 a a 31 m² a má přímé daně vyměřené na 179 K 18 h. Polní trať je známá pod jménem v Čihadle a na Obci.

Luka jsou u Skalice dosti rozsáhlá a majetníci snaží se dodělati se většího výnosu; proto luka vláčejí, zavodňují a mrví. Dešťů bývá s dostatek, bouřek také; krupobití zřídka a méně škodné.

Dějiny. Skalice jest allodialní statek a náležel k panství radbořskému,⁶²²⁾ jehož majitelem byl r. 1524 Jan ze Skalice. Po 30tileté válce byl majitelem statku toho Ondřej Horňatecký z Dobročovic. Po bitvě na Bílé hoře měly mu býti všechny statky jeho zabráný a za 51 tisíc kop gr. prodány. Třetina těchto peněz měla býti odvedena na krále, ale Horňatecký zaplatil ji zůstal pánem všech statků i Radboře na Kolínsku.⁶²³⁾

Brzo po té postoupil Horňatecký veškeré své zboží svob. pánu Kraftovi z Lammersdorfu, cís. plukovníku.⁶²⁴⁾ V rodině Kraftově zůstala Skalice i ostatní zboží do r. 1716, v kterémžto

roce koupil je hr. Leopold Věžník, ale prodal celé zboží již r. 1723 říšskému hraběti Joachimmu z Brédy a ten je připojil k Pečkám Hrabanovým.

R. 1736 byla majitelkou tohoto zboží hraběnka Khevenhüllerová roz. z Meče, která celé panství v dražbě za 114 tisíc zl. koupila.⁶²⁵) Z rukou rodiny Khevenhüllerové přešel statek r. 1793 na hraběte Maxmiliana z Thurnu a Taxisu. R. 1809 koupil zboží to Václav Kráčmer a když r. 1809 zemřel, zůstalo celé zboží tuším až do r. 1842 ve společném dědictví synů a dcer Kráčmerových. Barbora Kráčmerová provdávši se za Josefa Polce, ujala se sama statku a ostatní sestřence z čistého výtěžku podělovala.

R. 1841 zemřela Barbora a majitelkou stala se dcera její Theresie,⁶²⁶) kteráž se provdala za rytíře Cecingara z Birnic. Táž podnikala se svým chotěm různé průmyslové závody, kterým se valně nedařilo a tak ze statku radbořského odprodána část po části, až došlo také na Skalici, kterouž r. 1885 koupil hrabě Leopold Sternberk, pán na Zásmukách, ale ten ji r. 1899 prodal Janu Datlovi, který statek držel do r. 1907, v kterémžto roce koupil zboží skalické Josef Šenfeld a drží jej dosud.

Skalice Malá náležela k panství úmonínskému a zvána byla na rozdíl od Skalice Velké (Radbořské) Skalici Malou (Úmonínskou). Zboží úmonínské, ku kterému Malá Skalice přináležela, patřilo v XVI. stol. Janu Salavovi z Lípy,^{626a}) přešlo pak na rodinu Hášovu z Újezda. V XVII. století vystřídalo se velmi rychle po sobě mnoho majetníků, z nichž poslední t. století byl Karel Ladislav Popovský, který celý statek r. 1701 prodal hraběti Gotvaldovi Františkovi Čabelickému ze Soutic a ten po pěti letech prodal opět celé zboží Janu Ferdinandu Robmhapovi ze Suché.

Z rodiny Robmhapové přešel na hraběte z Brédy a od toho na jeho věřitele. A ti prodali zboží úmonínské i s Mal. Skalici r. 1746 koleji jesuitské v Hoře Kutné, kteráž statek ten s Křeseticemi spojila. Tak stala se Malá Skalice majetkem tovaryšstva Ježíšova a když řád zrušen, koupil při veřejné dražbě celý statek úmonínský od Náboženské Matice Jan František Svoboda (Ostalek viz u Křesetic a Úmonína.)

³⁵⁹Dvůr maloskalický byl od r. 1853⁶²⁷) poznenáhla rozprodáván, tak že z něho povstalo pět chalup pod čís. pop. 2., 3., 4., 5 a 6. V roce 1879, kdy zřizovány byly nové pozemkové knihy, byla tato pop. čísla různým majitelům připsána. Rolník František Karban z č. 2 skoupiv pozemky od těchto čísel scelil je a připsal k svému číslu. A v r. 1896 přikoupeno k tomuto statku ještě ³⁶⁰od Josefiny Stehlíkové č. pop. 8. Tak povstal opět dvůr, ale ne deskový, nýbrž statek selský.

R. 1899 přešel tento majetek na syna Františka Karbana, kterýž jej r. 1906 stržil na rolníka Karla Strobla, a ten jest dosud majetníkem bývalého dvora. Lesní statek náleží dosud Úmonínu.

Obě Skalice náležejí školou, farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí i obvodem zdravotním do Zbraslavic, ku kterému přispívají ročně 30 K 74 h a 19 K 24 h.

Nejbližší nádraží jsou Zbraslavice na dráze Hora Kutná-Zruč.

SKALKA.

Od nepaměti zřizovaly se na erárních silnicích ku pohodlí „formanům“ mimo hospody i - kovářny. Tak stalo se i na Skalce, samotě jižně města Kaňku ležící, na silnici časlavskokolínské. Ke kovářům se často připojovali koláři, tak i také na Skalce. Na Skalce jest také rolnický statek, jemuž dvůr se říká. Náleží nyní firmě M. B. Teller v Hoře Kutné. Vedle dvora jest ještě jedna chalupa a bývalá havírna, tedy celkem 4 popisná čísla, která patří do tří katastrů obecních a to: čís. 30. (dvůr) a č. 86. (havírna) patří do Libenic, kovářna č. 139. ke Kaňku a chalupa č. 95. do Hlízova. Dvůr má 85 h 12 a pozemků a platí 800 K daní. Stálých obyvatelů jest 12, v čas polní práce na 50.

Když výnos dolů příbramských klesal, pomýšlelo se, by okolí kutnohorské - jindy na rudy bohaté, bylo prozkoumáno, zdali nebylo by možno obnoviti dolování u Hory Kutné. A tak po zkouškách vykonaných otevřely první r. 1875 šachtu na Skalce. Tam dolováno a r. 1887 s velkou ztrátou práce zastaveny. Zbytek hald jest toho důkazem.

SOLOPISKY.

V západním cípu soud. okresu kutnohorského a téměř na rozhraní okresů sousedních - kouřimského a uhliřskojanovického - 11.50 km od Hory Kutné leží 374 m n. A. obec Solopisky.

Osada rozkládá se po obou stranách okresní silnice v neveliké rovince, kterouž ohraničují jednak hřbety vrchů od Drahobudic k Doubravě (Karlovu) a k Vysoké se táhnoucí, jednak kopeček Kamenný (371 m) u Pučer, Visálka (372 m) u Hrádku nad Poďousy a na straně jižní Hrádecký vrch (385 m) a Malešovský vrch (460 m).

Jméno Solopisky vykládá se od Slapisky⁶²⁸) z bulharského slap = výpar, slapiti = pářiti, tedy Solopisky, obec, kde půda je vypařená, suchá, a to se u našich Solopisk úplně shoduje, jelikož celé okolí chráněno je řečenými vrchy od studených větrů a zimních vánic, ač podnebí jest o něco chladnější nežli na Polabí.

V obci žije v 60 pop. čís. 339 obyv., z nichž je 6 evang. ref. Zaměstnávají se nazvíce rolnictvím, chovem dobytka a obchodem, ale potřebná řemesla jsou zde také zastoupena. Mládež školet odrostlá věnuje se studiím středních škol v Kolíně, Hoře Kutné, věnuje se také školám rolnickým v Hoře Kutné a jinde a zůstává pak doma při hospodářství. Valná část jde na řemeslo. Nejstarší rodiny v obci jsou: Kropáčkova, Syrových, Urbanova (č. 29.), Mrázkova, Čermáková a Myslivečková.

Domy jsou rozloženy kolem třístranné návsi, na jejíž západním konci stojí kostel, škola a fara. Valná většina staveb jest původu novějšího pod tvrdou krytbou a stojí v zahradách.

Jižně obce zdvihá se z táhlého hřbetu zalesněný „Hrádecký vrch“, na jehož severním úpatí vyvěrá východní pramen potoka Bečvářky, který u Kunwaldu tvoří rybníček a pak dále vine se k Hrádku. Deště přicházejí nejvíce od západu; krupobití též od západu, ale není škodlivé.

Obecní majetek záleží z jednoho domku č. 21., a pozemků 44 ha 33 a, začež obec odvádí 188 K 54 h; výměra celé obce 546 ha 10 a a platí se 4084 K 54 h daní. Názvy polí: v Řeticích, na Jezírku, za Pilířem, v Brodcích, v Novinách, na Malešáku, v Borku, na Ostré, v Rakově atd. Ani luka, ani stromoví se racionelně nepěstují. K obci náleží dvůr Kunwald. (Viz tento!)

³⁶¹**Škola.** Od r. 1651 vyskytují se v listinách vedle kněží také kantoři.⁶²⁹) Vyučováno tehdy ovšem soukromě a po domech. R. 1741 měla škola již svou budovu, kterou koupili od Kristiana Šubrtu z Bečvář za 36 zl. Vedle školy stála stodola a špýchar.⁶³⁰) Tehdy náležely ke škole solopiské: Solopisky, Červ. Hrádek (panství hrádecké), Poďousy, Pučery, Chotouchov (panství zásmucké) a Miletíny (panství jindické).

³⁶²Stavení školní stávalo na místě dnešní školy a bylo již velmi malé a sešlé. Proto r. 1808 a 1809 vyučoval učitel Čížek ve faře.⁶³¹) Když r. 1810 nastoupil do Solopysk učitel Jan Vorlíček, nemohl v něm ani bydlet, ani vyučovati. Proto odstěhoval se do č. 2. (Frant. Láznovský), kde obýval i vyučoval. Pro sešlost budovy školní mnoho dětí zůstávalo doma a učilo se soukromě, jak bezpečně víme na př. o Pučerských, které teprve r. 1816 zase byly přivedeny rychtářem Janem Mašínem do školy solopiské. Po některých odkladech vystavěna nová budova školní r. 1811 nákladem patrona i osadníkův a dne 4. listopadu počalo se v ní vyučovati. V hlavních částech zachovalo se toto stavení až na naše časy.

V r. 1817 bylo v Solopiskách 179 dětí a tu postaraly se úřady školní, aby škola obdržela „spomocníka“, ale vrchnost zásmucká chtějíc míti školu v Pučerách, protestovala proti povolení druhého učitele, ale žádost ta byla zamítnuta a 10. dne měs. prosince 1819 bylo zřízení

místa podučitelského potvrzeno a také příjmy nadáno.

Příjmy učitelovy byly tehdy tyto:

$2\frac{3}{4}$ strychů rolí, z nichž počítalo se výnosu 10 zl., $1\frac{1}{2}$ míry louky s výnosem 5 zl., výnos ze zahrádky při škole 30 kr.

Desátku obilního obdržel učitel celkem: 11 mandel 14 snopů obilí, kteréž odváděly přiškolené obce. Na penězích počítal se tento desátek za 12 zl. Vrchnost dávala sud piva v ceně 8 zlatých.

Ze záduší platilo se za vyučování a hudbu kostelní 28 zl. 28 kr., za vykonávání hudby při obřadech fundačních 2 zl. 45 kr., od školních obcí obdržeti měl: z fondu škol. 12 zl., z fondu náboženského 20 zl., z poplatků štolových 9 zl., sobotáles čítal se týdně za 2 zl. 16 kr., což vydalo za 47 neděl 106 zl. 32 kr.

Vrchnost hrádecká dávala pro potřebu učitelovu 3 sáhy dříví v ceně 6 zl., na vytápění školních světnic přispívalo panství hrádecké 9 sáhů dříví, jindické $1\frac{1}{2}$ sáhů dříví, zámucké $1\frac{1}{2}$ sáhů dříví.

Od 150 domkářů dostával koledy po 3 kr. = 7 zl. 30 kr., vajec na zelený čtvrtek za 45 kr., na sv. Michala 1 zl., celkem 229 zl. 30 kr.

Na pomocníka dostával učitel: od obce Solopisk 12 zl. 25 kr., Chotouchova 9 zl. 20 kr., Červ. Hrádku 7 zl. 45 kr., Miletín 5 zl. 10 kr., Poďous a Pučer 9 zl. 10 kr., úhrnem 51 zl. 30 kr.

Obilí dávaly obce: Solopisky 2 míry 2 věrtele 1 mázlík, Chotouchov 1 míru 2 věrtele 3 mázlíky, Červ. Hrádek 1 měř. 2 věrtele 2 mázlíky, Miletín 1 míru 2 věrt. $\frac{1}{2}$ mázlíku, Poďousy 1 míru 3 věrtele 2 mázlíky a Pučery 2 míry 3 věrt. a 1 mázlík vesměs žita. Bylo počítáno po 1 zl. 45 kr., což činí 17 zl. $13\frac{1}{2}$ kr.

Od záduší $1\frac{3}{4}$ strychu pole (za kovárnou), z čehož daň sám platil. Výnos čítal se na 6 zl.

Celkem počítalo se příjmů pomocníkůvých 74 zl. $43\frac{1}{2}$ kr.

Stavení školní sešlo časem a tudíž na něm podniknuta oprava r. 1821. Leč žáků bylo však stále příliš mnoho a nemohli se náležitě umístiti do dvou malých tříd. Proto naléhaly úřady školní od let padesátých, aby se vystavěla škola nová. Avšak obce Pučery a Poďousy obnovily tehdy svoji žádost za vystavění vlastní školy a našly účinné podpory ve vrchnosti červeno-hrádecké, kteráž se starala, aby se stavba školy solopiské buď zamezila nebo alespoň protáhla. Byl sice již r. 1853 patronátní úřad v Červ. Hrádku vybidnut, aby se stavbou započal, k níž byl již schválen plán, rozpočet stavební i smlouva na odstoupení farního pozemku č. kat. 254, ale ku stavbě školy nedošlo. Ještě, když r. 1866 nabyly konečně Poďousy a Pučery školy vlastní, naléhaly školní úřady, aby školní stavení se rozšířilo, avšak po zřízení školy v Č. Hrádku (1872) věc nově odložena a teprve r. 1873 přikročeno k opravě školy v Solopiskách. Na uhrazení nákladu 1406 zl. 31 kr. přispěla c. k. okr. šk. rada kolínská 850 zl. ³⁶³Nežli se oprava školy dokončila, odtrhla se obec chotouchovská a připojila se k Pučeram, ale místo ní přiškolená zase do Solopisk obec malenovická.

Když r. 1859 upraveny nově příjmy učitelské, počítalo se učiteli v Solopiskách:

Z jitra 676 čtver. sáhů polí (za kovárnou) výnosu 12 zl. 60 kr., z louky 800 čtver. sáhů 8 zl. 40 kr., 2 ovocné zahrádky 108 čtver. sáhů 70 kr., dále 3 sáhy dříví od hrádecké vrchnosti 6 zl. 30 kr., sud piva 8 zl. 40 kr., desátek obilný a vaječný r. 1851 vyvazený za 15 zl. 47 kr., z norm. fondu 13 zl. 44 kr., koledy novoroční ze 180 domů 3 zl. $88\frac{1}{2}$ kr., týdenní školné 376 zl. 62 kr., přiškolené obce platily za chudé děti 56 zl. 70 kr., ze zádušní pokladny 29 zl. 89 kr., z nadací 2 zl. $88\frac{1}{2}$ kr., štola vynášela 8 zl. 40 kr.

Na pomocníka dostával: hotově od obcí 21 zl. 63 kr., z pozemků záduš. výnos 7 zl. $89\frac{1}{4}$ kr., z vyvazených desátků obilných 12 zl. $47\frac{3}{4}$ kr. Celkem učitel obdržel 585 zl. $68\frac{1}{2}$ kr. Cmze.

Z toho vyplácel pomocníkovi 126 zl. Cmze, za čištění se počítalo 25 zl. 20 kr. = 151 zl. 20 kr. Cmze.

Zbylo tedy učitelé příjmů 434 zl. 48½ kr. Cmze. - Dříví dostával neztenčeně jako při fassi dřívější.

³⁶⁴K dosavadní budově školní přistavěny r. 1874 budovy hospodářské nákladem 700 zl. Toho času daroval Karel šl. z Mohru, majitel panství hrádeckého, od panského hostince zahradu ku škole a obec zakoupila r. 1875 za 10 zl. stromků, načež řídící učitel zahradu vysázal a školku zařídil z peněz vlastních. Místní školní rada zavázala se zbudovati zeď ohradní.

R. 1880 odtrženy jsou Solopisky od hejtmanství kolínského a přivtěleny do školního okresu kutnohorského.

Se vzrůstající lidnatostí přiškolených obcí přibývalo ustavičně dítek školních, takže těsně učebny dosavadní nijak nevyhovovaly řádnému vyučování. I naléhaly úřady školní, aby škola přístavbou se rošířila. Po tříletých odkladech stalo se tak o prázdninách r. 1885, ač měrou nedostačitelnou.

Dosavadní prvá třída rozšířena na straně polední a druhá místnost ponechána, jak byla. A v takovém stavu jevila se škola ještě r. 1912. Tohoto roku počalo se vyjednávat o stavbu školy nové na tři třídy. Plány zhotovil stavitel Karel Dušek z Černého Kostelce a stavbu má prováděti mistr zednický Ladislav Diviš z Kácova. Rozpočet činí 30.174 K a stavba započne ihned, jakmile se zastupitelstva přiškolených obcí dohodnou.

Posloupnost učitelstva:

Jan Rudolf Achilles (1659), Matěj Pertold (1663), Václ. Šmílecus (do r. 1671), Martin Alexius Holecus (1677), Jakub Frant. Ledvinka (1677-78), Jiří Vařil (1680), opět Holecus Martin (1691-96), Frant. Karel Nyzumburský (1708-12), Frant. Kumel aneb Chumel († r. 1718), František Kučera, spolu domu šenkovního panského hospodář (1719-42), Frant. Pacák († 1754), Frant. Mirovský do r. 1777, Bernard Čížek (do r. 1810), Jan Vorlíček (1810-38) a František Mádle (1838-72). Místo pomocníka zastávali: Josef Mendl (1820), Jan Paďour (1820-23), Jos. Novák (1823-26), pak Jos. Kos, Václ. Kudrna, Jan Pilař (1838-54), Josef Jeřábek (1841), Eduard Kopecký (1841-46), Václav Mašín (1846-54); rok vyučoval Frant. Mádle obě třídy, načež zde byly pomocníky: Frant. Tatiček (1855), Fr. Matyáš (1855-56), potom zase Mádle obě třídy vyučoval; r. 1857 přišel Alois Thuma (do r. 1860), dále Petr Stehlík (1860), Kraus a Edv. Pechold. Po smrti zasl. učitele Fr. Mádle zůstala škola pustou po několik neděl a syn jeho Alois, vyučený knihař, musil místo jeho zastávati. Za krátko dosazen za učitele Fr. Kmoch, jenž r. 1870 místa učitelského se vzdal a přijal v Kolíně kapelnictví tělocvičné jednoty „Sokol.“ Kmoch stal se brzo miláčkem Sokolstva českého a hudba jeho široko daleko hledána byla. Potom dne ¹/₁₀ 1873 dosazený Jan Mašín až do r. 1902. Místo podučitelské zastávali: Emilie Voglová (1874-75), Klára Rebečková (1875-77), Antonie Havlíková (1878), Fr. Sperling (1878-79), Jos. Svoboda (1879-80), Fr. Pilbauer (1880-83), Václav Minářů (1883-88), Jan Jeřábek (1888-89 výp.), Jan Jindra (1889 výp.) a Frant. Daněk (1889-96), Antonín Procházka (1896-1903), Jaroslav Hrbek (1902-03), Josef Řezáč (1903, říd. dosud), Václav Černý (1903-09), Josef Bárta (1909-1911 na dovolené), Karel Samek (1911 výp., dosud.)

Industr. vyuč. bylo povoleno 1874 a první učitelkou byla Marie Kalousková do r. 1905, Marie Beršíková (1905-06), Marie Krupová (1906 dosud).

Posloupnost předsedů m. šk. rady: P. Frant. Srdínko, farář (do r. 1873), Jan Staněk (1873-75), Jan Syrový (1876-83), Frant. Jangl (1884-92), Čeněk Chuchvalec (1893-95), Jan Dlabal (1896-1905), Jan Syrový ml. (1906 dosud).

Míst. škol. dozorcové: Jan Mrázek do r. 1880, Ant. Werner (1880-85), Jan Urban (1885-1906), Alois Mrázek (1906 dosud).

Obec školní tvoří tyto obce: Solopisky, Malenovice, Miletiny a samota Kunwald. Rozpo-

čet školní kryl se dosud 11% přírůžkou a školním platem.⁶³²⁾

Kostel. Farní kostel v Solopiskách jest jednodlní jednoduchá stavba z lánaného omítnutého kamene s čtverhrannou presbytáří a s věží v západním průčelí. Protější stěny zdi jsou zevně hladké, rozčleněné prostými lisenami bez patek a bez hlavic. Zsvěcen jest sv. Bartoloměji.

Věž tvoří jednoduchý dvoupatrový hranol s cibulovitou krytbou, nad níž pne se lucerna s menší střechou, Zdivo věžní až po střechu pochází ještě z původní stavby gotické ze XIV. století. Podnož jest zevně z kusů pískovců ³⁶⁵obložen, ostatek jest z kamene lánaného. Na jižní straně zazděna jest pískovcová deska, na níž v dolejší části vytesán znak Mírků ze Solopisk a nad ním letopočet 1490.

V přízemí věže jest kobka valeným klenutím zavřená, do níž vchází se z lodi chrámové dveřmi s jednoduchým gotickým obložením. U vchodu zazděna jest pískovcová kropenka.

Ve straně západní spatřujeme ve zdi okno goticky sklenuté, kteréž vně vychází v nízké okénko lomené, s pískovcovým obložením. Také ve zdi jižní jest okénko, nyní zazděné. Není pochyby, že místnost tato před časy sloužila za kapli. Mensa se však nezachovala.

Druhé i třetí patro věže zachovalo dosud původní okna; v onom jsou na jih a na sever dvě obdélníkové střílny, v tomto gotická okna z kamene lánaného sklenutá, jež jsou hodinami částečně zakryta.

Ve věži jsou 2 zvony. Větší je hladký a kolem koruny čteme tento nápis:

Anno domini XCCCCXII haec campana fusa est ad laudem dei omni potentis et beate marie virginis per magistrum Jacobum ptacziek. (L. P. 1512 ulit jest tento zvon k chvále Boha všemohoucího a blahoslavené Marie Panny mistrem Jakubem Ptáčkem.) (Koupen za 15 kop gr. Rybička: Zvonařství.)

Nad ním visí menší zvon, rovněž hladký, s nápisy kolem koruny:

tento zvon dielan gest ke czty a chwale panu bohu skrze mistra tomasse zwonarze na horach kutnach

³⁶⁶Na severní straně ulit nápis druhý, v obdélníkovém rámci, kterýž má vedle prutů v rozích růžice a kolem kružbu s jetelovými trojlísty, nahoře pak ve středu štítek se dvěma griffy zní:

Snaze nebe zemye pomyne nezly sl owo panye zahy ne 1563.

Druhý zvon ležel mnohá léta rozbit v lodi chrámové pod chruchtou s těmito nápisy: SANCTVS PROCOPIVS A GRANDINE ET FVLGVRE ET TEMPESTATE. INSTANTER PRAESERVET SEGETES IN BONO NOSTRO (1779). (Sv. Prokop od krupobití a blesku i bouře mocně chráníž obilí na majetku našem.)

Nad nápisem podoba sv. Prokopa opata. Druhý nápis zní: EIVS HONORI PRAESENS CAMPANA VENERATVR LITATVRA. P: T: BARONE PROCOPIO DE WRAZDA (1779) FVDIT ME IOHANN CHRISTIAN SCHVNCK PRAGAE. (K jeho cti i tento zvon se zsvěcuje panem baronem Prokopem Vraždou (1779.) Slil mně Jan Christ. Schunk z Prahy.) Při koruně vine se akant s andělíčky, dole baroková ozdoba.

Zvon tento r. 1904 byl přelit; zůstaly na něm tytéž nápisy, ale přidáno latinsky, že zvon ten přelil Arnošt Děpolt v Praze.

Hlavní vchod do chrámu jest na straně jižní, proti němu založen vchod poboční. V lodi jsou tři páry obloukovitých oken. Klenba v lodi ozdobena jest různými freskami ze života sv. Bartoloměje. V presbytáři jest zříti jedno okno a také freskomalby, které se přičítají českému malíři V. Kramolínovi.⁶³³⁾

Nad obloukem vítězným čteme dva nápisy:

Hořejší: SANCTO BARTHOLOMEO DICATA (1751).

Sv. Bartoloměji posvěcen (1751).

Dolejší: ERECTA PER PATREM

zbudováno otcem
DECORATA A FILIO (1752).
 vyzdobeno synem (1752).

Vedle nich spatřujeme na levo znak Vražďů z Kunwaldu a následující písmena a slabiky:

I. N. W. W de K.	(Jan N. Václav Vražďa z Kunwaldu
Sac. Cae. R. Ma Con:	sv. cí. a král. Milosti Rada,
Vice Jud: ad. Tab: R:	místosudi desk zem.
in Reg. Bo:	v království Českém.)

Na pravé straně podobně zobrazen znak Voračických z Paběnic, manželky Jana Václ. Vražďy, s nápísem:

Cath: Anna	Kateřina Anna
Com. Woraczit	hraběnka Voračická
de Pabienitz	z Paběnic

Také nad oratoří čteme rozsáhlý nápis:

WenCesLaVs WrazDa De KVnWaLD ereXIIt (1751).

Václav Vražďa z Kunwaldu vystavěl (1751.)

³⁶⁷Z posledního nápisu je zřejmo, kdo chrám sv. Bartoloměje v nynější podobě zbuoval. Se stavbou bylo započato 17⁵/1650 a rokem přístím v měs. září byl dostavěn. Malby prováděny byly r. 1752 a r. 1753. Stavitelem chrámu byl Antonín Paliari. Veškeré práce ukončeny byly r. 1757; posledně dodány varhany. Vnitřní zařízení dnes není již původní a nemá valné ceny. To-liko obrazy postranních oltářů jsou prací českého mistra Karla Javůrka. Bývalé obrazy poboč-
 ních oltářů sv. Anny a Panny Marie visí na oratoři a to jsou práce Kramolínovy.⁶³⁴⁾

Při východní stěně chrámové zbudována jednoduchá hrobka Vražďů z Kunwaldu a před zábradlím ve dlažbě zapuštěna deska náhrobní faráře Michala Vaňury. Cenných předmětů kostel nemá.

Při kostele solopiském bývala fara již ve XIV. století. Objevuje se v listinách zpráva, že 22. prosince 1365 sem dosazen prvý farář⁶³⁵⁾ a byla již s počátku dosti velkým obročím, po-
 něvadž platila ročně 36 gr. papežského desátku.⁶³⁶⁾ Patronové fary i kostela byli v té době dí-
 lem vladkové domácí, dílem okolní a ti, kteří v Solopiskách měli statky.⁶³⁷⁾

Nynější patron je hrabě Leopold Sternberg, pán na Zásmukách, Hošticích atd.⁶³⁸⁾

³⁶⁸Není pochyby, že po r. 1420 stala se fara zdejší pod obojí.⁶³⁹⁾ Že tu kněží podobojí po-
 bývali, svědčí nadání Jana ze Solopisk a z Kluků, kterýž 8. února 1482 odkázal na dědictví
 svém, dvorech kmetcích s platem v Barchovicích, dvě kopy grošů platu ročního na spásu duše
 své a svých předkův faráři kostela solopiského; kdyby tu faráře nebylo, měli správcové odkazu
 týž plat obrátiti na opravu kostela.⁶⁴⁰⁾

Ve století XVI. přidržovali se asi zdejší kněží víry luteránské. Čteteť alespoň o Jiřím, fa-
 ráři ze Solopisk, když si ho Kouřimští r. 1572 za děkana vyžádali, že mu vyčetli, kterak prý byl
 na takových místech, kde řádů starobylých nezachovávají, dokládajíce i toho, že nenáležitě vě-
 ci při čase opilém mluví. Týž farář, když umřel děkan kouřimský, r. 1572 se svými spolubratry
 farářů učinil hned po pohřbu slavné Te deum laudamus na smrt nebožtíkovu s velikým pohor-
 šením obce i dolejší konsistoře.⁶⁴¹⁾

Na podzim r. 1622 bylo kněžím nekatolickým vyjítí ze země a tehdy zajisté i fara zdejší
 zašla.

Za úplného nedostatku kněží katolických zůstávala fara v Solopiskách opuštěnou, až ji r.
 1651 obnovil Jan Salazar de Monte Albano, držitel Hrádku nad Poděhúsy, kterýž byl Solopis-
 ky ke statku svému přikoupil. Dne 22. října 1651 počal tu přísluhovati sv. svátostmi Matěj Va-
 lecius, kněz řádu Cisterciáků z Velehradu. V celém kraji našem byly v těch časech pouze čtyři
 fary, totiž v Kolíně, v Solopiskách, v Kouřimi a ve Škramníku; není tedy divu, že farář solo-

piský křtil, pohřbíval a oddával osoby z dalekého okolí těchto osad:

Ze Solopisk, Poděhús, Bořetic, Suchdola, Rašovic, Mánčic Polních i Kozích, Lošan, Lošánek, Bečvár, Bečvárek, Drahobudic, Vavřince, Hrádku, Škvrňova, Miletín, Pučer, Jindic, Vidic, Křečovic, Žandova, Radboře, Dobřeně, Košic, Kořenic, Žišova, Sedlova, Chotouchova, Onomyšle, Mlíkovic, Malenovic, Církvice, Kralic, Bohouňovic, Nepoměřic, Kochánova atd.⁶⁴²⁾

V lednu měsíci dne 15. r. 1668 podává návrh pan Salazar de Monte Albano sněmu království Českého na seřízení přehledu far v Čechách a jmenuje komissáře pro Solopisky a přifařené osady Malenovice i Chotouchov a sděluje sněmu zprávu o placení desátku pro tyto vesnice a v r. 1680 vyznačuje opět na sněmě i pro celé panství Hrádku nad Poďousy totéž placení.⁶⁴³⁾

Když r. 1763 zřízena při kostele sv. Trojice v Drahobudicích nová fara, kněz Lorenc jmenován tu prvofarářem. Dosavadní farnost solopiská zmenšila se tím o 7 osad a zůstaly jí: Solopisky, Hrádek, Malenovice, Jindice, Rašovice, Mančice, Křečovice, Miletín, Poďousy a Pučery. Rašovice byly r. 1787 přifařeny do Sudějova (Sv. Anna), Mančice do Uhl. Janovic.

Posloupnost kněží při faře solopiské se takto uvádí: Prvý známý farář byl kněz Markvart, který tu prodlél od r. 1365-1398, kněz Václav z Dobřeně † 1399, téhož r. kněz Jan z Mělníka do r. 1418. V listopadě 12. dne t. r. zaměnil místo s knězem Janem Chvojnou a ten r. 1424 postoupil místo Vavřinci, faráři z Dol. Slivna.⁶⁴⁴⁾ Po té následovali kněží pod obojí, kteří zapisování nebyli. Do r. 1572 Jiří, farář, který byl zvolen za děkana kouřimského, a o kněžích, kteří tu do r. 1662 bohoslužby konali, není také ničeho poznamenáno.

Teprv po roce tomto vyskytuje se zpráva, že tu služby boží konali kněží velehradští, z nichž tito se uvádějí: Cisterciák Matěj Valecius (1651-55), Pavel Herrantius Bellina de Görbed (Maďar) (1655-56), Severin Lezsinski, Dominikán (1657), Jakub Jan Fojovský (1657-58), Matěj Alexandr Gregorides (1658-60), Ondřej Novelius (1662-65), Antonín Schovanský (1665), Jan Rotleb ze Žaboklik (1665-67), potom zase Ant. Schovanský do r. 1671, Jan Karel Lovětinský (1671-77), 1677 administroval Florid Pauer, Jiří Aug. Ebert (1677-89), a ten r. 1683 ptá se šepmistrů kutnohorských ve příčině služeb božích v Lošanech, Anselm Kubíček, benediktin (1689).

³⁷⁰Hrabě Hanuš Bedřich z Trautmansdorfu dosadil ku faře solopiské v říjnu 1689 světského kněze Jana Františka Kmenta z Litomyšle, kterýž setrval tu do r. 1692. Po něm přísluhovali tu kněží: Zikmund Frant. Hlasivec (1692-95), Jiří Josef Průša (1695-99), Alexius Václav Květoň z Rosenwaldu (1699-1705), Jan Jiří Pelikán (1705-43), Michael Bernard Vaňura (1743-50), Josef Lorenc (1750-62), Tadeáš Hubáček (1763-80). Týž opustil r. 1780 místo své proto, že proti jeho vůli byl přifařen Chotouchov⁶⁴⁵⁾, Antonín Fojt (1780-1801)⁶⁴⁶⁾, Václav Hájek (1801-06), Frant. Erichleb (1806-17). Tento farář i s kaplanem Josefem Machem podlehlí horké nemoci (tyfu) r. 1817, Frant. Gabriel (1817 admin.), Frant. Pátek (1817-30 a opět 1832-37), Frant. Srdínko (1838-77), a od r. 1878 jest farářem a osob. děkanem Josef Sedláček až dosud.

Uprázdňenou faru administrovali: P. Jos. Lorenc, P. Korb, P. Fr. Srdínko a nyníjší farář P. Josef Sedláček.

Jako kaplani a kooperátoři zde do r. 1817 působili: Josef Lorenc, Ant. Wiesenthal, Jakub Suchý, Hubáček Tadeáš, Pěkný Jan, Glosbeger Ant., Jiříček Tomáš, baron Jos. Schovanec, Matěj Synovec, Vojtěch Šel, Jan Werniš, Fr. Straka, Jan Antoni, Mich. Wágner, Ant. Pišely, Václ. Hájek, Matěj Habrman, Vojt. Brixi, Jos. Březina, Jos. Marvan, Jos. Netušil, Jos. Mach († 1847), Antonín Kroupa (1817-27), Fr. Srdínko (1827-37), Karel Šolta (1837-42), Jan Fikeis (1842-50), Václav Fialka (1850-68), Václav Novotný (1868-71), Václav Kopecký (1871-73), Čeněk Kvapil (1873-75), Josef Sedláček (1875-78), neobsazeno 1878, Jan Vaněk (1879-80), Frant. Kuhn (1880-81), neobsazeno (1881-84), Josef Valeský (1884-86), Gust. Ad. Český

(1886-89), Josef Elitzer (1889-90), Jan Lazák (1890-94), Fr. Rybyšar (1894), Jaroslav Petr (1894-1908), Blecha Bohuslav (1908 dosud).

Dějiny. Solopisky jsou původu starého; jméno osady této náleží mezi starožitné názvy osad, jichž založení sahá do nejstarších dob. Nálezů starožitných sice zde nebylo zjištěno, které by náš náhled blíže osvětlovaly, ale jisto jest, že můžeme tvrditi tak zcela bezpečně.

V X. věku, kdy vládl Slavník nad východními Čechami, vedla poblíž Solopisk starodávná cesta, kterouž pozorujeme od hradu časlavského skrze Přitoky nad Miskovicemi pod vrchem opatovickým, přes Suchdol, Chotouchov a potom dále ke Kouřimí.⁶⁴⁷⁾

Jméno osady uvádí se v listinách prvně k r. 1365, kdy farář Markvart sem byl dosazen.⁶⁴⁸⁾ Koncem XIV. st. bylo zboží solopiské rozděleno: ves Solopisky náležela klášteři zbraslavskému, tvrz s poplužím pak vladykům ze Solopisk. Dne 11. dubna 1388 dozal Jiřík ze Solopisk, že dědictví své tamže, totiž tvrz a poplužní dvůr s podsedky, s poli, lukami, lesy, potoky, rybníky, právem patronátním, co měl, se vši svobodou příslušnou, nic nevyjímaje prodal Ješkovi ze Solopisk a jeho dědicům za 100 kop gr. a dosvědčil, že ty peníze úplně obdržel. Na statku tomto měla pojištěné věno 30 kop manželka Slávka ze Solopisk, kterýž seděl r. 1386 v Kolíně.⁶⁴⁹⁾

Vladyka Ješek ze Solopisk zapsal r. 1390 tvrz s poplužím Janovi, faráři velimskému, Václavovi z Dobřeně a Petrovi z Hrádku nad Poděhúsy, načež r. 1392 zemřel,⁶⁵⁰⁾ zůstaviv dceru Dorotu.

V tomto čase držel ve vsi Solopiskách dva dvory kmetci Bohuněk Kozlík z Drahobudic, na nichž r. 1396 seděli poddaní Michal a Švach.⁶⁵¹⁾

R. 1398 a 1399 drželi Solopisky Bedřich, opat zbraslavský, Jan, farář velimský, Petr z Hrádku, Matěj ze Solopisk a Bohuněk Kozlík z Drahobudic.⁶⁵²⁾ Tento dvory svoje v Solopiskách odprodal ke tvrzí zdejší, kterouž r. 1406 Dorota ze Solopisk, dcera někdy Ješkova, zapsala Petruši, matce svojí, a Heřmanovi z Podvek. Téhož roku prodala Dorota ze Solopisk 2 dvory selské v Solopiskách s hospodářstvím, které 3 kopy platí, v Bečvárech stavební místo prázdné s ½ lánem polí bez dědice, roli, lukami, lesem „Ostrou“ a polem³⁷² ležícím vedle téhož lesa Miroslavu z Čejova a jeho dědicům za 75 kop gr. Syn Miroslavův Příbík pojal tehdy Dorotu ze Solopisk za manželku, při čemž Miroslav zapsal paní Dorotě, manželce své na statku v Solopiskách a v Bečvárech 55 kop gr. a na zboží v Čejově 188 kop gr. č. věna.⁶⁵³⁾

Dorota ze Solopisk prodala zboží svému tchánu a nemohlo se sáhnouti po její smrti, když asi r. 1407 zemřela, na týž statek odúmrtním právem, když ona zemřela bezdětna.⁶⁵⁴⁾

Jméno Miroslav, zkráceně Mírek, stalo se časem příjmením a Miroslav z Čejova praotcem vladyckého rodu Mírků ze Solopisk. Rodina tato byla majitelem velkého zboží a proslula bohatstvím v celém okolí.

Kromě Mírků seděli ve vsi ku konci XIV. století ještě jiní zemané. I známý nám Ješek Lacementok, který se faráři 1495 zavázal odváděti desátek ze svého popluží, seděl také na svém statku v Solopiskách.

Po skončení válek husitkých zapsal císař Zikmund duchovní část Solopisk od klášteře zbraslavského spolu s Malenicemi a Miletíny knězi Bedřichovi ze Strážnice k nově utvořenému panství kolínskému⁶⁵⁵⁾ a úmluva skutečná stala se v Praze mezi pány Českými s císařem Zikmundem již r. 1436, že panství kolínské má býti zapsáno knězi Bedřichovi ze Strážnice ve 3000 kop. gr. č. (Arch. čes. II. 437.)

Tvrz a popluží nalézáme v XV. st. v rukou Petra (Petříka) ze Solopisk. Týž byl r. 1440 na sjezdu časlavském, r. 1445 svědčil Janovi z Němčic, r. 1454 ukazoval u komise k tomu zřízené jakési listy, svědčící na arcibiskupovu ves Onomyšl a ještě r. 1475 měl nějakou při na soudě komorním.⁶⁵⁶⁾

Nabyv Kluků na Časlavsku, psal se Kluký ze Solopisk. Po něm následoval r. 1482 Jan ze

Solopisk a z Kluků, dobrodinec kostela solopiského,⁶⁵⁷) kterýž kostelu i faře slušná založil nadání.⁶⁵⁸)

Rečené 2 dvory selské byly v držení Mírků ze Solopisk. Mírek ze Solopisk byl 1424 mezi patrony kostela, r. 1440 súčastnil se sjezdu časlavského a později shledáváme se se jménem jeho r. 1456, kdy prodal půl rybníka v Hošticích u Svojšic a r. 1461 při koupi 2 kop gr. platu v Mlíkovcích u Zásmuk.⁶⁵⁹)

Koncem XV. st. žil zde Prokop Mírek ze Solopisk, jemuž náležela též ves Lošánky se 2 sedláky a 2 chalupami, pak zboží hoštické, ku kterému ještě r. 1482 dva rybníky u Hoštic přikoupil, ač mu již mnohé dědiny zde od r. 1454 patřily.⁶⁶⁰) Po smrti jeho dědil syn Hynek Mírek ze Solopisk, a když r. 1499 bezdětek zemřel, připadlo dědictví bratřím Janu, Václavu a Benešovi ze Solopisk; dvory selské (kmetcí) v Solopiskách s platy dostaly se při dělení Václavu Mírkovi ze Solopisk.⁶⁶¹)

Bratři tito založili tři větve Mírků, z nichž Janova seděla na Sinči u Čes. Brodu, Václavova na Hranici u Peček Hrabaňových (Červ. Pečky) a Benešova na Hošticích. Václav Mírek ze Solopisk poháněl roku 1511 Jana Čabelického z Soutic proto, že mu jeho ženu Johanku na svůj zámek přes nález panský r. 1508 vydaný opětně přijal a vydati ji nechce. A to sobě toho nevydání pokládá dva tisíce kop gr. k lehkosti a hanbě.⁶⁶²)

³⁷³ Pošlost Benešova, která často poháněna byla pro dluhy, vládla potom na Plaňanech a Pečkách Hrabaňových až do osudné persekuce bělohorské. Podobá se, že někdy na počátku XVI. stol. tvrz i popluží dostaly se v majetek zbohatlých zatím Mírků ze Solopisk. Tvrz zašla, popluží rozděleno mezi poddané a vysazeno jim pod úrok. Na tomto zboží zapsal r. 1546. Adam Mírek ze Solopisk a na Plaňanech, syn někdy Benešův, 125 kop gr. pr. věno druhé manželce své Kateřině z Vojenic.⁶⁶³)

Brzy potom dostaly se Solopisky, totiž tento díl Solopisk, ke statku Hrádku nad Poděhúsy (nyň Červ. Hrádek), jehož majitelem byl Smil Myška ze Žlunic.

Když po smrti jeho r. 1564 dělili se četní synové o zboží otcovské, připsány Solopisky k dílu devátému. Jmenují se v nich tito poddaní: Jan Vrabec, Vaněk Malej, Michal, Kužel Krčmář, Kuba Zahradník, Jakub Pavelka, Matouš Husa a Krčmář dolejší. Všichni platili o vánocích po 20 groších platu a 4 slepicích; mimo to chodili společně na lovy a klidili pánům se na.⁶⁶⁴)

Druhá část Solopisk zůstala při zámku Kolíně až do r. 1544, kdy ji Albrecht z Gutšteina zastavil s Malenovicemi Jindřichu Voděradskému z Hrušova na Dobřeni.⁶⁶⁵) Zapsav r. 1554 zboží dobreňské synu Jiříkovi, zemřel r. 1556 a v Dobřeni pochován.⁶⁶⁶) (Viz náhrobky v Dobřeni č. 10.) Dotčený Jiřík kolem r. 1570 přikoupil od Zikmunda Myšky ze Žlunic jeho díl Solopisk, čímž celá ves dostala se k Dobřeni.⁶⁶⁷)

Veliké jmění jeho, totiž panství malešovské, hranické, radbošské, dobreňské a sionské bylo zabráno. Sirotkům ponechány Suchdol, Miskovice, Radboř, Kořenice, Dobřeň, Solopisky a Malenovice s podmínkou, aby císaři byli povinni půjčiti 13.000 kop se zaručením na Malešově a Malenovicích; kdežto ostatek spadl na císaře Rudolfa II.⁶⁶⁸) Ze synů Jiříkových dostal Dobřeň se Solopiskami Jan Jindřich (Hendrych)⁶⁶⁹) na svůj díl, a umíraje (r. 1587) odkázal týž statek manželce své Kateřině Voděradské z Lisova, avšak tato pro odpor Václava a Bohuslava, bratří zesnulého, od práva svého upustila.⁶⁷⁰) Po novém rozdělení dostal Dobřeň na svůj díl Václav Voděradský z Hrušova, kterýž r. 1606 odkázal statek svůj dcerám Kateřině Hornátecké z Dobročovic a Ludmile Voděradské z Hrušova na roveň.⁶⁷¹) Poněvadž bylo na něm mnoho dluhů, prodala Ludmila tehdy již Šanovcová ze Šanova, manželka hejtmána hradu pražského, r. 1610 díl svůj sestře Kateřině za 25.000 kop miš., ale i Kateřina, nemohouc díl ten zaplatiti, prodala Dobřeň po dvou měsících Ondřeji Hornáteckému z Dobročovic, manželci svému.⁶⁷²)

Pan Ondřej byl mezi relátory⁶⁷³) na sněmu generálním r. 1620, a pro toto provinění dne 21.

října 1622 odsouzen třetího dílu jmění svého.

Dovedl však nejspíše ujít přímluvy švakra svého Viléma z Vřesovic, nejvyššího mincmistra království Českého, za něhož se zatím Ludmila Šanovcová byla provdala (1623), a vedle císař. resoluce ze dne 2. května 1626 proti složení 23.048 kop 36 gr. míš. ponechány mu statky jeho.⁶⁷⁴) Zemřel l. 1628 a statek dobřeňský připadl synu Jiřímu Arnoštovi Horňateckému z Dobročovic, kterýž jej r. 1644 prodal Janovi Kamberskému z Kamberka, manželé sestry své Anny.⁶⁷⁵) V těch časech přikoupil Solopisky španělský rytíř a rytmistr ve vojstě císa. Ferdinand III. Jan Salazar de Monte Albano k panství svému Hrádku nad Poděhúsy a při tomto statku zůstala ves až do zrušení poměrů poddanských. Při soupise poddaných r. 1654 byl stav usedlých v Solopiskách, jak následuje. Sedláci: Matěj Machaňů, Bart. Valášek, Matouš Lenoš, Jan Janoušek, Jan Louda. Grunt selský ponechán k užívání nejvyšš. vachmeistrovi Linhartovi. Chalupníci: Matěj Řezáč, Jan Macerad, Jan Řezník, Jan Švec, Vít Votava. Vedle toho osm pustých stavení chalupnických.

Dědic Jana Salazara, Blažej Eugen Salazar, prodal roku 1672 Hrádek Sylvestru Smrčkovu z Mnichu⁶⁷⁶) a ten změnil jej r. 1681 za Klecany hraběti Hanuši Fridrichovi z Trautmansdorfu, kterýž jej k panství pečeckému připojil.⁶⁷⁷) Po smrti jeho (24. září 1699) přivtěleny Solopisky a Miletiny k dílu IV., jenž připadl r. 1700 Františku Adamovi hr. z Trautmansdorfu,⁶⁷⁸) ale ten prodal r. 1713 díl svůj známému utiskovateli sedláků Karlu Jáchymovi hr. z Brédy.⁶⁷⁹) Hrabě Bréda, lehko nabyv koupí rozsáhlého statku pečeckého, hleděl vydrít ze sedláků robot a platů nenáležitých. Sedláci se proti němu vzbouřili, ³⁷⁵a chtěli ho náležitě potrestati. Vzbouřili se, ale Brédovi nebylo nijak ublíženo, spíše ublížili sobě sedláci sami.⁶⁸⁰)

R. 1734 upadl hrabě Bréda ve křidu a česká panství jeho rozdělena v 6 dílů. Hrádek se Solopisky odhadnut za 52.898 zl. 39 kr. 2 den., za kterouž částku koupil ten statek dne 10. března 1738 Jan Václav Vražda z Kunwaldu. V rodě jeho⁶⁸¹) zůstal až do r. 1888, kdy jej zakoupil Leopold hrabě z Sternberka, majitel panství zásmuckého. Syn téhož Jaroslav jest držitelem Hrádku nad Poďousy, Solopisk, Kunwaldu a býv. obcí toho panství dosud. Od doby té splývající dějiny Solopisk se sousedním statkem Hrádkem.

Solopisky prochází okr. silnice od Hrádku do Suchdola vedoucí (z r. 1806), za hřbitovem odbočuje odtud přes Chotouchov okr. silnice ke Kolínu (z r. 1887), r. 1898 zbudována okr. silnice ze Solopisk k Rozkoši a posléze odbočuje okr. silnice ze Solopisk do Malenovic a odtud má spojití okr. kolínský.

Solopisky náležejí poštou, telegr. a četnickou stanicí na Hrádek Červ., obvodem zdravotním k Malešovu, kamž ročně 83 K 60 h přispívají.

Nejbližší stanice železniční jsou Bečváry na dráze Kolín-Čerčany, ale používá se však obyčejně k jízdě stanic Kolína nebo Hory Kutné.

Vedle dvoru Kunwaldu, který ke katastru patří, náležely sem falké Smrčiny (Rasovna), které zakoupilo panství červenohrádecké a rozbouralo.

SUCHDOL. (SUKDOL.)

Ve vzdálenosti 7½ km z obvodu města Hory Kutné na stranu západní rozkládá se po obou stranách erární silnice městečko Suchdol. Jméno toto odvozuje se správně od suchého dolu, a má se psátí Suchdol; jiní - a těch je méně - chtějí městečko zvatí Sukdol a to proto, že ve starém razítku jest viděti od kmene odštěpený suk. A proto píší Sukdol bez dalšího historického dokladu.

Severovýchodně městečka jest pastvina zvaná „Starý Suchdol.“ Tam stávala dle pověsti původně bývalá osada Suchdol. Staří pamětníci vypravují, že počátkem minulého století byly tu ještě rozvaliny domů, poukazující na bývalá poslední bydliště.

Suchdol leží na severozápadním úpatí vrchu „Vysoké“ v průměrné výšce 352 m n. m. Má

68 domů a 496 obyv., z nichž jest 20 evang. ref. a 6 israelitů. Nejstarší rodiny jsou: Převrátilova, Klímova, Nygrýnova, Zápotockých, Hovorkova a Procházkova. Mládež po vyjití ze školy jde na studie, na řemeslo, nebo zůstává také doma při hospodářství.

Městečkem protéká nepatrný potůček, který na jižní straně má své prameny. V čase letním vysychá docela. Druhý potůček, který sbírá vody své na stráních Vysoké a Opatovického vrchu, teče opodál městečka kol hřbitova k straně severní a spěchá k Bořeticům. Třetí potůček spěchá do farské zahrady. Tam utvořiv rybníček spěchá k prve jmenovaným potůčkům, aby se s nimi spojil.

V obvodu obce Suchdola bývaly dosti veliké rybníky; dnes jsou proměněny v luku a pole a toliko nerozvezené dosud hráze označují místa ta, kde se nalézaly. O jednom vysušeném rybníku učiníme malou zmínku. Pod Vysokou, kde se křížuje erární silnice s okresní, stojí socha sv. Markety a stojí prý na hrázi vysušeného rybníka. I vypravuje se o soše té pověst, že ji postaviti dala jistá paní která byla v nebezpečí utonutí. A tu jala se modliti ku své patronce sv. Marketě a učinila slib, jestliže se zachráni, postaviti v místech těch k počtě sv. Markety sochu. Zachránila se, a socha sv. Markety dosud místo to označuje. Stáří této sochy jest veliké.

³⁷⁶Krajinu naši nejčastěji navštěvují deště i bouřky se strany jihozápadní. Lid praví, že přicházejí od sv. Prokopa (od Sázavy). Větry vanou nejčastěji od západu, jiho- a severozápadu; jen málo kdy od východu, protože okolí naše chráněno jest z té strany Vysokou a značnými vršky jinými. Krupobití dostavuje se velmi zřídka a dostaví-li se, je neškodné.

Obyvatelstvo suchdolské živí se nazvíce rolnictvím. Živností řemeslných je zde také hojně zastoupeno; mezi nimi vyniká řeznictví a obuvnictví. Obecním majetkem jsou domy číslo 5., 16., 64., 66. a 68., pak 60 ha polí a luk celkem v ceně asi 30.000 korun. Obec platí z toho majetku 98 korun přímé daně. Celková daň Suchdola obnáší 5264 K.

Na počátku XIX. století byla velká nouze. Tehdy prodávaly se pozemky velmi lacino. Jistý Slavata koupil pole č. kat. 170, které z nouze bylo prodáno za bochník chleba, a od té doby pole to zove se „na Bochníčku“. Jiná jména polností jsou na Začátku, ve Stažkách, na Čihadle, v Štrampouchu, v Sejtí, na Trubách atd. Luka se pěstují racionelně a pastvin tu není. Z plodin, které se tu pěstují převládá řepa, ječmen a pšenice. Na vysokém stupni stojí pěstování ušlechtilých druhů stromů ovocných.

Při obci jsou také lomy dobrého kamene. O těch viz v I. díle čl. „Geologie a nerostectvo.“ Trhy, na které má obec privilej, se nekonají.

Škola. Městečko Suchdol má dosti prostranné náměstí, v jehož severo-východní části stojí farní chrám, dvůr a zámek. Náměstí vysázeno jest stromovím. V ulici k Dobřeni vedoucí jest škola. Stará škola stávala v čís. pop. 26. a jest nyní zcela nově přestavěna v obecní hostinec.

Kdy a kým škola suchdolská založena byla, nelze s určitostí říci; tolik však již lze doložiti, že povstala v letech 1738-43.^{681a} Do té doby byly suchdolské děti povinny školou na Vysokou, kde byla fara i škola. Když však po válce třicetileté zničena byla fara vysocká, zašla i tamní škola. Suchdolská škola byla až do r. 1815 jednotřídní, do r. 1881 dvoutrídní a r. 1894 čtyřtrídní a takovou je až podnes.

Školní obec tvoří osady: Suchdol, Dobřeň (2100 m), Vysoká (1660 m) a Bořetice (1840 m).

V archivu školním jest uložena fassa, z níž jde na jevo, že měl tamní učitel od r. 1796 - 166 zl. 9½ kr. konv. mince, od r. 1832 snad až do nových škol. zák. 356 zl. 12⁷/₂₀ kr. konv. m. Jiných zapisů o platech není; spomocníka si vydržoval učitel sám.

Posloupnost učitelstva a správců škol pokud zápisy ukazují: První známý učitel byl Jan Vorlíček do r. 1753, Jan Faltys (1753-62), Fr. Jäger (1762-88), Ignác Ješke (1788-1804), Alois Franc (1804-22), V. Horák (1822-36), V. Novotný (1854-91), Ant. Bláha (1891-96), Em. Bayer (1896-06 † 07); ml. učitelé, když se škola rozšířila, byli: Antonín Švančar (1815-20),

Jos. Forst (1821-22), V. Horák (1822-30), Fr. Tříška (1830-36), V. Pilař (1836-42), Jos. Tichý (1842-43), V. Novotný (1843-54, později řídící učitel do r. 1891), Mořic Machovský (1847), Jan Kopecký (1847-49), Fr. Feigl (1849-50). (Po čtyři léta neobsazeno místo ml. učitele, poněvadž nebylo učitelů sdostatek.) Fr. Šimon (1854-60), Vojt. Vacek (1860-67), V. Severa (1867-69), Fr. Kmoch (1869-70). (Opět po 2 léta neobsazeno.) B. Koutný (1871-73), V. Ráček (1873-75), V. Zikmund (1875-76), Fr. Moravec (1876-80), Em. Červený (1880-85), Kašpar Tobiáš (1881 a působí jako řídící učitel od r. 1906/7 dodnes), Jos. Littman (1885-90), Zdeněk Hájek (1890-98), Anna Sittová (1894), Jaroslav Richter (1894-98), Rudolf Wilt (1898), Stanislav Velhartický (1898-99), Jan Chmelík (1898-99), Fr. Moravec (1899-1911), B. Černovský (1899-1901), Kamila Kořínková (1901, přikázána službou do Hory Kutné do r. 1907), Jos. Zeis (1902, přikázán službou do Hory Kutné do r. 1906), Oldřich Bláha (1904-1906), Jos. Vepřek (1906-07), Václ. Kučera (1906 až dosud), Božena Cicvářková (1907), Alois Vohánka (1907), Jan Klusáček (1907), Václav Smejkal (1907, službou přikázán do Hory Kutné), Jos. Pírko (1907-08), Vlad. Hrbek (1908-10), Václ. Petráč (1910-11), Rudolf Hlavatý (1910 dosud), Jaroslav Jech (1911 dosud).

Správa městečka přešla r. 1848 z úřadů patrimoniálních do rukou samosprávných. Do r. 1869 staral se o školu a její potřeby školní výbor svědomitě. A když r. 1870 volena byla dle nov. zák. škol. místní školní rada, vedlo se škole daleko lépe, nežli za starých dob. Místní školní rada stará se svým starostou v čele o veškeré potřeby školní náležitě. Roku 1881 postavila slušnou novou budovu školní a učitelům poskytla v místnostech neupotřebených byt.

³⁷⁷Předsedové m. školní rady bylo: Matěj Holý (1870-73), Jirsa Ant. (1873-76), opět Matěj Holý (1876-79), V. Ptáček (1879-86), Čeněk Semerád (1886-93), J. Batík (1893-96), V. Kvíz (1896-99), Josef Převrátíl (1899-1905), K. Liska (1905 dosud). - Dohlížitelé školní v čase tom byli: V. Slavata (1870-73), Josef Převrátíl (1873-79), V. Trojan (1879-83), Č. Semerád (1883-86), Josef Batík (1886-93), opět Čeněk Semerád (1893-96), opět V. Slavata (1896-1900), V. Ptáček (1900-02) a opět Čeněk Semerád (1902 dosud).

Kostel a fara. Počátek kostela suchdolského spadá zajisté do XIV. století. Důkazem toho jest stavba, která se shoduje se stavbami kostelů z doby Karla IV. - totiž presbytář gotická, loď se stropem rovným dřevěným. Další důkaz tohoto věku jest, že již 1394 majitel Suchdola Petr z Písku podal za faráře ku chrámu suchdolskému mistra Štěpána z Velkého Palče.⁶⁸² Byl tedy kostel suchdolský již ve XIV. století farním a měl svého faráře, ač i jinak nelze zatajiti, že fara tato byla po bouřích husitských zrušena a přeměněna v zámeckou kapli a osada přikázána farou na Vysokou. Tak tomu bylo až do r. 1775. Týmž rokem stal se opět farním a byly mu přikázány k správě osady Suchdol, Bořetice, Mezholezy, Miskovice, Karlov, Vysoká a Tuchovice, později přidány k farnosti osady Dobřeň a Malenovice. Malenovice však r. 1882 přešly ve správu fary solopiské.⁶⁸³

Farní dům postihl 6. dubna r. 1796 zhoubný požár, který tak rychle se rozšířil, že jen stěží matriky a důležitější spisy farní zachráněny byly. Od té doby bydlel až do r. 1804 farář v panském domě čís. 2. Týmž rokem zřízena nová budova farní. Matriky jsou psány do r. 1780 jazykem latinským, od té doby českým.

³⁷⁸V kostele suchdolském, který zasvěcen sv. Marketě, nenalzáme památností žádných. Oltář r. 1684 zhotovený, popsáný v knize památní, jest prý dar pána Rabenhapa z Suché a jeho manželky rozené Hodějovské z Hodějova a může to býti pravdou, poněvadž rod ten v té době byl v držení statků v časlavském kraji.⁶⁸⁴ Epithafia jsou zde čtyři: Jedno patří Anně, manželce urozeného rytíře pana Mikuláše Straky z Nedabylic r. 1615. Jiné tři jsou nečitelné. Čtyři epithafia jsou zazděna na vnější, jižní a východní straně sakristie; jen jedno jest čitelné a náleží manželce pana Mikuláše Straky z Nedabylic. Jednoho epithafia použito za dlažbu v sakristii.

Kolem kostela jest hřbitov starý; nový založen r. 1839 za městečkem.

Ve věži chrámové jsou dva zvony, první z roku 1552 a menší z r. 1795. První zvon jest práce Jakuba Ptáčka. Byl přelit pro pí. Elišku Voděradskou, manželku p. Voděradského z Hrušova na Suchdole.⁶⁸⁵) Druhý zvon byl přelit 1883 zvonařem Z. Webrem v Brně. Třetí zvon je umíráček bez nápisu.

Posloupnost kněží, pokud pamětní kniha suchdolská uvádí jest tato: Petr z Palče před zrušením fary jest jediným známým farářem. Po znovuzřízení fary p. Neumannem u Puchholce byl sem dosazen farář vysocký Daniel Vác. Ketzing (1745-49), Rudolf Mikoláš Schreyer (1749-67). Týž farář r. 1751 po bitvě u Křechoře velkou ztrátu na majetku utrpěl.⁶⁸⁶) Za tohoto faráře přísahal kacíř Věnceslav Slavík z Miskovic, že knihy kacířské čísti nebude a koho by takové knihy čísti viděl, že učiní oznámení.⁶⁸⁷) Slibuje se polepšiti, přísahá, zaklíná se atd. Jiří Fr. Blažek (1767-68), Fr. Kucis (1768-96). Za tohoto faráře vyhořela fara r. 1796, Vojt. Jos. Pohorelický (1796-1806), Václ. Hájek (1806-08 administr.), Frt. Matějček (1808), Václ. Pušman (1808-57), Jan Jos. Matějka (1857-62), Jan Koutný (1862-71), Jan Dundálek (1871-80), Vác. Spurný (1880-1910), Jan Král (1910 dosud).

Posloupnost kaplanů: Jan Kolářik (1824-27), Jan Munzar (1827-28), Jos. Dusil (1828-30), Jan Zimmer (1830-38), M. Salač (1838), Jan Samohrd (1838-47), Dr. Jan Novotný (1847-48), Alois Beneš (1848-57), K. Göbl (1857-60), V. Oliva (1860-64), Fr. Ehrenberger (1864-69), Fr. Bráza (1869-72), K. Pablázko (1872), Vinc. Ruth (1872-75), Jos. Vašák (1875), Václ. Piša (1876), Šebestián Karásek (1877-79), Jos. Chocholka (1879), Jos. Vašák (po druhé 1879-80), Fr. Pelikán (1886-91), Jan Král (1891-1910), Josef Ulbrich (1912 dosud).

K fáře suchdolské patří dva filiální kostely a to: ve Vysoké a v Dobřeni. (Viz jinde.)

Dějiny. Ve starých pamětech se vyskytující hojné zprávy svědčí, že osada suchdolská jest nejen původu prastarého, nýbrž že i byla majetkem velmi bohatých rodin. Bohaté tyto rodiny bydlely v zámku, který dnes jest velmi spustlý. Z nádvoří zříme velmi mnoho oken a dveří, k nimž lze dnes jen po žebříku se dostat. Důkaz to, že byly tu pavlače - balkony, na které se z vnitřních místností vylázalo.

Ty během času zchátraly a byly odstraněny, ale dveře zůstaly. Zámek byl v různých dobách všelijak opravován. Posledně asi v XVII. století.⁶⁸⁸) Západní část jest rozbourána a místo to zaujímají chlévy.

Z té doby jest vně zachován asi ve své původnosti, vnitř ovšem jest naprosto přestavěn. Kolem zámku byl velký okrouhlý rybník a do zámku mohlo se jen po zdvihacím mostě vstoupiti. Ovšem po mostě není ani stopy, ale říká se tu až podnes na valech. Pěkné sady a v nich kamenné sochy, zobrazující kroj obecného lidu, které krásněly okolí zámecké, vzaly naprosto za své. Pocházely z doby hrabat Šporků. V zámku suchdolském zřízen byl r. 1839-54 cukrovar, jehož ředitelem byl známý archaeolog Fr. Jos. Beneš. Cukrovar pro nedostatek vody zrušen r. 1875.

³⁷⁹Suchdol osada i tvrz připomínají se již r. 1266, kdy zove se pánem Radslav ze Suchdola a po něm Pešek ze Suchdola, který žil snad až do r. 1356, kterýmž rokem koupil Suchdol Tomáš Velflin, zbohatlý měšťtín kutnohorský. Nástupcem jeho byl opět měšťtín kutnohorský Prokop.

Ku konci XIV. věku byl Suchdol majetkem nejbohatší rodiny kutnohorské, kteráž se zvala Pískové nebo Pýškové. Petr Pýšek byl mincmistrem a milcem krále Václava IV. Je to týž pán, který dosadil sem za faráře r. 1394 Štěpána z Palče, o němž již jinde učiněna zmínka. Za něho byla vojskem Zikmundovým tvrz obléhána r. 1402, když zajat a uvězněn byl ve Vídni král Václav IV. Hora Kutná padla a tvrz suchdolská, při jejímžto obléhání Uhři mnohé nelidské násilnosti a ukrutnosti konali, se vzdala a tak se zachránila. Pýškové byli pány Suchdola a několika okolních statků ještě v první pol. XV. století. Mikuláš Pýšek měl také v držení Hraděnín ves a tvrz, pak Žabonosy blíže Plaňan a rodina Pýškova přijala odtud predikát Pýškové z

Hradenína.⁶⁸⁹) V r. 1431 sedí již na Suchdole Mikuláš, mincmistr z Hor Kuten. Po smrti téhož vydal císař Zikmund Půtovi z Častolovic list s menší pečetí, v němž mu dává zboží suchdolské, kteréž připadlo na krále proto, že majitel jeho byl protivníkem religionu a kostela a římského a protivníkem královým a v tom trvaje umřel. V listině té stojí o něm „eosdemque persequi eosdemque prosequi.“

Ještě za živobytí Půtova přešel Suchdol na Jana⁶⁹⁰) Kerunka z Lomu, kterýž vedle Suchdola ještě jinými okolními statky vládl. Poněvadž někde ve válce³⁸⁰ ztratil jedno oko, říkalo se mu všeobecně „Kerunk Jednooký“. Vdova po Kerunkovi, Dobra ze Solšic, připomíná se ještě na Suchdole r. 1481, kterýmž rokem náležel Suchdol již Janu Hrabaňovi z Přerubenic.⁶⁹¹)

Z rukou Hrabaňových přešel Suchdol koupí na Petra Amchu z Borovnice, kterýž byl pánem Hradenína, o němž již zmínka učiněna byla. Leč jen krátký čas vládl na Suchdole, neboť již r. 1508 prodal zboží Suchdolské Závišovi Sulkovi z Hrádku za 500 kop grošů českých, ale r. 1516 nebyl již zde pánem Záviš, nýbrž byl tu seděním Kuneš Bohdanecký z Hodkova. Kuneš koupil půl dvora v Kouřimi od Alžběty z Habřiny, manželky Petra Rašina, ale postoupil majetek ten ještě t. r. pí. Mandaleně ze Strašnice.⁶⁹²)

Tento Kuneš, poslední člen z rodu Bohdaneckých z Hodkova,⁶⁹³) prodal Suchdol Oldřichovi Pařízkovi z Pařízku a ten snad záměnou za Pašiněves postoupil Suchdol rodině Popelové z Vestce (1530). Zdeněk Lev z Rožmitála, Radslav Beřkovský píše r. 1529 Oldřichovi Pařízkovi na Suchdol, aby lidem svým a Horníky přivésti dal žháře na Hrad pražský k potrestání.⁶⁹⁴) Popelové, kteří byli v držení mnoha statků okolních, byli v nevázanosti, bujnosti a v zvlí nevyrovnatelní. Byli práči, násilníci v celém okolí známí a jakmile jen trochu truňkem byli přemoženi, tož každý se jim na půl honu vyhýbal.⁶⁹⁵) A jaký byl jejich život, takový byl i jejich konec. Často mezi sebou měli vády, půtky, až i Čeněk Dačický Václava v Kolíně zabil. (Dač. I.) Jan jest r. 1544 odsouzen³⁸¹ hrdla a vsazen do Daliborky (Dač. I. 74.) a Oldřich Popel se postřelil z ručnice. (Dač. I. 103.) Za pánů Popelů byl Suchdol r. 1562 prohlášen městečkem. (Maxmil. II.) Statky jim byly dlužníky zastaveny i prodány. Suchdol přešel však koupí r. 1571 i s ostatním zbožím k Dobřeni na Jiříka Voděradského z Hrušova a na Dobřeni. Jiřík dopustil se nějakého činu proti zemskému zřízení a s'at jest na hradě Pražském⁶⁹⁶) pro věc chatnou. Statky jeho připsány třem synům. Suchdol připadl na dva mladší bratry a po smrti jejich na bratra třetího Bohuslava, kterýž zemřel r. 1612 na Suchdole jako poslední potomek po meči z rodu Voděradských.⁶⁹⁷) Mrtvola jeho pohřbena na Dobřeni. Do hrobu uložen meč a pečet jeho, neboť nikdo z toho rodu zbraně již nositi neměl.⁶⁹⁸)

Suchdolské zboží zdědila dcera Kateřina, provdaná za Otu, purkrabě z Donína.⁶⁹⁹) Avšak pro lehkomyšlné hospodářství neudržela dědictví dlouho, neboť věřitelové naléhali a tak místopředsední komisaři nařídili Suchdol prodati. To stalo se r. 1631 a připadlo celé zboží koupí za 21.000 kop grošů míš. Jiljímu Fuksovi z Reynberka, hejtmanu panství pardubického.⁷⁰⁰) Avšak tento nový majitel nemohl se dluhů a věřitelů zprostiti a proto nařízen poznovu prodej a zboží suchdolské r. 1638 ukoupil Ludvík Širmar z Malíkova.⁷⁰¹)

Ale ani Širmar nemohl udržeti zboží suchdolské pohromadě. Přišli Švédové do zdejší krajiny, vše poplenili a zpusťovali tak, že všechny statky na ceně klesly. A Suchdol ještě více, poněvadž dlužníci doráželi se všech stran.³⁸² Prodal tedy Širmar r. 1641 Suchdol Janu Oldřichovi Pisingrovi z Pisingu na Velkém Lipně v kraji žateckém usedlému za 14.000 kop gr. míšenských.

Avšak ani Pisingr neudržel zboží suchdolské. Sotvaže stal se majitelem, naléhali věřitelé na zaplacení tím úsilovněji. A proto již r. 1647 připadl Suchdol, tvrz, dvůr, pivovar, zahrady, štěpnice, louky a dědiny - Dorotě Vamberské, roz. Čakovny z Bohušic, jakožto hlavní věřitelce.⁷⁰²) Dorota však sama neujala se tohoto zboží, nýbrž darovala díl tento Jindřichu Volfovi hraběti Berkovi z Dubé, a ten získav koupí i ostatní části zboží suchdolského,

spojil je s panstvím malešovským. Suchdol se tenkrát takto popisuje: Tvrz, sklepy pod zemí, nahoře několik světnic, v nichž není ani oken, ani dveří, kromě dvou železných zbytých atd., grunty vodou zničené, luka poškozena, rybníky bez vody. Berkové zámek opravili, že se v něm pohodlně mohli bydlet. R. 1666 prodali Berkové panství Janovi hraběti ze Šporků, známému generálu, majiteli panství lyského, městeckého atd.

Tento hrabě Špork byl obyčejným obchodníkem a dostav se na vojnu, stal se z obyčejného vojína generálem a později povýšen do stavu hraběcího. R. 1699, když byl majitelem panství syn Antonín, prodal Suchdol říšskému hraběti z Halleweilů za 280.000 fl. Na tohoto pána ještě dnes se vzpomíná nadávkou „ty Halevajle“, protože byl svárlivý a haštřivý.

Hrabě Halleweil prodal r. 1710 panství Frant. Karlu svob. pánu z Osteinu a týž r. 1717 svému strýci Jindřichu z Osteinu, kterýž opět r. 1725 statek prodal Karlu Jáchymu hrab. z Brědy. Až dosud byl Suchdol spojen s Malešovem. R. 1737 zabředl Brěda do velikých dluhů, a z doby té je dobře zapsán v lídu selském, od kterého si dlužil, desátky vybíral atd. atd., ale přec musel Suchdol od spojeného panství odtrhnouti a prodal jej r. 1738 jako samostatné zboží na známého advokáta Václava Neumana z Puchholce. Neumann pokládán toho času za nejlepšího právníka a proto postupoval v hodnostech neobyčejně rychle. Když se stal Neumann r. 1737 radou nad apelacími, povolán do komissí k vypracování nových zákonů pro království České a tam vypracoval část, týkající se řádu soudního a soudního zřízení. Universita volila jej pětkrát za svého rektora, byl také několikrát děkanem fakulty právnické a Karel VI. učinil jej advokátem. Vůbec získal si Neumann slavného jména a tím i hojného bohatství. V poslední však době ztratil mnoho na vážnosti, poněvadž ve svém jednání naproti známému šlechtnému lidumilu hraběti Šporkovi, majiteli panství malešovského a i jiným známým osobám nespravedlivě si počínal. Jednání Neumannovo proti jeho přátelům a zvláště proti šlechtnému hraběti Šporkovi jest velikou skvrnou na povaze jeho. Zemřel na Suchdole 14./8. r. 1743 a pochován jest v klášteře františkánském v Zámukách.⁷⁰³⁾

Dědicem zboží suchdolského byli synové jeho, kteří Suchdol 1776 prodali pánům z Osteinu a ti přivtělili zboží koupené k svému panství malešovskému, se kterým až dosud spojeno jest.

Prvním majitelem Suchdola z této rodiny byl Jan Bedřich, a posledním Jan Karel Maximilian, jenž na Malešově bezdětek zemřel a statky své r. 1809 svému synovci Bedřichu Karlu svob. pánu z Dalberku odkázal. Po pěti letech zemřel ve stavu svobodném a Suchdol daroval bratru svému Karlovi, jehož rodina dosud vládne panstvím malešovským, tedy i suchdolským.

Suchdol má svou faru, školu, pošt. a telegr. úřad, četnickou stanici; zdravotním obvodem náleží do Hory Kutné, kam ročně přispívá 139 K 28 h. Nejbližší nádraží je Radboř na místní dráze Kolín-Čerčany a Hora Kutná město.

383 SVATÝ JAKUB. (VES.)

Po pravém břehu říčky Klejnarky - východně 7 km Hory Kutné - rozkládá se na návrší sv. Jakuba (mons sceti Jakobi) 215 m n. A. staroslovanská obec Svatý Jakub, jejíž rozloha severní až k rybníku ovčáreckému zasahuje.

Má 86 domů se 668 obyv., mezi nimi 48 evang. helv., 1 evang. augsb. vyznání a 4 israeliti. Nejstarší rodiny ve sv. Jakubě jsou: Horáčkova, Pospíšilova, Novotných a Formánkova.

Obyvatelstvo žije se hlavně rolnictvím. Chudší lid pracuje v cukrovarech, v tabákové regii sedlecké, při dráze severozápadní a v okolních cihelnách a valná část jde na řemeslo. Mládež odchází na studie, nebo věnuje se pracím domácím. Zdraví občanů jest pevné, jen u dělnic v tabákové regii objevují se častěji také souchotiny.

Cholera navštívila obec r. 1830, 1850, 1855 a r. 1866. V tomto roce dosáhlo úmrtí v obci

svatojakubské největšího počtu, totiž 23 osoby. Šat i nábytek staročeský z obce již ³⁸⁴dávno vymizel a vše zařizuje se moderně nejen ve statcích rolnických, ale i v chaloupkách malého člověka.

Domy obce svatojakubské tvoří tři ladné ulice a rozsáhlou náves. Na čtyřhranné, stromy osázené návsi jest umělý rybníček, studně a bývalá sýpka kontribučenská, která přešla v ruce soukromé. Mnohé domy stojí v rozsáhlých zahradách, ve kterých hojnost ovocného stromoví se pěstuje.

Obec svatojakubská má 20 ha polí, obecní dům v ceně 1600 K a státní úpis v ceně dvou tisíc korun. Z toho platí 282 K 60 h daně; celá obec má výměry 375 ha 70 a a platí 6000 K přírodních daní. Luk a pastvín u obce svatojakubské byla slušná část a ta většinou obrácena v pole a jen menší část lukami zůstala.

Svrážné názvy pozemků udržely se tyto: Jordán, na Trněnce, u Kamajek a na Průhoně.

Větry převládají severozápadní a jihozápadní; dešťů přáli by sobě rolníci více. Povodně, které způsobily značných škod, uvádíme tyto: r. 1883, 1888, 1890, ale nejhroznější řádila 12. dne měsíce července r. 1870 a zanechala po sobě velké škody.

Západně Sv. Jakuba vedla od Církvice zemská stezka haberskojihlavská. Místo ní vystavěna r. 1752 erární silnice. Vesnicí probíhá okresní silnice od Netřeb do Nov. Dvorů, kterouž vystavěl okres r. 1837.

Říčka Klejnarka teče západně vsi po lukách, ale náhon, kterým se přivádí voda do cukrovaru ovčáreckého, teče těsně pode vsí. Rybníků Sv. Jakub - mimo návesského a Nového - nemá; bylyť vypuštěny a zvaly se: Hor. Utopenec (vypuštěn v XVIII. stol.), Otec Utopenec (r. 1860) a rybník svatojakubský (r. 1785).

Jméno Svatý Jakub přešlo ze starobylého kostelíka na celou obec. Jak zvala se osada před založením kostela, nijak není známo. Zdali domněnka, že slula obec „Bezzákonice“, jest správnou, nelze dokázati.

Nebude od místa, obrátíme-li nyní zřetel na starobylý kostelík románský, kterýž krásli nejen osadu, ale i celé širé okolí.

Románský kostelík. Uprostřed vesnice stojí neveliký kostelík, kterýž náleží mezi nejstarší kostely slohu románského v království Českém. K založení jeho vztahují se tyto dějepisné paměti: (Viz Dějiny Fr. Palackého!)

Když roku 1142 spikli se proti vládě Vladislava II. mnozí čeští páni s moravskými úředními knížaty a sídelního knížete znojemského Kunráda II. za českého knížete zvolili, přitáhli Moravané se znamenitou mocí brannou do Čech, aby Vladislava svrhli se stolce knížecího a Kunráda dosadili.

Vladislav, kníže pražský, sebral vojska, co nejvíce mohl a postavil se s ním na vrchu Vysoké u Hory Kutné a to proto, že již Moravané s Načeratem, mužem jměním i duchem i zkušenostmi vynikajícím, u mnohem větší síle - se svým vojskem tu rozloženi byli. Zde na svahu vrchu „Vysoké“ svedena byla 25. dubna r. 1142 krvavá bitva o vládu v Čechách.

Vladislav, ač měl vojsko slabší, bojoval jako lev a jeho růžové prapory již počaly si klestiti vítěznou cestu do řad nepřátelských. Avšak v rozhodné chvíli stal se obrat hrozný. Někteří zrádcové z vojska Vladislavova vzkřikli na dané znamení - „bitva prohrána - spas se, kdo může“ a hanebně z řad vojsk utekli, nebo zřejmě k nepřítelům se přidali.

Zradou touto potřen, spasil se jen stěží sám Vladislav útekem do Prahy. Kunrádovo vítězství bylo ovšem draze zapláceno, neboť na obou stranách zůstali znamenití vojevůdci ležeti a mnozí těžce raněni byli.

Nicméně odvážlivý Kunrád táhl ku Praze se svými věrnými Moravany a jal se obléhati ohrazené, zásobami i udatnou posádkou opatřené hlavní město. Již o letnicích t. r. opustila jej odvaha k dalšímu boji, poněvadž z několika stran Vladislavovi pomoc přicházela a také

Kunrád ničeho dobrého neočekáváje, zpět na Moravu na pochod se dal.

Nedlouho pak na to potřel Vladislav pomocí německých vojáků Přemyslovce a léta následujícího novým tažením na družné Moravě pokořil údělná knížata, takže se mu poddala, ale zášť proti němu nezastavila.

³⁸⁵Jindřich Zdík, biskup olomúcký, byl při tažení tom a stál na straně Vladislavově, protože drahně let nebyl v dobré vůli s údělnými knížaty moravskými. I pomáhal, jak mohl, pokořovati odbojná knížata a sám doprovázel velikého knížete i do bitvy na Vysoké u Hory Kutné.

Knížata moravská zle se mu za to pomstila. Vyhlásivše ho za nepřítel a zrádce vlasti, zmocnila se všech jeho příjmů a jemu bylo bydletí dílem v Čechách, dílem v Bavořích.

Za to však biskup Zdík nelenil a vyhlásiv je za věrolomné, pronesl na ně a skrze ně na celou zemi klatbu se zastavením služeb Božích. Papež Innocenc II. potvrdil i přitůžil toto ustanovení, ale brzo vyslal kardinála Kvidona s plnou mocí do Čech (1143-1145), aby mezi biskupy a knížaty stal se prostředníkem.

Pražský kníže Vladislav nezdráhal se dlouho odpustiti rozvratným strýcům, poddají-li se mu způsoby tehdejších obyčejnými v zemi.

A neminulo týdne a slaveno narovnání mezi knížetem pražským, údělnými knížaty Konrádem, Ottou a Vratislavem, a kníže přísahal nikomu zlým nevzpomínati a vrátil jim jejich úděly na Moravě.

³⁸⁶Proti biskupu Zdikovi jen na oko utlumená nenávisť vypukla na novo, když bratr Vladislavův Děpolt, jenž byl toho času údělným knížetem jemnickým, se Zdikem se rozhněval. Pomsta proti němu byla po novém roce 1145 plnou měrou vykonána.

Ubíral se tudíž biskup Zdík do Říma a Otta olomúcký jako jediný přívrženec jej doprovázel.

Konrád, údělný kníže znojemský, Vratislav brněnský a Děpolt jemnický s mnohými pány českými i moravskými očekávali nočního času biskupa na pomezí českém nedaleko Litomyšle.

Dověděvše se, že biskup ve blízkém dvorci již je ubytován a pohroužen v libý spánek, přepadli dvůr a při světle pochodňovém jali se drancovati a biskupa hledati. Nenalezli ho; neboť byl jistým průvodčím ze dvora vyveden do polí a tam ve sněhu se ukryl.

Na povel Konrádův byl celý dvůr vyloupen a pak zapálen a to proto, kdyby přece někde byl Zdík uschován, že v plamenech zahyne, se domnívali. Zažehše stavení, rychle zmizeli.

Biskupa nalezl náhodou sedlák Soběn ve sněhu na polo již zkrhlého. I přioděl ho svým kožichem, obul mu své škorňe a dopravil ho potají do Litomyšle. Tam poležel biskup dlouhou nemocí drahně času, nežli jej kníže pražský k sobě převéztí mohl.

Nad odbojnými knížaty a veškerými pány českými i moravskými, kteří se výpravy proti biskupu Zdikovi účastnili, pronesl papež Eugen III. sám za velikého shromáždění lidu klatbu a uložil knížeti Vladislavu zvláštní bullou, aby klatbu tuto v zemích svých nejen rozhlásil, ale aby jí také potřebného důrazu dal a svou rukou světskou mocí jí propůjčil.

Mnozí páni po nějakém čase, mezi nimi i Děpolt, pro kajcnost byli sprostěni klatby, jen Konrád Znojemský musil býti Vladislavem pokořen, aby v odboji ustál.

S touto dějepisnou pravdou, jak se Hermenegild Jireček domnívá, těsně souvisí založení „kostelíka ve vsi sv. Jakuba“.

Mezi moravskými pány, kteří biskupa Zdika přepadli, byl prý i jistý Slavibor. Tento Slavibor, nejsa ještě klatby sprostěn, zemřel. Manželka jeho Marie se syny svými Slaviborem a Pavlem na pokání manžela a otce svého tento chrámek v druhé polovici XII. století vystavěl.

Zakladatelem kostelíka jest tedy Marie se syny Slaviborem a Pavlem. (Slavibor, jméno moravského pána, nalézáme nejen v diplomatári Bočkově, nýbrž i v rejstříku Chytilově k němu náležejícím, a jmenován jest komorníkem kraje olomúckého v letech 1160-1174. A. Erben dokládá v Registrech str. 138, že tento Slavibor je bratrem Pavlovým a tudíž nepochybně sy-

nem Marie, za₃₈₇kladatelky kostela svatého Jakuba v Čechách. Později ještě nalézáme zase jednoho Slavibora z Drnovic (r. 1234-1249). (V Čechách se jménem tím nikde se nepotkáváme.)

Leč dva závažné údaje zůstávají přec jen záhadou: Kdo stavěl kostelík ten, a proč Marie, manželka Slaviborova, právě toto místo si zvolila za stánek pro tuto svatyni?

O tom nemáme žádných zaručených zpráv; ale soudíce dle staveb jiných chrámů v okolí kutnohorském, domníváme se (a myslím ne bezpříčinně), že kostelík tento pochází z dílny slovanských mnichů sázavských, anebo aspoň, že za jejich vlivu a dohledu domácími mistry staven byl.

A proč Marie, manželka Slaviborova, zde ten kostelík založila, odpovídáme, že to byla dle všeho sestra knížete Miroslava, který založil znamenitý klášter sedlecký a byl majitelem celého tehdy okolí.

Po smrti manžela svého žila zde se svými syny a tiché, lesem daleko široko porostlé městečko zvolila sobě za cíl své pobožnosti.

Toť ovšem jest a zůstane domněnkou dotud, dokud určitějších zpráv se nám nevyskytne.

Roku 1845 prolomovali zedníci na kruchtě zeď pro varhany a při práci této našli pod kamenem bývalého oltáře olověnou skříňku 6 cm dlouhou, 6 cm širokou a 3 cm vysokou voskem zapečetěnou. Domnívali se, že učinili znamenitý nález, nikomu ničeho neřekše, skříňku otevřeli a při tom ovšem velice pečet' porouchali.

Jaké bylo však jejich zklamání! Ve skřínce našli pergamenový závitok a v hedbávné uzlíčky zavinité ostatky svatých. - Pro zedníky nález bezcenný, za to ale pro kostel nález znamenitý.

Zedníci nález odevzdali farnímu kaplanu P. Josefu Malému a ten jej opět kutnohorskému arciděkanu P. Josefu Křikavovi předložil k vyšetření.

Kutnohorský arciděkan, pověřiv schránku tuto, odevzdal ji patronu kostelíka svatojakubského hraběti Jindř. Chotkovci.

Hrabě Chotek zavezl nález do Prahy a tam „tvůrce archaeologie české“, rodilý Kutnohořan, prof. Vocel nápisy na pečetí i na listině rozluštil.

Nápis psán jest v latině a zní česky takto:

„Léta od vtělení Božího 1165 já, Daniel, ač nehodný, přece z Boží milosti XIII. biskup pražský, léta vysvěcení svého patnáctého, měsíce jedenáctého, dne měsíce devatenáctého za panování Bedřicha, nejslavnějšího a nejjasnějšího císaře římského a za času Vladislava, nejslavnějšího Čechů krále, ostatky těchto svatých v oltáři tomto 19. dne měsíce listopadu vlastní rukou jsem uzavřel.“

Ostatky svatých takto jsou zaznamenány: „Ze dřeva sv. Kříže, sv. Marie Panny, sv. Jana Kř., sv. Ondřeje, Jakuba, Bartoloměje, apoštolů, sv. Václava, muč., sv. Vojtěcha, muč., sv. ₃₈₈Pankráce, sv. Lamberta, muč., sv. Blažeje, muč., sv. Sixta, sv. Benedikta, Jana, Matouše, Izáka, Kryšpína, mučeničků, sv. Mikuláše, sv. Řehoře, sv. Jiljí, vyzn., sv. Augustina, vyzn., Gotharda, vyzn., sv. Lva, vyzn., sv. Gertrudy Panny, sv. Barbory Panny, sv. Ludmily, muč., sv. Panen i jiných svatých jedenáct tisíc.“

„Tito všichni svatí orodujtež za mne hříšného u Hospodina. Amen.“ - „Já Vladislav, toho času král Český, za totěž prosím. Amen.“ - „Já, Judita, toho času královna Česká, za totěž prosím. Amen.“ - „Já, Marie, zakladatelka tohoto chrámu se svými syny Slaviborem a Pavlem, za totěž prosím. Amen.“ - „Titul pak tohoto oltáře po Marii slavné a ustavičné Panně budiž znamenán.“ - Pečet': „Daniel... Gra... Pra... scopus.“

Listina tato odevzdána do Českého Musea, snímek její farnímu úřadu církvickému a ostatky, ovšem již setlelé, vráceny kostelu svatojakubskému.

Léta Páně 1873 byl kostelík tento dle návrhu architekta Kranera opravován a tu měl býti

také nehezky a nepatrný oltář odstraněn a novým vkusným nahrazen. Když se bourala tumba, nalezena opět olovená skříňka 7½ cm dlouhá, 7½ cm široká a 2½ cm vysoká.

Ve skřínce té byl žlutobílý jemný prach, kterýž pokrývalo 13 uzlíčků z těžkého tmavočerveného hedvábí, svázaných silnou nití téže barvy. Na každém pytlíčku byl malý lístek se jménem svatého, jehož ostatky uzlíček obsahoval. Na víčku jejím vyryta tato slova:

Daniel

XIII. Epi. E.

Prag.

t. j. Daniel XIII., biskup kostela pražského.

Při porovnání písma tohoto s písmem v nápisu z r. 1165 a r. 1845 nalezeného na empoře (kruchtě) shledáno, že písma tato totožná jsou.

I souditi se tudíž dá, že kostelík ten celý r. 1165 Danielem biskupem pražským vysvěcen byl.

A v základní listině na empoře nalezené musíme hledati klíč k založení chrámu svatojakubského. A tu zcela přesně dovidáme se, kdo jest zakladatelem jeho.

Toť ovšem krátký děj tak starého památného a slavného kostelíka ve Sv. Jakubě.

Poslyšme nyní o některých znamenitostech kostelíka tohoto.

Vnitřní chrám složen jest z lodi, apsidy, která tvoří větší část půlkruhu a empory čili kruchtý.

V apsidě zříme malý řezaný oltář, na němž uprostřed visí Kristus na kříži; po obou stranách stojí sv. Václav a sv. Ludmila.

Nad oltářem na zlaté půdě vymalován jest Kristus Pán, držící v rukou kouli světovou, sedě v oblacích na duze. Vedle syna Božího klečí v pravo orodující matka Jeho Panna Maria, v levo sv. Jan Křtitel.

Po obou stranách románského okénka, kleré súžuje se do středu a ze středu se zase ven rozširuje, malovány jsou čtyři výjevy ze života svat. Jakuba. Prvý, jak bratří Jakub a Jan opustivše sítě a otce, následují Krista, druhý, jak ³⁸⁹Jakub hlásá slovo Boží Španělům, třetí, jak stojí před soudcem H. Agrippou a čtvrtý, jak jej zrádce na popravišti odprošuje. Obrazy tyto ku cti vši české práce maloval † Petr Maixner, rodák hořícký.

Celá apsida je pak jednoduše, ale vkusně polychromována.

Z dob založení kostelíka zachovaly se až na naše časy dva sloupy, klenutí empory nesoucí. Jeden jest zcela hladký, druhý okrášlen vypouklými ozdobami.

Ku starý památkám uvnitř chrámu tohoto náležejí také staré náhrobníky, kteréž v kostelíku tomto na zdích umístěny jsou.

1. První z nich má tento nápis: Letha 15LXXI (1571) w nediely prwnj w postie umrzel Henrich, syn Jana Mladiegowskeho z Mladiegowicz a tuto pochowan gest. (Ostatní nečiteln.)

2. Jan Diwiss z Zerotjna dwie leti^o a ssest nediel starzj Byl kdyz umrzel na Nowych Dworzjch w nedieli den swate Mar... swau a dewatau rano na pul Orlogy leta 1607.

3. Letha Panie 1578 na sstwrtek przed s. Ssymonnie Gudau okolo hodiny nessonpnj umrzel syn Petr urozen^o pana Gana Mladiegowske^o z Mladiegowicz.

4. Letha Panie 1577 w autery den s: Alzbiety okolo trzi hodin na nocz umrzel uroze^{ny} pa. Gan Mladiegowsky z Mladiegowicz genz to^v kmene a rodu poslednj a we cztwrtek den Obietowanj Panny Marie podle Hendrycha a Petra synu swych gt pochowan.

5. Letha 1598 ... umrzel Adam Ssimon syn urozen^o pana Mikulasse Konezchlumskeho z Konezchlumj a miel starzi XX. nediel 2 dny a tuto pochowan jest.

6. Ve zdi blíž sakristie je veliký epitaf s nápisem latinským, kterýž svědčí Fridrichovi Kašparovi Eusebiovi Švihovskému, svobodnému pánu z Riesenburka, kterýž 19. list. 1654 zemřel a tuto jest pochován.

Jsou to vesměs členové rodin, jimž kdysi okolí toto náleželo. Tot' nejdůležitější památky uvnitř tohoto kostelíka.

Nyní povšimněme sobě starých památek, které zdobí vnější jihozápadní zeď. Zeď tato jest rozdělena na sedm nestejných, různě okrášlených a polosloupky ohraničených polí arkádových, v nichž jsou dvě okna, čtyři reliéfní obrazy a v středním poli malovaný obraz sv. Jakuba, jemuž celý chrám zasvěcen jest. Pod nohama této galerie skulptur táhne se oblouková římsa, kterouž spatřujeme také nad touto galerií.

Římsou touto dělena jest celá zeď na dvě nestejná pole: horní o něco menší, dolejší větší, ve kterém vidíme opět dvě pole oblouky a liseny (svislé ³⁹⁰pásky) ozdobené. Každé toto pole dělí se na dvě slepé arkády. V druhé od věže jest portál s tympanonem a po obou stranách v arkádech dva, ovšem již velice poškozené reliefsy.

Až do té doby, dokud nebyl znám děj a založení kostelíka, nevědělo se vůbec, koho by ony osoby vyznamenávaly. Ale dobou nalezení listin na empoře byla záhada tato zcela jasně rozluštěna. Nyní víme, kdo chrámek založil, a kdo těsně s těmito osobami ve spojení byl.

Žehná-li tuto stojící muž ženě a muži na obraze druhém, není to nikdo jiný, nežli Marie a její jeden syn, zajisté starší - Slavibor, a žehnající nemůže býti nikdo jiný, nežli Spasitel sám. O nějaké jiné osobě nelze zde vůbec ani mluvíti.

Na reliefu třetím spatřujeme postavu mohutnou, kteráž drží v pravici meč a v levici trojhranný štít. Jest oděna krznem pouze na kolena. Pod krznem spatřujeme poněkud delší šat spodní, na němž znáti řásna.

Postavou touto označují někteří v novější době (také v Českém Světě) sv. Václava; avšak toto tvrzení jest rozhodně nesprávné, poněvadž tímto způsobem sv. Václava nikde zobrazeného nespátřujeme. Spíše musíme za to míti, že jest to král Vladislav, který tu přítomen býti měl při svěcení kostelíka tohoto.

A kdyby tu i přítomen nebyl býval, jak se někde za to má, tož tvrzení, že on to jest, nabývá více důvěry, poněvadž již před tím za viníky u církevních hodnostářů o milost prosil.

Čtvrtý relief jest postava kněze s berlou a knihou v ruce a bez pokrývky na hlavě. Těžko rozluštití, koho asi znamená. Avšak dle berly a knihy - biskupského to odznaku - domníváme se pevně, že je to tak těžce pronásledovaný biskup Zdik Olomúcký, syn prvního našeho kronikáře Kosmy, jehož osud též se založením kostelíka tohoto těsně souvisí. Prohlašovati osobu tuto za sv. Prokopa rozhodně nemůžeme, poněvadž sv. Prokop s jinými odznaky zobrazen bývá.

Konečně zbývá nám relief v první arkádě. Jest to postava biskupa s nízkou mitrou, kterýž drží taktéž berlu a knihu a oděn jest tunikou a pláštěm.

Dle osob již dříve jmenovaných, které se založením chrámu tohoto ve spojení byly, musíme souditi, že to nikdo jiný není nežli pražský biskup Daniel, kterýž kostel tento r. 1165 sám osobně vysvětil a nikoli sv. Vojtěch, jak někteří pisatelé o památkách svatojakubských tomu chtějí.

Ve čtvrté prostřední arkádě jest prostě malován sv. Jakub, jehož tvářnost i postava naprosto se neshodují s reliefem v arkádě druhé a tím také domněnka, že by žehnající osoba Marii a Slaviboru sv. Jakub byla, rozhodně odpadá. Malba tato jest bezcennou a nebylo také v arkádě té nikdy žádných jiných skulptur, jak v jednom pojednání o sv. Jakubě v časop. Methodu jsme se dočetli.

Nad jednoduchým portálem chrámu vidíme jako na všech kostelích románských tympanon s mistrovskou řezbou z dob založení chrámu. Vyplněn jest poprsím Spasitelovým, jemuž po boku jsou dva andělé s kaditelnicí a palmou v ruce. Tympanon jest vysoké ceny umělecké a vzácnou starožitností.

Porovnávati relief Krista na tympanonu s reliefem ve třetí arkádě ovšem nelze, ale také ví-

dáme často v jednom a též chrámu osobu Spasitele v různých posicích i v různém jeho stáří. Takto bude asi zde, poněvadž souditi lze z práce, že tympanon řezala osoba zcela jiná, nežli reliefy v arkádách.

Po obou stranách portálu vidíme zbytky reliéfu dvou osob. Jedna drží zlomek klíče, druhá zlomek šavle. A to jsou odznaky sv. Petra a sv. Pavla a ³⁹¹nelze za to míti, že by to byli věro-
věstci slovanští sv. Cyrill a Method, jak se jinde mylně popisuje. (Method.)

Zvláštní znamenitost novější doby spatřujeme na věžní zdi. V koutě - za zdi lodní - zazděná jest totiž skvostná, v rokokovém slohu provedená náhrobní deska hraběnky Kateřiny d'Arco.

Hraběnka Kateřina, sestra hraběte Věžníka, majitele panství novodvorského, provdána byla za italského hraběte d'Arco a ten, když ona zde návštěvou meškala a zemřela, dal jí opravdu skvostný náhrobek v Itálii poříditi. Náhrobek značí její osobu v nejkrásnějším brokátovém šatě a neznámý mistr vložil v mramorovou práci svou veškerý vkus, jaký té doby panoval. Znaky obou rodin, chronos (čas) a plačící andělé jsou jejími průvodčími. Náhrobník tento byl až do r. 1884 v kostelíku blíže kazatelny, při opravě tímž rokem předsevzaté byl přenesen na vnější zeď chrámovou, ač z příčin mnohých schvalovati toho nelze, poněvadž tam zubem času velice trpí. Zasloužil by si místo jiné a lepší.

Na zdích kostelních nalézají se liseny, totiž svislé pásy, vystupující ze zdi, tvořící jednoduchou, prostou ozdobu staveb románských.

Věž kostelíka jest původní a spatřuje se na ní osm trojic románských oken s pěknými sdruženými sloupky. Až do r. 1884 byla okna tato zazděna. V tomto roce po návrhu architekta Mockra, byla věž opravena stavitelem Krulišem z Hory Kutné, a ač doznala některých změn, nejsou jí na škodu a újmu.

Ve věži jsou tři zvony. První lil ke cti Panny Marie a sv. Jakuba (s obrazem téhož) Ondřej Ptáček r. 1504; má na sobě znak Ptáčkův (dvouhlavou orlici se zobáky k sobě obrácenými, držící v parátech dva malé zvonky a na břicho konvici ve štítu) a relief sv. Jakuba s nápisem latinským. En ego campana fusa atd. (Rybička zvonařství). Druhý menší zvon z r. 1515 ulit byl od Jakuba Ptáčka, syna Ondřejova, a byl r. 1873 přelit. Třetí pořizen l. P. 1872 ke cti sv. Jakuba.

Zrušená fara a škola. Při kostele svatojakubském byla také asi hned od jeho založení zřízena fara; leč jména farářů jsou málo známa; později sem přísluhovali mniši sedlečtí. Roku 1344 uvádí se plebánie na vrchu Sv. Jakuba pod patronátem kláštera sedleckého. R. 1356 uváděl Mikuláš, farář s hory Sv. Jakuba nového faráře do Církvice. R. 1357 byl ve Sv. Jakobě farář Kříž, který směnil faru s farářem Jindřichem z Oškobrh, nyní již vsi zašle na Poděbradsku. R. 1374 byl zde plebán Klement, který směnil místo své s farářem Adamem ze Šebo³⁹²řic.⁷⁰⁴) R. 1393 byl zde farářem Petr, který r. 1397 s Janem, farářem Holubickým směnu o faru učinil.

Ale kostel i fara v Církvici spustly tak, že bylo velikých oprav potřeba. Když tak stalo se, byla fara ze Sv. Jakuba se svolením pražského arcibiskupa kardinála Arnošta Vojtěcha hraběte z Harrachů trvale přeložena do Církvice. V XVII. století uvádí se již kostel svatojakubský filiálním kostelem fary církvicke a takovým zůstal až podnes.

Sv. Jakub míval také školu. Škola i fara stávala tam, kde nyní stojí statek č. pop. 26. Škola byla zřízena pro Sv. Jakub, Církvici a Nový Dvůr. Tak napsáno v inventáři fary Církvicke Nro X., což napsal farář Vrbický: „Když fara ze Sv. Jakuba do Církvice byla přeložena, škola zůstala ve Sv. Jakobě.“ V urbáři založeném r. 1650 dočítáme se (bez udání roku), že škola svatojakubská přenesena byla do Církvice. Jmen zdejších učitelů se nám nezachovalo; toliko v zádušních zápiskách jmenují se r. 1682, 1683 a 1686 „cantor“ Fridrich, Jakub Konvalina, Petr Albrichta a v jiné knize zádušní, v Lochách nalezené, uvádí se „cantor aecles.“ Mikuláš a cantor Jiří Smutný, a ten r. 1686-96 bydlel sice ve Sv. Jakobě, ale byl již také učitelem církvic-
kým.

Z toho souditi lze, že v tu dobu církvický farář školu ze Sv. Jakuba do Církvice přenesl. Farářem v ty časy byl Viktorin Karel Perták. Od r. 1696 se již nemluví nikde o kantoru svatojakubském. Bylť tedy Jiří Smutný posledním učitelem ve Sv. Jakubě a prvním v Církvici.

Před založením kostela náležela obec asi klásteru sázavskému. Ve století XII. pánům ze Švábenic a koncem XIII. století klásteru sedleckému. Od roku 1436 do r. 1553 drželo obec panství kolínské.⁷⁰⁵) Toho roku se obec Sv. Jakub takto popisuje: Ve vsi je 15 sedláků a 16 lánů orných polí. Poddaní platí úroku svatojirského a havelského po 15 kopách 59 gr.; slepic odvádějí 50. Vedle toho je tu jeden poddaný kostelník (správce kostel. jmění) a jedna hospoda.

R. 1593 přivtělen Sv. Jakub usnesením sněmovním a stvrzením císaře Rudolfa II. k panství novodvorskému a byl r. 1611 jako část panství vložen v desky zemské.⁷⁰⁶)

V dobách panství kolínského byly zde dvě tvrže (panská obydlí), a to Konecchlumského z Konecchlumí (později majetek Adama Lukaveckého) a tvrž pana z Rosenthalu.

Na prvé seděl koncem XVI. a počátkem XVII. století Vilém st. Konecchlumský z Konecchlumu, napotomní direktor stavovský, který pojal r. 1609 za manželku Annu Remínovou,⁷⁰⁷) společnici paní Elišky Žerotínové z Waldstejna na Nov. Dvorech. Vilém Konecchlumský byl ve Sv. Jakubě jat 20. dne měsíce února 1621 z rozkazu místodržitele knížete Lichtenštejna, 21. června 1621 na náměstí staroměstském v Praze popraven a tělo jeho s hlavou dovezeno do města Hory Kutné a odtud v Třeboníně pohřbeno.⁷⁰⁸)

V sobotu po památce sv. Lukáše ev. v r. 1622 zemřel v Hoře Lukáš Trnovanský, roz. Charvát, jenž se byl v Čechách osadil, jmaje k manželství Barboru Konecchlumskou z Konecchlumu (sestru pana Viléma z Konecchlumu) a do Sv. Jakuba k pohřbení převezen byl.⁷⁰⁹)

Po 30leté válce sestavil hejtman panství Jan Hoefl popis téhož, v němž o Sv. Jakubě uvádí: Jeden panský dvůr Bračický, 8 gruntů osedlých, 5 zpustlých. Tvrž p. Adama Lukaveckého (nyní dolejší hospoda) a tvrž pana z Ro₃₉₃senthalu, obě zpustošeny jsou. R. 1773 bylo dle starého urbáře ve Sv. Jakubě 13 sedláků, 8 chalupníků a 6 domkářů. Sedláci odvádějí církvickému faráři dva věrtle a 2 čtvrtce žita, 2 věrtle 3 čtvrtce ječmene, 2 věrtle a 2 čtvrtce ovsu; chalupníci 1 věrtel a 1 čtvrtci žita a tolikéž ovsu. Z každé pak krávy 2 kr. 3 den. lesníku a každý sedlák 6 kr. koledy; kantorovi každý sedlák 3 kr. a chalupník 1 kr. 3 den. koledy.⁷¹⁰)

Obec svatojakubská náleží nyní školou, farou, poštou i telegr. stanicí do Církvice, četnicou stanicí do Hory Kutné, zdravotním obvodem do Nov. Dvorů, kam ročně 106 K 30 h odvádí.

Nejbližší zastávka železniční jest Církvice a nejbližší nádraží jest Sedlec-Hora Kutná na dráze severozápadní.

SVATÁ KATEŘINA.

V Labské rovině po obou březích potoka zvaného Černá Struha v severovýchodním cípu okresu kutnohorského rozkládá se ve výši 202 m nad hladinou mořskou ves Svatá Kateřina. Nejbližší město Nové Dvory jest 1 hod., Labský Týnec 1/4 hodiny vzdáleno. Do Hory Kutné počítá se 11 km. Obec svatokateřinskou probíhá na pokraji východním okr. silnice novodvorskázabořská, kteráž r. 1890 byla vystavěna.

Na straně severní probíhá pozemky obce Sv. Kateřiny státní dráha z Prahy do Vídně, vystavěná r. 1845. Prvý vlak jel tudy 20. srpna 1845. Obec rozděluje se: na Návsi, v Ulici, za Humny, na Račanech a za Rybníkem.

Černá Struha vzniká u obce Rohožce na Čáslavsku, protéká pozemky svatomikulášské a svatokateřinské a tvoří dva rybníky. Prvý po str. východní u silnice, zvaný Velký, druhý zvaný Bačůvek. Ve Velkém rybníku chová spolek ryby, Bačůvka užívá se ku plavení koní, k napájení hov. dobytka a drůbeže. Bývalý rybník výše u vsi zvaný Chotek (po hraběti Janu Rudolfovi Chotkovi 1824), jest vypuštěn a v pole proměněn. Černá Struha opustivší obec,

spěchá ke Starému Kolínu a padá po levé straně do Labe.

Celé teritorium obce svatokateřinské jest rovinou, jen po straně západní zvyšuje se poloha „Na Hubené“ v nepatrný vršek na 218 m nad hladinou mořskou.

Dešťů přes příliš mnoho u osady nespadne, ale bouře bývají prudké a zhoubné. Taková bouře přináší často krupobití a to bývá osudné; největší - což nemá pamětníka - bylo 3. července r. 1897, kdy kroupy zvící slepičích vejce padaly, v málo minutách skoro všechnu úrodu zničily a nejsilnější větve stromů i s ovocem zpřerážely.

Obec čítá 102 domy, ve kterýchž žije 668 obyvatelů, z nichž jest evang. vyznání 18, israelského 8. Nejstarší rodiny se zde uvádějí: Kačerova, Kučerova, Koutova a Špačkova; rodiny Koutova a Kučerova připomínají se již r. 1665 - tedy skoro půl třetího sta let.

Kroj jest moderní, nábytek v příbytcích taktéž.

Hlavní živnost obyvatelstva jest rolnictví; zvláště pak význačná péče věnuje se pěstování zelí a okurek. Domy ve vsi jsou vesměs přízemní a stavěny v podélných řadách, jednak po pravé a levé straně potoka, tvoříc takto rozsáhlou náves, jednak v menší části podél okresní silnice. Domy jsou nazvíce úzce spolu spojeny, jen malá část stojí o sobě v zahradě. Stavba domů je již skoro všechna novější z kamene a cihel: krytba tvrdá nebo šindelová. Některé domy mají staročeské lomenice s pěkným přístřeškem. Některé nápisy pro jich originalnost připojujeme:

Na domě u Zárubů v č. 52. byl na lomenici tento nápis: „Toto stavení jest s pomocí Boží vystavěno a nákladem Matěje Laciny vyzdviženo. Těž Doroty manželky dne 19. srpna Léta Páně 1797.“ Nápis ten byl proveden červeným písmem v červeném obdélníkovém rámečku na bílé půdě, a lze ve všech čtyřech rozích znamenati ještě stopy květinového ornamentu. Nápis sňat r. 1898 a uložen ve sbírkách školních. - Jiný nápis u Říhů v čís. 5. na lomenici zní takto: „Toto stavení jest s pomocí Boží vyzdviženo nákladem Jana Luňáka léta Páně 1812.“ - Třetí, nejlépe zachovalý nápis na lomenici, jest na domě u Špačků v č. 55.: „S pomocí Boží jest toto stavení vystavěno nákladem Václava Topinky l. 1820.“

³⁹⁴Tato lomenice jest vesměs ozdobena visle i napříč lištami, se stran chráněna jest okřídlením, římsa jest prohloubena a vydlabána, podobně i krakorce. Nápisy ty jsou napsány švabachem. Barva písma jest červená.

Na návsi jest kostel sv. Kateřiny a obecná škola; návsí protéká potůček přicházející od sv. Mikuláše a plní tu dva rybníky „Bačůvky“ zvané.

Obecní jmění skládá se z 35 ha pozemků, z nichž 10 a 72 m² rybníků, 3 ha 29 a lesů, 11 ha 19 a pastvin a ostatek půdy zastavěné, cesty a půdy neplodné; domek č. pop. 29 se zahrádkou (pastouška) a domek č. pop. 67 (kovárna). Z tohoto jmění obecního platí se 293 K 54 h daní. Celá obec má výměry 717 ha 75 a 23 m² a platí ročně 3915 K 46 h přímé daně. K obci Sv. Kateřinské náležejí: myslivna na Špandě, domky dráhy železničné a samota Hornická.

Lidová pojmenování pozemků jsou tato: na Měsíčku, u Lindy, u Špandy, u Hrabí, na Hornické, na Kamenci, na Hubené, v Kačínách, u Vlčí jámy, Obicka atd. Vývoz plodin a dovoz výrobků hospodářských a jiných potřeb jest skutku na osadu tak malou pozoruhodný.⁷¹¹⁾

Rozsáhlá luka svatokateřinská zasahují až k řece Labi. O luka vede se náležitá péče. Dávají výborné seno i otavu. Velké povodně labské bývají sklizni na úkor. Také v obvodu obce na straně severovýchodní jest močál, kde „V mokřině“ se říká posud; zbytek to záliv povodňových, kterými nás oblažují řeky Labe a Doubravka. Změny v kultuře pozemků, jakož i snaha po dosažení většího výnosu pozemkového a zařízení meliorační viz v I. díle „Zemědělství“.

³⁹⁵**Škola.** Až do r. 1785 byla obec kateřinská přiškolená do Zaboří, kam asi 36 dítek do školy chodilo. Týmž rokem zakoupila vrchnost novodvorská ve Sv. Kateřině dřevěný domek č. pop. 46. a zřídila v něm jednotřídní školu filiální pro děti svatokateřinské a svatomikulášské. Z

obce této chodily děti až dosud do školy novodvorské.

Učitel měl míti dle kongruy vyměřený plat školní a služné. Že však školní plat, který samému učiteli vybírati bylo, nevnášel tolik, kolik fassé předpisovala, byl mu r. 1785 povolen příspěvek v náhradu ze škol. fondu normálního obnosem 53 zl. 40 kr. stříbra a 4 míry polí zádušních bezplatně užívati. Roku 1811 byl přídavek ten snížen na 21 zl. 28 kr. stříb., ale za to zvýšena výměra polností na 13 měr ze záduší.

Stav tento trval až do r. 1833, kdy obec Sv. Mikuláš k Novým Dvorům se přiškolila, a kdy ve zdejší obci stavba nové školní budovy předsevzítí se měla, ježto dosavadní školní budova, čp. 46., dřevěné to stavení, tak zchátralé bylo, že hrozilo sesutím. Za staveniště schválen obecní pozemek na návsi na straně východní od kostela.

Nová školní budova obdržela č. pop. 60. a byla r. 1834 nákladem patrona a obce jen pro Svat. Kateřinu vystavěna z kamene a cihel a vysvěčena ještě r. 1834 kutnohorským vikářem P. Ant. Dařílkem. Na budově nad hlavním vchodem čtete tento nápis: „K vzdělání rozumu a k ušlechtnění srdce mládeže věnuje Jindřich hrabě Chotek r. 1834.“

Kolik bylo tehdy školou povinných dítek není známo. R. 1832 bylo dítek 72.

Když obci Sv. Mikuláši povoleno bylo r. 1833 se odškoliti, připadl náklad na novou stavbu jen patronu školy a obci a ten byl takto rozvržen: Vrchnost novodvorská jakožto patron školy přispěla 3584 zl. 19 kr. šajnu, osadníci zdejší hotově 112 zl. šajnu a na povozech a ruč. pracích přispěli 1282 zl. 9 kr. šajnu, t. j. dohromady 1394 zl. 9 kr. šajnu; úhrnem obnášel náklad na stavbu školní budovy 4978 zl. 28 kr. šajnu. Odškolením dítek z obce Sv. Mikuláše utrpěl učitel u Sv. Kateřiny 43 zl. konv. m. ztráty na služném; proto dány mu v náhradu některé příspěvky:

- a) z obecních důchodů 13 zl. šajnu nebo 5 zl. 12 kr. konv. m.,
- b) od vrchnosti, ale doživotně 10 zl. konv. m. tehdejšímu učiteli panu Václavu Kalinovi,
- c) dosud chybějící částka 27 zl. 48 kr. konv. m. měla se ze zádušního jmění doplniti.

Na vytápění dostával učitel od vrchnosti 7 sáhů měkkého polenového dříví, dovoz a štípaní obstarala obec. Mimo to dostával učitel u Sv. Kateřiny vejce na Zelený čtvrtek a na Sv. Michala.

Příjmy učitelů svatokateřinských, pokud zaznamenány, jsou následující:

Fasse z roku 1840: Dle fassé z r. 1792 užíval a dosud užívá učitel u Sv. Kateřiny: a) 5 jiter 1425 sáhů čili 11 strychů 3 věrtele $\frac{1}{2}$ m zádušních pozemků bez činže a daní, což obnášelo čistého příjmu 15 zl. - kr. konv. m.; b) příspěvek z normálního fondu školního 21 zl. 28 $\frac{1}{4}$ kr. konv. m.; c) dobrovolný desátek od obce Sv. Kateřiny (jen dočasně) 5 zl. 12 kr. konv. m.; d) novoroční příspěvek dle domů 1 zl. 6 kr. konv. m.; e) školní plat (sobotáles) 61 zl. 26 kr. konv. m. Úhrnem hrubý příjem 104 zl. 12 $\frac{1}{4}$ kr. konv. m. Z toho odečteno za čištění 12 zl. - kr. konv. m. Čistý příjem obnáší 92 zl. 12 $\frac{1}{4}$ kr. konv. m. K tomu dáváno od vrchnosti novodvorské 7 sáhů dříví a to 6 sáhů pro jednu třídu a 1 sáh pro nedělní opakovací hodiny. Vejce na zelený čtvrtek a na sv. Michala učitelu dávána nejsou ve fassé uvedena, ježto ta za pouhý dar se pokládala. - Josef Kos, m. p., učitel.

³⁹⁶Fasse z roku 1863: a) z polí zádušních 16 zl. 80 kr. r. č.; b) sbírka novoroční od osadníků 4 zl. 40 kr. r. č.; c) místo vajec o zelený čtvrtek, kteráž dávka vyvazena byla 9. srpna 1851 obnosem 21 zl. 17 $\frac{1}{2}$ kr. r. č.; úroky z této částky 1 zl. 5 kr. r. č.; d) příspěvek z normál. školního fondu 53 zl. 54 kr. r. č.; e) z obecní pokladny 5 zl. 46 kr. r. č.; f) školní plat 145 zl. 99 kr. r. č. Úhrnem 227 zl. 24 kr. r. č. Vydání za čištění 12 zl. 60 kr. r. č. Čistý příjem obnáší úhrnem 214 zl. 64 kr. r. č.

Na vytápění školy dodává vrchnost novodvorská 7 sáhů měkkého štěpinového dříví a sice 6 sáhů pro jednu třídu a 1 sáh pro nedělní opakovací hodiny. Dovoz však a rozštípaní dříví jest povinna obec obstarati.

Ve Sv. Kateřině, dne 3. května 1863. Václav Typlt, učitel, m. p.

Když dne 1. prosince 1866 p. Václav Pejšek, farní učitel v Zábobí, zemřel, žádal učitel u Sv. Kateřiny, aby mu výkony a příslušné příjmy ze štol obce této přiřknuty byly, což uskutečněno vynes. velesl. c. k. místodržitelství ze dne 26./VII. 1867, č. 32.152.

Fasse z roku 1867: a) z polí zádušních 16 zl. 80 kr. r. č.; b) sbírka novoroční od osadníků dle domů 4 zl. 51 kr. r. č.; c) úroky z vyvazeného kapitálu per 21 zl. 70 kr. (místo dávky vajej na zelený čtvrtek) 1 zl. 5 kr. r. č.; d) příspěvek z normálního fondu školního 53 zl. 54 kr. r. č.; e) z obecní pokladny 5 zl. 46 kr. r. č.; f) školní plat 152 zl. 16 kr. r. č.; g) za řízení kúru příjem 5 „, 18 kr. r. č. Úhrnný hrubý příjem 238 zl. 70 kr. r. č. Vydání: a) za čištění 12 zl. 60 kr. r. č.; b) kalkantovi 2 zl. r. č. Čistý příjem 224 zl. 10 kr. r. č. Na vytápění 7 sáhů měkkého polenového dříví i s dovozem a rozštípáním od obce. Ve Sv. Kateřině, dne 3. září 1867. Václav Typlt, učitel, m. p.

Takové příjmy měl učitel svatokateřinský až do r. 1870, kdy vydány byly nové škol. zákony.

R. 1883 dostoupil počet dítek školou povinných skoro 100 a tu nestačila škola o jedné třídě; proto starala se obec, aby škol. úřady svolily k rozšíření školy jejich. Výnosem c. k. zem. školní rady z r. 1883 bylo žádosti obce svatokateřinské vyhověno a škola rozšířena na dvoutřídní. Obec dala sobě sdělati plány a rozpočty staviteli Fr. Hradeckému v Hoře Kutné na přístavbu jedné třídy, a vystavěla tuto přístavbu nákladem 2690 zl. r. č. Stavbu provedl r. 1883 Václav Slepíčka, stavitel z Nov. Dvorů. V měsíci září 1884 počalo se vyučovati v obou třídách.

V průčelní části budovy zřízen výklenek, v němž upraveno jest poprsí velikého paedagoga Jana Amosa Komenského a nad ním nápis: „Bohu a vlasti.“

Na záp. str. budovy školní byla r. 1885 založena štěpnice; školní zahrada založena na str. východní taktěz r. 1885 a v r. 1892 ve štěpnici zřízena letní tělocvična.

Posloupnost učitelstva: J. Drahovzal (1786-1804), Fr. Piskač (1804-06), Václav Typelt (1806-33), Václ. Liehman (1833-35), Václ. Kalina (1835-39) Jos. Západlo (1839-40), Ignác Novák (1840), Josef Tichý (1840), Jos. Kos (1840-53), Václ. Typlt (1853-84), Fr. Hubert (1882-83), Em. Belšán (1884-91), Josef Fettr (1884-86), Edvard Lanč (1886-91), Frant. Novotný (1891, dosud řídícím), Václ. Jäger (1891-97), Matěj Škvor (1897³⁹⁷-1909), Zdeněk Ledr (1910), J. Semerád (1910 dosud učitelem). - Industr. vyučování počalo 1. ledna r. 1882 a první ind. učitelkou byla Em. Zalabáková (1882-92), Aloisie Mráčková, provdaná nyní za Ant. Koláčného (1892 až dosud).

Posloupnost předsedů míst. škol. rady: Prokop Peroutek (1871-74), Matěj Kyselka (1874-77), Frant. Špaček (1877-83), Frant. Semelka (1883-86), Matěj Kút (1886-90), Čeněk Stárek (1890-93), Josef Švejek (1893-99), Jan Čepek (1899-1902), Frant. Stárek (1902-05), Josef Švejek (1905-07), Jarosl. Kout (1907 až dosud).

Posloupnost míst. dozorců školních: Matěj Kyselka (1871-74), Frant. Špaček (1874-77), Václav Švejek (1877-80), Jakub Bobek (1880-83), Jan Čepek (1883-86), Antonín Stára (1886-89), Jan Doskočil (1889-92), Václav Kačer (1892-95), Jan Cukr (1895-99), Josef Švejek (1899-1902), Jan Čepek (1902-09), Alois Špaček (1909 až dosud).

Kostel. Kostel ve Sv. Kateřině je filiálním a založení jeho spadá do r. 1307. Založili jej a nákladem svým vystavěli cisterciáci kláštera sedleckého. Hlavní oltář v presbytáři jest obrácen k východu. Presbytář jest hrubé, gotické klenutí, jehož pásy vybíhají ze zdi beze všech okras a jsou spojeny jednoduchým okrouhlým svorníkem. Na oltáři jest obraz sv. Kateřiny, kteréžto světici kostel zasvěcen jest.

Loď chrámová jest neveliká, ve zdech jsou poměrně malá okna (po dvou na straně jižní a severní a jedním na kúru). Strop býval původně dřevěný, nesený krakorci - a byl r. 1842 na-

hrazen novým stropem rakosovým.

K chrámu těsně přimyká hmotná, přepevná v got. slohu stavěná věž, v níž spatřiti lze úzká okna, vždy po pěti na každé straně na způsob střílen a to tak, že nejnižší jest škulina okenní jedna, nad tou dvě a nad těmi jako ve druhém patře také dvě. Okna tato, jakož i celá stavba připomíná původ jména kostel - latinsky castellum, což znamená tvrz z dob pronásledování křesťanů.

³⁹⁸Vchod do chrámu vede se strany jižní a jest opatřen pěkným gotickým ostěním. Lavice stojí v loďi o jedné řadě. Na kůr vedou schody a odtud na loď chrámovou a dále do věže.

V době katolické protireformace dala majitelka panství novodvorského Marie Monika Švihovská z Valdšteina kostel po katolicku upravit a oltáře tam zříditi. Oltář byl posvěcen 18. dne měs. června 1665 Danielem Vítem Nastoupilem, světicím biskupem pražským, který vložil do oltáře ostatky sv. Voršily a sv. Mořice.

Dokazuje to nápis latinský na kameně zasazeném v mense hlav. oltáře, kterýž česky takto zní: „Tento oltář posvětil vys. důstojný pán Daniel Vít Nastoupil ze Schiffenbergu, biskup Konstantinopolský, světicí biskup J. E. kardinála z Harachů, arcibiskupa pražského r. 1665 dne 18. července vloživ tam ostatky sv. Voršily a sv. Mořice.“

Různé byly od těch dob konány opravy, počínaje r. 1680 hrabětem Věžníkem, pak ostatními patrony i obcí. Posledně opraven byl r. 1892 nákladem 1184 zl. a opatřen také hromosvodem.

Ve věži jsou dva zvony. Větší bez znaku nese tento nápis:

»Ga hlas wolagjicjho na poussiti, sprawte cestu Panie.« Tomass zwonarz z Hory Kutny⁷¹²) udielal zwon tento l. 1596.

Druhý menší zvon jest ozdoben obrazy sv. Kateřiny a sv. Antonína, a nese nápis: „Carolus Antonius Hein, actualis parochus Zábořiensis. A° D^{Nl} 1763.“

Kolem chrámu jest neveliký okrouhlý hřbitov obehnan zdi kamenou. Jest zde toliko jediný tepaný kříž z r. 1814, nevalné ceny.

K dovozu a vývozu používá se nejen okres. silnic, ale i dráhy státní společnosti ve St. Kolíně, v Labském Týnci (Záboří), v Hoře Kutné (Sedlci). Krajina osázena jest dosti četnými stromy, ač upřítí se nedá, že by mohla obec se postarati u občanstva o větší zájem k pěstování stromů, a tím nejen krajinu okrášlit, ale i většího užitku jednotlivcům získati.

Dějiny. V úrodné krajině podle staré cesty „Haberské“ vedoucí z Moravy do Prahy byly již ve XII. století osady Malín, Hlízov, Libenice. Severovýchodně odtud rozkládal se až k Labi veliký les Bor, který 30. června 1278 koupil od českého krále Přemysla Otakara II. čtrnáctý opat sedlecký Mikuláš I. za 150 hřiven stříbra pražské váhy a odevzdal jej řeholi, by jej vymýtila, dvory zřídila a lidem osadila.

Mniši tito, jichž řád má původ ve Francii, přinesli do Čech uctívání sv. Kateřiny († 307), patronky university pařížské. R. 1307 slavena byla tisíciletá památka jejího umučení a cisterciáci postavili na památku tu chrám sv. Kateřiny poblíž dvoru, kol kterého povstala osada, zvaná Bor Sv. Kateřiny a později prostě zvaná Sv. Kateřina.

Nejstarší známou zprávou o sv. Kateřině dočítáme se v knihách kolínských,⁷¹³) kde se uvádí, že r. 1395 koupil Jindřich od Sv. Kateřiny statek v Lošanech za 305 kop grošů od Markety vdovy pozůstalé po Mikuláši Winklerovi.

Sto let po založení osady svatokateřinské zastavil klášter sedlecký Sv. Kateřinu Anně z Hasenburka za 500 kop gr. s výhradou, že po smrti její opět klášteru připadne. Paní z Hasenburka zemřela r. 1419. Ještě před svou smrtí postoupila klášteru sedl. ze svého majetku tři dvory a mezi nimi byla i Sv. Kateřina.⁷¹⁴)

³⁹⁹Císař a král Zikmund, ač prý hájil zájmy církevní, nehezky počínal si proti klášterům. Kde jen mol, zastavoval statky církevní. Tak r. 1420 v den Šimona a Judy zastavil ves sv. Ka-

teřinu Habartovi z Adlaru za to, aby mu dostavil 30 vojínů na koni proti husitům. Habart byl v držení dvoru a vsi Sv. Kateřiny do r. 1436, kdy dne 18. listopadu císař Zikmund sv. Kateřinu a vůkolní vsi s městem Kolínem zastavil husitskému knězi Bedřichu ze Strážnice, když byl slíbil proti Zikmundovi nebojovati. Ve smlouvě zástavní uvedeno, že kněz Bedřich a ⁴⁰⁰jeho dědicové nemají lidí ve Sv. Kateřině a ostatních místech nespravedlivými platy obtěžovati.

Dle obyčejte tehdejšího příznama se obec k vyznání pod obojí, jako byl pán jejich Bedřich ze Strážnice, sídlící na hradě kolínském († 1459). Král Ladislav Pohrobek, chtěje se odměnit za služby platné Jiřímu z Poděbrad, dovolil mu vyplatiti mnohé statky zápisné, aby je pro sebe držeti mohl. Mezi nimi bylo i panství kolínského, k němuž nyní Sv. Kateřina náležela. Tak dostala se Sv. Kateřina pod panství znamenitého vlastence Jiřího z Poděbrad.

Po smrti jeho r. 1471 sešli se synové na Poděbradech, aby se rozdělili o statky otcovské. Listem dílčím ze dne 9. března 1472 připadlo panství kolínského a s ním Sv. Kateřina druhorozenému synovi Viktorinovi, který je postoupil bratru svému Hynkovi, knížeti Minsterberskému.⁷¹⁵ Oba však bratři Viktorin i Hynek odvrátili se od nového krále Vladislava Jagelonského a přidrželi se Matyáše, krále Uherského. Tomu postoupil r. 1476 Hynek Kolín se Sv. Kateřinou. Když pak Matyáš s Vladislavem se smířili, postoupil Matyáš 1. září 1486 králi Vladislavovi panství kolínského. Tak přešla Sv. Kateřina do rukou krále českého, v jehož rukou byla (s výjimkou r. 1502-06, kdy bylo panství zastaveno Mikuláši ml. Trčkovi z Lípy na Lichnici) do r. 1553.

Toho roku král Ferdinand I. propůjčil panství kolínského k užívání znamenitému válečníku Karlovi ze Žerotína pro zásluhy jeho ve válkách proti Maurům v Africe a Turkům v Uhrách. Při odevzdání vesnic r. 1553 takto se Sv. Kateřina popisuje: „Ve Sv. Kateřině jest osedlých lidí (sedláků) 16; orných polí 25 lánů (1 lán = 128 korců). Poddaní platí úroku sv. Jírského a Havelského po 11 kopách 32 gr. č., dluhují roboty 90 dní, začez platí denně po 4 gr., což obnáší 4 kopy 15 gr.; slepic odvádějí ročně 90. Ve vsi jest 1 poddaný kostelník⁷¹⁶) a 1 hospoda. K té vsi náležejí luka, která se lidem pronajímají a průměrem ročně 10 kop 10 gr. vynášejí.

Karel ze Žerotína, pán zboží toho, zemřel 20. září 1560 a byl pochován v kostele sv. Bartoloměje v Kolíně, kde dosud čteme nápis na pomníku z bílého mramoru: „Urozený a statečný rytíř pan Karel ze Žerotína, pán na zámku kolínském.“ Vdova Veronika v témž kostele má náhrobek s nápisem: „Léta Páně r. 1567 v úterý masopustní usnula v Pánu urozená paní Veronika z Lípy na Kolíně, manželka uroz. rytíře Karla ze Žerotína.“ Poručníci dítek Žerotínových koupili r. 1569 od bratří Martinických z Chřenovic Nový Dvůr, kterýž ujal Jan Lukáš ze Žerotína a po něm i s panstvím kolínským Kašpar Melichar ze Žerotína. Tehdy byla Sv. Kateřina v majetku zboží kolínského.

Poněvadž Kašpar Melichar měl Kolín propůjčený jen dočasně a s měšťany kolínskými byl v ustavičném hněvu, odebral mu císař Rudolf r. 1591 Kolín a dal panství toto a statek libenický spravovati svými hejtmany. Toho času stalo se také narovnání o povinné platy občanů ze St. Kolína k panství kolínskému. Císař Rudolf ponechal kolínským les mezi St. Kolínem a Sv. Kateřinou, z něhož měli dříví na stavbu mostu obracetí, honební právo v tom lese sobě zůstaviv.

Hned po odevzdání zámku kolínského císaři žádal Kašpar Melichar z Žerotína sněm království Českého za přimluvu, aby mohl si Sv. Kateřinu, Sv. Mikuláš, Sv. Jakub, Záboří, Kobylnice a Lišice, které dosud zápisně držel ke Kolínu, dědičně míti, odvolávaje se na zásluhy otcovy. Sněm i císař žádosti jeho svolili r. 1593. I spojil vesnice ty s Novým dvorem a učinil tak počátek panství novodvorského. Téhož roku vystavěl si v Nov. Dvuru zámeček a přestěhoval se sem.

⁴⁰¹R. 1614 postoupil synu svému Janu Lorenci dvůr ve Sv. Kateřině doživotně; Jan Lorenc byl r. 1604-12 při dvoře císařském a byl pak krátký čas pánem na Čestíně-Kosteletě. Od r. 1606

byl ženat s Annou, ovdovělou Belvicovou roz. ze Štampachu; a když ovdověl, pojal za manželku Dorotu Kateřinu Hasišteinskou z Lobkovic a vyženil s ní Toužim.

Za českého povstání byl velitelem vojska stavovského a padl v bitvě na Bílé Hoře 8. dne měsíce listopadu 1620. Vdova po něm zůstala přišla konfiskací o všecko jmění a vystěhovala se r. 1628 do Drážďan. Dvůr ve Sv. Kateřině ujal otec Lorencův Kašpar Melichar, který r. 1628 obdržel přísný rozkaz, aby se vystěhoval ze země, poněvadž nechtěl přijati víry katolické.

I postoupil t. r. panství své manželce Alžbětě z Waldšteina - katoličce, na jejíž žádost císař. reskriptem ze dne 9. ledna 1629 Žerotínovi pro vysoké stáří jeho (73 let) lhůta k vystěhování se ze země na 1 rok byla prodloužena.

Obyvatelé Sv. Kateřiny byli jesuity kutnohorskými rokem 1628 počínaje obrácení na víru katolickou. Víru tu někteří na oko přijali, ale potají scházeli se s predikantem nekatolickým v lesích kol nynějšího Bernardova. Mnozí však raději, než by byli přijali víru katolickou, opustili statky a vystěhovali se ze země. Proto uvádí urbář r. 1660, že ve Sv. Kateřině je 13 pustých katolických gruntů a několik chalup.

Farář církvický, P. Bazil Verbický, kněz řádu karmelitánského, dosazený arcibiskupem Harrachem r. 1655, pod jehož duchovní správou celé panství novodvorské (tedy i Sv. Kateřina) náleželo, stěžoval sobě 16³¹/758 vikari kutnohorskému takto:

Nejdůstojnější Pane!

„Já níže psaný oznamuji nejdůstojnějšímu Pánu, panu arciděkanovi kutnohorskému, vikáři veřejnému a patronu svému nejuctyhodnějšímu, jak před 3 dny pátraje po přestupcích u víře u svých osadníků na farnosti, proti vši naději a tušení svému mnoho jsem jich našel na cestě zkázy a to takto: Rychtář obce Sv. Kateřiny se mi přiznal v přítomnosti jiných, že před a po svatých Velikonočních, nedávno uplynulých, zjevil se v noci v lidském těle satan a lží prorok v lesích, sousedících s mou farností a tamže svolav k ohni množství rolníků z různých panství, nasypal jeden výstupek a naň chleba a kalich položil a konečně na způsob přijímání pod obojí způsobou všem podal, držev řeč půl druhé hodiny. Tato novinka postrašila velmi ducha mého a proto ihned téhož dne dal jsem do vězení a okovů odvésti jednu ženu tím podezřelou, že téhož večera šla v osadě Sv. Kateřině od jednoho domu ke druhému, oznamujíc příchod zmíněného služebníka. Na to byvši vyslechnuta doznala, že jiné dvě ženy s ní šly do lesa a tyto podobně ve výslechu doznaly, že tam bylo jiných 6 ze sousední vsi a 2 rolníci. Tedy věznicím již 3 ženy a jednoho rolníka; druhý však prchl.

Pročež, nejdůstojnější pane, jest třeba v čas zakročiti, aby jiskra, v popelu doutnající, byla uhašena a zhoubný požár ve svém zárodku byl potlačen; račtež mi svou radou býti nápomocen. Tento list pak nejjasnějšímu Pánu, panu kardinálu našemu račtež zaslati. Poněvadž však nemohu u mnohých dosíci žádného potvrzení o přestupcích jejich proti víře, proto násilím je ku přiznání donutím.

Dáno na faře v Církvici 1658, 31. července.

P. Basilius Verbický, řádu karmel. S. P. M. farář v Církvici.

Do roku 1665 byli jinověrci ve Sv. Kateřině potlačeni, jak o tom svědčí úprava oltáře tamního kostela. Když pak císař Josef II. vydal r. 1781 toleranční patent, hlásili se mnozí hromadně k víře evangelické. Proto ustanovilo gubernium r. 1782, aby každý, kdo k církvi helvetské přestoupiti chtěl, dostavil se na vrchnostenskou kancelář, aby tam o důvodech přetupu byl vyslechnut. Uvádíme zde 2 výňatky z protokolu, zavedeného 31. května 1783 u patrim. úřadu v Nov. Dvorech.⁷¹⁷⁾

Josef Rak, sedlák od Sv. Kateřiny. Ot. Jakého jste náboženství? Odp. Evangelického, helvetského, podle kšaftu Krista Ježíše. Ot. Z jaké příčiny 402Zase k té víře přestupujete, vždyť jste ji zavrhl a katolickou vyznával? Odp. Poněvadž má víra katolická mnoho bohů a p.

farář zábořský mne při komisi přemluvil; proto ji také opouštím.

Jakub Říha, sedlák od Sv. Kateřiny. Ot. Proč jste se dříve k helvetské víře nepřihlásil? Odp. Poněvadž jsem ji ještě tenkrát neznal a sv. písmo jsem neměl. Ot. Co vás k tomu přivedlo? Odp. Zákon Páně.

Mnozí obyvatelé svatokateřinští nechtěli se však k žádné dovolené církvi přiznati. Když po vyzvání tak učiniti nechtěli, byli do Nov. Dvorů na úřad obesláni a když žádné pokusy se nezdařily, obdržel každý 25 ran holí - načež katolické vyznání víry složili. Dle urbáře bylo r. 1660 ve sv. Kateřině sedláků 8, zpustlých gruntů 13 a panský dvůr. Dle urbáře z r. 1773 bylo již ve Sv. Kateřině celoláníků 16, chalupníků 14 a domkáři 3.

Sv. Kateřina náležela do r. 1848 k panství novodvorskému, s kterýmž sdílela osudy do zrušení roboty.⁷¹⁸⁾ Na některých statcích svatokateřinských byly zajištěny t. zv. „železné krávy.“ Byly to roční poplatky, které statek ten věčně odváděti povinnen byl. Tak odváděli sedláci z č. 22., 37. a 24. do pokladny zádušní 24 kr.; faráři zábořskému odváděl každý sedlák 2 věrtle žita, tolikéž ječmena i ovsu; každý chalupník jménem desátku 1 věrtel žita a tolikéž ovsu. Témuž faráři jménem (t. zv. másla) z každé krávy 2 kr. a 3 denáry. („A to sú ty železné krávy.“)

Sv. Kateřina náleží farou, poštou, c. k. felegr. a četnickou stanicí do Zábोří a zdravotním obvodem do Nov. Dvorů, kamž ročně 99 K 80 hal. přispívá.

Nejbližší stanice železniční jest Labský Týnec (Zábоří) na státní dráze Praha-Brno-Vídeň.

SVATÝ MIKULÁŠ.

Při erární silnici kutnohorskohradecké, 9 km od Hory Kutné a 3.8 km od Nov. Dvorů leží ve výši 205 m n. A. obec Svatý Mikuláš. V obci té jsou 83 pop. čísla, ve kterých bydlí 606 obyv., z nichž jest 48 evang. ref., 3 augsb. a 8 israelitů. Obyvatelstvo žíví se rolnictvím, nádenictvím a řemeslem - hlavně zednickým, tesařským a pokrývačským. Mládež po vyjití ze školy věnuje se většinou hospodářství. Kroj i nábytek již není starobylý.

Domy ve Sv. Mikuláši tvoří naves skoro pravidelného obdélníku, v jehož středu jest rybníček, hasičská kolna a kostelík, zasvěcený sv. Mikuláši. Domy stavěny jsou z tvrdého materiálu, kryty taškami nebo šindelem a stojí v zahradách, ve kterých se daří pěkné ovoce. Na čísle 4., 40. a 50. byly ještě do nedávna staré lomenice z XVIII. století s řezbami. Již zmizely. Obec dělí se na „Náves“ a na „Hradčana“. K obci mikulášské náleží hajovna zvaná „Haltýřek“, kteráž jméno své obdržela od „haltýře“, velikého rybníka, v němž chovány byly ryby. Od roku 1843 jest rozorán na pole. Měl 9 ostrovů a byl vrouben buky. Obcí protéká potůček, který sem přichází od Rohozce a odtud spěchá k Sv. Kateřině.

Obec Sv. Mikuláše stála již v XI. stol. v lese zvaném „Bor“ a také slula „Bor.“⁷¹⁹⁾ Opat kláštera sedleckého⁷²⁰⁾ koupil od krále Přemysla I. les „Bor“ za 150 hřiven stf. a dal jej vymýtití řeholníky, jichž prý tehdy bylo v klášteře asi 500 (200 laiků).⁷²¹⁾ Klášterníci vystavěli poblíž osady Boru dvůr. Dle starého zvyku pojmenovávali dvory jménem některého svatého. Tento dvůr nazvali - dvůr Sv. Mikuláše - a tím také poctili svého opata.

Tak dostalo se v majetek kláštera sedleckého celé okolí a osada Bor rukou královských pod právomoc téhož kláštera a ten zde vystavěl r. 1307 ku poctě Sv. Mikuláše chrám. Od té doby zvána obec Bor Sv. Mikuláše, až konečně v II. polovici XV. století jméno Bor zmizelo⁷²²⁾ v ústech lidu a obec prostě zvána Sv. Mikuláš.

⁴⁰³⁾ **Kostel a fara.** Kostelík svatomikulášský byl za dřevních časů založen a vystavěn jako kostel farní. Znám byl u něho na počátku XV. století farář Jiří, kterýž vystupoval slovem i písmem proti reformátorské činnosti mistra Jana Husi. Podpisoval se „Jiří z Boru.“

Když r. 1421 zpusťošen byl klášter sedlecký, nebyl nikdo na faru Sv. Mikuláše dosazován a pozemky farní připadly obci.

V XVI. století byli obyvatelé zdejší většinou podobojí a tu náleželi svatomikulášti k faře podobojí v Zábouří. V XVII. století byli zase občané většinou katolíci a přiřazeni do Církvice.

Mezi tím časem kostel mikulášský hynul, a tu r. 1680 smíloval se nad svatyní tou hrabě Bernard Věžník⁷²³), který ji dal opravit na svůj náklad a přikázal církvicckému faráři, by tu konal občas bohoslužby. A fara církviccká konala je až do r. 1791. Poněvadž od r. 1680 se nikdo o udržování kostela nestaral, sešel velice; proto byla r. 1790 loď odbourána, takže zůstal jen presbytář s částí věže; v této podobě je kostelík svatomikulášský posud.

⁴⁰⁴Ku konci XVIII. století zřízena v Nov. Dvorech lokalie, kteráž po 10 letech vyzdvížena byla na faru a sem přiřazen Sv. Mikuláš.

U kostela svatomikulášského byl zřízen hřbitov, kam byla pochovávána těla zemřelých občanů až do r. 1827. V tom čase nařízeno guber. dekretem ze dne 1. prosince 1827 a 11. března 1828 rozšíření hřbitova novodvorského a obci Sv. Mikuláši přikázáno sem pochovávatí těla svých milých.

Dějiny. O Sv. Mikuláši zaznamenány jsou zprávy již v XI. století, když náležela celá krajina knížatům Českým. Dále nacházejí se zprávy v listinách, když klášter sedlecký od krále Přemysla les zakoupil i s osadou Bor tu založenou, a když konečně klášter sedlecký tu vystavěl r. 1307 farní chrám a zůstal v držení osady i zboží k ní náležejícího do r. 1407. Týmž rokem prodal klášter „Bor Sv. Mikuláše“ paní Anně z Házenburka za 500 kop grošů s výhradou, nebude-li míti po smrti dědiců, že připadne jmění Sv. Mikuláše opět klášteru.⁷²⁴) Paní z Házenburka zemřela r. 1419 a ještě před svou smrtí postoupila dvůr ve Sv. Mikuláši opět klášteru sedleckému.⁷²⁵)

Po vypálení kláštera r. 1421 byly statky klášterní rozebrány. Většinu jich zabral císař Zikmund, aby zastavil je, pomohl sobě ku placení výloh válečných.⁷²⁶)

R. 1436 zapsal císař Zikmund husitskému válečníku Bedřichu ze Strážnice Sv. Mikuláš s rybníkem⁷²⁷) a spojil jej s panstvím kolínským s připomenutím, že kněz Bedřich a jeho dědicové nemají lidí v místech k panství tomuto náležející obtěžovati nespravedlivými platy, ale obyčejné požitky z toho odváděti komoře královské. Kdyby pak císař anebo jeho dědicové zápisné ty statky chtěli vyplatiti zpět, měli tu výplatu opověděti rok napřed.⁷²⁸) Tot' byla odměna, za kterou se kněz Bedřich ze Strážnice podrobil nové vládě. Vyjednávání zaň vedli s císařem Oldřich z Rožmberka a Přibík z Klenového.

Po smrti krále Jiříka Poděbradského zůstal Sv. Mikuláš při panství kolínském⁷²⁹), kteréž drželi synové jeho Viktorin a Hynek. Hynek postoupil své právo na Kolín r. 1476 králi Matyáši a ten r. 1486 postoupil celé zboží kolínské - tedy i obec Sv. Mikuláš - králi Vladislavu Jagel. Týž obdržel sněhem svolení, vybíratí obecnou berni a vyplatiti statek kolínský. Tak přišel Sv. Mikuláš v ruce zeměpanské, ve kterých zůstal až do r. 1553, kdy Ferdinand I. panství kolínské zapsal za dobré služby znamenitému válečníku Karlu ze Žerotína.

Při odevzdání p. Karlu ze Žerotína byl Sv. Mikuláš takto popsán: „Usedlých lidí 15; orných polí 12¼ lánů. Poddaní platí úroku svatojirského a havelského po 4 kopách 49 gr. č. Dluhují roboty 55 dní, začež platí denně 4 gr. č., což činí 2 kopy 15 gr.; slepic odvádějí 19. V téže vsi jest jeden poddaný kostelník a jedna hospoda. U vsi této jsou luka jménem Kačinská, kteráž se pronajímají a průměrem ročně 13 kop 52 gr. vynášejí.“⁷³⁰)

Siroťci po p. Karlu ze Žerotína, majitelé panství kolínského, koupili r. 1569 Nový Dvůr. Kašpar Melichar ze Žerotína spojil r. 1593 vesnice Sv. Kateřinu, Sv. Jakub, Sv. Mikuláš a Zábouří s Nov. Dvorem a týmž rokem byla obec Sv. Mikuláš připojena k panství novodvorskému.

Ve válce 30leté utrpěla obec mnoho; byla 1639 Švédy vypálena. Dle staré gruntovní knihy z r. 1660 bylo v obci zpustlých gruntů 8, osedlých 11. Dvůr byl úplně pustý.

⁴⁰⁵R. 1679 koupil novodvorské panství hrabě Věžník, a ten se stal zvelebitelem panství a celé krajiny. Dvůr mikulášský dal nově zříditi a okolí odvodňováním vysušiti. Veškeré pozem-

ky selské dal znovu vyměřiti a tam, kde sedláků nebylo, osadil chalupy novými obyvateli, vždyť mnozí ve válce 30leté prchli ze svých gruntů. Ve Sv. Mikuláši zřídil 3 statky selské, 12 chalup a řemeslníky přidělil ku cechům novodvorským. Sedláky zavázal odváděti faráři církvickému po 3, chalupníky po 1 věrteli ovsa; milostivé vrchnosti předli tito poddaní přízi, krmili dobytek a vykrmeny odváděli na zámek.

R. 1722 stal se pánem Sv. Mikuláše hrabě Pachta a r. 1728 hrabě Karel Bathyany. Týž dal panství své nově změřiti a z popisu r. 1734 vykonaného je patrnó, že byla ve Sv. Mikuláši panská hospoda, z níž se platily 22 zl. a panská kovárna, za kterou se ročně platilo 6 zl. Ve dvoře bylo 40 kusů krav a 500-600 jalových ovcí. Sedláci platili vrchnosti ročně 2 zl. 40 kr., chalupníci po 1 zl. úroků.

R. 1764 koupil panství hrabě Jan Karel Chotek, kterýž r. 1776 opravil dvůr svatomikulášský, vystavěl nové stodoly a r. 1782 novou hájovnu na hrázi. Dle urbáře z r. 1773 měli sedláci i chalupníci 230 korců $3\frac{3}{4}$ věrtel polí, 24 korce 1 věrtel porostlin a luka vynesla $36\frac{1}{4}$ fůry sena.

Tehdejší rodiny sedláků zvali se: Ducháčkova, Rovenských, Sukova, rodiny chalupníků: Horáčkova (rychtář), Horákova, Křížkova, Maršálkova, Černohorských, Dolanských, Navrátilova, Sukova, Drvoštěpova, Hylských a Suchánkova. Domkářů bylo 9.

⁴⁰⁶V rodině Chotkově zůstal dvůr mikulášský do r. 1911. (Ostatek viz u Nov. Dvorů.) K politické obci svatomikulášské patří zámek „Kačina“ a hospoda „Husa“.

Obec svatomikulášská má pozemků plodných i pastvin 60 ha 55 a 35 m² z nichž odvádí 243 K 96 h přímé daně; celá obec má výměry 643 ha 95 a 64 m² a platí 5244 K 82 h^{731a}) daní. Jména pozemků: na Váňovce, v Reguli, za Prúhonem, za Studencem (vysušený rybník) atd.

Sv. Mikuláš náležel od r. 1688-1785 školou do Nov. Dvorů; před tím chodila mládež do školy zábožské, kamž i církví podobojí Sv. Mikuláš náležel. R. 1785 přiškolov byl Sv. Mikuláš s vyjmutím dvora ku Sv. Kateřině; ale již r. 1790 k návrhu ředitele školy novodvorské Ludvíka Seiferta byl opět k Nov. Dvorům přiškolen. Občanům se to však nelíbilo, a jen někteří sem posílali dítky své, někteří do Sv. Kateřiny a někteří nikam. Teprv r. 1833 byl Sv. Mikuláš trvale přiškolen k Nov. Dvorům.^{731b})

Farou, poštou, telegr. stanicí, obvodem zdravotním náleží Sv. Mikuláš do Nov. Dvorů, kamž na lékaře ročně přispívá 84 K. Četnickou stanicí patří do Zábostí.

Nejbližší nádraží želez. jest Zábostí (Týnec n. L.) na státní dráze Praha-Brno-Vídeň a Sedlec-Hora Kutná na dráze severozápadní.

ŠTIPOKLASY

Tam, kde se spojuje erární silnice kutnohorská s čáslavskou, směrem k Táboru, rozkládá se ve výši 479 m n. A. obec Štipoklasy, 15½ km od Hory Kutné vzdálená.

Má 36 domů se 199 obyvj., kteří se žijí vesměs rolnictvím a nádenictvím. Nejstarší rodiny, které tu žijí přes 200 let, jsou: Hurtova, Jandíkova a Krulišova. Mládež po vyjití ze školy zůstává většinou při hospodářství; nemnohá věnuje se řemeslu. Domy stojí po obou stranách silnic a některé o samotě. Jsou stavěny z tvrdého materiálu, ale kryty různě. Skoro všechny mají dosti velké zahrady, v nichž se pěstuje stromoví ovocné. V okolí Štipoklas je podnebí drsnější a proto některým druhům ovocným se tu nedaří.

Kroj i nábytek ustoupil nezbytnému zmodernisování. Obec dělí se na „Malou Stranu“, u „Rybníčka“, na „Mýtě“ a ve „Dvoře.“ Na nepravdělné návsi je zvonička a na zvonku latinský nápis tohoto obsahu: „Tímto znamením odpuzuje se ďábel a tobě život se chystá.“ - Pod znakem Hory Kutné: „Oroduj za nás svatý Vavřinec.“ „Z Hor Kutných našich tento odznak.“ Lil Jan Bok v Kouřimi r. 1730. V polích u silnice u prvního stavení od Zbraslavic stojí obcí štipoklasskou r. 1868 pořízený železný kříž, který nese tento nápis: „Ochraň nás Kriste Pane s ne-

bes dálky - od pohromy, moru, hladu a války“.

Na západním svahu vrchů zdeslavických objevuje se pramínek, kterýž zabíhá do obce štipoklasské a tu malý rybník tvoří. Severně obce bere sebou jiný malý potůček od Hatí a ubírá se do Vidláku do východní vidle. Jména rybníků zavodněných jsou: Rožmberk, Dolejší, Hořejší a Hastrman.

Nejvyšší vrchy bezejmenné dosahují u erární silnice východně obce 494 m a u silnice ledečské jižně obce 497 m n. A. Západně Štipoklas vedena lesem místní dráha Hora Kutná-Zruč.

Obec má polností ve výměře 13 ha 80 a a platí ročně daně 46 K 88 h; výměra celé obce obnáší 381 ha 72 a a odvádí 1620 K 67 h přímé daně.

Jména pozemků: pod Rybníčkem, na Průhoně, v Jalovčím, v Bahnách, na Hatěch atd.⁷³²) a nové pojmenování u Březiny, nad Podveským rybníkem, v Kačínách atd.

Dějiny. První písemná zmínka o Štipoklasech děje se již ve XIV. století, kdy patřila ves k hradu a panství zbraslavickému. Tvrz postavili zde roku 1545, o níž se v tomto roce teprv zmínka činí v jednom dlužním zápise.⁷³³) R. 1547 koupil Štipoklasy, ves a dvůr Pavel z Malovic a když zemřel na Zbraslavicích, tedy se synové jeho dělili o statky otcovské tak, že na Viléma ml. připadly i dvůr a ves Štipoklasy a on zde sobě ve tvrzi sídlo panské upravil. Tento Vilém se častěji v listinách připomíná, poněvadž nechtěl platiti povinných berní.⁷³⁴) Zdědiv po [†] 407bratřích panství zbraslavické, přistěhoval se sem a připojil zboží štipoklasské ke Zbraslavicům. Zemřel r. 1592.⁷³⁵) Tvrz v XVII. století byla opuštěna a podlehl osudu mnohých jiných tvrzí, takže spustla a docela zanikla.

V prvé pol. XVII. století osířelo panství zbraslavické a dědici se o něj dělili. Štipoklasy obdržel na svůj díl Kunata Hornáteký z Dobročovic, ale ten je prodal již r. 1628 dne 25. května Kateřině z Hrušova, vdově po [†] Ondřeji Hornátekém za 10.250 kop míš.⁷³⁶) Paní tato obnovila zanedbanou tvrz, ale na statcích pro tehdejší války velmi těžce hospodařila. Švédové sem vpadli a tvrz i dvůr a celou ves i okolní vísky zpusožili, že jen holé zůstaly zdí ze staveb tamních.⁷³⁷) Až po míru westfálském prodala r. 1650 Kateřina tvrz i ves Štipoklasy se dvorem, ves Hetlín a v Černínách 3 chalupy za nepatrnou cenu 2500 kop svému synu Bohuslavovi Ferdinandovi Hornátekému a to proto, že veškeré stavby byly zbořeninou. Tak dostaly se Štipoklasy opět ke Zbraslavicům.⁷³⁸)

Po smrti Bohuslavově 1653 dědili jeho zboží tři synové a na díl Františka Litmíra připadly Štipoklasy, druhá polovice Zbraslavic, ves Hetlín a tři chalupy v Černínách.⁷³⁹) Litmír prodal Štipoklasy r. 1672 v měsíci říjnu svému mladšímu bratru Václavu Ignáci za 9700 fl. a týž hned v měsíci říjnu postoupil je za 9000 fl. Václavu Pernklovi ze Šenraitu. Od Šenraitu převzal Štipoklasy r. 1676 za 5000 fl. opět Václav Ignác Hornáteký a předal je ještě téhož roku bratru svému Františku Litmírovi.⁷⁴⁰)

František Litmír i jeho manželka Marie Terezie z Neyenperku rádi dleli na Štipoklasech a proto tvrz obnovili, aby v ní častěji bydleti mohli.

Když Frant. Litmír zemřel, pronajala r. 1680 dne 16. října manželka jeho Marie Terezie statek Štipoklasy Janu Frant. Duhanskýmu z Břence a r. 1682 najala sobě dvůr štipoklasský J. M. pí. Jenofefa Regina hraběnka z Dittrichsteinu, roz. z Pötinku na tři po sobě jdoucí léta a inventář, který přejala, zapsán je v reg. vrch. zem. soudu v Praze.⁷⁴¹) Dědictví štipoklasské náleželo po rodičích dvěma dětem Antonii a Anně.⁷⁴²)

Nezletilých těchto siroteků ujal se Bernard z Věžník, pán na Třebešicích a Jan Václav Ferdinand Obyteký z Obytek na Janovičkách,⁷⁴³) a ti, byvše k tomu zplnomocnění zem. soudem, prodali r. 1687 v měsíci lednu Štipoklasy se ⁴⁰⁸vším příslušenstvím a 3 chalupy v Černínách za 5650 zl. rýn. obci kutnohorské⁷⁴⁴) kteráž stanovila r. 1688 mezníky mezi Štipoklasy, Černínami a Opatovicemi a zboží přivtělila k panství janovickému, ku kterému náleží dosud. Kutnohorští složili hned 3650 zl. rýn. a ostatních 2000 zl. rýn. zavázali se zaplatiti do tří pořád zběh-

lých let.

Štípoklaský dvůr měl 10 kusů polí špatných ve výměře 173 kop; ladem leželo 62 kopy 3 v., pustlých a zarostlých bylo 18 kop 3 v. Z luk sklízelo se 19 vozů sena a tři stany. Štěpnice byla 2 kopy výměry.

Při dvoře bylo lesů na dříví k palivu a něco málo k stavení a spotřebě pod 94 provazce.⁷⁴⁵⁾ Do gruntovních knih byla štípoklaským vložena robota a sedláci z gruntů 45 měr pozemků majících měli roku 1808 tyto závazky a povinnosti:⁷⁴⁶⁾

1. Vrchnosti zůstává nad těmi poplatnými grundy její panské vrchnostenství a předek koupě vymíněné; avšak bude moci v následujících třech případech emfyteut nebo držitel téhož gruntu ze všeho vlastnictví propuštěn a shozen býti:

a) kdyby své grundy jakožto pilný hospodář dobře nezdělal;

b) kdyby na své grundy bez důkladné příčiny dluhy dělati začínal;

c) kdyby vrchnosti ten vyměřený dědičný nájem skrze půl léta neplatil, jedině se vyjímá kdyby jej nějaké neobyčejné neštěstí bylo přitrefilo.

2. Z těch poplatných nebo k dědičnému nájmu obdržených gruntů vrchnost ty daně vybývati bude, které tehdáž r. 1785 vybývala, ostatně již nastalé nebo nastati mohoucí všelijaké daně držitel téhož gruntu sám ze svého zapraví.

3. Držitel povinen jest pak šestý díl poplatných polí na zelenou píci t. j. na luka nebo jetele obrátiti, aby sobě dobytek rozmnožiti a tudy do lepšího stavu přijíti mohl.

4. Domovního platu 1 zl. 30 kr. ročně vrchnosti odváděti.

5. Purkrechtního neb poplatního z těch emfyteutských polí 26 zl. 29¼ kr. a z domu 35 kr., za robotu 1 zl. 30 kr., pak za popel 12 kr. ve 4 čtvrtletních lhůtách napřed splatných jménem dědičného nájmu odvede.

6. Bez obzvláštního vrchnosti povolení nesmí držitel své grundy děliti, tím méně odprodati.

8. Jest povinen emfyteut nebo držitel, všechny povinnosti podstoupiti, sice vrchnost jeho s obyčejnými tresty k tomu přidržeti a také v potřebném způsobu jej s gruntu shoditi má.

Tyto poměry mezi vrchností a poddanými trvaly až do roku 1848. Tehdy byla smlouva z r. 1785, kdy rozdělovány pozemky, vyzdvížena, naturální robota za plat urovnána a štípoklaští stali se svobodnými sedláky, jakýmiž jsou až dosud.

Štípoklasy náležejí školou, farou, poštou, telegr. i četnickou stanicí do Zbraslavic. Obvodu zdravotnímu přispívají do Zbraslavic ročně 41 K 43 hal. Nejbližší nádraží jsou Černíny nebo Zbraslavice na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

ŠVÁBINOV.

Severně asi 2 km silnice žandovskozbraslavické leží na malém potůčku poblíž lesa osada Švábinov. Vzdálenost Hory Kutné jest 17, Zbraslavic 3½ km. Se Všesoky a Vernýřovem tvoří politickou obec. Má 4 domy se 26 obyvateli, z nichž je 6 evangel. ref. a 1 augš. Domy jsou podél cesty jedné řadě s menšími zahradami, v nichž se pěstuje různé ovoce. Stavěny jsou z kamene, ale kryty došky. Starobylý nábytek i oděv ustoupil modernímu zřízení.

Hlavní živnost jest malorolnictví a chov dobytka. V zimě zabývají se děláním dříví v okolních lesích. Nejstarší rodina v obci jest rodina Červinkova.

Mládež škoie odrostlá zůstává napořád doma při hospodářství. Jméno Švábinova pochází prý od zakladatele Švába.⁷⁴⁷⁾

⁴⁰⁹Nynější Švábinov jest zbytek staré i rozsáhlé obce švábinovské. V starých dobách (XIV. stol.) byla tu také tvrz a dvůr. Nejstarší ze známých majitelů připomíná se Ješek ze Švábinova již r. 1316 a r. 1337 seděl tu na tvrzi Předbor ze Švábinova⁷⁴⁸⁾, kterýž tvrz, dvůr a ves postoupil Bohuňkovi Chotělci z Lupenice, a ten r. 1379 prodal zboží Oldřichovi z Velimě za 1000 kop gr. Po smrti Oldřichově připadlo zboží švábinovské jeho synům: Michalovi, Peškovi, Jen-

kovi a Mikuláši. Poručník jejich Jenek ze Sendražic vedl na statky Bohunkovy z Lupenice právo, poněvadž bylo opomenuto zboží švábinovské ode všech závad očistiti. Synové Oldřichovi, prodávše zboží toto, ovšem neznámému majiteli, uvázali se r. 1393 ve zboží veltrubské.

V počátcích XV. stol. seděla tu Bohunka ze Švábinova, kteráž prodala 20 kop platu na svých statech Petrovi, písaři z Příběnic a Janovi z Kopytec.⁷⁴⁹) R. 1415 byl majitelem zboží švábinovského Smil ze Švábinova (snad manžel Bohunčin) a týž přitiskl také pečeť svou k stíznému listu sněmu kostnickému pro upálení mistra Husi a přidal se pak ku straně podobojí.

Mezi tím držel Švábinov také Kunrád Náz, bohatý měšťenin a Horník, ale brzo zboží to prodal Kozlíkovi z Drahodobudic.⁷⁵⁰) Za válek husitských připomíná se na tvrzi naší Dobraň z Lešan, jenž tu seděl s Marketou ze Švábinova. Týž připomíná se r. 1440 na sjezdu čtyř východních krajů.⁷⁵¹) Na témž sjezdu připomíná se také Bohuslav ze Švábinova, který Švábinov držel až do r. 1483. Za tohoto majitele spustla tvrz a Bohuslav bydlel buď na Drahodobudicích anebo na Zbraslavicích.

V druhé polovici XV. století povstal spor o plat na Švábinově, který vedl Jan z Kopytec. Vyprosiv si na králi Ladislavovi r. 1554 odúmrt po Petrovi, písaři z Příběnic, provedl právo své na 20 kop platu, jež měl od r. 1405 od Bohunky koupěných a zjištěných přes veškerý odpor Bohuslavův.⁷⁵²) I zveden jest r. 1454 o sv. Marketě Jan Kopytec na tvrz pustou ve Švábinově s dvorem poplužním a dvory kmetčími a odkázáno mu bylo právo královo ve 100 kópách, tolik totiž, co platila polovice Petra, písaře z Příběnic.⁷⁵³)

Koncem XV. století zapsal Bohuslav Švábinov synu Mikuláše Daxa z Hammerštejna a Radenína, ovšem jen tehdy, kdyby jeho děti mužského pohlaví vymřely. V XVI. století byl tu seděním Jan Pařízek z Pařízku, který zboží prodal 1537 Jindřichovi Firšicovi z Nabdína, a ten vše připojil k panství zbraslavickému.⁷⁵⁴)

Když Firšic Zbraslavice prodal Petrovi z Malovic, dostala se mu také pustá tvrz švábinovská s vesnicí Zdeslavicemi v majetek.

V XVII. století a sice r. 1664 dostalo se švábinovské zboží s Vernýřovem ke statku úmoňinskému a panství křesetickému, s kterýmž dále sdílelo své osudy. Lesy okolní náležejí panství malešovskému a hrádeckému.

Švábinov náleží školou do Krsovic (sv. Jan), (ač mládež také v dřívějších dobách do Zbraslavic docházela), farou do Sudějova (sv. Anna), poštou, telegr. a četnickou stanicí do Zbraslavic, obvodem zdravotním do Malešova, kam celá polit. obec odvádí 63 K ročního příspěvku. Nejbližší nádraží železniční jsou Zbraslavice na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

TŘEBEŠICE.

Tam, kde sbíhají se okres. silnice kutnohorskotřebešická a trebešickomočovická, rozkládá se ve výši 219 m nad hladinou Adrie staroslovanská obec Třebešice. Podle této obce vedla již v VIII. století známá stezka Haberská, která spojovala Čechy a Moravu.

Původ Třebešic hledati sluší již za doby pohanské a znamená tolik jako obětiště, kde pracové naši již v časech pradávných bohům obětovali a na místech těch konali při spalování mrtvol svých milých⁷⁵⁵) trěby čili žertvy - oběti. Také může býti jméno Třebešice od osoby, která se zvala Třebeš a založila tuto osadu. (Podstranský: Jména míst.)

Se strany východní, jižní i západní ohraničena jest obec mírnými vrchy; strana severní jest otevřena rovinou. Hřbet západní sluje Hájek (227 m), východní Bambous (242 m). Obcí protéká potok Olšanský, který sbírá prameny své u obce Olšan a Nové Lhoty na Čáslavsku a nese je za obcí do říčky Klejnarky.

V 68 domech bydlí 770 obyv. a z těch je 16 evangel. reform. Domy jsou většinou přízemní, kryt tvrdý a malá část jest šindel nebo i sláma. Starobylých dřevěných stavení tu není, jen na vjezdech u některých statků jsou letopočty 1820 a 1840. Obyvatelstvo nebyvalo vždy vy-

znání katolického. V XVI. století byl v Církvici kněz pod obojí a lošský kostelík náležel k Církvici jako filiální pod správou. Z toho se dá určitě soudit, že obyvatelstvo bylo většinou vyznání evangelického. Za protireformace nastal zajisté obrat, a evangelické obyvatelstvo přešlo opět na víru katolickou anebo se vystěhovalo.⁷⁵⁶⁾

Hlavní zaměstnání obyvatelstva jest rolnictví; vedle toho jsou v obci nejpotřebnější řemeslníci a vedle těch pekaři, řezníci; závodů průmyslových zde není.

Nejstarší rodiny pamatují se zde: Vopelákova přes 150 let, Horálkova, Fořtova a Müllerova přes 100 let. Dnešní obyvatelstvo šatí se krojem moderním a z bytů staročeský nábytek zmizel. Mládež po vyjití ze školy věnuje se buď studiím, pak hospodářství nebo řemeslu.

Obecní jmění záleží z hotovosti 1745 K 60 h, obecního domu a asi 6 ha 69 m² polností, z čehož platí obec 70 K 54 h daně. Celá obec má 207 ha (bez velkostatku) výměry⁷⁵⁷⁾ a platí 2100 K daní. Plodiny pěstují se u Třebešic všechny druhy, najmě ale řepa; ⁴¹¹před lety také len. Nyní skoro vymizel ze zdejší půdy. Pojmenování pozemků: na Bejkovci, na Varhánkách, Paříbok, na Obicce atd. Luk u obce, leč nepatrných palouků, není.

Deště a bouře jsou u obce normální. Krupobití zřídka stihne obec; největší bylo r. 1883, kdy úroda byla naprosto zničena, a r. 1912 stihlo krupobití s velkou povodní obec a škoda byla nesmírná. Voda dostoupila až 130 cm v obydlích. Nakažlivé nemoci, zejména hlízový mor, zuřily dle Dačického r. 1630 a 1632; cholera navštívila obec r. 1850 a r. 1866. V tomto roce zemřel na cholery 21 člověk. Na návsi v nepatrné zahrádce stojí socha sv. Jana Nepomuckého. Místní obec Třebešice tvoří kromě tuto osadu ještě osada Lochy s allodialním dvorem, mlýnem v Loších a druhým mlýnem „Klejnary“ zvaným a hájovnu „Hájek“.

U Třebešic jsou dva velké sady ovocné náležející novodvorskému panství; u statků rolnických zahrad ubývá; za to silnice a cesty i meze jsou zdatnými stromy osázeny a činí nejen milý dojem na příchozího, nýbrž i poskytují mnoha rodinám obživy, neboť se urodí ovoce za 8-10 tisíc korun. Ovoce vyváží se většinou do ciziny.

Třebešicům umožňují dobrou frekvenci čtyři silnice, a to: církvicoklucky (r. 1850-60), kutnohorskotřebešická (r. 1880), třebešicomočovická (1900) a erární silnice hranic obce třebešické se dotýkající. Železnice severozápadní vine se zdejšími pozemky ubírajíc se k Časlavi, ale zastávky tu není.

Škola. Obec třebešická byla přivtělena do r. 1878 do školy církvicke. V tom roce obdržela obec svolení 20. dubna 1878 č. 7569 z. š. r. ku založení a vystavění své vlastní školy dvoutrídění. Obec podjala se s radostí úkolu toho a vystavěla dle plánů stavitele A. Pazdery jednopatrovou budovu nákladem 18.000 K. Základní kámen k budově položen na oslavu stříbrné svatby J. J. V. za přítomnosti mnoha občanů a hostů 24. dubna 1879 a dne 7. září t. r. byla již odevzdána svému účelu. Vyučovatí se počalo ve šk. r. 1879 ve třídě jedné, ale již příštím rokem byla rozšířena 15. ledna 1880 na dvojtřídní školu a takovou je až dosud. Pamětní kniha školní byla založena r. 1879 a zapisují se do ní nejen škol. záležitosti, nýbrž i různé památné události.

⁴¹²Prvním zat. říd. učitelem byl Jindřich Nejedlý (1878-80), pak následoval Augustin Grigar (1880, def. říd. dosud); učitelé takto ustanovováni: Frant. Bálka (1879-80), Jos. Lupínek (1880-84), Karel Fiala (1884-90), Stanisl. Němeček (1890-97), Josef Konečný (1897-98), Jan Hradecký (1898-1902), Jos. Petřík (1902-04), Frant. Příbyl (1904-05), Jan Lokay (1905 uč. dosud).

Industr. vyučování povoleno 18¹/₄84 a první učitelkou byla Božena Grigarová (1884-86), Anna Černovská (1886-88) a Bohumila Grigarová (1888 dosud).

Posloupnost předsedů místní škol. rady: Ludvík Horálek (1878-81), Č. Novotný (1881-84), Jos. Růžička (1884), Ludvík Horálek (1884-96), Jos. Bobek (1896-1900), Jos. Kratochvíl (1900-02), Jos. Bobek (1902-1912), Václav Horálek (1912 dosud).

Posloupnost míst. školdozorců: Em. Böhm (1878-81), Ludvík Horálek (1881-94), Jos.

Kratochvíl (1894-1909), Václ. Horálek (1909 dosud). Přiškoleny k Třebešicům jsou: Lochy, samota Hájek a mlýn Klejnary.

Dějiny. Od nepaměti - tedy již válkami husitskými - byla při dvoře třebešickém tvrz, na níž se vystřídalo několik bohatých rodin hornických, ovšem jmen neznámých. Prvním známým držitelem jejím byl Kunrát Kutner z Třebešic. Tomuto Kutnerovi dovolil král Jan, aby zboží své odkázati směl klásteru sedleckému. Zápis o tom zhotoven r. 1327. Asi po třech letech vystoupil žalobně proti tomuto zápisu příbuzný Kutnerův, měštěnin čáslavský Mikoláš Kudip, dovozuje, že Kutner zboží třebešické jeho dětem odkázal. Spor byl tak vyřízen, že Kudip spokojil se zaplacením⁷⁵⁸) jisté summy a klášter sedlecký zůstal majitelem do sklonku století XIV. Počátkem století XV. asi 1410 byl v držení tvrze i vsi jakýsi Václav Uhan⁷⁵⁹) čili Uher z Třebešic, kterýž r. 1415 přivěsil pečeť svou ku 452 podpisům pánů a rytířů, v kterých horlivě domlouvají sboru kostnickému pro upálení mistra Jana a proti věznění Jeronyma Pražského. Václav Uher prodal Třebešice r. 1417 Konrádovi Názovi, Horníku kutnohorskému a též postoupil je rok na to Hanušovi Pískovi (Píškovi).⁷⁶⁰) Ve válkách husitských byl majitelem Třebešic Petr z Aberspachu, kterýž byl pro odboj r. 1437 odsouzen statek vydati.⁷⁶¹) Památky archaeol. r. II. píše o něm toto: „... nadepsaný Petr má postoupiti dědin v Třebeticích tvrze, dvoru poplužního, vsi, dvorův kmetcích s platem a se vším příslušenstvím, což k tomu přísluší, jakož jemu toho dsky zem. svědčí, Hanušovi Pieškovi, anebo komu by on poručil od dnešního dne ve čtyřech nedělích pořad zběhlých a v těch čtyřech nedělích má se vystěhovati s tím, co tu svého má i rybníky vylově atd...“

Třebešice přešly pak na Zikmunda Píska z Radenína.⁷⁶²) R. 1485 držel Třebešice Mikeš Libodřický z Libodřic,⁷⁶³) kterýž r. 1496 zemřel a na Klukách pochován jest. Epitafium jeho, dosud velice dobře zachované, jest umístěno na venkovské zdi blíž vchodu do hřbitova kluckého.⁷⁶⁴) Nástupce jeho, - snad syn - Jan Klucky z Libodřic prodal Třebešice neznámé osobě. V prvním desetiletí XVI. století byli majiteli Třebešic bratři Valdštýnové a ti prodali zboží své Hynkovi Baderskému z Újezda.⁷⁶⁵) Ten byl jen rok majitelem a převedl je na Věslava Vyšehněvského ze Solče a ten je prodal v krátkém čase Václavu Okrouhlickému z Kněnic.

⁴¹³) Asi po sedmi letech přírknuty byly Třebešice panně Lidunce z Libodřic soudem zemským, poněvadž jí na zboží tom vážla pohledávka, které nemohla nijak obdržeti a tak práva svého na majetku uhájila.⁷⁶⁶) Lidunka provdala se za Zikmunda Maternu z Květnic a jemu zboží třebešické do desk zemských vložila.⁷⁶⁷) Zemřela záhy a Materna oženiv se po druhé s Lukrecií Hrabaňovou z Přerubenic, děvou mladou, pěknou⁷⁶⁸), žil tu spokojeně.

Když r. 1579 ve středu v den památky Zvěstování bl. P. Marie Zikmund na Horách Kutných zemřel, provdala se mladistvá vdova Lukrecie Maternová za Tomáše Bykáneckého z Lipan,⁷⁶⁹) jemuž pěkné věno z Třebešic přinesla. Majitelem Třebešic stal se Adam starší Materna z Květnice, a ten již r. 1588 zemřel, jsa starým mládencem. Nástupcem jeho byl Zikmund ml. Materna z Květnice, kterému zde zemřela 7. listopadu 1606 manželka Marie Alžběta, roz. z Ebersperku a kutnohorští se omlouvají, že nemohou nikoho vypraviti na pohřeb.⁷⁷⁰) Materna v roce 1608 v úterý před památkou sv. P. Doroty jako vdovec pojal k manželství paní Annu roz. Lažanskou z Bukové, vdovu pozůstalou po panu Volfovi Berkovi z Dubé a kutnohorští přáli mu k sňatku štěstí.⁷⁷¹)

Zikmund ml. Materna z Květnice zemřel okolo památky sv. Matouše evangelisty l. P. 1616 na Třebešicích, zanechav po sobě ve vdovství paní Anny, roz. Lažanské z Bukové, s níž žádných dětí neměl. O pohřbení jeho těla nevole^{414a} hádka byla,⁷⁷²) neboť manželka jeho religionu papeženského byla a on zase v religionu evangelitském vychován, ale potomně - po smrti rodičů k papeženskému přestoupil. Manželka jeho chtěla, by byl pochován v klášteře sedlec-

kém a bratr jeho Jindřich jakožto evangelík chtěl, aby pohřben byl v chrámu sv. P. Barbory na Horách Kutných podle předků svých. Však po mnohých o to hádkách pochován na rozkaz vrchnosti milostivě v klášteře sedleckém.

A Dačický posměšně dodává: „Nad hrobem praporec malovaný pohřební, též rundel, štít jeho, šturmhauz s peřím, rapír a vostruhy, vše pozlacené, jest zavěšeno.“ - Statek třebešický připadl synům jeho Albrechtovi, Bernardovi a Adamovi Karlovi. Dědicové nemohli statek udržeti, poněvadž byl velice zadlužen a tak poručník jejich Jindřich Materna z Květnice prodal zboží r. 1617 Petru Lukaveckému z Lukavce a na Klucích.⁷⁷³⁾ Tento Petr Lukavecký byl již v držení druhého dílu Třebešic, který od Chotouchovského z Nebovid r. 1600 ukoupil a tak stal se majitelem celých Třebešic. Avšak ještě téhož roku 1617 prodal díl vsi Třebešic s dvorem poplužním, lénem kostelním, mlýnem na potoce Klejnaru Janu Trčkovi z Lípy a r. 1620 tvrz a ves Třebešice s dvorem poplužním manželce své Johance roz. z Dobřenic.⁷⁷⁴⁾

Táž byla religionu evangelického a k papeženskému přestoupiti ani nemínala, ani nechtěla a volila raději opustiti svou vlast a vystěhovala se za hranice království. A než tak učinila, převedla majetek svůj r. 1627 na Eufemii Lehnárovou z Dobřeni.⁷⁷⁵⁾

Když Eufemie r. 1642 zemřela, odkázala majetek svůj dceři Evě Marii.⁷⁷⁶⁾ Nedlouho potom vidíme na Třebešicích seděti pana Václava Rudolfa st. z Věžníků, který statek ten koupil od bratří Lukaveckých z Lukavce za 500 kop gr. č.⁷⁷⁷⁾ Kterak koupí tato uzavřena byla s Lukaveckými, nelze určit, neboť není známo, jak oni statku tohoto nabyli.

Za Zikmunda Materny nebyly celé Třebešice v jeho držení, část náležela ke Klukům, které byly majetkem Jana Rudolfa Trčky z Lípy a jeho manželky Máří Magdaleny. Statky Trčkovy propadly fisku a ten dědičně prodal r. 1636 Kluky s částí Třebešic svob. p. Kurcovi ze Šenftenau. Tuto část Třebešic přikoupil r. 1644 Václ. Rudolf Věžník od Zikmunda svob. p. Kurce a r. 1653 přikoupil ještě zboží v Lochách a obě pak připojil k Třebešicům vsi a tvrzei.

Václav Rudolf Věžník postoupil dědičně Třebešice synu svému Bernardu Františkovi a ten přikoupiv r. 1679 Nové Dvory, připojil k nim Třebešice a Lochy.

Na Třebešicích vládl pak nejstarší Bernardův syn Josef Jaroslav, ale ne dlouho, neboť r. 1725 22. dne m. března prodal je majiteli panství novodvorského hraběti Frant. Ant. Pachtovi z Rájova.⁷⁷⁸⁾ Od té doby zůstaly Třebešice v stálém držení majitelů Nových Dvorů, s nimiž stejné osudy sdílely.

Tvrz třebešická přestavěna v zámek se slušným obydlím. Zámek ten počal stavěti roku 1718 hrabě Josef Věžník, ale stavby nedokončil - odešel dříve k otcům. Teprv později majitelé z hrabat Bathány, kteří tu do r. 1764 panství novodvorské v držení měli, dostavěli zámek třebešický k pohodlnému obývání, ač hořejší patro dosud jest nedokončeno. Všickni majitelé - vyjma hraběte Pachtu - nakládali se svými poddanými mírně a robotní tíhy jim nebylo příliš pociťovati. Rodiny Věžníků a Chotků zachovaly se v dobré paměti lidu poddaného.

⁴¹⁵Třebešice náležejí farou, poštou do Církvice, četnickou stanicí do Hory Kutné, telegr. buď do Hory nebo Čáslavě a zdravotním obvodem do Nových Dvorů, kam ročně přispívají K 269.25. Nejbližší stanice železniční jest zastávka v Církvici, nádraží Sedlec-Hora nebo Čáslav na dráze severozápadní.

TUCHOTICE.

Tuchotice - osada původu staršího, ale rozvoj její dlužno klásti do doby rozkvětu a slávy dolů kutnohorských. Důvodem jest lesnaté okolí, kteréž dříví v dřevěné uhlí panství malešovskému a dodávalo a s Malešovskými pak v celku na Hory odvádělo.

Obec tuchotická leží asi 400 m n. m. jihozápadně 7½ km od Hory Kutné, má 34 domy se 192 obyv. - až na 4 - vesměs katolického náboženství. Lid dosahuje průměrného stáří 50 roků.

Nejstarší rodiny jsou: Štolbova a Pokorných.

Domy jsou nesrovnané kolem návsi a po návsi různě rozestaveny. Z návsi jen jediná spádanejší ulice vede k severní straně na silnici. Domy jsou kryty většinou došky; jen některé taškami a břidlicí.

Kotlina tuchotická jako podúpatí „Vysoké“ dává vznik několika pramenům a studánkám, zejména: Z návsi tuchotické sbíhají se pramínky vod v jeden potůček a ten teče jihovýchodním směrem, spojuje se s druhým potůčkem, kterýž sem od silnice malešovsko-dobřeňské přichází a oba pak k Lázním Roztěžským spějí, když v lese roztěžském přijaly nový potůček, který sem teče od cesty vidické. Posilněny pak pod Lázněmi potůčkem, vytékajícím z rybníka Jordánku u vsi Roztěže, padají u mostiště, poblíž Karlova mlýna, do náhonu Vrchlice.

Jiný potůček „Vejvaninka“ vzniká ve strži křovím a travou porostlé, „Vejvanina“ zvané, protéká údolím až ke mlýnu Rabštejnec a tu padá do Vrchlice.

⁴¹⁶Rybníků bylo u osady tuchotické mnoho, z nichž však ani jediný není pod vodou. Všecky jsou vypuštěny. Vzpomínáme jen: Hořejší, Dolejší a Malý Tuchotický rybník. Jsou v pole, menší část v luka proměněna. Studánky jsou u Tuchotic čtyři ve vsi, jezírko na panských lukách (dává v suchých letech jediné vody), Svěčená u cesty roztěžské a studánka na panských lukách u Karlova, kteráž jest pro osadu tu pravým dobrodiním.

Osada tuchotická rozkládá se v kotlině a kolem ní vystupují vyvýšeniny: U Sloupu 428 m, Skalka 423 m, nad Mokří a Šedivousek. Prorvy podobající se dlouhým údolím jsou zde „Červinka“ k Roztěži a „Vejvanina“ ku mlýnu Rabštejnec se táhnoucí.

Hlavní živnost obyvatelstva jest polní hospodářství. Řemeslníci, kteří tu usazení jsou (obuvník, krejčí, kovář, kolář), mají také každý kousek pole, aby živobytí lépe uhájiti mohli. Obec má svého majetku dva domky a 8 ha 72 a 55 m² ⁷⁷⁹) pozemků, za něž odvádí 121 K daní. Celá obec s Karlovem má výměry 332 ha 92 a 60 m² ⁷⁸⁰) a platí daní 2209 K 75 h. U obce tuchotické daří se všemky druhy obilí a řepa. Nejzajímavější názvy tratí: u Študenta, ⁷⁸¹) ve Vejvaninách, u Březiny, v Doubravech, na Hrobech, na Dolečkách, Robousy a na Lhotách.

Luk je u obce málo a pěstují se racionelně. Ovocnictví stojí na stupni středním, ač krajina jest dosti hojně osázena stromovím. V obci je založena stromová školka.

Škola. Do r. 1810 náležely osady Tuchotice a Karlov školou do Suchdola. Týmž rokem založila sobě obec pro svých 40 dítek soukromou školu v Tuchoticích, kam nyní děti z Karlova a Vidice do školy chodily. Plných deset let vyučovalo se po číslech, šestnáct roků propůjčoval zdejší rychtář V. Štolba svůj dům č. p. 21 za školu a to bylo až do vzrůstu jeho dítek. Když pak r. 1836 nechtěl více místnosti škole propůjčiti, tu teprv pomýšleno na stavbu.

O stavbu školy veden spor, neboť každá obec chtěla školu míti doma. Konečně spor urovnán tím, že obec ta, které bude škola přířknuta, má nésti polovici celého nákladu. Vys. gubernium přířklo ještě r. 1836 jednotřídní školu Tuchoticům a prohlásilo ji za veřejnou. Nová budova byla dostavěna r. 1839. Právo patronátní náleželo všem třem obcím společně.

R. 1852 byla k Tuchoticům přiškolená obec Mezholezy, kteréž dosud náležely školou k Suchdolu. Když r. 1875 dostoupl počet dítek 130, nařízeno obci rozšířiti školu o druhou třídu. Nový povstal z toho proces, poněvadž teď obec mezholeská se chtěla odškoliti a k nově vystavené dvoutrídni škole v Miskovicích přiškoliti.

Spor prošel všechny instance a Tuchoticům nařízeno stavěti školu novou o dvou třídách. Leč při počátku stavby přišel zákaz dále stavěti, poněvadž spor s obcí mezholeskou na novo povstal. Spor ukončen byl r. 1882 tím, že Mezholezy přiděleny byly školou k Miskovicům.

Tuchoticům zbyli teď po odškolení r. 1883 - 92 dítky. Ale obec starala se dále o zvelebení školy. Hned r. 1894 počala míst. škol. rada jednati o rozšíření školy s patričními úřady, majíc za to, že srozuměny budou obě sem přiškolené obce s touto myšlenkou.

Leč zmátly se! Obec Vidice nechtěla slyšeti o nákladu na rozšíření školy a žádala, aby po-

voleno bylo jí se odškoliti z Tuchotic a doma novou jednotřídní školu vystavěti. Spor ten veden čtyři léta, ale dopadl v neprospěch Vidic. A tak vnesením c. k. zem. šk. rady ze dne 5. května r. 1899 bylo povoleno rozšířiti školu v Tuchoticích a počalo se ihned s přístavbou a ještě téhož roku započalo se v obou třídách vyučovati. Na školu starou postaveno poschodí a zřízena škola pohodlná a tvrdým krytem opatřená.

Původní sluzné učitele tuchotického bylo 6 kr. v I., 8 kr. v II. a 12 kr. v III. oddělení sobotěsu z dítky jednoho měsíčně, z každé živnosti přiškole⁴¹⁷ných osad věrtel žita - dále z panství malešovského 4 sáhy měk., 1 sáh tvrd. dříví a 2 sáhy tvrdých otýpek a ½ korce palouku.

Na škole byla obecní zvonička a učitel byl zároveň zvoníkem. Za to užíval až do r. 1899 čtyři korce pole zdarma. Týmž rokem škola přestavěna a pro zvonek vystavěna nová kaplička na návsi.

Poslednější dobou dávka žita byla ze živnosti vykoupěna v ceně 24 zl. 87 kr.

Od založení zdejší školy působili do r. 1816 učitelé: Jan Brnka, Ant. Procházka, Jan Hromádko, Josef Štégr, Jan Dubenský, Václav Esner (1816-26), Václ. Liseč (1826-28), Jos. Havlín (1828-33), Jan Brnka (opět ½ r. 1833), Jan Koutný (1834-76), Ferdin. Sladký (1876-85), Emanuel Červený (1885 spr. šk. a od r. 1899 říd. uč. dosud). Mladší učitelé: Josef Doležal (1899-1904), Rudolf Liska (1904 do ²⁴/₉), Zdeněk Ledr (výp. 1904-05), Bohumil Černovský (¹/₅ 1905 do ¹⁵/₈ 05), Jos. Staněk (1905 uč. dosud). V r. 1911 měl říd. školy dovolenou a působil zde výp. uč. Ant. Veselý.

Posloupnost předsedů míst. škol. rady a dozorců místních od zavedení nových školních zákonů: Předsedové: Jan Brynych do r. 1877, Matěj Franc č. 3. do r. 1880, Josef Štolba č. 21. do r. 1883, Ant. Slabý do r. 1892, Ant. Brynych do r. 1898, Josef Brynych do r. 1903, Jaroslav Štolba do r. 1905, František Martinek do r. 1908, Karel Štolba do r. 1911, Jan Kopáček dosud.

Místní školdozorci: Josef Pokorný č. 30., Josef Štolba č. 2. do r. 1882, Josef Brynych do r. 1898, Karel Štolba do r. 1906, Jaroslav Štolba od r. 1906 dosud.

⁴¹⁸O školu starala se za doby staré vždy obec svědomitě a místní školní rada činí za doby nov. škol. zák. s plným vědomím.

Příškolené obce jsou: Karlov 1150 m, Vidice 1380 m vzdálené. Mládež po vyjití školy odává se řemeslu a některá jde na studie, jiná opět do škol rolnických. Dívky jdou do služeb a zámožnější dávají učiti u švadlen ženským ručním pracím, ještě zámožnější posílají také do škol hospodyňských.

Dějiny. Tam, kde stojí dnes domek č. pop. 27., stávala za nejstarší doby tvrz. Dosud se zde říká „na hradě“, „na valech“ a pod. a také jsou patrně znatelný příkopy, jež jako valy hrad obklopovaly.⁷⁸²) Kdy hrad nebo tvrz založeny byly a kdy za své vzaly naprosto říci nelze. Heber se však domnívá, že zajisté již počátkem XIV. století tvrz stála a náležela vladycké rodině. R. 1558 byla tvrz tuchotická pustou.⁷⁸³) Po vsi nazýval se již r. 1303 Volimír z Tuchotic⁷⁸⁴) a r. 1384 byl v držení Tuchotic Matěj Merspach, ale již r. 1396 koupil Tuchotice Václav rychtář z Budějovic.⁷⁸⁵) R. 1407 připomíná se Jan z Tuchotic, kterýž byl patronem kostela na Vysoké. R. 1513 prodává v měsíci listopadu Jan z Prachňan, syn Bartoše z Prachňan, své dědictví na zemi, kteréž se mu dostalo po otci jeho a mezi osadami těmi jsou také Tuchotice, panu Kunšovi Bohdaneckému z Hodkova⁷⁸⁶) za 2500 kop gr. č. Byly tedy Tuchotice koncem XV. století majetkem Bartoše z Prachňan.

Do knih kutnohorských byl vložen kšaft Václava Svadby z Tuchotic, kterýž byl v držení části Tuchotic. A z něho se také dovídáme, že on daroval kostelu svému podacímu na Vysoké skvostný kalich.⁷⁸⁷) Po smrti jeho uvázal se v držení této části jeho syn Jaroš Svadba z Tuchotic. Statek tuchotický měl roku 1528 v držení Václav Okrouhlický z Kněnic⁷⁸⁸) a ten prodal Tuchotice, Vidice a úděl na Mezholesích, k němuž též patronát na Vysoké a ve Vidicích přiná-

ležel Václavu Popelovi z Vesce, pánu na Suchdole za 1350 kop gr. č.⁷⁸⁹⁾ Václ. Popel připojil celé zboží k Suchdolu.

Po smrti Václava Popela, kterýž byl r. 1547 ve svádě od Čěnka Dačického z Barchova v Kolíně zabit,⁷⁹⁰⁾ rozdělili se synové o statek otcův a Suchdol s Tuchotice připadly synu Janovi. Ten však byl hýřilem a nemohl statek udržeti a prodal jej po částech, tak že ves Tuchotice, pustou tvrz a hostinec koupil od něho r. 1558 Jan st. Salava z Lipy⁷⁹¹⁾ za 1125 kop gr. č. a ten je připojil k panství malešovskému.⁷⁹²⁾

Poddanstvím i robotou náležely Tuchotice dílem na Suchdol, dílem na Malešov, dle toho, byly-li spojeny se Suchdolem, anebo s Malešovem. Po vydání patentu robotního panovala rodina z Osteinu a z Dalberku. Karel svob. pán z Dalberku přejav panství r. 1818 ve vlastní správu, dovolil poddaným vykoupiti se na jeden den z roboty. Takové smlouvy o výkupu mezi poddanými a vrchností obnovovány každým třetím rokem a podléhaly ovšem stvrzení zeměpanských úřadů. Rodina z Dalberků pro svou milou a šlechtnou povahu zapsala se v srdci svých poddaných. Od r. 1848 - roku svobody - jsou i Tuchotičtí sedláci svobodní a svobody té vedou od si i vážiti.

Tuchotice náležejí farou do Suchdola, poštou do Miskovic, četnickou stanicí do Suchdola. Telegr. stanicí a obvodem zdravotním přikázány jsou do Malešova a přispívají na lékaře roč. 47 K 68 h. Nejbližší nádraží jest Malešov na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

419 TURKAŇK.

Na erární silnici vedoucí z Malína ke Kolínu leží o samotě mezi haldami asi ½2. km severozápadně od Malína několik domků, tu níže, tu výše a zovou se Turkaňk. Jméno své tato osada obdržela v době, kdy kol Hory Kutné a Kaňku se pilně dolovalo. I zde zaraženy byly šachty, o čemž nás přesvědčuje nejlépe množství hald, které tu dosud odpočívají. A šachty nebo couky, které procházely jedna druhou, zvány byly Durchgang, z čehož ovšem utvořeno „Turkaňk“. Dnes Turkaňk jen sní o své bývalé důležitosti, kterou kdysi zaujímal v hornictví.

Dějiny. Ve XIV. století byl zde zřízen klášterem sedleckým z okolních pozemků dvůr, který zapsal r. 1437 ve středu před Hromnicemi císař Zikmund majestátem Zachařovi z Řeneč (majetek to kláštera sedleckého) s úroky, poplatky, pojistky etc. ve 200 kop. groš. č.⁷⁹³⁾ Počátkem XV. století byl dvůr ten majetkem kutnohorských, kteří r. 1538 prodali dvůr Mikuláši z Prachňan a kutnohorští měli ke klášteru 4 kopy platu ročního pustiti. Toho r. 12. dne měs. prosince obdržel Mikuláš z Prachňan listy, kterými byl oprávněn držeti dvůr na Turkaňku.⁷⁹⁴⁾

R. 1598 zřídil Eliáš Ginter German „mustry“, aby dostala se voda z potoka na předměstí Páchovském až na Turkaňk nade vsí Hlízovem. Nakládáno na to z mince J. M. C. Voda vedena byla kanálem ulicemi na dolejší město ke klášteru sedlec., potom skrze pole a role sedl. mnohými oklikami, jakž od Gintera vyměřeno, až na Turkaňk.⁷⁹⁵⁾ Pamětník ovšem o vodovodu tom není, ale Dorota Menšíková, vdova, dovolila svou zahradou „Meckas“ zvanou vésti vodovod do kláštera Sedleckého.⁷⁹⁶⁾ Z kláštera pak asi vedena voda na Turkaňk.

Odtud ztrácí se turkaňkovský dvůr z písemných listin a zdá se, že obdržel jméno „Dobešovský“ a připadl pak klášteru sedl. zpět a byl asi po zrušení téhož rozprodán.

Na Turkaňku jest 7 čísel s 50 obyvateli, z nichž je 7 evang. reform. Obyvatelstvo žíví se nádenictvím. Domy jsou z doby starší, ale dosud dobře zachované. Turkaňk náleží školou a zdravotním obvodem do Sedlce, farou a poštou na Kaňk, čet. stanicí do Hory Kutné. Nejbližší stanice železniční je Sedlec-Hora Kutná na dráze severozápadní.

TYNIŠTĚ.

Jihozápadně od Hory Kutné přes 8 km opodál erární silnice kutnohorskotáborské stranou západní leží 358 m n. m. obec Tyniště.

Má 37 domů s 200 obyv. Domy jsou přízemní, po různu rozestaveny a kryty většinou slámou.

Obyvatelstvo žije se rolnictvím a chovem dobytka. Nejstarší rodiny jsou Syřinkova a Vajglova; pamatují se zde skoro 300 let, a šatí se již také dle nové doby.

Jméno Tyniště odvozuje se z ruského týn, t. j. hradba, týniť = hradiť, tedy Tyniště obec hrazená.

Tyniště rozkládá se na pozvolné stráni levého břehu potoka Opatovického, kterýž protéká pod obcí rybník (Chabátov). Odtud spěchá pak severním směrem dále, aby nesl vody své Prosku, ze kterého u mlýna Dubiny vytékáje padá do Vrchlice. Tyniště tvoří s Bykání jednu pol. obec, ale jmění spravuje každá osada svoje.

Obec má svého jmění 17 ha 73 a 67 m² pozemku a obecní domek, z čehož platí 64 K daní. Celá obec má výměry 173.5 ha⁷⁹⁷) a odvádí 1202 K 06 h daní.

⁴²⁰**Dějiny.** Kdy Tyniště založeno bylo, nelze nám přesně stanovit; ale že jest to osada starobylá, dokazuje zápis Jana Tyništko z Tynišť, kterýž měl dle zachované tradice - svou tvrz v Tyništi a odtud přejížděl na svůj statek do Krasoňovic, kde zemřel r. 1469. A Jan Tyništko byl také majit. jedné částky Albrechtic, kteráž po jeho smrti odumřela.⁷⁹⁸)

Nad rybníkem Chabátovem také Kabátovem zvaný dosud zřiti valy, příkopy a násypy atd. Vše nasvědčuje tomu, že zde stávala tvrz Chabátov, sídlo Jana Tyništko z Tynišť. V čas potřeby byly i příkopy naplňovány vodou. Kdy tvrz zašla nikde zaznamenáno není.

V r. 1423 kněz Martin Lupáč - vůdce Táborů - svedl blízko osady této bitvu s Pražany a utrpěl v ní velké porážky.⁷⁹⁹) Jest to týž Lupáč, kněz farář chrudimský, který na sněmu v Basi-leji r. 1434 sám jediný jako posel z Čech vyjednával kompakťata. I dána mu 26./II. konečná odpověď, že Čechům více povoliti se nemůže a chtějí-li Čechové míru požití, nechť se již tím spokojí. Lupáč byl r. 1435 zvolen biskupem českým.⁸⁰⁰)

Když Jiří z Hustiřan své statky r. 1515 prodal Jiřímu Hášovi z Újezdce,⁸⁰¹) bylo Tyniště již jmenováno mezi osadami, dvory atd., které náležely k panství malešovskému. Od té doby řídilo se Tyniště osudy panství tohoto.

⁴²¹V Tyništi byl mimo tvrz a dvůr ještě jiný dvůr řečený „Zemanovský“ a ten náležel k panství křesetickému, kteréž r. 1595 koupil primátor kutnoh. Zikmund Kozel z Rýzentála za 9500 kop gr. č. A aby do cizích rukou nepřišlo, jak v jednom listu píše, „chtěje toho klínotu raději obci kutnohorské, jakožto své milé vlasti, nežli komu jinému v světě dopřítí, a věda o tom dobře, že s velikou příležitostí a k budoucímu dobrému a užitečnému této obce se státi může,“ navrhl tedy koupí obci celého panství a šepmistři a spoluradní, jak již u Křesetic pověděno, koupili toto panství i se vším příslušenstvím za 13.250 kop gr. č.⁸⁰²)

V rukou obce kutnohorské zůstalo Tyniště až do doby persekuce. R. 1625 v září měsíci bylo panství křesetické - tedy i Tyniště - kutnohorské obci odňato a Ferdinandem II. vel. p. páterům Societas Jesu na fundaci a vyzdvižení koleje v Hoře Kutné darováno. Tyniště sdílelo pak osudy tohoto panství. (Viz Křesetice a Úmonín.)

Tyniště náleží farou na Bykaň, školou, poštou, telegr. a četnickou stanicí i zdravotním obvodem do Malešova. Nejbližší zastávka železniční jest Bykaň, nádraží Malešov na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

ÚJEZD. (OUJEZD.)

Jihozáp. Malešova 4.5 km leží při silnici samota Újezd. Viz poz. 808. Samotu protéká

potok Zdeslavický, který ze dvou pramínek se utvořiv, a to z rybníka „Kocourova“ a z rybníka „Pastvického“, spadá nedaleko Bahynka do Vrchlice. Kol Újezdu vypíná se severně několik bezjmenných vrchů do výše až 413 m n. A. Samota Újezd náleží k Zdeslavicům Malešovským. Jest zde myslivna a 2 domky pro dělníky dvorské. Obyvatelů jest zde 22. Před 30 léty býval zde zdatný chov ovcí; dnes ovčín zrušen a rozbořen. Do nedávna byla zde také hájovna Mi-chovec, ta byla také zrušena a hájemství přeneseno na Vidláky.

Dějiny. Újezd někdy ves a dvůr vyskytuje se v roce 1421-1547 jako příslušenství hradu Siona, o něž se přeli Bedřich ze Strážnice a Beneš z Hustiřan.⁸⁰³) Král Jiří, vyvadiv zboží sionské, zastavil je Alšovi z Soutic.⁸⁰⁴) Dne 20. března 1508 připsal král Vladislav Janu Žehušic-kému z Nestajova zboží sionské, mezi kterýmž byl jmenován Újezd ves a dvůr, a r. 1509⁸⁰⁵) náležel Újezd ves i dvůr bratřím Pařízkům, kteří je drželi k Radboři.⁸⁰⁶) Pařízkové prodali zboží r. 1535 Firšicovi z Nabdína a ten je připojil ke Zbraslavicům.

V druhé polovici XVI. století patřil Újezd k Dobřeni, později k Malešovu, kam ovšem patří dosud.⁸⁰⁷) Pod Újezdem k Bahynku asi na půl cestě viděti dosud zbytky náspů a lid tu říká na „Hrádku.“ Jest to místo, kde stávala tvrz Bahýnko.

Újezd náleží školou, poštou, telegr. a četnickou stanicí a zdravotním obvodem do Malešova, farou na Bykáň. Nejbližší zastávka železniční jest Bahno na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

ÚJEZDEC. (OUJEZDEC.)

Při silnici paběnickoledečské 18 km poněkud jihovýchodně Hory Kutné rozprostírá se obec Újezdec (Oujezdec). Leží 405 m n. moř. mezi Paběnicemi a Petrovicemi.

Původ a jméno této obce jest prastarý a právnícký.⁸⁰⁸)

⁴²²Újezd čili Oujezdec slul starým Čechům jistý okrsek, kterýž zahrnoval všechny druhy půdy k většímu hospodářství potřebné a náležité, jako: role, luka, pastviny, lesy, vody tekuté i stojaté. Vyměřil se na tolik, kolik se na koni za jeden den ujelo.

Tyto újezdy staly se základem samostatné pravomoci, základem pozdějších panství.⁸⁰⁹) Kdo je obdržel od knížete, rozděloval je zase mezi osadníky a sice tak, co se za den jedním sprežením volů ujezditi dalo.⁸¹⁰) Tak povstala jména mnohých obcí Újezd, Újezdec čili Oujezdec, Oujezdec. Takové zařízení dalo se asi ve XII. století v míře hojně. A tímž způsobem asi povstal také náš Újezdec.

Nejvyšší vrch jest severně 418 m obce a zove se „Kopanina“.

Západní části Újezdce dotýká se potok Paběnický, kterýž sem přichází od Plhova jako výtok rybníka. Zde naplniv mlýnský rybník, „Šanník“ zvaný, žene mlýn a nese vody své lučinami k Paběnicům.

Obec má 32 domy s 174 obyvateli, z nichž jest 50 evang. augš. vyznání. Domy stojí většinou o samotě v zahradách a náležejí výstavností svou starší době. Kryty jsou nejvíce šindelem a došky.

Obec rozděluje se na části, a sice: ve Dvoře, na Baštách, za Kapličkou a u Kapličky. Na návsi stojí kaplička r. 1861 nákladem obce ke cti sv. Anny založená.

Hlavní živnost zdejšího obyvatelstva jest polní hospodářství a chov dobytka. Také zabývájí se mnozí sděláváním dříví na otypky a prodávají je na trhu v Hoře Kutné nebo v Čáslavi. Opět jiní zaměstnávají se trhaním skal, z kterých tlukou šterk a odvázejí na okolní silnice. Nejstarší rodina, která se zde pamatuje přes 200 let, jest rodina Růžičkova. V roce 1866 zemřelo zde na cholery 7 lidí; ostatně vždy počítá se Újezd mezi obce s nejlepšími poměry zdravotními.

Jmění obecní záleží: z jednoho domku a 14 ha 82 a různých pozemků v ceně asi 4000 K. Z tohoto jmění platí obec 46 K 38 h daní. Celá obec platí 1101 K 36 h.

Zvláštní jména pozemků: Kopanina, Doubka, Radlice, Žlábka, Dubinky, Vápenka, u Hou-

serky atd. Plodiny pěstují se jako v celém okolí.

Luk v obvodu obce je dosti, a hospodáři hnojením Thomasovou struskou a rozumným zavodňováním zlepšují je, aby dodělali se většího užitku. Pastviny a suchá luka proměňují se v pole a z vysušených rybníků upravují se dobrá luka.

Dějiny. V obci újezdecké býval za pradávna poplužní dvůr ve výměře 397½ míry orných polí, 112 měr luk a 16 měr zahrad, za jehož trvání již vedle dvora sedm domovních čísel stálo.⁸¹¹⁾ Když pak dvůr rozdělen byl, počítalo se zde 13 domů.⁸¹²⁾ Při č. 9. jest dosud velký zařazený starý sklep zajisté z doby, kdy zde stával dvůr. U mlýna, který ke dvoru náležel, stávala cihelna, která zanikla během času.

Újezdec náležel Petru Janovskému z Suchotlesk a z Janoviček a dědictvím připadl s celým zbožím synu Bohuslavovi z Suchotlesk, kterýž 8. dne měsíce ledna 1487 své zboží po otci blahé paměti zděděně prodal Slavatovi z Chlumu a Košumberka a tu se Újezdec popisuje: vesnice, dvůr poplužní a znamenité rybníky.⁸¹³⁾

Když se Slavatové vyprodali z panství v krajinách zdejších, připadlo celé zboží, mezi kterým byl i Újezdec, pánům z Kalenic. Jáchym z Kalenic prodal Petrovice, vsi Senetín a Újezdec Albrechtovi Novohradskému z Kolovrat. Když pak v XVII. století Petrovice získány byly k Janovičkám, připadl sem i Újezdec a od té doby zůstal s Janovičkami spojen. Obec kutnohorská, která zboží janovické r. 1724 koupila od hraběte z Thürheimbu, stala se i majitelkou Újezdce. Ale měli zde Kutnohorští vedle poplužního dvora již r. 1531 své pozemky, poněvadž postupují půl lánů od statku Vejdělkova v Újezdci⁴²³⁾ Janu Zásvětlovi z Vínore a pečeti přivěsili. Petr Pašinka z Trojanovic a Petr Veltrubský z Veltrub.⁸¹⁴⁾ Zдали v dějinách XVI. století zhusta se vyskytující rod Štípecký z Újezdce děkuje své jméno tomuto Újezdci, nedá se určitě pověděti.

Újezdec náleží školou do Petrovic I., poštou, telegr. a četnickou stanicí k Červ. Janovicům, zdravotním obvodem do Zbraslavic, kamž ročně 34 K 76 h přispívá. Nejbližší stanice železniční je Čáslav na dráze severozápadní.

ÚMONÍN. (OUMONÍN - HÚMONÍN.)

Kráčejice z Křesetic po silnici na stranu jižní, jsme za ½ hodiny ve vsi Úmoníně - také Oumoníně. Z města Hory Kutné počítá se sem 10 km. V Úmoníně jest 50 domů, ve kterých bydlí 320 obyv., z nichž jest 18 ev. reform. Domy rozloženy jsou po obou stranách řečené silnice, nebo stojí o samotě v zahradách. Stavěny jsou z kamena, starší ze dřeva. Na některých jsou lomenice, ale bez nápisu. Kryty jsou taškami a slamou. Obyvatelstvo živí se vesměs rolnictvím, potřebná řemesla jsou zde ovšem zastoupena. Nejstarší rodiny jsou zde Vepřkova, Krátkých, Francova, Trnkova a Charvátova. Kroj i nábytek moderní.

Obec úmonínská rozložena je na návrší 347 m n. m. a na severní straně obce stojí dvůr a zámek s rozsáhlým parkem anglickým. Jižně obce vyvěrá z malé studánky pramínek, který lukami ke vsi se bere a když obec protekl, spěchá dále k Chrástu. Deště přicházejí mírné, větry převládají západní a severozápadní; bouře, krupobití jsou řídké a následky jich jsou nepatrné.

⁴²⁴⁾ Nejvyšší vrch v okolí dostupuje 363 m n. m. a ten jest na silnici křesetickolomecké asi 10 minut nad Úmonínem. Zvláštního jména nemá. Pozemky úmonínské jsou velmi úrodné a mají tato jména: na Bábě, na Čihadle, u Medenice a u Hrušek (zde stávaly tři staré hrušně do nedávna). Luk u obce není, bylyť na pole rozorány.

Obecní jmění záleží z pozemků ve výměře 48.3 ha, z nichž platí obec 184 K 60 h přímých daní; výměra celé obce obnáší 368 ha, za něž se platí 4374 K přímé daně.

Dějiny. Ves i tvrz Úmonín připomínají se na počátku XV. stol. již jako stará osada a dobře lze je tedy řadit do století XIV., ano i XIII., ač písemných zpráv o tom není.⁸¹⁵⁾ Leč dá se soudití najisto z toho, že již r. 1289 jmenuje se majitelem vsi jistý Jan z Úmonína⁸¹⁶⁾ a po-

tomci jeho již r. 1318 vedli jakousi při a byli pohnáni před soud zemský. Mezi léty 1356-1360 vládli bratři a Přibík a Slavibor z Úmonína některými dědinami, mezi nimiž zařazen i Úmonín. Když byl ke sklonku XIV. věku majitelem Úmonína bohatý Horník Kryštof Písek nebo Pýšek s chotí svou Eliškou, zaznamenává se tu již tvrz, a má se za to, že Kryštof si ji za sídlo své vystavěl; neboť r. 1411 seděl na tvrzi úmonínské již Zdislav ze Lhoty.⁸¹⁷⁾

Za panování tohoto Zdislava na Úmoníně, příznan Hanuš, syn Kryštofa Píska z Hory Kutné, že plat svůj, totiž 20 kop gr. ročního holého a věčného platu, který měl v dědictví Zdislava na Úmoníně na hradě, dvoře popl., dvorech kmecích s platem, poli, lukami, lesy, potoky, rybníky a vši svobodou atd. prodal Tomáši, řečenému Egererovi z Hor Kuten a jeho dědicům za 200 kop gr. úplně zaplacených a jemu v témž právu jakož sám je měl, dědičně postoupil; prodávající musí sám očistiti statek ode všech závazků a s ním se zavázal i Václav ze Sacrocampa obaplně a nerozdílně. Rovněž jetliže v řečených letech na tři léta by nepanoval, že to nemá býti na škodu.⁸¹⁸⁾

Po smrti Zdislavově (r. 1415) dostal se Úmonín r. 1418 v držení Beneše z Řepčic a z Paběnic. Na vsi a tvrzi úmonínské vázlo mnoho dluhů a tu největší věřitel Jan ze Sulevíc r. 1437⁸¹⁹⁾ se sám zboží toho v držení uvázal. Od něho přešlo zboží v ruce Bohuslava, Jindřicha a Jana z Košína, kteří tu po sobě až do počátku XVI. století vládli. Po nich r. 1511 uvádí se držitelem Jiří Háša z Újezda, bratr Václava Háši z Újezda, který tehdy držel ves a tvrz Kovářovice (t. č. okr. Vinohrady),⁸²⁰⁾ a r. 1535 jeho dcera Mandalena, provdaná za Jana staršího Salavu z Lípy († r. 1560).

Když Salava zemřel, postoupila Mandalena Úmonín ves i tvrz Janovi mladšímu Salavovi z Lípy a na Lhoticích⁸²¹⁾, ale dala mu závazek, aby bratřím svým Mikuláši, Jindřichovi čili Hendrichovi a Jiříku vyplatil odkazy, které ona smlouvou si vyhradila.⁸²²⁾ Jan mladší Salava zemřel r. 1587 na Úmoníně, sídle svém v pondělí po neděli květně⁸²³⁾ a pochován v tom kostelíku nad Úmonínem, jež byl sám založil a vystavěl. Kostelík ten dosud stojí o samotě na návrší 352 m n. m. a jmenuje se kostel sv. Jana nad Lhotou v okrese čáslavském. Tam také byl pochován primátor kutnohorský Šoltys z Felsdorfu.

Všecky statky Janovy připadly jeho synům, kteří se o ně rozdělili. Úmonín dědil Jindřich, kterýž za manželku pojal Elišku Robmhapovu ze Suché a jí ze svého podílu věnoval 3750 gr. č. věna.⁸²⁴⁾ R. 1599 zemřel, zanechav po sobě Jan a Hendrycha Matěje, dítky nedospělé. Statku ujali se bratři otcovy a když na statek uvalili hodné dluhů, bylo zboží úmonínské komissary zem. 425soudu prodáno za 5500 kop gr. č. Mikuláši Salavovi z Lípy a na Lhotě. Mikuláš pochoval r. 1609 manželku svou Žofii⁸²⁵⁾, pozůstalou vdovu po † Věslavu Strojeticím a v druhém manželství pojal za choť Kateřinu z Kokořova, které po smrti r. 1624 závětí svou odkázal Úmonín a tvrz s příslušenstvím.

R. 1616 byl 15. dne měs. června sepsán na Pravoníně kšaft Václava Kekule ze Stradonic, a tam čteme, že Mikuláš Salava z Lípy na Úmoníně a Nové Lhotě platiti má Kekulovi Vilémovi z Stradonic po čas jeho života ze 6000 kop gr. míš. úroky. (D Z. kv. č. 138 foll. F 16.)

A když r. 1617 vydlužil sobě císař Matyáš od Albrechta Vraždy z Kunwaldu 10.000 kop gr. míš., byl mu také ručitelem Mikuláš z Lípy na Úmoníně a Nové Lhotě i Václav Salava z Lípy na Petrovicích. (Arch. města Litoměřic.) (Org. na hradě pražs. 16. dne měs. října 1617.)

Tehdáž odváděl Úmonín J. M. C. na daních z 22 usedlostí selských za 40 týdnů 293 rýnsk. 20 kr. 55 korců ovsu za týden; druhou vyměřenou daň J. M. C. zaplatila vrchnost celou z 22 usedlostí z každé po 2 kopách = 44 kopy, a to 9. Julii l. P. 1622. Dále platil Václ. Salava z Lípy z 10 selsk. usedlostí 133 rýnských 40 kr., 25 korců ovsu za týden; druhou zaplatila vrchnost sama za selské usedlosti po 2 kop. = 20 kop.⁸²⁶⁾

Kateřina provdala se r. 1624 za nejvyššího písaře zemského Oldřicha Karla ze Skuhrova na Louňovicích a Zvěstově, s nímž zplodila dvě dce⁴²⁶⁾fušky Lidmilu a Alžbětu. Po

smrti matčině r. 1656 rozdělen byl statek mezi tyto dcery. Lidmile připadl Úmonín. Zemřela r. 1661 a veškeren statek dědil po ní manžel její Karel Adam Lev z Říčan, t. č. komorního soudu rada, kterýž ale ještě téhož roku prodal Úmonín Tomáši Ferdinandovi Popovskému ze Šarfenbachu, hejtmanu panství malešovského za 7.500 rýnských.⁸²⁷⁾

Ten přikoupiv některé vsi, mezi nimi r. 1669 i Mezholezy o statek úmonínský velmi pečoval, zvýšiv velice jeho cenu.

Chtěje častěji pobýti v Úmoníně, přesvědčil se, že tvrz již k obývání nestačí, proto počal tvrz přestavovati v zámek již r. 1684-85.⁸²⁸⁾ Jako dělníků použil k tomu vojinů tureckých, kteří ve válce u Vídně r. 1683 do zajetí padli.⁸²⁹⁾

Než-li se na hotový zámeček přestěhoval pojal k druhému manželství Helenu Marketu z Kalenic, ale za krátko již - 31. ledna 1686 na Úmoníně zemřel.

Nejstarší jeho syn Karel Ladislav, získav od svých bratří celé dědictví, uvázal se dědičně po smrti otcově ve zboží úmonínské, ale nepodřel je dlouho, nýbrž r. 1701 prodal Úmonín s novým zámkem a vším zbožím hrab. Gotvaldovi Františku Čabelickému ze Soutic za 39.000 rýn.⁸³⁰⁾ a ten již r. 1706 prodal statek na Jana Ferdinanda Robmhapa ze Suché za 45.000 rýn. a 200 rýn. klíčného.⁸³¹⁾ A hrabě Robmhap postoupil r. 1709 Úmonín se vším příslušenstvím upci svému hrab. Františkovi Karlu Robmhapovi. V krátkém čase vidíme Úmonín v rukou Jindřicha z Osteinu, pána na Malešově a Suchdole, který jej o 11.000 zl. rýn. laciněji koupil, nežli Robmhap.⁸³²⁾ Nový majitel ten připojil r. 1719 Úmonín k Malešovu a prodal takto spojené velké panství r. 1725 hraběti Karlovi Jáchymu Brédovi, pánu na Pečkách Hrabňových a Radboři.

Bréda však byl špatným hospodářem a zadlužil statky tyto tak, že již r. 1738 byly věřitelům odkázány. Při prodeji byl Úmonín, na němž bylo 122.993 zl. 47 kr. stř. dluhů, oddělen od celého panství a vykázan jesuitům k dluhů zaplacení.⁸³³⁾ Jesuité spojili pak - nabyvše prve smlouvou z roku 1746 práva na nový statek - Úmonín s panstvím křesetickým.⁸³⁴⁾ Jesuité obnovili zámek, zvláště pak vyzdobili skvostně kapli zámeckou.

Po zrušení řádu jesuitského splývají dějiny Úmonína s Křeseticemi: Jesuitům byl statek skonfiskován a stud. fondem prodán r. 1824 veřejnou dražbou Janu Frant. Svobodovi. Po té dostalo se panství křesetické Kristiánu říš. rytíři ze Schöffřů, který panství dědičně obdržel r. 1865 se svou manželkou Janou, roz. Svobodovou. Týž dal r. 1870 zámek opravit a dvě věže přistaviti. Nynějším majitelem jest Kristián říšský rytíř ze Schöffřů, který r. 1902 statky otcovské dědil.

V zámku úmonínském jsou velmi vzácné a památné obrazy rodinné galerie pánů Helversenů, Strojeticých a Puteanů, pocházející z XV. století.

V novější době přizdobil zámeckou kapli veliký obraz jezdce, kterého maloval J. cíis. Výsost p. arcivévoda Otta a věnoval ho hraběti Leopoldu Brandýsovi, kterýž má za manželku zde rozenou Johanku baronku ze Schöffřů.

Dále jsou tu staré zbraně, starobylý nábytek, zejména památná skříň krále Jiříka Poděbradského (?), cínové a skleněné nádoby atd. Těž se zde nalézá bohatá knihovna a zámecký archiv.

Na rozhraní obce Chrástu, Úmonína a Březové jsou hroby vojinů prý francouzských a ruských, kteří r. 1813 v zámku úmonínském proměněném v nemocnici vojenskou - ne tak svými ranami jako spíše hladem zemřeli; neboť jak starí vypravují, plazili prý se po čtyřech, aby na blížkém poli hrachovými lusky ukojili poněkud hlad. Vymřeli prý všickni také⁴²⁷⁾ ve dvoře lhoteckém,⁸³⁵⁾ kde také byla vojenská nemocnice a jsou tam též pochováni. V jednom menším hrobě jsou pochováni důstojníci s francouzským knězem a ve dvou větších hrobech prostí vojini. Mrtvá těla odvážel rolník Bednářík do šachet v polích připravených. Měl prý vypůjčený vůz od rolníka Francla z Úmonína. Luka a pole, na kterýchž byly šachty, patří teď příbuznému Bednáříkovu rolníku Řihovi v Chrástu.⁸³⁶⁾

Nad mrtvými těly byl později vysázen smrkový porost. V té části, kde byli pochováni prostí vojíni, stromky se ujal a pěkně rostly; v části druhé se neujaly. Trojhran, ve kterém jsou důstojníci pochováni, jest pustý. V těchto místech našlo se dosti lidských kostí a to skoro na povrchu. R. 1896 dala zde Jana baronka ze Schäßfrů postavití březový kříž, a ten když se rozpadl, postavil místo něho kolář Jiskra z Úmonína r. 1900 kříž nový. Také tu byla před dávnými léty deska se jmény pochovaných důstojníků, ale ta zmizela.

Tradicí udržuje se také domněnka, že to byli vojíni, kteří Golč. Jeníkov vypálili a sem byli zahrnání. Zdaž tomu tak, nelze určitě říci.

Úmonín má svou poštu, telegr. stanici, farou a obvodem zdravotním náleží do Křesetic, kamž odvádí 87 K 84 h. Nejbližší zastávka železniční jsou Poličany na místní dráze Hora Kutná-Zruč, nádraží v Hoře Kutné.

ÚTĚŠENOVICE. (OUTĚŠENOVICE.)

Při samých hranicích okr. ledečského leží při erární silnici 2 km jižně Zbraslavic obec Útěšenovice. Jméno toto odvozuje Podstránský od Utěšený, těšiti, útěcha atd. a měla by se obec dle toho psátí pravidlem Útěšenovice.⁸³⁷⁾ Má 14 domů se 72 obyv.

⁴²⁸⁾Domy jsou stavěny z kamene, ale různou krytbou. Některé starší domy jsou dřevěné na kamenné podezdívce. Mají dřevěné lomenice s kabřinci, ale bez nápisů. Mnohé domy stojí v zahradách, ve kterých se pěstuje ovocné stromoví.

Obyvatelstvo živí se polním hospodářstvím; dělníci v zimě hledají obživy v lesích. Nejstarší rodina je zde rodina Bramborova. Mládež po vyjití ze školy pomáhá rodičům při práci polní, nebo jde na řemeslo.

Útěšenovice rozkládají se mezi vrchem Poupilem (451 m) a vrchem Hranickým (495 m) na mírném návrší, kde jarní i podzimní počasí bývá příznivější, nežli v okolních osadách, a proto se zde objevuje málo nemocí. Bouře, deště, krupobití časté, ale méně škodlivé. Majetkem obce jsou pozemky ve výměře 15 ha 27 a 28 m², z nichž se platí 27 K 36 h daně; výměr celé obce je 139 ha 19 a a odvádí daně 1990 K 27 h.⁸³⁸⁾

Dějiny. O Útěšenovicích objevují se první písemné zprávy r. 1424, kdy náležely ke zboží číhoštskému a majitelem té doby byl Aleš z Číhoště.⁸³⁹⁾ Na sklonku století XV. panoval na Číhošti Matouš z Chřenovic, který zboží své prodal Janu ml. Špetlovi z Prudic a ze Žlebů. R. 1500 koupil číhoštské zboží, ku kterému Útěšenovice náležely, Michal Slavata z Chlumu a připojil je ke hradu Chlumu.⁸⁴⁰⁾ Z rukou Slavatových přešly Útěšenovice s některými dvory, vsi a pustými tvrzeními⁸⁴¹⁾ v ruce Kuneše Bohdaneckého z Hodkova, který r. 1524 prodal část zboží svého Jindřichovi Špetlovi z Prudic⁸⁴²⁾ a v této části byly i Útěšenovice a od tohoto pak dostalo se zboží Jindřichovi Firšicovi z Nabdína.⁸⁴³⁾ Týž byl pánem Zbraslavic. Nedlouho po té octlo se zboží radvančické, k němuž náležely Útěšenovice a Borová, v rukou barona z Říčan a ten je r. 1705 prodal Bernardu hraběti Věžníkovu a tak dostaly se k panství novodvorskému, k němuž náležejí dosud.

Útěšenovice tvoří s Radvančicemi a Borovou kat. a pol. obec a bývaly dříve samostatným panstvím. Patří školou, farou, poštou, telegr. i četnickou stanicí i obvodem zdravotním do Zbraslavic. K tomuto přispívají ročně 53 K 58 hal. Nejbližší nádraží jsou Zbraslavice na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

VERNÝŘOV.

Na křižovatce silnice vedoucí ze Zbraslavic do Uhlířských Janovic a z Malešova do Zbraslavic leží osada Vernýřov 16½ km od Hory Kutné vzdálená. Ve Vernýřově je 28 domů se 150 obyvateli, z nichž jest 8 evang. augš. a 1 reform. Domy kryté taškami i došky jsou v řa-

dách a tvoří náves; jedné části říká se u „Rybníka“, jehož jméno jest Bezděkov a rozkládá se na západní straně osady. Po jeho hrázi vedena jest výše řečená silnice uhlíř.-janovická. V zahradách daří se nejlépe švestky.

Obyvatelstvo žíví se rolnictvím a chovem dobytka. Nejstarší rodiny jsou Hejdukova a Šteflová. Mládež po vyjití ze školy zůstává při hospodářství. Vernýřov tvoří se Švábinovem a Vsesoký politickou obec, kteráž má výměry 245 ha 57 a 64 m² ⁸¹⁴) a z majetku toho odvádějí na přímých daních 2400 korun.

Dešťů, bouřek a krupobití přichází s dostatek, ale nejsou nikdy zhoubné.

Dějiny. O Vernýřově ve starých památkách není řeči. Vyskytuje se teprv až ve století XVII., kdy r. 1664 Tomáš Ferdinand Popovský ze Šarfenbachu, hejtman malešovský, majitel Úmonína, velmi dobrý hospodář a na ty časy značně pokročilý rolník, který všemožně hleděl statek svůj povznést, rozmnožit a výnos z něj zvětšiti, přikoupil zboží švábinovské a ves Vernýřov. Tento věhlasný muž zemřel r. 1686 v měsíci lednu. Nejstarším synem jeho byl Karel Ladislav. Dědicové, bratři Karlovy, věnovali maceše své Heleně Marketě roz. z Kalenic 1500 zl. rýn. na statku úmonínském a postoupili pak celé zboží Karlovi Ladislavovi v majetek. V rukou jeho neprodlelo zboží to dlouho; 7. 429května 1701 prodal celý statek, tedy i Vernýřov hraběti Gottwaldovi Čabelickému ze Soutic. Ani v těchto rukách nebyl statek dlouho, neboť již r. 1706 přešel statek ten na Jana Ferdinanda Robmhapa z Suché. V rodině Robmhapů prodlel Švábinov i Vernýřov s panstvím úmonínským do r. 1710, kdy dostal se koupí k panství malešovskému ⁸⁴⁵) a s ním pak sdílel další osudy. ⁸⁴⁶) Několik domů náleželo také k panství hrádeckému nad Poďousy.

Vernýřov náleží školou do Krsovic (Sv. Jan), farou do Sudějova (Sv. Anna), poštou a telegr. stanicí do Zbraslavic, obvodem zdravotním do Malešova, kam přispívá společně celá pol. obec 64 K ročně. Nejbližší stanice železniční jsou Zbraslavice na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

VIDICE. (VITICE.)

Obec Vidice rozkládá se na okresní silnici miskovickovidické v průměrné výšce 424 m n. m. vzdálena jsou Hory Kutné 9 km. Vidice jsou osadou prastarou, čemuž nasvědčuje chrám vidický, který byl již ve XIV. století farním. Vidice tvoří s Rozkoší jednu pol. obec.

Jméno Vidice odvozuji jedni od „Vidíka“ - ten, kdo dobře vidí - tolik jako chytrý, druzí od křesťního jména „Vít“, pak by se obec měla jmenovati „Vitiče“, jak ji lid všeobecně jmenuje. V písemných památkách píše se všude „VIDICE“.

Vidice mají 42 domy s 231 obyvateli vesměs náboženství katolického. Nejstarší rodiny, které žijí přes 200 let, jsou Martinkova, Krtilova, Francova, Jirsova a Sahulkova. Kroj i nábytek ustoupil novodobým požadavkům.

⁴³⁰Domy jsou rozestaveny, po obou stranách silnice klikatě a odbočně a tvoří nepravidelnou náves, kterou probíhá zmíněná okr. silnice. Většina z nich je nově vystavěna a kryta tvrdou křtbou. Jen několik domů jest ještě ze staré doby a ty, jakož i některé stodoly jsou kryty došky.

Na návsi jest rybníček a u toho stojí na vyvýšeném místě filiální kostel sv. Mikuláše, kterého po boku staletá 32 m vysoká lípa chrání, jako věrná družka všech živelních pohrom.

Obyvatelstvo žíví se výhradně hospodářstvím, chovem dobytka a nádenictvím. Mládež škoie odrostlá nabývá vyššího vzdělání na školách měšťanských i rolnických a zůstává pak doma věnujíc se pravidelně vedení otcovského majetku. Menší část jde na řemeslo.

Majetek obce vidické jest domek, kovárna s dílnou, kolna hasičská na stříkačku a obecní váha; dále má obec 49 ha 36 a 17 m² polí, luk, lesů a pastvin, z čehož platí K 425.51 přímých daní. Celá obec má výměry 348 ha, za něž odvádí 1724 K 34 h daní.

Kol obce i v zahradách u domů pěstuje se hojně ovocné stromovní všeho druhu.

Jména pozemků, která dle katastru josefinského již svá jména měly, jsou: v Doubravech, na Táboře, u Průhonu, na Střibře a v Pijávkách.

U Vidic bylo před časem mnoho pastvin a velká lada. Dnes proměněny jsou v luka, kterým se věnuje náležitá pozornost a péče. Taktéž se stalo s půdovými vysušenými rybníky, které náležejí k panství malešovskému. Dosud se tu říká „v rybníkách“.

Dešťů nebývá poslední léta nazbyt, ale mírných, neškodných bouří přichází do roka několik. Nemoci zvláštních nebo nakažlivých tu dosud nebylo, leč r. 1866 cholera, která obec po válce navštívila, ale bez velikých obětí brzo opět přestala.

Do r. 1810 náležely Vidice školou do Malešova. Téhož roku povolena soukr. škola Tuchoctům a Vidice se k ní přiškolily a náleží sem až dosud.

Při prohlášení školy tuchoctické za veřejnou snažily se Vidice dosíci školy samostatné při svém filiálním chrámu Páně, leč marně.

Kostel. Vidický filiální koslelík sv. Mikuláši, biskupu, zasvěcený jest původu starého, ale stavbou či přestavbou jest novější. Byl již ve XIV. stol. farním, neboť již r. 1362 měl vlastního plebána. Toho roku zemřel tu kněz a místo něj dosazen Apolinář, kněz z Prahy, od Petra měšťana kutnohorského.⁸⁴⁷⁾ Roku 1394 vzdal se kněz Václav místa svého ve Vidicích, načež tu 31. července ustanoven kněz Jan z Heřmanic.⁸⁴⁸⁾ Patronem kostela byl František, řečený Gysser (snad zvonář), měšťan kutnohorský. Nového faráře plebán košický uváděl. R. 1405 zemřel tu kněz Benedict, po jehož smrti nastoupil se souhlasem Konráda Názy, měšťana z Kutné Hory jako patrona chrámu, kněz Václav z Malešova.⁸⁴⁹⁾ Fárář z Dobřeně jej instaloval.

Papežského desátku platil plebán vidický r. 1367 pouze 9 grošů; bylo tedy obročí jeho chudé.⁸⁵⁰⁾ Ve válkách husitských fara zašla, a kostel vidický jest od té doby přifařen k Bykání 7 km vzdálené.

Úhledný kostelík vidický na vyvýšeném místě uprostřed vsi stojící jest, jak již jinde řečeno, staršího původu, ale stavby novější, což souditi lze dle nápisu na stěně presbytáře. Tento kostel jest založený r. 1383 a nově přestavený r. 1853 - Rok 1383 nemá doložení a proto postrádá historické věrohodnosti, jelikož, jak ve stati o farni uvedeno, byl chrám tento ve XIV. století farním, jsa již r. 1362 vlastním plebánem opatřen. Celý chrám jest slohu copového, presbytář žebrovitě goticky sklenutá a v obdélníkové loďi strop rákosový. Hlavní oltář, ceny malé, má obraz sv. Mikuláše od známého malíře z Kutné Hory. Z kůry jdou schody na věž s kostelem spojenou a v jehlanec končící. Visí tu poledník s nápisem: „Lit jest od Jos. Diepolta v Praze 1875“.

⁴³¹⁾ V malé prostoře za oltářem chová se ve staré truhle kostelní nádobí. Zámek od této truhly darován byl r. 1895 arch. museu „Voceľ“ v Hoře Kutné.

Mezi tímto kostelním nádobím byl před léty starobyľý kalich lity z dukátového zlata s nápisem: „Zikmund Kozelka z Riezenfelsu“. Kalich tento daroval na věčné časy r. 1648 jistý švédský vojin kostelu vidickému z radosti, že našel v Čechách náhodou kostel zasvěcený svému patronu Mikuláši. Také prý sem daroval zlatou nádobu kostelní v podobě kelímku, na jehož vrchu byl přidělán orel a císařská koruna s písmenem R. II. Těchto věcí zlatých nabyl vojin ten v rekvisici válečné v dalekém odtud zámku nebo v klášteře a nosil je již delší čas s sebou v torně. Kelínek brzo odtud zmizel, ale kalichu se užívalo při bohoslužbě ještě v minulém století, ale děkan bykanský P. Šolta dal jej odnésti do farního chrámu na Bykán a později dal prý kalich ten přelíti v kalich menší. Z kostela vidického ztratil prý se kalich dvakráte, ale vždy zase po čase byl nalezen. O svatokrádežníku se však nikdo nedověděl. Zpráva tato o darech vypadá ovšem jako pohádka, ale Sommer i Schaller ji ve spisech svých uvádějí jako pravdu.⁸⁵¹⁾

Kolem kostelíka vidického rozkládá se hřbitov, na němž není žádných památných předmě-

tů. V severozápadním rohu jeho stojí o samotě zcela jednoduchá kamenná zvonice, v níž zavěšeny jsou dva zvony. Menší jest hladký a má kolem koruny nápis velkou kursivou: *ANNO DOMINI MCCCCLXXXIX HAEC CAMPANA FUSA EST AD HONOREM DEI PER MAGISTRUM ANDREAM PACZEK (PTÁČEK)*.

Lépe však si všimněme zvonu většího. Průměr jeho obnáší 85, výška 65 cm a váží 17 centnýřů. Zvon tento vyniká svým překrásným hlasem a po stránce umělecké jest převzácnou památkou staročeského umění.

Na straně jižní spatřujeme relief sv. Mikuláše v nejvyšší části zvonu a pod reliefem tímto - relief sv. Martina, žebráka na zemi sedícího, znak s orlicí a korunovaným písmenem R a znak Tomáše Konváře z Hory Kutné.

⁴³²U kolen reliefu Sv. Mikuláše počíná na plášti zvonu nápis majuskulí t. j. písmeny velké abecedy provedený a sice:

v pravo:	v levo:
LETA PANIE . 1 . 5 .	. 9 . 9 . SLIT A VDIE=
LAN GEST. ZWON	TENTO . KE . CZTI A
K CHWALE PANV	BOHV WSSEMOHOVCZI=
MV. SKRZE TOMASSE	KONWARZE NA HORACH
KVTNACH DO	WSI WIDICZ KOSTELV
ZALOZENI SWATE	HO MIKVLASSE ZA SPRA=
WOWANI VROZENEGO PANA MARTINA WILHAMA Z WV=	
STANOVA TOHO CZASV HEYTMANA NA MALESSOWIE.	

Pod nápisem tímto v pravo jest relief sv. Martina na koni a slova:

SWATI MARTIN

a v levo: MARTIN WILHAM Z WVSTANOVA.

Na straně severní spatřujeme cele vystoupilý relief „Kristus na kříži“, kterýž nad plochu pláště silně vyniká, ba na mnohých místech se ani plochy zvonové nedotýká.

Jemu po pravém i levém boku spatřujeme opět majuskulí provedený tento nápis:

v pravo:	v levo:
KRISTUS VM	RZEL ZA HRZI
CHI	NASSE.
WSTAL ZM	RTWICH PRO
OSPRAWEDL	NIENI NASSE.

⁴³³Pod nápisem tímto nalezáme velmi úhledně antikvou psané podpisy domácích sousedův a to po pravé straně:

DANIEL KRCZMARZ, SSIMACZEK RICHTARZ,

a po straně levé:

*SSIMA ANTOSS TOHO CZASV KOSTELNICLI.*⁸⁵²⁾

Relief sv. Martina jest výborně modelován. Sv. Martin sedě na koni, přetíná palášem plášť, aby ho podal na ulici nějakého města sedícímu žebráku, který proň natahuje ruku. U nohou žebráka spatřujeme berličku, důtky a nádobu mísece podobnou, na které zřítí lze dva kulaté předměty - jakoby to byly peníze. V pozadí tohoto reliefu zříme město s branou, domy, ba i hrad s věží.

Relief sv. biskupa Mikuláše, patrona kostela Vidického, značí bezvousá osoba mitrou a berlou opatřena.

Pravou rukou drží berlu a nad ní i pod ní zříme po jednom střapci; v ruce levé drží otevřenou knihu.

Pod reliefem tímto spatřujeme zmíněný znak orlicí s korunovaným R. Jest to znak krále Rudolfa. Opodál v pravo znovu znak a nápis hejtmana malešov. Martina Wilhama, který v r.

1609 „učinen byl hejtmanem panství kolínského“, a dle Dačického „Paměti“ II. na str. 187. při roce 1618 uvedené poznámce týž rok na Horách Kutných zemřel.

Pod nápisem tímto jest dovedně modelován relief znaku Tomáše Kováře,⁸⁵³) který v XVI. století měl na Horách Kutných dílnu a léta Páně 1601 v pondělí po památce sv. Panny Doroty umřel. Dačický z Heslova praví ve svých „Pamětech“ v dílu II. str. 81., že Tomáš Klabal, konváv a zvonář zbohatl zde horami z dolů „Černý lev“ na couku králíckém, nedaleko chrámu sv. Petra za novými mlýny. Pochován byl na hřbitově u sv. P. Barbory.

⁴³⁴Spodní část zvonu roubena jest vñcem pěkných ornamentů z lupenů akantových a u nohou Krista Pána leží umrlčí hlava. Kol ní proplétá se had, kterýž drží v hubě houbu, jížto dle tradice rány Kristovy vymývány byly.

Odtud k nohous Kristovým vztýčeny jsou křížem tři lupeny přes sebe a kolem nich plno stylisovaných rostlin a stromů. Celé to vkusné složení jest po obou stranách ukončeno stojící pannou.

Vrchní část zvonu pod korunou jest okrášlena dvěma pásy. V horním pásu nalézáme jednotlivé figurky lity na zvláštních desčičkách. Na desčičkách těch střídá se šest neoděných dítek - andělíčků - geniů, z nichž jeden drží housle, druhý harfu, třetí šalmaj, čtvrtý knihu partesů a zpívá, pátý v ruce pravé nějaký zvoneček a šestý uchystán jest k tanci.

Jest tudíž andělský sbor tento symbolem hudby, zpěvu a tance. V pásu druhém zříme jako dole řadu pěkně provedených ornamentů z lupenů akantových.

Zvláštní vzácnost tohoto vidického zvonu jest polychromie, kterouž nesou veškeré záhyby šatů i jednotlivých částí znaků, ba i hřeby na rukou a na nohou Krista Pána.

Tato polychromie a zlatožlutý nápis o kostelnících vidických, jakož i bohaté umělecké okrasné provedení činí zvon vidický vzácností a zvon ten jest svědkem, kterak dílo zvonářské pěstované rukou i hlavou českého dělníka dosáhlo takového stupně dokonalosti, že nazvati možno výtvar ten pravou perlou české práce.⁸⁵⁴)

Dějiny. O Vidicích víme, že ve XIV. a XV. století drželi ves zbohatlí měšťeninové Kutnohorští, jak vidno z toho, že r. 1362 dosazovali tu faráře Petr a r. 1405 Konrád Náza. Žel, že podrobnějších zpráv o nich nemáme.

O smrti Konrádově ničeho známo není. Také není známo, komu statek jeho s připojenými Vidicemi připadl. Až koncem XV. století objevuje se jako držitel Tuchotic, Vidic atd. Bartoš z Prachňan. Když tento r. 1510 zemřel, dědili statky jeho synové. Vidice společně s jinými případly Janovi. Dědictví toto prodal Jan z Prachňan, syn Bartošův, r. 1513 v měsíci listopadu Kunšovi Bohdaneckému z Hodkova za 2500 kop českých grošů.

Zápis Janův o prodeji v listopadu r. 1513 psaný zní:

„Já Jan z Prachňan prodal jsem své dědictví na zemi, kteréž mi se dostalo k dílu po mém otci, jménem: Vidice, Albrechtice, Tuchotice, Mlejny atd. se vším příslušenstvím p. Kunešovi Bohdaneckému z Hodkova za půl třicáta kop gr. č.; má mi je dáti konečně ve dvou nedělích“.⁸⁵⁵)

Při roce 1567 byl v držení Vidic, 9 poddaných a podacího práva kostelního i se všemi lesy Adam Hrabaně z Přerubenic⁸⁵⁶) a r. 1581 byly Vidice od krále Rudolfa II. synům Voděradského - Jindřichovi, Václavovi a Bohuslavovi se statkem Sion zástavou ponechány, napotom Berklům postoupeny.⁸⁵⁷)

Po tomto pánu objevují se v Tuchoticích i Vidicích majitelé zboží toho Václav Okrouhlický a Václav Popel z Vesce. Tento připojil Vidice i ostatní část tuchotického zboží k Suchdolu.⁸⁵⁸) A když zboží suchdolské přiděleno k panství malešovskému, což se stalo za Jiříka Poděbradského z Hrušova, pána na Dobřeni, připadly tam i Vidice a zůstaly pak spojeny s Malešovem a snášely osudy panství tohoto.⁸⁵⁹)

Vidice náležejí školou do Tuchotic, farou do Košic, poštou do Miskovic, četnickou stanicí

do Suchdola, obvodem zdravotním do Malešova, kamž s Rozkoší 59 K 50 h ročně přispívají.
Nejbližší stanice telegr. i železniční jest Malešov na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

435 VIDLÁKY.

Poněkud severovýchodně města Zbraslavic něco více jako 4 km odtud rozprostírá se v úhledném údolí rybník Vidlák a nad ním na stráni stojí 7 domků v jedné řadě, v nichž bydlí 33 obyvatel. Jména této samoty dostalo se jí od jména rybníka, který slul již v starodávné době „Vidlák“ a nad ním později povstaly chalupy. Osmé číslo, kutnohorský mlýn, rozbořen. Do Vidláku-rybníka, který ma dvě vidle (choboty), vtéká do vidle západní od Hetlína Vrchlice, do vých. vidle potůček přicházející od Zdeslavic a Štipoklas.

Obyvatelé mají také - ovšem nevelká - polní hospodářství, jímž se zabývají a v zimě, když práce není žádné, sdělávají dříví v lese. Vidláky i s rybníkem připadají ke katastru černínskému a náležejí sem školou; farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí i zdravotním obvodem do Zbraslavic. Nejbližší nádraží jsou Černiny na místní dráze Hora Kutná-Zruč. Rybník „Vidlák“ s jistou částí lesů a půdy náleží obci kutnohorské.

VILÍMOVICE. (VILÉMOVICE. VILÍMOVIČKY.)

Obec Vilímovice rozkládá se po pravém břehu malého potůčku, který sem z Panského rybníka červenojanovického vytéká a ke Koruticům spěje, aby vody své odevzdal potoku Opatovickému. Osada položena jest malebně v malé kotlině ½ hodiny od Červ. Janovic mezi silnicí kutnohorskou a čáslavskou, lemována jsouc v pozadí lesy panství úmonínského. Nejvyšší body kotliny k Opatovicům a k Habřině se zvedající dosahují 416 a 430 m n. m. V předešlém století stávalo na louce čísla pop. 11. bělidlo. Jest zde malé jezírko (studánka) s dobrou měkkou vodou a vždy v hojnosti. Za suchých let a krutých zim jezdily sem okolní obce i sousedské Č. Janovice pro vodu.

⁴³⁶Vilímovice, jindy Vilémovice i Vilímovičky, děkují své jméno zakladateli, jehož jméno bylo Vilém - Vilím.⁸⁶⁰) Dle lidového podání stávaly na místo nynější osady dva statky a ty náležely dvěma bohatým příbuzným, jichžto jména byla Vilém. Jeden byl bezdětek, druhý měl jedinou dceru Marii. V dohodě postavili ku cti Marii kostelík a zasvětili ho Narození P. Marie. Dotyčná dcera, když oba bratři se zavázali, že do kostelíka pořídí každý z nich jeden zvon, přinesla v klíně hojnost peněz stříbrných a věnovala je k slití zvonu. Tak stalo se, že jeden zvon zasvěcený Matce boží byl mohutný, druhý menší. Oba vynikají zvláštní lahodností hlasu.⁸⁶¹) Vilímovice mají 20 pop. čísel se 128 obyvateli, z nichž jsou 4 evang. reform. a 1 augš. Domy stojí vesměs v zahradách, tvoří slušnou návěs.

Uprostřed ní vypíná se kolkol hřbitovem oblklíčený filiální kostelík se starobyloou zvonící s podsebitím. Do nedávna stávala před kostelíkem mohutná staletá lípa, největší to strom celého okolí a byla na míle cesty viditelná a známá pod jménem „Vilímovská lípa“. Dle vypravování starých lidí scházeli se zde již za dob pohanských (prvých křesťanských) věřící k modlitbám a bohoslužbě.⁸⁶²)

Stavba domů je z tvrdého materialu; krytba z tašek, břidlice a slámy. Starobylych chalup, jichž tu dřívě bývalo, již není.

Obyvatelé živi se výhradně rolnictvím. Mládež škole odrostlá zůstává po většině doma, jen malá část odchází na řemeslo, nebo na studie. Nejstarší rodiny jsou zde: Sýkorova, Stehlikova, Sovova, Uhrova, Petráčková a Urbanova. (Nyn. majitele hostince na „V y ž l o v c e“). Zdá se, že na usedlosti těchto Uhrů stával dvorec některého dřívějšího majitele, poněvadž tu menšímu domku z dávných časů zůstalo jméno „Vobůrek“ (Vorbürg). Kroj i nábytek zmodernisován, ač ještě v r. 1891 bylo zde dosti věcí starobylych, jako: čepců, truhel, almárek atd.

Obecní jmění se takto uvádí: Domek se zahradou a 9 ha polností, za něž odvádí obec 24 K daní; celá obec má výměry 320 ha a platí ročně 1460 K daní.

Dějiny. Vilímovice byly již ve XIV. století známou osadou; neboť již v počátku toho století byla při kostele Narození P. Marie založena fara, která zašla r. 1623. Tehdy v Č. Janovicích fary nebylo, byl tu pouze zámecký kaplan, ale farní povinnosti konány knězem vilimovickým. První známí majitelé Vilímovic byli páni Jan a Martin z Vilémovic⁸⁶³) a r. 1385 přešly Vilímovice na Heřmana z Vilémovic a Alberta z Reinlinova, Horníka z Hor Kuten a později ještě na Markolta Berana, a ti drželi zboží toto do r. 1391. Od r. 1400 byli majetníky Chval a Mareš, r. 1417 Václav a r. 1440 Jan z Vilémovic.⁸⁶⁴) Kromě toho byla tu část Vilímovských z Vilímovic, která přikázána r. 1586 ke Koruticům, k nimž drženy do r. 1681. A pokud známo, byla nyn. čísla 9 a 11 až do zrušení roboty zanesena k Úmonínu. A z obce Lomečku patřilo jedno číslo k Vilímovicům.

V XVI. století náležely Vilímovičky Janu, Václavu a Mikuláši Šatným z Olivetu a ti r. 1594 vedle odkazu Anny Miránkovy prodali statky tyto i s přínaležející kolátorou „pánům šepmistrům a radě na Horách Kutných k jich obci“, čehož byl Jiřík Šatný, otec týchž bratří, dáním od vrchnosti, a po něm tíž synové jeho v držení zůstávali; a to za dva tisíce a padesáte kop míš. summy peněžité hotových.⁸⁶⁵) Potomně v auterej den pam. sv. Pavla na víru Obrácení, jest jim pánům Horníkům od týchž bratří statek postoupen.⁸⁶⁶)

⁴³⁷Ten statek držela někdy Anna Miránková, Hornice bohatá, vdova po Bohuslavovi Janovském ze Suchotlesk, a ta dala do kostela Matky boží na Horách Kutných k oltáři sv. Petra a Pavla r. 1534 v měsíci dubnu některé platy na svém dědictví ve Vilímovičkách zapsati se svolením císaře Ferdinanda I.⁸⁶⁷)

R. 1596 byly Janovičky v držení pánů z Kolovrat a t. r. připadly Janu Bezdrůžickému z Kolovrat dědictvím a Vilímovičky již sem náležely.⁸⁶⁸) Pěkný náhrobek z rodiny této zachován na naše časy v kostele vilimovickém, na němž čteme: »Letha Panie 1602. Tuto lezzj Urozena Panna Alzbieta Libsstejska z Kolowrat, dcera Urozeneho Pana Heraldal Libsstejskeho z Kollowrat a na Ganowickach.«

V XVIII. století nabyt držení Červ. Janovic hrabě Frant. Arnošt z Thürheimbu, který prodal celé zboží červenojanovické - tedy i Vilímovice - r. 1724 obci kutnohorské. Od té doby zůstaly spojeny s panstvím tímto a sdílely jeho osudy. Ve Vilímovicích narodil se r. 1847 František Sova, professor v Pardubicích v. v. Viz „Mužové práce“ v I. díle.

Vilímovice náležejí školou, farou a telegr. stanicí do Červ. Janovic, zdravotním obvodem do Zbraslavic, kamž platí ročně 38 K 39 h, kterážto částka bude příštím rokem zvýšena o 6 K 04 hal. Nejbližší nádraží železniční jsou Černíny na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

438 VINICE NEŠKAREDICKÁ A PERŠTEJNICKÁ.

Dějiny. Císař Karel IV. vydal 16. dne měs. února 1358 nařízení (řád vinniční), aby všude po Čechách na místech příhodných zakládány byly vinice.⁸⁶⁹) Nad prováděním tohoto nařízení bdíti bylo úlohou perkmistra hor vinných (magister montium vinearum), kterého ustanovovali do r. 1547 konšelé Starého m. pražského pro Prahu a okolí. Týmž rokem stal se úřad perkmistra hor vinných úřadem zeměpanským a r. 1783 dvorským dekretem ze dne 10. listopadu spojen úřad perkmistrů s komorní prokuraturou.⁸⁷⁰)

Právní záležitosti týkající se vinic zapisovány nejvpe do knih městských, ale záhy zřídily se pro vinice „zvláštní knihy vinniční,“ do nichž zapisovány prodeje, postupy vinic, dluhy hypoteční, nálezy ve přích vzniklé atd., atd. A již 12. května 1358 přiostrňuje císař Karel IV. své nařízení (řád) o zakládání vinic, poněvadž po jeho názoru a přání málo jich bylo zakládáno. A byly pak po té založeny vinice kol Prahy na tři míle, kol Mělníka, Černošek, Litoměřic atd. v celé Polabské krajině.

I potomní králové čeští starali se o rozkvět a zakládání nových vinic. Tak císař Zikmund, král český, majestátem daným v Praze 6. dne měs. března 1437 svoluje, aby vinice kláštera kartouského koupiti směl Vaněk - bratr Martina a svolil, aby do knih viničních vepsán byl takto: „Protož přikazujeme podkomořímu, perkmistróm, městóm pražským i jiným všem našim a král. našeho Českého úředníkóm, vierným milým, nynějším i budúcím, svietským i duchovním přísně a pevně, aby Vaňkovi a jeho dědicóm i budúcím na jmieni, držení, vládnutí i požívání vinice svrchupsané nepřekáželi ani překážeti dopustili, ale radějšje je, bude-li potřebie, při tom vzbraňovali a všelijak pomoci i radú fedrovali ...“

R. 1497 dvacátého prvního července vydal král Vladislav nový řád viniční na Horách Kutnách⁸⁷¹) a staral se také, by zakládáním nových vinic réva viná se pěstovala a hojně rozmnožovala.

Ferdinand I., král český, vydal 11. dne měs. března 1549 na hradě pražském pečeti přítlačnou a podepsáním vlastní ruky stvrzenou instrukci, v níž čteme:⁸⁷²) „My, Ferdinand, z boží milosti římský, uherský, český etc. král, infant v Hispanii, arcikníže rakouské, markrabě moravský etc. dáváme instrukci slov. Jiříkovi z Gelcie, perkmistru našemu hor viničních, jak se s konšeli jemu od nás přidányi při spravování, řízení úřadův jich při městech pražských i také při jiných městech českých, kdež vinice jsou a se rozdělavají, z nichž nám, dědicům a budúcím našim králům Českým perkrecht do komory naší království Českého náleží, zachovati mají.“

Největšími šířiteli této myšlenky Karla IV. byly, což se dá s plnou jistotou souditi, tehdejší kláštery. I v našem okolí tak činil klášter sedlecký. Tomu se přičítá, že počal pěstovati révu na stráni neškaredické, perštejnické a kaňkovské již ve XIV. stol., a ještě 23. září r. 1540 přel se klášter sedlecký s malínskými o vinicích na stráni pod Kaňkovskými Vrchy. (Archiv vorl.) Záhy následovali v pěstování révy i sedláci z obcí těchto a k těm přidali se v XVII. století i kutnohorskí jesuité a celé jižní straně řečených obcí byly révou posázeny. Na stráních neškaredických obdržela vinice jméno: „Vinice Neškaredická.“

⁴³⁹V arch. zem. jest uložena kniha: „Registra cechu Vinařského“⁸⁷³) obce neškaredické, zal. r. 1609, v níž čteme:

S tiech hor a Vinic, které k Neškaredicům přináležejí, do kterých se napotomní časy zápisové ... privilegia její a dobrého řádu při soudu konání poznamenati mají.

Založeno r. 1609 prvního dne měsíce října při prvním soudu v Neškaredicích držaném u přítomnosti veleb. a dvojct. pánů páterů; pátera Kadla Stefanidesa, college societatis Jesu rektora na Horách Kutných a pátera Mikuláše Slabina, teěž college prokuratora a pánův starších tehdáž volených Jana Oškrdy,(?) Václ. Kubína, Mikuláše Růžičky, Martina Bohatého a všech p. držitelů výše jmenovaných vinnic. První smlouva o koupí mezi Danielem Zelenkou a mezi Václavem sousedem od Řehoře Vršeckého zanesena byla r. 1606. Vinice koupena za 17 kop gr. č. R. 1726 byli posledně voleni jako starší cechu vinařského a zvoleni jsou: Teofil Janovka, Tomáš Kubín, Ant. Felix a Matěj Drmokam(?). Poslední smlouva sem vepsána byla r. 1737 v měs. listopadu 28. dne, kdy Jakub Krátký skupil několik vinic za 530 kop gr.⁸⁷⁴)

Z těch Reg. uvádíme majitele vinic neškaredických z r. 1715: Václav Oplt z Hory, Václav Kopecký, hrabě z Věžník, Václav Čech z Hory Kutny, Alžběta Záběhlických, Jan Lehner, Karel Rodr, Jan Chrudimský, vdova Doktorová, Martin Felix, Daniel Kubín, Matěj Semotal, Anna Petrásová, Jakub Kvitourský, Karel Kubín a Jan Kulína. Všichni platili ročně 43 zl. 36 k. 3 d. stříbra.

Vinice Neškaredická byla ještě osázena révou r. 1785 a vinohrad měl výměry 2 jitra 25 čtver. sáhů a majitelem byl Matěj Steyskal z č. 14. z Perštejnice „vypressoval“ $8\frac{1}{20}$ věder vína. Tak čteme v Reg. při r. 1785. Po té ztrácí se pozvolna réva až zmizela nadobro.

⁴⁴⁰Horám viničným i vinařům byla vydána práva viničná již v XV. století pro celé království a pozemky jejich požívaly všechna práva ba i honitby. Byly osvobozeny od platu daní, od

ubytování vojska a opatřeny i vlastní právomocí.

Vinařům neškaredickým i perštejnickým byla taková práva (artikule) vydána r. 1643 a zapsána do register založených r. 1641 kol. soc. Jesu.⁸⁷⁵⁾

Nezhojitelnou ránu zasadila vinicím válka třicetiletá. Vinice pustly, výsady vzaly za své a úřad perkmistrův zanikl na dobro a vinice podřízeny král. prokurátoru.⁸⁷⁶⁾

Dnešního dne není u Perštejnice, Neškaredic a Kaňku o révě ani potuchy. Ale jméno její dosud zachováno. Tak na „Vinici Neškaredické“ zachovalo se z té doby ve výši 263 m n. m. hospodářské stavení č. 35. a podle ústního dání ještě z dob klášterních. Kdy a kterým časem přešla v majetek občanů neškaredických, nelze vypátrati. Ale koncem XVIII. stol. byl maj. „Vinice“ Josef Erythrai, měšťan a spoluradní ve městě Hoře Kutné a po jeho smrti r. 1781 prodal „Vinici“ poručník dědiců Erythraevých pan Václav Janovka na král. komorní kancelář v Úmoníně.⁸⁷⁷⁾

V srpnu t. r. byla zapsána „Vinice“ Františce Müllerové.⁸⁷⁸⁾ R. 1800 druhého května dědila po matce „Vinici“ dcera Marie Terezie Müllerová, kteráž trhovou smlouvou ze dne 17. října 1806 ztržila „Vinici“ Jakobovi a Barboře Jirušovým. Rok po té byl v držení Jakub Jeřábek a r. 1842 byl vlastníkem Jan Jeřábek a týž postoupil ještě t. r. polovici svého majetku manželce Anně, roz. Vášové a dle tržové smlouvy ze dne 9. srpna 1858 prodali manželé Jeřábkovi „Vinici“ manželům Václavu a Marii Krulišovým za 8500 zl. Cmze. Dědictvím připadla r. 1884 manželům Josefu a Kateřině Fialovým, v kterémžto rodě je dosud. Majetníky jsou František a Zdeňka Fialovi společně od r. 1904.^{878a)} Výměra „Vinice“ obnáší dnes 13 ha 06 a 67 m² a byla ještě částečně 1785 osázena révou.^{878b)} Na pahorcích neškaredických měla fara církevní také vinici ve výměře 1 kopy 58 záhonů. Z této vinice užíval farář polovičku; druhou polovičku musel účtovat pro záduší (Katastr josefínský z r. 1785.)

Poblíž Vinice, jako strážce celé krajiny, stojí staletý dub. Původně prý stály zde duby tři, tak aspoň vypravuje ústní podání. Pod těmi duby již Jan Žižka táhna po bitvě u Malešova přes Poličany a Pněvnice⁸⁷⁹⁾ a odtud na klášter sedlecký zarazil táborem, aby sobě po hrozně práci odpočinul a k novému posilnil se boji. Také se vypravuje, že z „Vinice“ vedla tajná chodba ke klášteru sedleckému, což ovšem snad ani pravdou býti nemůže vzhledem k nízkému terénu na půdě sedlecké. A jako o každém takovém obru a starci se vypravují různé báje a pověsti, tak o dubu na „Vinici“ povídá se, že na některém místě blízko dubu ukryt jest poklad.

Dub považují obyvatelé neškaredičtí za svoji ochranu, poněvadž kdykoliv všeobecná nemoc zde zuřila a vypraveno bylo procesí k dubu, na němž visí obraz Bohorodičky, vždy nemoc naprosto ustála.⁸⁸⁰⁾

Druhá vinice, která založena byla na vyvýšenině 278 m n. m. u obce Perštejnické, zachovala dosud jméno

VINICE PERŠTEJNICKÁ.

Stráně vedoucí od Křesetic po levém břehu „Křenovky“ jsou bývalé vinice. O vinici této čteme v knize perštejnických vinařů z r. 1609 zvané „Reystra cechu vinařského vinic a zahrad perštejnických, kdež se zápisové konati mají a budou tak, aby jedenkaždý budoucně, kdež a kdyby takového zápisu anebo vepisu potřeboval, toho dobreym řádem, tu kde náleží hledaje najíti mohl: (Archiv zemský) kterážto reystra od slovtných toho času starších Lukáše Papouška, Víta Velynka, Jana Pikny, Řehoře z Kolmarku i jineych k tomu přidaneych, i všeho tovaryšstva z sebe vybraneych peněz na svůj náklad jsou dali spraviti tyto reystra k letu panie 1609 za písaře toho času Václava Voříška.

Na druhém listu téže knihy čteme: Pan Buh nas wsech przednj Sprawce Budiz y tohoto czechu ochrance, At skrze prostrzedky gemu od tebe zrzyzene Nam jako za swietlo wystawene Wsse dobre se wzdyckny spatruge a rzydj wzlasstie to, coz se Twe milosti ljbj. Ty, kdy kolyw

ktere z twe wule zprawce Dati racils Cechu tomuto za ochrance, Laskawwu ochranu a pranie twa, Budiz gim w kazdem mjstie przytomna.

⁴⁴²Do knihy reyster perštejnických zanesena prvně smlouva o koupi vinice v r. 1608 mezi p. Pavlem Molendou a Eliášem Kňourem umluvené a poslední „weypis“ dlužního úpisu Dominika Malovského, Horníka a souseda na H. K. a manželky jeho Anny vyhotoveného od Martina Dvořáka, jenž se stalo 24. dne měs. aprila 1760 a do těchto „reyster“ po bedlivém col-lacinirování s pravým originalem 8. dne měs. února 1766 víru učinili a zapsali do této knihy 21. dne měsíce března 1766 na str. 131.

V téže knize Reg. z r. 1715 uvádějí se majitelé vinic perštejnických: Hrabě Bernard Věžník, pán na Nov. Dvorech, Ovčářích atd., který zde r. 1707 skupil 12 vinic a daroval je svému synu Josefovi. (Jos. Ledr: Dějiny Nov. Dvořů.) Další majitelé byli:

Hrabě Josef Věžník, Bernard Kašparides, Antonín Vidman, Jan Janůvka, Václav Hertl, Vojtěch (?), Matěj Vorel a Karásek. Všichni platili 13 zl. 13 kr. 3 d. stříbra. Oboje vinice neškaredická i perštejnická platily t. roku 56 zl. 50 kr. a 3 d. stříbra. (Item nachází se vinice, které vrchnost užívala, totiž: „pod zahradníkovými okny“ a na „Sekmáru“ která se teprv vysazuje.) (Sekmár stupňovitá zahrada proti klášteru jezuitskému. Náleží t. č. továrníku Tučkovi).

Koncem XVIII. stol. byla již Vinice Perštejnická bez révy. Touž dobou byla osázena lesem ve výměře 84 jiter a 1238 čtver. sáhů (Josef. katastr z r. 1785.) a část zůstala nezalesněna. Ta byla přidělena k hospodářskému stavení, kteréž dosud na vinici stojí a číslem 14. k Perštejnici připsáno jest. Byla majetkem jesuitského kláštera kutnohorského - asi již od svého zřízení. Dnes má výměry 42 míry v ceně 20.000 korun. Tato část Vinice perštejnické byla počátkem XIX. století opět révou osázena a všickni majetníci révu se zdarem pěstovali až do r. 1883. V ten čas koupil „Vinici“ Jos. Čejka, rolník v Horce u Žehušic od kupce kutnohorského V. Vaníčka a dal révu vykopati a proměnil vinici opět v pole. Od té doby se pole již révou neosazovalo, nýbrž obyčejnými hospodářskými plodinami, ale révový keřík se přec až dosud tu a tam ukazuje. Na „Vinici“ dosud vedle hospodářského stavení stojí malý domek, ve kterém se víno lisovalo. Nyní obývají domek nájemníci. Bydlí zde 11 osob, které jsou vesměs dělníci zemědělství.

VŠESOKY.

Na obou stranách okresní silnice z Chroustkova sem vedoucí 15 km jihozápadně Hory Kutné 1440 m n. m. rozprostírá se vesnice Všeoký. Jméno obce pochází od soků, a přebývalo jich tu mnoho,⁸⁸¹ tak že samí (sokové) nepřátelé zde žili mezi sebou. Ve Všeokách jest 15 domů, v nichž žije 94 obyv. Domy stojí po různu a tvoří malou nepravidelnou návěs. Jsou většinou stavěny z kamene a kryty slamou. Nábytek i kroj starobylý ustoupil modernímu zařízení. V zahradách pěstují se jabloně a švestky.

Obyvatelstvo živí se polním hospodářstvím a chovem dobytka. Nejstarší rodiny jmenují se zde Zateřpálkova, Michalova a Hálava. Mládež škole odrostlá zůstává doma při hospodářství.

Lukám, kterých je u obce poskrovnu, nevěnuje se zvláštní péče. Celá obec má výměry 141 ha polností a platí přímé daně 2400 K.

Dějiny. Často již ve spise tomto zmínili jsme se, že v XVII. a XVIII. stol. jevila se nedůvěra k víře katolické a že valná část občanstva přidržovala se víry podobojí. I ve Všeokách tomu tak bylo. Odtud byl pohnán úřadem vrchnostenským sedlák Jan Štolba a jeho manželka Kateřina na faru nebovidskou,⁸⁸² aby se zodpovídali z pronevěry víře katolické. Vyznali pak veřejně v chrámu Páně⁴⁴³ před knězem Jiřím Ptáčkem, že se křížem neznamenali, knihy kacířské četli, řeči hanebné proti svatým, proti očištcí a proti sochám a křížům pronášeli. Manželka Štolbova doznala, že to též činila a jednání manželovo schvalovala. Přisahali oba, že se polepší, bludů že zanechají a ve víře katolické zbožně žítí budou.

Všesoky připomínají se v XV. století, když náležely ke zboží sionskému a patřilo zboží to bez zápisu knězi Bedřichu ze Strážnice; ale Beneš z Hustiřan vyprosil si na vše od krále zápis. Pak ovšem byl s Bedřichem ve při až do r. 1449.⁸⁸³) Král Jiří vyvadil zboží sionské - tedy i Všesoky - a zastavil je Alšovi ze Soutic. Po jeho smrti koupila je Klára ze Solopisk, manželka Hertvika z Nestajova, což král r. 1466 potvrdil.⁸⁸⁴) Král Vladislav Jagelovec potvrdil je synu Hertvikovu - Václavu r. 1482 a připsal mu životy i pro jeho syny. Nástupcem zboží toho byl syn Václavův - Jan.

Tomuto Janovi, který psal se Jan Žehušický z Nestajova, připsal 12. dne měsíce března 1508 král Vladislav jeden život na Všesokách. Avšak již rok po té prodal Jan celé zboží sionské - tedy i Všesoky - bratřím z Pařízku.⁸⁸⁵) Pařízkové obdrželi od krále „dvů“ milostí; prvou r. 1510, kdy jim připsal peníze na zavodnění rybníků, a druhou r. 1514, když přidal ke zboží životy. Pařízkové drželi Všesoky i ostatní vesnice k Radboři.

R. 1535 připojeno zboží toto ke Zbraslavicům, kdež zůstalo do r. 1541 a pak drženo k Dobrovítovu, když je byl Špetl z Prudic zakoupil.⁸⁸⁶) V druhé polovici XVI. stol. prodal Špetl zboží Sionské Jindřichovi Voděradskému z Hrušova a ten je připojil k Dobřeni a r. 1581 k Malešovu, kamž dosud Všesoky přináležejí.⁸⁸⁷)

Všesoky náležejí školou do Krsovic, farou do Sudějova (Sv. Anna), poštou, telegr. a četnickou stanicí do Zbraslavic, obvodem zdravotním do Malešova, kam ročně přispívají 63 kořun. Nejbližší nádraží jsou Černý na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

VYSOKÁ OBEC A VYSOKÁ VRCH.

Na západním úbočí vrchu „Vysoké“ rozkládá se po obou stranách okresní silnice přicházející sem z okr. kolínského osada Vysoká, jejíž výška n. m. obnáší 431 m. Vysoká má 23 domy se 131 obyv., z nichž jsou 2 evang. Nejstarší rodiny jsou Martinkova, Jahodova, Radoňova, Pokorných a Brandejských. Domy ve Vysoké stojí po obou stranách silnice, která sem vede od sv. Markety r. 1849 vystavené a některé také stojí různě, při silnici suchdolské vystavěné r. 1890. Stavěny jsou z tvrdého materialu a kryty buď slámou, buď taškami.

Obyvatelstvo žije se rolnictvím a nádenictvím. I řemeslníci vedle svého zaměstnání zabývají se rolnictvím. Nábytek i kroj převládá již moderní. Mládež po vyjití ze školy zůstává doma nebo jde na řemeslo.

Kostel a fara. Na severní straně osady stojí filiální kostel Panny Marie, který již v XIV. věku měl svého faráře a byl farním. K faře vysocké náležel t. č. také Suchdol. Fara byla z počátku osazována faráři katolickými. Jako doklad toho uvádíme že Václ. Svadba z Tuchotic daroval ke kostelu na Vysoké stříbrný kalich o půl třetí hřivně a poručil lidem svým v Tuchoticích, aby oni jím vládli a jej vydávali budoucně⁸⁸⁸) Ale krátce před 30letou válkou byl katolický farář z fary vyhozen a zavražděn u vesnice Karlova či Doubravy.⁸⁸⁹)

Z doby katolické toliko tři jména farářů mohli jsme zjistiti, a to: R. 1572 farář Jiřík z Vysoké oznamuje schůze pikhardské ve vsi Vidicích.⁸⁹⁰) Jeho ná⁴⁴⁴stupcem byl r. 1612 Matouš Lincera a jméno třetího, který byl zavražděn, zjistiti jsme nemohli. Po 30leté válce byla opět fara katolická, ale ani farářům katolickým se zde nedařilo; neboť r. 1632 o vánocích vtrhli do kostela vysockého Beneda a Lažanský, zemané čeští a rytmistři vojenští t. č. v Hoře ležící a přepadli nenadále lid v kostele dlící na modlodbách, kněze od oltáře odtrhli, ze šatů svlékli, chléb posvátný rozházeli, kalich rozbili, lid obojího pohlaví zloupili, některé dokonce hnali obnažené domů velikým sněhem a při krutém mrazu a pak s kořistí k Hoře se odebrali.⁸⁹¹)

Při roce 1697 nacházíme však v arch. arcibisk. pražsk. v receptech, že Baltazar David z Ottenfeldu, vrchní forstmistr království Českého prosí arcib. konsistorium, aby faráři na Vysoké Františkovi Štrebskému prodloužili licenc udělenou ještě na jeden rok. (V měsíci říjnu 1697, org.) Dle toho byla fara opět osazena.

Kostel vysoký jest velice zajímavým jak stavbou, tak i svou historií. Stavba ⁴⁴⁵kostela ukazuje tři doby. Na prvou vzpomíná nynější sakristie, na druhou věž a presbyterium a na třetí teprv loď chrámová.

Sakristie kostela tohoto jest původní malounký kostelíček románský, zajisté již z X. anebo prvé polovice XI. století vystavěný. Dvěře sem vedoucí, krásné okénko románské, stůl - mensa zvaný - (nejstarší obětnice), na severní straně umístěný, jsou toho nejlepším důkazem. Toť tedy prvá doba stavby kostela vysokého, který stačil asi na 20 osob. Druhou dobou nazvali jsme stavbu hmotné věže a presbytáře. I věž jest slohu románského, což nám dosvědčují románská okna (dvojice), z nichž vždy jedno jest zazděno. Presbytář jest sklenuta křížovou klenbou bez patek. Stavba nese ráz doby přechodní románsko-gotické. K třetí době stavby počítáme loď chrámovou, která jest zcela jednoduchou stavbou o rovném stropě, pocházející z r. 1722.⁸⁹²⁾

Na jižní straně v lodi zazděn jest náhrobek slohu gotického s tímto nápisem: Letha Panie 1624 w sstwrtek den sw. Marka 24. dne miesyze dubna umrzela urozena marigana, sslechetna zena a manczelka urozenego, sstateczneho Ritjrze Pana gindrzicha Materny ... a na zerczjch giczto tielo tuto odpoczjwa. (Nápis tento vtesán kolkolem epitařau.) Vně čteme: Skrze Smrt wiczneho Spasenie Dochazegj wsseczknj wieny, Dosslo gest y toto tielo gsauc w zemy tuto pohrzbeno k... ⁴⁴⁶gest nas gizz przedesla - w radost neskonalau ... do rage, do te nebeske vlasti, kdezzto nenie zadne strasty o degzz nam tam wssem przigjti Nass Pane Kriste Gezzssj.

V roce 1722 byl zde asi farářem kněz Jiří z Hory Kutné. Fara byla roku 1745 zrušena a přenesena do Suchdola a kostel r. 1751 filiálním prohlášen.

Dokud byla zde fara, byla zde i škola. Kdy za své vzala, nelze zjistiti.

Kol kostela rozkládá se nevelký hřbitov. Ve věži kostelní jest mistrně slitý zvon Ondřejem Ptáčkem, konvářem z Hory Kutné s tímto nápisem: Letha od narozenie Syna Bozzjho MCCCCL xxii tento zwon gest dielan skrze mistra wondrzege paczka u Hory Kutny a od Hornjkuv darowani.⁸⁹³⁾

Menší zvon ulit r. 1885 ku počtě slovanských věřověstců.

Obec Vysoká náležela k panství suchdolskému a když panství to sloučeno s Malešovem, připadla i Vysoká ke zboží tomuto. Osudy sdílela zajisté i se všemi jinými osadníky býv. panství malešovského.

VRCH VYSOKÁ.

Dějiny. Nad Vysokou vypíná se do výše 470 m stejnojmenný homolovitý vrch „Vysoká“. V historii české jest velepamátným, protože na úpatí jeho ke straně městečka Suchdola a osad Opatovic a Bojiště svedena byla roku 1142 25. dne měsíce dubna tuhá bitva mezi knížetem Vladislavem II. a předními pány českými, kteří povýšivše Vladislava na stolec knížecí, již po dvou letech vlády neschopným jej prohlásili a Konráda, údělného knížete znojmského za knížete českého zvolili.⁸⁹⁴⁾ Hlavou spiknutí toho byl velmož český Načerát, který přednostmi svými takové mezi zemanstvem nabyt převahy, že ho ve všem poslouchali a vůdcem svým uznali. Znojmský kníže Konrád dal se se znamenitou mocí brannou v pochod do Čech, provázen byv všemi věrnými knížaty, kteří chtěli jej na trůn český usaditi.

Moravané přitáhli již 24. dne měsíce dubna do Čech. Odbojná knížata česká i s Načeratem spojili se s brannou mocí moravskou před Horou Kutnou a Čáslaví a postavili voje své pod Vysokou. A Vladislav, kníže pražský, také nelenil. I on sebrav vojska co nejvíce mohl, rozestavil se s ním na hoře Vysoké proti vojsku moravskému. Prvý den ztráven vyjednáváním, kdo by měl býti pánem v zemi. Když pak veškeré vyjednávání bylo marné, strhla se 25. dne měsíce dubna krvavá bitva,⁸⁹⁵⁾ kteráž o věci rozhodnouti měla. Boj strhl se s obou stran velmi krutý. Z počátku vítězilo počtem slabší vojsko Vladislavovo, jehožto korouhve byly barvy růžové, a

bylo by pole obdrželo, kdyby se nebyli vyskytli zrádcové uprostřed vojska knížecího kteří dříve sobě znamení umluvené, vykřikl: „Spas se, kdo můžeš, vše ztraceno!“ I hned sami na útěk se dali, nebo veřejně k straně protivné se připojili. Tím uvedeno vojsko Vladislavo v hrozný zmatek, ale Vladislav a bratři jeho činili, co mezi takovými nevěrnými lidmi se činiti dalo. Jako lvové vrhli se statně na voje Konrádovy a tak středem vojáků nepřátelských, mužně se potírajíce, prošli a ztratili mnohé na straně své a pobívě jiné na straně protivné, se svými, kteří při nich zůstali, do Prahy se vrátili.

Vladislavovo vojsko utrpělo hroznou porážku a mezi těmi, kdož padli za obět své oddanosti, byli výteční vojevůdce Vladislavovi Ben (Beneda, Beneš) a Smil. Ale jako za odplatu hříšných skutků padl i také zosnovatel boje toho - český velmož Načerát.⁸⁹⁶⁾

⁴⁴⁷Vojsko Konrádovo táhlo vítězně ku Praze, chtějíc dobýti Prahy. To se mu však nezdařilo; neboť Vladislav svěřiv hájení Prahy bratrovi Děpoldovi, sám pospíšil k císaři Konrádovi do Němec žádati jej o pomoc a vedle toho vyslal i bratra Jindřicha do Budišínska a Lužicka, aby tu sebral vojsko a přitáhl s ním Praze na pomoc. Toho, když se dověděl kníže Konrád, odcházel se svým vojskem na Moravu.

Nedlouho po té potřel Vladislav pomocí německých vojáků Přemyslovce a léta následujícího novým tažením poplnil celou Moravu a pokořil všechna úřední knížata moravská.⁸⁹⁷⁾

Zvláštní to osud našeho malého národa, že často vzešly rozepře, které krutou sečí bratrovražednou, nebo pomocí cizích žoldnéřů řešeny byly a to vždy na škodu a újmu vlastní. Kéž by se nikdy více neopakovaly!

Na temeni vrchu Vysoké, kde vojsko Konrádovo položeno bylo táborem, stával malý klášter s kaplí svat. Jana Křtitele.

V klášteře tom usazeni byli tři mniši z řádu Augustiánského z kláštera v Lysé n. Labem.

Založení tohoto kláštera a kaple spadá k r. 1697 a zachovaly se o něm a o vystavění jeho následující paměti:⁸⁹⁸⁾

Když r. 1695 byl majitel panství malešovského, ku kterému tehdy Vysoká ves i vrch s městečkem Suchdolem náležela, v lázních karlovarských, vyhrál na saském kurfiřtovi Friedrichovi Augustovi sázku v obnosu 1400 dukátů a peníze tyto na stavbu kláštera a kaple obětovať se zavázal. Vyhlídnuto za nejvhodnější místo „Vrch Vysoká.“

Základní listina tohoto svatostanu zní krátce takto:

„Ve jménu Nejsvětější Nerozdílné Trojice Boží, Otce, Syna i Ducha sv. Amen. Vědomo a známo budiž každému, zvláště kde by toho potřeba bylo, že jsem, jak povědomo na svém v časlavském kraji ležícím dědičném panství malešovském, na tak zvaném vrchu „Vysoká“ aneb „Belveder“ pro tři sestáře a dobře zachovalé poustevníky, kteří přísahou na místo vázání býti mají, k uctění velikého sv. Jana Křtitele poustevnu založil a pohodlnými přibytky opatřil, na věčné časy obdaroval, tak že jim ničeho k živobytí potřebného scházeti nemá. Sebe i své nástupce nejušilovněji zavazují, aby při stálém zachování oné poustevny každému z těch tří poustevníkův jedno sto říšských tolarů, tedy dohromady tři sta říšských tolarův z důchodu panství malešovského na stravu a oděv vypláceny byly ... Poněvadž poustevníci ti rok co rok nového oděvu potřebí nemají, proto vykázaných tři sta tolarů jim postačí na stravu a jiné potřeby, které však peníze nemají se jim v hotovosti dáti, nýbrž na chléb, vařivo a to takto, ať už je drahé, nebo lacino, korec pšenice za 1 zl. 15 kr., korec žita za 1 zl., korec ječmene na kroupy za 45 kr., jedna libra ryb za 4 kr., jedna libra másla za 6 kr., jedna libra sýra za 2 kr.; mimo to mají dostati potřebné dříví ^{448a}jedno vědro zadního piva téhodně. Ani dříví, ani pivo se jim nemá na penězích přirážeti, nýbrž mají to mít zdarma. Poustevníci - jichž dosazení při ubytí jednoho nebo druhého mému dědici nebo budoucímu majiteli panství malešovského se zůstávají - mají k zbožnosti povzbuzující život vésti, nikomu příčiny k pohoršení nedávati, nýbrž vlastního svého spasení vyhledávati a na den sv. Jana Křtitele a den mého oumrťi plnomoc-

ných odpustků mocí apoštolskou udělených zároveň s ostatními tamto připutujícími se účastniti a za věrné zemělé vroucně se modliti ...“

Základní listina byla vyhotovena na Novém Městě pražském 8. dne měsíce března 1698,⁸⁹⁹) podepsána hrabětem Fr. Ant. Šporkem, dvěma svědky a vložena do desk zemských.

Svěcení tohoto nově vystavěného svatostánku ustanoveno bylo na den sv. Jana Křtitele r. 1698 a obřad svěcení vykonal prelát pražský a pozdější biskup králové-hradecký P. Tobiáš Jan Becker.⁹⁰⁰)

A den ten byl svátkem národním poddaného lidu malešovského. Více než 20.000 poutníků sešlo se z blízka i z dálí, by přítomni byli nevidané slavnosti.

Přítomná šlechta, kněžstvo i lid byli nádherně pohoštěni různými pokrmy a nápoj vinný tekł vodometem, kterýž přes sto věder vína obsahoval. Víno podával hrabě Vrbna, toho času nejvyšší hofmistr.

Na památku této slavnosti zasvěcení kaple sv. Jana Křtitele a kláštera na „Vysoké“ dal hrabě Špork raziti zvláštní pamětní peníz, kterýž v tisících kusech přítomným rozdáván byl.

Ještě jednou byla „Vysoká“ svědkem okázalé slavnosti.

Roku 1699 dne 10. čevna narodil se totiž v Malešově prvorozený syn Jan František a ten byl pokřtěn v ratislavským kanovníkem P. Janem Svertsem, bratrem paní hraběnky Šporkové, v den sv. Jana Křtitele na „Vysoké“.

Když přiblížil se očekávaný den, zalidnily „Vysokou“ ohromné zástupy poutníků, kteří srdečný podíl brali na rodinné události milovaného a šlechtěného hraběte.

Za kmotry vyhlídnutí tři staroši z panství a to v letech 105, 100, 95 a kmotrou žena druhého starocha, majíc 95 let. Všichni byli oblečeni v bílá roucha a nejstarší nesl novokřtěnce na rukou. Po vykonaném obřadu byli kmotři hojně odměněni i velmi stkvěle pohoštěni. - Aby tato tak radostná událost rodinná zapomenuta nebyla, dal hrabě Špork opět raziti památný peníz, kterýž přítomným rozdáván byl na upomínku.

Kaple s klášteřem na „Vysoké“ byla na těchto penizech po straně jedné vyobrazena, kdežto na straně druhé zříme obětní oltář, u něhož klečí dvě děvy a nad nimi v oblacích se vznášá svatá Trojice. Děvy tyto jsou prý dcerušky zbožného hraběte Šporka.

Kol obrázců těchto nese se přiměřený nápis.

A radostná událost tato byla příčinou, že konány pak každoročně v den sv. Jana Křtitele „slavnosti svatojanské“ způsobem velice okázalým. V týž den hned časně z rána scházel se zbožný lid z blízka i z dálí, by byl bohoslužebným obřadům přítomen a potom slavnostem národním, které tu na účet panství malešovského pořádaný byly. - Dlouho do noci bývalo zde živo a teprv když zapáleny ohně na okolních návrších, rozcházel se lid nasycen hrou, tancem, jídlem i pitím.

Bohužel, že slavnosti tyto nepotvaly dlouho; neboť hrabě Špork odprodal Suchdol i s „Vysokou“ již roku 1699 hraběti Frant. Ant. z Halleweilu a ten nejen že v několika letech o svatojanské slavnosti se již nestaral, ba on ani mnichů na „Vysoké“ vydržovati nechtěl.

I povstal z toho spor, kterýž tak byl rozhodnut, že klášter lyscký sám mnichy vydržovati má. Klášter vydržoval skutečně mnichy na to několik roků. Když pak i o úpravu kláštera a kaple starati se měl, nařídila správa kláštera lysckého, aby mniši zpět na Lysou se přestěhovali.

A tak osiřela nejen kaple a klášter, ale i „Vysoká“ a tím i počaly budovy pustnouti a svatojanské slavnosti přestaly nadobro.

R. 1759 koupilo panství malešovské opět Suchdol i s „Vysokou“, ale „Vysoká“ svého dřívějšího lesku již nenabyla.

A rok 1834 byl „Vysoké“ osudným! Téhož roku 30. dne měsíce dubna rachotil hrom a divý vítr burácel celou krajinou. „Vysoká“ zasažena bleskem a poněvadž nebylo dlouho žádné pomoci na místě, lehla úplně popelem. Od té doby leží v sutinách, jak ji obrázek náš ukazuje.

⁴⁴⁹Zachovalé zdi z tesaného kamene, zbytky z klenutí a fresek na zdích svědčí dosud o stkvostné druhdy vnitřní i vnější úpravě.

Půdorys celé stavby tvořil čtverec s pěknými polokruhovými výstupky. Střed stavby dolejší byla vlastní kaple, kteráž ve dřevě sklenuta, zasahovala až do střechy. V prvním patře kolem kaple byly byty klášterníků.

V kapli umístěna byla ve výši prvního patra římsovitá pavlač, kterou mnichové vcházeli do svých malých komnat. A na tuto pavlač vedly z předsínky chrámové zdíkem klášterním dobře zřízené schody.

V přízemí pod bytem řeholníků byla kuchyně, komory a pod těmi sklepy. Všecky místnosti lze dnes ještě dobře rozeznati.

Nad celou budovou vypínala se věž, opatřena se všech stran okny po způsobu lucerny.

Z vnitřních okras a přízdob chrámových nezachovalo se nám ničeho; ⁴⁵⁰ale ozdoby maltové, po zdech ještě na mnoha místech viditelné, dokazují, že kaplička byla nádherně upravena.

Nyní jest celá budova rozvalinou. A co přírodou a zubem času posud na zbytcích těch ušetřeno, to maří na pořad zhoubná ruka lidská, odnášejíc, co se odnésti dá.

A přece by byla zasloužila pěkná i památná stavba tato, aby aspoň té nejpotřebnější restaurace se jí dostalo. Dosti malým nákladem dala se zvednouti střecha a vížka, dveřmi a okny budovu uzavřítí a klášter i kaple byly zachráněny.

Žel Bohu, že se tak nestalo! Dnes již na vždy jest nám rozloučiti se s myšlenkou, že by jednou budova obnovena byla, ač tehdejší majitel panství malešovského baron Dalberk, kterýž ročně přinášel mnohé oběti k církevním účelům, i tuto obět na zachování krásné kaple a kláštera přinéstí měl ku cti a slávě svého zbožného rodu.

Témě „Vysoké“ vroubí borový a smrkový lesík a uprostřed téhož stojí zříceniny svatostanu.

S vrchu „Vysoké“ jest rozkošná vyhlídka do požehnané krajiny polabské a čáslavské. Jedním pohledem lze odtud přehlédnouti četné, bohaté osady, z nichž vynikají města: Hora Kutná, Kolín, Čáslav, Poděbrady, Nymburk, Pečky, Sadská atd. Za jasného dne spatřiti lze Krkonoše, Jizerské hory, ctihodný Říp, Milešovku, Bezdězy, Ještěd atd. atd.

Nedaleký obzor za Horou Kutnou jest vrouben Vrchy Kaňkovskými, kteréž za poslední výběžek Železných hor považovati dlužno.

Směrem ke Kolínu zdvihá se nad Novou Vsí vrch Bedřichov, na jehož temeni bělá se vysoký jehlanec, na památku slavného vítězství vojska rakouského nad pruským r. 1737. Téhož roku vystoupil i na Vysokou sám pruský král Bedřich a odcházíje odtud vlastnoručně napsal: *Adiè, du schönè Gegend.* A o něco jižněji jest osada Křečhoř, kde osudná bitva vlastně rozhodnuta byla a tu také postaven na památku r. 1900 železný pomník nákladem asi 30.000 K.

A ohlédneme-li se ještě na zapadající slunce zakmitne se nám v zábřesku slunečním mohyla postavena na památku bratrovražedného boje - na bojišti lipanském.

Čím dále, tím více stírá věk podobu oné uměle provedené stavby na Vysoké a bohužel, že i lidská ruka svévolně sáhá očividně na porušení tohoto svatostanu.

Vrch Vysoká jest zeměpisnou, vojenskou pozorovací stanicí a jedním z trigonometrických bodů, jako jsou: Kunětická Hora, Pálavské vrchy, Pecny u Ondřejeva, Špicberky u Jihlavy, Sadská a j., jež slouží k dávání světelných signálů, vypočítávání poledníků, výšky, zemské tíže, ku zkoumáním astronomickým a jiným. Za tím účelem bývá zde (ovšem vždy za více let), kočovný vůz s universálními astronomickými aparáty. - Bod ten stojí uprostřed zřícenin, kde se nalézal zasypaný kamenný sloup s mosazným kuzelem uprostřed. Nyní jest bod ten vedle zříceniny na straně východní a značí jej čtyřboký kamenný sloup (asi takový, jako jsou sloupy u silnice), od něhož při pozorování musí býti na potřebné strany v lese vymýtěny ulice, aby světelné signály nemohly se minouti s trigonometrickými body svrchu řečených vrchů. Mýtění

ulic nastati musí, kdykoliv by stromy účel tohoto vojenského pozorování překaziti mohly.

Obec Vysoká náleží školou, farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí do Suchdola; zdravotním obvodem do Hory Kutné, kamž přispívá 9 K 94 h.

451 ZÁBOŘÍ.

Poblíž levého labského břehu a pravého břehu říčky Doubravky - tedy na oseku řek těchto - rozprostírá se na býv. zboží kláštera sedleckého 13½ km od Hory Kutné vzdálená - obec ZÁBOŘÍ. Než osada tato povstala, bylo celé okolí posázeno lesem jehličnatým - „borem = bořím“. Za tímto borem či bořím založenou osadu nazvali „Záboří“.⁹⁰¹)

Záboří má 110 pop. čísel, v nichž bydlí 784 obyvl., a mezi nimi jest 42 evangel. ref., 2 augš. a 18 israelitů.

Obyvatelstvo žíví se rolnictvím - hlavně sázením zeleniny, řemeslem, prací továrenskou a při dráze. Mládež po vyjití ze školy studuje různé školy střední, obchodní i průmyslové a jen skrovná část zůstává doma a jiná část jde na řemeslo a do práce tovární.

Nejstarší rodiny dle farní matriky jsou zde od r. 1722 rodina Podleškova, Svobodova, Slepíčkova, Mazačova, Tatíčková, Kácovská, Rosická a Poláková. Kroj veskrz jest moderní.

Některé rodiny mají uschovány starý šat národní, jako: sukně, živůtky, rukávce, fěrtušky, zlaté a stříbrné čepce atd., aby je potomstvu jako zbytek starých zlatých časů zachovaly. Nábytek mimo jediné vykládané truhly ve vsi jest jednoduchý - moderní.

Obcí Záboří prochází okresní silnice vedoucí od sv. Kateřiny, která vystavěna byla r. 1836 vrchností novodvorskou za pomoci robotních osadníků. Druhá okresní silnice vede od Kobylnic a ta byla vystavěna nákladem okresního výboru r. 1882-3. Státní dráha Praha-Brno-Vídeň vedená pozemky zábořskými započata 1842 a dokončena r. 1845. Stanice na pozemcích zábořských zove se Labská Týnice, ač právem by se měla zvatí Záboří, neboť celé území nádražní jest katastrem zábořským.

⁴⁵²Ves zábořská rozděluje se na dvě části. Prvá část (původní osada) má tvar nepravidelného čtyřúhelníka, po jehož stranách statky a chalupy jsou vystavěny. Ze čtyřúhelníku toho vymkly se čtyři budovy ve skupinu kol bývalé, nyní již zaniklé myslivny a pět budov utvořilo skupinu u cesty vinařické. Všechna tato stavení mají popisná čísla do 33 a stojí na těch místech, kde stávaly původní budovy založené obce. Domy tyto mají vchody a okna do návsi.

Druhá část obce tvoří dvě řady domků, které v pozdějších dobách na pozemcích vrchnostenských postaveny byly. Mezi těmi jest široká návěs a říká se zde „na Písku“. V těchto domkách končí pop. číslo 53. Ostatní domy stojí po různu; u některých jsou také pěkné ovocné zahrady. Na starých chalupách, kterých je tu ještě několik, zachovaly se lomenice s omalovanými prkny a nápisy, jako: V čísle 27. jest zachován tento nápis: „Léta Páně 1789 toto stavení je stavěno s pomocí Boží nákladem Josefa Tatíčka, souseda počestné obce zábořské“. V chalupě č. 29. a 31. byly na lomenici staročeské nápisy, ale ty v posledních letech zmizely. Až asi na 10 chalup dřevěných, na nichž lze čísti letopočty 1786, 1789 a 1802, jsou všechny stavby zábořské zděny a pokryty taškami, břidlicí, nebo plechem. Škola, fara, nádraží a tovární budovy jsou o poschodí, ostatní přízemky. Na návsi stojí na vysokém sloupu socha P. Marie, kterou postaviti dal svým nákladem r. 1739 farář P. R. Hein.

Obec má chudinský ústav, kterýž má 2000 korun jmění, z něhož dostává 12 chudých zábořských 2 K měsíčně příspěvku.

Jmění obecní jest 5% stříbr. renta v ceně 1000 K, 4% korunová renta v ceně 3200 K a domek č. p. 21 v ceně 1000 K; dále jest majitelkou 44 ha 27 a 50 m² pozemků, z čehož odvádí 422 K 20 h a celá obec má výměry 561 ha 64 a 99 m² a odvádí 8979 K 68 hal. daní. Jména pozemků u obce naší: na Brouskách, na Světici, na Dubinách, na Jilmové, na Doubravě, Žlábka a v Pavučinách.

Rolníci pěstují všechny obilniny i zeleniny řepu a čekanku. Obilniny v míře menší. Proto spotřeba obilí nestačí; přivážejí se výrobky moučné atd. z Kolína, z Lab. Týnice, Hory Kutné a j. v. Proso a len se již nepěstují, ač dřive dávaly značného příjmu. Ovocnictví není dostatečně vyvinuté; zahrady potřebovaly by lepší kultury. Toliko sad jubilejní založený r. 1873 při Doubravce nese hojného užítku. Při škole je ovoc. školka a u myslivny školka lesních stromů.

Krajina naše jest veskr písečný nános i povstalo proto u nás pořekadlo: „Všude z em Páně, jen v Záboří písek“.

Před lety v čas velkého sucha rozorávaly se luka a pastviny v pole a dnes koná se opak toho. V starém řečišti Labe a Doubravky jsou močály, kterým lid říká „jezera“.⁹⁰²⁾

Na blízku nádraží stával na půdě zábořské spol. cukrovar, továrna na čištění petroleje; nyní zůstala jen voskárna a opodál sušárna na čekanku. Zdravotní poměry jsou uspokojivé; jen v roce 1836, 1850 a 1866 objevil se v malém cholera.

Obec Záboří leží na rovině labské na posledních výběžcích hor Železných 201 m n. m. Nejvyšší bod v katastru obecním dosahuje 207 m, nejnižší, při vtoku Doubravky do Labe, pouze 197 m n. m.

Vodstvo zábořské není četné, ale veliké. Labe, hlav. řeka království Českého, tvoří hranici mezi obcí naší a obcí lžovickou, ale zároveň také tvoří hranici okresu kutnohorského. Přichází sem od Lab. Týnce a volně hýbe se rovinou dále směrem západním ke St. Kolínu. Řeka Doubravka přitéká sem od Kobylnic a za mostem okr. silnice novodvorskozábořské dělí se ve dvě ramena (delta) a odnáší vody své královně českých vod. Často bývá rozvodněna a tu vylévá vody přes břehy a dělá mnoho škod.

Dešťů spadne v okolí našem poměrně dost; krupobitná mračna u nás se rozrážejí a zřídka kdy kroupy tlukou, toliko 3. července 1897 a 23. května 1898 zatmělo se v minutě nad krajinou a hned na to blesky se křižovaly a hrozný hukot oznamoval příchod krup. Nedaly na sebe dlouho čekati, v málo minutách bylo po úrodě polní, zahradní i ovocné, a k tomu 30. července t. r. po příválných deštích rozvodnily se naše řeky tak silně, že pozemky zábořské byly skoro všechny pod vodou. Ba možno říci, že Labe zastavilo vodu Doubravčinu a Záboří bylo ostrovem - vodou kolkolem oblitó. Škoda byla veliká - náhrady dostalo se obci nepatrně.

Po mnoho let pracovalo se na regulačním plánu řeky Doubravky a vypočten ing. Bol. Trojanem na 2,271.000 zl. r. č. Regulace započala na horním toku u vsi Pařížova velkou přehradou, kteráž má zachytiti milion m³ vody a tím zabrániti nebezpečí na dolním toku. Přehradu u Pařížova počal architekt Kříčka z Kolína stavěti r. 1908 a měla býti r. 1912 ukončena. Stavbu převzal za 1,800.000 K, které kryje stát a země. Jakmile přehrada bude hotova, přikročí prý se k další regulaci na toku dolním, a tak bude zabráněno mnohému neštěstí a škodě, kterouž Doubravka s sebou přináší.^{903a)}

⁴⁵³V okolí nalezeny často popelnice, ale z neznalostí byly zničeny anebo ze ziskuchtivosti byly odneseny a jinam prodány. Při stavbě cukrovaru r. 1870 nepřišlo se na nic pamětihodného. Když však týž rok upravovali nádvoří v cukrovaru, našli v hloubce asi $\frac{3}{4}$ m žároviště. V tom bylo trochu popela, rozbité již popelnice, silné a hrubé kosti, ostruhy, bronzové udidlo, skládající se ze čtyř částic pěkně pracovaných, dále bronzová poklice, přaska, 35 kulatých knoflíčků a 10 bronzových mlatů (celtů), některé hladké, některé vyzdobené a ouškem opatřené. Všecky tyto věci opatrně sebral tehdejší adjunkt p. Václav Freyn a ředitel cukrovaru Karlík^{903b)} a byly zaslány českému museu, jen dva mlaty obdržel p. A. Merz v Lounech. V r. 1897 nalezl dělník dobýváje pařezy v lese velkou popelnici a poněvadž v ní peněz nebylo, svévolně ji na sta kusů rozbil.⁹⁰⁴⁾

Škola. Kdy dostalo se obci zábořské prvé školy, nesnadno určití, ale najisto se dá postavití, že již v době Karla IV. byla v Záboří založena škola a vydržována z bohatého jmění zádušního. Vyučovali kněží, kteří k ruce své měli pomocníky.

Ve válkách husitských, když kněžstvo nemělo nikde patřičné ochrany, opustilo Záboří a tak zašla škola.

V pamětní knize farní uvedeno, že založena byla od Církvice u Hory Kutné r. 1623 filiální škola v Záboří o třídě jedné.⁹⁰⁵) Dle matriky církvické zemřel v Záboří dne 25. září r. 1704 Jan Davidovský, kantor. Dle toho byla zde škola i v XVIII. věku, ale fary tehdy tu nebyly. R. 1722, kdy zde opět fara byla, povýšena škola na farní, a přiškoleny k ní tyto osady: Záboř, Sv. Kateřina, Kobylnice, Lišice, Habrkovice, Bernardov a Vinařice. V roce 1840 odškolily se Kobylnice, Lišice, Habrkovice, Bernardov a před tím již r. 1786 Sv. Kateřina. Vinařice byly r. 1898 odtud také odškoleny a přiděleny k Labskému Týnci, takže zůstalo jen Záboří samo. Ve které budově se prvotně vyučovalo, známo není; ale r. 1734 byla škola i se svými učiteli v domku č. pop. 2. umístěna. A domek ten 15. června r. 1908 lehl popelem. Až do té doby říkalo se mu „stará škola.“

⁴⁵⁴V letech 1873-74 vystavěna c. k. okr. škol. radou na obecním pozemku na severní straně obce proti východu nová škola. Náklad obnášel 26.000 K a kryt byl okr. škol. fondem. Plány navrhl Jiří Zach, ředitel kutnohorské reálky a stavbu provedl stavitel Václav Slepíčka z Nových Dvorů.

R. 1876 byla škola na zákl. výn. c. k. z. š. r. 18²⁴/475 čís. 1409 rozšířena o třídu druhou a r. 1893 na základě výn. z. šk. r. ze dne 22. února č. 4292 o třídu třetí. Pokud se ze zápisů škol. dalo zjistit, uvádíme, že škola zábořská měla původně ze všech přiškolených obcí pouze 44 dětí. (23 chl. a 21 dívku.)

Příjem učitelů nejprvnějších nelze udati, poněvadž to byli pomocníci placení z peněz kostelních a bez jakékoliv úmluvy čili fassí. Teprv r. 1792 vyskytuje se fasse, z kteréž vyjímáme, že učitel zábořský měl 89 zl. 40 kr. stř. na hotovosti, několik jiter polí zádušních zdarma k užívání a několik jiter za velmi nízký nájem, celkem 11 jiter pozemků.

R. 1825 vyskytuje se nová fasse, která takto v německém jazyku sepsána: Sobotáles 31 fl. 3 kr., příspěvky z domů 11 fl., desátek z obce 4 fl. 33 kr., užitek z polí a luk 6 fl. 14 kr., na penězích 8 fl. 18 kr., kostelní pokladny 16 fl. 2 kr., štola 5 fl., ze sv. kateřinského fil. chrámu 20 fl. Celkem 101 fl. 70 kr.

Ve fassí té jest také poznámka, že učitel Jan Vorel zde při škole 30 roků působí a že jest pilným, svědomitým učitelem a že mládež svěřenou dle nejnovějších zákonů školních řídí, vede a vyučuje.

Datum v Záboří dne 1. ledna 1825. P. Pohořelický, školdozorce. Ludvík Seifert, farář. Jan Vorel, učitel. Potvrzuje se úředně: Vrchnostenský úřad v Nov. Dvorech 1. ledna 1825. Engelbert Schak, ředitel.

Do r. 1860 měl učitel platu 176 zl. 20 kr. stř. a do r. 1870 mimo pozemky 220 zl. 03 kr. stř., z nichž vydržoval pomocníka. Tento plat byl pak r. 1870 upraven nov. škol. zákonem dle třídy druhé. Pamětní kniha školní založená r. 1840 uvádí běžné záležitosti obce, školy a života veřejného.

Pamětní kniha farní zaznamenává tuto posloupnost učitelstva od r. 1722: Václ. Vorel (r. 1722), Payl, Václ. Braun, Jiří Jukl (tito tři bez udání letopočtu), opět Václav Braun (1870), Jan Svoboda (1780-92), Frant. Jerie (1792-94), Jan Vorel (1795-1827), Zeno Kopecký (1827-55), [k ruce jeho pomocníci: Frant. Poříz, Jos. Kos, Ed. Kopecký, Eust. Černovský a Ludvík Vorel], Ant. Špinka (1855), Václ. Pejšek (1855-67), Ant. Kopáč (1867), August. Bidlo (1867-89), Berta Janatová (1875-6), Matěj Liska (1876-7), Jan Šafránek (1877-78), Jos. Jelínek (1878- † 1890), Josef Křemen (1888-1890), Josef Nováček (½ roku 1890), Jan Zadražil (1890 jest říd. uč. dosud), Josef Littman (1890-6), Josef Pospíšil (1893-1911), Jan Ráček (1896-99), Frant. Brodský (1899-1900), Anna Cinnerová (1900-01), Jan Ráček (opět 1901-1902), Rudolfa Hocková (1902-08), Ant. Nevečeřel (1905 až dosud), Jar. Polák, uč.

(1911 až dosud).

Předsedové míst. škol. rady od zavedení nov. zák. škol.: Jan Skalník (do 1875), Josef Rosický (1875-1879), Václav Mazač (1879-1884), Josef Rosický (1884-89), Jos. Slaviček (1889-91), Karel Skalník (1901-1902), Josef Tomášek (1902-07), Karel Skalník (1901- dosud).

Místní školní dozorcové: Josef Holman (do r. 1881), Václ. Mazač č. 26 (1881-84), Josef Slaviček (1884-91), Václ. Freyn (1891-1908), Frant. Audolenský (1908- dosud)

Industriálním pracím učí se ve zdejší škole od r. 1883 a industr. učitelkami byly: Em. Zabaláková do r. 1901, Ida Jelínková, do r. 1905, Aloisie Koláčná do r 1906, Božena Kovářová od r. 1906 dosud.

Ve zdejší škole vyučuje se také štěpařství a včelařství: štěpařství ve školce školní a včelařství ve včelníku správce školy.

⁴⁵⁵**Farní chrám.** V Zábोři byla založena a slohem románským vystavěna kaple již v XI. století a byla zasvěcena sv. Prokopu. Původně byla to jen knížecí kaple, neboť ji založil Vratislav II., král český, r. 1080.⁹⁰⁶ Časopis Českého Musea klade její založení do r. 1088.⁹⁰⁷ Buď jak buď, jest to znamenitá stavitelská památka slohu románského, kdy sloh ten dosáhl v království našem největší dokonalosti.

Nejstarší písemnou zmínku o Zábоři máme z let 1344-50,⁹⁰⁸ kde v kolínském děkanátu uvádí se plebanie v Zábоři⁹⁰⁹ a ta trvala do r. 1623. Od té doby do r. 1722 byl kostel zábořský filiální a přináležel k faře církvické. R. 1722 byl za farní prohlášen.⁹¹⁰

Patronové kostela byli: zakladatelé, snad později králové čeští, klášter sedlecký, panství kolínské a novodvorské, které patronem jest až dosud.

Při založení byl zajisté katolický, ve válkách husitských utrakvistický a po r. 1622 zase katolický.

Původní kostelík zábořský jest zajímavá románská stavba, která se dochovala na naše časy; jest to nynější presbytář. Stavba provedena jest z tesaných kostek červeného pískovce. Klenba půlkruhová spočívá na čtyřech sloupích, z nichž na všechny čtyři strany vycházejí oblouky do hlavních zdí, kdež ⁴⁵⁶končí mocnými polokruhovými pásy spočívajícími na nosičích, na nichž vytesány jsou lidské hlavy a paže tak, jakoby celou tíží klenby nesly. Pilíře nesoucí klenbu jsou hlavicemi okrášleny. Prostora mezi těmito čtyřmi sloupy byla za dřevní doby nesklenutá - volná. Původně byl presbytář tento kostelíkem zábořským. Sem vcházelo se se strany východní, kde stával skvostně řezaný portál, který neměl v celém království sobě rovného. Podobné portály můžeme hledati jen za hranicemi vlasti naší, jako v Pávii, v Řezně, v Bamberku, na Moravě v Předklášteří u Tišnova a na předměstí Podklásterském v Třebíči a dceři tohoto kostela v Měříně u Jihlavy.

Portál ten byl při rozšiřování chrámu zábořského odtud přenesen na stranu jižní do přístavku, který dle všeho r. 1722 vystavěn byl. Přístavek byl sklenut a měl ním býti nápodoben kostelík původní; proto byla stará zeď probourána a dva sloupky z ní utvořeny a pak nové dva sloupky do přístavku přidány, které pak nesly klenbu celého chrámu. Leč sloupoví nemohlo dlouho snést tíží klenby. Již r. 1830 hrozilo sesutím a za faráře P. Kořínka odklizen a nahrazeno lehkým rovným stropem rákosovým. Tam, kde stával portál, postavili nevkusnou sakristii. Že tomu tak, podává svědectví zchovalý sklenutý oblouk nad vchodem ze sakristie do kostela, na kterémž místě stával onen vzácný portál.

A portál přenesením utrpěl velice mnoho; oblouky a sošky řezané poškozeny, sloup jeden rozbit a přiznati nám jest, že barbarsky s ním bylo naloženo. Portál i sloupoví jest zhotoveno z opuky. Nakládáno-li bylo s portálem za dřevní doby barbarsky, což máme říci, jak se ním nakládalo v roce 1900 při restauraci? Z vápna byl sice oškrabán, ale všechny defekty byly maltou z hydraulického vápna a cementu zadělány a chybující sloup nahrazen také z této látky, takže nyní portál má opět čtyři sloupy a jest celý cementem natřen. Toť přece neslýchaná restaurace

za doby naší. Což nikoho zde nebylo, aby restaurace byla provedena solidně, věrně a z kame-
ne? A kde byl p. c. k. konservátor? Či schválil takové barbarství?

V presbytáři severní zdi hned vedle oltáře vedou v tloušce zdi původní schody na klenbu. Schodištěm tímto vejde se nad klenbu presbytáře a zde zříme čtyři vysoké, čtverhranné, pěkně zachovalé pilíře, na jichž krycích deskách spočívají polokruhové oblouky, kterých směle nesou stěny dosti vysoké věže. V pozdější době byly tyto pilíře opřeny oblouky z cihel, by snad směle stavbě této byly dostatečnou oporou.

Sem padá se všech čtyř stran světlo románskými okénky, po třech sdruženými. Jiné dvojice oken jsou zazděny.

Až do nedávna byly tyto podivné prostory považovány za pohanskou obětnici,⁹¹¹⁾ ba i za obydlí hlásného; avšak tomu není tak, neboť to jsou zbytky druhého horního kostela,⁹¹²⁾ kterýž kdysi otvorem mezi pilíři, nyní zaklenutým, s dolejškem spojen byl, aby tak zde přítomný lid služeb božích účasten býti mohl, jako jinde z oratorií nebo z kůru.

Mezi pilíři viděti dosud asi metr vysokou zeď poprsní, kteráž dříve byla zábradlím kol prázdné prostory mezi pilíři, ale když chrám vyhořel, byly hlavní zdi kol hořejší prostory ubořeny a o zbytky jejich nepřiměřená věž novými oblouky opatřena.

Kdo byl stavitelem skvostného tohoto románského kostelíka, toť ovšem zůstává na dále hádankou. Palacký v Popisu země České praví: „Zajisté původce díla tohoto, jenž důmyslným na přísných matematických pravdách založeným způsobem ohromnou tíží na čtvero tenkých sloupů rozložil a pobočními⁴⁵⁷oblouky na hlavní zdi přenášel, již na znamenitý stupeň vzdělanosti vyniknul a nám potomkům o tomto svém díle patrně svědectví o skvělém rozpočtu a uměleckých schopnostech praotců našich zachoval.“

Možno-li však považovati znaménko na hlavici prvního sloupu za letopočet, pak aspoň rozluštěn byl by počátek a původ této zajímavé stavby. Značilo by totiž znaménko toto 1020. Pravděpodobně, že v té době byly již základy ke kostelu tomu položeny, ale k dostavbě došlo později. Nejen mnozí archaeologové a mezi nimi i náš Vocel, ale i znalci odborníci kladou dostavbu kostela k r. 1080-88 a připisují ji králi Vratislavovi II. Dle pověsti měli zde česká knížata svůj lovecký hrádek a ten prý stál hned vedle kostela, tu, kde dnes stojí dům čp. 31. a byl spojen s kostelem krytou chodbou.

⁴⁵⁸Ve věži jsou zazděny jakési dvře, což by na spojení hrádku s chrámem ukazovalo. Že by však náležel některému pánu českému, nikde se neuvádí a pověst ta se nepotvrzuje; známo však, že teprv král Přemysl II. daroval zdejší krajinu klášteru sedleckému.

Stavbu chrámu a nějakého hrádku mohli provést v té době jen mniši sázavští anebo za jejich intervence domácí mistři, načež dobře poukazuje červený pískovec, z kterého oni rádi stavby prováděti dali.

V písemných památkách připomíná se nám teprv kostel v knihách konfirmačních r. 1354, ve kterémž roce opat sedlecký usadil kněze Blažeje farářem v Záboří a zábořského faráře Mikuláše usadil do Mnichovic. (Nynější Zálabí Kolína.) Dále uvádí se r. 1362 a sice tím, že opat sedleckého kláštera zvolil obci zábořské duchovního pastýře a dal jej 23. dne měsíce máje skrze křesetického faráře v chrám zábořský uvésti.

Ve válkách švédských, když Banner r. 1639 až k Nymburku a Poděbradům se položil, přibýlo také jedno oddělení vojska jeho do zdejší krajiny a tu mnohé vesnice vydrancovalo a vypálilo. Týž osud stihl také Záboří a jeho románský kostelík.

A opuštěn nezůstal kostel ten dlouho, neboť osazen byl knězem pod obojí, poněvadž v době té počala se víra evangelická rozmnožovati, a rozbroje náboženské ve válkách husitských nabyly vrcholu. Knězem pod obojí byl zde farář Ondřej, který měl v Hoře dům u sv. Bartoloměje. (Pam. kniha far.)

R. 1622 byli protestanti potlačeni a kněží jejich vyhnáni. Od té doby zůstal kostel opuště-

těn. Teprv r. 1655 nařídila Marie Monika Švihovská z Valdštejna vyšetřiti poměry církevní na panství novodvorském a pak dala kostel po katolicku upravití a přidělila jej k faře církvické jako kostel filiální. Ale již r. 1658 byl hlavní oltář vyzdvižen a sv. Prokopu zasvěcen. Vysvětil jej P. Zatego, sufragán pražský a vložil v něj ostatky sv. Saturnina a sv. Mořice. Hraběnka Barbora Věžníková r. 1722 odtrhla kostel zábořský od fary církvické, prohlásila jej farním a dosadila sem faráře katolického.⁹¹³) Od té doby zůstal již stále katolickým. Kol chrámu Páně byl založen hřbitov, že však nestačil, založen r. 1832 poblíž vsi nový a starý hřbitov zrušen. Na hřbitovech nezachovalo se žádných památných náhrobků ani křížů, toliko v kostele uschován do pískovce tesaný náhrobek z r. 1627. Nápis jeho zní takto: „Léta Páně 1627 v pondělí na outerý okolo 5. hodiny na noc po svatém Mikuláši usnul jest v pánu urozený a statečný rytíř pan Mikuláš Loukovnický z Loukovníka a ve vsi Kobylnicích, jehožto tělo tuto odpočívá, očekávaje slavného z mrtvých vstání.“

Opodál kostela na straně severní stojí dřevěná zvonice. Základy její jsou zděné z kamene a zdá se, jako by to byly zbytky nějaké staré budovy, na něž se teprv později zvonice vystavěla r. 1679. Na věži jsou čtyři zvony, dva větší, dva menší. Větší zvon nese tento latinský nápis:

Illustrissimus Dmus, Dmus Bernardus Baro de Wicznik J. C. M. in Regno Bohemiae Consiliarius Dominus in Novis Villis ac Theresia de Wicznik nata Comitissa ab Arco.

Anno 1679.

Sit nomen Domini benedictum in Saecula.

S. Nicolae ora pro nobis.

Na zvonu tom se nachází obraz sv. Mikuláše, a krásně provedený znak hrab. z Věžníku. Kolem koruny a při dol. okraji jsou drobné ozdoby.

⁴⁵⁹Menší zvon nese nápis:

Anno Domini 1679.

Sancte Laurenti ora pro nobis.

Ostatní menší zvony nemají žádných nápisů ani letopočtů.

Ku faře zábořské náležejí osady: Záboř s nádražím a dvěma továrnami, Vinařice, Sv. Kateřina, Kobylnice, Bernardov, Habrkovice, Lišice a samoty: mlýn Lanžov, Hornická, domek na st. dráze, myslivna a na Špandě.

Posloupnost duchovenstva, pokud se zjistiti dalo, jest následující: Daniel Linhart (1722-33), Karel Hein (1733-70), Jan Semelka (1770-1805), Ludvík Seifert (1805-15), Frant. Fritsch (1815-25), Antonín Kořínek (1825-42), Ignác Hübl (1842-68), Jos. Čejka (1868-70), Václav Vaněk (1870-1901), Josef Mejzner (1901-08), Tomáš Coufal (1909 dosud). R 1345 byl tu farářem Mikuláš, pak Blažej a pak ve válkách hus. Ondřej.

R. 1603 byl zde farářem kněz Jan Laetus Novokolínský, kterýž měl býti od Havla farářem v Přelouči, o něž Přeloučtí žádali. Přimlouval se za něho Albert Pfefferkorn z Ottopachu.⁹¹⁴)

Posloupnost kaplanů: Paschasius Krissel, františkán, Didakus Chvalovský, Josef Budecius, Karel Klimeš, Tomáš Batista, Matěj Habrman, Ant. Hlava, Eugenius Pecold, kapucín, František Adamec, Martin Turovský, Josef Veber, Václav Pixa, Frant. Fryč, Fr. Šrámek, Ig. Javůrek, Jan Jakeš, Frant. Kouřílek, Ignác Zelinka, Josef Kolauf, Josef Bystrický, Pantaleon Neumann, Václav Vaněk, Ant. Flesar (Plecar), Jan Preclík, Ant. Valenta, Jan Štika, Frant. Kratochvíl, Frant. Herman, Karel Volenec, Frant. Herman.

Matriky farní zachovány jsou od r. 1722, dřívější vedeny v Církvici. Z počátku psány jsou latinsky a od r. 1784 česky.

Přifařené obce: Záboř, Sv. Kateřina, Kobylnice a Lišice odváděly desátku „in natura“ 30 korců žita, 18 ječmene a ovsa; Bernardovští, Habrkovští a Vinařští platili za desátek hotově každá obec po 4 zl. 30 kr. Ostatní příjmy farářovy platila vrchnost novodvorská.

Pamětní knihy farní jsou dvě; prvá latinská, založená farářem Semelkou (1770), druhá od

r. 1841 česká; česky počal psáti prvně kaplan P. Pantaleon Neuman, spisovatel český.

Dějiny. Krajina mezi panstvím Slavníkovců a mezi panstvím mocných Vršovců náležela knížatům českým. V tu také lze počítati krajinu zábořskou, kde u hradu Týnec n. Labem panství Vršovců končilo.

Za panování Vladislava II., založen byl klášter sedlecký českým pánem Miroslavem Markvartem.⁹¹⁵ Vladislav daroval k němu pozemky - lesy, pustiny - až ku potoku tekoucímu kolem velkého lesa „Bor“ zvaného.

⁴⁶⁰A dle kronikáře Beckovského přikoupil teprv 30. června 1278 opat sedlecký Mikuláš XIV. od krále Přemysla Otakara II. les „Bor“ až k Labi za 150 hřiven stříbra pražské váhy a tak připadlo Záboří ke klášteru sedleckému.

Po válkách husitských, ve kterých byl klášter sedlecký zbořen, zapsal císař Zikmund Bedřichu ze Strážnice město a hrad Kolín nad Labem a k tomu mnoho vesnic, mezi nimi i Záboří. Smlouva mezi pány českými, císařem Zikmundem a knězem Bedřichem ze Strážnice o město Kolín a panství k němu náležející sepsána byla 18. dne m. prosince 1436.⁹¹⁶)

Když roku 1453 podrobil se Bedřich ze Strážnice mladému králi Ladislavu Pohrobkovi, připsal mu nový král ke 3000 kopám, které měl na městě Kolíně a ostatních statcích, ještě 3000 zl. uherských.

Za věrné služby povolil král Ladislav Jiřímu z Poděbrad, aby zastavené statky Kolín město a osady, mezi kterými bylo i Záboří, Bedřichu ze Strážnice vyplatil a pro sebe držeti mohl právem zápisným.

Po smrti Jiřího z Poděbrad rozdělili se synové jeho o statky, a Viktorinovi připadlo v Čechách město a zámek Kolín se vším k němu připojeným zbožím - tedy opět i s osadou Záboří.

Později přešlo panství kolínské na bratra Viktorinova Hynka, pána na Poděbradech a Kostomlatech. Král Vladislav vydal smlouvu Hynkovi, vévodovi minstrberskému etc. strany výplaty zámku a města Kolína s příslušenstvím atd. A v příslušenství tom se také jmenuje Záboří. Hynek držel panství kolínské ještě několik roků a zboží kolínské přešlo z jeho držení na krále Matyáše; ale již 1. září 1486 postoupil král Matyáš králi Vladislavovi na sjezdu v Jihlavi právo své na Kolín, a sněm roku 1487 povolil králi Vladislavovi obecnou berni na vyplacení Kolína s přísluř. osadami.⁹¹⁷)

Král Ferdinand I. panu Karlu ze Žerotína z linie Strážnické za jeho věrné služby a za velice zásluhy, které si dobyl o rod Habsburský válčením proti Maurům v Africe, proti Turkům v Uhrách i proti vzdorným knížatům německým, odvděčil se tím, že mu daroval r. 1551 panství žehušické a r. 1553 propůjčil mu zápisně hrad i město Kolín se všemi k němu patřícími osadami. Popis Záboří při odevzdání panu Karlu ze Žerotína byl sepsaný ve čtvrtek před sv. Trojicí 1. 1553.⁹¹⁸) Tak přešlo Záboří k panství žerotínskému.

Jan Karel ze Žerotína zemřel při dvoře císařském r. 1560 a zůstala po něm vdova Veronika roz. Trčková z Lípy, která na panství kolínském a k němu patřícím vesnicím pojištěno měla 5000 kop grošů pražských daru jitřního.⁹¹⁹)

Po něm nastoupil syn jeho Karel ze Žerotína panství kolínské, ostatní bratři byli jinými statky poděleni.

Roku 1591 vyvadil císař Rudolf II. panství kolínské z rukou Kašpara Melichara ze Žerotína a spojil je se statkem libenickým a dal je spravovati svými hejtmány.

Kašpar Melichar ze Žerotína byl též pánem Nového Dvora a žádal stavy království Českého za přímluvu, aby mohl vesnice Sv. Jakub, Sv. Kateřinu, Církvice, Záboří, Kobylnice, Lišice, Morašice a Sv. Mikuláš, které otec jeho pro zásluhy své zápisně držel, v dědictví své uvést, což stavové na sněmu r. 1593 shromáždění i císař Rudolf II. potvrdili. O to již Karel ze Žerotína 1537 žádal, ⁴⁶¹ale tehdy mu vyhověno nebylo.⁹²⁰) Že však osady jmenované byly Žerotínovi pouze v dědictví přířknuty, žádal Kašpar Melichar ze Žerotína r. 1608 stavy království

Českého, aby mu vymohli u císaře zápis do desk zemských na jmenované vesnice, které byly z panství kolínského vyvazeny a k rukám jeho k dědictví připsány.

Stavové čeští byli u císaře přimluvnými a vymohli mu zápis do desk zemských na jmenované vesnice mimo Morašice, rybníček korutický a některé kusy lesů u Záboří. A r. 1611 v den sv. Jiří císař Rudolf II. uvedl Kašpara Melichara ze Žerotína pro zásluhy Karla Žerotína, otce jeho, v dědictví jmenovaných vesnic se všim příslušenstvím.⁹²¹⁾

Tímto aktem ustaveno panství novodvorské, ku kterémuž Záboří přivtěleno a zůstalo tak až podnes.

⁴⁶²Obec zábořská má faru, školu, poštu, telegraf, nádraží c. k. státní společnosti, četnickou stanici, ale náleží obvodem zdravotním do Lab. Týnce, kamž ročně na lékaře 217 K 28 h přispívá.

Jako prostředků spojovacích ku vyvážení plodin a přivážení potřeb domácích užívá se hojně želez. dráhy a vedle toho okresních silnic.

ZADNÍ.

Východně Červ. Janovic asi 3 km cesty poblíž rybníka „Nedonedlo“ jest osada Zadní. Má 4 domy a 29 obyvatelů. Chalupy jsou vesměs chudě stavěny z materiálu tvrdého, kryty šindelem i slamou a jsou roztroušeny po různu v zahradách ovocných. Stromům se zde valně nedaří. Obyvatelstvo žije se zde málorolnictvím a nádenictvím. Nejstarší rodiny jsou zde Vilímova, Pospíšilova a Bartuňkova.

Obecní jmění záleží v domku č. pop. 4 v ceně 400 K a pozemků (jichž jest šestina zalesněna) ve výměře 13 ha 60 a a platí se z nich roční přímé daně 27 K 16 h; výměra celé katastrální obce Chvalova, Plhova a Zadní obnáší 127 ha 40 a 21 m², z čehož odvádějí ročně 570 K přímých daní, jak již u Chvalova se udává. Potoků Zadní nemá; rybník Nedovedlo a Zoušský, které tvoří Medenický potok, jsou mu nejbližší.

Dějiny. Zadní, o němž r. 1750 se zmínka činí ve spise „Panství kutnohorské“⁹²²⁾ náleželo v ty doby k panství červenojanovickému. Kam před tím náleželo, nikde se dočísti nelze. Při tomto statku vypisuje se v příznávací listině, že bývá velký schodek na robotách jízdních i pěších a to proto, že mnozí sedláci i chalupníci nemohou pro robotu ani daně platiti a bývají tedy propuštěni a jiní třeba i v poutech na místa jejich osazováni. Za tou příčinou slibuje se v listině té takovým poddaným, 1. aby sobě mohli spomoci, „pasírovati“ celoroční robotu jízdní i pěší, ano i také penězi z důchodů - (které málo kdy k oplacení přijdou) založení býti mají. 2. Když nějaký statek anebo chalupa skrze nešťastný pád ohně shoří, nebo sejde, má na takové stavení vrchnost zdarma dříví dáti, anobrž i k odvezení a stavení téhož robotu „pasírovati“. 3. V těch panských pastvišátech z městečka Janovic, vesnice Vilímovic, Bludova, Zhoře, Chvalova, Plhova a Zadních mohou poddaní svůj dobytek veřejně pásti, poněvadž žádných pastvisk nemají, a kdyby se jim to zameziti mělo, žádného by dobytka chovati, sami pak by živi býti a c. k. povinné daně vybyvati nižádným způsobem nemohli. Týkáť se tedy toto příznání všech obcí poddaných a jest tu zřejmo, že milostivá vrchnost se o poddané dostatečně starala.

Zadní jest přiškoleno, přifařeno, poštou i telegr. a četnickou stanicí přikázáno do Č. Janovic a obvodem zdravotním do Zbraslavic, kam ročně s Chvalovem a Plhovem přispívá 10 K 20 h. Nejbližší nádraží jsou Černíny na míst. dráze Hora Kutná-Zruč.

ZAVADILKA.

Osada Zavádilka leží na pravém břehu Vrchlice a po obou stranách erární silnice kutnohorskotáborské asi 1½ km již. obce Bahna. Čítá 6 domů s 42 obyv. Domy jsou nízké přizemní a kryty nejvíce slamou.

Na Zavadilce je hostinec, který již v době dávno minulé byl nemalé důležitosti. V čase nejnovějším, kdy docíleno bylo spojení železničního pro jižní část okresu našeho a dolnokra-
lovického, pozbyl této důležitosti nadobro.

Lid žije se malorolnictvím a nádenictvím. Mládež po vyjití ze školy zůstává doma, nebo jde do služeb. Na blízku Zavadilky jest vrch řečený „nad Lánem“ 425 m n. m.

Zavadilka rozdvojena jest malým potůčkem, který pramení na východní straně a uprostřed osady podtéká erární silnici a vpadá do Vrchlice. Tento pramínek dělí Zavadilku na dvě části - jižní náleží k Opatovicům, severní k Předbořicům. S těmito obcemi sdílela Zavadilka všecky osudy.

Zanadilka náleží školou do Bahna, farou na Bykán, poštou a telegr. do Červ. Janovic, čet-
nickou stanicí do Zbraslavic a zdravotním obvodem do Křesetic.

Nejbližší zastávka železniční jest Bahno na místní trati Hora Kutná-Zruč.

463 ZBRASLAVICE.

Na erární silnici kutnohorskotáborské 18 km poněkud jihozápadně Hory Kutné leží po obou stranách silnice řečené ve výši 502 m n. m. město Zbraslavice. Celé město rozprostírá se na severním snahu kopce Poupilu (541 m), kterýž ku straně západní k Chotoměřicům na sever k Hetlínu a na severovýchod k Štipoklasům se sklání v údolí; na ostatní strany ale ve stejné udržuje se výši.

Do města vedou silnice okresní z Uhl. Janovic (vystavená r. 1877-79), z Ledče (r. 1854) a z města vybíhá okr. silnice k Hodkovu (r. 1893) a nová silnice připojena r. 1910 k silnici této, která vede ke Skalici. K erární silnici kutnohorské připojuje se ještě v Štipoklasech erární sil-
nice, kteráž Zbraslavice s Čáslaví spojuje.

Nejvyšší vrchy, které město se tří stran obklopují, jsou „u tří Bratří“ za dvorem choto-
měřickým 547 m, Poupil 541 m, nad „Myslivcem“ 504 m, „Holý Vrch“ 502 m n. m. Návrší před Velkou a Malou Skalicí nazývá se „strán“. Dle pověsti patřival les na téže stráni obci, ale Zbraslaváci ji s hraběnkou „protancovali“. Hraběnka prý uspořádala slavné obžin-
ky v zámku. Hudba hrála na pavlači a hraběnka brala jednoho hodnostáře po druhém k tanci. Když už bylo v pozdních hodinách, ptala se jich, proč prý mají se opatrovat s takovým kous-
kem lesa, že prý ona by jim to zdarma spravovala, nepotřebovali by držet ani hajného. Sousedé
nezmohli se než na svolení: „Když prý to tedy milostivá vrchnost chce, rádi jí to ponechají“. Písař napsal pak smlouvu a oni ji podepsali, že „strán“ darují vrchnosti. Návrší poblíž Útěše-
novic nazývá se „Borek“. U samých Zbraslavic jako výběžek Poupilu památný jest vrch „Na
šibenici“ nebo „Na spravedlnosti“, kde za dávných dob konány popravky. Všecky tyto
vrchy a kopce bývají záhy zasněženy a sním udrží se dosti dlouho v celém okolí. Řek v obvodu
města není. Za to mnohé potoky mají v okolí svá zřídla. K obci zbraslavické pojí se „Potok
Radvančický“ který své prameny má na Sidonském lese a nejprve lučinami zbraslavickými
bublá, pak pod erární silnicí ze Štipoklas sem vedoucí podtéká a vody své do rybníka „Staré-
ho“, odtud pak do rybníka „Spáleného“ nese. Protéká pak lučiny zřízené z vypuštěných
rybníků a spěje k Chotoměřicům, kde se spojuje s potokem „Rápošovským“ a odtud se mu do-
stává jména potok „Hodkovský“. U píly pramení se menší potůček, který své postupuje vody
rybníku „Spálenému“.

Rybníky, které v obvodu obce dosud naplněny jsou, zovou se Rybník Starý, Pekárek, Spá-
lený a Pavlovka. Vody tuto jmenované spěchají k povodí sázavskému. Rybníky vypuštěné
proměněny byly dílem v luka, les neb i pole.

⁴⁶⁴ Studánek v okolí je mnoho. Nejlépe zřízena jest a zdravou, studenou, pro oči léčivou
vodou pověstná studánka „v hrobech“ u „píly“. Teče ze dvou trubek a nikdy prý nevysychá.

Dešťů i bouřek bývá do roka dosti a přicházejí zpravidla do jihozápadu; přijdou-li od zá-

padu, bývají velmi prudké a dělají mnohé škody. Krupobití chodí často, ale nemívá škodlivých následků. Toliko r. 1896 v červenci strhla se ohromná bouře s krupobitím, která zanechala po sobě stopy velmi zkázonosné.

Zbraslavice mají 173 domy, v nichž žije 1174 obyv. Asi pětina domů je o jednom poschodí. Kryt nazvíce tvrdý, také ovšem se šindelem a došky tu a tam se setkáváme. Rázovitých, starobylých budov a portálů již zde není. Domy sestaveny jsou v řadách většinou, jen v málo případech těsně u sebe, ale odděleny menšími i většími uličkami, vjezdy, zahradami; ano i některé stojí úplně v zahradách.

Náměstí je podoby lichoběžníka a z něho vybíhají ulice zvané podle míst, kam směřují: Táborská, Kostelní a Kateřinská č. Hřbitovní, Kutnohorská (Židovská) a Ledčská; ty pak ještě v menší rozdělení se uličky bez názvu. Mnohé domy mívaly ozdobné štíty a vjezdy; dnes po nich není stopy. Dřevěné lomenice jsou s kabřinci nebo bez nich s rosetami. Nejstarší zbytek z domů jest část hradu a dvůr na „tracheru“.^{922a)}

Uprostřed náměstí stojí: Kamenná kašna zdobena znakem zbraslavickým, dvě sochy, a sice: Neposkvrněné početí P. Marie a sv. Jana Nepomuckého. Obě sochy vytesány jsou z pís-kovce na zděných podstavcích. Kdo sochu sv. Jana postavil, není známo, stalo se to ale za pánů Říčanských r. 1723, tedy dříve než Jan z Nepomuku za svatého prohlášen byl.

V obyvatelstvu zdejších žije 30 israel., 5 evang. reform. a 4 augš. vyznání. Židé měli zde svou zvláštní politickou obec, synagogu a německou školu; obec rozpustili r. 1893 a školu 1897. Nad Kudláčkovým mlýnem měli do r. 1797 hřbitov. Týmž rokem jej zrušili a postavili nový u Hetlína nad „Spáleným mlýnem“.

Od začátku XVIII. století pamatují se zde tyto rody: Bradáčův, Jeřábkův, Kárníkův, Kubínův, Mejštríkův a Růžičkův. V obyvatelstvu převládá již kroj a nábytek moderní. Ani starých truhel ani pokladnic cechovních, kterých tu bylo s dostatek, již zde není.

Hlavní živnost obyvatelstva jest rolnictví, řemesla a obchod a zvláště nyní otevřelo se Zbraslavicům a všemu občanstvu v jižní části okresu kutnohorského pole pro obchod i řemeslo, kdy postavena míst. dráha Hora Kutná-Zruč.

Ač krajina naše jest velmi zdravá, nicméně ale drsnějšího podnebí a tu při velkém střídání tepla vyskytují se přec častěji různé nemoce. U dětí vyskytuje se záškrt a dusivý kašel. Cholera pamatuje se zde r. 1863 a 1866 ale nevyžádala si mnoho obětí.

Obecní jmění záleží v radnici čís. 7 a domech v ceně 7800 K, v polích, lukách a pastvinách ve výměře 46 ha 64 a v ceně 46.805 K 30 h a v hotovosti má jmění jurisdikcí 5465 K 30 h, chudinského ústavu 2576 K, nadací obecné 1816 K 80 hal., nadací školské 4725 K 41 h. Ústav chudinský trvá od roku 1821 (dle dekretu císaře Josefa II. daného 26. listopadu 1784.) Obec platí ze svých pozemků 726 K, celá obec platí 7600 K přímých daní. (Bez velkostatku.)

Polní tratě mají tato jména: v Bučině, v Klikoře, u Tří Bratří, u Krmelce, v Koutnici, u Vlčích jam, na Vystrkově, nad Pančavou, nad Lajtnankou, v Babí rokli, u Jelena, v Pranklovech atd.

Z plodin pěstuje se hlavně oves, žito a brambory. V obvodu obce jest hojnost luk, ale namnoze ve špatném stavu, nejsouc racionelně pěstovány. V polích i lukách jest mnoho močálů; souvisí to s nepromokavostí půdy; i byla by nejvyš potřebna meliorace. (Vodní družstvo r. 1911 zřízené zajisté se o to postará.)

V lesích, jimiž se krajina nad jiné honosí, převládají borovice, smrky a jedle; nescházejí zde ovšem také břízy, buky a habry. V lesích zdejších hojně rozmnožena jest zmije. Úplně vyhubení není proto možné.

Správu obce obstarává zastupitelstvo; ale před rokem 1741 mělo prý město svůj vlastní magistrát s purkmistrem, 6 radními pány a rychtářem. Z nedostatku jmění obecního dalo prý se město v poddanství milostivé vrchnosti.⁹²³⁾ Domněnka ta zdá se býti správnou, poněvadž až do

r. 1756 vyskytá se všude „město Zbraslavice“ a teprv r. 1758 začíná se objevovati „mies-
teczko Zbraslavic“. Tehda byl majitelem Zbraslavic baron Leopold Deym.

⁴⁶⁵**Škola.** Jakým způsobem nejprvnější vzdělání dětí zbraslavických se dalo, s určitostí říci
nemožno, ale zaznamenáno jest, že již za dob Českých bratří ve Zbraslavicích byla škola
(1547-1603). V matrikách místních se připomíná první učitel r. 1682.

Vyučoval v dřevěné chalupě čís. 5., která sousedila s farou a r. 1809 vyhořela. Na též
místě vystavěna škola nová r. 1812. Do té dřevěné chalupy chodila všechna mládež zbraslavická
a škola byla o jedné třídě a vyučována jedním jen učitelem.

Ve století XVIII. byl patronem školy hrabě Šebestian Trauttmannsdorf, a ten rozšířil školu
r. 1791 o jednu třídu ustanoviv pomocníka. V r. 1864 nestačila již r. 1812 vystavěná škola, aby
pojmouti mohla všechnu mládež zbraslavickou; byla tudý na žádost školního výboru rozšířena o
třídu třetí; že však ve škole místnosti nebylo, vyučováno na radnici, ale jen jeden rok.

Již školním rokem 1864/5 vyučováno v nové školní budově, kterouž obec na starém hřbi-
tově byla téhož roku vystavěla. Náklad obnášel 4570 zl. a stavbu provedl místní stavitel Josef
Dvořáček, který také plány zhotovil.

Výnosem c. k. z. šk. rady ze dne 29. prosince 1870 bylo povoleno rozšířiti školu o třídu
čtvrtou a vyučování počalo 1. ledna 1871 ve třídách čtyřech.

⁴⁶⁶Roku 1878 dne 11. listopadu byla povolena c. k. z. šk. radou k třídě čtvrté pobočka, v
níž počátkem šk. r. 1878/9 počalo se vyučovati. (Rozdělení stalo se dle pohlaví.) Když pak r.
1881 (4. ledna) povolena postupná třída pátá s ponecháním pobočky, tu nestačila již ani nová
škola pro tolik tříd. Byla tudý pořízena přístavba a umístěny tu třídy čtyři a ve staré škole byt
řídícího učitele a třídy dvě. Přístavbu této budovy provedl za 3500 zl. dle plánů svých týž sta-
vitel Josef Dvořáček.

Takový stav ve školství zbraslavickém potrvál do konce šk. r. 1906/7. Touž dobou dostalo
se Zbraslavicům výnosem c. k. z. šk. rady ze dne 19⁷/906 povolení zříditi školu měšťanskou a
počínaje šk. r. 1906/7 otevřena třída první a postupně II. a III.

Nejstarší zápis o dětech, který byl zachován ve farní matrice sděluje, že bylo ve Zbraslavi-
cích v r. 1809 žáků 361, a dnes jest školou povinných žáků 386 na obec. a 105 na měšťanské
škole.

O nejstarších příjmech učitelů nezachovalo se písemných zpráv. V kronice farní je teprv
zaznamenáno při roce 1800 dne 22. listopadu, že učitel bral na základě listiny v týž den zhoto-
vené a ztvrzené hrabětem Šebestiánem Trauttmannsdorfem 2 sudy piva, 1 míru a 8 mázličků
přední pšenice, 9 měr předního žita, 1 míru a 8 mázličků ječmene, 1 míru 28 mázličků hrachu, 6
sáhů měkkého dříví a nebo na místě toho mohl si učitel voliti 3 sáhy dříví měkkého a 6 sáhů
pařezů, kteréžto naturálie odvezeny byly do školy na útraty obcí přiškolených.

Dále užíval dle téže listiny pole a to 1 jitro 1028 čtver. sáhů a na hotovosti z panského dů-
chodu 12 zl. 4 kr. stříbra. Od obce zbraslavické užíval 2 kusy pole, jeden ve výměře 1396
čtver. sáhů, druhý 216 čtver. sáhů, pak 2 louky ve výměře 1 jitro 613 čtvereč. sáhů a 1192
čtver. sáhů. Na penězích bral z obecního důchodu zbraslavického dle fassé z r. 1813 služného
11 zl. 10 kr. Od obcí Zbraslavic, Kateřinek, Rápošova dostával tak zv. posnopné, totiž 6 snopů
žita od sedláka a 3 snopy od chalupníka. Z Hranic bral $\frac{3}{4}$ míry žita, z Hetlína $\frac{1}{4}$ korce čili vět-
letí ovsy, pak po jednom koláci o posvícení a po 4 neb 2 vejcích k zelenému čtvrtku z každého
čísla celého obvodu školního. Konečně dostával pod titulem „koledy“ od veškerých přiškole-
ných obcí 4 zl. 16 kr. stříbra. Dle fassé z r. 1858 ze dne 31. května vládou ztvrzené bylo ve
Zbraslavicích 365 dítek, z nichž 297 platilo sobotales, a ten vynesl 581 zl. 37 $\frac{1}{2}$ kr. ve stříbře.
Za chudé dostával učitel ze všech přiškolených obcí 35 zl. 15 kr. stří. a takové zřízení trvalo až
do r. 1870, kdy v život vešly nové školní zákony. Školní pomocníky platil si učitel sám.

Pamětní kniha školy zbraslavické založena v den třístaletých narozenin Jana Amosa Ko-

menského 28. dne měsíce března 1892 obsahuje výpisky z kroniky farní o učitelích od r. 1682 na škole působících, jakož i rozšiřování školy až na doby nynější.

Kromě povinným předmětů školy obecné a měšťanské vyučuje se na školách zdejších od 1897 jazyku německému ve 3 odděleních a na měšť. škole ve 3 odděl. od r. 1907. Od 1. ledna 1878 vyučuje se také ručním ženským pracím a to ve 4 odděleních po 3 hodiny týdně. Kreslení učilo se již od roku 1862.

Příškol. obce: Kateřinky (1.8 km), Hetlín (3.3), Chotoméřice (1.4), Skalice Velká (3), Skalice Malá (2.5), Rápošov V. a M. (3), Štipoklasy (3), Radvančice (2.6), Útěšenovice (2) a Borová (1.6). Cesty vedoucí do města jsou nazvíce silnice, a jsou ve stavu dobrém. Od nepaměti byly také příškoleny obce Hranice a Černíny. Prvé vymohly sobě školu jednotřídní r. 1880 a druhé r. 1898.

Posloupnost učitelstva, pokud z farních matrik bylo možno od r. 1682 sestavit, jest tato: Jindřich Duspivo (1682), Ant. Leopold Fabricius (1685), Jan Jindřich Abner (1688), Frant. Štěpán Krška (1701), Václav Ignác Štop (1704), Jan Karel Horník (1711), Jakub Praus (1714), Václav Jelínek (1714-17), Václ. Holešovský (1718-25), Václ. Votáček (1725), Jan Václ. Kobile (1726), Václav Ulrich (1740), Jan Erban (1756-59), Jakub Sulzbacher (1763), Jan Barichar (1773), Ignác Bartiš (1776), Frant. Doležálek (1783), Václav Jerie (1784-89), Jan Petřík (1789-91), Jan Kudrnáč (1796), J. Macalt (1800), Frant. Král (1800-1826), Frant. Kadleček (1803-06), Václ. Setikovský (1810), N. Masovský (1811), Frant. Malý (1812), Jakub Brož (1816), Josef Homoláč (1821), Václ. Horáček (1825), Jan Svoboda (1825-26), Václ. Horáček (opět 1826-71), Jan Su₄₆₇chánek (1828), Frant. Langer (1829), Jan Růžička (1832), Jan Štěpánek (1834), Václav Polák (1843), Frant. Kříž (1845), Jos. Pacholík (1845-90), Karel Svoboda (1846), Jos. Topolský (1847), Jos. Gabriel (1850-52), Frant. Krejčí (1852), Vinc. Šneider (1853), Frant. Mikeš (1855), Ant. Poláček (1859), Jos. Wesner, Ant. Svoboda (1861), Petr Stašek (1864-67), Jan Sopek (1864-66), Oktavian Křepela (1866-73), Josef Kubíček (1867), Jan Stahl (1868-74), Josef Růžička (1871, říd. uč. do 1884), Karel Štědrý (1873-77), Karel Černý (1874-75), Frant. Zeman (1875-77 a opět 1887-1901 řídícím), Frant. Kalous (1878-81), Jos. Polesný (1878, říd. uč. † 1886), Karel Felix (1878-82), Kliment Chlupáč (1881-1900), Vojtěch Robovský (1882-1910), Josef Rössler (1883, † 1890), Jan Štěpina (1885, † 1893), Edvard Tríska (1886-87), Jan Kollmann (1890-95), Frant. Roubínek (1890-91), Ant. Procházka (1891-96), František Procházka (1895-1902), Frant. Daněk (1896-97), Stanislav Klíma (1897-99), Jan Lokaj (1899-1900), Jan Ráček (1900-01), Edvard Lidmila (1901 dosud), Marie Drahokoupilová (1900-04), Václ. Černý (1901-02), Václ. Vlasák (1902 do 19⁴/₀₆ říd. školy obecné, od doby té ředitelem školy měšť.), Frant. Brodský 1902-09), Frant. Doležal (1903-04), Josef Vepřek (1¹/₉1904-³⁰/₁₁04), Anast. Brendlová (1904-05), Klára Tvrđíková (1¹/₃1905-³⁰/₈05), Anna Snížková (1904 uč. dosud), Oldřich Beran (1905-07), Bohusl. Blažek (1906-08), Oldř. Bláha (1907-09), Václav Černý (1¹/₉1909 uč. dosud), Jos. Vobořil (1¹/₉1909- † ⁶/₁₁1909), Jaroslav Pichl (1909-10), Vladimír Hrbek (1910 uč. dosud), ⁴⁶⁸Rudolf Faulkner (1910-11), Frant. Moravec (1911 uč. dosud), A. Žďimalová (výp. r. 1912).

Výpomocné podučitelky a výp. podučitelé: Anna Pávalová (1870), Karel Černý (1874-75), Josefa Kubíková (1877-78), Jos. Lahoda (1899). Industriální učitelky: Jiřina Havlenová (1878-86), a def. uč. ind. prací Marie Honnerová (1886 dosud).

Prvním učitelem na šk. měšť. vedle ředitele byl ustanoven výpomocně do 7./XI. r. 1906/7 zdejší učitel Oldřich Beran, po něm Eduard Lidmila a ten vyučoval výp. 2 roky. Počátkem šk. roku 1907/8 otevřena třída II. a týmž rokem dosazen odborný učitel Václav Mašina definitivně a působí zde dosud, r. 1908/9 otevřena třída třetí a dosazen sem def. odb. učitel Antonín Beneš a působí zde taktéž dosud a pro odbor II. uč. Josef Vepřek. Působil zde do konce

šk. r. 1908/9. Počátkem šk. r. 1909/10 dosazen sem def. odborný učitel Josef Šanda a působí zde dosud.

Město Zbraslavice nemá jednotné budovy školní. Jsouť třídy obecné a měšťanské školy umístěny ve dvou budovách škol. a ve dvou priv. domech. Úmysl m. šk. r. jest ovšem chvályhodný. Zamýšlí přivést všecko žactvo pod jednu společnou střechu a plány i výpočty zhotovil na základě náčrtů místodrž. staveb. rady Havlíčka architekt Jar. Dajbich v Hoře Kutné. Kéz se přání m. šk. rady brzo splní! Bude jen ve prospěch školy a žactva i cti celé obce školní.

Kostel a fara. Nejstarší zachovalou památkou jest bez odporu kostel, jehož založení spadá asi v konec XII. století, ale ovšem písemných zpráv o tom postrádáme. Teprv při roku 1278 se připomíná kostel, když tu na hradě seděl jakýsi Rudolf, jehož znak se spatřuje ve svorníku klenby v presbytáři a nad výklenkem pro „sanctissimum“ na straně evangelní. Chrám byl vystavěn ve slohu gotickém, jak dosud ukazují okna, dvře, presbytář atd. I klenba hl. lodi zajisté byla klenuta v gotice. Nynější rákosový strop pochází asi z doby přestavby po ohni, který celé městečko r. 1496 zachvátil; toliko ušetřena byla tvrz, panské sídlo.⁹²⁴) R. 1807 dála se v chrámu větší oprava a tu skutečně nalezeny opálené trámy a když r. 1898 upravován byl kůr, našly se tu opálené trámy také.⁹²⁵) Věž, původně gotická, doznala po požáru r. 1496 tvaru nepěkného, jaký ovšem dosud má. Později přistavěno oratorium, čímž kostel nabyl zvláštního neladného vzezření.

R. 1881, když kladena nová dlažba, odkryty byly tři hrobky, o nichž nikdo nevěděl. Prvá byla rodu Deymova, druhá rodu z Šenreitu a třetí neznámá. Všecky byly opět zazděny. V prvé odpočíval také r. 1771 zemřelý farář A. V. Svoboda. Okolí kostela nabylo r. 1861 jiné tvárnosti, když pobořeny staré zdi hřbitovní k rozšíření ulice, a když r. 1864 postavena na části hřbitova nová škola.

Majitel zboží zbraslavického Jaroslav povýšil r. 1340 chrám na farní.⁹²⁶) Zasvěcen jest sv. Vavřinci a obraz tohoto svěťce, který býval zavěšen na hl. oltáři, visí nyní v presbytáři. Malován jest od pražského umělce Jana Jiřího Heinschla⁹²⁷) r. 1683. Starších obrazů oltářních se nezachovalo. Kostel při založení byl zajisté katolický, později podobojí a v čase protireformačním opět katolický. Přifařen byl nějaký čas po válce třicítileté, když kat. kněží nebylo, k Janovičkám.

⁴⁶⁹Mezi památky větší ceny lze počítati v kostele zdejším staré řezané lavice jakých vidáme málo ve venkovských kostelích. Jsou sice již staré, ale dobře zachovalé. Paramenty kostelní, jichž nebylo již pro stáří užíváno, byly darovány do musea kutnohorského. Sakristie, také slohu got., přistavěna na straně severovýchodní, zavírá se prastarými dveřmi pažení got. a starobylým zámkem.

Ještě sluší připomenouti, že při opravě r. 1861 konané, našla se při odškrabování vrstev vápenných v lodi na straně evangelní velmi porušená fresková malba, představující slavný vjezd Krista Pána do Jeruzaléma. Žel, že nebylo možno ji obnoviti a zachovati.

Když r. 1809 vyhořel kostel podruhé, tu staré zvony z r. 1594 vzaly za své. Tenkrát dal administrátor fary P. Kopecký, ač sám mnoho škody ohněm utrpěl, nákladem svým poříditi dva zvony u Vaňka, zvonáře v Čáslavi. Prvý, ke cti sv. Jana Křtitele, má nápis majuskulí: JÁ HLAS VOLAJÍCÍHO NA POUŠTI, PŘIBLIŽTE SE, ABYSTE SLOVO BOŽÍ SLYŠELI, druhý ke cti sv. Ludmily v Praze ulitý též nákladem P. Kopeckého je bez nápisu. Třetí a čtvrtý zvon nákladem patrona hr. Trautmansdorfa a přispěním osadníků jsou lity v Hradci Králové r. 1818. Prvý je ke cti Boha a sv. Václava, druhý ke cti sv. Vavřince.⁹²⁸)

Hřbitov u kostela byl r. 1835 zrušen a nový založen za městem ku straně půlnoční. Památných, umělých křížů se nezachovalo. Za to zachovaly se dvě epitafia z r. 1574 a 1582 náležející rodu Malovců z Malovic. Nápisy jsou málo čitelné.

⁴⁷⁰Fara zbraslavická, o níž není záznamů historických, byla založena asi v té době, když se

uvádí první patron v písemných památkách a to je r. 1278 a nové kaplanství r. 1377.⁹²⁹) R. 1384 při faře již byla zřízena fundace rápošovská se všemi právy panskými.⁹³⁰) Ve válce třicetileté schudla asi tak, že od r. 1670 spravovali faru pro nedostatečné příjmy jen administrátorové a když fara skoro žádných příjmů neměla, spravoval faru farář z Janoviček.

Konečně r. 1735 složil rytíř Pernkle ze Šenreitu jistý kapitál a ke kongruí připlatila t. zv. „cassa salis“ ročně 10 zl. stř. a tak obdržela administratura opět název fara a farářem jmenován admin. P. Frant. Ignác Gregor.

Fara zbraslavická obdržela darem za svůj mešní majetek velkostatek Rápošov a mimo své potřeby měla vychovávat 12 chudých žáků. Tak tomu chtěli darovatelé Tobiáš ze Žichovic, Jan z Borovnice a Rudolf z Rápošova,⁹³¹) ale faráři zbraslavičtí nedodržovali povinností spojených s darem zboží rápošovského a arcib. konsistoř pražská, kam tehdy Zbraslavice náležely, žádá rytíře Pernkle, majitele Zbraslavic, aby faráři nečinili lidu rápošovskému v živnosti překážek.⁹³²) Vedle toho listu obdržel farář zbraslavický dopis, v němž mimo jiné se praví: „Jestliže by farář zbraslavický ty služebnosti obmeškal podle způsobu a vyměření v listu tomto, aby kostela byl prázden do něho vkročení, pakli by zameškala zanedbal takového zbravení do druhého měsíce, klatbu v žaláři má podstoupiti. Jestliže ale farář v čas předpověděné vyplnil, má moc děkan štěpánovský toho faráře z ortele klatby propustiti a rozhřešiti.“⁹³³)

Tehdejší farář Svoboda oznámil konsistoři, že „velkostatek Rápošov ničeho nenese a zvláště v časích válečných je faře přítěží, a fara hotové peníze, kterýchž nemá nazbyt, do Rápošova strkati musí; žádá proto arcib. konsistoř, aby mohl Rápošov prodati.“⁹³⁴)

A výsledek tohoto podání byl, že r. 1764 koupil Rápošov Jan Karel svob. pán z Vernier za 6000 zl. stř. s povinností statku zbraslavického faře dodávati 15 sáhů měkkého suchého dříví a 4 sudy piva.⁹³⁵) Knihy pamětní jsou zde tři. Prvá, založena r. 1773, jest psaná latinsky a zove se „Památní kniha městečka Zelených Zbraslavic.“ (Dolejší část města zvala se Zelené Zbraslavice.) Druhá pamětní kniha, také psaná latinsky, obsahuje „Memorabilia“ celé farnosti a vlastní a třetí kniha zal. 1759 obsahuje farní fassi, specifikaci všech příjmů fary, spory s patronem atd.

R. 1866 založil farář Frant. Illem do těchto knih pokračování jazykem českým a konají se nyní stále důležité zápisy nejen o faře, nýbrž i o městě a okolí jazykem českým.

Nejstarší matrika jest zde od r. 1670 a je psána česky, druhá od r. 1764-1783 latinsky, do r. 1784 německy a od té doby stále česky. I židovské matriky se zde chovají a to tři. Počaly od r. 1797; tam zapisují se pouze novorozenci.

Končice stať o faře zbraslavické, připomínáme, že tato fara svým zřízením náleží mezi nejstarší fary katolické (1233) a že byla již uvedena v r. 1350 v seznamu far (doba Karlova). Na stáří fary té zajisté nemálo připomíná fundace rápošovská.

Fara zbraslavická náleží k vikariátu ledečskému. V předešlém století patřily k vikariátu kutnohorskému a ve XIV. století k štěpánovskému (Praha) a pak ke kouřimskému.

⁴⁷¹Posloupnost kněžstva, pokud se zjistiti dala, jest tato:

Starších zpráv než z r. 1671, kdy zdejší matriky počínají o farářích zbraslavických, není, ačkoliv již za časů Karla IV., ano snad dříve, Zbraslavice byly farou, což svědčí katalog arcib. pražského z r. 1350, kdež se již Zbraslavice jako fara patřící k děkanátu štěpánovskému uvádějí. Toliko Liber. erect. vol. VIII. N Z mluví při r. 1407 o jakémsi Fenczlovi, faráři zbraslavickém, a Tomek v Dějepisu města Prahy uvádí Mikuláše, faráře ve Zbraslavicích, který byl r. 1384 spolu správcem či kaplanem kaple Božího Těla v Praze.

R. 1671 uvádí se jako farář zbraslavický Ant. Schovanský, kanovník regulární sv. Augustina z Karlova v Praze.

R. 1673 jmenuje se Jiří Frant. Kuhmer, farář pertoltický a spolu slavošovský a soutický, jako administrator zdejší.

V letech následujících farnost spravovali kněži kláštera cisterciáckého v Sedlci a z těch se zde uvádějí: 1674 Jiří Gavillin, 1675 Jakub Řebuský, 1676 Daniel Hruška, 1677 opět Jiří Frant. Kuhmer. Po nich spravovali faru někteří jesuité, a to: 1677 Pavel Sperling, jenž byl spolu administrátorem zručským, 1678 Jiří Verner, 1678 administroval Zbraslavice Vavřinec Metzler, farář červ.-janovický, 1682 opět Jiří Frant. Kuhmer, 1684 jmenuje se farářem Vojtěch Josef Gajezius, r. 1685 Václav Pivoňka, farář červenojanovický, 1685 administrator jesuita Bartoloměj, 1686 Minvid rodem Polák, 1689 Dominik Ptáček, řeholník sv. Benedikta na Slovačce, 1692 opět Jiří Gavillin a ještě téhož r. Ambrož Wolráb, dominikán, r. 1693 Redlich Kutnohorský, r. 1694 opět Dominik Ptáček, r. 1701 Tomáš, Chrysostom Abraham, Ambrož, františkán ze Zásmyk, r. 1702 Vojtěch Jiří Strážovský, 1703-1704 administrátor Jan Josef Nigrin, farář český, který ku ranci roku 1705 dostal se do Uhl. Janovic.

Pak nastalo střídání administratorů většího dílu z kláštera zámuckého. R. 1707 dosazen stálý administrator Jodok Švehnař až do r. 1720, 1720 Ant. Formandl, 1724 Frant. Ignác Gregor, 1736 Jan Horník, který měl k výpomoci kaplany, z nichž se uvádějí: Fr. Vohralík, Jiří Daniček, Jan Hyber, Frant. Rosol.

R. 1755 byl farářem Antonín Vít Svoboda a od r. 1772-98 Frant. Engelhard, jemuž vpomáhali kapucíni Chrysostom Čížek, Matěj Pavlíček a Fr. Příkryl, františkán. R. 1798-1826⁴⁷² byl farářem Vojtěch Kopecký, 1827-56 Václav Fr. Tichý, byl též purkmistrem zbraslavickým, 1856-61 Josef Mikš, 1861-1908 Frant. Alf. Illem. Od r. 1908 Tomáš Koutník farářem dosud. Kaplani stáli: Vojtěch Musil (1843-50), Josef Svoboda (1850-51), Josef Ludvík (1851-54), Frant. Illem (1854-56), Jan Partiš (1858-59), Karel Pablásko (1869-71), Antonín Holub (1871-74), a po druhé (1877-78), Alois A. Pěměkl (1886-92), Josef Pavel (1892-93), Antonín Holubář (1893-96), Frant. Donát (1896-97), Vác. Pokorný (1897-98), Tomáš Koutník (1898-1908), František Macek (1908-11), František Dlabáček (1911-12) a František Kopecký (1912 kaplanem dosud).

Dějiny. Na západním ostrohu města - vedle nynějšího pivovaru - spatřují se skrovné zbytky bývalé tvrze - později v zámek proměněné. Na severní straně tvrziště jsou dosud skrovné příkopy a násypy. Místo, kudy se na tvrziště vchází, jest již srovnáno a příkopy zasypány. Na tvrzišti stojí kolny a kovárna, vystavěny bezpochyby z kamene starých zdí a hradeb zámeckých. Poměrně nejvíce zdí a hradeb zbylo na straně západní, kteráž hledí s výšky v daleké okolí. Kolem býv. zámku se dosud říká „na valech.“

Zbraslavice připomínají se již ve XIII. století za panování Přemysla Otakara II. a na mnohých listinách a pečetích psány jsou také jen *Braslawice*.⁹³⁶) Přípona *ice* svědčí zajisté o veliké starobylosti osady této: Dle toho dá se snadno souditi, že za dávných časů nějaký Zbraslav sroubil si zde svoje obydlí, kdež potom i jeho potomci „Zbraslavici“ žili. Dle nich nazývána, osada zprvu kolektivním názvem „Zbraslavici,“ později ve „Zbraslavice“ proměněným. Ve starých listinách a na pečetích slove osada často Zelené Zbraslavice (vysvědčení kantorovi Svobodovi z 18. máje 1756. „My Purgkmistra a Radda Miesta Zeleno Zbraslawitz“ ...) Od čeho název ten pochází, vysvětluje se tak, že některé domy v dolejší části města měly na štítech zelené stromy a většinou byly barveny na zeleno. Některé okolní osady mají přívlasky podobné, jako: Červené Janovice, Červené Pečky, Uhlířské Janovice, Hrazené Rataje, Kamená Lhota, Bílé Hněvkovice atd.

První z knih známých držitel Zbraslavic byl Rudolf r. 1278, jeden z desíti purkrabí, které král Přemysl Otakar II. v letech 1253-1278 byl ustanovoval ku řízení hradu pražského.⁹³⁷) Každý purkrabí byl povinen postaviti 30 vojínů k obraně hradu.⁹³⁸) Při roku 1316 připomínají se Jan a Zdeslav ze Zbraslavic, kteří tehdy měli nějaké soudy.^{937a}) Po smrti Oldřicha ze Zbraslavic provdala se pozůstalá vdova po druhé za Mikuláše Kolovrata z Chřenovic, který byl z rodu Janoviců přezvaných na Kolovraty - asi potomek Jana z Polné. Jest svědkem na listině nadační,

jížto velkostatek Rápošov faře zbraslavické se připisuje. Archiv kapituly vyšehradské připomíná při roku 1340 Jaroslava ze Zbraslavic. Tento Jaroslav jest asi předek těch majitelů Zbraslavic, kteří nosili na štítě dvě přeložených sekyrek a erbem tím ozdobili svorníky v chrámě zbraslavickém. Jaroslav chrám vyzdvihl. Žetlice na Moravě (okres kyjovský) byly Jaroslavovým majetkem; prodal je r. 1351, a již r. 1363 sám se jmenuje třetím pánem podací kostela zbraslavického. S ním společně podávali Jan z Kolovrat a Zdeněk ze Zbraslavic.⁹³⁹⁾

R. 1394 měl tento Zdeněk příjmi Sekyrka, kterého použil zajisté od erbu svého.⁹⁴⁰⁾ Mikuláš Kolovrat, který se psal z Bužanovic a Chřenovic, byl pánem na Zbraslavicích do r. 1406, kterýmž rokem zemřel. Dědicové jeho byli synové Mikuláš a Aleš⁹⁴¹⁾, kteří vládli i na Zruči. Asi 1410 se o zboží otecké rozdělili. Mikuláš obdržel Zbraslavice a Slavošov, Aleš ostatek. Jan Kolovrat⁴⁷³ ze Zbraslavic podepsal r. 1415 stížný list ke sboru kostnickému a připomíná se ještě k r. 1432.⁹⁴²⁾

V potomních sporech náboženských a válkách husitských byl velečinným rodák zbraslavický, kněz tábořský Markold ze Zbraslavic. Za roztržky mezi Prahou a Tábořem náležel spolu s Janem Čapkem ze Sán, Mikulášem z Pelhřimova, Václavem Korandou a Martinem Houskou, řeč. Loquis k zakladatelům nauky tábořské.⁹⁴³⁾ Kdy se narodil, není známo, ale u Lipan 30. května r. 1434 v zástupu nejudatnějších bojovníků po boku Prokopa Holého rozloučil se se svým životem.⁹⁴⁴⁾ (Viz „Mužové práce“ v I. díle.)

Mikuláš ze Zbraslavic byl tu pánem ještě r. 1412, ale r. 1414 byl pánem již Hynek Berka z Dubé, který prodal Zbraslavice Janu Podolcovi z Podolce, a ten zpečetil r. 1415 stížný list a odtud se vyskytuje jako patron kostela ve Zbraslavicích.⁹⁴⁶⁾ Syn jeho Václav uvádí se r. 1442 jako svědek v obdarováních ledečských a r. 1450 pomáhal jednotě Poděbradské. R. 1464 nacházíme při jed⁴⁷⁴nání o odúmrt v Ostrově bratry Jana a Jakuba ze Zbraslavic. Jakého rodu byli, neví se, ale soudě dle jednání o odúmrti, nabýváme přesvědčení, že byli to noví majitelé zboží zbraslavického.⁹⁴⁷⁾

R. 1474 držel dvě třetiny městečka Jan Svatba z Otradovic; bylť to díl potomků Podolcových a Bohuše ze Švábinova měl v držení ostatek. A to bylo bývalé zboží Kolovratů. Bohuše vystavěl si ve své části srub a okolo něho stavěl bašty a příkopy. To trpěti nechtěl Svatba a předstoupil žalobně před komorní soud, který po líčení pře nařídil Bohušovi, aby si vystavěti dal okolo toho srubu plot, který bude moci obmazati a otýniti, nebo příkryti šindelem anebo došky kalenými.⁹⁴⁸⁾ Ale Bohuše nedbal záповědi a zřídil si řádný srub dle své libosti a zapsal pak tvrz r. 1483 Václavu Mlíkovskému ze Zás muk, a to tak, aby Václav se v ní po jeho smrti uvázal.⁹⁴⁹⁾

Rytíř Svatba, který seděl vedle Bohuše na Zbraslavicích, měl ve znaku zlatý škopek. Od něho pochází pergamenová listina, kterouž on svým milým poddaným uděluje právo svobodného darování odkazu a poručení v pádu života i smrti veškerého movitého i nemovitého jmění. Listina nese datum ten pondělí před sv. Františkem X. r. 1496 a jest spolupodepsána rytířem Jindřichem z Kostelce a na Chotěšicích, Heřmanem z Hodkova a na Bohdanči a Markvartem z Kojkovic a na Ostrově.⁹⁵⁰⁾ Tenkrát mohl Svadba toto právo svým poddaným dáti, poněvadž byl již v držení celých Zbraslavic. V tomž roce udělil ještě svým poddaným právo, aby mohli zboží svá odkázati komukoliv a statky neodkázané aby padaly na příbuzné.⁹⁵¹⁾ A když t. r. den před sv. Tiburciem (14. dubna) vyhořely skoro celé Zbraslavice a zachráněn byl jen hrad, měl rytíř Svatba srdce na pravém místě. Kde mohl, pomáhal a sám osobně se přesvědčoval o potřebě svých poddaných.⁹⁵²⁾ A ještě r. 1514 vyprosil jim na J. M. C. majestát na clo.⁹⁵³⁾ Zemřel r. 1519.

Nástupcem jeho byl Jiřík Svatba z Červ. Janovic a Otradovic, snad jeho syn anebo vnuk, a ten prodal Zbraslavice město, hrad i vesnice Jindřichovi Firšicovi z Nabdína a na Hamrštátu (Vlastějovice), hejtmanu kraje časlavského.⁹⁵⁴⁾

Na Firšice stěžovali sobě řezníci pražští, kteří po jeho pozemcích hnali dobytek, že vybírá přísně velké clo r. 1514 povolené a jim dělá ustavičně těžkosti a škody.⁹⁵⁵) Písař zbraslavický vydal na to cedule fezané, dle nichž měl každý, kdož hnal dobytek, platiti jednou pro vždy clo na penězích. Ale Firšic toho nedbal a r. 1539 opět zajal řezníkům voly. Na to obdržel rozkaz od komorního soudu, aby voly vrátil a lidí neobtěžoval ani clem ani daněmi. Firšic ani teď neuposlechl. A když poznovu naň byla podaná žaloba, tu r. 1540 bylo mu přísně zakázáno kom. soudem, aby nebral cla ani daní, nemaje na to „vejsady, spravedlnosti ani starobylosti“.⁹⁵⁶) Teprv po tomto důrazném zakročení, přestaly žaloby⁹⁵⁷) a Firšic ustál ve svém řázení.

R. 1547 prodal Jindřich Firšic zboží zbraslavické zámek, městečko a vesnice Pavlovi Malovcovi z Malovic.⁹⁵⁸) Malovec koupil tehdy také statek Trhový Štěpánov od Zdenka Zručského z Chřenovic a zemřel r. 1557, ustanoviv manželku svou Ofku z Michnic poručnicí nad nezletilými syny,⁹⁵⁹) jichž bylo pět: Oldřich, Vilém, Jan ml., Zdeněk a Karel. Když synové o statek otcův se dělili, obdržel Oldřich Štěpánov, Vilém Štipoklasy, Jan Dalkovice, Zdeněk dvůr⁴⁷⁵ ve Zbraslavicích a Karel Zbraslavice.⁹⁶⁰) Zdeněk zemřel r. 1574 bezdětek a bratří se rozdělili o jeho zboží.

Před sakristií ve zdi postaveném náhrobku dosud jest čitelné: ... »Letha 1574 w sobotu po Božjm Tiele zabit jest - Zdeniek Malowecz z Malowicz gemuz ... meno jest gehozto dussi Pan Buh Racz milostiw Byty.« A Karel zemřel dle druhého nečitelného náhrobku r. 1582, když prve směnil své zboží s Jindřichem Talackou z Ještetic na Žestocích za statek Libánice⁹⁶¹) na Chrudimsku.

Oldřich nabyt neznámým způsobem Zbraslavic a věnoval je tehdy své manželce Adelgundě z Budova na Chabeřicích.⁹⁶²) Ale již r. 1584 nabyt Zbraslavic bratr jeho Vilém a připojil je ke svému zboží štipoklaskému.⁹⁶³) Vilém zemřel 1592 a zůstali po něm synové Bedřich a Věnek. Bedřich ujal se zboží otcovského, ale již r. 1594 zemřel a statek jeho ujala po něm sestra Ofka,⁴⁷⁶ protože Věnek byl ještě malým hochem.⁹⁶⁴) Sotva nabyt ve věku ještě mladém statku, hned jej prodal Bohuslavovi Horňateckému z Dobročovic, kterýž byl r. 1616 hejtmanem kraje čáslavského.⁹⁶⁵)

Za doby Malovců praví se, že přicházelo ze Zbraslavic mnoho lehkých ženských do Hory Kutné a najaly si r. 1577 u „fortničky“ pokojíček. Konšelé kutnohorští dověděvše se o tom, dali je schytati, ale ony vymluvily se, že se živi žebrotou.⁹⁶⁶) Kutnohorští je však v městě netrpěli a dali je vyvésti.

R. 1601 byl statek vložen ve dsky zemské Věnkem Malovcem Ondřeji Horňateckému.⁹⁶⁷) Ondřej vymohl r. 1604 Zbraslavicům staré majestáty na trhy a všemožně se staral, aby chudoba vymizela na statcích jeho.⁹⁶⁸) Při volbě syna falckrabě za čekatele na království byl mezi relatory.⁹⁶⁹) Pro toto provinění a pro účastenství v odboji českých stavů proti Ferdinandovi odsouzen jest z třetího dílu svých statků, ale že byl katolíkem, dovoleno mu, aby sobě ztracený díl zase přikoupil. Došlo k tomu až r. 1626.⁹⁷⁰)

Zboží Zbraslavické obsahovalo: Zbraslavice, městečko, zámek s dvorem poplužním a podacím kostelním, zboží dobřeňské, pak vesnice Štipoklasy, Hetlín a Rápošov, Zdeslavice, díl vsi Ostrova, Machovice, Milanovice, 1 dvůr kmetců v Porušicích, Malovidy, zámek pustý, pustotiny v Černínách, mlýny, lesy a rybníky se vším příslušenstvím.⁹⁷¹) Statky tyto odhadnuty byly r. 1626 vedle císařské resoluce na 69.145 kop gr. miš. a Horňatecký při vykoupení třetího dílu složil 23.048 kop 36 gr. miš. do královské komory.

Horňatecký dosáh, jak se podobá, potom úplného odpuštění, neboť od té doby zastával často úřad krajského hejtmána v kraji čáslavském.⁹⁷²) Po smrti jeho rozdělili se jeho synové o statek otcovský. Dvěma synům Bohuslavu Ferdinandovi a Jiříku Arnoštovi připadly Zbraslavice městečko, zámek a dvůr. Zajímavé jest věděti, kterak se o zámek rozdělili. Bohuslav dostal panskou světnici, fraucimor, ráj, kamennou světnici, pod ní sklep, komoru, kuchyni, marštal,

světničku při mostě, sklep pod zemí u mostu, (který, když studni na zámku zasypali, zatopil se vodou. V tomto sklepe bývalo asi vězení, poněvadž jsou ve zdi zadělané silné železné kruhy), špižirnu a loch; Jiřík dostal dvě světnice nad mostem a při každé sklípek, žlutou světnici, pod ní kuchyni, pekárnu, dlouhou komůrku, růžovou světnici a nad ní hostěnici, špižirnu a sklep.⁹⁷³⁾

Oba tyto díly držel později Bohuslav sám a k tomu od své matere koupil r. 1650 statek štipoklaský.⁹⁷⁴⁾ Po smrti jeho r. 1653 zůstavil syny Jana Oldřicha, Jana Ondřeje, Františka Litmíra a Václava Ignáce⁹⁷⁵⁾ a ti rozdělili se tak, že Jan Ondřej obdržel Zbraslavice zámek a půl městečka a František Litmír Štipoklasy a druhou polovici městečka. A poněvadž tvrz ve Štipoklasech byla velice spustlá, vymíněny mu byly některé světnice na zbraslavickém zámku do čtyř let.⁹⁷⁶⁾

V městském archivu chová se listina z r. 1666, tak zvaný „vejhostní list“ od „Jana Ondřeje Hornáteckého z Dobročovic“ podepsaná bratrem jeho Františkem Litmírem Hornáteckým z Dobročovic, kterým Jan⁴⁷⁸Kordík, jinak Hryzka a Kateřina, manželka jeho z poddanosti a pravého člověčenství propuštění jsou. Datum na Zbraslavicích 13. Juni 1666. Jan Ondřej převzal od bratra Františka Litmíra podíl a držel pak celé Zbraslavice do r. 1667 a týmž rokem prodal je Rudolfovi Jindřichovi Odkolkovi z Újezdce a manželce jeho Marii, roz. z Kotvic, ale manželé tito brzo prodali zboží Dorotě Marii Pernkové, roz. z Neyperku.⁹⁷⁷⁾ Dorota zemřela r. 1680 dne 27. června a pohřbena v kostele zbraslavickém.⁹⁷⁸⁾ Zboží zbraslavické nebylo tehdy skvělé, neboť se takto popisuje: „statek na staveních a gruntech spustlý, lidi rozběhlí, dvě vesnice dokonce pusté ... takže odtud za několik let málo užítka očekávati jest.“⁹⁷⁹⁾ V takovém stavu Zbraslavice dědil manžel její Ferdinand Václav Pernkle z Šenreitu, J. M. C. nařízený hejtman pěší pluku Kaiserštejnském. Založil při faře fundaci 500 zl. stř. s doložením, že farář nemá skoro žádných důchodů a osada že velmi špatná jest, takže faráře téměř ani vychovati nemůže. Zemřel r. 1686.

Zboží zbraslavické nebylo možno po smrti matčině dědicům zachovati; proto prodal je Ferdinand r. 1689 Křištofovi Karlovi Přebořovskému z Kvasejovic a ten r. 1695 Benigně Terezii Ottenfeldové.⁹⁸⁰⁾ Manželem jejím byl Baltazar David z Ottenfeldu, jenž statek Ostrov přikoupil a po manželce Zbraslavice dědil, ale počátkem XVIII. století se tak zadlužil, že statky jeho rozchvátili věřitelové.⁹⁸¹⁾ Od nich skoupila je r. 1712 Barbora Eliška, ovdovělá hraběnka z Věžník, roz. Švihovská z Riesenburka, ale prodala je opět Kajetanu Dubskému baronu z Witenau, který je odprodal r. 1718 Oldřichovi Vltavskému z Manšwertu.⁹⁸²⁾

Po nějakém čase nabyt Zbraslavic koupil od Markety Johanny z Trautmansdorfu Ferdinand František z Řičan. Pan Ferdinand postavil na námětí sochu sv. Jana Nep. - o ní již bylo zmíněno - a umístil na ní znaky své a své manželky roz. Černčické z Kácova. Ku cti své dceři Kateřině založil osadu Kateřinky na svém pozemku.⁹⁸³⁾

Ferdinand z Řičan prodal zboží zbraslavické Karlu Joachimovi hraběti z Bredy a na Špandavě, a ten je v r. 1727 odstoupil svému synu Janu Gotthardovi z Bredy.⁹⁸⁴⁾ Hrabě Breda byl majitelem Zbraslavic do r. 1738, kterýmž rokem prodal je svob. pánu Karlu Jos. Deymovi ze Stříteže a když r. 1752 zemřel, dědila zboží to jeho manželka Marie Karolina roz. Gerhartová, od ní ujal je syn její Leopold svob. pán Deym ze Stříteže.

O tomto majiteli zachovala se v místních pamětech z dob sedmileté války tato zajímavá pověst. Pan Deym nežil ve svornosti s tehdejším farářem P. Ant. Svobodou a činili si navzájem různá příkoří. Nejvíce mrzelo pana Deyma, že farář prodává z nadačního statku rápošovského žejdlík piva o jeden krejcar laciněji nežli on. I pozval jedenkrátě faráře k důležité rozmuvě na zámek a tam ho dal řádně vyplatit. Ale farář se mu za to pomstil.

Před bitvou u Krechoře r. 1757 stála armáda císařská - oddělení Daunovo⁴⁷⁹⁾ u Slavošova.⁹⁸⁵⁾ Hrabě Deym dodával vojsku potravu. Při tom prý také podával nepříteli zprávy o pohy-

bech a postavení vojska císařského. Farář dověděl se o tomto zrádném jednání svého pána a když byl náhodou zavolán k nemocnému na Vystrkov, zajel sobě odtud k Slavošovu a tam zrádný čin Deymův oznámil veliteli císařské armády.

Druhý den na to obstoupilo 16 rakouských husarů zámek a čekalo až ke třetí hodině. Ráno přišel městský rychtář Josef Kárník, který každodenně dával farářů zprávu o tom, co se v noci přihodilo. Jakmile zhlédl vojsko, obrátil se a chvátal k svému domu; leč husaři ho zaskočili a vrátili k faře a poručili mu: „Tlučte, aby se otevřelo!“ Když pak zámek otevřeli, zajali husaři hraběte, vzali ho mezi sebe a odvezli, aniž se ví kam. Sedmiletá válka i zde ⁴⁸⁰Zanechala po sobě stopy, totiž r. 1759-70 bylo mnoho husarů a jiného vojska v polích pochováno a dosud se zde říká v hrobech. Nemocnice vojenská byla asi v Hranicích.⁹⁸⁶⁾

Od r. 1762 byl majitelem Zbraslavic Jan svob. pán z Vernieru, který nadační statek Rápošov přikoupil, a Josefu Deymovi celé zboží prodal. Deym r. 1767 postoupil Zbraslavice s příslušenstvím Františkovi Čejkovi z Olbramovic.⁹⁸⁷⁾ Čejka postavil městu Mariánský sloup, na němž čteme tato slova: „Hanc statuam immaculatae conceptionis erigi fecit illustrissimus San. Rom. Imp. comes Franciscus Czeyka de Olbramowitz, dominus in Zbraslawitz die 15. Julii 1767.“

V druhé polovici XVIII. století koupila Zbraslavice hraběnka Karolina z Trauttmansdorfu roz. ze Chamarè a odkázala je po své smrti r. 1780 svému manželovi Janu Adolfu hraběti z Trauttmansdorfu a z Wiensberku, c. k. skutečnému komořímu a plukovníku ve vojště císařském.

Majitel tento utiskoval mnoho své poddané a měšťané utekli se konečně do Vídně k císařovně Marii Terezií, prosíce tu o zastání. Byli však za to půl druhého roku věznění a teprv potom slyšení. Žalovali na hraběte Trauttmansdorfa, že jim „byly grunty odebrány a k velikostatku přiměřeny a oni že nemohou býti živi z těch zbytků“. Teprv r. 1793 za císaře Františka I. byla stížnost jejich vyřízena a nastalo narovnání tak, že hrabě byl povinen grunty odňaté vrátiti a 3000 zl. stf. náhrady zaplatiti poškozeným.⁹⁸⁸⁾ R. 1809 vyhořel hrad, tak že odtud nebyl obýván a za vlády Trauttmansdorfů spustl docela a v málo letech zmizel s povrchu zemského. V rodině Trauttmansdorfů byly Zbraslavice do r. 1827, ve kterémž roce prodal je hrabě Šebestian Trauttmansdorf Josefu Eduardu hraběti Taaffovi, a ten je r. 1832 opět postoupil Jakubu Jos. rytíři z Löwenthalu. R. 1846 dědil Zbraslavice syn Jakubův Jan, v jehož majetku zůstaly do r. 1872.

V době chabrusu koupil Zbraslavice s celým příslušenstvím Jan St. Skrejšovský, od něhož je r. 1878 přešla „Živnostenská banka“ a r. 1885 prodala je Janu a Marii Šebkovým. Nynějším majitelem je Alfred šlechtic ze Šebků.

K historii zbraslavické připojujeme některé zajímavé události. Zbraslavice byly vždy městečkem otevřeným bez hradeb; pouze zámek byl opevněn náspy čili valy, jejichžto zachované zbytky dosud upomínají na starobylost.

Zbraslavice měly také hrdelní právo, jehož odznakem jest dosud přidělaný císařský orel nad střechou na radnici. Posledně vykonáno toto právo 12. dne měs. října 1736, kdy Jan Kučera, učitel čili kantor v Radboři za spáchanou vraždu na své manželce Alžbětě katem život skončil. Na popraviště doprovázel ho P. Pius, kapucín z Kolína. Téhož roku 12. dne měs. července odpraven Matěj Bílek, ovčák z Tisu, pro množství krádeže. Doprovázel ho k popravě P. Jan K. Werner, farář z Bykáně a P. Jan Ant. Horník, kněz zdejší. Popravy konaly se na vršku zv. „na spravedlnosti“. Kat bydlel posledně v domku č. 53, jemuž se dosud říká „katovna“.

Také měly Zbraslavice právo berní a již za krále Václava IV. vybíraly se berně ve Zbraslavicích a mimo ně v kraji čáslavském ještě v Čáslavi, v Humpolci, Něm. Brodě, Štěpánově a Čechticích.⁹⁸⁹⁾ To bylo vyznamenání pro město.

⁴⁸¹Z dějin novějších jsou dosud v živé paměti upomínky na r. 1848 a 1866. R. 1848 zřídili také občané ve Zbraslavicích národní gardu, ale ta vynikla jen tím, že stihala po okolí se potulující zloděje a darebáky, k Běchovicům, aby chránila Prahu, se nedostala.

Za pruské okupace r. 1866 zažili občané hrozného strachu. Ve všech obcích okolí zbraslavického byla ubytována posádka pruská. Ve městě dlelo asi 150 jízdných vojnů s důstojníky a poddůstojníky. Ale vojáci chovali se k lidu vlídně, ano mnozí jim při polních pracích i pomáhali. Poslední den před uzavřením míru a odtáhnutím pruského vojska stala se však nemilá příhoda. Místní polní hlídač Procházka zastřelil totiž v hádce pruského poddůstojníka Krügera, což vojsko velice proti občanům pobouřilo. Procházka, řečený Prachandík, byl zbit a druhý den s vojskem odvezen do Saska, načež zpět vydán rakouským úřadům a c. k. krajským soudem kutnohorským na dva roky odsouzen do žaláře. Jen k prosbám starosty Dra. Lutny a krajského komissaře z Časlavě dalo se rozlícené vojsko uklidnit a upustilo od nařizeného již bombardování a vypálení města. A když zajištěno bylo starostou města, že občané nesouhlasí s jednáním Prachandíkovým a že proti ubytovanému vojsku nejeví nepřátelství, uklidnilo se.

Zbraslavice mají obec. a měšť. školu, pokr. školu živnostenskou, faru a farní kostel, synagogu, občanskou záložnu zřízenou r. 1861, Kampeličku založ. r. 1908, lékárnou s obvodem ⁴⁸²zdravotnickým, pošt. a telegrafní úřad, nádraží míst. dráhy Hora Kutná-Zruč vystavěné r. 1905, četnickou stanicí, vrchnostenský pivovar a lihovar, strojírnou, jednu obecní cihelnu, hrnčírnou, parní pilu, mlýn, výrobu perlet'ových knoflíků, koželuhnu, chudobinec, zříceniny hradu a dvůr. Z řemesel převládá řemeslo krejčovské, řeznické a obuvnické.

Politickou obec zbraslavickou tvoří: Zbraslavice, Hetlín, Chotoměřice s Pančavou a Kateřinky. Za městem jest parní pila s rybníčkem Pavlovkou, nová vodárna zděná a stará dřevěná, hájovna a myslivna z přestaveného Pilského mlýna, Kudláčkův mlýn a městská cihelna u Chotoměřic; hájovna, dříve cihelna, až dosud tak zvaná blíže Malé Skalice, zbytky Spáleného mlýna u rybníka Spáleného, dříve pohodnice, nyní chalupa o samotě u rybníka Velkého, „u Sárů“, samota nazývána dle rodiny dříve tam dlouho bydlící.

Přifařené osady mimo Zbraslavic jsou Hranice, Černíny, Vidláky, Chotoměřice, Kateřinky, Hetlín, Malá a Velká Skalice, Velký a Malý Rápošov, Radvančice, Borová, Útěšenovice, Štipoklasy a Černíny.

Obchod a průmysl podporují na všechny strany vycházející dobré silnice a výhodné spojení míst. drahou Hora Kutná-Zruč. Nádraží přímo u města. K obvodu zdravotnickému přispívají 169 K.

~~~~~
Blíže Zbraslavic stávala osada MALOVIDY. Byl zde dvůr a tvrz v lese u Skalice, kde se posud místo to ukazuje. (Hrady a zámky XII.)

Držitelem zboží toho byl r. 1360 Jeniš z Malovid, později Jaroš a Dorota z Kunemil. Po smrti Jarošově držely Malovidy Dorota, Machna a Anna z Malovid. Dorota prodala věno své bratru Bolechovi. Když tento r. 1399 zemřel, byla část tato za odúmrt' vyhlášena. Ale sestry majetek statečně hájily a zboží jim r. 1400 opět připsáno bylo.

R. 1408 patřila již polovice toho statku ke Zbraslavicům, poněvadž zapsáno jest, že jeden oltář ve Zbraslavicích zřízen a vydržován byl z Malovid, ale povinnost tato převedena byla pak na Hranice. (Lib. erect. VIII.)

R. 1548 připomínají se na témž panství: „Malovidy, zámek pustý a poplužný dvůr pustý“. (Dsky zem. 84. C 16 a 8. L 22.) Ještě r. 1704 zvala se při dvoře zbraslavickém louka v „Malovidech“ a les „Malovidy.“ (Dsky zem. 35. O 16-17.) Od té doby zašly „Malovidy“ na dobro.

484 ZDESLAVICE JANOVICKÉ. (ZDESLAVICI.)

Nad rybníkem Katlovem 464 m nad Adrií leží obec Zdeslavice a poněvadž jsou na okrese dvě osady toho jména, dostalo se těmto Zdeslaviciům přívlastku Janovické. Původně zvala se obec tato „Zdeslavici“ a podle toho asi založena byla panským rodem toho jména. Má 24 pop. čísla, ve kterých bydlí 156 obyv., z nichž jest 6 vyznání evangel. reform. Obyvatelé živí se vesměs rolnictvím a nádenictvím. Mládež škoře odrostlá zůstává po většině doma, nebo jde na služby do světa. Nejstarší rodiny, které se zde udržely přes 200 let, jsou Bednářova a Taláckova. Kroj i nábytek moderní. Domy stojí po různu, jsou stavěny z tvrdého materiálu, kryty taškami, šindelem i došky. Chalup dřevěných s lomenicemi již není.

Na půdě zdeslavické v tak zvaných ostrovcích vyvírají pramínky, které tekou směrem k Hatím a odtud přecházejí na luka štipoklaská a přinášejí vody své do východní vidle rybníka Vidláku. Kol vsí na severu táhne se hřbet „Ještěrný“ 494 m a Zdeslavický vrch 502 m n. m. Krajina, ač dosti vysoko položena, není příliš zdravá, poněvadž zde často řadí různé nemoci.

Dějiny. První písemná zmínka o Zdeslavicích u Janoviček uvádí se v druhé polovici XVI. století, kdy tu založen poplužní dvůr a zboží to náleželo až do roku 1574 k Janovičkám.⁹⁹⁰⁾ Téhož roku odprodány Zdeslavice k Úmonínu.⁹⁹¹⁾ Od r. 1590-1623 náležely ke Zhoří a odtud opět k Janovičkám, ale r. 1713 byly od⁴⁸⁵prodány ke Zbraslaviciům, v jichž držení byla tehdy Barbora Eliška ovdovělá hraběnka Věžníková.⁹⁹²⁾ Nedlouho po té byly Janovičky, tedy i Zdeslavice v držení Fr. Arnošta hraběte z Thürheimbu, cí. komorníka a kraje časlavského hejtmana, kterýž je roku 1724⁹⁹³⁾ prodal obci kutnohorské a tak Zdeslavice staly se majetkem městským a náležejí dosud k zboží tomuto.

Obecní majetek Zdeslavic záleží z pozemků, pastvin, luk a cest ve výměře 91 ha 61 a 51 m², z čehož se platí 360 K daní. Vyměra celé obce páčí se na 365 ha, z níž odvádí se 1090 K 62 h daní. Trati polní mají tato jména: na Kamenci, nad Ještěrným, na Nohavici, na Kopanínách, ve Vostrovcích, u Vlčí jámy, nad Vel. Katlovem.⁹⁹⁴⁾ Zdeslavice náležejí školou, farou, poštou, telegr. a četnickou stanicí do Č. Janovic, zdravotním obvodem do Zbraslavic, kamž ročně 35 K 50 h přispívají. Nejbližší stanice železniční jsou Černíny na místní dráze Hora Kutná-Zruč.

ZDESLAVICE MALEŠOVSKÉ. (ZDESLAVICI.)

Asi 4 km na jih Chlistovic leží osada Zdeslavice. Opodál obce na straně západní teče malý potok, který vytéká z jižního rybníka u myslivny „Kocourov“ a nad Chlistovicemi vody své předává „Vrchlici“. Druhý potůček - také bezejmenný - vytéká^{486z} rybníka Pastvického a teče kol osady po straně východní a u dvora zdeslavického spojuje se s potůčkem prvním. V obvodu obce leží rybník „Pastvický“ a vysušené rybníky Dlouhý, Prostřední, Liština a Židovský. Zdeslavice mají 30 domů se 174 obyvateli. Kromě jednoho evangelíka všickni katolíci. Nejstarší rodina jest zde Karlíkova.

Domy tvoří náves a jsou stavěny z různého materiálu, kryty šindelem, taškami i lepenkou, ale došky nejvíce. Stojí nazvíce v zahradách, v nichž jsou stromy ovocné. Zařízení v domácnostech i kraj jest moderní. Obyvatelstvo živí se hlavně rolnictvím a nádenictvím. Mládež škoře odrostlá zůstává při hospodářství, nebo jde na řemeslo a do služby. Obec má svého jmění v pozemcích ve výměře 4 ha 77 a 55 m², z nichž se odvádí 14 K 85 h daně; výměra celé obce páčí se na 63 ha 9 a 4 m²,⁹⁹⁵⁾ za které se platí 366 K 84 h daně. Dešťů i bouří přichází do roka hojně, ale jen někdy bývají škody značnější.

Dějiny. Zdeslavice (pův. Zdeslavici) k rozeznání od blízkých Zdeslavic, které náležejí k Červ. Janovicům, zovou se Zdeslavice Malešovské. Pokud známo nám, objevuje se o Zdeslavicích prvá písemná zpráva v druhé polovici XIV. století, když za panování Karla IV. prodal

Bohuněk Chotělec z Lupenice, majitel zboží švábinovského, mezi kterým byly i Zdeslavice, Oldřichovi z Velimě. Potom r. 1537 prodáno zboží švábinovské k panství zbraslavickému, kam i Zdeslavice do r. 1628 přiděleny byly. R. 1628 dostaly se Zdeslavice v majetek Janu Václavovi⁴⁸⁸ Horňateckému z Dobročovic a ten je připojil k Opatovicům a r. 1692 k Malešovu, k němuž dosud náležejí. Poblíž osady na sever leží dvůr panství malešovského, jehož majitelem jest svob. pán Karel z Dalberku a Osteinu a několik minut odtud myslivna „Kocourov“ zvaná taktéž náleží k velkostatku malešovskému. Ovčín, v němž se chovaly ovce, byl zrušen.

Zdeslavice náležejí školou do Chlístovic, farou na Bykaň, poštou, telegr. stanicí do Malešova, četnickou stanicí do Zbraslavic, zdravotním obvodem náležejí k Malešovu, kam odvádějí 66 K ročně. Nejbližší stanice železniční jest Malešov.

ZHOŘ VELKÁ A ZHOŘ MALÁ.

Jižně 3 km Červ. Janovic na potoku Paběnickém a okresní silnici janovickoledečské položeny jsou tři osady: Kopaniny, Zhoř Malá a Zhoř Velká. Všecky tři tvoří politickou obec Zhoř a mají 47 domů s 252 obyv., z nichž jsou 23 evang. augš., 3 helv. ref. a 3 židé. Obyvatelstvo živí se maloroľnictvím, nádenictvím, v zimě zděľáváním dříví a v letě sbíráním hub.

Potok Paběnický, který jméno své od Paběnic obdržel, přichází sem od Bludova, kde pramení, a naplniv rybníky Muší křídlo, Chobot a Stejskal, k Paběnicům spěje.

Domy jsou výstavnosti prosté, kryty šindelem, stojí všecky po různu po stráních, ale v zahradách. Na návsi jsou dvě malé nádržky vodní (Návesníček a Matějčček), zvonička a kříž při severní straně osady. Nábytek je kraj moderní. Nejstarší rodiny, které zde žijí skoro 300 let jsou rodina Řihova a Olivova.

Dějiny. Zhoř bývala panským sídlem⁹⁹⁶) již ve XIV. věku a byly tu dvě tvrze proti sobě, na kterých seděli nejstarší známí majitelé panoši ze Zhoře Pešik či Petr ze Zhoře seděl tu pokud zjištěno v letech 1358-1400 a připomíná se při r. 1393 v blízkých Michalovicích jako patron tamního kostela.⁹⁹⁷) Bratr jeho Vavřinec byl v druhé polovici XIV. věku oltářníkem ve velkém kostele pražském. Synové Petrovi zvali se: Jodok, Míchal a Václav (Vacek). Tito bratři připomínají se mezi šlechtou shromážděnou na sněmě v Časlavi při r. 1440.

A Vacek ze Zhoře, jinak i Vaněk řečený, svědčí r. 1428 Elšce, vdově po Rackovi, že ona svému synu Jankovi věno své dskami zemskými zajištěné zapisuje. (Arch. zemský III. D. D. XXI, 20.). Také svědčí tento Vacek ze Zhoře, jinak i Vaněk řečený r. 1429, že Janek ze Straného Mikuláši z Brozáněk prodal svůj komorní plat a své dědictví za 100 kop gr. (Arch. zem. III. D. D. XXV, 217). Zdali také Kateřina ze Zhoře, kteráž měla svého věna 12 kop gr. na Zhoři a je synům svým do desk zemských zapsati dala, z této Zhoře posla, a na Zhoř u Vožic se dala, nelze zjistiti. (Arch. zem. III.)

Po bratřích ze Zhoře byl v držení Prokop, kterýž se účastnil roku 1448 ztečení pražských měst a r. 1450 spojil se s jednotou Poděbradskou. Zemřel r. 1461 a zboží jeho Zhoř, Michalovice, Chvalov, Korutice a Dědice, kteréž Prokop měl připsáno ke zboží hradeckému u Dol. Kralovic bylo prohlášeno za odumrt; ale král Jiří daroval r. 1467 část Alšovi ze Soutic. Tvrz s dvorem a část vsi byla jméním Lidmily ze Zhoře a po smrti její, bezdětně, měla spadnouti na krále, ale Jan z Lovčic r. 1461 uhájil svého práva a stal se držitelem Zhoře. V XVI. věku patřila celá ves k Janovičkám a r. 1576 byla odprodáním připojena k Úmonínu.

Koncem XVI. století byla Zhoř oddělena na Jana Salavu z Lípy a když se synové po jeho smrti asi koncem 1590 o statky otcovské dělili, obdržel Matěj Zhoř se třemi vesnicemi a založil si zde nové sídlo. Zemřel r. 1614⁹⁹⁸) svobo⁴⁸⁹den a statek po něm dědili bratři Václav a Mikuláš⁹⁹⁹); ti jej prodali rok na to Hertvíkovi Skalskému z Dubu. V majetku jeho zůstala Zhoř do r. 1623, ve kterémž roce jemu statek zabrán a prodán Heraltovi Václavu Libšteinskému z Kolovrat, kterýž jej připojil k Janovičkám. R. 1724 stala se koupí tohoto starého sídla majitel-

kou obec kutnohorská a je v držení jeho až podnes. Odtud sdílelo zboží zhořské (Vel., Mal. Zhoř a Kopaniny) osudy panství janovického.¹⁰⁰⁰⁾

Pod rybníkem zhořským na potoku Paběnickým jest blíže Kopanin starý mlýn.

Několik málo minut od Velké Zhoře jest po straně severozápadní červenojanovické silnice roztroušeno několik stavení, a to jest osada

ZHOŘ MALÁ.

Má 10 chalup s 38 obyv. Domy Malé Zhoře jsou taktéž původu starého, stavěny z materiálu sice tvrdého, ale kryty slámou a došky. Stojí v ovocných zahradách, které ovšem malého nesou užitku.

Obyvatelstvo žíví se vesměs malorolnictvím, sbíráním hub a nádenictvím. Obecní majetek jest společný s Vel. Zhoří a Kopaninami. Výměra tohoto majetku jest 14 ha 74 a 64 m²¹⁰⁰¹⁾ a platí 68 K 26 h daní; výměra celé pol. obce jest 150 ha 86 a a daně odvádějí 1301 K 65 h.¹⁰⁰²⁾

Velká i Malá Zhoř náležejí školou, farou, poštou a telegrafickou i četnickou stanicí do Červených Janovic a obvodem zdravotním do Zbraslavic, kam celá pol. obec odvádí ročního příspěvku 34 K 66 h. Dějiny Mal. Zhoře, jakož i Kopanin jsou totožné s dějinami Zhoře Velké.

Poznámky

⁴⁸⁸) Podle různých zpráv a tradice založil klášter r. 1143 bohatý velmož český Miroslav z Markvartic, nejstarší předek z Cimburků. Ale Albert Hausner, opat Leonard Haas, převor kláštera Valdsasského potvrzují, že sedlecký klášter založen byl r. 1142 za opata Gerlaco; ale šestistiletá památka založení slavena 1743 a byli tu jen 52 řeholníci. (Arch. vorl. P. Tyl, Vorl. arch. list. sedl. 12. dne měsíce února 1699.) - ⁴⁸⁹) Podstránský: Jména místní. - ⁴⁹⁰) Smyšlená báchorka. - ⁴⁹¹) Pamětní kniha farní. - ⁴⁹²) Jos. Ledr: Děje Malína. - ⁴⁹³) Arch. vorl. sedl. list. - ⁴⁹⁴) Arch. kutnoh. při r. 1594. - ⁴⁹⁵) Pamětní kniha farní. - ⁴⁹⁶) J. Šim. Kapihorský: Sedl. klášter, str. 9 a 114. - ⁴⁹⁷) Farní kniha pamětní. - ⁴⁹⁸) Dle udání Berglera, správce Rudolfína. - ⁴⁹⁹) Svědkové slávy kutnohorské a arch. vorl. při r. 1702 a Hora Kutná od Petra Miroslava Veselského. - ⁵⁰⁰) Jos. Ledr: Děje Malína. - ⁵⁰¹) Pam. archaeol. XXIII. (Dr. Chytil.) - ⁵⁰²) Arch. vorlický: Memor. Misc. monast. Sedlecensis. - ⁵⁰³) Pamětní kniha fary sedlecké. - ⁵⁰⁴) Jos. Ledr: Děje Malína. - ⁵⁰⁵) Arch. vorl. v dodatcích sedl. praví, že stalo se tak v r. 1788. - ⁵⁰⁶) R. 1857 nově vysvětil chrám Karel Hanl, biskup králohradecký. (Arch. vorlic., sedl. dodatky.) - ⁵⁰⁷) Arch. vorl. při r. 1785. - ^{508a}) Knihy memorabilní z měsíce října 1713, kdy Bernard Dačický podával zprávu o svém pořízení v příčině nové statue sv. Jana N. v Sedlci (C. k. konservator Ot. Hejnic.) - ^{508b}) Arch. vorl. při r. 1796. - ⁵⁰⁹) Dsky zem. 477, K 25. A tak se stalo. Vnuk jeho Držislav, nemaje potomka mužsk., odevzdal celé jmění klášteru. (F. Devoty z r. 1824, str. 48.) - ⁵¹⁰) Hrad Lidice (nikoliv Litice) v nyn. hejtm. kladenském. - ⁵¹¹) Dra. J. Čelakovského: Ze starých dějin kláštera sedleckého. - ⁵¹²) Arch. vorl., sedl. listiny z ²²/₄ 1325. - Emler III., str. 461. - ⁵¹³) Arch. vorl., list. sedl. 86., dne 23. března 1394. - ⁵¹⁴) Arch. vorl., sedl. listiny č. 95., 30. prosince 1402. - ⁵¹⁵) Arch. vorl., sedl. list. č. 179., 19. ledna 1443. - ⁵¹⁶) Jos. Ledr: Děje Nových Dvorů. - ⁵¹⁷) Zápis vyhotoven v sobotu po Janu Křtiteli r. 1620. Dsky zem. 2. quat. trh. višňové. - ⁵¹⁸ a ⁵¹⁹) Arch. kutnoh., memor. 1620-21. - ⁵²⁰) Arch. vorl., sedl. list. č. 174., z r. 1623. - ⁵²¹) Arch. vorl., sedl. list., 24. dne měs. dubna 1655, kniha 13., fol. 95. - ⁵²²) Dle Frant. Beneše, c. k. konservatora kraje čáslavského a Petra Miroslava Veselského. - ⁵²³) Viz freska u sv. P. Barbory v Hoře Kutné v II. díle Kutnohorska, str. 69. - ⁵²⁴) Petr Miroslav Veselský: Freska v klášteře sedleckém a c. k. konservator J. Beneš. - ^{525a}) Arch. vorl. kniha 24, fol. 35 a 152, list. sedl. 208, 216 a 217. - ^{525b}) Arch. vorl. č. 231, sedl. list. 29. srpna 1672. - ⁵²⁶) Arch. vorl. 16¹²/₁₂₆₀. - ⁵²⁷) Arch. vorl. kn. sedl. 241, 242 a 340. Mat. II. fasc. 16. a Dsky zem. 143A 12., r. 1681. - ⁵²⁸) Arch. vorl. sedl. list. č. 272. - ^{529a}) Arch. vorl. sedl. list. 272 fasc. 13. - ^{529b}) Arch. vorl. sedl. list. č. 266. - ⁵³⁰) Arch. vorl. sedl. list. 370 fasc. 14, 143 a Mat. 17 fasc. 1. - ⁵³¹) Arch. vorl. sedl. list. založ. z r. 1739. - ⁵³²) List. sedl. v arch. vorl. I. A/b 3/b. - ⁵³³) D. Z. K. XIV., fol. 173. - ⁵³⁴) Arch. vorl. list. sedl. z r. 1819. - ⁵³⁵) J. Devoty: Popsání klášť. sedl., vyd. 1824. - ⁵³⁶) Sommer: Kraj čáslavský. - ⁵³⁷) Dr. Quido Bleiweis: Cist. bis. test. List 982. - ⁵³⁸) Císař Ferdinand II. vydal majestát na kom. českou, aby klášter Sedl. obdržel Libenice od statku kolínského. Arch. hraběte Haracha v Mostě u Litoměřic r. 1627. - ^{539a}) J. Devoty: Popsání klášť. sedl. vyd. r. 1824, str. 95. - ^{539b}) Arch. kutnoh. při r. 1514. - ⁵⁴⁰) Arch. vorl. č. 251, list. sedl. fasc. 17. - ⁵⁴¹) Král Jan Lucemburský udělil toto právo klášteru 13²²/₄₂₅. Arch. vorl. list. sedl. a Emler Reg. III., str. 461. - ^{542a}) Kopiař sedl. v arch. vorl. č. 11., fol. 145 při r. 1456. - ^{542b}) Arch. č. XIV. Org. perg. 14¹⁸/₉₀₃ v arch. českého místodržitelství. - ⁵⁴³) Arch. vorl., sedl. list. a Emler IV, 2070. - ⁵⁴⁴) Arch. vorl., 8. července 1654, č. 199, sedl. list., Mat. II., fasc. 26. - ⁵⁴⁵) Arch. vorl. z r. 1709 připisuje se celé jmění Hoříčického klášteru. Fasc. 32. - ⁵⁴⁶) Arch. vorl., sedl. list. 238 a 239 ze dne 11. a 12. srpna 1680. - ⁵⁴⁷) Arch. vorlický a J. Devoty při r. 1352, § 57., str. 113. - ⁵⁴⁸) Arch. vorl., sedl. list. č. 334. - ⁵⁴⁹) Arch. vorl., sedl. list. č. 210 ze dne 24. dubna 1659. - ⁵⁵⁰) Arch. kutn. org. č. 33, červ., na Ratajích, 7. dne martii 1443. - ⁵⁵¹) Dle spisu Jos. Devotyho: Popsání kláštera sedleckého a Jos. Ledra: Dějiny obce Malína. - ⁵⁵²) Borový: Dějiny diecese pražské. - ⁵⁵³) Erben: Regesta I. 578 a archiv místodrž. - ⁵⁵⁴) Regesta II., 463. - ⁵⁵⁵) Vorl. arch., sedl. list. z r. 1306. - ⁵⁵⁶) Emler: Regesta II., 877. - ⁵⁵⁷) Emler: Regesta II., 913. - ⁵⁵⁸) Ku konci XVII. století byly mince ty při opravě ještě nalezeny. - ⁵⁵⁹) Emler: Regesta IV., 173. - ⁵⁶⁰) Arch. vorl., sedl. list. č. 56 v únoru, desátý den r. 1357. - ⁵⁶¹) Kapihorský: Hist. klášť. sedleckého. - ⁵⁶²) Arch. vorl., sedl. list. č. 77. z r. 13²⁸/₂₇₅. - ⁵⁶³) Arch. vorl., sedl. list. 186. - ⁵⁶⁴) Schaller: Kraj časl. - ⁵⁶⁵) Dra. Bleiweise r. 1741 vydaný popis klášť. sedl. - ⁵⁶⁶) Arch. vorl., sedl. list. 14⁷/₁₂. - ⁵⁶⁷) Arch. český II., 194. - ⁵⁶⁸) Arch. český II., 185. - ⁵⁶⁹) Arch. vorl., list. sedl. č. 124 a 125. Org. perg. na Budíně 14⁸/₈₉₂. - ⁵⁷⁰) Kapihorský: Historie kláštera sedl. a Sommer: Kraj čáslavský. - ⁵⁷¹) Archiv kutn. cop. 161 z r. 15²⁷/₁₁₄. - ⁵⁷²) Arch. čes. XIV., 419. - ⁵⁷³) Regist. soudu komor. 15²⁴/₄₀₄. - ⁵⁷⁴) Arch. kutn. 772 z r. 1541. - ⁵⁷⁵) Arch. kutnoh. z r. 1534. - ⁵⁷⁶) Schaller: Kraj časl. - ⁵⁷⁷) D. Z. 50 B 18 a Ledrový: Děje Nov. Dvorů. - ⁵⁷⁸) Bec-

kovský: Poselkyně, Devoty: Popisov. kláštera sedl. a p. Frant. Quido Bleiweis, nedělní kazatel zasmucký. - 579) Arch. pražs. arcibisk. při r. 1565. - 580) Beckovský: Poselkyně I, 217 a Devoty: Popis kláštera 171. - 581) Kapihorský: Historie kláštera sedleckého, 85, 86. - 582) Arch. arcib. pražsk., 5. června 1574. - 583) Dačický II., 51. - 584) Arch. kutnoh. r. 1595. - 585) Arch. kutnoh. 15¹⁴/1095. - 586) Dač. II., 65. - 587) Dačický II., 56. - 588) Dačický II., 90 a 117. - 589) Kapihorský: Historie kláštera sedleckého. - 590) Za tohoto navštívili klášter r. 1615 v měsíci srpnu turečtí legátové, již do Prahy přijeli. (Dač. I., 354.) - 591) Dač. I., 350 a 356 a Památky archaeol. XXII. - 592) Arch. vorl., sedl. list. č. 173 z r. 1623, Mat. II., fasc. 70. - 593) Pozdější historik kláštera sedl. pode jménem Eustach Kapihorský. - 594) Arch. vorl. z 1627, list. sedl. č. 178 a při r. 1634 kniha 11, fol. 125. - 595) Arch. vorl., kniha 24, fol. 35 a 152. - 596) Arch. vorl., list. sedl. č. 192, Mat. II., fasc. 69. - 597) Byl také opatem zbraslavským a pražský arcib. Matyáš z Bilenberku píše mu, že může postavit na Špicberku na gruntech kláš. kapli sv. Václava 16⁶/1071. (Arch. vorl. č. 227.) - 598) Dsky zem. 395 B 28-736 L 13. - 599) Dsky zem. 412, C 28. - 600) Arch. vorl., sedl. list. 9. srpna 1690. Mat. XXXIV. fasc. 4. Také píše Jindřich Snopek cedulí řezanou 1. července 1689 a vyzývá kutnohorské, aby právo patronátne ke kostelům v Hoře Kutné, vyjma chrám sv. Barbory a kapli Božího Těla, klášteru sedl., jemuž právem náleží, navrátili a ještě píše 9./X. 1690 cisaři, aby Kutnohorským na úkor kláštera nic nepovoloval. (Arch. vorl., spisy kláš. sedl., kniha 41. fol. 1. a fol. 4. a 5.) - 601) Vorl. arch., sedl. list., 15. srpna 1693. fasc. 82, Mat. II. Za tohoto opata bylo uprázdněno arciděkanství kutnohorské a tu Petr Ant. Hertl, primator a 6 jiných konšelů kutnoh. prosí Jindřicha, opata sedl., aby u arcibiskupa o to se zasadil, by kněz Dačický z Helova za arciděkana kutnoh. stvrzen nebyl, ale spíše některý z ostatních uchazečů, jako Václav Čapek, děkan v Polné, Košín, farář u sv. Jindřicha na Nov. městě pražsk., anebo Zelenka, děkan v Brandýse. (Vorl. arch., sp. sedl., kniha 4, fol. 52b.) - 602) Arch. vorl., sedl. list., Mat. I. a 44 fasc. 2. a 4. r. 1714. - 603) Arch. vorl., sedl. list. č. 275 z r. 1709. - 604) Arch. vorl., sedl. list., 3. července 1747 a cí. Maria Terezia potvrdila koupi tu 8. srpna 1748. - 605) Jos. Ledr: Dějiny Malína. - 606) Arch. vorl., sedl. list. č. 337, Mat. I., fasc. 3. - 607) Arch. vorl., sedl. list. č. 300 - 608) Tak poznamenal historik kláštera sedlec. Kapihorský. - 609) Arch. vorl., sedl. list. č. 350. - 610) Arch. vorl., sedl. listiny. - 611) Ledr: Děje Malína. - 612) Dle Jirákových Starých pověstí českých. - 613) Dub již r. 1717 podlehl strašné vichřici, ale žaludy jsou dosud v museu a v některých soukromých domech zachovány. - 614) Jirásek: Staré pověsti české. - 615) Deset jich zde s'tato, dva na Krívoklátě. - 616) Podstránský: Jména místní. - 617) K těm družím se také samoty: Zbožňov a Kouřilny. - 618) Arch. č. V. a D. Z. II. E. 4. - 619) Dsky zem. 127. D 27. - 620) Dsky zem. Tom. 176. B. 16. - 621) Slavík: Panství Kutnohorské. - 622) Tehdy slula Skallice Velká také „Skalice Radbořská.“ - 623) Hrady a zámky XII. - 624) Balbín: Misc. LI. c 31. - 625) Kolínsko II., 203. - 626) Sommer, Schaller: Kraj čáslavský a Hrady a zámky XII. - 626a) Hrady a zámky XII. - 627) Gruntovní knihy v Hoře Kutné. - 628) Podstránský: Jména místní. - 629) Pamětní kniha farní. - 630) Účty kostelní. - 631) Výpis z kostelních účtů při r. 1808-09. - 632) Kronika školní. - 633) Podobá se pravdě, že Kramolín fresku tuto maloval, poněvadž vyzdobil tehdy také chrám sv. Bartoloměje v Kolíně n. L. Zeměl 1801 v Karlových Varech. - 634) Paměti fary solopiské. - 635) Liber. conf. I., 71. - 636) Tomek: Registra. - 637) Liber. conf. VII-VIII-X. - 638) Účty kostelní a farní kniha. - 639) Viz kalich při nápisu na zvonu Tomáše Klabala. - 640) Dsky zemské II., 391. (Poznámky.) - 641) Winter: Život církevní 369 a 606. (Dolejší konsistoř = podobojí.) - 642) Lib. conf. I., c 71 a pamětní kniha farní. - 643) Arch. arcib. pražského při r. 1668. - 644) Lib. conf. - 645) Zápis farní. - 646) Přesídil do Prahy. - 647) Památky archaeol. VI., 308. - 648) Libera conf. II., 71. - 649) Vávra: Dějiny Kolína. - 650) Dsky dvorské. - 651) Soudní akta kons. III., 187. - 652) Lib. conf. V., VI. - 653) Dsky dvor. Pozn. D. Z. II., 30. - 654) Hrady a zámky XII. - 655) Arch. č. I., 528. - 656) Arch. č. I. 256, II. 475, III. 502, IV. 300. - 657) Poz. Dsky zem. II., 391. - 658) Hrady a zámky XII. - 659) Lib. conf. VIII-X., Arch. č. I. - 660) Rel. tab. II. 438, 451, a Hrady a zámky XII. - 661) Dsky z. 3 L 26. Poz. D. Z. II., 511 a Arch. č. V., 573. - 662) Dsky zem. Z. 7, K.13. - 663) Arch. č. XIII. a XIX. - 664) Dsky zem. 60 J 15 atd. - 665) Arch. gub. - 666) Dsky zem. Z. 11, F 2. - 667) Riegr. Nauč. Slov. - 668) Hrady a zámky XII., 134. - 669) Viz náhrobky dobřešské č. 1. - 670) Dsky zem. 23, N 16. - 671) Dsky zem. Z 133, C 27. - 672) Dsky zem. 183, N 5, P 3. - 673) Relátor (lat.) v stěesk. právu osoba, která rozhodnutí zeměpanské do kanceláře odevzdávala, při zhotovení listiny přítomna byla a listinu také podepsala pod slova: ad mandatum atd. - 674) Bílek: Konfiskace 169/3. - 675) Dsky zem. 303, L 8. - 676) Dsky zem. M 15. - 677) Dsky zem. 270 K 14. - 678) Dsky zem. 81, f 1. - 679) Dsky zem. 490, F 2. - 680) Viz Žandov. - 681) Jan Václav † 1751, syn Jan Václav † 1778, Prokop 1779, Josef 1782-1807, Václav 1807-1866, dědicové jeho 1866-1879 a potom Alfred Vražda z Kunwaldu. - 681a) Tehdy vládl na Suchdole advokát Neumann z Puchholce. - 682) Slovník Naučný. - 683) Zápis fary

suchdolské. - 684) Pam. kniha farní při r. 1843. - 685) Rybička: Zvonařství. Rybička také praví, že původní zvon byl 11 ctů ztíží a koupen byl za 50 kop gr. č. - 686) Pamětní kniha farní. - 687) Arch. arcib. pražského. Lib. hered. z r. 1761. - 688) Sedláčkovy Hrady a zámky. - 689) Bernauovy Plaňany - 690) Archib. kutnohorské z r. 1437. - 691) Dačický: Paměti I. - 692) Arch. města Kouřimi. Lib. contr. 1504-50. - 693) Arch. č. XVIII. - 694) Ve středu po sv. Mikuláši na Hradě pražském r. 1529. Arch. č. XII. - 695) Arch. kutnohorský 1481. - 696) Dačický: Paměti I., 154. - 697) Dačický: Paměti II., 130. - 698) Sedláčkovy Hrady a zámky. - 699) Spisy místodržitelského rady Fr. Parise z r. 1616 v Praze, 12. listopadu. - 700) Dsky zemské. - 701) Hrady a zámky XII. - 702) Hrady a zámky XII. - 703) Riegrův Nauč. Slov. - 704) Arch. arcib. praž. při roce 1374. - 705) Hrady a zámky XII. - 706) Jos. Ledr: Děje Nov. Dvorů. „Němka byla“, praví Dačický II. 108. - 708) Dačický I., 272. - 709) Dačický II. 214. - 710) Jos. Ledr: Děje Nov. Dvorů. - 711) Viz dílu I. „Zemědělství“. - 712) Tomáš Klabal. - 713) Dějiny Sv. Kateřiny napsal Jos. Ledr. - 714) Arch. c. k. míst. král. Českého org. 18. ledna 1407.) - 715) Arch. č. XV. - 716) T. j. správce jmění kostelního. - 717) Kniha panství Nov. Dvorů. - 718) Ostatní viz v čl. „Nové Dvory“. - 719) Slovník historický. - 720) Opat zval se Mikuláš I. a vládl od r. 1278-80. - 721) Ottův N. Sl. - 722) Jos. Ledr: Děje Nov. Dvorů. - 723) Sommer: Kraj čáslavský. - 724) Arch. c. k. místodr. král. Českého (org.) ze dne 18. ledna 1407 praví, že i Rohozec klášteru připadne. - 725) Arch. míst. Českého (org.) - 726) Ledr: Dějiny Nov. Dvorů. - 727) Registra zápisův královských a obecných. - 728) Arch. český I., str. 528. - 729) Arch. čes. I., str. 301. - 730) Jos. Ledr: Děje Nov. Dvorů. - 731a) Šafránek: Zemědělství. - 731b) Jos. Ledr: Pamětní kniha novodvorské školy a obce Sv. Mikuláše. - 732) Dle josefínského katastru z r. 1785. - 733) D. Z. 91. L. 28. - 734) Arch. třeboňský. - 735) Dačický II., 38. - 736) D. Z. 295. E 9. - 737) Hrady a zámky XII. - 738) D. Z. 149. R 23. - 739) D. Z. 72. N 26. - 740) D. Z. 399. J 4, J 7. - 741) Zapsal Jan Arnošt Calibán, král. desk zem. komorník. Reg. z. soudu VII. E 54 a 33. Přítomni byli urození pánové Theodor Multzer z Rosentalu a Řehoř Žiňkovský z Škorkyně, J. M. C. nejvyšší radové a úředníci kněh a jakožto právě k tomu citovaní komisaři. - 742) D. Z. 116. G 2. - 743) Ottův Slov. Nauč. - 744) Slavík: Panství Kutnohorské a Arch. kutn. 1688, č. 12.571. - 745) Provazec zemský a lesní obnášel 52 lokte. - 746) Slavík: Panství kutnohorské. - 747) Podstránský: Jména místní. - 748) Reg. IV. 159. - 749) Rel. tab. II. 15. - 750) Rel. tab. I. 106. - 751) Arch. č. I. - 752) Sedláček: Hrady a zámky XII. - 753) D. D. 16. f. 353. - 754) Dsky zem. 3 D I. - 755) Palacký: Dějiny I. - 756) Zápisky fary církvické. - 757) Šafránek: Zemědělství. - 758) Reg. II. a III. arch. gub. - 759) Arch. č. III. 189. - 760) Arch. č. II. 478. - 761) Arch. č. II. 382. - 762) Hrady a zámky XII. 323. - 763) Arch. kutnoh. - 764) Konservator Kl. Čermák. - 765) D. zem. 84 A 30. arch. mus. - 766) Reg. kom. soudu. - 767) Dsky zem. 59 C 18. - 768) Dačický II. 4. - 769) Dačický II. 15. - 770) Arch. kutn. kopiář 1601-1613. - 771) Arch. kutn. kopiář 1601-1613. - 772) Dačický tak vypravuje v dílu II. str. 164. - 773) Dsky zem. 192 G 16. - 774) Dsky zem. 254 A 13. - 775) Dsky zem. 299 G 16. - 776) Dsky zem. 147 N 14. - 777) Dsky zem. Tom. 174 (zal. 1600). - 778) Ledr: Dějiny panství Nov. Dvorů str. 129. - 779) a 780) Zemědělství Šafránkovo. - 781) V rybníce tomto utopil se jediný syn z velkého statku (nyní čís. 6., stodoval v Hoře Kutné), když plaviti jel s chasou koně. Od té doby zval se rybník „Študent“ a po vypuštění rybníka zove se tak pole. - 782) Heber: Burgen u. Schlösser. - 783) Zápis desk zemských. - 784) Reg. II. 859. - 785) Archiv Čes. Budějovic. Lib. konf. - 786) Paměti Dačického díl I. při roce 1513. - 787) Arch. kutn. 16. prosince 1461. - 788) Slovník místopisný. - 789) Heber: Burgen u. Schlösser. - 790) Paměti Dačického I. díl. - 791) Dsky zem. 53. G. 3. - 792) Dsky zem. Tom. II. A. 11. - XIII. E. 5. - 793) Arch. český. - 794) Arch. kutn. 8. července r. 1538 a 12./XII. 1538. - 795) Dačický II. 65 a Arch. kutn. při r. 1598-1600. - 796) Arch. vorl. sedl. list. č. 357, list. sedl. Mat. II. fasc. 78. - 797) Šafránek: Zemědělství. - 798) D. D. 16; f. 283. - 799) Schaller: Kraj čáslavský 227. - 800) Lacina: Kronika česká II. 2. a Ottův Slov. Nauč. - 801) Hrady a zámky XII. 131. - 802) Slavík: Panství kutnohorské 10. - 803) Arch. třeboňský. - 804) Viz Chlístovice str. 145. - 805) Arch. čes. místodr. z r. 1508. - 806) Arch. gub. a Dsky zem. 42. I. 7. - 807) Dsky zem. 46 J 10 a archiv gub. - 808) Újezd - Újezdek a všechna jména podobná píše Palacký, Sedláček: histor. míst. slovník, Orth a Sládek: Hrady a zámky atd. s písmenem Ú, což jest jedině správně. - 809) Jireček: Slov. pravň. - 810) Kottův „Slovník“. - 811) a 812) Slavík: Panství Kutnohorské. - 813) Archiv č. I. Dsky zem. 7. II. E 4. - 814) Arch. kutn. při r. 1531 list 574. - 815) Heber: Burgen u. Schlösser. - 816) Hrady a zámky XII. a Reg. II. 638. - 817) Sedláček: Hrady a zámky XII. - 818) Tab. cur. reg. XV. 271. (Dne 24. dubna 1411). Pozůstatky Emle-rovy II. str. 79. - 819) D. D. 20, f. 123. - 820) Památky archaeol. G. 555. - 821) Hrady a zámky XII. - 822) Dsky zem. 87 H 2. - 823) Dačický II. str. 22. - 824) Dsky zem. 27 G. 5. - 825) Dačický II. - 826) Památky arch. X. str. 326. Konserv. Kliment Čermák. - 827) a 828) Hrady a zámky XII. - 829) Heber: Burgen u. Schlösser. - 830) Dsky zem. 408 B 8. - 831) a 832) Heber: Burgen u. Schlösser. - 833) Arch. kutnoh. při r. 1738. - 834) He-

ber: Burgen u. Schlösser. - ⁸³⁵) Okres čáslavský. - ⁸³⁶) Dle podání lidového. - ⁸³⁷) Palacký: Popis království Českého = Utěšenovice. Histor. slovník = Utěšenovice a Orth a Sládek: Utěšenovice. Hrad a zámky = Utěšenovice. - ⁸³⁸) Šafránek: Zemědělství. - ⁸³⁹) Dobner VI. 457. Arch. č. I. 153. - ⁸⁴⁰) Rel. tab. II. 527 reg. I. J. k s. L. 99. D. D. 64, 199-200. - ⁸⁴¹) Dsky zem. 2. F 5. - ⁸⁴²) Dsky zem. I. H a 7. J. 12. - ⁸⁴³) Dsky zem. 7. C 29. - ⁸⁴⁴) Šafránek: Zemědělství. - ⁸⁴⁵) Viz Malešov. - ⁸⁴⁶) Hrad a zámky XII. - ⁸⁴⁷) Lib. Conf. I. 186. - ⁸⁴⁸) Lib. Conf. V. 193. - ⁸⁴⁹) Lib. Conf. VI. 150. - ⁸⁵⁰) Tomek: Reg. 55. - ⁸⁵¹) Schaller: Čásl. kraj str. 229 a Sommer: Kraj čásl. str. 46. - ⁸⁵²) Kostelníci byli občané, kteří spravovali jmění kostelní. - ⁸⁵³) Tomáš Klbal psával se obyčejně jen Tomáš Konvář anebo Zvonář. - ⁸⁵⁴) Podobně vzácný zvon jest v Tuněchodech u Chrudimi. (Red.) Viz „Svědkové staré slávy kutnohorské“ u K. Šolce v Hoře Kutné. - ⁸⁵⁵) Dačický I. 338. - ⁸⁵⁶) D. Z. 7. 58. E a Kolínsko 224. - ⁸⁵⁷) Bilek: Konfiskace. - ⁸⁵⁸) ⁸⁵⁹) Viz Suchdol a Malešov. - ⁸⁶⁰) Palacký, Sedláček, Kotyška užívají „Vilimovice“. - ⁸⁶¹) Sdělil, p. professor Frant. Sova, rodák vilimovický. Týž p. professor sděluje pověst o zvonech, která se v lidu okolním dosud udržuje, že totiž, když byl původně postaven kostel v Janovičkách, měl menší zvony a proto zvony vilimovické byly přeneseny na věž do Janoviček a naopak. V noci prý se zvony utrhly a přeletěly na svá místa, na cestě u kříže se srazily. To se opakovalo prý třikrát. Po té pak zůstati muselo při starém rozdělení. Pověsti té lid tím spíše věřil, poněvadž po drahnou dobu let byl jeden zvon v Janovičkách prasklý a připomínal zmíněnou srážku. - ⁸⁶²) Sdělil p. professor Frant. Sova. - ⁸⁶³) Sedláček: Histor. slovník. - ⁸⁶⁴) Místop. slovník. - ⁸⁶⁵) Dsky zem. Tom. 395, 417, T. 406 N 3, Tom. 412 C 29. - ⁸⁶⁶) Dačický II. str. 45. - ⁸⁶⁷) Arch. kutnoh. při r. 1534. - ⁸⁶⁸) Sedláček: Hrad a zámky XII. - ⁸⁶⁹) Dle Dra. V. J. Nováčka, ředitele zem. archiv. Arch. č. XV. - ⁸⁷⁰) Dr. J. Čelakovský: Privilegia měst. CV. - ⁸⁷¹) Dr. J. Čelakovský: Privilegia měst. str. 308. - ⁸⁷²) Dr. V. J. Nováček: Arch. č. XVIII. - ⁸⁷³) Kniha tato, jakož i kniha obce perštejnické, byla u zdejšího okresu uložena, ale r. 1899 odevzdána archivu zem. - ⁸⁷⁴) Zemský archiv, vinařská kniha vinařů neškaredických. - ⁸⁷⁵) Zemský archiv, vinařská kniha vinařů neškaredických. - ⁸⁷⁶) Ottův Slov. Naučný - ⁸⁷⁷) Hl. kniha aktiv a pasiv obce neškaredické panství křesetického. - ⁸⁷⁸) Registra purkrechtní vinařské vsi Neškaredice a Puchře. Fol. lit. A 1. - ^{878a}) Extrakt gruntovní knihy neškarediců neškaredických. - ^{878b}) Arch. zemský - katastr josefínský z r. 1785. - ⁸⁷⁹) Viz „Bitva u Malešova“. - ⁸⁸⁰) Dle ústního podání starých občanů. - ⁸⁸¹) Podstránský: Jména místní. - ⁸⁸²) Nebovidy, farní ves na Kolínsku, kam tehdy Vsesoky přifařeny byly a manželé Štolbovi r. 1728 tam předvolání byli. (Archiv kutnohorský.) - ⁸⁸³) Arch. třeboňský. - ⁸⁸⁴) Hrad a zámky XII. - ⁸⁸⁵) D. Z. 42. L. 47. - ⁸⁸⁶) Arch. roudnický. - ⁸⁸⁷) Hrad a zámky XII. - ⁸⁸⁸) Lib. hered. 16. prosince 1461. Arch. kutn. - ⁸⁸⁹) Viz Karlov (Dobruvku). - ⁸⁹⁰) Archiv suchdolské fary. - ⁸⁹¹) Dundálek: Vrch Vysoká a památ. kniha fary suchdolské. - ⁸⁹²) Pamět. kniha fary suchdolské. - ⁸⁹³) Výpis z pamětní knihy fary suchdolské. - ⁸⁹⁴) Palacký díl I. č. II. str. 29. - ⁸⁹⁵) Lacinova Kronika I. str. 462. - ⁸⁹⁶) Lacinova „Česká kronika“ díl I. str. 467 - ⁸⁹⁷) Lacinova kronika I. str. 469. - ⁸⁹⁸) Jan Dundálek: Vrch Vysoká. - ⁸⁹⁹) Arcib. archiv v Praze při r. 1698. Kaple ta zvána také poustevna na Vysoké, nebo Belveder. - ⁹⁰⁰) Pam. kniha fary bykaňské. - ⁹⁰¹) Podstránský: Jména míst. Palacký: Popis. Sedláček: Hrad a zámky. Histor. sborník. Kotyška: Sborník místopisný. Sommer: Kraj čáslavský. Kottův Slov. a. j. v. užívají správného jména ZÁBOŘÍ; toliko Němci počali užívatí Zaboř a lid obecný v mluvě na toto jméno kratší si zvykl - ovšem nesprávně. - ⁹⁰²) Viz Sv. Kateřinu. - ^{903a}) Přehrada r. 1912 nebyla ještě dokončena. - ^{903b}) Potomní ředitel Václav Freyn tvrdil spr. školy, že v museu všechny zaslané věci nenalezl. - ⁹⁰⁴) Kronika školy zábořské. - ⁹⁰⁵) Pamět. kniha fary zábořské. str. 361. - ⁹⁰⁶) Sommer: Kraj čáslavský. - ⁹⁰⁷) Časopis česk. Musea z r. 1846. - ⁹⁰⁸) Miscellanea historika Boh. lib. V. - ⁹⁰⁹) Viz Dějiny Palackého I. 2 str. 375 a Popis Palackého 215. - ⁹¹⁰) Pamětní kniha fary zábořské a církvické. - ⁹¹¹) Zápisky fary zábořské. - ⁹¹²) Braníš „Působení kláštera sázavského“. - ⁹¹³) Farní kniha pamětní str. 29. Tam vepsána jest také žádost hraběnky Věžníkové, z níž toto vyjímáme ... „že mimo představených příčin taky husitský blud tam tuze se rozmnožil a tomu na odpor postaviti a odolati potřebno jest“ ... - ⁹¹⁴) Arcib. praž. arch. orig. 24. července 1603. - ⁹¹⁵) R. 1142-43. - ⁹¹⁶) Hrad a zámky XII. - ⁹¹⁷) Na hradě praž. 14¹²/287. - ⁹¹⁸) Archiv kolínský. - ⁹¹⁹) Plat jítří zval se dar manželce vyplacený po prvním jitru v manželství. (Slov. Naučný.) - ⁹²⁰) Jos. Ledr: Děje Nov. Dvorů. - ⁹²¹) Hrad a zámky XII. a Dějiny Nov. Dvorů. - ⁹²²) Slavík: Panství kutnohorské. - ^{922a}) Trachter či trakter. - ⁹²³) Sommer „Topografie“ z r. 1841. - ⁹²⁴) Dačický I. 63. - ⁹²⁵) Pamětní kniha farní. - ⁹²⁶) Schem. arcibiskupství pražského. - ⁹²⁷) Jiří Heinschl maloval obraz sv. Vavřince do Bydžova Nov. a týž obraz opatřen jest vlastnoručním podpisem umělce. Úplná shoda obrazu zbraslav. dosvědčuje, že je malován týmž umělcem. Oltář nově upraven sochou sv. Vavřince. - ⁹²⁸) Farní kniha památní. - ⁹²⁹) Památní kniha farní. - ⁹³⁰) Nadační listina z r. 1384 uložena v arch. arc. praž. v oddělení Parochia. - ⁹³¹)

Sommer: Kraj čáslavský. - ⁹³²) Borový: Liber. II. 183. - ⁹³³) Premberg, probošt kostela pražského r. 1684, a dle majitele Pernkla jest zajisté pojmenována trať polní „v Pranklovech“. - ⁹³⁴) Arch. arc. pražs. od r. 1684. - ⁹³⁵) Památní kniha farní. - ⁹³⁶) Stříbrná pečeť z r. 1559 má nápis „Sigilium civitatis Braslaviensis“ a chová se v městském úřadě. - ⁹³⁷) Hradý a zámky XII. - ^{937a}) Tab. vetust. 95, III. - ⁹³⁸) Tomek D. M. P. I. 343 Scriptores rerum bohém. II. 25. - ⁹³⁹) Lib. conf. (D D. 13, f. 145.) - ⁹⁴⁰) Lib. confirm. - ⁹⁴¹) Hradý a zámky. - ⁹⁴²) Lib. erect. VII. 437 a Riegrův Slov. Nauč. - ⁹⁴³) Tomek: D. M. P. V. 88., 186. a 199. - ⁹⁴⁴) Otův Slov. Nauč. - ⁹⁴⁵) Lib. conf. Část Zbraslavic zůstala v držení Kolovratův. (Arch. č. VI. 423.) - ⁹⁴⁶) Č Č M. 1827 3, 83. - ⁹⁴⁷) Arch. ledečský a třeboňský. - ⁹⁴⁸) Arch. č. IV. a VII. - ⁹⁴⁹) Dsky zemské 84. C 16. - ⁹⁵⁰) Arch. měst. Zbraslavic. - ⁹⁵¹) Tamtéž. - ⁹⁵²) Dačický z Heslova I. - ⁹⁵³) Arch. gub. (Hradý a zámky XII.) - ⁹⁵⁴) D. Z. I. E 25. - ⁹⁵⁵) Dr. Z. Winter: Kulturní obraz česk. měst 9. - ⁹⁵⁶) Zoubek: Památky archaeol. VIII. 33. - ⁹⁵⁷) Reg. komor. soudu. - ⁹⁵⁸) Arch. mus. - ⁹⁵⁹) D Z. 12. I. 13. - ⁹⁶⁰) Hradý a zámky XII. - ⁹⁶¹) D Z. 169 D 15 a Hradý a zámky XII. 219. - ⁹⁶²) D Z. 16 P 9. - ⁹⁶³) Reg. kom. soudu. - ⁹⁶⁴) Reg. kom. soudu. - ⁹⁶⁵) Archaeol. pam. X. Fr. Dvorský. - ⁹⁶⁶) Kulturní obraz č. měst. od dra. Wintra. - ⁹⁶⁷) D Z. 236 f. 17. - ⁹⁶⁸) Org. majestátu v archivu zbrasl. - ⁹⁶⁹) Relatoři čili poslové, kteří podepisovali také listiny panovníků se slovy: „Ad mandatum atd.“ - ⁹⁷⁰) Bílkovy děje konf. I. 169. - ⁹⁷¹) Hradý a zámky XII. (Malovidy - dnes zašla osada.) - ⁹⁷²) Zapova a Lacinova kronika. - ⁹⁷³) Arch. musejní. - ⁹⁷⁴) D Z. I. E 25. - ⁹⁷⁵) D Z. 151. V. 13. - ⁹⁷⁶) D Z. 72. N 1704. - ⁹⁷⁷) D Z. 316 M 23, 317. F. 17. - ⁹⁷⁸) Sommer: Kraj čáslavský. - ⁹⁷⁹) Riegrův Nauč. Slov. - ⁹⁸⁰) D Z. 400. M 14. - ⁹⁸¹) D Z. 35. O 9. - ⁹⁸²) D. Z. 490 B 2, 494. N 7. - ⁹⁸³) Viz Kateřinky na str. 183. - ⁹⁸⁴) Archiv měst. chová český opis smlouvy psané v Praze 30. listopadu 1727 a nese podpis Karla a Jana hrabat z Bredy, Jana Festsiegl, barona z Golský a Jos. Hochberga z Hennerdorfu. - ⁹⁸⁵) Slavošov, ves u Dol. Kralovic na Leděcku. - ⁹⁸⁶) Úmrtí vojáků a vojenských dětí zapsáno jest hojně v ta leta v míst. matrikách. - ⁹⁸⁷) D. Z. 597 B 3. - ⁹⁸⁸) Dvorní dekret ze dne 12. ledna 1793. - ⁹⁸⁹) Josef Emler: Pam. arch. VIII. - ⁹⁹⁰) Slavík: Panství kutnohorské. - ⁹⁹¹) Hradý a zámky XII. - ⁹⁹²) Hradý a zámky XII. - ⁹⁹³) Arch. kutnohorský. - ⁹⁹⁴) Dle josefínského katastru z r. 1785. - ⁹⁹⁵) Šafránek: Zemědělství. - ⁹⁹⁶) Dějiny tyto jsou společny s Malou Zhoří a Kopaninami. - ⁹⁹⁷) Hradý a zámky XII. - ⁹⁹⁸) Dačický II. 145. - ⁹⁹⁹) Hradý a zámky XII. - ¹⁰⁰⁰) Šafránek: Zemědělství. - ¹⁰⁰¹) a ¹⁰⁰²) Šafránek: Zemědělství.

Poznámka vydavatele

Významnou částí prvního vydání knihy Kutnohorsko slovem i obrazem jsou - jak už název napovídá - fotografie a kresby, kterých je téměř 250. Do druhého vydání byly převzaty jen některé kresby a výjimečně i fotografie - pokud možno takové, které zachycují dnes již neexistující stavby.

V přepisu jsou poznámky umístěny ve zhuštěné formě na konci příslušného sešitu (v prvním vydání jsou na konci příslušné stránky). Čísla poznámek jsou v přepisu vytištěna tence u odkazů na literaturu a tučně v případech, že poznámka obsahuje bližší vysvětlení.

Původní stránkování je naznačeno číslem psaným dolním indexem na místě, kde začínala příslušná strana (neuvedené stránky obsahovaly celostránkové obrázky).

Upoutávky na odstavce, uvedené původně na okrajích stránek, jsou v přepisu psány tučnou kurzívou na začátku příslušného odstavce.

První vydání obsahuje podrobný restřík.

Přepis byl pořízen podle prvního vydání Kutnohorska slovem i obrazem, což je kniha o rozsahu 536 stran (34 archů) a rozměrech přibližně 29 x 20 x 3 až 3,5 cm. K dispozici byl exemplář v měkkých deskách, neřezaný (tj. pouze s rozřezanými archy).

OBSAH

Sešit A:

Hora Kutná	4
Památnosti města.....	8
Dějiny.....	42
Albrechtice	54
Bahno	54
Bahýnko	56
Bedřichov	57
Bernardov	57
Bílejev	58
Bludov	58
Borová	59
Bořetice	59
Březová.....	60
Bykáň	62
Bykánec	64
Bylany	65
Církvice	67
Černíny.....	72
Červený domek (Malešov)	73
Dobřeň.....	74
Habrkovice	77
Habřina.....	78
Hájek	78
Hetlín.....	78
Hlízov	79
Hlízov mladý.....	85
Hořany.....	85
Chlístovice.....	87
Hrad Sion	89
Chotoměřice - Pančava.....	91
Chrást	92
Chroustkov	92
Chvalov	93
Janovice Červené.....	93
Kačina	101
Husa	102
poznámky - Kutná Hora	102
poznámky - Kutnohorsko	103

Sešit B:

Kaňk	105
Vrchy Kaňkovské.....	110
Karlov - Doubrava.....	111

Kateřinky	111
Katlov	112
Kobylnice	112
Kopaniny	115
Korutice	115
Košice	117
Krasoňovice	122
Krupá	122
Křesetice	123
Kuchyňka	128
Kunvald	129
Lány	129
Lhota Nová (Lhota Horní)	129
Lhota Nová (Lhota Dolní)	130
Lipsko	130
Lišice	131
Lochy	132
Lomec Velký	135
Lomec Malý	135
Májovka	136
Malenovice	137
Malešov	137
Bitva u Malešova	144
Dolování železné rudy u Malešova	149
Malín	150
Markovičky	158
Maxovna	158
Mezholezy	159
Miletice	160
Miskovice	161
Na Hornické	163
Na Špandě	163
Nepřízeň	163
Neškaredice	163
Netřeby	168
Nové Dvory	168
Opatovice u Červ. Janovic	174
Ovčáry	176
Paběnice	177
Perštejnec	183
Petrovice	186
Plhov	191
Polánka	191
Poličany	192
Předbořice	196
Přítoky	197
Pucheř	201
Rabštejn (mlýn Rabštejnka)	203

	327
Radvančice	203
Sidonie	204
Rápošov Velký a Malý	204
Rozkoš (Kocanda)	205
Roztěž	205
Roztěžský zámek	206
Roztěžské lázně	207
poznámky	209

Sešit C:

Sedlec	213
Senetín	235
Skalice Malá a Velká	236
Skalka	237
Solopysky	238
Suchdol	246
Svatý Jakub	251
Svatá Kateřina	258
Svatý Mikuláš	265
Štipoklasy	267
Švábinov	269
Třebešice	270
Tuchotice	273
Turkaňk	276
Týniště	277
Újezd	277
Újezdec	278
Úmonín	279
Útěšenovice	282
Vernýřov	282
Vidice	283
Vidlák	287
Vilémovice	287
Vinice Neškaredická a Perštejnická	288
Vinice Perštejnická	290
Všesoky	291
Vysoká	292
Vrch Vysoká	293
Záboří	297
Zadní	304
Zavadilka	304
Zbraslavice	305
Zdeslavice (Janovické)	317
Zdeslavice (Malešov)	317
Zhoř Velká a Malá	318
Zhoř Malá	319
poznámky	320

Zavadil Antonín J., spis. čes. (*1844 v Hodějčicích na Moravě). Vystudovav ústav učitelství v Brně učiteloval na různých místech na Moravě a v Čechách, r. 1880 stal se učitelem na Horách Kutných, kde působí nyní jako ředitel chlap. školy. **Z.** redigoval 5 ročníků »Historických Rozhledů« a o sobě vydal: *Posvátné zpěvy Cyrillo-Methodějské* (Brno, 1885); *Zpěvy našeho lidu* (Čes. Brod, 44 čísel); *Památky Hory Kutné* (Nově Město n. M., 1890); *Památky okolí kutnohorského* (t., 1890); *Zevrubná mapa býv. kraje čáslavského* (Hora Kutná); *Obyvatelstvo měst a městeček* (t., 1891); *Svědkové staré slávy kutnohorské* (t., 1899); *Některé záhady zeměpisné* (Chotěboř, 1890). Dále napsal několik povídek pro mládež: *Dětská svornost* (Vel. Meziříčí, 1886); *Obrázky z Karpat* (t., 1892); *Šťastné vánoce* (Praha); *Kutnohorské povídky* (t., 1890); *Moravské povídky* (Telč, 1891); *Pastouškové, jesličková hra* (Třebíč, 1892). Do Ottova Slovníku Nauč. napsal článek o památkách kutnohorských k heslu Kutná Hora.
(Otto 17/475)

Autor: Antonín J. Zavadil

Název: Kutnohorsko slovem i obrazem. Díl II, část 1C.

Vydal: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš - Kuttna
17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora, tel. 037/761090

Vydání: 2. (poprvé vyšlo r. 1912)

ISBN 80-902719-4-4 (komplet)
ISBN 80-902719-7-9 (sešit C)